AALBORG KØBMÆND
GENNEM 500 AAR

AALBORG KØBMÆND

GENNEM 500 AAR

UDGIVET AF

AALBORG HANDELSSTANDSFORENING

I ANLEDNING AF 500 AARET FOR OPRETTELSEN

AF GUDS LEGEMS LAV

VED

C. KLITGAARD

1431—1931

AALBORG

A/S ADOLPH HOLST

1931

NÆRVÆRENDE Skrift er fra Tiden før 1913 væsentlig en revideret og suppleret Udgave af min af Handelsforeningen 1913 udgivne »Aalborg Handelsstands Historie«; at Titlen nu er ændret, skyldes kun Ønsket om at give den en anden Klangfarve.

Selv om Bogen indeholder en kronologisk Fremstilling af Aalborg Handels Historie og vel ogsaa tør siges at indeholde væsentligt Stof til Belysning af dette Emne, er der dog i første Række taget Sigte paa at give en Fremstilling af den Virksomhed, som gennem 500 Aar er blevet udfoldet vedrørende Købmændenes Korporation – hvad enten vi kalder den Gilde, Kompagni, Lav eller Forening – og Bogen skulde derfor mere være en Lavshistorie (Foreningshistorie) end en Erhvervshistorie, hvilket den ærede Læser bedes have i Tanke.

C. Klitgaard.

INDHOLD:

Rettelser: S. 14 Linie 12 f. o., Lübech læs *Lübeck*.
» 21 Overskrift, Clemen læs *Klemen*.
» 85 Linie 14 f. n., Werhmester læs *Werchmester*.
» 165 Linie 7 og 9 f. o., Priviligium læs *Privilegium*.

I.

Aalborg Bys Segl 1367.

AALBORG (Alabu eller Alabur[1]) indtog allerede i Middelalderen en ret fremskudt Plads blandt Danmarks i Forhold til Landets Udstrækning saa talrige Købstæder, og Byens Beliggende langt inde i en let tilgængelig Fjord, i hvilken Silden Aar efter Aar søgte ind i tætpakkede, blinkende Stimer, medførte naturligt, at Aalborg maatte blive en By, hvis Handel i Modsætning til de fleste danske Købstæders fik mere end lokal Betydning.

I sin oprindelige Form er Aalborg en *Broby* af lignende Type som mange andre i Jylland, en Bebyggelsesfortætning, der er opstaaet i den Lavning, hvor Terrænforholdene pressede vigtige Veje sammen paa et forholdsvis trangt, farbart Strøg. Her i Aalborg forbandtes Øst og Vest Himmerland ved en lav Strandvold, som forbandt Hornum og Fleskum Herreder, og som endnu er tilsyne i den Rygning, som Algade — Byens gamle gennemløbende Hærstræde — følger, og som var gennembrudt af Østeraas Forgreninger, i hvilke Smaafartøjer kunde søge ind. Men Aalborg fremtræder tillige som en udpræget Færgeby og Holdeplads for en Trafik, der nødes til at standse her for at søge Skibslejlighed over Fjorden eller videre ad Fjorden ind og ud.

Hovedruten gennem Jylland — Hærvejen — fra Slesvig By til Viborg fortsattes siden til Aalborg, der bl. a. var Station paa de nordiske Pilgrimmes Vej til Sydeuropa, idet de fra Island og Norge tog med Skib til denne By og derefter vandrede mod Syd[2]).

---

[1]) Navnet betyder sandsynligvis Byen ved Strømmen, oldn. all = Strømleje, men tillader iøvrigt flere Tydninger.

[2]) Hugo Matthiessen: »Middelalderlige Byer« og »Hærvejen«.

Vi træffer Aalborg nævnt blandt de større danske Byer, som anføres i Kanniken Adam af Bremens Skrift: »De situ Daniæ«, skrevet omkring Aaret 1070, og vi hører i Historien om en livlig Forbindelse mellem Aalborg, Norge og Island; saaledes søgte norske Kongsemner og andre Stormænd Gang efter Gang herned, naar politiske Forhold tvang dem til at forlade Hjemlandet, og fra Aalborg udgik flere Gange de Ekspeditioner, hvormed saadanne Konspiranter fejdede paa Viken (det sydlige Norge), ja, to norske Kongsemner skal endog være bleven jordfæstede i Vor Frue Kirke her i Byen. Ligeledes synes Byen ogsaa i den tidlige Middelalder at have haft Tilknytning til England og allerede i Vikingetiden til Sverige.

Ogsaa i Danmarks politiske Historie spillede Aalborg en vis Rolle i det 12. og 13. Aarhundrede, Abel plyndrede og brændte Byen 1247, og da saavel Erik Klipping som Erik Menved flere Gange ses at have udstedt Breve herfra, kan det næppe betvivles, at Byen allerede den Gang har haft Købstadprivilegier. Vi kender dem dog ikke, og den første Stadsret for Aalborg, hvis Ordlyd er bevaret, er givet 1342 af Kong Valdemar Atterdag, der to Aar i Forvejen havde faaet Aalborg med Vendsyssel, Himmerland, Thy og Hanherreder i Medgift, da han ægtede Prinsesse Helvig af Sønderjylland, og Aalborg blev saaledes en af de første Sten i den Bygning, det efter megen Møje skulde lykkes Kong Valdemar at opføre: Danmarks Genrejsning.

I det følgende skal gengives de Artikler af Stadsretten af 1342[1]), som angaar Handelsforhold, thi slige Bylove angik jo navnlig Handelen, som var Købstædernes fornemste Erhverv, saavist som Ordet Købing eller Købsted jo netop betyder et Sted, hvor der handles og købslaas.

Efter den sædvanlige Indledning: »Wi Woldemar, meth Gudtz Naade o. s. v.« hedder det: »Wiider att wij haffuer tagheth oc anammeth thisze Breffuiisere, oss elskelige Borgere oc Bymendt aff Olborg oc Hadseriis, under wor Beskiermelsze besønderliige at forsuare them till alle Rette«, og derefter følger Privilegierne i 19 §§, af hvilke 1, 7 og 8 specielt omhandler Handelen.

§ 1 bestemmer, at Aalborgborgerne maa være fri for Bundgæld[2]) og Torvørtug[3]) og al anden Told og Tyngsel, hvor som helst de kommer i Riget undtagen til Skanør Marked[4]). § 7 omhandler Gæster, som kommer til Aalborg og ligger der Vinteren over med deres Købmandskab; de skulde deltage med Byens øvrige Borgere i alle Udgifter og Byrder, som Kongen paalagde Staden, og i § 8 forbydes

[1]) Kolderup-Rosenvinge »Gamle Love« V. Bd. 278 ff.
[2]) Tysk Bodengæll = Afgift af flydende Varer.
[3]) Afgift, som udenbys Folk svarede for at faa Lov til at føre Varer til Torvs.
[4]) Skanør var Knudepunktet for det store Sildefiskeri ved den skaanske Kyst. Hist. Tidsskrift 7. VI. 153 f. f.; Hugo Matthiessen: »Middelalderlige Byer«.

det saadanne Gæster, som ikke er Borgere i Byen, at sælge Klæde eller andet Købmandskab i Alenmaal eller i smaat uden paa Markedsdage, som det har været Sædvane fra gammel Tid.

En Del af de øvrige Artikler angaar Rettergang og Gældssager og kommer jo derved ogsaa nærmest til at vedrøre Handelsforholdene, idet Handelen var den Faktor, der oftest foranledigede Retsforfølgning.

Stadsretten slutter med, at Kongen vil, at Borgerne og Bymændene i Aalborg og Hasseris, yderligere skal nyde og beholde alle de Friheder, Rettigheder, Privilegier og Gunstbevisninger, som de fra gammel Tid af havde erhvervet af højbaarne Fyrster og Konger, eftersom deres Breve og Privilegier indeholder og udviser, og som derfor nu stadfæstes.

Denne sidste Passus er maaske næppe andet end en almindelig Formel, der brugtes i slige Benaadningsbreve for at forhindre, at eventuelle tidligere Privilegier blev sat ud af Kraft, men som ovenfor anført maa det dog formodes, at Aalborg har haft saadanne ældre Rettigheder, som altsaa ogsaa vedblev at gælde, efter at Stadsretten af 1342 var givet.

Indtil i det 15. Aarh. var Ribe Jyllands vigtigste Handelsby, men i det 14. Aarh. skete der en stor Forandring paa Trafikomraadet, hvorved Ribe blev slaaet ud. Man kom ind paa Bygningen af større Skibe end forhen, og derved voksede »Omlandsfarernes« Tal, d. v. s. Sejladsen om Skagen, hvilken Rute nu ikke alene optoges af Vesterlændingerne, men ogsaa af de østbaltiske Stæder. Jo tættere og stærkere Trafiken gik forbi »Aalborggat« ɔ: Limfjordens Munding, des nemmere gled Aalborgs Skippere lidt efter lidt med Færdselen ind i de lange Ruter, og det skønnes, at Aalborgs Handel netop ved Aar 1400 foldede sig ud paa de store Linjer. I Aarene 1474-76 anløb 30 Aalborg-Skibe lastede med Sild Danzig, og Købmænd fra Aalborg sad som Gæster til Bords ved Reinholdsbænkene i Danzigs Arthushof, ligesom der bl. a. 1430 købtes et stort Skib i Danzig til et Aalborg-Rederi.

Talrige fremmede Købmænd nedsatte sig ogsaa i Aalborg i Begyndelsen af det 15. Aarh., men mødte ikke altid Velvilje fra de danske Borgeres Side, og 1420 klagede Hansedagen i Wismar over den Modstand, Hanseaterne mødte i Aalborg[1]).

I god Overensstemmelse med den Betragtningsmaade, at Handelen var Byens bærende Erhverv, var det, at Købmændene blev de herskende med Hensyn til Købstædernes Styrelse, og havde Byerne end lige op til Christian IV.s Tid (Forordn. af 7. April 1619) et temmelig uindskrænket Selvstyre, maa det paa den anden Side ikke forglemmes, at dette Styre laa i Hænderne paa en enkelt Klasse af Borgere, nemlig Købmændene.

[1]) Hugo Matthiessen: »Middelalderlige Byer« 146 f. f.

Som saa mange andre Former var ogsaa Byboernes Inddeling i Købmænd og Embedsmænd ɔ: Haandværkere, et Laan fra Syd, fra Tyskland, hvor Samfundsforholdene i saa Henseende var tidligere udviklede end her i Landet, idet Flertallet af de danske Byer nærmest havde, hvad man kan kalde et Landsbypræg, og oprindelig tiltog Købmændene sig vel Herredømmet over Byens Anliggender i Kraft af deres sociale Overvægt og i Overensstemmelse med den i vort sydlige Naboland gældende Praksis; men ved Erik af Pommerns Forordning af 1422, der indleder og ligger til Grund for de følgende Tiders Købstadlovgivning her i Landet[1]) fik Handelsstandens Overherredømme Lovhjemmel.

Købstæderne styredes jo — i hvert Fald i den senere Middelalder — af en Magistrat bestaaende som Regel af 2, sjældnere af 1, Borgmester i Forbindelse med et vist Antal Raadmænd (5 til 12); Borgmesteren, der udnævntes af Kongen, udvalgtes næsten altid blandt Raadets Medlemmer, og Raadet supplerede almindeligvis sig selv, om end Raadmændene hist og her formelt valgtes af Borgerskabet.

Ved Erik af Pommerns ovennævnte Forordning bestemmes det, at Borgmestre og Raadmænd ikke maatte udvælges blandt Embedsmændene ɔ: Haandværkerne, men blandt andre Borgere og Købmænd, d. v. s. blandt de fornemste Borgere, og selv om denne Bestemmelse ret tidlig (ca. 1500) blev modereret derhen, at en Haandværker kunde opnaa Raadmandsværdighed og eventuelt ogsaa Borgmesterværdighed, naar han afsvor sin Bestilling, kom det dog næppe til at faa nogen praktisk Betydning, thi Magistratsembedsmændene var paa hin Tid ulønnede eller kun aflagte med ubetydelige Sportler, som ikke kunde veje op mod Tabet af et borgerligt Erhverv.

I Lovgivningen efter 1536 findes denne indskrænkende Bestemmelse vel ikke, ligesaalidt som i Forordningen af 1619, der endog snarere synes at forudsætte, at Haandværkere kunde komme i Raadet[2]), men selv paa den Tid var det sikkert ret undtagelsesvis, at andre end Købmænd, hvortil muligvis Bryggere, Guldsmede, Farvere og lignende mere anselige Næringsdrivende henregnedes, fik Sæde i Raadet, i hvert Fald i de større Købstæder, hvor der var bedre Tid paa kvalificerede Folk end i de mindre, thi Bestillingen som Magistratsembedsmand udkrævede jo ikke alene et vist Maal af Almendannelse hos Indehaveren, men ogsaa Kundskaber ud over de rent elementære.

Denne Købmandsstandens Førerstilling saavel i Henseende til Købstædernes Forvaltning som til deres Retspleje (Raadstueretten) er her kortelig omtalt, fordi den maa haves i Erindring, naar man vil forstaa den for en Nutidsbetragter saa mærkelige Sammenblanding af Byens (Kommunens) Sager og Købmandsgildernes Anliggender, der

1) M. Mackeprang: »Dansk Købstadstyrelse indtil 1619«. S. 53.
2) a St. S. 80.

atter og atter kommer frem i de bevarede Byarkivalier fra det 15. og 16. Aarhundrede, og som nedenfor nærmere skal blive omtalt for Aalborgs Vedkommende.

I en Tid, da hver Købstad havde særskilte Privilegier, som ofte paa Grund af den manglende Fælleslovgivning kunde komme til at kollidere, maatte Udviklingen naturligt medføre, at hver By — og inden for Staden Udøverne af hver Næringsgren — kom til at danne et lille Samfund for sig, der nøje vaagede over, at ikke uberettigede gjorde Indgreb i dets Næring, og som stadig stræbte efter at opnaa saa mange Fordele som muligt for dets egne Medlemmer, skulde det end ske ved Overgreb overfor andre Klasser eller andre Byer; et Eksempel herpaa har vi, da det 1480 lykkedes Købmændene i Ribe at faa Ret til at drive Handel over hele Danmark[1]) og i Aalborg Købmændenes ofte gentagne Paastand om Eneret til Handel i Limfjorden samt i Hobro Skomageres udbredte Handel i Vendsyssel og Thy[2]).

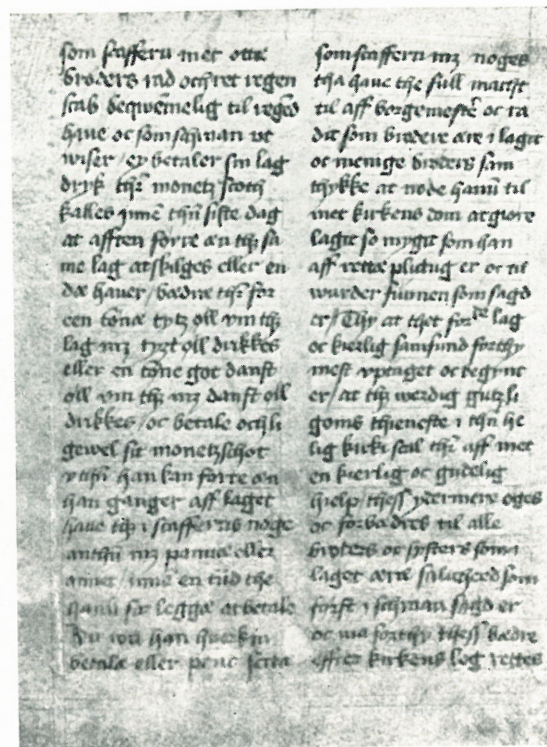
»En saadan skarp Afgrænsning indenfor Erhvervslivet førte tidlig til Oprettelsen af forskellige Korporationer; der dannedes Lav eller Gilder til Varetagelse af Medlemmernes Interesser. For Danmarks Vedkommende skete det tildels efter tyske Forbilleder, og for Købmandsgildernes Vedkommende var Medlemmerne ogsaa for en stor Del tyske; thi i de større danske Købstæder var der mod Slutningen af Middelalderen et stort tysk Element (Hanseater), til hvilket der fra de danske Borgeres Side maatte tages behørigt Hensyn. Blandt disse Byer var *Aalborg*, selv om den tyske Indflydelse næppe nogen Sinde blev saa stor her, som f. Eks. i København og Malmø, der ca. Aar 1440 førte Segl med plattysk Overskrift, eller som i de svenske Byer, hvor det halve Antal Raadmænd skulde være Tyskere, et Paabud, som først ophævedes 1471 eller omtrent paa samme Tid, som det i Kong Hans' Haandfæstning forbydes fremmede at være Borgmestre, Raadmænd eller at beklæde andre Embedsstillinger i de danske Købstæder[3]).

1431 blev der i Aalborg paa Borgmester Peder Ilfarsens Initiativ oprettet et Købmandsgilde kaldet »*Gudz Ligoms Lagh*«, »det hellige Guds Legeme til Lov, Ære og Værdighed«, som det hedder i Indledningen til Gildeskraaen 1441, og da Aalborg Handelsstandsforenings Oprindelse egentlig kan føres tilbage til dette Gilde, idet Kontinuiteten stedse er bleven bevaret, skal man her omtale dette Lav lidt nærmere, selv om dets Forhold oftere forhen har været fremdragne og saaledes maa antages at være ret velkendte[4]).

1) J. Kinch: »Ribe By« I. 260 ff., II. 31 ff., 143 ff.
2) Jydske Registre V. 230, 364 S., IX 106.
3) M. Mackeprang: »Dansk Købstadstyrelse indtil 1619«, S. 54.
4) C. Nyrops: »Danske Gilde- og Lavsskraaer«. N. M. Petersen: »Danske Magazin« 3. I. 89 §§. Jydske Efterretninger 1767. Jul. Bendtzen: »Guds Legems Lav«,

1417 havde Randers faaet et Gilde for Byens Købsvende, og det er ikke usandsynligt, at dette blev Forbilledet for Lavet i Aalborg, thi sidstnævntes Vedtægter er nær beslægtede med førstnævntes, og Randers-Gildet var ligeledes et Guds Legems Lav.

Den til vore Dage bevarede Gildeskraa for Guds Legems Lav i Aalborg[1]) er skrevet 1441 i en Pergaments-bog i Kvart, indbunden i et tykt Træbind over-trukket med Læder, men sandsynligvis har den allerede tidligere foreligget i en anden Udstyrelse, thi af Gildets Medlemsbog (liber vivorum) saavel som af en nu bortkommen Bog over afdøde Gilde-brødre (liber mortuorum[2]), hvilke Bøger først blev indrettede 1456, ses det, at Lavet allerede er oprettet 1431.

Gildets Statusbog fra 1441. Blad 6 b. Ca. 1/4 Størrelse.

Egentlige Bestemmelser vedrørende Handelen i Aalborg, træffer vi ikke i de ældste Vedtægter, der kun tilsigter at befordre Samdrægtighed og god Forstaaelse blandt Medlemmerne, eller som det hedder i Indledningen til Statuterne »og for god Samsæde, Endragt og Kærlighed i denne Verden, som siges og sandt er, at intet er fagrere og bedre end øves og omgaas i gode Mænds Samfund og deres Fodspor med et godt Levned og Verdskyldighed[3]) at forfølge og fuldkomme«, men efter Statuterne var alle Slags Haandværkere udelukkede fra at blive optagne i Gildet, der kun skulde rumme danske og tyske Købmænd, som drev ærligt og retfærdigt Købmandskab, og det kan derfor ikke betvivles, at Gildebrødrene under deres selskabelige Sammenkomster ogsaa har truffet Bestemmelser vedrørende deres Næringsvej, selv om saadanne Aftaler først længere hen i Tiden — i det 16. Aarh. — blev indførte i Gildets Bøger.

[1]) Indtil 1865 beroede den tilligemed samme Lavs andre Bøger (liber vivorum, liber mortuorum og Regnskabsbogen 1593—1688) i Handelsforeningens Arkiv, men de blev da afgivne til Aalborg Stiftsbibliotek og senere til Landsarkivet i Viborg, hvor de nu findes med Undtagelse af »liber mortuorum«, der synes bortkommen i 1870-erne.

[2]) Den kendes særlig gennem de af Jak. Langebek og Kammerherre F. Thestrup gjorte Uddrag (i Rigsarkivet og det kongelige Bibliotek).

[3]) Tilbørlighed.

Medens Gildets selskabelige Forhold, Regnskabsvæsen o. l. forestodes af 2 Skaffere, en dansk og en tysk, der valgtes for et Aar ad Gangen, var Byens *Borgmestre og Raad Gildets øverste Myndighed;* Borgmestrene var dets Oldermænd, og Byskriveren var tillige Gildets Skriver. Men som ovenfor omtalt bestod Byens Magistrat jo af Købmænd og (af og til) enkelte andre fornemme Borgere, og da Magistraten tillige var Gildets Forstandere, overfor hvem f. Eks. Regnskabsaflæggelsen fandt Sted, fulgte heraf, at Stadens og Lavets Anliggender ofte sammenblandedes i en for en mere overfladisk Betragtning uforstaaelig Grad; da saaledes en Mand 1608 forærede Lavet en Messing-Lysekrone til Værdi 30 Daler, blev han til Gengæld fritaget for alle kommunale Byrder, hvortil ogsaa henregnedes at være Skaffer i Lavet, og paa Lavsmøder vedtoges ofte Bestemmelser, der skulde gælde for alle Byens Indvaanere, ligesom Gildet ogsaa senere hen forvaltede Byens Legatkapitaler og drog Omsorg for dens Fattigpleje.

Naar det i Vedtægterne krævedes, at den ene Skaffer skulde være tysk, var det som nævnt af Hensyn til de talrige Tyskere, der den Gang dels var bosiddende i Aalborg og dels kom hertil med deres Skibe saavel for at opkøbe Sild som for at sælge forskellige Slags Varer, hvis Tilførsel til det nordiske Marked særlig laa i Hanseaternes Hænder, og det var sikkert Regel, at alle de fremmede Købmænd og Skippere, der saaledes drev Handel paa Aalborg, var Gildebrødre her.

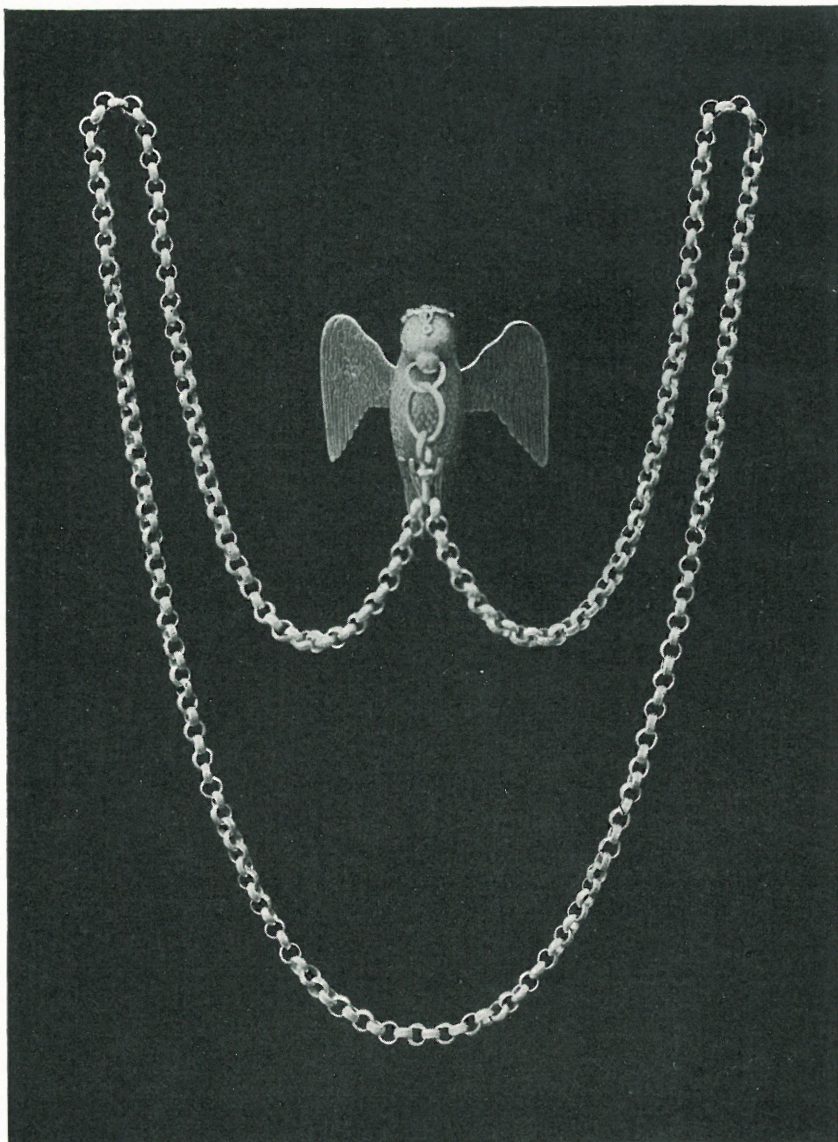
I de ældste Medlemsfortegnelser finder vi derfor danske og tyske Navne i broget Blanding, senere hen anføres de almindeligvis i hver sin Kolonne.

Da Gildet nærmest havde til Opgave at befordre det selskabelige Samvær mellem Medlemmerne, havde Kvinder, saavel gifte som Enker og ugifte, samme Adgang som Mænd til at blive optaget i det, men for dem gjaldt en lavere Indtrædelsesafgift, og de fik naturligvis heller ingen Deltagelse i Gildets Styrelse eller i dets Forhandlinger, thi skrev ikke Paulus, at det bør Kvinder at tie i Forsamlingerne[1]).

Der holdtes oprindelig Sammenkomster — Lavdrik — 5 Gange om Aaret, nemlig Hellig tre Kongers Dag, Fastelavn, St. Volborgsdag (1 Maj), Pinsedag og Guds Legems Dag (ɔ: 2. Torsdag efter Pinse),

[1]) 1. Korintherbrev 14, 34.

og ved disse Lejligheder blev der danset og festet, og navnlig blev der drukket Øl i stor Maalestok; saaledes fortæredes der i Fastelavns

Guds Legems Lavs Papegøje. Ca. 1/3 Størrelse.

Lavdrik 1553 mindst 96 Tønder tysk Øl, men Fastelavnsfesten varede da ogsaa en hel Uge igennem, og der var da 96 Gildebrødre forsamlede foruden Kvinder, Gæster, Ungdom og Lavets Betjente, saa der var jo ogsaa mange til at drikke.

Ved *Hellig 3 Kongers Lavdrik* planlagdes *Fastelavnsfesten*, der var den største eller »rette Lavdrik«.

Ved *Volborgfesten* red man Sommer i By og udvalgte en Majgreve, som blev pyntet med en Krans om Hovedet, og saaledes prydet skulde han aabne Dansen; efter Festen blev han fulgt til sit Hjem i stort Optog. Æresposten var forbunden med en Udgift til 2 Tønder Øl i Lavet.

En Gang aarlig, Pinsedag, fra 1578 Kristi Himmelfartsdag og fra 1608 Sct. Hansdag morede Brødrene sig med at skyde til Papegøjen, og den, der nedskød Fuglen, blev Papegøjekonge og fik til Tegn paa sin Værdighed en forgyldt Sølvpapegøje hængt om Halsen. Hvis nogen blev Papegøjekonge tre Aar i Rad, skulde den ret kostbare Fugl være hans Ejendom, og det hændte virkelig en Gang, at Gildet mistede den paa denne Maade. Mads Andersen Krag blev nemlig Fuglekonge 1623, 24 og 25, men han havde saa megen Veneration for Gildets gamle Klenodie, at han leverede det tilbage, og han fik saa en Sølvkande paa et halvt Hundrede Lod bevilget i Stedet, men konverterede den med 43 Slettedaler.[1])

Denne Mads Andersen, der var Broder til Raadmanden Jens Andersen Krag og til Præsten i Vraa Oluf Krag (Sønner af Raadmand i Aalborg Anders Krag) maa have været en drabelig Skytte, thi han blev ogsaa Fuglekonge 1608. 1613 og 1615, ligesom han til andre Tider tog Præmier.

I sidste Halvdel af det 16. Aarh. blev det vedtaget, at Papegøjekongen skulde have et Sølvstob til en halv Snes Daler i Præmie, medens mindre Præmier tilfaldt dem, der nedskød Hovedet, Halen, Vingerne o. s. v.; Papegøjekongen maatte selvfølgelig give Øl til Lavet, først 4 Tønder, senere 2 Tønder. Da Gildet senere kom i Forfald, bortfaldt disse Præmier, og i det 17. Aarh. holdt Skydningen helt op; men da »det broderlige Skydeselskab« saa opstod i Begyndelsen af det 19. Aarh., laante dette Købmandslavets gamle Sølvpapegøje og udstedte senere (18. Febr. 1831) Kvittering herfor. Papegøjen med tilhørende Kæde bruges endnu af Selskabet, der har faaet overdraget Ejendomsretten.

Det er muligt, at der allerede har eksisteret et Skydebroderselskab i Aalborg, forinden Guds Legems Lav blev oprettet, og i saa Fald har det vel bestaaet af omtrent de samme Personer, som fandt Optagelse i Guds Legems Lav, thi af Gildeskraaen før det sidstnævnte ses, at det allerede 1441 kaldtes Guds Legems Lav eller Papegøjelavet, og en saadan Fugleskydning kan maaske sættes i Forbindelse med det St. Knuds Gilde, som vides at have været her i Middelalderen (henimod Aar 1300), idet dets Segl er bevaret, men om hvilket man ellers ingen Underretning har.[2])

Ved Fugleskydningen i Guds Legems Lav var man saa konservativ, at der brugtes Buer eller Armbrøster længe efter, at Krudt-

1) Gildets Regnskabsbog 1593—1688 S. 71 b—72 b.
2) Aarb. for nord. Oldkyndighed 1885.

bøsser var komne i Brug; endnu 1579 blev det paany indskærpet, at der skulde skydes med Armbrøst og ikke med Rør.

Skydebanen med Papegøjestangen var i det nuværende Anlæg »Kilden« eller »Papegøjehaven«, og her havde Lavet ogsaa en Fiskedam.

Guds Legems Lavdrik var Gildets Generalforsamling med Regnskabsaflæggelse m. v.

For vor Tid ser det lidt mærkeligt ud, at man endte Aftenens Glæder Kl. 9, efter hvilken Tid ingen maatte blive siddende i Lokalerne, men det hængte jo sammen med hin Tids Inddeling af Døgnet; man begyndte Dagen tidlig, Kl. 4 Morgen kunde vel nærmest svare til Nutidens Kl. 7—8, og følgelig gik man ogsaa i Seng langt tidligere end nu.

For adskillige af de Lavsbestillinger, det paahvilede enhver Broder at udføre, kunde man købe sig fri mod et i hvert enkelt Tilfælde afpasset Beløb eller et Kvantum Øl til Lavet, saaledes for at være Skaffer, Skænker og Majgreve, og da denne Fremgangsmaade blev meget benyttet, gav den gode Indtægter for Gildet. Andre Indtægter havde det som nævnt ved de Kendelser, der erlagdes af nyindtrædende Medlemmer, ved Bøder og ved Udlejning af Gildehusets Lokaler til adelige og andre fornemme Bryllupper og Gæstebud, og ligeledes kunde der her lejes Rum, naar man vilde lade Skibe bygge eller Huse hugge[1]).

Endelig havde Gildet 6 Boder, som udlejedes, og ved Markederne, særlig det store Pinsemarked, der ca. 1500 flyttedes fra Nibe til Aalborg[2]), kunde fremmede Købmænd leje Stadeplads paa Gildehusets Grund. Af Gildets Medlemmer erlagdes dog ogsaa Kontingent, det saakaldte Maanedsskud, og kom der særlig store Udgifter til Byggeforetagender o. l., saa de ordinære Indtægter ikke forslog, ses der tillige at være paalignet et Ekstrabidrag.

Gildehuset besøgtes ogsaa af Brødrene udenfor de store Lavdriktider; 1536 vedtoges saaledes, at alle Gildebrødrene skulde søge det hver Søndag indtil Pinse, og der kunde da faas baade tysk og dansk Øl. Dette mere dagligdags Samvær mellem Brødrene har antagelig haft større Betydning for Varetagelsen af Handelsinteresserne end de store Sammenkomster, hvori Købmændene deltog med saa at sige hele deres Husstand, og som derfor mindre egnede sig til alvorlige Forhandlinger end til festlige Glæder. Det er vel ogsaa denne Tankegang, der ligger til Grund for en Bestemmelse af 1539, vedtagen af Borgmestre, Raad og menige Gildebrødre, at der udi Købmændenes Lavshus skal holdes to fastende Stævner om Aaret (foruden de Stævner, som holdtes i Lavdriktiderne), nemlig om Torsdagen før Palmesøndag og Torsdagen efter St. Bartholomæusdag[1]), og da skulde gives tilkende, hvad Brødrene havde at forhandle om Købmandskab baade i Henseende til Afhjælpning af Brøst og Fejl og hvad de ellers havde at foreslaa.

[1]) 1569 havde Frans Banners Foged paa Birkumgaard lejet Gildehusets Loft til Havre.

[2]) Se Kong Hans' 2. Privilegium, uden Dato.

Indtil Reformationen havde Gildet et Alter i Budolfi Kirke, kaldet Guds Legems Alter; det betjentes af en eller to Kapellaner, der for denne Tjeneste havde fri Lavdrik ligesom Gildets øvrige Bestillingsmænd, og der skulde ugentlig læses Messe for saavel levende som døde Gildebrødres Sjæle. En Gang aarlig — Fredag efter Fastelavn — afholdtes der en stor Messe, ved hvilken der ofredes for alle afdøde Gildemedlemmers Sjæle, og ved denne Højtidelighed har man antagelig benyttet den foran omtalte Bog »liber mortuorum«, hvori Navnene paa de bortdøde efterhaanden indførtes. Det synes nemlig, som om denne desværre nu forsvundne Bog, ikke er bleven ført saa langt frem i Tiden som »liber vivorum« (Medlemsbogen), thi da denne var udskreven, og Gildet efter Kejserkrigen 1627—29 atter skulde bringes paa Fode, fortsattes Medlemslisten og Optegnelserne om Gildets Forhandlinger i den ubenyttede Del af »liber mortuorum«, og dette er Grunden til, at vort Kendskab til Gildets Forhold i Tiden 1630 til 1750 er ret mangelfuldt; vi har kun de Side 6 nævnte kortfattede Uddrag af »liber mortuorum« samt Gildets Regnskabsbog 1593—1688 at holde os til bortset fra enkelte Oplysninger, der findes i Raadstuebøgerne.

Det nævnte Alter i Budolfi Kirke ses at have været forsynet med Messinglysestager, forgyldt Kalk og Disk og en stor Sølvmonstrans, hvilke i daarlige Tider brugtes til at laane Penge paa[2]), og flere Gange gaves der ogsaa Penge og Jordegods til Opretholdelsen af dette Alter; 1532 vedtoges det at sælge Alterkarrene, da Alteret jo ved Reformationen nedlagdes.

Var saaledes Budolfi Kirke Gildets Hovedkirke, stod det dog ogsaa paa en smuk Maade i Forbindelse med Byens øvrige Kirker, saaledes gav det 1486 et Alterklæde og Lys til St. Jørgens Kirke, og 1591 laante det Vor Frue Kirke 100 Daler til Taarnets Bygning. Til Gengæld regnede man i visse Tilfælde med Gejstlighedens Bistand, det gjaldt saaledes overfor dem, der ikke kunde opfylde deres Forpligtelser overfor Gildet; de kunde lyses i Kirkens Band, indtil de rettede for sig.

Endnu maa ogsaa nævnes, at Gildet havde en Fattigkasse, hvis Virksomhed sikkert var af største Betydning i en Tid, da Fattigforsørgelsen udelukkende skete ad Frivillighedens Vej. Denne »Bøsse« modtog Tilskud ved nye Gildebrødres Indtrædelse i Lavet; ligeledes

[1]) Bartholomæusdag var 24. August.

[2]) Se saaledes Vedtægtsbogen 1458.

fik den en Del af de Bøder, der erlagdes af Brødrene for mangehaande Forseelser, og endelig indkom der frivillige Gaver i den; for Pengene ses der til sine Tider (1553) at være købt Klæder og Sko til Fattigfolk.

Med Hensyn til Ordenens Opretholdelse indenfor Gildehusets Mure saavel som for god Forligelse mellem Brødrene fandtes der en Mængde Bestemmelser, hvis Overtrædelse medførte Bødestraf. Saaledes maatte der ikke bæres Vaaben i Gildehuset, kun en Dolk, og hvem der drog den af vred Hu mod sin Broder, maatte bøde 2 Tønder Øl, selv om han ikke tilføjede den anden Skade. Man maatte ikke skændes eller slaas, ikke bande eller bruge Ukvemsord, ikke beskylde sin Broder for Løgner, ikke gøre Støj, naar Skafferne havde klappet til Stilhed; der maatte ikke indgaas Væddemaal eller spilles med Terninger, ingen maatte forklæde sig, og enhver skulde søge sit rette Sæde, saaledes at de yngre veg for de ældre. Endvidere var det Pligt for ethvert Medlem at give Møde, naar han da ikke ved Bortrejse, Sygdom eller lignende var forhindret i at deltage i Lavdrikningen.

Endelig kan det nævnes, at der blandt Tillægsvedtægterne findes Forbud mod at spy af Drukkenskab og, hvad vi vil kalde »spilde sin Bærme« i Gildehusets Lokaler.

Det siger sig selv, at Overtrædelser af disse Forbud og Paabud var hyppige; ikke mindst gjaldt det de egentlige Ordensregler, thi det gode tyske Øls Overflødighed ved Sammenkomsterne satte sine Spor, og deraf lukrerede som nævnt baade Lavet og Fattigbøssen. Ikke sjældent opkom der Skænderi og Slagsmaal, og undertiden kunde det tage en ret alvorlig Karakter.

Ved en Lejlighed mindes man Anekdoten om ikke at skyde paa Pianisten. Det var ved St. Volborg Lavdrik 1637; den varede i to Dage, og der blev af et halvt Hundrede Brødre fortæret 20 Tønder Øl. Som sædvanlig havde man Musik af fire Spillemænd, men har det end været »gute Leute«, saa har det aabenbart været »schlechte Musikanten«, thi den første Dag greb Slotsfogden paa Aalborghus, Iver Jensen, et Glas Øl og smed det i Hovedet paa Spillemændene, hvorfor han maatte give 1 Tønde Rostocker Øl til Lavet og Bøder til de fattige. (Han var tillige kommen i Gildet med sin Degen, hvilket var usømmeligt.)

Den næste Dag havde Peter Røring taget sig af Spillemændene, men paa lignende ublid Maade, idet han overfaldt dem med Hug og Slag og slog nogle af deres Instrumenter i Stykker; han vilde dog ikke ordne Sagen i Mindelighed og blev derfor dømt til at betale 3 Tdr. Rostocker Øl til Lavet og desuden at erstatte Spillemændene deres Instrumenter.

Samme Peder Røring var en Hannoveraner, der 1625 havde taget Borgerskab som Købmand i Aalborg, hvor han ægtede den ansete Borgmester Didrik Grubbes Datter, Anne, med hvem han havde 11 Børn. Han døde i smaa Omstændigheder 1659, og det samme var Tilfældet med en Del af hans Børn, men gennem Sønnen Peter, der en Tid (o. 1660) var Byskriver i Aalborg, blev han vist Stamfader til en Mængde bekendte Normænd, saaledes Statsraad Erik Møinichen, Fru Thomasine Lie, Digteren Andreas Munch, Historikeren P. A. Munch, Maleren Fritz Thaulow, Juristerne Jacob Edvard og Christian Colbjørnsen, Digteren Edvard Storm, Violinisten Ole Bull og flere[1]).

Gildets Regnskab aflagdes af Skafferne; saa længe der var to, blev det vist aflagt af dem begge, og enkelte Gange træffes plattyske Regnskaber, saaledes 1463, hvilke næppe kan hidrøre fra Byskriverens (Gildeskriverens) Haand. Regnskabet foredroges for Borgmester og Raad som Gildets øverste Myndighed og i Overværelse af nogle af Brødrene. Det maa vel antages almindeligvis at være aflagt i Gildehuset, undertiden siges det udtrykkeligt (1622 $^{4}/_{1}$), men til andre Tider har Skafferne gjort Regnskab paa Raadhuset (1593 $^{20}/_{7}$ og 1600 $^{26}/_{9}$) — atter et Eksempel paa det nære Fællesskab mellem Gildet og Byen.

1527 synes der at have været Tale om Gildets Ophævelse, thi da foresloges det, at man skulde holde det ved Magt, indtil en Herre og Konge forbød det, efterdi en Herre og Konge havde stadfæstet det; det sidste Udtryk vil jo sige, at Statuterne har haft kongelig Stadfæstelse, men en saadan kendes dog ikke, naar undtages, at Kong Hans 1506 stadfæstede et Mageskifte mellem Helligaandshuset (Hospitalet) og Gildet. Tanken om Ophævelse stod vel i Forbindelse med den kirkelige Reformation, som da begyndte.

Vi kan ikke slutte denne Omtale af det gamle Guds Legems Lavs Vedtægter uden endnu at bemærke, at det var en Pligt, at Medlemmerne fulgte deres afdøde Gildebrødre og Gildesøstre til Graven; det omtales 1466, da en Mand, som solgte en Ejendom til Lavet, bliver optaget i det, og 1548 vedtages af Lavet, at den, der ikke efter gammel Skik yder Følge, bør bøde 1 Tønde dansk Øl og 4 Skilling i Bøssen. Senere (1651) ses det af Regnskabsbogen, at der er anskaffet Ligklæder for Lavets Midler, og disse, der udlejedes, forvaltedes af en særlig Person og havde deres eget Regnskab. 1710 udskiltes denne Virksomhed fra Lavets øvrige Anliggender, idet der da oprettedes *»De unge Kjøbmænds og Karles Lig Compagni«*, som fik sine særskilte Vedtægter, og hvis Historie derfor skal blive omtalt for sig.

Blandt Gildets første Medlemmer træffer vi næppe Haandværkere, da det jo i Følge Vedtægterne var forbudt at optage saadanne, men derimod finder vi en Mængde gejstlige Personer: Bisperne af Børglum og Viborg, Provster og Priorer, Abbeder, Præster og Kapellaner rundt omkring fra; endvidere højere og lavere Adelsmænd og en Del mere fremragende Borgere fra andre Byer, adelige Fogder, Herredsfogder og andre Bønder saavel fra Nordjylland som ogsaa andet

[1]) C. Klitgaard: »Personalh. Tidsskr.« 7. VI. 151 ff.

Steds fra; blandt de danske Gildebrødre i Tiden 1441—1536 nævnes saaledes Abbed Peder af Tønsberg, Provst Morten Sparg af Viborg, Priorer og Abbeder i Ø Kloster, Sebber Kloster, Vidskøl Kloster, Præster fra Ribe, Viborg, Nibe, Helsingør, Sulsted, Asdal, Klim, Sæby, Kjettrup, Børglum, Vesløs og flere, Ridder Erik Nielsen til Tim, Esge Brok til Gl. Estrup, talrige Adelsmænd af Familierne Gyldenstjerne, Banner, Munk, Rotfeld, Rosenkrantz, Friis og flere, Folk fra Læsø, Skagen, Hals, Nykøbing J., Sæby, Thisted, Salling, Nykøbing Falster, Svendborg, Hjøring, Nakskov, Randers, Kerteminde, Odense, Aarhus og København samt fra de nordjydske Landsogne, et Bevis paa, at Gildet nød stor Anseelse. Fra Udlandet er Hamburg, Wismar, Danzig, Lübech, Køln, Stockholm og adskillige andre Byer repræsenteret.

Til Trods for Bestemmelsen om, at Haandværkere ikke kunde blive Medlemmer, hvilken paany slaaes fast 1536, kan det umuligt tænkes, at alle de Haandværkere, der i Tidens Løb nævnes i Medlemsfortegnelsen, har afsvoret deres Haandværk, saaledes som Skræder Thøger Olufsen gjorde ved sin Optagelse 1550, og ikke heller kan Haandværkerbetegnelsen i alle Tilfælde være gaaet over til at blive Familienavn, selv om det maaske nok ofte var saa; der er ingen anden Forklaring paa dette Forhold, end at Haandværkere trods Vedtægten undertiden er bleven optagne, og 1534 træffer vi da ogsaa 2 Guldsmedesvende blandt de indtrædende, men derfor bevarede Gildet dog stedse Karakter af et Købmandsgilde. Som Eksempel paa, hvor stor Attraa der var efter at blive Medlem af Lavet, kan anføres, at en Broder Hans af Helsingør, en Munk altsaa, 1511 paatog sig at læse en Messe for Lavets Brødre en Gang ugentlig, saa længe han levede, mod til Gengæld at blive optaget i Gildet, og 1614 blev en Orgelmester optaget — endda uden at erlægge Igangspenge — »for hand legte (ɔ: spillede) for dennem«[1]).

Vi har opholdt os saa længe ved Guds Legems Lavs Forhold, fordi dette Gilde jo er den første Købmandskorporation, der kendes i Aalborg, og formentlig er det overfor lykkedes at gøre Rede for det væsentligste vedrørende Gildets Oprettelse og dets Karakter, men en nøjere Fordybelse i Enkelthederne er saa vidt muligt undgaaet, fordi den maa anses for overflødig, efter at saavel Gildets Vedtægter som »liber vivorum« (indtil 1536) foreligger i en Mønsterudgave fra Professor Nyrops kyndige Haand, og der vil længere hen i nærværende Arbejde blive Lejlighed til at omtale Gildets senere Historie, saaledes som den kom til at forme sig baade i Medgangs- og Modgangsdage.

[1]) I Nyrop: Danske Gilde- og Lavsskraaer I er Medlemslisten for Lavet trykt for Tiden 1441—1536. En Udgave af Listens danske Medlemmer for Tiden 1537—1625 (forsynet med personalhist. Notitser) er af Postmester Klitgaard, offentliggjort i Aalborg Amts hist. Aarbøger I—III. Bind.

Den af Valdemar Atterdag givne Stadsret for Aalborg blev 2. Novbr. 1430 stadfæstet af Erik af Pommern under et Ophold i Aalborg, men uden nogen yderligere Tilføjelse[1]), og 14. Juni 1441, da Christoffer af Bayern gæstede Aalborg efter at have overvundet de nordjydske Bønder under Anførsel af Henrik Tagesen i Slaget ved St. Jørgensbjerg (sydøst for Fjerritslev) 8. Juni, stadfæstede han ligeledes Byens Privilegier, men der tilføjes da 4 nye §§, hvoraf den første giver Borgmester og Raad Myndighed til at ordne Haandværkernes (Embedsmændenes) Forhold, og de to næste indeholder Forbud mod at bære Vaaben i Byen, medens den fjerde forbyder nogen at stifte Sammensværgelser mod Byens Øvrighed. Optagelsen af disse §§ i Stadfæstelsesdekretet skyldes sikkert Hensynet til de nylig forefaldne Begivenheder; der havde i de sidste Aar været Gæring blandt den menige Almue heroppe, og Tilstanden i Aalborg har sikkert ikke været upaavirket heraf; men nu da Rejsningen var slaaet ned og Almuens fangne Fører, Henrik Tagesen, havde maattet lade Livet i Aalborg 12. Juni, altsaa umiddelbart forinden Brevets Udstedelse, gjaldt det om at forhindre nye Uroligheder fra Smaaborgernes Side.

Men selve Bestemmelserne om Lydighed mod Raadet og om Forbud mod at bære Vaaben inden for Byens Grænser var ikke nye; vi træffer dem allerede i Erik Klippings almindelige Stadsret for 1269, og de optoges atter i Dronning Margretes almindelige Stadsret, der iøvrigt ligesom hendes alm. Forordning af 1396 indeholder adskillige Punkter vedrørende Ordning af Handelsforhold, som ogsaa Bestemmelser angaaende Erhvervelse og Fortabelse af Borgerskab, Forbud mod at oprette Gilder og Lav uden Borgmesters og Raads Samtykke eller at gøre Samling om noget Anliggende uden den lokale Øvrigheds Tilladelse. Bestemmelserne om Handel sigtede navnlig til at værge de hjemlige Købmænd mod udenlandske Købmænds Konkurrence, og i Christoffer af Bayerns almindelige Stadsret for 1443 er disse Bestemmelser yderligere udvidede og skærpede.

Vi ser saaledes, at medens Handelsstanden gennem sin Besættelse af Øvrighedsbestillingerne faar Haand i Hanke med Haandværkerne og Byens andre Smaaborgere, imødekommer Regeringen i stedse stigende Grad dens Krav om Beskyttelse overfor fremmede Købmænds Indtrængen saavel som mod Landprang og Forprang, og 13. Februar 1462 gav Christian I. Aalborg Eneret paa Handel indenfor, hvad man med et moderne Udtryk kan kalde dens Interessesfære.

Det hedder i nævnte Privilegium, at Borgerne i Aalborg har berettet, at mange Købmænd og Borgere af andre Købstæder der i Jylland købslaar og gør Forprang[2]) i deres Forstrug[3]), dem og deres

[1]) Arne Magnæanske Bibl., 8⁰ Nr. 21, jfr. »Jydske Saml.« 1 II. 163.
[2]) Opkøb af Landboernes Varer.
[3]) Omegn.

By til stor Skade og Fordærv, men for at Aalborg By kan yderligere blive betrygget og forbedret, har Kongen nu undt og tilladt Borgerne, at de maa lade dem, der købslaar og gør Forprang paa fire Mil nær omkring deres By, tiltale ved Aalborg Byting, dog skal de først lade dette Brev læse ved Viborg Landsting og derefter ved alle Herreds-ting indenfor 4 Mils Omkredsen.

For Aalborgs Handels Vedkommende var det af Betydning, at Christian I. den 30. Septbr. 1475 udstedte en Forordning om Køb-mandsskab mellem Danske og Tyske[1]). I denne tillades det Tyskere at sejle til Danmark med Købmandskab, men ikke Danskere at sejle til Tyskland; disse maatte derimod sejle indenfor de 3 nordiske Riger. Tyskerne maatte købe og udføre alt uden Honning og Heste yngre end 5 Aar, men de maatte ikke handle direkte med Land-boerne; Forretningen skulde gaa gennem Byernes Købmænd. De tyske Kompagnier skulde nedlægges, og de Tyskere, der vilde, maatte indtræde i de danske. Ingen udenlandske Købmænd maatte ligge her Vinteren over; de skulde komme om Foraaret, naar Søen blev aaben, og være borte igen inden St. Andreasdag, ɔ: 30. Novbr., og de skulde ligge i Kost hos Borgerne, men Borgerne maatte ikke lade sig bruge af de fremmede Købmænd til at drive Handel for dem, ejheller maatte de associere sig med dem i Handelsforetagender. De danske Købmænd maatte vel fragte deres Skibe til Tyskerne, men de maatte ikke selv have Gods med om Bord at losse i Tyskland.

Denne Forordning fandt sikkert ikke nogen gunstig Modtagelse i de danske Byer, der drev nogen Handel af Betydning, thi den var utvivlsomt i Hanseaternes Favør, selv om det saa smukt hedder i Indledningen:

»Wi Christiern meth Gudz nathe o. s. v.: Wider, kere wenner, at wij for wore borgeres oc vndersates vdi wore rige Danmark oc Norge beste oc bestand skyld ære swo owerens wordhne . . .«,

og et Par Aar efter udkom der da ogsaa en Forordn. om Handel og Købmandskab (27. Aug.? 1477), der i det væsentligste indeholder det samme som den forannævnte, men hvori Forbudet mod danske Købmænds Sejlads paa Tyskland hæves.

Ved denne Tid (1470 eller 1480[2]) fik Aalborg sit 2. Privilegium af Christian I., der for Handelens Vedkommende bestemmer:

§ I: at alle udenlandske Købmænd, som kommer til Aalborg, skulde have og beholde deres Købmandskab i Overensstemmelse med Byens tidligere Privilegier, Stadsretten og gammel Sædvane, § II: at alle udenlandske Købmænd skulde ligge til Herberge og Kost med Borgerne og ej have hemmelig Haandtering og Købmandskab med

[1]) Wegener: »Aarsberetn. fra Geheimearchivet« V. 71.
[2]) Aarstallet er uvist, se herom Kolderup-Rosenvinges »Gamle danske Love«, V., XXXXI og 225.

nogen, Værten uvidende, § III: at fremmede Købmænd ikke maatte have Detailsalg, § IV: at de fremmede ikke maatte handle indbyrdes eller med Bønderne, men kun med Byens Borgere. § V: De, der vil falbyde Speceri og Kræmeri, som Brød, Løg, Æbler, Nødder, Pattiner (vist Syltetøj) og lignende, skulde staa paa Marked dermed i 3 Dage, og i den Tid maatte Bodkarle og -kvinder, Høkere og Høkersker ikke opkøbe Varerne. § VI: Fremmede Kræmere maatte staa med deres Kram, som det fra Arilds Tid havde været Sædvane. § VIII: Gæster og Købmænd[1]) maatte ikke sælge fra Skib, men kun fra deres Herberg. § IX: Ingen fremmede Købmænd, Gæster eller Købsvende[2]) maatte salte Sild før Paaske uden speciel Tilladelse fra Byens Øvrighed. Den Sild, der fangedes i Fasten, skulde ligge ved Broen indtil Klokken 12 Middag til almindeligt Køb og Almuens Tarv, men efter Paaske maatte Købmænd og Gæster købe Sild af Borgerne hele Dagen. § X: Gæster maatte ikke købe Skind i Stykke-tal, men mindst i Degger. § XI: Ingen Borger eller Bymand maatte handle for de fremmede Købmænd. § XII: Fremmede Købmænd maatte ikke handle andet Steds i Limfjorden, end hvor der var lov-lige Havne, nemlig Aalborg, Viborg[3]), Nykøbing og Lemvig, dog kunde der af Byens Øvrighed meddeles Tilladelse til at handle andre Ste-der end de nævnte, og i Forbudet var ikke indbefattet Tilførsel af Salt, Brænde, Kul og Tømmer, ligesom ogsaa Adelen maatte lade føre til deres Gaarde hvad Fornødenheder, de selv havde Behov. Endelig bestemmer § XIII, at Gæster ikke maatte handle med Bøn-derne paa Landet eller med nogen anden Forpranger.

Kong Hans' almindelige Forordning om Købmandskab, der an-tages at være fra 1490[4]), indeholder hovedsagelig de samme Grænser for Handelssamkvemmet, som var trukne af Christian I., og hans første Privilegium for Aalborg (fra 1480—1499) har ingen Bestem-melser vedrørende Byens Handel. Det har derimod hans andet Privi-legium (hvis Datum heller ikke kendes), thi i dets 1. Artikel bestem-mes, at det Marked, som hidtil havde været holdt 2. Pinsedag og følgende 2 Dage i Nibe, skulde nedlægges og fremtidig afholdes i Aalborg i 3 Dage i Pinseugen. Dette Marked, »*Pinsemarkedet*«, som jo endnu vil være i frisk Erindring hos en Del af den nordjydske Befolkning, kom i Tidens Løb til at spille en meget stor Rolle for Aalborg, idet hertil stævnede Folk med Kramvarer og alle Slags Livs-fornødenheder fra saa at sige alle større Havnebyer i Nordeuropa[5]). At Markedet oprindelig har været til Gavn for Byen, saavel for dens Købmænd som for dens andre Næringsdrivende, tør anses for utvivl-somt, og dets Flytning fra Nibe til Aalborg i Kong Hans' Tid var

[1]) Hermed menes sikkert Købmænd fra andre Byer.
[2]) Karle udsendte af fremmede Købmænd.
[3]) Byen havde Ladested ved Hjarbæk.
[4]) Wegener: Aarsberetning fra Gehejmearkivet V. 76. Det ligger dog nærmere at slutte, at den er ældre end Kong Hans' almindelige Stadsret, der antages at være fra 1484 eller 87, eftersom den sidste indeholder adskillige nye Bestem-melser om Handelsforhold.
[5]) Se Jydske Saml. 1. IX. 121 ff.

sikkert ogsaa foranlediget af Aalborg Handelsstand, men i Tidens Løb blev Markedet til stor Gêne for Borgerskabet ved den Konkurrence, det paaførte dem, og der blev gennem mange, mange Aar arbejdet for at faa det afskaffet igen.

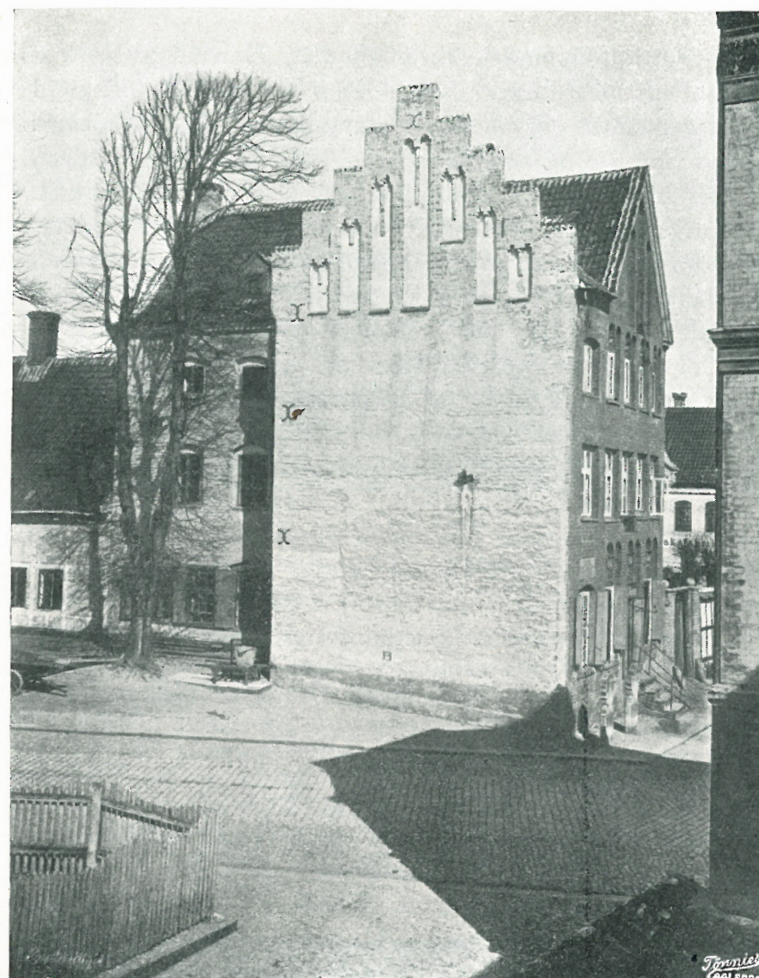
I Kong Hans' andet Privilegiums § II forbydes det Købmændene at blive liggende eller boende i Nibe eller de andre Fiskelejer omkring Aalborg længer end Fiskesæsonen varer, og i § IV paalægges det alle de Embedsmænd (Haandværkere), der var Borger i Aalborg, og som tillige vilde bruge Købmandskab, at de skulde skatte baade af deres Embede og deres Handel, og endelig siger § V, at ingen Borger i Aalborg maa tage Bondens Penge og gaa dermed til Tyskens Bod at købslaa, Bonden til Gode og sine Medborgere til Skade. Det er jo den gamle Bestemmelse, at Landboernes Køb skulde ske hos Byens egne Købmænd, der genopfriskes.

Omtrent fra samme Tid som disse Privilegier er Kong Hans' almindelige Stadsret[1]), der indeholder en Række Bestemmelser for Købmandskab, hvoraf her dog kun skal nævnes, at Gæster ikke maatte handle med Gæster (§ 74), at fremmede Købmænd, som ikke var Liggere[2]), og som skibede deres Gods op for dermed at gøre Marked, skulde falbyde det i 8 Dage, inden de maatte udføre det igen (§ 75), at fremmede Købmænd ikke maatte have Boder eller tage Ophold hos andre udenbys Købmænd; de skulde tage Kost og Herberge hos Borgerne (§ 77), at ingen Gæst maatte sælge fra Skib eller Brygge andet end Korn, Tømmer og Fisk; de skulde opføre andre Varer i deres Herberge (§ 78), og at fremmede Klæde- og Lærredshandlere ikke maatte udstille deres Kram paa Gaden eller i Vinduerne, men de skulde have det paa Loftet, i Gaarden eller andet Steds i deres Værts Huse, og om de saa vilde, kunde de hænge et Skilt ud til Gaden (§ 80). Ingen Borger maatte drive Handel for de fremmede (§ 82), og Gæsterne skulde erlægge en Afgift til Byen for at faa Lov til at handle der (§ 83).

Som bekendt døde Kong Hans 20. Febr. 1513 i Aalborg, dog ikke som Traditionen vil vide i den saakaldte Toldergaard, senere kaldet Kong Hans' Gaard, der laa, hvor nu Diskontobanken har sin Bygning; men denne Gaard, der blev nedrevet 1873, har huset adskillige af Aalborgs fornemste Købmandsslægter. Saaledes har den været ejet af Borgmester og Tolder Hans Bartholomæussen († 1522), hvis Datter, Ane Hansdatter, gift med Tolder Christen Pedersen i Aalborg, 1572 skødede den til Købmand Henrik Piphering, der vist atter solgte den til Borgmester Poul Pop († 1597), som boede her. Senere ejedes den af Borgmester Didrik Grubbe († 1643), Borgmester Christen v. Ginchel († 1673) og Borgmester Daniel Calov († 1688), alle Storkøbmænd i Aalborg. Af senere Ejere kan nævnes (1754) Klædehandler Anders Gjødwad, i hvis Slægt den blev indtil 1840 med Undtagelse af en ganske kort Periode, og fra 1840 til 1872 tilhørte den Købmand A. G. Nissen, der solgte den til Diskontobanken[1]). Huset var et »Stenhus« i Modsætning til de fleste andre Huse, der var af Træ eller Lerklining, og da det vides, at næsten hele Aalborg brændte 1501, ligger det nær at antage, at denne for sin Tid saa flotte Gaard er bleven opført af ovennævnte Hans Bartholomæussen, der efter at have været Byfoged i Odense, hvor han var født, af Kong Hans blev befordret til Tolderembedet i Aalborg o. 1509. At han tillige har drevet Handel her i Aalborg, kan næppe betvivles, thi han var en meget virksom og begærlig Mand, der ikke lod noget uænset, som kunde være til hans Fordel, og Sildefiskeriet i Limfjorden synes netop paa hans Tid at have været ret betydeligt.

1) fra 1484 eller 1487.

2) ɔ: havde Bopæl i Byen eller laa her Vinteren over, altsaa en Slags mere faste Gæster.

Toldergaarden.

1) A. H. Nielsen: »Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg« S. 90 f.

1509 blev han Medlem af Guds Legems Lav, 1518 Borgmester her i Byen, og 1520 blev han af Christian II. udnævnt til Lænsmand paa Aalborg Slot, uagtet det var mod Haandfæstningen, at uadelige fik den Slags Poster, men Kong Hans havde i saa Henseende heller ikke taget det saa nøje, idet Hans Bartholomæussens Formand i Tolderembedet, Niels Clemmensen, ogsaa havde været Lænsmand paa Aalborghus (1516—17).

Hans Bartholomæussens Strænghed og Hensynsløshed i Udøvelsen af Embedsforretninger skabte ham imidlertid mange Fjender blandt Borgerskabet og navnlig i Handelsstanden, der mest fik hans Nidkærhed at føle, og om Sommeren 1522 blev han myrdet[1]).

Under et Ophold i Aalborg 1515 stadfæstede Christian II. Byens gamle Rettigheder og udstedte en Forordning om Fiskeriet i Limfjorden, som sigtede til at forebygge, at *Sildefiskeriet* blev ødelagt ved uforstandigt eller overdrevent Brug. Ligeledes forordnede han det følgende Aar, at der paa Fiskelejerne skulde ansættes offentlige Vragere, for at ikke Sildehandelen paa Østersøen skulde komme i Miskredit ved Uredelighed fra Sælgernes Side, og han bestemte, at der kun maatte saltes Sild ved Aalborg og Løgstør, men ikke ved de mellemliggende Fiskelejer eller andet Steds i Fjorden, en Bestemmelse, der vist sigtede til at sikre Toldafgifternes Erlæggelse.

Fra samme Konges Tid haves ogsaa et Privilegium, som han forundte Byen, men dets Datum kendes ikke[2]). Af de deri givne Bestemmelser vedrørende Handelen skal nævnes:

(§ 1) at det forbydes baade danske og tyske Købmænd at »bryde deres Bunke«, (ɔ: aabne for deres Last) ved Hals eller andet Steds mellem Hals og Aalborg, fordi Kronens Toldkasse let blev bedraget derved, (§ 2) at tyske Købmænd, som vilde handle i Aalborg, skulde komme om Paasken og ikke blive liggende længer end til 2. Torsdag efter Pinse, og om Efteraaret maatte de ligge der fra Mikkelsdag (29. Septbr) til St. Andreasdag (30. Novbr.), og (§ 3) at kun Borgere i Aalborg maatte købe Øksne, Huder og Skind og drive andet Købmandskab indenfor en Afstand af 4 Mil fra Byen.

Hvis der var blevet levnet Christian II.s Reformer paa Købstadvæsenets Omraade den fornødne Tid til at fæstnes og udvikles, vilde de have krævet en nærmere Omtale, men de faldt jo med Kongen og forbigaas derfor. Hans Efterfølger Frederik I. begunstigede atter Hanseaterne i høj Grad ved Brev af 11. Septbr. 1524, idet han ophævede de af tidligere Konger givne Bestemmelser, som kunde være »Stæderne« til Skade, han gav dem Ret til hele Aaret om at sælge baade en gros og en detail i de danske Byer og købe Huder og Skind i Stykketal m. v.; de og deres Købsvende maatte holde eget Hus og Disk her og skulde kun svare en ringe Skat, naar de laa Vinteren

[1]) Allen: »Breve og Aktstykker til Chr. II.s Historie« I. 17.
[2]) Kolderup-Rosenvinge: »Gl. d. Love« V. 292.

over, og Kongen skulde gøre sin Flid for, at Hanseaterne kunde opnaa de samme Begunstigelser i *Aalborg*, paa Møen, Lolland og andre Steder (hvor Silden nu søgte hen), som de havde ved de skaanske Fiskerier.

Idet vi minder om den kirkelige Brydningstid i det 16. Aarhundredes Begyndelse og den politiske og sociale Uro indenfor de forskellige Stænder, som ogsaa gjorde sig gældende i Aalborg, særlig efter at Christian II. var fordreven, ligger det nær at slutte vor Omtale af Aalborgs Handelsforhold i Middelalderen med en Henpegen paa »Skipper« Klemen Andersens Erobring af Byen i Septbr. 1534, Nordjydernes Deltagelse i Folkerejsningen, den adelige Hærs Nederlag mellem Svenstrup og Aalborg 15. Okt. og Johan Rantzaus Storm paa Aalborg 18. Decbr., der jo endte med Byens Indtagelse og Udplyndring. Rantzau anslaar selv Byens Forsvarere til 8—900 i alt, hvilke alle blev nedhuggede; men da hans Landsknægte fik Byen givet til Pris, fortsattes Myrderierne i Husene, og efter hvad gamle Folk havde berettet Peder Dyrskjøt, skal der være bleven dræbt ialt et Par Tusinde Borgere og Bønder, saa Blodet flød i Rendestenene. Da Aalborg paa hin Tid maa antages at have haft 3—4000 Indbyggere, vil man forstaa, at Rantzaus Sejr foraarsagede Byen et frygteligt Tab, selv om en stor Del af de nedhuggede Folk var Landboere og andre udenbys Folk. Hertil kom, at Byen, der næppe havde forvundet en stor Ildebrand i Aaret 1530, nu atter blev given til Pris for alskens Ødelæggelse.

Er det rigtigt, som Dyrskjøt beretter efter ældre Kilder, at Skipper Klemen havde været en anset og velstaaende Købmand i Aalborg, forinden han blev Underadmiral hos Frederik I., har han utvivlsomt ogsaa været Medlem af Købmændenes Korporation, Papegøjegildet, og det er muligt, at han er identisk med den Clemen Munk, der blev Gildebroder 1511, og som er den eneste, der kan være ham, naar vi da ser bort fra Aarene 1504—1508, for hvilke der ikke haves Oplysning om indmeldte Brødre[1]). Hans Underanfører, Oluf Duus, der fik det Hverv at rejse Thyboerne, er rimeligvis identisk med den Oluf Jensen Dus, der blev Gildebroder 1514, og Peder Bedske, som ihjelslog Bagge Griis, da han havde gjort Attentat paa Klemen, er vel nok den samme som ham, der 1517 blev optaget i Lavet tilligemed sin Hustru, Eline.

---

[1]) Det paagældende Blad mangler i »liber vivorum«. En Clemen Nielsen bliver Broder 1510, men Skipperen hed jo Andersen.

II.

(1534–1627.)

DEN Indskrænkning i Hanseaternes Rettigheder, der foregik i det 16. Aarhundredes første Halvdel og selve det mægtige Forbunds aftagende Magtstilling kunde have bevirket Fremkomst af en kraftig national Købmandsstand henimod Midten af Aarhundredet. Medens Stæderne, ɔ: de 7 Hansestæder Lübeck, Hamburg, Rostock, Stralsund, Wismar, Lüneburg og Danzig, tidligere saa at sige havde været eneraadende over den danske Ind- og Udførsel ved at have deres Liggere — Agenter, eller hvad man nu vil kalde dem — boende paa kortere eller længere Tid rundt om i de danske Købstæder, hvor de havde Oplag, og hvor de ad politisk Vej havde tiltvunget sig Toldbegunstigelser fremfor andre Udlændinge og Landets egne Børn, maatte de fremmede nu enten bosætte sig som Borgere og derved underkaste sig den samme Lov, der gjaldt for de andre Borgere i Byen, eller optræde som fremmede Købmænd, hvis Liggetid var indskrænket til en Foraars- og en Efteraarsperiode.

Men den danske Handelsstand var ikke vant til at drive Storhandel; den greb ikke Chancen, og det blev som bekendt Hollænderne, der blev Hanseaternes Arvtagere i den nordiske Handel, medens de danske Købmænd i hvert Fald til henimod Aarhundredets Slutning maatte nøjes med den mere lokale Omsætning[1]).

Den almindelige Grund hertil var vel nok, at de danske Købmænd savnede baade Kapital og Indsigt til at drive en saadan Storhandel; vore fleste Købstæder havde et Landsbypræg i Sammenligning med Byerne i Hanseforbundet og de hollandske Storbyer, og vore Købmænd var sikkert af det samme beskedne Tilsnit baade i Ydre og Indre. Da Geologen Niels Thaarup 1762 berejste Vendsyssel, fik han i Skagen fat i en lille Anekdote, som han gengiver i sin Rejseskildring[2]), og som her passende kan finde Anvendelse som Illustration til, hvad der ovenfor er anført om den danske Købmandsstands jævne Habitus; Historien stammer maaske nok snarere fra det 17. end fra det 16. Aarhundrede, men derfor er den lige betegnende.

1) Fridericia: »Adelsvældens sidste Dage« S. 74 f.
2) Ny kgl. Saml., Fol. Nr. 411.

En Raadmand fra Skagen kom ned til Lübeck for efter Sædvane at sælge Tørfisk, der var Byens væsentligste Udførselsartikel. Skagboen, der vel blandt sine Bysbørn regnedes for en af Spidserne, selv om hans borgerlige Erhverv som Fisker og Handelsmand var ret beskedent, kom paa Gaden i Lübeck i Klammeri med en Matros, og han forsøgte til sidst at imponere Sømanden ved at sige, at han var en Raadmand fra Skagen. »Bist du ein wirchlicher Rathsherr in Skagen?« udbrød Matrosen, og da det var bleven bekræftet, fortsatte han: »da bist du ein Hundsvot in Lübeck«. Lübeckeren var jo vant til at se Raadsherrerne udfolde en anderledes Pomp og Fornemhed.

Nu var Aalborg jo ganske vist en betydeligere By end Skagen, og Magistratsmedlemmerne i Aalborg var vel ogsaa mere repræsentative end dér, men der var dog i Tiden efter Reformationen et temmelig fattigt Præg over Byen og den Borgere.

Dette havde sikkert nok sin Grund i det frygtelige Slag, der var tilføjet den som Afslutning paa Klemensfejden; naar der skal være dræbt o. 1200 Mennesker i Byen foruden de 800, der forsvarede den, og som maaske nok for en stor Del var udenbys Folk, maatte det mærkes, thi det var o. 1/3 af Indvaanerne og naturligvis overvejende af den mandlige Befolkning. Vi ser da ogsaa af Borgerskabsfortegnelsen[1]), at der i de nærmest følgende Aar var en stærk Tilstrømning til Byen, og at mange af de nye Borgere ægtede Enker — formodentlig efter de i Fejden faldne Borgere —, men der er kun faa Navne fra hin Tid, der hæver sig op fra den store Almindelighed, og Størsteparten af de tilflyttede synes at have været Landboere, der jo ikke besad de Kvalifikationer, som udfordredes for at de kunne kaste sig over Storhandelen.

Enkelte større Købmænd var her dog, saaledes *Jørgen Køning*, der allerede havde Borgerskab før Fejden, *Jørgen Knudsen*, der 1535 kom fra Ribe, *Didrik Lambertsen*, som 1537 blev Borger, og hvis Enke *Berete* drev en omfattende Forretning paa Ind- og Udlandet i Aarhundredets sidste Halvdel, *Mikkel Hansen*, *Hans Husom* og nogle faa andre, blandt hvilke kan nævnes *Godik Christensen*, der omtales i flere Arvetrætter[2]), og som voldte sine Kolleger adskilligt Bryderi.

1554 ses han saaledes at have spillet Kort i Flensborg med en Pommeraner, af hvem han havde købt Harnisk og Bøsse m. v., for hvilket han gav et Gældsbevis, som han atter vandt fra Sælgeren, efter at de havde drukket en Del. Herover følte Sælgeren sig brøstholden og klagede til Kongen, og den flensborgske Magistrat blev i den Anledning sat i Bevægelse[3]). Senere kom han i Proces med en Købmand fra Flensborg, og da Raadstueretten i Aalborg afsagde Dom, som gik

1) i Bysbogen, Landsarkivet. Listen begynder 1535, »da Byen var vunden«, men af Indholdet fremgaar dog, at den først er protokolleret 1540. thi da begynder den kronologiske Orden.
2) Danske Magasin 4. I. 186, 282, 301.
3) Seidelin: »Diplomatarium Flensborgense« II. 601.

Godik imod, brugte han ærerørige Ord om Borgmester og Raad, undsagde dem og optraadte i det hele saa uskikkeligt, at man maatte sætte ham i Byens Jærn, hvorfra han dog atter brød ud. 1558 udgik der saa kongeligt aaben Brev om Forlig mellem Magistraten og Godik; han skulde i Løbet af en Maanedstid ordne sine Sager, derefter forlade Byen og ikke senere lade sig finde i den eller i de 3 nærmeste Herreder; Overtrædelse heraf vilde medføre, at han blev straffet som fredløs Mand[1]).

Vel er det sandsynligt, at ikke alle Næringsdrivende har taget Borgerskab og derved er bleven indførte i Bysbogen, thi der herskede i saa Henseende almindeligvis en Del Uorden, navnlig i de større Byer[2]), og den Omstændighed, at Borgersønner og flere andre af Borgernes nærmeste Paarørende ikke skulde betale for Borgerskabets Erhvervelse, men kun erlægge Skriverpenge til Byskriveren, har sikkert ogsaa medført, at adskillige Borgerskaber ikke er bleven journaliserede; men gennem Medlemslisterne for Guds Legems Lav faar vi ogsaa et Indblik i, hvad det var for Folk, der kom til Byen efter Fejden og førte dens Handel videre, og vort Indtryk fra Bysbogen befæstes derigennem, selv om der kan indvendes, at slige Navnelister med deres sparsomme Tilføjelser kun afgiver et svagt Grundlag for en egentlig kritisk Bedømmelse.

Det var vistnok almindeligt i de større Byer — det synes i hvert Fald saa paa de Steder, hvor Forholdet lader sig kontrollere — at Dødsfaldenes Antal oversteg Fødslernes; de sanitære Forhold var jo endnu daarligere i Byerne end paa Landet, saa alle Slags smitsomme Sygdomme fandt her en gunstig Jordbund for deres Trivsel.

Som Følge heraf maatte Byerne stadig have Tilførsel af nye Folk, og denne Indvandring foregik ad forskellig Vej: dels fra By til By, dels fra Land til By og dels fra Udlandet. Ser vi paa Forholdene her i Byen, tog ca. 530 Personer Borgerskab i Aarene 1535—1559, heraf var der næppe mere end 5—6 Udlændinge, ca. 25 fra andre Byer og Resten, ca. 500 fra Landet, overvejende fra Nordjylland, eller fra Byen. Senere forrykkedes Forholdet vel noget, specielt indenfor Handelsstanden, idet den i Aarene omkring 1600 fik tilført talrige Udlændinge, og samtidig synes det, som om dens sociale Niveau ogsaa blev noget højnet paa anden Maade, idet det blev almindeligt at træffe baade Præstesønner og andre Embedsmænds Sønner samt fornemme Selvejerbønders mandlige Afkom blandt dens Repræsentanter.

Der er næppe Tvivl om, at der tilførtes de større danske Købstæder adskillige gode Kræfter fra Udlandet, idet disse fremmede mere end de danske Borgere havde Sans for Handelsstandens politiske Betydning, men denne Tilflytning skete som nævnt ikke i noget synderligt Omfang før i Tiden henimod Aar 1600, og paa den anden Side forhindrede den store Bevægelighed — Tilflytning og Fraflytning —

[1]) Kancelliets Brevbøger.

[2]) P. Munch: »Købstadstyrelsen i Danmark« I. 12

i Borgerskabet og da navnlig i Handelsstanden, at der blev en fastere Tilknytning til Opholdsstedet og en urokket Sammenhæng mellem de vekslende Generationer[1]), den Faktor, vi kalder Lokalpatriotisme, og som har været en ikke uvæsentlig Drivfjeder, kom til at mangle; man fulgte Dagen og Vejen, og Foranstaltninger paa langt Sigt til Byens Tarv indlod man sig ikke paa i nogen bemærkelsesværdig Grad.

Det var en Vinding for Købstæderne, at Recessen af 1536, bestemmer, at kun Borgere — altsaa dem, der bar Byens Tynge — maatte drive Handel, og ligeledes var det af Hensyn til Købstædernes Trivsel, at Recessen af 1537 paabyder, at alle Haandværkere paa Landet undtagen dem, Bønderne nødvendigvis havde Brug for, skulde flytte ind til Byerne, men Bestemmelserne blev ikke tilstrækkeligt overholdte, og navnlig klages der ofte over, at Ikkeborgere gjorde Indgreb i Købmændenes Rettigheder.

Da Byen i Klemensfejden eller maaske snarere ved Ildebranden 1530, da Raadhuset brændte, havde mistet de Aktstykker, der indeholdt de af tidligere Konger givne Privilegier, gav Christian III. 22. Febr. 1546 Byen en ny *Stadsret*. Bestemmelserne er i det væsentligste Gentagelser af de tidligere fra Kong Hans' og Christian II.s Dage, af og til noget mere udførligt affattede som f. Eks. Bestemmelsen om, at ingen Købmand maatte aabne for sin Last ved Hals eller imellem Hals og Aalborg; den lyder i Christian III.s Privilegier: »Hals, Egense, Mov, Dokkedal, Skovshoved eller Hov«, hvor der ikke maatte handles med andet end Salt, Træ (til Tønder) og Sild; dog maatte Fiskerne tilbytte sig Proviant for Sild[2]) De nye Bestemmelser, Privilegierne af 1546 indeholder, angaar for Størstedelen Fiskeriet omkring Hals og Nibe, der netop paa hin Tid havde taget et umaadeligt Opsving, og de tilsigtede særlig at forhindre, at Silden ved de talrige Fiskeredskaber af forskellig Art, blev spærret ude af Fjorden, eller at der blev lagt Sejladsen Hindringer i Vejen. Vigtigt er det dog at bemærke, at Privilegierne genrejser, ja, udvider det Værn mod Hanseaternes Herredømme, som Frederik I. havde nedrevet, og bl. a. fastsætter, at hvis den fremmede Købmand vilde ligge Vinteren over i Aalborg for at handle der, skulde de have Magistratens Tilladelse dertil.

Jævnsides med Privilegiets Bestemmelser gaar en Række *Magistratsvedtægter* fra det 16. Aarh., hvori der bl. a. findes fastsat 1542, at der kun maatte staa 8 Høkersker paa Aalborg Torv, hver med to Borde, og de maatte Onsdag, Fredag og Lørdag sælge alle Slags »ædende Varer« undtagen Smør, Æg, tysk Hvedebrød og Bondebrød; 1546 forbydes det dem at komme paa Torvet med deres Varer, men 1549 tillades det dem atter at komme der om Lørdagen, dog maatte

[1]) Fridericia: »Adelsvældens sidste Dage« S. 74 f.

[2]) Herom var der 12. Juni 1542 udgaaet en kgl. Forordning.

de fremdeles ikke sælge de 4 nævnte Artikler, thi naar Tyskerne og Bønderne kom til Byen og saa, hvorledes Byens Indbyggere solgte deres Varer, satte de Prisen op paa dem.

En Del af disse Magistratsbestemmelser havde dog en ren midlertidig Karakter, som naar det 1556 forbydes at sælge Tagsten ud af Byen, eller naar det 1557 forbydes Borgerne at købe flere Lægter og Lægtesøm, end hver især skulde bruge til sine egne Huse; der var nemlig 27. og 29. Septbr. 1554 udgaaet kongelig Ordre om, at alle de forfaldne Gaarde i Byen skulde istandsættes og de øde Grunde bebygges inden 3 Aar, da de i modsat Tilfælde tilfaldt Kronen og Byen, og desuden skulde Straatagene overalt afløses af Teglsten. Denne samme Midlertidighed gælder ogsaa de Forbud mod at føre Tømmer, Bundstager, Tønder, Tøndebaand m. v. bort fra Byen; de fremkom, naar Fiskeriet var særlig godt. Et lille, men for den hjemlige Handelsstands Opkomst betegnende Træk er det, at det 1550 af Byens Magistrat forbydes de udenlandske Købmænd, som laa i Aalborg, at have deres Boder aabne paa Torvedagene, og Bestemmelserne om, at de ikke maatte handle med Bønderne eller købe og sælge i smaa Maal og Vægt, indskærpes.

Forøvrigt træffer vi paa hin Tid de første egentlige Bestemmelser vedrørende Handel indført i Gildebøgerne, idet »liber vivorum« 1539 herom indeholder, at det med Borgmestres og Raads og menige Lavsbrødres Samtykke blev vedtaget, at ingen Borger eller Borgerske i Aalborg, der kørte paa Landet og drev Købmandskab med Varer eller andet, maatte have mere end 1 Svend eller Dreng med, hvilken stadig skulde følge ham, og rejste Købmanden ikke selv med, maatte han kun udsende 1 Dreng eller Svend til at handle for sig. Denne Anordning blev selvfølgelig truffet, for at de mindre Handlende ikke skulde ligge under i Konkurrencen med de større; den samme nivellerende Tendens træffer vi i en anden Bestemmelse fra samme Dag, hvori det hedder, at hvis der til Aalborg kom fremmede Skibe fra Vestersøen, — fra Holland, England, Skotland eller noget andet Sted paa den Kant —, som var ladede med Salt, Vin, Klæde eller andet Købmandskab, da skulde Borgmestrene tilsige Gildebrødrene at møde i Lavshuset for der at handle med de fremmede Købmænd, som intet maatte sælge, før Brødrene blev forsamlede. Af Raadstuebogen for 1552 og »liber vivorum« 1576 faar vi nøjere Forklaring angaaende denne Vedtægt; det ses, at Meningen var, at Magistraten som Gildets Forstandere skulde afslutte Handelen med de Fremmede, og derefter skulde det købte deles mellem Lavsbrødrene efter deres Behov. Men hvis der ikke opnaaedes Enighed om Købet, maatte den enkelte Borger ikke købe Lasten eller i anden Maade indlade sig i Handel derom med Skipperen, uden at det skete med Magistratens Samtykke og til hans Medborgeres Gavn; han

maatte ikke selv paa nogen Maade gøre sig Fordel derved, og vilde Magistraten ikke give saadan Tilladelse, maatte Skipperen søge andet Steds hen.

Ligeledes finder vi fra hin Tid Bestemmelser i Gildebogen om, at ingen maatte vinde Købmandsborgerskab, uden at han havde staaet 7 Aar i Lære og havde skikket sig godt, og ingen Købmand, som var Borger i Byen og Gildebroder, maatte have hemmeligt Oplag for Tyskere, Hollændere og andre, i hvilken Henseende det tilpligtes Gildebrødrene under deres Borger- og Lavsed at vise Magistraten det »Søbrev« (Konnossement), som fulgte med Varerne og især efter den Tid paa Aaret, da det var Tyskerne tilladt at handle i Byen. Købmændene maatte dog lade deres udlærte Drenge indtræde som Deltagere i deres Forretninger i 2 Aar, hvorefter den Vedkommende selv skulde tage Borgerskab og deltage i Byens Tynge med de andre Borgere. 1558 bestemtes det af Gildebrødrene, at de danske og tyske Handelskarle, der laa her for deres Principaler, eller som selv havde nogen Fortjeneste af Købmandskab, skulde indtræde i Lavet, hvis de vilde handle i Aalborg.

I Samklang med disse Bestræbelser for at styrke Byernes Borgerskab og forhindre de fremmede Købmænds Indtrængen staar et kongeligt Paabud af 17. April 1585 om, at kun bosiddende Folk, der ydede borgerlig Tynge, maatte meddeles Borgerskab.

Det er foran nævnt, at det 1554 paabydes, at de forfaldne Gaarde i Aalborg skulde istandsættes og de øde Grunde bebygges inden Udløbet af 3 Aar; omtrent samtidig udkom en kongelig Ordre om, at alle Skibe, der sejlede forbi Aalborg, skulde standse ved Byen for Toldklarering. Begge disse Bestemmelser var sikkert gunstige for Byens Opkomst — man mindes saaledes den Betydning, det havde for Helsingørs Handel, at Skibene skulde stoppe der for at erlægge Sundtold — og dens Magistrat har da ogsaa nok haft Del i deres Fremkomst, endda paa en ret kuriøs Maade. Det ses nemlig af Aalborg »Bysbog« at da Kongen 1554 havde befalet Byen at sende Delegerede til Odense (vist i Anledning af Forhandlinger med de vendiske Stæder), havde Repræsentanterne af de medgivne Penge ladet lave en forgyldt Sølvkande, som med et Pengeindhold tillige med en Supplikats blev overrakt Dronningen, medens Kansleren samtidig fik en Ducør af et Par større Møntstykker; paa denne diskrete Maade søgte man, og som det synes ikke uden Held, at opnaa, hvad man attraaede.

Man kan om det 16. Aarhundrede for Aalborgs Vedkommende sige, at det stod i »Fiskens Tegn«, for at bruge et Udtryk fra hin Tid, da man tillagde Himmellegemernes Konstellation saa stor Indflydelse paa de jordiske Forhold; dog er det ikke Stjernebilledet Fisken, der menes, men Silden.

Sildefiskeriet ved vore Kyster har jo fra den ældste historiske Tid været af meget stor Betydning; men der har i dette været en Ubestandighed, der næsten kan karakteriseres som Lunefuldhed fra Naturens Side. Gennem en lang Aarrække i Middelalderen var Fiske= riet rigest ved de skaanske Kyster, saa blev det i Limfjorden og flere Steder ved de danske Øer, hvor Silden særlig søgte til, og derefter kom en Periode, hvor man her begræd, at Fiskepladsen nu var ble= ven forlagt til Kysten af Bahuslæn. Derefter kom Silden atter under Jylland og i Limfjorden, og endelig forsvandt den saa at sige herfra igen et Stykke hen i det 19. Aarhundrede for siden overvejende at holde sig i den hallandske Skærgaard, medens den dog i de senere Aar igen har vist nogen Tendens til at gæste de danske Farvande.

Men det blev allerede tidligt iagttaget, at der i en Periode, hvor Fiskeriet ellers faldt rigest paa et af disse Steder, kunde komme et eller flere Aar, da Silden kun viste sig meget sparsomt, naturligvis fordi den da søgte andet Steds hen, hvor dens Tilstedeværelse mu= ligt ikke blev bemærket, og da man ikke kunde forklare sig saa= danne Fænomener, antog man, at det skyldtes overnaturlige Aarsager. En saa oplyst Mand som Amtmand Lübecker i Hjøring, der i 1772 var Byfoged i Nibe og da skrev en Afhandling om Sildefiskeriet, er ikke utilbøjelig til at antage, at dets Aftagen var en Straf fra Gud, og han fortæller efter Caspar Scotus, at nogle Beboere paa Helgo= land 1530 i Overmod havde pisket en Sild med Ris, hvorefter Silde= fiskeriet ved Øen, der hidtil havde givet Underhold til et Par Tu= sinde Mennesker, saaledes gik tilbage, at 1554 næppe 100 Mennesker levede deraf.

Provst Alsing i Nibe fortæller 1743[1]), at gamle Folk havde berettet ham, at de havde hørt af deres Fædre, at der for omtrent 150 Aar siden var en Periode paa 7 Aar, da der slet ingen Sildefangst var i Limfjorden, saa Fiskerne derfor var nødte til at søge til Øresund og den skaanske Kyst for at faa Sild, og dér fandtes de i Over= flødighed. Aarsagen til dette store Vanheld tillagdes en Troldkvinde, som for at hævne sig paa Nibeboerne havde nedsat en Hestesko ved Tønden ved Indsejlingen til Hals[2]), hvorfor kun de Sild, der gik gen= nem Hesteskoens Øjne, kunde komme ind i Fjorden; men da Heksens Misgærninger blev aabenbarede, og hun, før hun blev brændt, raa= dede til at lade Hesteskoen optage igen, blev der nedsendt en Dyk= ker, som fjernede den, hvorefter Fiskeriet atter blev godt. Det vides fra anden Side, at Fiskeriet i Limfjorden var meget slet i Begyndel= sen af det 17. Aarh.; i et Kongebrev af 24. Aug. 1601 siges saaledes »efterdi Sildefiskeriet ikke ganger mere til ved Nibe[1])«, og det om= tales i flere Aarbøger, og ligeledes vides det, at der 1611—1621 rasede en Hekseepidemi i Aalborg, hvorom mere senere, saa noget positivt ligger der maaske nok til Grund for Provstens »Relation«, da der blev brændt en Mængde Hekse fra Aalborg og Omegn, efter at en Fisker havde opdaget deres Skarnstreger.

[1]) Kgl. Bibliotek: »Kallske Saml.« Fol. Nr. 61.

[2]) 1577 $^{21}/_{4}$ udgik kgl. Brev, at da Aalborg Borgere havde klaget over, at de ofte mistede Liv og Gods, naar de kom hjem fra det *norske Fiskeri*, fordi den Søtønde, der om Sommeren laa i Bagdybet (ved Hals) optoges ved Mortens= dagstid, og da de havde begæret, at der maatte blive opsat 2 Varder paa Land lige inden for Søtøndens Plads og tilbudt at svare en Afgift herfor, skulde to saadanne bygges. [Kancelliets Brevb.]

I hvor høj Grad end Limfjordsfiskeriet har influeret paa Aal= borgs Handel, maa en mere indgaaende Omtale af dets Historie dog her udelades, og der skal kun anføres enkelte Træk deraf. Fiskeriet foregik først i Fjorden mellem Aalborg og Løgstør, hvor der nævnes Fiskelejerne ved Gøl, Øland, Egholm, Nørholm, Klitgaard, Nibe, Stavn, Valsted, Sebbersund og Løgsted Øre (Løgstør); i Tiden hen= imod Aar 1500 begyndte man af fange Silden, inden den kom ind i Fjorden, og der opstod da Fiskelejer ved Hals, Mov, Egense, Dokke= dal og Muldbjærgene, som 1542 betegnes som de nye Lejer i Mod= sætning til de andre Lejer oppe i Fjorden[2]).

Mange Steder oprettedes der af Hensyn til de mange Fremmede, der strømmede til i Fisketiden, Fogderier (Birketing), saaledes i Hals, Mov, Nørholm, Nibe, Sundby og Øland, for at der kunde være det fornødne Opsyn og en ikke for besværlig Retsforfølgning. Saavel ved den vestlige som ved den østlige Fiskeplads var der kongelige Salterier, hvor de af Regeringen udsendte Saltere havde Forkøbsret til Silden til visse Tider i Ugen for at salte til Hofholdningens og Flaadens Behov. Ogsaa talrige adelige og gejstlige Personer havde egne Salteboder, og det samme var Tilfældet med mange af Køb= mændene i Aalborg; det fremgaar bl. a. af Skifteprotokollerne og af de til Aalborghus Læns Regnskaber hørende Jordebøger, at Byens Købmænd havde talrige Boder i Nibe, Løgstør, der jo den Gang var Landsbyer, paa Gøl og ved Nørholm, og det ses ligeledes, at enkelte af dem saavel som Adelsmænd har haft Fiskeboder ude ved Vesterstrand — ved »Blokhuset«, nu Blokhus — hvor der til visse Tider foregik et stort Flynderfiskeri og ogsaa andet Fiskeri[3]). Lig= nende Forhold kendtes fra Varde og Ribe, hvor Købmændene i stor Udstrækning havde Boder og delvis tog Ophold i dem under Sæson= fiskerierne ved Hjerting og længere nord paa.

Foruden at selve Handelen med saltede og tørrede Sild bragte stor Omsætning for Handelsstanden i Aalborg, hidførtes en ikke rin=

[1]) Kancelliets Brevb.

[2]) a St. 12. Juni 1542.

[3]) Arent Berntsen: »Danmarkis og Norgis fructbar Herlighed« I. 162.

gere ved de Fornødenheder, Fiskernes Underhold og Fiskeriet kræ-vede, saaledes Salt, Tønder, Tovværk, Garn til Fiskenet, Tjære m. m.

Der foreligger et Utal af kongelige Breve vedrørende Limfjords-fiskeriet, Sildehandelen og dermed beslægtede Emner, som det vil føre for vidt her at komme nærmere ind paa, men det maa dog omtales, at Fiskeriet gav Anledning til talrige Stridigheder mellem Aalborg-Købmændene paa den ene Side og Borgerne i forskellige Byer paa den anden.

Saaledes klagede Borgerne fra Randers, Aarhus og flere Steder 1553 over, at Aalborgenserne formente dem at bruge Fiskeri ved Mov og Dokkedal under Paaberaabelse af deres Privilegier, og Magistraten i Aalborg fik derfor Ordre til at sende en Borgmester, en Raadmand og en Borger til Kolding 16/10 s. A. for at fremvise disse Privilegier, hvorefter Kongen vilde se at finde en taalelig Udvej til Stridens Bilæggelse. I Kolding mødtes Aalborgafsendingene med Delegerede fra Randers og Aarhus, og der blev da truffet den Ord-ning, at de sidstnævnte Byer straks efter Fastelavns Søndag maatte sende Købmandsvarer til Fiskelejerne ved Mov og Hals og derom-kring, men de maatte ikke gøre Forprang med dem (sælge af dem) før 25. Marts, og efter Pinsedag maatte de kun have Salt og Træ liggende paa Fiskelejerne[1]).

1564 klagede Magistraten i Lübeck over, at nogle af deres Med-borgere, der havde saltet Sild i Aalborg og ved de andre jydske Fiskelejer, af Øvrigheden i Aalborg blev forhindret i at sejle bort med dem; Kongen befalede derfor, at Lübeckerne maatte drage af Sted med Silden, naar Tolden var erlagt[2]).

Disse Stridigheder mellem Borgerne i Aalborg og de Fremmede, der søgte til for at drage Fordel af det store Sildefiskeri, vedvarende saalænge Sildefiskeriet i Limfjorden overhovedet havde nogen Betyd-ning, og der brugtes fra de Fremmedes Side alle mulige Kneb for at omgaa de kongelige Forordninger, der Tid efter anden blev ud-stedte. Blandt andet fandt de fremmede Handlende paa at ligge ude paa Fjorden og dér foretage Nedsaltning af Sild, som de købte direkte af Fiskerne; dette blev 29. April 1581 forbudt paa Foran-ledning af Borgerne i Aalborg, men Overtrædelser af Forbudet var hyppige. Vi ser saaledes af Byens Kæmnerregnskab, at der 1588 blev betalt for Fødevarer til Besætningen paa to Pramme, som blev sendt op ad Fjorden for at tage Sejl og Ror fra dem, der saltede ulovligt, og 1590 blev der paa Byens Regning drukket 1 Tønde tysk Øl, da Sejl og Ror blev taget fra de Grenaa Mænd[3]).

Der er i et tidligere Afsnit gjort opmærksom paa, at den i

[1]) Kancelliets Brevb. 259, 263.
[2]) a St. 14. Jan. 1564.
[3]) Jydske Saml. 1 IX. 111.

ældre Tid manglende Fælleslovgivning kunde hidføre Kollisioner mellem de forskellige Byers Rettigheder, og Sildefiskeriet gav netop Anledning til en saadan mellem Aalborg og Flensborg. Borgerne i Aalborg havde 1570 klaget over, at fremmede Købmænd lod salte Sild ved Nibe, og da Magistraten i Aalborg berettede, at deres By fra Arilds Tid havde brugt Fiskeriet her, udgik der 5. Septbr. et kongeligt Brev, hvorefter ingen udenlandske Folk maatte bruge Han-del, Fiskeri og Sildesalteri ved Fiskelejerne omkring Nibe, uden at de fik særlig kongelig Tilladelse dertil. En saadan Bevilling blev 22. Marts 1578 givet Flensborgerne, hvad Aalborg Magistrat næppe blev underrettet om eller i hvert Fald maa have glemt, thi 1591 søgte den at forhindre Flensborgerne i deres Trafik paa Nibe, og 1592 blev der saa ved Kongens Retterting afsagt Dom i en desaarsag opstaaet Proces, hvilken gik Aalborg imod[1]).

Af og til fremkom der ogsaa Klager over, at de danske Silde-tønder afveg fra de rette Maal eller ikke var fuldtpakkede; saaledes besværede Borgerne i Danzig sig 1556 derover, og da dette let kunde bringe de danske Sild i Miskredit, udgik der gennem Lænsmændene en skarp Advarsel derimod[2]); Straffen herfor var den samme som for andet Falskneri, og vi ser, at flere Personer i Aalborg 1636 blev tiltalte, fordi deres Maal ikke var efter Justeringen 1635, og dømte som Falsknere; det vil sige, de skulde aarlig, saa længe de levede, betale 3 Mark i Bøde ved St. Hansdagstid, en Straf, som meget minder om de Sagn, der gaar om forskellige fornemme Forbrydere: At de en Gang aarlig maatte bære Slavedragten eller give Møde i Slaveriet.

Som Følge af den store Færdsel ved Fjordsiden og den tilta-gende Ind- og Udskibning blev det allerede i det 16. Aarh.s første Halvdel nødvendigt at anlægge Kajer, og der blev ligeledes indrettet en lille Havn, hvor Byens Skibe kunde ligge i Vinterleje; denne Aal-borgs første Havn, »Kaasen«, fra Toldboden og hen til »Lauget«, var kun bestemt for Byens egne Fartøjer; de fremmede Skibe, der vilde ligge her om Vinteren, blev derimod henviste til den saakaldte »Kattesunds Havn« (Bendtzens Havn), hvor en Krumning af Fjorden ydede dem nogen Beskyttelse mod Isgang. Ved samme Tid blev Østeraa forsynet med Bolværker, saa Skibene ogsaa kunde gaa derop og losse og lade; men disse Foranstaltninger medførte saa store Be-kostninger, at Byen længe led derunder. I en Magistratsvedtægt af 1550[3]) fastsattes det, at Skuder og Kaage ikke maatte ligge i Vinter-

[1]) Jydske Saml. 1 VII. 294.
[2]) 1572 klagede Lübeckerne over, at Vægten i Aalborg var urigtig, hvilket gav Anledning til et kgl. Brev af 1573, hvori det forbydes Borgerne at holde store Vægte; de skulde lade deres Gods veje paa det offentlige Vejerhus.
[3]) Jydske Saml. 1 II. 132.

leje i Byens Aa, og hvis noget Skib blev ubrugeligt, skulde Ejeren lægge det saaledes, at Byens Havn ingen Forhindring fik af det. Det er vist de første Vidnesbyrd om, at der ved Aalborg fandtes Havne-

Parti fra Østeraa.

anlæg, men faa Aar efter (Oktober 1556) hører vi, at Magistraten i Aalborg af Hensyn til Handelen havde ladet anlægge Brygger og Bolværker, og den ansøgte derfor om Tilladelse til at opkræve Afgift af

dem, der benyttede Kajerne, ligesom Tilfældet var i andre Købstæder. En Afgift var dog her indført for Tyskernes Vedkommende, da disse altid gerne vilde benytte Kajerne for at faa deres Gods i Land paa bedste Maade, men de havde klaget til Kongen over dette Paalæg. Da Sagen var af stor Vigtighed for Byen, eftersom Anlæget havde medført store Udgifter, blev Borgmester Jørgen Køning sendt til København for at varetage Byens Interesser.

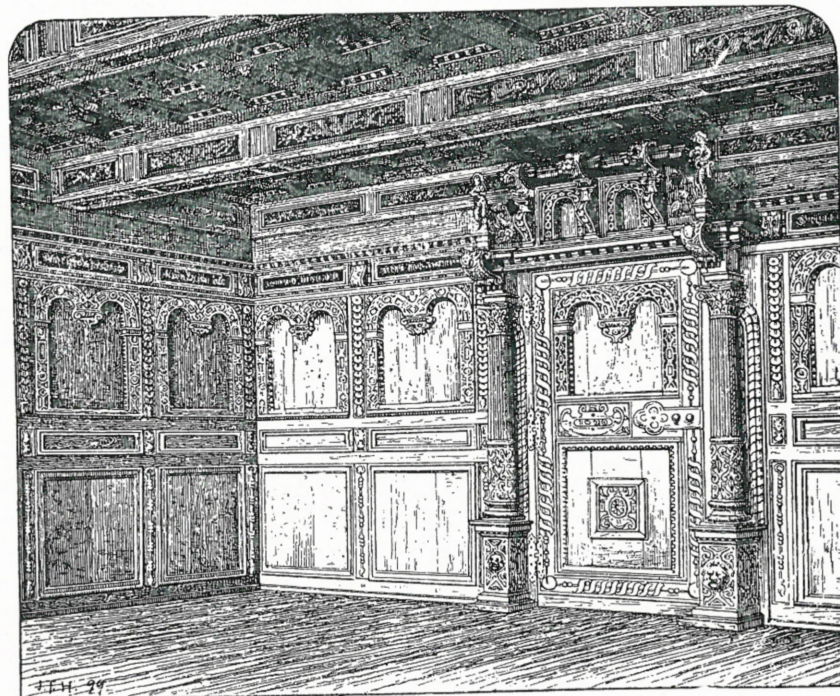
Til Afbenyttelse for Skibsfolkene, der af Hensyn til Brandfaren ikke maatte tænde Ild om Bord, var der paa Havnepladsen opført et saakaldt Kogehus, hvori de kunde tilberede deres Mad; dette Hus, der i Slutningen af det 17. Aarh. havde faaet Navnet »Snorren«, blev under de uheldige økonomiske Forhold i det 17. Aarh. afstaaet fra Byen til en Privatmand, som havde en Fordring paa Byen, men senere hen blev dette til stor Gêne, da Byen daarligt kunde undvære Pladsen.

1554 blev Aalborg Residens for Biskoppen over Vendelbo Stift og fik en Latinskole, hvilket naturligvis gav Byen baade større Anseelse og forøget Samkvem med Stiftets Beboere, men det synes dog, som om man i Regeringskredse har overvurderet dens Evner. Det blev den saaledes 1555 paalagt at udruste et Orlogsskib, hvilket Borgerne ogsaa efterkom; men Skibets Anskaffelse medførte en Udgift af over 3000 Rdl. (Specier), saa Byen endog saa sig nødsaget til at pantsætte sit Raadhus for at tilvejebringe Beløbet, og da der 1557 kom Paabud om atter at udruste et Skib til kongelig Tjeneste, maatte Magistraten erklære sig ude af Stand dertil i Øjeblikket, da det tidligere udrustede Skib ikke længer var tjenligt til Krigstjeneste. Forholdene var maaske næppe saa ynkelige, som Magistraten gerne vilde give det Udseende af, men Regeringen har dog sikkert takseret Byen for højt. Det hedder i Skrivelsen fra Magistraten til Kongen[1]: »dog findes denne Eders arme By at være meget forarmet og meste Parten indsat med fattige Embedsmænd (ɔ: Haandværkere) og Fiskere undtagen 10 eller 12 Købmænd, som noget formuende ere«. Og der gøres gældende, at det synes ubilligt, at Aalborg skal udrede et Skib alene, medens Randers, Viborg og Ribe og flere større Købstæder fik Hjælp dertil af en hel Del mindre.

Byen vedblev dog at være for højt takseret i Henseende til de af Staten paalagte Byrder: Pengeskat, Proviantskat, Udskrivning af Baadsmænd og Soldater o. s. v., og da den tillige blev hjemsøgt af Pest, maatte Magistraten atter klage sin Nød til Kongen. I Brevet, der er fra 1566, hedder det, at Byen er beskattet over Evne fremfor nogen anden Købstad i Jylland, og at det er umuligt herefter at udrede saadan Tynge. En stor Del af de Baadsmænd og Krigsfolk,

[1]) Jydske Saml. 2. III. 373.

Byen havde stillet, var døde eller faldne i Krigen, og en Del Borgere havde forladt Byen, »og nu eftersom den almægtige Gud efter sin faderlige Vilje har denne arme By med den store og forfærdelige Pestilence besøgt, er her mange hendøde, saa at denne arme By findes paa denne Dag ikke flere Borgere deri at være bosat end ved 250 Borgere[1]), naar vi regne den ene med de andre, dog Mesteparten er slet med alle saa forarmede, at de kan intet formaa at udrette Eders Naade og Riget til Tjeneste, som de ellers gerne vilde, saa at denne arme Købstad ikke alene har mistet Borgerne, men og hvad

Aalborgstuen efter Tegning i Trap: Danmark, III. Udgave.

Gods, de havde dem efterladt, Mesteparten forføres af Byen til Udarvingerne.« Byen havde hidtil i denne Krig (den nordiske Syvaarskrig) udrustet 100 Krigsfolk foruden Baadsmænd og andet, og den maatte have Nedsættelse, hvis den ikke skulde blive helt ruineret; der var vel 7—8 Købstæder i Jylland, der tilsammen ikke var saa højt takseret som denne »ene arme Købstad«. Efter yderste Evne var det lykkedes at sammenskrabe 1980 Speciedaler af de 2500, Aalborg var takseret for, og man bad om, at Kongen vilde nøjes der-

[1]) Herforuden var der selvfølgelig en Del, der ikke havde Borgerskab, men som heller ikke deltog i Byens Tynge.

med[1]). 1569 lykkedes det da endelig at faa Byens Takst nedsat fra 2500 til 2000 Daler.

Fra denne Tid kom der en stærk Opgangsperiode for Byen; den kulminerede omkring Aar 1600, og det var en Blomstringstid for den aalborgske Handel, som først vore Dage har kendt Mage til, og som endnu har sine Mindesmærker i de Bygninger, Kirkeinventar, Legater og andet, der er os levnede.

Det var utvivlsomt Sildefiskeriet, der var den egentlige Basis for Aalborgs Storhandel i hin Periode, men hertil kom en betydelig Handel med Korn, Øksne og andre Landbrugsprodukter, som fandt et godt Marked i Udlandet. For en saadan Handel var Limfjorden med dens mange Forgreninger jo af stort Værd, men ogsaa paa Ryaa drev Aalborgkøbmændene en betydelig Handel, idet Pramme gik op til Hammelmose med Grovvarer og hjemførte Landbrugsprodukter. Denne Aafart omtales 1552, da der blev sluttet Forlig mellem Aalborg Magistrat og Ejerne af Birkelse og Hammelmose om, at de sidstnævnte ikke maatte hindre Pramgangen med Fiskeredskaber eller Aalegaarde, og vi ved, at Aalborg-Købmændene i det 17. Aarh. havde Filialforretninger i Bolskifte i Alstrup Sogn og i Stavad i Thise Sogn, og fra disse Filialer forsynedes det indre Vendsyssel med Købmandsvarer. Først henimod Aar 1700 ophørte denne Handel, idet Handelspladserne i Blokhus og Løkken gjorte det af med den[2]). Og dog var det ikke saaledes, at der i disse Aaringer var uafbrudt Held med Landbruget og Fiskeriet, thi vi ser af en Dagbog fra Aalborgegnen, at der 1577 var *Dyrtid* og *Hungersnød* og megen Sygdom blandt Dyrene, saa mange Steder faldt Fuglene døde ned fra Luften, Rævene laa døde paa Marken, og Hunde og Katte omkom mangesteds, ja endog *Sildene* i Fjorden døde i Mængde[3]). En samtidig Præst i Aalborg fortæller, at Kornet 1587 var meget dyrt, indtil det nye Korn kom i Handelen, da faldt Prisen til omtrent det halve; 1590 opkøbte de rige Købmænd i Aalborg Vaarsilden, og om Høsten fangedes kun faa Sild; det følgende Aar avledes kun meget lidt Vaarkorn paa Grund af Tørke, og 1592 var der saadan Nød for Brødkorn i Aalborg, at der fra mange Steder ved Østersøen (Pommern, Lifland, Preussen o. fl.) maatte tilføres Rug[4]), 1596, 1597 og 1598 var der ringe Fiskeri og Dyrtid paa Korn; det sidstnævnte Aar maatte der atter hentes Rug i Pommern, men saa faldt den pludselig 50 %. Af andre Begivenheder, der virkede uheldigt i Henseende til Byens Trivsel, kan nævnes, at der i Sommeren 1592 udbrød Pest her, og at der alene i Budolfi Sogn døde 430 Mennesker inden Aarets Udgang,

[1]) Jydske Saml. 2. III. 375 f.
[2]) Se nærmere herom i Jydske Saml. 4. VI. 313 ff.
[3]) Kirkehist. Saml. 1. VII. 370.
[4]) Jydske Saml. 1. V. 71 ff.

og en stor Del af Ligene maatte begraves paa Byens Bekostning. Denne Pest har sikkert krævet mindst 10 % af Byens Indvaanere som Ofre, men værre blev det i Aarene 1602 og 03, da over 1000 Lig maatte begraves paa Byens Bekostning, og mange Fattige laa døde af den saakaldte hvide Pest rundt om i Gaderne[1]).

Den forhen omtalte Bevægelighed indenfor Købstædernes Befolkning hidførte dog, at de Huller, en Pest gjorde i Borgerskabets Rækker, hurtigt blev udjævnede; men forøvrigt synes det, som om Pesten mest har holdt sig til den fattige Del af Befolkningen, og derved blev dens Betydning for Handelsstanden mindre, end man skulde formode.

Dørindfatning i Poul Popps Hus fra 1571.

Blandt de Folk, der i Aarene 1570—1627 indtraadte i Aalborgs Købmandsstand, var der en stor Del Udlændinge, der søgte hertil for at undgaa de Uroligheder, Religionskrigene i Vest- og Mellemeuropa medførte; mange af disse Købmænd synes at have staaet paa et langt højere Dannelsestrin end vore hjemlige Handlende, og da de sikkert ogsaa har været mere forfarne i Købmandskab, ligger det nær at antage, at det mægtige Opsving, som Aalborgs udenrigske Handel tog i disse Aar, for Størstedelen skyldtes dem.

Det maa iøvrigt om de fleste af disse Fremmede siges, at de assimilerede sig med det øvrige Borgerskab, og at deres Efterkommere for en stor Del har været knyttede til Aalborg.

Da de betydeligste Købmænd næsten alle har været Raadmænd og mange Borgmestre i Aalborg, og deres Personalia derfor er oplyst i Tauber og Nielsens Værk om Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg, skal her kun anføres de mest kendte Navne fra hin Tid[1]).

[1]) a. St. 1. IX. 112.

Af Udlændinge nævner vi *Henrik de Hemmer*, der var fra Holland (eller Westphalen), og som 1586 var Købmand i Aalborg, hvor han døde 1591; *Herman van Ginchel*, der var fra Holland og 1585 blev Købmand i Aalborg, død 1605; *Poul Poulsen Popp*, hvis Slægt vist ogsaa stammede fra Vesttyskland eller Holland, og som maaske selv var Dattersøn af Skipper Klemen. Poul Popp blev 1562 Medlem af Guds Legems Lav og tog Aaret efter Borgerskab som Købmand i Aalborg, blev senere Raadmand og var i nogle faa Aar Borgmester, død 1597; *Karsten Werchmester*, hvis Slægt kom til Aalborg fra Tønder, og som 1609 blev Købmand i Aalborg, hvor han døde 1658; *Henrik Kampmann* fra »Comden« i Holland, kom hertil fra København og blev Gildebroder 1571, tog Borgerskab 1577 og var senere Raadmand; *Peter v. Aachen* fra Rostock, der tog Borgerskab 1576 og døde 1597; *Jørgen Folmersen v. Bergen* fra Hamburg, der tog Borgerskab 1551, men først blev Gildebroder 1569; *Johan Ertmann* fra Lübeck, Borgerskab 1598, død 1631; *Didrik Grubbe* fra Lübeck, Borgerskab 1593, død 1643; *Hübert Snitlach* fra »Askendorf«, der blev Borger 1606 og døde 1640; *Baltzer Rauch* fra Schönebeck, som blev Borger 1614 og døde o. 1628, og *Peter Røring* fra Scharmbeck i Hannover, der tog Borgerskab 1625 og døde 1659.

Af danske Købmænd fra hin Tid maa særlig nævnes *Jens Bang*, der antagelig var født i Horsens, blev Gildebroder 1600 og Borger 1605, død 1644, gennem hvis Virksomhed vi faar et nøje Indblik i Aalborgs Handelsforhold i det 17. Aarh.s første Halvdel, ligesom hans Bygning endnu vidner om hans Velmagtsdage; *Jørgen Olufsen Felthus*, som var født i Horsens, ægtede Poul Popps Datter, hvorefter han 1588 blev Købmand og senere Borgmester[2]). Han døde 1645, men endnu staar hans prægtige Hus fra 1616 ved Østeraa som et Minde om ham, skønt det ved en Forveksling af to Billeder har faaet Benævnelsen »Ellen Marsvins Hus«. Ogsaa *Jens Andersen Hals* drev i Tiden 1596—1627 en betydelig Handel, og *Johan Petersen Brandt*, 1618—1641, havde en udstrakt Handel paa Tyskland og Holland, ved hvilken han tjente sig en stor Formue. Endvidere maa nævnes *Frederik Christensen*, † 1616, som var af gammel Aalborgslægt og Bedstefader til den bekendte Stadsoberst i København Frederik Thuresen; *Christen Lavridsen*, † o. 1620, *Hans Olufsen Felthus*, † 1648[3]), *Lars Hansen Skriver*, der først var Slotsskriver paa Aalborghus, men 1617

[1]) Ogsaa i V. A. Secher: »Slægten Secher« findes udførlige Bidrag til mange af disse Familiers Historie.

[2]) Jørgen Olufsen var antagelig Halvbroder til forannævnte Jens Bang; om disse Familier se C. Klitgaard i »Personalh. Tidsskr.« 8. V. 13.

[3]) Utvivlsomt Broder til Jens Bang, se a. St.

blev Købmand og 1620 ejede den af Raadmand Niels Christensen 1602 opførte Gaard paa Hjørnet af Østeraa og Stranden, fra hvilken den bekendte »Aalborgstue« paa Museet hidrører; han døde 1630;

Borgmester Jørgen Olufsens Hus.

Hans Pedersen Wandal, der tog Borgerskab 1613 og døde 1620, *Niels Iversen Ferslev*, † 1617, *Hans Sørensen*, † 1651, og flere Medlemmer af Familien *Krag*; og sluttelig skal gøres opmærksom paa,

at den berømte og berygtede — Nationalhelt og Sørøver — *Mogens Heinesen* fra Færøerne var Handelsmand i Aalborg i sine sidste Leveaar. Han flyttede nemlig herned 1587, efter at hans Ven og Kompagnon Hans Lindenow var afgaaet som Lænsmand paa Bergenhus og havde taget Ophold paa sin Gaard Ørslev Kloster; men han har næppe haft Borgerskab som Købmand her, da han ikke findes indført i Bysbogen, skønt han flere Steder kaldes Borger i Aalborg. Derimod indtraadte han Helligtrekongers Dag 1588 i Guds Legems Lav, og antagelig har Brødrene sørget, da hans Hoved faldt for Bøddelen 18. Januar 1589, og glædet sig, da hans Enke fik hans Ære restitueret og hans jordiske Levninger 1590 ankom fra København til Aalborg for at blive stedte til Hvile i Ørslev Klosters Kirke; men ak, intet er bestandigt; den prægtige Gravskrift, som hun satte over Manden, maatte hun atter fjerne nogle Aar efter, thi nu fik den Anskuelse, at Mogens Heinesen havde været en slem Røver, atter Overhaand. I det Aarstid, han var her i Aalborg, havde han Øen Egholm i Fæste af Kronen, antagelig for der at have Plads til at salte Sild, og iøvrigt ses han at have været i noget Kompagniskab med Poul Popp, hvad denne senere fik Ubehageligheder af[1]).

Ved samme Tid ses den bekendte og i Folkemunde ligeledes berygtede Ingeborg Skeel til Voergaard at have paaført Købmændene i Aalborg en saa stor Konkurrence i Henseende til Handelen i Vendsyssel, at de 1587 fandt sig foranledigede til at klage derover. Hun opkøbte Korn hos Bønderne, brugte Købmandskab i Jelstrup og Rakkeby og holdt en Karl og en Kvinde, som drog rundt til Markederne med tysk Øl, Lærred, Humle, Staal m. m., og paa Thise Marked havde hun haft Udsalgstelt[2]). Et saadant Indgreb i Købmændenes Næring var dog ikke ualmindeligt, og i Christian IV.s Forordn. af 18. April 1590, hvorved slig uberettiget Handel forbydes, hedder det, at det er kommet til Kongens Kundskab, at mange af Adel saavelsom andre formuende, Præster, Fogeder, Skrivere, Bønder og Bønderdrenge (ɔ: Selvejere og deres Sønner) driver Handel paa Landsbyerne, hvorved Købstæderne betages Handel og Næring. Men at skaffe en saadan Bestemmelse, der var imod den store Landbostands Interesse, overholdt, lod sig ikke gøre, og navnlig i Limfjordsflækkerne Hals, Sundby, Nibe og Løgstør var der god Brug for Overtrædere og gode Penge at tjene for dem, særlig i Fisketiden.

Aalborg Haandværkere klagede 1585 over, at der fandtes Haandværkere i Nibe, men da Fiskeriet vilde komme til at generes af, at de atter flyttede bort, gaves der 1587 Bevilling til, at der i Nibe maatte bo 2 Grovsmede, 2 Skomagere og 2 Skrædere; derimod blev

[1]) V. A. Secher: »Slægten Secher« S. 8 og C. Klitgaard: »Personalh. Tidsskr.« 7. I. 108.

[2]) Jydske Saml. I. VII. 292.

det 1594 paa Foranledning af Magistraten i Aalborg forbudt fremmede inden- og udenlandske Købmænd at vedblive med den Trafik, som de i de sidste Aar havde drevet, nemlig at sejle op til Nibe og der drive Handel og Købmandskab i Ugen før Pinsemarkedet i Aalborg, og 1598 blev der udstedt Forbud mod, at Indbyggerne i Løgstør drev Købmandskab med Kornkøb, Kramvarer og andet. Endnu maa nævnes, at der 1604 blev holdt et stort Møde i Horsens mellem Regeringens Repræsentanter og Købstaddelegerede for at drøfte Ophjælpningen af Handelen i de jydske Byer. Et Udslag af dette Møde var antagelig, at det 1604 blev forbudt de lybske Købmænd, der plejede at handle i Aalborg Foraar og Efteraar, at bruge noget Købmandskab her til andre Tider end i Pinsemarkedet. Motiveringen var, at Regeringen som en kristen Øvrighed hellere vilde se Landets Undersaatter forfremmes og tiltage, end at Udlændinge skulde have Fordel af Handelen her. Magistraten i Lübeck søgte at bevæge Kongen til at tilbagekalde Forbudet, og 1605 blev Magistraten i Aalborg afæsket Erklæring i Sagen. Antagelig har Aalborg modsat sig Ophævelsen, og Lübeckernes Indflydelse blev ikke mere af større Betydning her[1]).

Der er i det foregaaende nævnt adskillige af de større private Byggeforetagender fra hine gode Dage, men endnu maa anføres, at Guds Legems Lav lod opføre et nyt *Gildehus* 1601, og at der i Tiden omkring 1604 udførtes store Gadeanlæg i Byen.

Af Aktstykker fra hin Tid ses, at Aalborg Købmænd omkring Aar 1600 drev en udstrakt Handel paa Østersøen og Norge, hvorfra deres Skibe ogsaa gik med Trælast til Frankrig, Spanien og Portugal og retur til Aalborg med Salt og Vin; endvidere handledes der paa England, Nederlandene og Tyskland, hvortil der særlig udførtes Korn og Øksne, og for den Del af Jylland, der ligger nord for en Linje trukket fra Hobro til Holstebro, var Aalborg Knudepunktet for al Handel, og Limfjorden med dens mange Forgreninger dannede en ypperlig Vej for Samkvemmet mellem Aalborg og de vestlige Smaabyer og Ladepladser.

For at ophjælpe den nationale Handel og Skibsfart og samtidig tilvejebringe en Støtte for Orlogsflaaden bestemte Regeringen, at i de Købstæder, hvor der var gode Havne og Borgerskabet havde Lyst, skulde der oprettes *Kompagnier*, som kunde udruste et, to eller flere Skibe til Fart paa Spanien. Skibene skulde kunne føre 4—8 Kanoner i det mindste, og kun disse Kompagnier maatte indføre Vin og Salt fra Spanien og Frankrig til Danmark—Norge. For at Kompagnierne dog ikke skulde blive altfor enevældige med Hensyn til Prisen, skulde denne 2 eller 3 Gange om Aaret fastsættes af den

[1]) Kancelliets Brevb. 6. Febr., 19. Maj 1604 og 21. Februar 1605.

paagældende Lænsmand i Forbindelse med 6 handelskyndige Borgere af Magistraten og Borgerskabet.

Forordningen af 10. December 1621 indeholder de detaillerede Bestemmelser herom, og af Indledningen til den ses, at Krigen mellem Spanien og Nederlandene havde foraarsaget, at Saltet var steget til den dobbelte Pris, hvorfor Kongen havde anset det for ønskeligt, at Rigets Indbyggere, som tidligere havde brugt den spanske Fart, men som nu i nogle Aar havde afholdt sig derfra og ladet den komme paa fremmede Hænder, atter optog den, og tillige vilde de armerede Skibe, som den udkrævede, være af Værdi for vort Søværn.

I Henhold hertil blev der 1622 oprettet et Saltkompagni i Aalborg, hvis Privilegier udfærdigedes 6. Januar 1623 og hvis Omraade blev Vendsyssel og Limfjordsegnene med Viborg og Holstebro, men der synes kun at have været liden Tiltro til Foretagendets Rentabilitet, og muligvis har ogsaa de større Købmænd, der importerede Salt ved udenlandske Skibe, stillet sig vrangvilligt overfor det nye Selskab, thi 12. Juni 1623 udgik der Brev til Magistraterne i Aalborg, Viborg, Holstebro og Lemvig, at Kongen havde erfaret, hvorledes mange formuende Borgere kun havde indskudt meget smaa Beløb eller endog intet Indskud havde gjort i det nye Saltkompagni i Aalborg, og Magistraterne skulde derfor opfordre Folk til at tilføre Kompagniet mere Kapital, saa Handelen kunde komme i Gang til den førstkommende Høst[1]).

Dette hjalp formentlig noget, og Selskabet traadte i Virksomhed med Participanter saavel blandt Borgerne i Aalborg, Viborg, Holstebro og Lemvig som blandt Adelen, nogle med større, andre med mindre Beløb, ialt ca. 40 Deltagere. Som Direktører blev beskikkede Jens Bang, Jens Andersen Hals, Johan Ertmann, Niels Hansen Kræmer og Baltzer Rauch, alle Købmænd i Aalborg, samt Peder Sørensen, Borgmester i Viborg, og Hans Sørensen, Tolder i Aalborg, hvilken sidste dog kort efter atter udtraadte. For Kompagniets Regning anskaffedes 3 Skibe: »Aalen«, ført af Jens Laursen, »Fortuna«, ført af Anders Brix, og »David«[2]), ført af Flensborgeren Jørgen Pedersen, hvilke alle var armerede i Henhold til Forordningen, og endvidere fragtedes ogsaa andre Skibe. Som Regnskabsfører ved dette »spanske Kompagni« blev ansat en Flensborger, Anders Rasmussen, der 1624 blev Medlem af Guds Legems Lav.

En Aalborgborger (1602), Henrik Koch, havde 1624 det Uheld paa en Rejse til Spanien at blive fanget af tyrkiske Sørøvere, der vel har kapret Skibet. Hans Hustru, Anna de Hemmer, fik 8. Juli

[1]) Kancelliets Brevb.
[2]) Dette Skib brændte paa Lissabons Rhed i Januar 1626 og var da i den spanske Regerings Tjeneste.

1624 kgl. Bevilling til at maatte foretage Indsamling af Gaver i Aalborg By og Stift for at faa Løsepenge til Manden.

Der opstod dog snart en saadan Uenighed mellem Direktørerne indbyrdes, at det undertiden gik over til Haandgribeligheder, og i det hele gik det saa daarligt med Foretagendet, at Kompagniet allerede maatte ophæves 1626; men dermed var dets Historie dog ikke endt, hvilket skal blive omtalt i det følgende Afsnit.

Forøvrigt gik det ikke bedre med de i de andre større Købstæder oprettede Salt- og Vinkompagnier; de maatte næsten allevegne ophæves efter faa Aars Forløb og med stort Tab for Interessenterne; kun Kompagniet i Ribe havde bedre Held med sig[1]); men netop i disse Aar synes Sildefiskeriet ogsaa som foran omtalt at have været meget ringe, saa der kun var Brug for lidt Salt, og man forstaar ikke rigtig, at Regeringen valgte et saa uheldigt Tidspunkt for Kompagniernes Oprettelse, naar Kongen samtidig ved Brev af 11. Marts 1623 fremkommer med det geniale Forslag til Lænsmanden paa Aalborghus, at han flittig skulde lade forhøre hos Indbyggerne i *Nibe* og *Skagen* og de andre Fiskelejer i Lænet, om der — efterdi Fiskeriet nu paa nogle Aarstid haver slaget fejl — skulde være nogle Mænd og Kvinder, som kunde have Lyst til at følge Kaptajn Jens Munk[2]) til det nye Land, som af ham »Gud være lovet« var fundet, for der at bosætte sig, — thi naar Fiskerne ikke en Gang kunde eksistere ved de hjemlige Fiskerier, var der jo ikke nogen Anledning til at forcere Salttilførslen.

I Tiden henimod 1620 kom Aalborg-Købmændene i Strid med Thistedborgerne angaaende Limfjordshandelen, og Aalborgborgere fik 19. Septbr. 1619 Bevilling paa at drive deres sædvanlige Handel i Egnen ved Thisted og Fæggesund, men saa besværede Thistedboerne sig til Kongen, og 7. Jan. 1620 tilbagekaldte Kongen den nævnte Bevilling, indtil Sagen var afgjort ved Retten, da Thistedborgerne mente, at Bevillingen stred mod deres Privilegier[3]).

— Vi skal nu se lidt paa den Forandring, der ved denne Tid foregik i Købstædernes Styrelse, som hidtil saa temmelig uindskrænket havde ligget i Hænderne paa Handelsstanden; ganske vist havde de paagældende Lænsmænd faaet Paalæg om Tilsyn med Byernes Administration ved de under 17. Okt. 1547 og 8. Juli 1561 udkomne kongelige Breve; men da det Omfang, Bestemmelserne gav Tilsynet, var saa stort, at det kunde medføre den mest vidtgaaende Indblanding, og der paa den anden Side manglede Paalæg om Tilsyn med Enkelthederne indenfor Forvaltningen, blev Reglen, at Lænsmændenes Indblanding kun skete i enkelte bestemte Sager, medens der ikke spores noget almindeligt Tilsyn med Bystyrelserne.

1) Fridericia: »Adelsvældens sidste Dage« S. 76; D. H. Wulff; »Jens Bang« S. 7 ff.

2) Polarfareren Jens Munk, der iøvrigt var opdraget hos sin Faster Ane Munk, gift med Borgmester og Købmand Frederik Christensen i Aalborg, havde 1619—1620 gjort sit Togt til det nordlige Kanada for at finde Nordvestpassagen. Som bekendt døde alle hans Ledsagere paa 2 nær.

3) Kancelliets Brevb.

Heri skete en væsentlig Forandring ved Købstadforordningen af 7. April 1619. Det siges i Indledningen hertil, at Kongen med synderlig Flid havde betragtet og overvejet, paa hvilken Maade Købstædernes Næring, Handel og Trafik kunde forøges og bedre Orden og Styresæt tilvejebringes, og ved disse Undersøgelser havde han Tid efter anden noksom erfaret, at Byernes Fremgang særlig forhindredes ved, at de faa Øvrighedspersoner i hver By benyttede sig af deres Embedsstillinger til at tilegne sig den ganske Næring, som falder ved Stedet, og iøvrigt holdt det menige Borgerskab udenfor Delagtighed i Bystyrelsen. Som Eksempel skal anføres, at Byfoged Jakob Vognsen, død 1626, havde Eneret paa Vinhandel en detail og Udskænkning af Vin, men da han var død, blev det 10. Juni 1626 tilladt enhver at holde fransk Vin og rhinsk Brændevin. Da Jacob Vognsens Enke laa med et stort Lager, fik hun dog nogle Dage senere Privilegiet fornyet for 3 Aar, men da en af Øvrigheden foretaget Undersøgelse viste, at hun kun havde 3—4 Oksehoveder Vin, blev Bevillingen 10. Aug. 1627 taget tilbage. For at afskaffe disse Misbrug fremkommer der saa en hel Række Bestemmelser, hvoraf vi her kun skal nævne, at Raadets Indflydelse paa Borgmestervalget indskrænkedes, og at Lænsmanden fik sin forøget saavel i Henseende til Valget af Magistratspersoner som til Byens Regnskabsvæsen. Der skulde ansættes særlige Kæmnere og Overformyndere, der oprettedes Skattelignings- og Overskatteligningsmyndigheder, der indførtes *Overkøbmænd,* som valgtes af Købmændene for et Aar ad Gangen, og som skulde være Opmænd i Stridigheder om Handelsspørgsmaal, og der ansattes *Translatører,* som Magistraten kunde afsætte, hvis Flertallet af Købmændene var misfornøjede med dem.

Forordningen udvider i det hele det almene Borgerskabs Magt overfor den Klasse, Købmændene, af hvilken Magistraten jo hidtil var udgaaet, og den bæres af Kravet om lige Ret for alle Borgere; men tillige forhøjer den i betydelig Grad Statsmagtens Indflydelse paa Byernes Administration ved det Lænsmanden overdragne Tilsyn og hans Medbestemmelsesret.

Ligesom i andre Lande havde Haandværker-Lavsvæsenet i Slutningen af Middelalderen og gennem det 16. Aarh. udviklet sig i udpræget monopolistisk Aand; Lavene var bleven Selskaber til Selvassurance, og deres Tyranni fremkaldte Gang paa Gang bitre Klager, hvorfor endelig Chr. IV. resolut ophævede dem ved Forordningen af 19. Juni 1613 og lod Magistraterne tage Lavsskraaerne i Forvaring. Men dette Skridt kom langt fra til at svare til Forventningen, og

det fremkaldte stor Uro og Bevægelse i Haandværkerkredsene, og flere Steder opstod Lavene da ogsaa igen i Henhold til kongelige Bevillinger, ligesom ogsaa Haandværker-Forordningen af 10. December 1621 tilsigter at indføre et nyt Lavsvæsen, men under stærk Kontrol fra Øvrighedens Side.

Det er ikke usandsynligt, at det var disse Forordninger af 1613, 1619 og 1621, der ved den af dem foranledigede Uro i forskellige Samfundskredse og deres Emancipation af det mindrebemidlede Borgerskab, blev Aarsag til, at det 25. Juni 1624 kom til ret alvorlige Uroligheder i Aalborg, idet Haandværkerne under Anførsel af Skomageren Jørgen Pøller[1]) lavede Opløb og drog op paa Raadhuset for at klage over, at to af Byens største Købmænd havde opkøbt Korn til hollandske Skippere, der nu vilde bortføre det, skønt der ikke var Korn at faa i Aalborg. Dagen i Forvejen var et Forbud mod Udførsel af Korn fra Danmark udløbet, og Hollænderne har vel kun ventet paa, at dette Tidspunkt skulde indtræde, for derefter at sejle bort med Kornet, som de havde skjult under nogle Brædder og Maatter, efter hvad Haandværkerne angav. Fra Raadhuset gik Optoget til Fjorden, hvor Jørgen Pøller og hans Tilhængere tog Roret af et af de hollandske Skibe, og herfra drog de gennem Maren Turisgade og ind i Borgmester Jørgen Olufsens Gaard, hvor de gentog deres Klagemaal for Borgmesteren. Optøjerne fortsattes den næste Dag, og en af de to Købmænd, der skulde have solgt Korn til Hollænderne, blev to Gange omringet af Sværmen, men det ses dog ikke, at der blev tilføjet ham nogen Overlast. Sagen fik imidlertid det triste Udfald, at der blev rejst Tiltale mod Skomager-, Skræder- og Smedelavene for Opsætsighed mod Byens Borgmestre og Raad, og de blev fradømte deres Lavshuse, fordi de mod Forordningen havde forhandlet Sager deri, som ikke vedkom Lavsvæsenet. Jørgen Pøller blev som Hovedmanden dømt fra Livet, men han undveg fra Raadstuekælderen ved Hjælp af sine Venner, og den ulykkelige Arrestforvarer blev saa dømt fra Livet i Stedet for Skomageren; han blev dog senere benaadet, forsaavidt som han blev Livsslave paa Bremerholm. 12 andre Haandværkere dømtes for Udtalelser om Tolderen, Købmand Hans Sørensen, der var den, Uviljen særligt var rettet imod. Ogsaa for Borgmester Jørgen Olufsen fik Sagen ubehagelige Følger, idet han blev mistænkt for at være impliceret i den og

[1]) Jørgen Pøller var ikke Oldermand men Fører for Skomagerne, og 3. Aug. 1624 fik Lænsmanden Tønne Friis kgl. Ordre til at undersøge Lokaliteterne i Anledning af, at Jørgen Pøller og Kedelsmed Jacob Hansen havde ansøgt om Bevilling til paa Skomagernes og Kedelsmedenes Vegne at anlægge en Barkmølle og en Kobbermølle uden for Byen. Tønne Friis skulde undersøge, om det ikke kunde skade Kronens Mølle »Ny Mølle«, hvor Mølleren kort forinden havde klaget over Vandmangel. (Kancelliets Brevb.)

derfor maatte vige sit Sæde i Magistraten, saa længe til Dommen faldt; dog maatte han nok deltage i andre Sagers Paakendelse. Enten har han følt sig krænket over denne Mistanke, eller ogsaa har den været berettiget, thi den gav Anledning til, at han søgte om Afsked fra sin Borgmesterstilling, og Lænsmanden fik saa Ordre til at fritage ham for den[1]).

Truet Mand kan leve længe, siges der, og skønt Købmandsstandens Regimente officielt blev afskaffet 1619, varede det dog for Aalborgs Vedkommende over 100 Aar, inden Ændringen blev gennemført i Praksis.

Vi kan ikke slutte dette Afsnit uden med et Par Ord at omtale, at Byen i Aarene 1611—1621 hjemsøgtes af en Hekseepidemi, der iøvrigt udbredte sig over hele Aalborgegnen og den østlige Del af Vendsyssel og alle Steder krævede talrige Ofre. Det er ikke Stedet her at komme ind paa denne Tildragelses Detailler, men det maa dog nævnes, at der i Aalborg var en formelig Hekseskole, som talte flere ansete og fornemme Kvinder blandt sine Ledere; den mest bekendte var den adelige Dame Jomfru *Christence Axelsdatter Kruckow*, der 1621 blev henrettet for Trolddom, og som 1615 sammen med sin Søster Anne, efter hvem Jomfru Annegade skal være opkaldt, stiftede et Legat til Fordel for en Discipel i Aalborg Skole. Heksebanden blev St. Lucieaften (12. Decbr.) 1611 overrasket af en Fisker, medens den var i fuld Gang med sine Kunster, men skønt han straks gjorde Øvrigheden bekendt med sin Opdagelse, varede det dog 10 Aar, inden man fik Bugt med Komplottet, vist navnlig fordi ingen havde Mod til at tage Kampen op med det. Sagen var nemlig, at disse Hekse, hvoraf som sagt flere hørte til Byens højere Klasser, havde talrige Venner og Paarørende, som kunde tage dem i Forsvar, og saa stor Indflydelse havde de, at da Heksene var bleven arresterede paa Aalborg Slot, trængte Borgerne to Gange derop i sluttet Trop for at befri Fangerne, hvilket dog mislykkedes, skønt man havde underkøbt Slotsfogeden. Adskillige af Borgerne fængsledes, men der syntes at have været saa mange og saa fornemme Folk impliceret i Sagen, at Kongen ikke turde gaa frem med Strenghed mod dem; de slap derfor med nogle Bøder, og kun den utro Slotsfoged Enevold Clemmensen blev lænket og sendt til København, men allerede Aaret efter blev han benaadet mod Betaling af sin Slægt og blev derefter en ret betydelig Købmand i Aalborg[2]).

[1]) Kancelliets Brevb. 3. Aug., 26. Okt., 25. Novbr., 27. Novbr. 1624, 3. Marts, 6. Maj, 6. Juli 1625, 2. Juni 1626; jfr. Jydske Saml. 2. III. 234 ff. og V. A. Secher: »Familien Secher« S. 19 f.

[2]) Aalb. Amts hist. Aarbøger II. Bd. S. 90 ff.; jfr. Jydske Saml. 2. III. 224; Danske Magasin 2. I. 378 ff.; Kancelliets Brevbøger 1620—21 og Viborg Landst. Dombøger A. 1618—21.

Heksene havde i høj Grad terroriseret en stor Del af Borgerskabet, navnlig Byens fornemmere Folk; de »tog Lykken« fra deres Uvenner og gav den til deres Venner, de paaførte Folk Sygdomme, ja, stræbte dem endog efter Livet, og naar de til Gengæld maatte bestige Heksebaalene ude i Aalborg Bjerge (Skovbakken), kan det kun siges, at de led en retfærdig Straf, forsaavidt som det jo er Viljen og ikke Evnen, der er det afgørende; der var næppe en eneste af disse Hekse, som ikke selv var overbevist om sin Skyld, og om, at hun formaaede at udrette onde Gerninger ad overnaturlig Vej. — Det er Lyspunktet, det eneste, i Heksevæsenets Mørke.

III.

(1627—1730.)

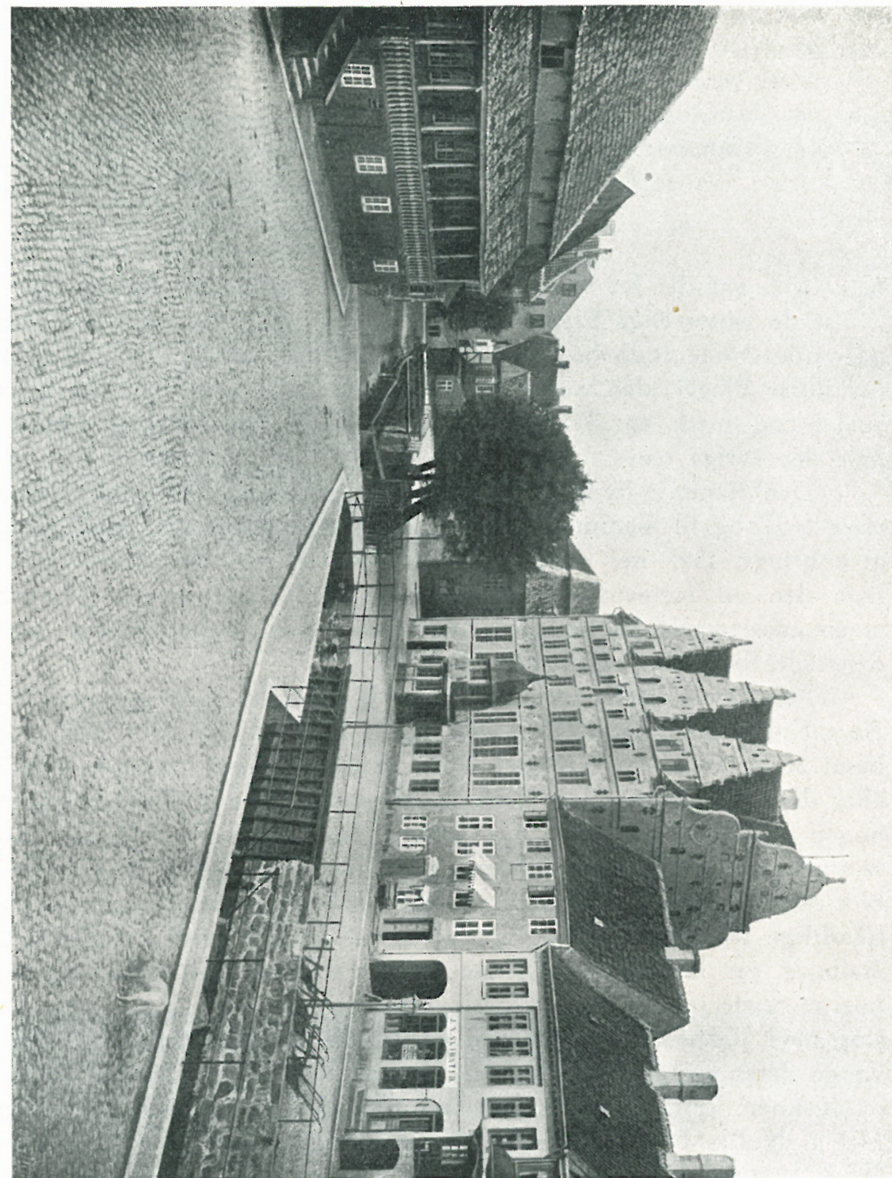
»Vand til Blod og Frøers Mængde,
Myg dernæst Ægypten trængte.
Utøj, Pest og Bylders Nød,
Hagel, Græshop, Mørke, Død.«

Saaledes var det jo, vi i vor Barndom fik indprentet Rækkefølgen af de »græsselige Plager«, der hjemsøgte Ægypten, og Verset kan passende danne Indledningen til dette Afsnit; thi var det end ikke just disse Plager, der indfandt sig, saa blev dog den Periode, vi nu skal i Lag med, en Trængselens Tid saavel for Aalborg som for hele det øvrige Land.

Den Ramme, hvori Billedet af Aalborgs Handelsforhold i Tiden efter 1627 og til henimod Midten af det 18. Aarhundrede vil være at anbringe, skal her gøres saa smal som muligt, men helt at udelade den vil formentlig være urigtigt, da Handelsvæsenet jo ikke er en enestaaende Faktor, der kan løsrives fra sin Forbindelse med den hele Samfundsorganisme.

Man maa derfor erindre om, at Danmarks Indblanding i 30-Aars Krigen jo bevirkede, at den jydske Halvø i Efteraaret 1627 blev besat af de kejserlige Tropper, uden at den i Jylland staaende Styrke eller det Landeværn, man forsøgte at opbyde, kunde eller vilde gøre nogen videre Modstand. Da Oberst Konrad Nelle med ca. 4000 sammenskrabede Folk af forskellige Vaabenarter og for en stor Del blottede for al Disciplin blev trængt nord paa af det fremstormende fjendtlige Rytteri, haabede han at kunne komme over Fjorden ved Aalborg og indtage en dækket Stilling i Vendsyssel, men Vendelboerne rejste sig under Anførsel af forskellige ansete Bønder og afslog med Vaaben i Haand den paatænkte Overgang, idet de vilde værge deres Landsdel mod disse tvivlsomme Venner, der paa Togtet op igennem Jylland havde røvet og plyndret efter bedste Evne. En Del af Nelles Folk gjorde saa Mytteri og skyndte sig ind til Aalborg for at plyndre Byen, inden det kejserlige Rytteri kom dem i Forkøbet, og med Resten af sin Styrke maatte Nelle overgive sig til Fjenden 8. Oktober efter at være bleven trængt ud paa den lille Halvø, hvor Rørdal og Signalbakkerne ligger.

Saa hurtigt end disse Begivenheder foregik, var Rygtet om Krigsskuepladsens Forlæggelse til Aalborgegnen dog ilet forud, og Byens

Ved Østeraa. — Jens Bangs Stenhus.

Embedsstand (Lænsmand, Byfoged, Tolder og Magistrat) saavel som mange mere fornemme Borgere tilligemed Omegnens Adel flygtede med deres Familier over Hals og Hoved paa de i Byen værende Fartøjer[1]). En Del tog Ophold i de norske Byer, navnlig i Marstrand, der jo da hørte til Norge, andre flygtede til Malmø, København og Læsø, hvor de forblev i de $1^3/_4$ Aar, den fjendtlige Okkupation varede, og imedens »skaltede og valtede« baade Venner og Fjender med deres i Aalborg efterladte Ejendele. Selv Gejstligheden synes at være flygtet, thi Budolfi Kirkebog er ikke ført i denne Periode, og Sognepræsten bemærker, at han var fraværende, og trods Forbud vedblev Borgerne ogsaa at flygte efter Byens Besættelse, saa der tilsidst kun var Smaafolk tilbage. 10. Januar 1628 gaves kongelig Bevilling til de Aalborg-Borgere, der var undveget fra Fjenden, til at bruge deres Næring til Søs i Danmark og Norge med de Skibe, de havde faaet med sig fra Aalborg eller kunde faa derfra[2]).

Maa det end erkendes, at en Del af de kejserlige Tropper var forholdsvis veldisciplinerede, og at den kejserlige Felttøjmester Torquato Conti søgte at virke hen til, at Næringslivet i den besatte Landsdel saa vidt muligt blev opretholdt, for at Tropperne ikke skulde komme til at lide Nød, var der dog stor Forskel paa Mandstugten ved de forskellige Afdelinger.

Bedst kender vi i saa Henseende Forholdene nord for Limfjorden, hvor den retsindige Oberstløjtnant Melchior v. Hatzfeldt havde Kommandoen, thi han har efterladt sig en stor Del Aktstykker vedrørende sit Ophold heroppe, og i disse omhandles tillige ofte Forholdene i og omkring Aalborg, hvor Oberst Peter Ferraris Tropper laa[3]). Hatzfeldt lægger intet Skjul paa, at hans Undergivne ofte begik Udskejelser, men han straffede strengt, og Disciplinen var sikkert langt bedre hos ham end f. Ex. i Oberst Ferraris Afdeling.

Her skal Krigsforholdene ikke nærmere berøres, kun skal der peges paa, at den kejserlige Hærledelse lod bygge en »Pontonbro« mellem Aalborg og Sundby for at have bedre Forbindelse mellem Troppeafdelingerne; det var sikkert den første Bro over Fjorden, men under den 2. Svenskekrig gentog Fjenden Eksperimentet.

Hvorledes der saa ud, da de bortflygtede Honoratiores vendte tilbage efter Pinsen 1629, lader sig lettere tænke end beskrive; alle

[1]) Den eneste Magistratsperson, der blev tilbage, var Raadmand Just Nielsen, som derfor blev udnævnt til Viceborgmester.

[2]) Kancelliets Brevb.

[3]) Se I. Krebs: »Aus dem Leben Melchiors v. Hatzfeldt«, trykt Breslau 1910. Uddrag af denne Bog er meddelte i C. Klitgaard: »De kejserlige Tropper i Vendsyssel og Thy« (Hjørring 1911) og i Chr. Christensens Afhandling om Kejserkrigen (Aalborg Amts hist. Aarbog 1912), der iøvrigt indeholder en Mængde Enkeltheder fra Aalborg.

Forraad var opbrugte eller ødelagte, Løsøret ranet og Husene demolerede; alt var i Forvirring og Opløsning — kun Mindet om de gode Dage før »Kejserens Tid« straalede med gylden Glans.

Vi har i det foregaaende Afsnit omtalt den Forandring, der foregik i Købstadstyrelsen ved Forordningen af 7. April 1619, en Nyordning, der ikke vandt Bifald blandt Købmandsaristokratiet, som hidtil havde regeret nogenlunde enevældigt, selv om dets Magtomraade jo var blevet noget indskrænket siden Kong Hans' Dage, der i Henseende til Byselvstyret kan kaldes en Guldalder.

Nu var Borgerskabets Misstemning mod de adelige Lænsmænd yderligere vokset som Følge af Adelens fejge Holdning under Kejserkrigen, og 1629 androg de jydske Byer efter Repræsentantmøder i Viborg og Ry om at blive fri for Lænsmandstilsynet, der efter deres Mening virkede hemmende paa Byernes Udvikling. Blandt Ordførerne for Andragendet var Aalborgkøbmanden Hans Sørensen, der 1625 var bleven Borgmester. Men Byernes Ønsker blev ikke opfyldte, og i den følgende Tid besatte Lænsmændene ofte de kommunale Embeder med deres Skrivere og Ridefogeder, hvilket sikkert vakte Harme i de Kredse, der hidtil havde været ene om disse Poster; dog fik det næppe nogen videre praktisk Betydning, thi de Slotstjenere, der saaledes kom ind i Magistraten, tog saa at sige alle Borgerskab for at kunne ernære sig som Købmænd, og tillige udtoges Raadsmedlemmerne vedblivende aldeles overvejende blandt Købmændene[1]).

Under Krigsurolighederne var Sammenkomsterne i Guds Legems Lav selvfølgelig ophørt; de fleste af Brødrene var jo bortflygtede, og adskillige af dem kom ikke mere tilbage; saaledes døde Raadmand Jens Andersen Hals kort efter, at han var kommen til Marstrand, og andre ses at have slaaet sig ned i Bergen, i hvilken By overhovedet mange Nordjyder bosatte sig i det 17. Aarh.s første Halvdel, alene fra Aalborg og Omegn tog over 40 Personer Borgerskab der i Aarene 1620—1660[2]). Men da Gildebrødrene 1630 atter var bleven nogenlunde samlede i Aalborg og havde forvundet det første Indtryk af Ødelæggelsens Vederstyggelighed, samledes de 7. Juli paany i Gildehuset, hvor Skafferen (der var fra nu af kun én) Christoffer de Hemmer aflagde Regnskab for de sidste Aar. Regnskabsbogen har herom følgende Paategning:

»Er ingen Gildens Regnskab gjort Aar 1628 og Aar 1629 af den Aarsag, at Landet og Byen af Landsens Fjender var indtaget, det kejserlige Krigsfolk, som indkom Michelii 1627 og var her i

1) P. Munch: »Købstadstyrelsen i Danmark« I. 52.
2) Nicolaysen: »Bergens Borgerbog«.

Landet til Pinsedag 1629, og Gud da naadeligen befriede Landet og Almuen fra det umættelige Folks Tyranni og Overvold, hvorfor Herren være lovet.«

Samme Dag blev der samtykt og vedtaget, at

»efterdi Gud allermægtigste af sin Retfærdighed haver adspredt Gildebrødrene en Tidlang, og dette Gilde og Sammenkomst er i fordums Tid stiftet, at Borgerskabet kunde samles og gudfrygtig og kristen Kærlighed kunde formeres, at Borgeriet, som er Gildebrødre, skulde med det første forsamles og takke Gud, som os naadeligen haver befriet fra vore Fjenders Haand.«

Denne Sammenkomst ses at være afholdt 18. Juli 1630, hvor da »i den hellige Trefoldigheds Navn vare Gildebrødrene, Mandspersoner alene, forsamlede i Gildet efter gammel Sædvane [og] igen oprettede dette lovlige Compagnis Sammenkomst, Gud allermægtigste give fremdeles til Lykke.« Lavdrikken kostede ialt 50 Daler, et Bevis paa, at Gildet ikke havde saa mange Medlemmer eller blev saa meget søgt som i ældre Tid, thi man tør vel næppe tro, at Tørsten var bleven forringet. Af »liber mortuorum«[1]), hvori som foran nævnt Gildets Medlemsfortegnelse og dets Forhandlinger er bleven indført, efter at »liber vivorum« var udskrevet, ses, at Gildebrødrene, da de 18. Juli 1630 var forsamlede for igen at oprette Lavets Rettighed »derhos takkede Gud for Befrielse af Fjendens Haand«, saa der er vel af Byens Præster bleven afholdt en lille Gudstjeneste i Gildehuset. Samme Tid indtraadte 20 nye Brødre i Lavet, men fra nu af kendes kun enkelte af Navnene paa de indtrædende, og Gildet synes ikke mere at have faaet den Betydning for Medlemmerne, som det havde haft forhen; de talrige Gildefester ophørte næsten, og der blev end ikke aflagt Regnskab hvert Aar.

[Blandt de Gildebrødre, der indtraadte i Tiden 1630—1640 og som ikke var Købmænd, kan nævnes: Bartskærer Steffen Vadskjær, Rektor Hans Egidiussen, Dr. med. Christen Schytte, der allerede havde boet i Byen før Krigen, Slotsskriverne Søren Madsen og Rasmus Jensen Holst, Dr. med. Niels Bentsen, Bogfører Oluf Gregersøn fra København, Kontrafejer Jørgen Stoldsenburg af Werden i Frankenland, Billedsnider Niels Jensen fra Sæby, Staldmesteren paa Aalborg Slot Henrik Henckel, født i Thüringen, Infanterikaptajn Arent Lucheman v. Hann fra Westphalen og Fændrik under hans Kompagni Carl Brunow, født i Kurland og Adelsmand. Som man ser, var det Folk af forskellige Livsstillinger, og deres Indtræden i Lavet skete utvivlsomt af selskabelige Hensyn.]

Naar Gildet ikke herefter kunde skabe saa stærk Samfølelse mellem Brødrene som i fordums Dage, laa det sikkert i de ulykkelige økonomiske Forhold efter Krigen; de medførte et Utal af Processer mellem Borgerne og da særlig dem, der drev Handel. Det tidligere omtalte Saltkompagni skabte i den Henseende en god Basis,

1) Thestrups Uddrag i kgl. Bibl.

hvortil maaske noget bidrog, at de to Direktører, Jens Andersen Hals og Baltzer Rauch, var afgaaede ved Døden, og den tredie — Jens Bang — var en meget trættekær Mand, som det ikke var let at komme til Rette med. Disse vidtløftige Processer trak ud helt til 1642[1]). Da Participanterne ikke indbyrdes kunde enes om at ordne Mellemværendet, fik de Regeringen til at nedsætte en Kommission til Undersøgelse af Kompagniets Regnskaber og til at dømme dem imellem, og 9. Januar 1631 udgik kgl. Brev herom til Direktionen og Aktionærerne saavel som Kommissorium til Jens Juel til Kjeldgaard og Otto Skeel til Hammelmose, hvilke senere paa Grund af Dødsfald erstattedes af Knud Gyldenstjerne og Landsdommer Niels Krag. Der ses at være afholdt flere Møder i Viborg, men Kommissarierne kunde dog ikke bringe det hele til Endskab, dels fordi der var foretaget saa mange Transaktioner mellem Aktionærerne, og dels fordi en Del af dem, der havde købt Salt, viste sig at være insolvente nu, da Krigen havde ødelagt deres Forretninger. Som sagt, det spanske Kompagni blev en Fiasko, og saa vidt det kan skønnes, tabtes der i Løbet af de 3 Aar, i hvilke det bestod, ca. 50 % af den indskudte Kapital. Det vilde vel næppe have betydet meget, om de gode Dage for Aalborg var vedblevne, men nu blev det et Plus til den øvrige Misère, og mange af Byens større Handlende maatte afhænde deres Ejendomme eller opgive deres Bo.

Midt i al Elendigheden med dens Kiv og Strid afholdtes der 1634 Volborg Lavdrik i Gildehuset »i den hellige Trefoldigheds Navn«, hvor da til Pibers og Gigers Klang blev fortæret 12 Tønder tysk Øl, som kostede Lavet 75 Sletdaler, samt Kringler og andet for over 10 Daler. Ogsaa 1635 og 1637 holdtes der Lavdrik en Gang om Aaret; den sidste Gang blev det vedtaget, at alle Gildebrødrene, ialt 68, samt 6, der den Dag indtraadte, skulde hver betale ½ Sletdaler til Gildehusets Reparation; Købmandslavet bestod altsaa paa hin Tid af 70—80 Medlemmer, hvilket næppe var meget, naar man tager i Betragtning, at mange Medlemmer ikke var Købmænd, og derhos erindrer, at Aalborg sikkert omkring Aar 1600 havde imellem 5—6000 Indvaanere, et Tal, den først efter langvarig Nedgang atter paany naaede o. Aar 1800[2]).

Det er tidligere nævnt, at den ved Forordningen af 7. April 1619 oprettede *Overkøbmandsinstitution,* der nærmest var, hvad vi vilde kalde en Arbitragedomstol, ikke fik nogen praktisk Betydning,

[1]) Se Wulff: »Jens Bang«, der trods den uheldige Maade, paa hvilken Stoffet er tilrettelagt for Læseren, afgiver et værdifuldt Bidrag til Aalborg Handelshistorie i hin Tid. Se ogsaa Kancelliets Brevbøger 4. Marts 1626 og 4. August 1627, hvor omtales Kongens strenge Ordrer til Direktørerne om at aflægge nøjagtigt Regnskab for Kompagniets Udgifter og Indtægter.

[2]) P. Munch: »Købstadstyrelsen i Danmark« I. 60.

hvorfor den ogsaa ophævedes igen ved Kommercieforordningen af 1684; men helt uden Spor forblev den dog ikke her i Byen, og det ses, at denne Ret havde sit Sæde i Gildehuset. Saaledes fungerede den d. 29. Decbr. 1632[1]), hvor fire af Raadstueretten udmeldte Købmænd var til Stede som Overkøbmænd for at dømme to andre Handelsmænd imellem, og paa samme Maade ses den at have været i Virksomhed 20. Okt. 1633 og 26. Febr. 1634[2]). En saadan sammensat Domstol var nok ikke fuldtud i Overensstemmelse med Forordningens Bydende, idet den krævede, at der hvert Aar skulde vælges en Overkøbmand til at afsige Kendelser i Handelssager, men den Maade, man gik frem paa i Aalborg, var sikkert den heldigste, idet det maa forudsættes, at de fire valgte en Opmand, hvis de ikke kunde enes om en fælles Kendelse.

Selv om de i Chr. IV.s Tid oprettede Handelskompagnier (det ostindiske, det vestindiske, det grønlandske Hvalfangerkompagni, det østersøiske og det islandske) for Størstedelen kun bragte Tab til Interessenterne, bevirkede de dog, at København kom til at indtage en Førerstilling paa Handelens Omraade, som man ikke tidligere havde kendt, og Provinsbyerne kom til at lide derunder, idet København paaførte dem stor Konkurrence i den indenrigske Omsætning.

Hertil kom, at Regeringen med et mærkeligt Sneversyn i det hele begunstigede Monopolhandelen; der var Provinsbyer, hvor en enkelt Storkøbmand fik Eneret til Handel med Hollænderne, der var Apothekere, som fik Monopol paa den vigtige Handel med Specerier, og paa samme Maade fik én Købmand Eneret til at handle med fransk Vin, en anden med Rhinskvin, en tredje med Tobak o. s. v.[3]).

Ogsaa i Aalborg mærkedes denne Monopolisering. Saaledes ansøgte en Købmand Morten Borthus 1638 Kongen om Eneret til Tobakshandelen her i Aalborg under Paaskud af, at det skete for at forbedre Moralen her i Byen! Vi lader ham selv tale:

Stormægtige, højbaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konge!

Eftersom i Aalborg befindes en hel Hob Personer, som bruge Kældere med Ølsalg og Tobak, meget mere til Uskikkelighed end til Gavn og Profit, og dog alligevel, naar en god Mand vil have nogen god Tobak, kan han det ikke bekomme; tilmed bekommer Eders kongelige Majestæt deraf ikke den ringeste Indkomst, og efterdi dette er ikke anset til at betage nogen sin Næring, men meget mere til Uskikkeligheds Afskaffelse og til at formere Eders Majestæts Ind-

[1]) Den Omstændighed, at Retten var sat i Julehelg, viser ogsaa, at det ikke var nogen egentlig Domstol.

[2]) Raadstuebogen, jfr. Wulff: »Jens Bang« 87, 95, 101.

[3]) Fredericia: »Adelsvældens sidste Dage« Side 76. Jydske Reg. IX. 309 og Jydske Saml. 2. III 416 ff.

komster, er jeg underdanigst begærende, Eders kongelige Majestæt mig naadigst paa 10 Aar vil privilegere, at ingen i Aalborg maa have Tobak eller Piber fal uden jeg, hvorimod jeg erbyder mig at give aarlig deraf en Gevinst til Eders kgl. Majestæt saa meget, Eders Majestæt eller Eders Majestæts Lænsmand det kan eragte.«

3. Juni 1638 resolverede Kongen, at Lænsmanden skulde forhandle med Supplikanten om Afgiftens Størrelse, og hvis han mente, at Bevillingen var til Gavn for Byen, skulde den meddeles. Lænsmanden Gunde Lange paategnede 14. Juli Ansøgningen, at det vel kan være »Byen uden Fortræng, set i alle Maader«, og at Ansøgeren nok vilde give 24 Speciedaler aarlig, og derefter meddeltes der 20. Aug. Morten Borthus Eneret til Handel med Tobak og Piber i Aalborg med Motivering, at det skete til megen Uskikkeligheds Afskaffelse[1]).

17. Decbr. 1638 lod Lænsmanden paa Aalborg Byting læse Forbud mod, at andre end Morten Borthus solgte Tobak, og de Lagre af Piber og Tobak, som de muligt havde, skulde de for et billigt Køb afhænde til Privilegiehaveren; men det gik dog ikke saa let med at faa Tobakshandelen samlet paa én Haand, og det følgende Aar havde Morten Borthus henved en Snes Personer indstævnede for Retten for Indgreb i hans Næring, ligesom det ogsaa ses, at han 1640 havde flere indstævnede for det samme og tillige lod fratage en Skotte, Anders Achterlach af Helsingør, 13 Skaalpund Tobak, som denne havde falbudt paa Pinsemarkedet.

Det Monopol paa Handel med fransk Vin i Kander og mindre Maal, der 1625 blev givet til Byfoged Jakob Vognsen[2]), blev senere givet til den i Kejserkrigen ruinerede Købmand og Raadmand Hübert Snitlach; den sidstnævnte Bevilling blev endda anbefalet af 8 af de største Købmænd, som selv drev Vinhandel, et smukt Bevis paa Hjælpsomhed i en daarlig Tid. I Forbindelse hermed kan anføres, at Magistraten i Aalborg 1655 var betænkt paa selv at oprette en Stadsvinkælder til det gemene Bedste, og at den i den Anledning efter Ansøgning fik bevilget 3 Aars Frihed for Told og Akcise af hvad rhinsk og spansk Vin, der indførtes til Udtapning og Forhandling i Kælderen[3]).

Som forhen anført havde Aalborg 1556 faaet en Del af sin

[1]) Det var endnu paa hin Tid ikke rigtig passende for pæne Folk at ryge Tobak, og saa sent som 1686 skrev Biskoppen over Viborg Stift, hvortil jo Aalborgs Omegn hørte, til Præsterne, at da det hørtes ilde, at de ved selskabelige Lejligheder »af en ful Vane« smøgede Tobak ligesom Bønder og andre gemene Folk, hvilket ikke passede sig for hæderlige Præster, der skulde være til Eksempel for andre, vilde de blive mulkterede ved Provstemodet, hvis de oftere vakte saadan Forargelse. [Chr. Thestrup: Rinds Herreds Krønike.]

[2]) Se Side 43.

[3]) Jydske Saml. 2. III 402.

Grund ud mod Fjorden opfyldt og indplanket med Bolværk, saa der var en nogenlunde bekvem Anlægsplads for Skibene; men 1638 ses Jens Bang, for hvem det var gaaet stærkt tilbage, at have syslet med Planer om et større Anlæg her; det vidner om et vist Fremsyn hos den driftige Mand, men uheldigvis smagte Projektet for meget af Egennytte. I en Ansøgning til Kongen, udfærdiget i Slutningen af 1638 eller en af de første Dage i 1639, udtaler han, at da han, Kongen og Riget til Ære, holdt 2 Defensionsskibe[1]), og da disse Skibe ikke kunde lade og losse ved Land, men maatte blive liggende paa Strømmen »ikke mig alene, men den ganske Aalborg By og Landet udi Kommercien til stor Omkostning, Hinder og Skade«, tilbyder han, at han vil flytte Bolværket, ved hvis Brygge nu kun Skuder paa 16—20 Læster[2]) kan lægge til, saa langt ud, at Skibe paa 80—100 Læster skal kunne anløbe; til Godtgørelse herfor anmoder han om, at Kongen vil bevilge ham en øde Grund ved Stranden, hvilken var Byen aldeles unyttig, og paa denne Grund vilde han paa egen Bekostning lade opføre et Hus med Vejerbod i den ene Ende (eftersom Byens Vejerhus saa var forfaldent, at ingen Købmand kunde være tjent dermed) og i nederste Stokværk Boliger til Skibsbyggere, Skibstømmermænd og andre Skibshaandværkere, som ellers maatte hentes andet Steds fra, og som stedse skulde staa til Raadighed for den kongelige Tjeneste. Den øverste Del af Huset vilde han indrette til Kornmagasiner, som kunde være Landet tjenlige i Dyrtid og ved andre Lejligheder. Som Rosinen i Pølseenden kommer saa, at da denne Bygning og Bolværket med Opfyldning af Pladsen o. s. v. vilde koste ham en anselig Sum Penge, ønsker han, at der maa bevilges ham en Sysling af hver Daler, som de fremmede Købmænd omsætter ved Bryggen, hvilket Beløb hidtil var bleven erlagt til Byen til den hidtilværende Brygges Vedligeholdelse, skønt de større Skibe, som ogsaa maatte erlægge Afgift, slet ikke kunde flyde derind.

Kancelliet sendte 15. Januar 1639 Ansøgningen til Lænsmandens Erklæring, og denne udbad sig saa Magistratens Betænkning over Forslaget. Men i en lang Skrivelse af 8. Marts 1639 udtalte den og 24 af de fornemste Borgere sig stærkt imod Planen; utvivlsomt fordi Byen daarligt kunde undvære den Indtægt, Bryggen gav, udover hvad der medgik til dens Vedligeholdelse. Erklæringen gaar iøvrigt ud paa, at den Plads, som Jens Bang havde betegnet som øde, af Byen var bekostet opfyldt og forsynet med Bolværk »til megen og stor Bekostning«, for at Borgerne kunde losse og oplægge deres Gods paa den, indtil de kunde faa det i Hus, og hvad det

[1]) Om Indretningen af Defensionsskibe se foran under Saltkompagniets Oprettelse (Side 40).

[2]) 1 Læst = 2 Reg.-Tons.

angaar, at Jens Bang vilde flytte Bolværket længere ud, da kunde der allerede nu anløbe Skibe paa over 50 Læster, og man vilde i den nærmeste Tid flytte Bolværket saa langt ud, at Skibe, der overhovedet kunde komme over Hals Barre ind i Fjorden, ogsaa kunde lægge til Kajen; men hidtil havde man ikke kunnet overkomme at lade det udføre, da en Del andre i Kejserkrigen ødelagte Bolværker først maatte erstattes. Jens Bangs Planer om den store Bygning paa Havnepladsen vandt heller ikke Bifald, der var desværre altfor mange ledige Huse i Byen baade til Kornlofter og andet Brug, til at det kunde være ønskeligt at bygge flere; men man vilde indrømme, at Vejerboden, der ganske vist var forfalden paa Bygning (men Vægten god), laa for langt fra Lossepladsen, og det foreslaaes, at Kongen overlader Byen den gamle Toldbod, mod at Borgerne opførte en ny, i hvis underste Stokværk der saa skulde være Vejerbod. Erklæringen vidner helt igennem om en almindelig og stærk Uvilje mod Jens Bangs Person og hans Planer[1]).

Lænsmanden sendte saa dette Aktstykke ind til Kancelliet; han udtaler sig hverken for eller imod Projektet, men oplyser, at Toldbodens Vedligeholdelse medførte Bekostning hvert Aar, og Tolden var kun ringe. Lænsmandens Erklæring blev da heller ikke taget for gyldig af Kongen, og han fik 18. Maj Ordre til at udtale sig yderligere om Sagen, men denne Erklæring kendes ikke. Det endte dog med, at Jens Bang gik af med Sejren, og han sendte Kongen en Tegning af Arealet m. v. (det var Pladsen mellem Slotsgade og Kongensgade), hvorefter der 31. Okt. 1640 gennem Lænsmanden blev givet ham Ordre til snarest at begynde med Byggeriet og Opfyldningen. Det følgende Aar søgte han imidlertid Udsættelse, da han ikke i Hast kunde faa det fornødne Materiale samlet, men Grunden var dog snarere hans økonomiske Vanskeligheder, der tiltog Aar for Aar. Denne Henstand fornyedes 26. Febr. 1643, da han atter havde søgt derom, efter hans Angivende fordi han havde lidt store Tab ved sine Skibes Forlis (hvilket var rigtigt nok) og ved Øksenhandel, og han bad om Henstand, til han igen kom noget paa Fode. Af et Brev fra Lænsmanden (Gunde Lange) til Kancelliet (Iver Wind) ses, at Magistraten ikke endnu havde opgivet at kæmpe imod Foretagendet, og Gunde Lange synes da at staa paa Byens Side; han beder om Hjælp for den, da dens Næring daglig svækkes, og han tror ikke, at Jens Bang hverken vil eller kan bygge nu. I Februar 1644 døde Jens Bang, men nogle Dage før var Aalborg bleven besat af de svenske Tropper, og dermed faldt de store Planer.

1631 ses Borgerskabet i Helsingør at have klaget til Kongen over, at Borgerne i Viborg og Aalborg lagde dem Hindringer i Vejen

[1]) Wulff: »Jens Bang«.

for deres Handel paa Aalborgfjord, som de hidtil havde haft Ret til, fordi Helsingør intet Akseltorv[1]) havde, og der var bleven gjort Arrest i deres Gods. I den Anledning udgik 4. Marts 1631 kgl. Brev, hvorved det forbydes Limfjordsbyerne at hindre Borgerne fra Helsingør i denne Handel, og mente nogen, at det var imod deres Privilegier eller at der skete dem Uret derved, havde de at klage til Kongen og iøvrigt at gaa frem efter Loven. Et af de Tilfælde, det her drejede sig om, var sikkert, at 2 Borgere fra Helsingør og 2 Skippere eller Købmænd fra Rostock samt 1 fra Danzig 1631 havde indenfor Aalborg Bys Frihed (ɔ: indenfor 4 Mils Grænsen) opkøbt 500 Tdr. Byg og handlet indbyrdes dermed, skønt Byens Privilegier forbød baade saadant Landprang og Handel Gæst og Gæst imellem; der blev da rejst Tiltale mod dem, og ved Bytingsdom af 16. Jan. 1632 blev Kornet konfiskeret, halvt til Byen og halvt til Kongen[2]).

Kejserkrigens Følger var endnu langtfra forvundne, da de svenske Tropper lidt efter Nytaar 1644 rykkede ind i Jylland for at besætte Halvøen; den 15. Januar vidste man i Aalborg, at Oberst Helmuth Wrangels Regiment var saa at sige lige udenfor Døren, og som i 1627 fik Øvrigheden og det mere velhavende Borgerskab ogsaa nu travlt med at pakke sammen for at flygte paa de i Byen værende Skibe. Men til alt Uheld blæste det i flere Dage en Storm af Nordøst med Frost og Snetykning, saa man hverken kunde sejle ud af Fjorden eller gaa til Søs fra andre Steder paa Kysten, og Følgen blev, at da Fjorden nu blev islagt, blev det Gods, der var bragt om Bord i Skibene, et let Bytte for Svenskerne, der naaede Aalborg d. 17. Januar og tog Byen i Besiddelse, efter at Biskoppen med det øvrige Kleresi var gaaet Wrangel i Møde uden for Staden for at »recommendere Byen«. Den følgende Dag fandt Overgangen til Vendsyssel Sted paa Isen, og de vendsysselske Bønder, der havde samlet sig i Sundby for ligesom i 1627 at afværge Overgangen, led et blodigt Nederlag[3]).

Svenskerne blev her saa til i Juni Maaned, da Hovedstyrken drog ned til Holsten, men mindre Afdelinger blev liggende for at inddrive Krigskontributioner. En kongelig dansk »Flaade« paa 2 smaa Skibe kom 21. Juli ind i Limfjorden, og i Forbindelse med den nordjydske Almue, der var opbudt af Oberst Vogn Vognsen til Stenshede, lykkedes det den først i August at fordrive den svenske Besætning fra Aalborg Slot.

Aalborghus var ellers bleven stærkt befæstet af Wrangel, der

[1]) Torv, hvor Omegnens Bønder falbød deres Produkter.
[2]) Aalborg Tingbog.
[3]) I Chr. Christensens Afh. i Jydske Samlinger 4. I. 43 er fremdraget adskillige hidtil ukendte Detailler om denne Affære.

lod Borgerne slæbe baade Dag og Nat og tog deres Tømmeroplag og andet, som han havde Brug for, til Palissader og lignende, ligesom han ogsaa lod Borgernes hjemmeværende Skibe beslaglægge og

Jens Bangs Stenhus til Adelgade, efter Billede i Aalborg Museum.

forsyne med svenske Søfolk for at have Støtte af dem. Der var da 3 Defensionsskibe, d. v. s. armerede Skibe, hjemmehørende i Aalborg, og af disse ejede Borgmester Christen van Ginchel et paa 300 Reg. Tons bestykket med 18 Kanoner samt en Jagt paa 80 Reg. Tons forsynet med 9 Kanoner, men en Del af disse Kanoner var dog nok bragt op paa Slotsvoldene. Det lykkedes imidlertid de Danske om Nætterne at opbrænde alle Defensionsskibene, som de havde tvunget Svenskerne til at forlade, men vel ikke kunde forsvare eller føre bort, og efter at Slottet tildels var nedskudt, maatte Svenskerne overgive sig. Borgerskabet i Aalborg forholdt sig meget passivt, medens disse Begivenheder, der varede en 14 Dages Tid, stod paa, de vilde ikke tage Del i Angrebet[1]). Et Sagn vil vide, at Borgmester Chr. v. Ginchels »Spaniefarer« deltog i Slottets Bombardement, men den har dog til at begynde med været blandt de af Svenskerne besatte Defensionsskibe, der blev anvendte til Slottets Forsvar, og de Danske tog den tilbage 21. Juli; blandt de angribende Skibe var derimod »St. Jan« paa 13 Kanoner, udrustet af Bergen, og det alene afskød 21. Juli 123 Skud mod Slotsskansen.

Saa længe Krigen stod paa, kunde Handelen jo ikke trives, dog ses det af Tingbøgerne, at nogenlunde regelmæssige Tilstande i det daglige Liv indtraadte igen i Midten af September 1644, men først 13. Aug. 1645 sluttedes Freden.

Under Opholdet her i Aalborg boede Oberst Wrangel ikke paa Slottet, men tog med en talrig Tjenerstab ind hos Købmand og Borgmester Christen v. Ginchel, der boede i den saakaldte Kong Hans' Gaard (Toldergaarden).

Større Overlast synes Byen ikke at have lidt under Fjendens Ophold her, men den havde jo ikke forvundet Kejserkrigens Tid, saa de Byrder, der blev paalagt, mærkedes haardere, og det kunde jo heller ikke helt undgaas, at Tropperne lavede Molest; saaledes ses, at Jens Bangs Hus, der stod tomt, da han var død nogle Dage efter Svenskernes Ankomst til Byen, var slemt ramponeret[2]), og ligeledes var Toldboden bleven nedbrudt, hvorfor den efter Krigen paany blev indrettet i Jens Bangs Hus, der tillige skulde tjene som Vejerbod.

Jens Bang, der i sine sidste Aar ikke havde aaben Bod, men kun drev Groshandel, havde kun med yderste Besvær holdt Forretningen gaaende, idet hans talrige inden- og udenlandske Kreditorer trængte ham og gjorde Udlæg i hans forskellige Ejendomme, medens han tillige ramtes af flere Uheld; nu efter hans Død kastede Kreditorerne sig over Boet som Ravne over et Aadsel, hvilket de saa meget lettere kunde gøre, som Jens Bangs Hustru var død før Manden, og der var ingen Livsarvinger, men kun fjerntboende Slægtninge af Konen.

Efter at der var kommen nogenlunde Orden i Forholdene igen,

[1]) Kaptajn Rockstroh i Personalh. Tidsskr. 5. I. 159 ff.
[2]) Aalborg Tingbog 14. Okt. 1644.

samledes Gildebrødrene paany i Lavshuset 9. Maj 1647, hvorom det hedder i »liber mortuorum«:[1])

»Eftersom Vor Herre udi sin retfærdige Vrede for voris synders Skyld haver ladit voris kiære Fæderneland overdragis af dend svenske Krigsmagt, og hand dog udi sin Vrede haver tenkt paa sin Barmhiertighed og givet Os igien den ønskelige og Edelige freed, hvorfore hans navn være Ære i ald ævighed. Da er Gildebrødrene her udi Papegøje Gildehuus her i dag med hverandre forsamlede til at giøre en Begyndelse paa samme Laug igien udi Gudsfrygt at oprette, efftersom samme Laug er af voris gamle Forfædre funderet og stiftet, at Gildebrødrene med deris hustruer og børn skulle komme tilsammen udi Gudsfrygt, Høviskhed og Ærlighed, paa det at god Omgiængelse udi een uforfalsket Kiærlighed kunde tiltage og ald had og Uvillie kunde underdempis og udryddes.

Og paa det, vi alle sammen igien kunde oprette og efterkomme det, som godt og christeligt er, da ville vi ønske af Fredsens Gud, at han self hertil vil give Kraft og Velsignelse af det høye, at vi nu samme voris Forsamling og Laug igien kunde begynde og siden continuere, dend allerhøyeste Gud til Ære og os til timelig Velfært og endelig ævig Salighed. Amen!

Actum Aalborg Gildhuus, d. 9. Maj 1647.

[Herunder Biskoppens, de 3 Sognepræsters og 2 residerende Kapellaners Navne.]

Og vare Mandspersoner alene paa den tid forsamlede til at føre alting paa Gildens Vegne udi sin Rigtighed. Til det hæderlige Laugs Beprydelse haver Lauritz Lauritzsøn og Thomes Lauridsøn, Raadmænd i Aalborg, med nogle flere Gildbrødre deres Participanter givet og foræret det indhengte Skib med al sin Bekostning, som af Kunst er giort, at det i Gildhuset skal forblive, alle Gildbrødrene til paasyn, og den, som det forærer, til god Amindelse og andre til Opvekkelse ydermeere Lauget i saa Maade at zire og beprydе. Samme Dag bleve endeel Gildbrødre indtagne, som hver gav 5 Rixort til Indgang og desforuden lagde i Bøssen til de fattige.«

[Blandt de nyoptagne nævnes Hospitalsforstander *Anders Madsen*, Slotsfogeden paa Aalborghus *Thomes Christensen* og *Søren Hoffman*, Staldmester paa Aalborghus.]

I Aarene 1648—50 ses der ikke at være foregaaet noget i Lavet, men »4. og 5. Maj 1651 haver menige Compagnie Brødre med Hustruer og Børn udi Compagniet været forsamlede, forige gamle velmeente stiftede Ceremonier og Christelige vedtægt i Guds sande frygt begaaet. Da ere 48 blevne Compagnibrødre . . . .«

[Blandt disse 48 nævnes: Biskop *Anders Andersen*, Præsten ved Budolfi Kirke *Jakob Hansen*, Præsten ved Frue Kirke *Jacob Poulsen*, Præsten ved Hospitalskirken *Laurids Nielsen*, Kapellanerne ved Budolfi og Frue Kirker *Søren Poulsen Lam* og *Jens Christensen Friis*, Kaptajn *Christian Denckert*, Slotsskriver *Mogens Jensen*, Slotsfoged *Peder Christensen*, Byskriver *Peder Panck*, Underskriver paa Slottet *Thøger Lassen* og Fjerdelektiehører *Christoffer Jakobsen Molderup*.]

1) Thestrups Uddrag (i kgl. Bibl.).

Samme 5. Maj »ere Compagnie Brødrene og Systerne i Almindelighed og særdeles advaret og tilsagt, at de skulde holde dette hæderlige Compagnie i tilbørlig Respect og Værdighed *og efter denne Dag ingenlunde næffne det ved Gildes navn*, men aleene næffne det Compagnie og ellers salutere hverandre ved det navn Compagnie Brødre og Søstre; hvo herimod giør, bøde til Compagniet første Gang 4 Skill. danske, anden Gang 8 Skilling danske, tredie Gang en halv Rixort, hvilket og af samtlige blev samtykt og vedtaget. Herforuden blev og samme dag for Compagniets Interesserede endeel de fornemste Artikler af Compagnie Forordninger oplæste.«

Som man ser, antog det gamle »Guds Legems Lav« eller »Papegøjegildet« altsaa nu Navnet »*Compagniet*«, og det gamle Gildehus blev omdøbt til »*Compagnihuset*«, Navne, som Foreningen beholdt, indtil den 1750 antog Betegnelsen »Aalborg Købmandslav«, og som Huset bærer endnu. Ligeledes har Foreningen vel faaet nye Statuter ved samme Lejlighed, men de kendes desværre ikke; formodentlig har de dog været noget nær ligelydende med Statuterne af 1680, som senere skal omtales.

Da Byen var bleven yderligere forarmet ved Udskrivningerne i Krigstiden, paatog Kompagniet, »som Gud være lovet er ved Middel«, sig »for Byens Uformuenheds Skyld« at forrente en Del af de Kapitaler, som Byen skulde svare til, saaledes 200 Slettedalere, som Jomfruerne Anne og Christence Kruckow[1]) 24/6 1615 havde legeret til en Discipel i Aalborg Latinskole, og 650 Slettedaler, som forskellige havde legeret til Fattiges Jul, og endvidere betalte det 100 Daler, som Byen skyldte for Lys m. v. til Vagterne i Fejdetiden, 100 Daler til Opbygning af et nyt Vejerhus, 150 Daler til Musketter for Borgerskabet og paatog sig desuden at udrede de 50 Daler aarlig, som Byen skulde bidrage til den latinske Skoleholders (Rektors) Løn[2]). Det var jo Meningen, at Forrentningen af de nævnte Kapitaler atter skulde overgaa til Byen, naar den blev bedre ved Magt igen, ligesom ogsaa en Del af de afholdte Udgifter skulde refunderes til den Tid, men der kom til at løbe meget Vand i Stranden, inden det skete, og da Kompagniets Medlemmer utvivlsomt var de eneste i Byen, der endnu kunde afpresses et lille Bidrag til dens og Statens Tarv, var det jo i og for sig ogsaa uvæsentlig, om de betalte under den ene eller den anden Form; men det anføres, fordi det er et nyt Bevis paa den tidligere omskrevne Sammenblanding af Byens og Gildets Affærer.

De nærmeste Aar efter 1650 gav ingen Fremgang for Aalborg saa lidt som for Landets andre Byer; der fandtes vel hist og her enkelte Familier, som endnu havde noget i Behold; der kan for Aalborgs Vedkommende nævnes Familierne van Ginchel, de Hemmer og

1) Christence er den bekendte Heks, som er omtalt i det foregaaende Afsnit.
2) Gildets Regnskabsbog 1654.

Werchmester, og i Randers synes der at have været flere fornemme og velhavende Borgere[1]), men deres Velstand bestod for en stor Del i Fordringer paa de større Godsejere, Adelen, for hvem Tiden blev vanskeligere og vanskeligere, og det var ikke lysteligt for Købmændene at maatte overtage det ene forfaldne Gods efter det andet. Tilmed havde Forordningen af 1. Juli 1623 fastsat, at en Købmands Fordring paa en Adelsmand skulde bogføres og Gælden saavidt muligt hvert Aar godkendes af Debitor, og da Borgerstanden efter Kejserkrigen og 1. Svenskekrig mere aabenlyst kom i Opposition til Adelen, beklagede den sig bl. a. over, at de adelige Debitorer benyttede sig af denne Forordning, saa naar en Fordring af en eller anden Grund ikke var bleven godkendt inden Aarets Udløb, tvang de Købmændene til at tage Varer (Korn, Øksne o. l.) for en af Debitor fastsat Pris, idet de paastod ikke at være retslig bundne længer. Ligeledes var der den Ulempe, naar den adelige Debitor maatte udlægge sit Jordegods til Gældens Betaling, at Kreditor (Købmanden) skulde opbyde det til Salg til en mulig adelig Køber, da ufri Mand (uadelig) ikke maatte besidde frit Jordegods, og denne Omstændighed influerede selvfølgelig i høj Grad paa Priserne[2]).

En ubekendt Forfatter, der omkring Aar 1650 skildrede den dansk-norske Handel i et Skrift kaldet »Den borgerlige Stands onde Vilkaar«[3]), giver følgende lidet rosende, men vist ganske veltrufne Billede af den:

»Udi vore Lande er der Korn, levende Bæster, Fedevarer, Fisk, Tømmer og Metaller[4]), og bliver der indført Vin, Kryderier, uldent og Linned, og dog er der fast ingen Borgere i vore Lande, som kan leve vel af Købmandskab alene, men alle vore Naboer og alle de fremmede, som kommer ind til os, de blive rige og fede af vor Armod og Usselhed, hvilket kommer af, at Adelen formenes ikke at ville have den Stand paa Fode, og derfor gør de enten ingen eller ond Orden og Skik udi Kjøbmandskabet, tilmed forstaar de det ikke (som er at se af deres egne Købmandskaber), ej heller Borgerne, saa som de skulde; thi en Del fører Havre til Lübeck og sidder siden med Haanden under Kinden, en Del sender Peber til Danzig og sælger Pundet for 3 Skilling, en Del fører Alun til Hamborg og sælger Ladningen for Fragten, en Del driver Øxne paa Holland og giver dem bort for Fodringen, en Del henter Varer fra Lübeck, Hamburg,

[1])
»Saa stor en Pung hand [Tyren] med sig bær,
Som Randers Rentenerer
Fra Viborg Omslag, naar mand der
Pro Cento Sex lefverer.«

[Se »Randers March« fra 1698, Vers X, Anm. 44.]

[2]) Fridericia: »Adelsvældens sidste Dage« I. 51 f.

[3]) Den svenske Gesandt Magnus Durells Beretning (fra 1653) om Danmarks Handel giver et lignende Billede. [Suhms Saml. II. 71.]

[4]) Man erindre, at Norge jo ogsaa er medregnet.

Holland, efter som de vil have Varerne til, og dermed gør de sig til de fremmedes Kræmmersvende; thi Kreditorerne kommer ind udi Landet og ser Boet efter, og dersom han da ikke finder sine Varer i Boet eller Penge eller Forlovere derfor, da kaster han vor gode danske Mand i Jern og fører ham fangen bort med sig, saa som jeg selv haver set med vemodige Øjne. En anden Del tager en stor Sum Penge af Hollænderne at kjøbe Landvarer op for efter den Ordre og Taxt og for den præcise Penge, som jeg haver set Hollændernes Breve paa, saa at de fornemste Borgere, som sætter Landkjøbet paa vore Varer, de er ikke vore Borgere, men fremmedes Bogholdere.

De, som ere rigere, de gjøre Kompagnier med største Uforstand, dem selv til Undergang og baade deres Medborgere, saa og alle Udlændinge til stor Præjudicio, som er at se af alle de Kompagnier, som hidindtil ere stiftede .... De Borgere, som forstaar saadanne Kompagniers Fauter og derfor ikke vil begive dem derudi, de søger Monopoler, Forpagtninger og tager hemmeligt en af de store udi Ledtog med sig og siden gjøre, hvad de vil.«

Forfatteren omtaler dernæst, at Resten af de Borgere, som har noget, ikke har tjent det ved Handelen, men ved at være Fogeder, Skrivere, Toldere, Hospitalsforstandere og lignende.

Endelig maa det ikke glemmes, at København i Christian IV.s Tid var kommet til at indtage en langt mere fremskudt Plads blandt Landets Købstæder, end Hovedstaden tidligere havde haft, og jo mere denne By vandt frem, des mere trykkede den Provinsbyernes Handel.

1653 fik Aalborg agende *Postforbindelse* med Haderslev 1 Gang ugentlig, fra 1624 af havde man haft gaaende Post 1 Gang ugentlig til Kolding over Viborg, men før den Tid havde man ingen Postforbindelse med Omverdenen.

Den 9. Septbr. 1657 rykkede den svenske Generalmajor Hans Bøtticher ind i Aalborg med en Afdeling Rytteri af den Hær, der under Rigsadmiral Carl Gustav Wrangel besatte Jylland; Borgerskabet i Byen sendte en Deputation ud for at gaa ham i Møde og tilbyde Underkastelse, medens Vendelboerne samlede sig ved Sundby for med Vaaben i Haand at afværge en Overgang til deres Land; men efter at en svensk Afdeling var gaaet over Harboøre Tangen, var al Modstand haabløs, og hele Halvøen var snart besat. Fra September 1657 til Maj 1658 laa den svenske Hær indkvarteret i Jylland; og for den nordlige Dels Vedkommende var Aalborg Hovedkvarteret, hvorfra Troppernes Forplejning m. v. lededes af Overkrigskommissær Henrik Gau, der var meget energisk i at inddrive de udskrevne Ydelser.

Efter Freden i Roskilde skulde Landet være rømmet af de svenske Tropper inden 1. Maj 1658, og for at lette Afmarchen saa meget som muligt og forhindre, at den samlede Styrke fulgte én Vej i det udspiste Land, lod Gau i Foraaret slaa Bro over Fjorden mellem

Aalborg og Sundby, idet han hertil bl. a. tilvejebragte 300 tomme Tønder fra de vendsysselske Skovegne til Underlag[1]).

Efter den svenske Indkvartering kom de danske Tropper, men allerede i August Maaned kom Svenskerne igen og blev her, indtil de i Oktober blev fordrevne af vore Allierede, Polakker og Brandenburgere, som huserede endnu værre, end Fjenden havde gjort.

Armoden var stor saavel i By som paa Land, og efter Krigen fulgte Misvækst og Kvægpest, saa der gik mange Aar, inden Landbruget og de deraf afhængige Næringsgrene kom i nogenlunde regelmæssig Gænge igen.

Det er antaget, at vore ældre Byer i Begyndelsen af det 17. Aarh. havde omtrent det samme Indbyggerantal, som de havde ved Tællingen 1801, men i Mellemtiden synes de at være gaaet ned med $^1/_3$, og særlig stort var Faldet efter 2. Svenskekrig. Aalborg havde antagelig først i det 17. Aarh. 5–6000 Indbyggere, 1672 var der kun ca. 4000[2]), og Nedgangen var næppe standset da. Men dog var Aalborg uden Tvivl den By, der takket være Sildefiskeriet kom hurtigst og lettest over den almindelige Tilbagegangsperiode, som man vist skal tilbage til Aarene efter Valdemarernes Stortid for at finde Mage til.

Købmandslavet eller »Kompagniet« i Aalborg førte i disse Aar en stille Tilværelse, men nogen Afbrydelse af det kan der dog ikke være Tale om, eftersom der ses at være aflagt Regnskab af Skafferne med visse Mellemrum.

1661 optoges en Fortegnelse over Kompagniets Inventar, hvoraf ses, at det havde 3 store Messing Lysekroner i Kompagnihuset, 1 Skib »Kunstværk«, 1 Messingarm, 6 Træstole, en udskaaren Papegøje af Træ, en Sølvpapegøje (forgyldt) med Lænke, 2 Skafferstokke, 2 Bliksparebøsser, 13 lange Skiver (Bordplader), 1 gl. beslaaet Egeskrin, 3 gamle Kompagnibøger foruden Regnskabsbogen m. v.

Og atter maatte Lavet holde for med Hensyn til Byens Gæld: »Eftersom Aalborg By i disse forgangne Krigstider er kommen i saa store Besværinger, at os Borgemestre og Raad nødvendig haver maattet tage sig af salig Thomas Laursens Børns Penge« . . . . 630 Rdl., og da der endnu »paahænger« Byen store Besværinger, og Pengene, som Thomas Laursens Datter forlanger udbetalt, efter at hun er kommen i Ægteskab, ikke kan tilvejebringes af Borgerskabet, laante Byen 1662 Beløbet af Kompagniets Formue, dog »at restituere, naar Byen igen kom noget paa Fode«[3]).

Endnu var der dog flere velhavende Familier i Byen, saaledes Købmand Christen van Ginchel, der maaske er den Borgmester, som under Krigen havde forstaaet at indynde sig hos Svenskerne, saa han sad til Gæstebud med dem, medens den anden Borgmester, den rige Købmand Christoffer de Hemmer († 1658), stadig plagedes af dem[1]), og ogsaa Apothekeren Daniel Calow samt nævnte de Hemmers Søn Henrik de Hemmer og Købmand Hans Rasmussen var formuende Folk.

1) T. Søegaard: Hist. Tidsskr. 8. III. 160, 165.
2) P. Munch: »Købstadstyrelsen i Danmark« I. 56–68.
3) Gildets Regnskabsbog 1662.

Det er fra kyndig Side udtalt, at Tiden fra 1657–1682 bragte det gamle Byliv og Bystyre i fuldstændig Opløsning[2]). For Næringslivets Vedkommende ligger Grunden som nævnt i den materielle Tilbagegang, som Krigene og den efterfølgende stærke Beskatning medførte, for Styrelsens Vedkommende var det derimod Suverænetetens Indførelse, der hidførte Ændringen, thi det var imod Enevældens Princip, at noget, der smagte af Selvstyre, blev bevaret, og ogsaa Erhvervslivet søgte Regeringen nu at regulere gennem et meget smaaligt System, der i Stedet for at stimulere det private Initiativ kom til at virke hæmmende paa al Foretagelsesaand[3]).

Efter Enevældens Indførelse var Lænsmændene ikke længer Byernes Tilsynshavende, idet der i Stedet kom Kommissioner, som i langt højere Grad saa Magistratens Styrelse paa Fingrene, og Borgmestre og Raadmænd samt andre af Byens Embedsmænd udnævntes nu direkte af Kongen, hvorved der blev aabnet Adgang for andre end dem, der hørte til den i den paagældende By regerende Klike, at opnaa saadanne Stillinger, naar de kunde forskaffe sig den nødvendige Protektion.

Til en Begyndelse var disse Embeder vel ikke meget attraaede, idet Magistratsstillingerne de fleste Steder medførte meget Bryderi baade fra oven og fra neden og dertil var slet lønnede, men efter at Forordningen af 28. Januar 1682 var udkommet, hvorved Antallet af Øvrighedspersoner indskrænkedes, for at Lønnen kunde blive forbedret for de tilbageblivende, opstod der efterhaanden en virkelig Embedsstand i Byerne, medens Købmandsregimentet mere og mere forsvandt. Ved nævnte Forordning afskaffedes ogsaa Overkøbmandsinstitutionen, og Betegnelsen Overkøbmand betyder herefter kun Oldermand for Købmandslavet.

Fra tidligere Tid havde flere Byer, saaledes Ribe og Odense, haft *Landstingsret*, d. v. s. de Domme, der afsagdes ved deres Raadstueret, (som dels var en Sø- og Handelsret og dels en Ret, der behandlede alle mere omfattende Sager, som Byfogeden ikke alene dristede sig til at afsige Kendelse i), kunde appelleres direkte til Kon-

1) Secher: »Slægten Secher« S. 34. Chr. v. Ginchel kaldes 1651 forhenværende Borgmester, saa det er muligt, at det var Calow, der fraterniserede med Svenskerne, men 1661 var Ginchel atter Borgmester.
2) P. Munch: »Købstadsstyrelsen i Danmark« I. 67.
3) Jfr. E. Holm: »Danmark–Norges indre Historie« II. 358 og 386.

gens Retterting; et saadant *Privilegium* havde Aalborg mærkeligt nok ikke haft, men fik det den 22. August 1661, hvilket var en ikke ringe Vinding, da det sparede de stridende Parter megen Tid og Bekostning, og Begunstigelsen ophævedes først igen ved Forordningen af 25. Jan. 1805.

Af større Betydning blev det dog, at Aalborg tilligemed 23 andre Provinsbyer fik Begunstigelse som *Stapelplads*, hvorved den for Nordjyllands Vedkommende fik Eneret til Handel med Udlandet og saaledes blev det Oplagssted, hvortil de mindre Byer maatte søge hen, naar de vilde købe udenlandske Varer.

Iøvrigt blev Handelsforholdene ordnede ved Kommercie- og Navigationsforordningen af 16. April 1684, hvis Bestemmelser tilsigter at bevare Købstædernes Næringsliv, men det Beskyttelses- og Tvangssystem, som indførtes i alle Næringsgrene i Enevældens første Aartier, kom langt mere til at hindre et friskt Liv i at udvikle sig, end det formaaede at skabe et saadant, og særlig var det et Fejlgreb af Regeringen, at den lagde saa stærkt Vægt paa at opelske en Industri, der kun i ringe Grad passede til vore hjemlige Forhold. Men det var jo netop paa hin Tid, at de merkantilistiske Idéer fik Vind i Sejlene baade herhjemme og i Udlandet, og Løsenet blev, at man skulde indrette sin Toldpolitik saaledes, at den størst mulige Kapital i Guld og Sølv kunde opspares og Landet derved faa en gunstig Handelsbalance. Systemet naaede som bekendt sin højeste Udvikling i det 18. Aarhundrede, da Bernstorff, Schimmelmann og Høegh-Guldberg stod for Styrelsen, og det kan vel ikke nægtes, at det blev til ubodelig Skade for Landet, saa Charlotte Biehls skarpe Udtalelser om den ældre Bernstorffs uheldige Lyst til at efterligne den franske Statsmand Colbert er berettigede, endda de fremkom paa en Tid, da man endnu ikke havde opgivet Troen paa Merkantilismens Uovertræffelighed[1]).

At Ordningen af Haandværkerforholdene i Byerne gik Haand i Haand med de øvrige Foranstaltninger vedrørende Næringslivet og skete ved Lavsforordningen af 23. December 1681 skal her kun lige nævnes.

1668 blev der oprettet et Kommercekollegium[2]), i hvis Instruks fra 1670 det hedder, at det

»skal stedse have Idræt og Tanke derhen vendt og dirigeret, hvorledes Manufakturer her udi Landene vel kan indrettes og Landsens Frugter og den af Gud her udi Landene givne Velsignelse Indbyg-

[1]) E. Holm: »Danmark–Norges indre Historie« II. 353 ff. J. Schovelin: »Den danske Handels Empire« I. 80 ff. L. Bobé: »Interiører fra Frederik V.s Hof 138 ff.

[2]) Blev vel senere ophævet, men paany oprettet 1704 og 1708 forenet med Københavns Politivæsen.

Aalborg ca. 1670, efter Resens Atlas (kgl. Bibl.).
(Ved Skovbakkens vestlige Affald ses Byens Galge og Stejle.)

gerne til Gavn og Bedste vorde negocieret og forhandlet, saa at ikke Fremmede sig med vores Skade skulde berige, mens vore Landes Indbyggere efterhaanden komme ind igen med Trafiken, som omkringliggende endog ingenlunde saa bekvem situerende Naboer os ganske haver sat ud af Possession med.«

Blandt de Skridt til »Negotiens Forbedring«, som nævnte Kollegium foretog, var, at det 1671 foranstaltede, at Salthandelen blev givet fri[1]), mod at de Købmænd, der vilde drive den, skulde gøre det med saadanne Skibe, der eventuelt kunde gøre Tjeneste som Krigsskibe, de saakaldte *Defensionsskibe*, der skulde føre fra 6 til 36 Kanoner, og hvoraf de største med fra 24 til 36 Kanoner fik Eneret til Sejlads paa Frankrig, Spanien og Portugal. Disse Skibe fik forskellige Begunstigelser, og 1683 blev Retten til at sejle paa Frankrig og sydligere udvidet, saa Skibe med kun 12 Kanoner maatte sejle helt til Spanien og Portugal.

Denne sidste Bestemmelse kom antagelig Aalborgs Handel tilgode, thi Byen havde 1672 et Defensionsskib »St. Johannes« paa 12 Kanoner og var den eneste danske Provinsby, der havde et saadant, medens Nyborg ogsaa havde et 1674[2]). Efter den skaanske Krig (1675—1679), i hvilken »St. Johannes« vel var i kongelig Tjeneste, hørte det ikke længer til Aalborgs Handelsflaade, og noget andet blev ikke anskaffet, men naar vi ser, at der omtrent samtidigt (1670) udfærdiges et Havnereglement for Aalborg, og at der ansættes en særlig Havnefoged[3]), tyder det paa, at der dog før Krigen er gjort et lille Forsøg paa at bringe Handelen i bedre Opkomst her; at det mislykkedes er ikke at undres over, thi det var allevegne Tilfældet, saa en svensk Diplomat 1669 indberettede til sin Regering, at det havde været umuligt for den danske Regering at faa Handelen i Gang, og hans engelske Kollega skrev 1668 til sin Regering i Anledning af Kommercekollegiets Oprettelse, at det næppe vilde kunde udrette noget, da der i Danmark hverken var Penge, Skibe eller Kredit[4]).

Ved denne Tid skal ogsaa de første Forsøg være gjort med en industriel Virksomhed i Aalborg, idet der her blev anlagt et Sukkerraffinaderi; dets Historie er noget dunkel, men der berettes, at det gik godt, og at særlig dets hvide Sukker var saa godt, at der kunde eksporteres deraf til Hamburg og Lübeck. Naar det desuagtet atter ophæves, skal Grunden have været den, at det blev befalet at flytte det til København[5]).

1) Den var paa hint Tidspunkt i Hollændernes Hænder som Følge af de store Toldbegunstigelser, de havde vidst at tiltvinge sig.
2) Garde: »Den dansk-norske Sømagt« I. 171.
3) Jydske Saml. III. 431.
4) E. Holm: »Danmark—Norges indre Historie« II. 362 f.
5) Jydske Saml. 1. VII. 327.

Foruden at Sukker blev en mere almindelig Vare og hurtigt vandt Indpas i Husholdningen, kom ogsaa en Række andre Artikler i Markedet paa hin Tid og bragte Købmændene Fordel; dette var saaledes Tilfældet med The, Kaffe og Chokolade, hvorom Anders Bording skriver i sin rimede Avis »Den danske Mercurius« 1669:

»Ved dette Pas man først til Nordens Lande
fornemme noget sært at føres over Strande,
man Sukkerlade, The samt Koffi kalder det,
men om sligt Dansken tjen, kand jeg ej vide ret.«

Ogsaa Brugen af Tobak blev langt almindeligere end forhen, saa man udsatte sig ikke længer for at blive anset for udannet, fordi man røg, selv om en enkelt Biskop ivrede derimod.

Efter »den skaanske Krig«s Afslutning synes der atter at være gjort et ret alvorligt Forsøg paa at faa den aalborgske Handel bragt paa Fode igen, dels fra Regeringens Side og dels ogsaa fra Borgernes.

Kommercekollegiet sendte saaledes 31. Januar 1680 en Forespørgsel til Stiftamtmanden her, om hvorledes det stod til med Kommerciens, Navigationens og Manufakturers Indrettelse i Aalborg, og hvad der kunde gøres for at forbedre dem, og Magistraten og Borgerskabet afgav da en Erklæring derom, af hvilken her skal meddeles nogle Uddrag[1]).

»Saasom Byen mærkelig aftagen er baade paa Middel og Handel, og Landet, som den skulde have sin Næring af, er forsvækket og endel øde, saa befindes her hos Borgerskabet ingen Middel til nogen sær Manufakturer eller anden stor Handel at indrette, ej heller vides dertil her nogen Anledning at give.«

»Eftersom denne vor Bys Næring og Bjerring fornemmelig bestaar udi Sild og dertil hørende Salthandel, hvoraf og allehaande andre grove Varer, saasom Hamp, Tjære etc. dependerer, om Hans Kgl. Majestæt allernaadigst vilde behage og tillade, at Salthandelen saavel som andre Kommercier for billig Told maatte frigives for alle, saa at enhver, som noget lidet kan have igjen og endnu være i Kredit, maatte nære og bruge sig, som han bedst véd og kan og hos Godtfolk kan være betroet.«. Endvidere begæres nogen Lindring i Konsumtionsskatten og at *Pinsemarkedet* maatte blive afskaffet, samt at ingen andre end Borgere i Byen maatte have Oplag der af Salt og andre grove Varer, Kramvarer, Specerier, Vin o. s. v. og sælge deraf til Landboerne. Ogsaa ønskes, at alle Fiskelejerne omkring Aalborg skulde forpligtes til at købe deres Varer i Aalborg, og at alt Prangeri paa Landet, det være sig af Forpagtere eller andre, blev afskaffet[2]). Videre hedder det: »Hvad denne Bys ringe Skiberum

1) a. St. 300.
2) Naar Forpagtere, Præster og Bønder (ɔ: Selvejere) oftere nævnes som dem, der gjorde Indgreb i Købmændenes Rettigheder, maa det erindres, at Adelen havde Ret til at købe sit Forbrug af andre end Byernes Købmænd, hvilket de andre Samfundsklasser ikke havde, men de vilde gerne omgaa Loven.

sig belanger, da er en Del af Fjenden i sidste Krigstid optagen, de øvrige faa og smaa, saa ikkun findes en, som 20 Læsters Drægtig≈hed (= ca. 40 Reg. Tons) naar, de andre under 20 . . . .«

Som Bilag følger en Fortegnelse, hvoraf ses, at Byen havde 1 Skib paa 23 Læster, 1 paa 22, 2 paa 18, 3 paa 13, 1 paa 12, 4 paa 10 og 11 paa 4—9 Læster, ialt 23 Fartøjer med en samlet Drægtig≈hed af ca. 480 Reg. Tons, altsaa ikke mere end en lille Bark maaler i vor Tid. I Krigens Tid var dels opbragt af Fjenden og dels for≈list 1 Krejert[1]), 1 Bøjert[1]), 1 Jagt og 5 Skuder. Med de Skibe, der var over 12 Læster, sejledes der paa Østersøen, »naar Gud giver godt Sildefiskeri«, især til Lübeck, Danzig, Königsberg og Riga; de mindre Skibe brugtes til Sejlads paa Norge og i Fjordfarten. Der fandtes kun faa Søfolk i Aalborg, hvorfor Skipperne i Reglen hyrede deres Folk fra andre Steder.

Magistraten indsendte sit Svar direkte til Kommercekollegiet, men 30. Febr. rykkede Stiftamtmanden for det, og den fik da Lejlig≈hed til yderligere at udtale sig om Salthandelen, der jo var Monopol for Rhederne af Defensionsskibe. Aalborg By havde intet saadant Skib paa hin Tid og var derfor henvist til at tage sit Forbrug af Salt fra København til en Pris, der var bleven fastsat ved Forordn. af 12. Febr. 1680, men der var da saa lidt Salt i København, at Aalborg Købmændene ikke kunde faa det Kvantum, de havde behov til Foraarsfiskeriet, og det, de havde faaet, forlangtes der ca. 50 % højere Pris for, end Forordningen havde fastsat, saa de var derfor ilde stedte.

»Nu vi fattige Aalborger Folk maaske kunde have nogen ringe Næring, som Gud vil give af Vandet, er Saltet borte, som dertil skulde forbruges, hvilket snart til vor Ruin henstrækker, dersom vor By ikke mærkelig med Hjælp snart bliver sekunderet, den ikke længe kan blive bestandig«,

og Borgerskabet fornyer derfor sin Anmodning om, at Salthandelen maa blive frigivet.

I Sommeren 1680 besøgte Kong Christian V. Aalborg, og Borger≈skabet greb da Lejligheden til at fremkomme med nogle Forslag til Byens Opkomst.

Hvad Handelen angaar, beder de om, at *Pinsemarkedet* maa blive afskaffet, og at der i Stedet maa blive oprettet to Fæmarkeder, et paa Aalborg Bjerge (Skovbakken) 1. Okt. og et ved Lindholm Bro (øst for Aalborg) 2. Okt. Endvidere gentager de Anmodningen om et Forbud mod, at andre end Byens Borgere havde Vareoplag her for at udsælge deraf, og da der utvivlsomt paa hin Tid var adskil≈lige af Byens Borgere, som egentlig kun var Bestyrere for udenland≈

[1]) Krejerter og Bøjerter var Raasejlere.

ske Købmænd, vilde de have, at saadanne skulde straffes og Varerne konfiskeres. Angiveren skulde have $^1/_3$, Kongen og Byen hver $^1/_3$. Ligeledes ønskes, *at* det befales alle, som boer i Byens Distrikt (inden for 4 Mils Grænsen) at afholde sig fra al Købmandskab (Fiskeri alene undtaget), Sejlads, Forprang og alle i Recessen forbudne Haand≈værk, medmindre de flyttede til Aalborg og tog Borgerskab der, *at* alt Prangeri og al Handel med Korn og Fødevarer i Byens Distrikt forbydes for andre end Borgerne i Aalborg (og Adelen paa Sæde≈gaardene), samt *at* det tillades Købmændene i Aalborg at forsyne sig med spansk Salt fra andre Steder mod den Told, som de mindre Defensionsskibe var begunstigede med. Omtrent samtidig lod Borger≈skabet adskillige fremmede Købmænd advare mod at drive Handel i Aalborg med udenbys Folk og mod at sælge Detail til Byens Ind≈vaanere, og ligeledes fik de Borgere, hos hvem de Fremmede havde deres Tilhold og Oplag, en skarp Advarsel.

Paa Forslagene til Byens Opkomst erholdtes intet direkte Svar[1]), og kun til et af Punkterne synes der at være bleven taget noget Hen≈syn. 9. Okt. udgik nemlig Forbud mod Købmandshandel paa Lan≈det og mod, at Beboerne ved Søsiden (hvilke med Sandskuder og andre Skiberum imellem Rigerne, Provinserne og videre fraliggende Steder sejle) undtagen paa Samsø og Læsø drev nogen Handel og Købmandsskab. Disse Sandskuder var de Smaafartøjer, der særlig fra den jydske Vestkyst brugtes til Handel paa Norge, hvortil de ud≈førte Korn og andre Landbrugsprodukter, og hvorfra de særlig tog Trælast med hjem. Helt tilbage til Begyndelsen af det 17. Aarh. haves der Vidnesbyrd om, at der solgtes indført Tømmer flere Steder paa Vendsyssels Vestkyst, og disse saakaldte *Skudehandlere* havde stedse været en Torn i Øjet paa Købstædernes Handelsstand, fordi de paaførte Konkurrence saavel med Salg af Trælast, Tjære og andet som med Opkøb af Landbrugsprodukter, men da disse Handels≈pladser laa saa langt fra Købstæderne, var det vanskeligt at kontrol≈lere dem, og der var jo ogsaa meget, som talte for, at disse fjernt≈liggende og træfattige Egne fik Lov til at hente deres Forbrug af Tømmer og andre Byggematerialier paa de Steder, hvor de lettest kunde faa dem. 1666 fik Beboerne paa Hanstholmen og i Klitmøller, hvem Thistedkøbmændene forfulgte, kgl. Bevilling til at vedblive med den Trafik, de fra Arildstid havde drevet med at sejle til Norge med en Smule Korn og Mel for at tjene lidt, naar Fiskeriet slog fejl, og ved aabent Brev af 21. Jan. 1688 fik Beboerne ved Bovbjerg og Harboøre en lignende Tilladelse til at føre Korn og andre Landbrugs≈produkter til Norge og derfra igen hjemføre det Tømmer, de havde

[1]) Skrivelse af 19. Septbr. 1685 fra Magistraten til Politimester Rasch i København, under hvem Handelsvæsenet da sorterede.

fornødent til deres Bygninger. De her nævnte Steder var vel ikke Aalborgs Konkurrenter, men det var derimod Handelspladserne Løkken, Blokhus, Slette og Thorupstrand, idet Aalborgkøbmændene ad Fjorden havde Adgang til samme Opland, som de to sidstnævnte Steder, og ad Fjorden og Ryaa, i hvilken der som tidligere omtalt var Pramfart op til Bolskifte, kunde de faa Tilførsel fra de Egne, hvor Løkken og særlig Blokhus skulde søge deres Kunder[1]).

Det ovenfor anførte Forbud mod Sandskuderne kan imidlertidig ikke have været rettet mod disse Vestkystpladser, thi en Maaned før Forbudet udgik, var der netop (4. Septbr. 1680) udgaaet en Plakat, hvorved Udførsel af Korn og Indførsel af norsk Trælast blev tilladt for Beboerne ved de tre »Udhavne« Klitmøller, Blokhuset og Tornby Strand, og Forbudet kan derfor kun have taget Sigte paa de Kystboere, der ikke havde speciel Tilladelse. Ved Toldrullerne af 1. Maj 1672 og 12. Febr. 1683 blev det vel forbudt Sandskuderne paa Vestkysten af Jylland og Indbyggerne mellem Klitmøller, Blokhusene og Tornby Strand at drive udenrigsk Handel, men heri kan ikke være indbefattet Handel paa Norge, thi den fortsattes usvækket til Købstædernes største »Prejuditz« og trods deres Forsøg paa at kvæle den.

Egentlig maatte Skudehandlerne kun indføre Tømmer, Kalk og Sten; først i det 19. Aarh. udvides Bevillingen til ogsaa at omfatte Jern, Søm, Tjære og Salt, men det siger sig selv, at i en Tid, da Smugleriet dreves ugenert af alle Samfundsklasser, blev alle andre Slags Varer indsmuglede og forhandlede her. En ret indgaaende Undersøgelse af de vestjydske Skudehandleres personlige Forhold viser, at disse Handelsmænd i det 17. og 18. Aarh. overvejende tilhørte den faatallige vendsysselske Selvejer-Bondestand, der samtidig hævdede sin Anseelse ved at indehave Ridefoged- (Godsforvalter) og Forpagterstillingerne paa Egnens Herregaarde, ligesom den ogsaa afgav et stort Kontingent til Præste- og Degnestanden, og i social Henseende kunde Skudehandlerne derfor nok i Almindelighed staa Maal med Købstædernes Handelsstand, hvilket gav dem en Position, som de vidste at drage Nytte af, og som bevirkede, at de ikke kom tilkort i Kampen mod Byerne.

For Aalborg var Blokhus vel nok den mest generende Konkurrent; her fandtes o. 1750 fire—fem Forretninger, der tilsammen havde 4 Fartøjer, men desuden kom talrige norske Skøjter til disse Handelspladser for at sælge Trælast og købe Korn og Fedevarer. I den nyere Tid gik Antallet af Forretningerne vel ned til en, den Klitgaardske (der har en uafbrudt Ejerrække fra 1673 til 1917[2]) men til Gengæld var den o. 1850 meget stor og førte i Henhold til flere Privilegier næsten alle Slags Købmandsvarer — endogsaa Manufakturvarer — hvorfor Købmændene i Aalborg da ogsaa saa paa den med mindre venlige Blikke.

[1]) Jydske Saml. 3. I. 209 ff. C. Klitgaard: »Hvetbo Herred« I. 12. ff.
[2]) O. Krak: »Danmarks ældste Forretninger« S. 189.

Efter denne lille Afstikker vender vi atter tilbage til 1680 og Købmændenes Forsøg paa at skabe lysere Kaar for Handelen i Aalborg. Dels gjaldt det om at forhindre fremmede Købmænd i at handle her (hvorfor de 29. Okt. 1680 forpligtede sig til at forsyne Byen og Omegnen — »uden nogen Manquement« — med Humle, Hør, Hørfrø, Tjære, Hamp, Jern Staal, Beg, forskellig Slags Tømmer og Brædder samt andre Varer, som kan behøves, og derimod igen fra Landet at aftage dets Produkter til den Pris, som til de forskellige Tider kan være gældende), og dels gjaldt det om at udvide Aalborg eget Opland; men i sidstnævnte Henseende stødte man paa Modstand fra andre Købstæders Side. Aalborg Købmændene havde saaledes for Skik at lade deres Skibe gaa helt op til Struer og Thy for at købe Korn, men herover følte Thistedboerne sig atter 1681 brøstholdne, og ogsaa med de andre Limfjordsbyer laa Aalborg i stadig Strid angaaende formentlige Overgreb, snart fra den ene, snart fra den anden Parts Side. Særlig var Aalborg haard overfor *Nibe*, der vel ikke var Købstad, men dog en betydelig Handelsplads, som led meget under det Formynderskab eller Afhængighedsforhold, Stedet var kommet i til Aalborg, da denne By 1682 blev Stapelplads. Men ogsaa før 1682 var Aalborg streng mod Nibe, og da der i Sommeren 1676 under den skaanske Krig skulde leveres 70 Skibsfolk til Flaaden fra Aalborg og dens underliggende Distrikt, fandt man i Aalborg, at man kom lettest over Udskrivningen ved at tage Folkene i Nibe, hvor Vaarfiskeriet just foregik. I den Hensigt udrustede man en Styrke paa vist over 100 bevæbnede Mænd, og med Borgmestre og Raadmænd i Spidsen rykkede man i den aarle Morgen 6. Juni mod Nibe, omringede Byen og holdt saa en vild Jagt paa Indbyggerne. Fangerne spærrede man inde i Kirken indtil om Aftenen, da man paa medbragte Vogne sendte dem til Aalborg[1]).

Den Energi, med hvilken Handelsstanden i Aalborg paa hin Tid tog fat for at ophjælpe Byens stagnerende Næringsliv, gav sig ogsaa Udslag i, at der atter kom Liv i det gamle Guds Legems Lav eller, som det kaldtes efter 1651, *Kompagniet.*

I dette havde der ikke været afholdt de tidligere almindelige Sammenkomster efter Fornyelsen 1651; man havde nøjedes med at forvalte dets Midler og Ejendomme, og nu og da blev der aflagt Regnskab af de skiftende Skaffere, saaledes 1667, 1677 og 1679. Nu vilde man paany forsøge at faa den til Handelens Fremme knyttede Kompagnivirksomhed genoptaget, og da de fleste af Selskabets Medlemmer vel var døde eller bortrejste i de forløbne 29 Aar, i hvilke

[1]) C. Klitgaard: »Nibe Bys Historie« S. 94 ff.

nye Brødre ikke var bleven optagne, maatte en saadan Genfødelse jo først og fremmest baseres paa at faa Byens yngre Købmænd til at indtræde i Kompagniet. Men at ogsaa Kompagnihusets Lokaler blev oppudsede og »zirede« ved denne Lejlighed fremgaar af, at Borgmester Jacob Urbansen 1680 lod »renovere« Kompagnihusets Kunstværk, det tidligere omtalte store Skib, kaldet »Christian IV.«, og 1. Novbr. 1680 gav Aalborg Magistrat »til Kompagniets Beprydelse« et nyt Dekorationsskib, som fik Navnet »Christian V.«

Allerede 1. Septbr. 1680 var der blevet udarbejdet nye Statuter for Kompagniet, hvilke nedenfor nærmere skal omtales, og efter at Magistraten havde stadfæstet dem, afholdtes der 2. Novbr. en festlig Sammenkomst i Kompagnihuset. Herom berettedes følgende i den bortkomne »liber mortuorum«.

»Saasom det af de Gamle indstiftede hederlige Guds Legoms Laug, som nu kaldes Compagnie, siden d. 5. Maj 1651 for adskillige besværlige Krigstiders og vanskelige Conjuncturers skyld ikke haver været forsamlet, desimidlertiid den største Deel af Brødre og Søstre ved Døden forgangne ere, og Gud igien den ædle Fred haver forlænet; da paa det vores gode Forfædres velmeente Vedtægt, som fornemlig til Guds Æres Forplantelse ved Brøder og Søsterlig Kiærlighed eragtes at være funderet, ikke i vor tid aldeles maatte forfalde [qvid enim sub sole tam stabile quod non dies et ævum paulatim consumat][1]), men fremdeles i Gudsfrygt continuere, er dette lovlige Compagnie at formere fornemme Venner kiærligst inviteret. Og An. 1680 d. 2. Novbr., alle Sjæle dag holdet Christelig Forsamling i Compagniets Hus, dog til igien Indrettelse for det første nu aleeneste af Mands Personer, da endeel Geistlige og Verdslige ere blevne Compagnie Brødre og givet den sædvanlige Rettighed til Indgangspenge hver 5 Rixort og i Fattiges Bøsse efter egen Behag«, hvoriblandt følgende:

Dr. *Matthias Foss*, Superintendent over Vendelbo Stift. Dr. *Niels Jespersøn*' praktiserende Medikus i Aalborg. *Peder Clausen Reenberg*, Præst ved Budolfi Kirke. Mag. *Hans Ramløse*, Præst ved Frue Kirke. Konrektor, Mag. *Oluf Bjørn*[2]). *Jens Sørensen*, Kapellan ved Budolfi Kirke. *Gert Thissøn*, Kapellan ved Frue Kirke. *Anders Mathiesen*, Præst ved Hospitalskirken. Kammerraad *Visberg*, kgl. Kommissarius i Kommissionen til Revision af Byens Regnskaber. Borgmester *Jacob Urbansen*. Raadmændene *Chr. Henriksen*, *Oluf Jensen Munkgaard*, *Jacob Panck* og *Iver Olufsen*. Tolder *Lucas Hansen*. Fhv. Amtsforvalter *Mogens Willumsen*. Amtsforvalter *Peder Klein*. Apotheker *Johannes Friedenriech*. *Poul Kriesch* til Klarupgaard. Assessor *Peder Hoffmann*, Købmand i Aalborg. Assessor *Christoffer de Hemmer* til Refsnæs. Købmændene *Jens Nielsen Himmerig* og *Herman Werchmester*. Stiftsskriver *Søren Nielsen Lunge*. Toldinspektør *Jørgen Behm*. Købmændene *Jens Jensen Almstrup*, *Chr. Olsen Krog* og *Svend Kirketerp*. Farver *Jens Høg* og Aalborgs fornemste Gæstgiver *Anders Jensen Høg*[3]). Købmand *Herman Kuur* og den unge *Christoffer de Hemmer*, senere Raadmand.

[1]) Thi hvad under Solen er saa holdbart, at ikke Dagen og Tiden lidt efter lidt fortærer det.

[2]) Bekendt for sine Skarnsstreger (den thistedske Besættelsessag).

[3]) Hos ham tog de kongelige Personer ind, naar de gæstede Byen. Han boede i den Gaard ved Stranden, hvorfra »Aalborgstuen« hidrører.

I Uddragene er kun medtaget Navnene paa de fornemste af de nyindtrædende; man ser, det var Byens og Omegnens Spidser; de faa, der savnes her, var allerede indtraadte 1651; dog indtraadte der atter nogle ved en festlig Sammenkomst i Kompagnihuset 11. Novbr. 1680, hvor Kompagnisøstrene ogsaa var med. Blandt de sidst indtrædende nævnes:

Kaptajn *Johan Sivertsen*, Byskriver *Laurids Pedersen*, Hospitalsforstander *Søren Jensen Glimsholt*, Købmændene *Henrik From* og *Jens Christensen Winther* samt to Studenter *Peder Blok* og *Peder Pedersen*.

Ialt indtraadte der ved disse to Lejligheder 133 nye Medlemmer, saa Kompagniet sikkert fik over 150 Brødre ialt, men som man ser, var en stor Del af dem Folk udenfor Handelsstanden og maa i Henseende til Kompagniets Købmandsinteresser regnes for passive Medlemmer.

Et Vidnesbyrd om disse store Dage for Foreningen har vi ogsaa i Regnskabsbogen, hvor der findes følgende Notits:

»Til hæderlig Afmindelse af fornemme Venner, som Anno 1680 d. 2. og 11. Novbr. ere blevne Compagnibrødre og har været i Tal 133, rundeligen haver givet til de fattige, annoteres her, nemlig at dets Summa bedrog sig til 23 Daler«.

Medens Handelskorporationens ældste Statuter (fra 1441) kun i meget ringe Grad omhandler egentlige Handelsforhold, idet det først var henimod Midten af det 16. Aarh., at »Guds Legems Lav« begyndte at lade Vedtægter vedrørende Køb og Salg indføre i Protokollen, maa det som før nævnt antages, at der ved Fornyelsen 1651 ogsaa er oprettet nye Statuter af et mere købmandsmæssigt Indhold; og disse har formodentlig dannet Grundlag for Statuterne af 1680, i hvilke afspejles et i Henseende til Tiden fuldt udviklet Handelssystem[1]).

Da Vedtægten af 1. Sept. 1680 foreligger trykt, skal den ikke her gengives in extenso, men dens Indledning saavel som en Gennemgang af dens Paragraffer, ialt 25, maa dog have Plads.

KJØBMÆNDS LAVS POLITI OG PUNKTER UDI AALBORG.

Borgmestere og Raad i Aalborg gjør vitterligt, at eftersom her udi Byen i gamle Tider af vore kristelige Forfædre berømmelig stiftet er et hæderligt Lav, som er kaldet Guds Legems Lav, fornemmelig til den Ende, at indbyrdes god Fortrolighed og Endrægtighed skulde holdes og stadfæstes, som baade udi Levnets Tid med kjærlig Omgængelse og i Døds Tids med Hæder og Ære til kristelig Jordefærds Ledsagelse hverandre kunde bevise, til des Bekvemmelighed og et smukt Hus opbygget er, som nu kaldes Kompagni-Huset, og som udi

[1]) Jydske Saml. I. VII. 307.

samme Lav ikke aleneste af borgerlig og Kjøbmænds, men og af høje og adelige Standspersoner saavel gejstlige som verdslige have behaget at interessere, og nu den største Del af Kompagni=Brødrene ved Døden afgangne ere, da saadan af Forfædrene lovlig indstiftede Værk frem=deles i sin Esse at holde og kontinuere, inviteres velbenævnte Stands=personer respektive underdanig, tjenstvillig og venligst herefter som tilforn; medens som bemeldte Lavs Statuter foruden saadanne Stands=personer ingen andre end Kjøbmænd, som ærlige med retfærdig Kjøb=mandskab bjerge og handle, og ingen Embedsmænd [ɔ: Haandværkere], i hvad Embede de af ere, tillader, da er for raadsomt eragtet nogle Artikler at forfatte, hvorledes rette Kjøbmænd, som derudi annammes kan, skal være konditionerede og sig i Kjøbmandskab forholde, saa=som vi og hermed efter Recessens Tilladelse paa hans kgl. Majestæts, vor allernaadigste Arveherres og Konges allernaadigste Behag efter=skrevne anordnet forskrevne hæderlige Lavs af Arilds Tid konstitue=rede og som for et ærbart Kjøbmands Lav forklaret og stiftet have vil, hvilket med Guds Hjælp til denne Bys Flor og Opkomst tjenst=ligst eragtes, helst eftersom daglig forfares her sammesteds stor Uskikkelighed udi Handel og Vandel begaas, idet naar nogen Frem=mede deres Varer enten til Lands eller Vands hid at sælge indføre, de da understaa dem imod dennes Bys Privilegier det mere til Uden=bys end til Kjøbmændene her i Byen boende at sælge og afhænde, saavel hemmelig som aabenbare denne Bys Kjøbmænd til stor Skade, som først Varerne burde tilbydes; item og at en Del Drenge[1]), som enten ikke have tjent nogen Kjøbmand og fordi [ɔ: derfor] udi Kjøbmandskab ukyndige, eller og deres Drengeaar, som det sig burde, ikke have tjent, sig her paa Stedet nedsætte og med aaben Krambod udstaa, uanset de ikke have vundet Borgerskab og saaledes til hem=melig Handel at drive sig indsnige, dem selv til Ruin og andre der=med Indpas gjøre, hvorover de fleste, som en Tidlang her paa Steden have været nedsatte, deres Næring og Brug mærkelig svækkes og daglig aftager. I lige Maade kommer og udi Erfaring, hvorledes en Del Borgere her udi Byen boende imod deres borgerlige Ed og denne Bys Privilegier en stor Handel med fremmedes Penge bruge, saa de opkjøbe Varerne af Landet kommende, de Fremmede til Gavn og Bedste og deres Medborgere til Skade. Saa paa det saadant og andet mere kan afskaffes, derudi en Gang for alle Anordning gjort er og udi efterskrevne Poster forfattet, hvilke udi Kjøbmandsstanden og iblandt Kjøbmændene ubrødelig skal holdes og efterkommes under den Straf og Mulkt, som de med sig føre. Og skal herefter som tilforn, saa mange som blive bevilgede udi dette hæderlige Kompagni at maa indkomme, give til Kompagnihusets Skaffer, saasom Oldermand for Kompagniet 5 Rixort, som andre Kompagnibrødre sædvanlig have udgivet, som saaledes udi Kompagniens Bog ved Personernes eget Navn og Indskrivelse skal antegnes, og ingen udi Kompagniens Bog at indskrives, førend Pengene ere betalte og erlagte.

Skal og altid være en Overkjøbmand med tvende andre Kjøb=mænd som Bisiddere og en Skriver, hvilke ere autoriserede alting Kjøbmandskabet vedkommende at slette, undtagen hvad kriminelle

[1]) ɔ: Lærlinge. Dreng brugtes i ældre Tid i en mere udvidet Betydning end nu, da man næppe vil kalde nogen Dreng, længer end til han er 18—19 Aar.

Sager angaar, og ellers udi Handelen god Politi at stifte og under=holde, og skal bemeldte Overkjøbmands Bestilling og Myndighed, foruden hvis udi Recessen[1]) expresse nævnes, i efterskrevne Punkter Kompagniet til Bedste bestaa:

§ 1. (Overkøbmanden skal have Kontrol med Antagelse af Handelslærlinge og Lærlingekontrakter.)

§ 2. (Ingen Lærling maa antages, uden han er født af »ærlige ægte og af ærlige ærbare Haandværksfolk[2])« og kan regne og skrive saa skikkeligt, at der kan forhaabes med Tiden at blive en ærbar og skikkelig Købmand af ham.)

§ 3. (Da Købmændene ofte tog Drenge i Tjeneste paa nogle Aar, og Dren=gene ofte løb af Lære, naar de havde lært lidt Købmandskab, for derefter selv at begynde at handle, bestemmes det, at Læretiden mindst skal være 8 Aar, og Dispensation herfra kunde kun ske med Overkøbmandens og Bisiddernes Tilladelse.)

§ 4. (Uenigheder imellem Principal og Lærling eller dennes Formyndere skal paakendes af Overkøbmanden, og var Lærlingens Fejl saa stor, at Overkøb=manden ikke kunde jævne Sagen, f. Genstridighed eller Utroskab, skulde det meddeles alle Kompagnibrødrene.)

§ 5. (Opsiger en kontraktmæssig antaget Lærling sin Tjeneste eller undviger deraf, maa han aldrig tilstedes at handle eller bo i Aalborg, med mindre han kan blive optaget i et Haandværkerlav, i Kompagniets Broderskab kan han ikke komme.)

§ 6. (Der skal holdes Bog over de Lærlinge, der antages, og Kontrakterne indføres m. v.)

§ 7. (Hvis en Købmand giver en bortrømt eller uærlig Dreng Afskedspas, som om Tjenesteforholdet var hævet paa normal Maade, skal han bøde 20 Rdl. til Lavet og 4 Rdl. til de Fattige eller ekskluderes af Broderskabet.)

§ 8. (Naar en Dreng har udlært, skal hans Principal gøre ham til Svend paa Kompagnihuset og i Kompagnibrødrenes Overværelse; Svenden erlægger derfor 2 Rd. i Indskrivningsgebyr og 2 Mk. til de Fattige, »hvorpaa han med Lykønskelse og Ærbødighed af de andre Svende i deres Selskab antages«)

§ 9. (Naar en Købmand giver en Svend eller Dreng Afskedspas, skal det ske i Overkøbmandens Nærværelse, og denne skal paategne Passet.)

§ 10. (Vil nogen Købmand andet Steds fra nedsætte sig i Aalborg, skal det ikke nægtes ham at vinde Borgerskab her, og heller ikke skal han besværes med ubillig Afgift til Kompagniet, men erlægge 10—30 Rdl. eller mere efter Formues=forhold til dets Kasse.)

§ 11. (»Og som det alt for meget fornemmes, at Haandværksfolk her i Byen boende, som ikke have lært Kjøbmandskab, sig med Kjøbmandskab bemænge, da dog enhver har nok i én Handel og ét Haandværk at forestaa, og saadant for dem selv skadeligt er, eftersom de ikke forstaa Kjøbmandskabet, derfor blive ruinerede, eftersom en, der Kjøbmandskab med Flid og Forstand oprigtig bruger, kan bedre be=tjene Folk end som de, derudi flikke og sværme og forlade og glemme underdes det, de havde lært; saa bliver og saadant hermed afskaffet under Varernes Konfiskation, som de med handle, og maa sig ingen understaa her udi Byen nogen Handel at drive, som ikke er udi dette ærbare Kjøbmands Kompagni, med mindre han der=udi annammes og god derfor eragtes. Det samme er og at forstaa om kongelige Betjente, som uden deres Bestilling nogen Handel drive og ikke skatte derfor, andre dermed Indpas gjøre, med hvilke forholdes og tiltales efter Recessen . . . .«

[1]) Overkøbmandsinstitutionen, der blev oprettet ved Forordn. af 7. April 1619, afskaffedes igen ved Forordn. af 28. Jan. 1682. Se Teksten S. 65.

[2]) Selvfølgelig er det ikke Meningen, at kun Haandværkeres Børn kunde antages i Lære.

§ 12. (Fremmede Købmænd, der til Lands eller Vands kommer til Aalborg med Varer, maa aldeles ikke handle med indenbys eller udenbys Folk, men alene med Købmændene, og de skal melde sig hos Overkøbmanden, forinden de overhovedet sælger noget. Denne skal saa give Kompagnibrødrene Meddelelse, for at de med hinanden kan overveje Købet og afslutte det i Fællesskab. De Varer, som de Fremmede maaske ikke straks kan afsætte, skal oplagres i Kompagniets Pakhuse under Overkøbmandens Medforsegling, og Kompagniets Bude skal have Opsyn med Varerne, naar de igen føres fra Pakhusene, og paase, at ingen hemmeligt faar af dem.)

§ 13. (Fremmede Købmænd skal bruge Byens Tøndemaal.)

§ 14. (Fremmede Købmænd, der kommer hertil med Alenvarer, Humle, Tobak o. s. v., som de har hos sig i deres Logi, skal af de Borgere, i hvis Huse de logerer, anmeldes for Overkøbmanden, der ogsaa skal have en Fortegnelse over de medbragte Varer.)

§ 15. (Kompagnibudet skal have Opsyn med, at ingen driver ulovligt Købmandskab, Opsnapperi uden for Portene eller Køb og Salg imod Helligsdagsforordningen. Alle Varer, der fra Landet føres til Byen, skal efter gammel Sædvane falbydes paa Torvet.)

§ 16. »Og som dette saavel som i alt begyndt og velbeskikket Kompagni næst sand Gudsfrygt den ædle fortrolig Endrægtighed til god Lykke, Forfremmelse og Opbygning udkræves, at enhver ikke aleneste sin egen Fordel, men endogsaa den gemenes Bedste betragter og sine Medborgeres Gavn med sin egen befordrer, Uenighed og Avind derimod fordærver og nedbryder, saa skal under Kompagnibrødrene altid god Enighed i alle Forholde konserveres og underholdes, og de Borgere derfor, som i ulovligt Kjøbmandskab med Fremmedes Penge og Fordel og denne Bys Skade omgaas, skal have forbrudt sit Kompagnibroderskab og desforuden straffes som den, der Mened har begaaet«.

§ 17. (Den Borger eller Indvaaner i Byen, som handler for Fremmede under Skin af at handle for sig selv, skal tiltales som den, der har brudt sin Borgered.)

§ 18. »Og paa det nogle til Agters kommende Fattige sig dette Værk [ɔ: Kompagniet] og i nogen Maade kan have at trøste, da om nogen af Kompagnibrødrene og -Søstrene, det Gud naadelig afvende, ved nogen ulykkelig Hændelse eller ved en eller anden af Gud paalagt eller tilstedt Modgang i Armod geraader« — (skal han af Borgerskabet forsynes med Almisse, hvis vedkommende har været »skikkelig, lydagtig og flittig« i hans Velmagtsdage; men de, der selv har styrtet sig i Ulykker ved »Galenskab, Svælgen og Drikken og andre Udyder« kan ogsaa i Betragtning heraf afvises. Midlerne til Understøttelse erholdes paa følgende Maade: 1) Af de Penge, som erlægges ved Indtrædelsen i Kompagniet; 2) hver Søndag eller nogle bestemte Søndage skal en eller to af Kompagniet dertil betroet gaa rundt til hele Broderskabet med en Sølvskaal, hvori da enhver lægger Almisse efter Vilje og Evne; 3) af de Penge, der ellers tilfaldt de Fattige i Byen, og 4) af Gaver. Understøttelsesfonden skulde have særlig Kasse og Bog, og Understøttelserne uddeles i Overværelse af Magistraten og menige Kompagnibrødre).

§ 19. (Understøttelser kan ogsaa ydes til afdøde Medlemmers Børns Underhold saavel som til deres Skolegang og videre Uddannelse).

§ 20. (Kompagniforstanderen skal forvare Kassen, men Overkøbmanden disponere over den).

§ 21. (Den, der er tilsagt til at give Møde i Kompagniet, men ikke kommer til den fastsatte Tid, ifalder Mulkt. Hver Onsdag, naar Prædikenen var til Ende, skulde Brødrene møde i Kompagnihuset for at erfare, om der var noget at udrette).

§ 22. (De Lavsbrødre, der ikke godvilligt vilde betale deres Mulkter, maatte pantes af Kompagniets Bud i Forbindelse med den yngste Lavsbroder).

§ 23. (Den, der bliver opfordret til at indtræde i Kompagniet, men ikke efterkommer Opfordringen, kan ikke senere optages uden Brødrenes særlige Benaadning, og han skal da i det mindste give dobbelt Indskud. Udenbys Folk, der ønsker at leje Kompagniets Ligklæder, skal betale Lejen forud).

§ 24. (Naar nogen Mand eller Kvinde, der er indskrevet i Kompagnibogen, eller ogsaa deres Børn eller Tyende dør, skal alle Medlemmer, der ikke er lovligt forhindrede, være pligtige til at følge den Afdøde til Graven, ogsaa Hustruer og Børn skal følge).

§ 25. »Belangende den Orden og Skik, som skal holdes, om Papegøjen en Gang igjen kunde blive opbygget og for godt blive anset at afskydes, dermed forbliver, indtil Gud vil, Kompagniet faar noget i Forraad, og vi ere nogenledes forsikrede paa fredelige Tilstande her i Landet.

I det øvrige forholdes med alting efter Guds Legems Lavs af Arilds Tid indstiftede Statuter og Anordning i alle Maader . . .«

Hvis man gør sig den Tanke, at de Foranstaltninger til »Kommerciens Forbedring«, som Regeringen traf i Tiden omkring 1680, og de Kraftanstrengelser, der hist og her fra Handelsstandens Side blev gjort til »Negotiens Opkomst«, førte til store Resultater, bliver man skuffet; thi det blev intet Steds Tilfældet, og om der end maaske nok i Slutningen af Aarhundredet var nogen Fremgang i flere af de større Byer, standsedes den dog atter af de langvarige Krigsuroligheder og de med Krigen forbundne store Byrder i det følgende Aarhundredes første Decennier.

Til den almindelige Forarmelse og det store Skattetryk kom ogsaa, at Købstadkommunerne næsten allevegne vanrøgtedes, ved at nogle faa Magistratsmedlemmer tilrev sig hele Magten — og misbrugte den.

Dette var ogsaa Tilfældet i Aalborg, hvor Preusseren Apotheker Daniel Calow og Tolderen Jakob Urbansen paa hin Tid var Borgmestre; en Kommission, der af Regeringen blev nedsat for at revidere Byens Regnskaber og efterse Styret, fandt stor Uorden og mange Misligheder, hvorom den d. 11. Okt. 1682 afgav Indberetning til Regeringen, og Følgen var, at de fleste af Magistratsmedlemmerne maatte gaa af — den gamle Jakob Urbansen skød sig i Maj 1682 — men ved kgl. Resolution af 20. Marts 1683 slap de dog naadigt, idet der blev eftergivet Udsættelser til store Beløb[1]). En Nutidsbetragter kan ikke andet end forbavses over den Mildhed, Regeringen udviste baade her og andet Steds, hvor der forelaa Misligheder, men Sagen var vel, at Regeringen selv gav det daarlige Eksempel; den var meget efterladende overfor sine Kreditorer, og den holdt ikke sine Løfter eller respekterede sin egen Underskrift f. Eks. med Hensyn til Gods, der var udlagt til Dækning af Statens Gæld, ligesom de usselt aflagte Embedsmænd og deres fattige Efterladte forgæves kunde ansøge om at faa tilgodehavende Smaabeløb udbetalte.

Saa kom der nye Mænd til Styret i Aalborg; Købmændene

[1]) Kommissionsforretningen i Rigsarkivet.

Herman Werchmester og hans Svoger Søren Jakobsen Brunow blev Borgmestre, men nogen Forandring i Regimentet skete ikke, thi Werchmester opkastede sig snart til uindskrænket Hersker og taalte ikke, at nogen anden fik Indblik i Byens økonomiske Forhold i de 31 Aar, han sad som Borgmester; og saa ringe var den kommunale Interesse, eller Borgerne var saa afvænnede med at gøre nogen Indflydelse gældende, at de fandt sig i hans Enevælde, skønt deres personlige Forhold jo den Gang i langt højere Grad end nu berørtes af Magistratsbestemmelser. Man knurrede vel, men lod ellers alt gaa sin skæve Gang, — thi det gik skævt, som vi senere skal se.

At det ikke alene var Aalborgs Handel, men ogsaa Byens andre Næringsgrene, der var i Forfald i hin Periode — maaske endda i højere Grad end Handelen, som dog holdtes noget oppe ved Omsætning af Korn og Sild, — faar vi et Vidnesbyrd om ved at betragte en enkelt Side af Lavsvæsenet. Der var i sidste Halvdel af det 17. Aarh. fire Haandværkslav i Byen: Skrædernes, Smedenes, Skomagernes og Bødkernes, og de havde hver sit Lavshus til deres Sammenkomster. Men skønt Magistraten skulde føre nøje Kontrol med Lavene og deres Huses Vedligeholdelse, forfaldt Husene dog aldeles og maatte afhændes, fordi Haandværkerne ikke havde Evne til at lade dem reparere. Skrædernes Hus, der var købt 1656, blev pantsat 1681 og maatte kort Tid efter sælges paa Grund af deres Uformuenhed, Skomagernes Hus blev af samme Grund bortsolgt før 1714, og Bødkernes omkring 1690; de sidstnævnte købte Ligklæder og Baare for de indkomne Penge. Med Smedelavets Hus gik det lidt anderledes; Magistraten tog det i 1689 i Brug til Arresthus (Stokhus) for et da i Byen indkvarteret Dragonregiment, og derefter vilde ingen bebo det — det var jo blevet profaneret — saa det forfaldt aldeles.

Ogsaa Købmændenes *Kompagnihus* var nær gaaet samme Vej; der blev ganske vist 1695 anvendt en Del paa dets Istandsættelse, men i Begyndelsen af det følgende Aarhundrede var det atter saa forfaldent, at der var Tale om at rive det ned — eller i hvert Fald nedtage Dele deraf for med Materialierne herfra at reparere Resten. Af Skaffernes Regnskaber[1]) ses ellers, at Kompagniet i disse Aaringer havde faaet en Indtægtskilde, som det ikke tidligere havde haft, nemlig ved at leje Lokalet ud til Komediantspillere, og Biskop Bircherod fortæller 1703 i sin Dagbog, at en Dukkegøgler og Linedanser agerede i Kompagnihuset. Iøvrigt opbevaredes Byens Sprøjte her, ligesom ogsaa Justering fandt Sted i Kompagnihuset, hvorfor Byens rette Maal og Vægt gemtes i Lokalerne, og da Pesten 1711 rasede i

1) En Del Regnskaber for Kompagniet findes indførte i Kommissionsakterne 1714—1724 vedrørende de afgaaede Borgmestres Misligheder. [Landsark.]

København og Helsingør, og der i Provinsbyerne blev truffet Foranstaltning for at forhindre dens videre Udbredelse[1]), blev der af Aalborg Borgerskab holdt Vagt i en Stue i Kompagnihuset, saa man ser, at det næsten betragtedes som en offentlig Bygning.

En Fortegnelse over Kompagnihusets Inventar 1695 er formentlig ikke uden Interesse; der fandtes da:

1 Sølv Papegøje — forgyldt — 1 sort Ligklæde med Frynser, 1 do. uden Frynser, 1 do. ringere, 1 nyt Barneligklæde, 1 gl. Ligklæde fuldt af Huller og Pletter, 1 Baareklæde, 1 Jordklæde, 1 Bordklæde, 1 Stykke gl. sort Klæde, 1 Liglagen, 2 Stk. nyt Atlask med fin Liste omkring, 3 Stk. gl. Atlask, 6 Stk. gl. stribet hvidt Taft[2]), 4 store Messing Lysestager, 2 Lysekroner i et Skrin, 1 Fattigbøsse, 2 drejede Kæppe (ɔ: Skafferstokke), 3 Messingbomme til Lysekronerne, 1 beslaaet Skrin, 1 Skrin til Lysestager, 1 Kiste til Ligklæder og 25 Arme til Lysekronerne. Af Justerredskaber havde Kompagniet 4 Brændjern samt $^1/_1$, $^1/_2$, $^1/_4$, $^1/_8$ Skæppemaal af Kobber[3]).

Da Aalborg Købmændene ikke havde faaet Svar paa deres foran (S. 70) omtalte Andragende til Kongen, minder Magistraten i Skrivelse af 19. Sept. 1685 Københavns Politimester Claus Rasch, under hvem Handelsvæsenet var henlagt, om Sagen og foreslaar endvidere, at det forbydes Skibe at losse og lade andet Steds i Fjorden end ved Aalborg. Ogsaa paa dette Andragende mangler Svaret, men den fremsatte Begæring er jo et fornyet Vidnesbyrd om den Kamp for Eneherredømmet paa Limfjordshandelens Omraade, som Aalborg havde holdt gaaende fra Middelalderen af, og havde der været Anledning til en saadan Kamp i de gode Tider, hvor meget mere var der da ikke nu, da »Krybben var tom«.

Ved kgl. Breve af 17. Marts 1688 og 25. Okt. 1690 tog Kongen Indbyggerne i *Nibe* og *Thisted* i Beskyttelse mod det aalborgske Borgerskabs Overgreb, og 25. April 1693 ansøgte Nibe om Ret til at salte og sælge Sild og købe de til Fiskeriet fornødne Artikler som Salt, Hamp, Tjære, Beg og andet af Københavns Borgere og andre, som ankommer til Aalborg. Dette blev dog ikke bevilget straks, men 1697 lagdes Nibe under Viborg Stiftamt og fik derved en bedre Fortaler, og ved aabent Brev af 2. Septbr. 1699 fik Nibingerne Ret til at drive den attraaede Handel med Fisk og Fiskeriartikler, hvilket selvfølgelig var en bedsk Pille for Handelsstanden i Aalborg.

I en Erklæring af 21. Febr. 1691 om Aalborgs Skibsfart siges

1) Aalborg By lod en Skipper ligge udenfor Hals i 21 Uger for at afvise Skibe, der kom fra Sundet; og da der desuagtet en Gang ankom Gods, som man ansaa for inficeret, blev det ført i Land ved N. Sundby og opbrændt paa store Baal. [Byens Regnsk.]

2) Man ser, at Kompagniets Ligklæder nu er komne under Skafferens Forvaltning; de lejedes ud til Land og By.

3) Byen var sammen med Kbh. og Aarhus de eneste Steder i Danmark, hvor Justering efter Forordn. af 10. Jan. 1698 kunde foretages. Fortegnelsen findes i Kommissionsakten 1714—24, Rigsarkivet.

der[1]), at der herfra ingen Skibe var i Fart paa Frankrig, og at Borgerskabet heller ikke havde i Sinde at udruste noget til samme Fart, da der ingen Skibe var i Byen, »som ere af den Størrelse og dertil dygtige, men alene nogle faa smaa Skuder; de noget større, som have været her ved Byen og dertil tjenlige eragtedes, ere paa to Aars Tid forulykkede, nogle [af] denne fattige Bys Indvaanere til mærkelig Skade.« Aalborg havde altsaa paa hin Tid endnu ikke faaet noget Defensionsskib til at drive Saltimport med, men var i saa Henseende lige saa uheldigt stillet som i 1680 (se foran S. 70). Denne Mangel blev afhjulpet i Slutningen af Aarhundredet, da et Interessentskab anskaffede Skibet »Stadt Aalborg« til Farten paa Spanien og Frankrig. Det er antagelig det samme Skib som Fregatten »Aalborg Vaaben«, der af Skipper Peter Mathiesen Roppert købtes i Rotterdam, og for hvilket Købmand, senere Borgmester, Christian Gjørup var korresponderende Rheder. Det købtes 1697 og førtes da af Just Pedersen, der tillige med sine Matroser gav 50 Slettedaler til de Fattige i Aalborg i Anledning af, at Giverne havde været i Havsnød i den spanske Sø. Just Pedersen fratraadte Kommandoen 1699 paa Grund af Sygdom, og Peter Mathiesen Roppert blev da Kaptajn; han førte Skibet en Rejse til Spanien, hvorefter Peder Larsen i Aaret 1700, da den dansk-norske Flaade opererede i Øresund mod Hollænderne, Svenskerne og Englænderne, førte det over i kgl. Tjeneste[2]). Skibet nævnes ikke i Garde: »Den dansk-norske Sømagt«, og dets senere Skæbne er ikke oplyst; der anføres dog, at Peder Mathiesen Roppert 1701 skal have givet 90 Slettedaler til de Fattige i Aalborg, og at Rhederne ogsaa havde givet 100 Slettedaler i samme Øjemed, men noget positivt herom er ikke fundet i Byens mangelfulde Regnskaber. I den oftnævnte Kommissionsakt omtales, at der i Aaret 1722 endnu levede 7 af Rhederne, blandt hvilke Borgmester Chr. Gjørup og Kancellisekretær Georg de Hemmer.

Efter Freden i Traventhal 18. Aug. 1700 tiltvang Hollænderne sig ved Traktat af 1701, at de Friheder, der var indrømmet de dansk-norske Defensionsskibe, og som havde været Hollænderne til stor Gêne, atter ophævedes, og dermed faldt denne saavel for Forsvaret som for Handelen betydningsfulde Sag til Jorden igen. Borgmester Chr. Gjørup siger 1706, at han tabte 300 Rdlr. ved »Aalborg Vaaben«, fordi man ikke kunde faa Defensionsfrihed[3]), og Skibet maa vel altsaa paa den Tid været afhændet. (Det bør dog ikke overses, at der 1701 bevilgedes Toldfrihed ved Udførsel af Sild fra Aalborg, hvorved der gaves Erstatning for andre Lettelser, som Limfjordssildehandelen

[1]) Jydske Saml. 1. VII. 319.
[2]) Højesteretsdom i den aalborgske Kommissionssag 1714—24.
[3]) Kommissionsakten 1714—24.

havde haft[1]). I en til Kommercekollegiet 1704 indgiven Fortegnelse over Byens Skibe anføres 1 Skib paa 182 Læster (Magnus Svendsen Skibet), antagelig var det det tidligere Defensionsskib; ialt var der da 33 Fartøjer hjemmehørende i Byen, og deres Størrelse var fra 4—20 Læster, kun det nævnte Skib var over 20. Af Fartøjerne betegnes 1 som Skib, 19 som Skuder, 2 som Krejerter, 5 som Gallioter, 4 som Jagter, 1 som Tjalk og 1 som Smakke, og deres samlede Drægtighed var 540 Læster, altsaa ca. 1080 Reg. Tons, saa i Sammenligning med Handelsflaadens Drægtighed 1680 var den jo mere end fordoblet.

Det er tidligere nævnt, at *Aalborg* 1672 havde 4181 Indbyggere til Sammenligning kan anføres, at Helsingør da havde 4033, Odense 3808 og Aarhus 3474 Indbyggere, alle de andre Provinsbyer under 3000[2]). Byens Førsterangsstilling fremgaar ogsaa af, at den 1691 ansattes til at yde 3000 Rdl. i Fortifikationsskat, hvilket Beløb ogsaa skulde udredes af Christiania, medens Odense kun skulde svare 2200, Aarhus 2000, Ribe 1500, Randers 1000 og Helsingør 1000. Af Konsumtionsafgifternes Størrelse kan man omtrentlig slutte sig til Forholdet mellem de forskellige Byers Indbyggerantal, og vi skal derfor anføre, at denne Afgift i Aaret 1700 for *Aalborgs* Vedkommende udgjorde 8000 Rdlr., for Horsens 3481, Randers 3742, Aarhus 7294 og Odense 5900; senere blev Afgiften vel noget forhøjet, men nogen større Forskydning findes kun ved Odense, der 1720 er kommen op paa Siden af Aalborg og Aarhus.

Som en nogenlunde brugbar Maalestok for Byernes Formueforhold kan anvendes Fortegnelserne over Krigsstyr, der blev udskrevet med 2 °/o af hver Persons Formue, idet ogsaa den Næring, de drev, blev vurdereret til en vis Formue. I dette Øjemed udskreves 1714 af *Aalborg* 10,004 Rdl., Aarhus 6603, Odense 2670, Randers 3564 og Horsens 3556; 1717 var Beløbene blevet forhøjede til for *Aalborg* 13,823 Rdl., Aarhus 6917, Odense 4441, Randers 3944 og Horsens 3687, som man ser en betydelig Forhøjelse for Aalborg (og Odense), der i Forvejen var saa godt med; og at Byens Handel og Skibsfart heller ikke var i saa ynkelig Forfatning som de fleste andre Byers, men endog relativt set maa betegnes som god, fremgaar af, at Toldintraderne i Aaret 1700 udgjorde 9280 Rdl., medens de for Aarhus var 3188 Rdl., Horsens 287, Ribe 3232 og Vejle 1171, hvilken Forskel endda bliver større, naar man betragter Intraderne for 1720, der viser: *Aalborg* 13287, Aarhus 2576, Randers 863, Horsens 826, Ribe 1267 og Vejle 63[3]).

[1]) Rentekammerets Resol. Protokol 8. Jan. 1701.
[2]) Falbe-Hansen og Scharling: »Danmarks Statistik« I. 562, 566—569.
[3]) E. Holm: »Danmark—Norges indre Historie« Kap. 15 og 18.

Vi har foran nævnt, at Aalborgs Handelsflaade 1704 bestod af 33 Fartøjer med 540 Læsters Drægtighed, til Sammenligning hermed kan tjene, at Aarhus 1704 havde 63 Skibe fra 2 til 100 Læster store og 1711 62 Skibe med en Drægtighed af ialt 840 Læster. Dens Flaade var altsaa ikke saa lidt større end Aalborgs; men derimod havde Randers kun 11 Skibe i Aaret 1711 og ingen større end 28 Læster, Horsens havde 13, hvoraf det største var 17 Læster, og Helsingør havde 1704 kun 12 Smaaskibe fra 1–8 Læster.

Under den store nordiske Krig (1709–1720) forringedes Antallet ved Svenskernes Kaperier; Aarhus tabte saaledes 1711–1720 en Snes Skibe med Ladning, Horsens 12 Skibe og Randers 7, medens *Aalborg* slap med 13, hvoraf det største var 23 Læster. Det samlede Tab i Krigens Tid, hvoraf dog noget var Søskade, opgjordes 1721 til ca. 78,000 Rdl. for Aarhus, 30,700 for *Aalborg* og ca. 25,000 for Horsens.

I det hele taget var Aalborg vel nok den danske Provinsby, der klarede sig bedst i Forfaldsperioden fra Midten af det 17. til henimod Midten af det 18. Aarhundrede[1]); hvor elendig Tilstanden var i de fleste Byer ses af Generalprokurør Niels Benzons Beretning, efter at han i 1693 havde foretaget en Rundrejse for at undersøge Forholdene i Købstæderne[2]), og da havde Ynkeligheden næppe endnu naaet Toppunktet, det skete først under den store nordiske Krig.

Det var som nævnt *Sildefiskeriet,* der hjalp Aalborg, men at Byen heller ikke havde saa ringe en Kornudførsel ses af, at der i Efteraaret 1696 udskibede 7586 Tønder Korn derfra, og i Aaret 1706 afskibedes fra Aalborg til Norge 13,118 Tdr. Korn[3]), men iøvrigt var Kornhandelen i hin Tid underkastet saa mange Svingninger, at den ikke saaledes som nu kan afgive nogen brugbar Maalestok for en Bys Handelsomsætning.

Biskop Bircherod beretter i sin Dagbog, at Aalborg 1694 blev ansat til at svare 10,000 Rdl. aarlig i Konsumtionsskat, og at Etatsraad Otto Skeel til Birkelse samt Kancelliraad Bernt Due til Krastrup den 4. Febr. blev beskikkede til Kommissarier for sammen med Borgmestrene og nogle af de fornemste Borgere at ligne Beløbet paa Indbyggerne. Vi har foran set, at Konsumtionsskatten for Aaret 1700 var 8000 Rdl., og der var altsaa i dette Tidsrum sket nogen Lettelse, men til de foranførte Byrder kom i Aaret 1700 en trykkende Baadsmandsskat, efter at Byen Aaret forud havde maattet udrede 6000 Rdl. i Forstrækninger. Det var derfor intet Under, at man søgte at slippe saa billigt som muligt, hvor man mente, at der var Mulighed

1) Stiftamtmand Pentz omtaler 1721 Aalborg som en By, der nogenlunde konserveres af sin Handel. (Supplik Pr. 1721 I. 52.)

2) E. Holm: »Danmark–Norges indre Historie« I. 369.

3) Jydske Saml. 1. VII. 320, Olrik: »Aalborgs Handel«.

derfor, og Smugleriet tog et stort Opsving baade her og andet Steds, i hvilken Henseende det jo maa bemærkes, at det i ældre Tid ikke blev anset for egentlig umoralsk at snyde Toldvæsenet. I hvilket Omfang Smugleriet blev drevet paa hin Tid, ses af, at 63 af Christianias bedste Borgere og Embedsmænd i 1705 var indviklede i en Toldsvigsag, og 22. Maj 1702 beretter Bircherod i sin Dagbog, at Tolderen i Aalborg H. C. Corneliussen havde konfiskeret en Mængde Købmandsvarer, som man om Natten havde forsøgt at indsmugle i Byen, og de fleste og de fornemste Købmænd var implicerede i Sagen[1]).

1703 fik et Par Franskmænd Generalinspektionen med Told af alle Varer, der ankom til Landet ad Søvejen, og de fik en vidtgaaende Ret til at anstille Undersøgelser. Samme Aar forpagtede de Konsumtionstolden paa de fleste Steder for højere Beløb, end der hidtil var svaret. 1704 kom den ene af dem, Poul Choppis, til Aalborg med sin hollandske Fuldmægtig Johan Jansen, og da de vilde foretage Husundersøgelser, kom det i den Anledning til Uroligheder i Byen.

Der var i Begyndelsen af det 18. Aarh. Udsigt til, at Aalborg kunde have faaet et industrielt Anlæg, idet flere reformerte franske Flygtninge slog sig ned her 1706. En af dem, en Vinhandler Elie Geraud tilbød at oprette en Klædefabrik i Aalborg, hvis de maatte faa deres Ansøgning om Ret til at have deres egen Menighed og Præst bevilget, men den ret smaatskaarne Biskop Bircherod modarbejdede dem efter bedste Evne og fik Borgerskabet overtalt til at erklære sig imod Andragendet. Skønt det gjorde den konstituerede Stiftamtmand Christoffer Bartholin ondt for disse flittige Calvinister, og han mente, at man jo kunde lade dem have deres egen Religion i Fred, maatte han dog som Følge af Bispens og Borgerskabets Standpunkt indstille Andragendet til Afslag.

Saa længe Borgmester Hermann Werhmester levede, var der ingen, der fik nogen Indflydelse paa Byens Styrelse eller Adgang til at kontrollere den; der blev vel fra enkelte Magistratsmedlemmers Side gjort Forsøg herpaa, men de blev afvist, og det endte da med, at de misfornøjede enten søgte Afsked eller fralagde sig Ansvaret for, hvad der maatte ske.

Det sidste var saaledes Tilfældet med Købmand Christian Gjørup, der 1705 blev Raadmand. Han var da en yngre energisk og dygtig Mand med god Vilje til at rokke ved de gamle Støtter og til i det hele taget at faa Sagerne i en anden Gænge, hvad der ogsaa nok kunde tiltrænges, eftersom en vis sløv Ligegyldighed havde udbredt sig over den hele By; men Werchmester, der blev sekunderet af Svogeren Brunow, afviste kort alle Forsøg paa Indblanding i Magistratsanliggenderne, og det synes aldeles ikke at have anfægtet

1) Bircherods Dagbog v. Molbech S. 572.

ham, at Gjørup derefter fralagde sig Ansvaret som Kommunens Medbestyrer.

Først da Werchmester var død 1713 i en Alder af 85 Aar, faa Maaneder efter at Brunow ogsaa var afgaaet ved Døden, fik man at se, hvorledes det stod til med Byens Forhold, og det var ikke lysteligt at skue.

»Après nous le déluge« skal Madame Pompadour jo have trøstet sin kongelige Elsker med; paa Dansk vilde man sige: »Ja, ja, det gaar nok i vor Tid,« og denne Talemaade synes at have været Borgmester Werchmesters Ledestjerne i Henseende til det kommunale Styre.

Alt var i den frygteligste Uorden; der var i mange Aar hverken ført Regnskab over det ene eller det andet: Skiftevæsenet, Overformynderiet, de Fattiges Kapitaler, Havneoppebørslerne o. s. v., og en Mængde Mennesker havde aargamle Krav paa Byen for udført Arbejde, Leverancer og lignende.

Det er ikke her Stedet at komme ind paa denne Affæres Enheltheder, men det Indtryk, man faar af Undersøgelsens Resultater, er, at Byen kun har haft én Kasse, Borgmester Werchmesters Lomme, og at han aldrig opgjorde dens Status, men nøjedes med nu og da at stoppe Munden paa de mest larmende Kreditorer.

Egentligt Underslæb eller Bedrageri synes der ikke at kunne være Tale om — kun en grænseløs Efterladenhed. Der blev vel nok, da en kongelig Kommission fik Sagen til Opklaring, gjort et ret stort Ansvar gældende mod de afdøde Borgmestres Efterladte, men den »svimlende« Gæld, Byen var kommen i, nemlig 11,122 Rdl. (hvilket vel nok svarer til over 100,000 Kr. i vore Dage og saaledes var ca. 25 Kr. pr. Indbygger), hidrørte ikke fra, at Werchmester havde beriget sig i nogen væsentlig Grad paa Byens Bekostning, men fra, at Byens Indtægter ikke kunde dække dens Udgifter, og naar Borgerskabet saa længe havde fundet sig i Borgmesterens Enevælde, laa Grunden vel ogsaa noget i, at hans Ligegyldighed medførte, at han ikke søgte at tilvejebringe Balance ved at forøge de kommunale Byrder.

Det store Opgør stod paa i Aarene 1714 til 1724; 1719, den 13. November, afsagdes *Kommissionsdommen*, der indankedes for Højesteret. Ved Dom af 6. Marts 1724 hjemvistes flere af Sagens Poster til fornyet Paakendelse af Kommissærerne, og endelig endte den d. 21. Juli 1725 ved Forlig mellem Parterne (kgl. Konfirm. 8. Okt. s. A.), men i 1729 blussede den dog op igen[1]).

De omfangsrige Kommissionsakter, som oftere her er citerede,

[1]) Brev til Oversekretæren 17. Aug. 1725; Jydske Reg. 26. S. 742—753; Suppl.-Protokol 1725 S. 230, 1729 I. 721 f., Jydske Tegnelser 8. Juli 1729.

fylder adskillige Tusinde Foliosider[1]) og indeholder talrige interessante Bidrag til Byens Historie omkring Aar 1700 (Kompagnihusregnskaber, Skillingstaksterne fra 1683, Oplysninger om Byens talrige Broer og Bolværker, dens Legatkapitaler, Kirker, Markjorder, Skiftebreve, Overformynderivæsen, Haandværkerlavene o. s. v.), idet alt, hvad der stod i nogen Forbindelse med det Offentlige, blev underkastet Revision.

Denne Omvæltning medførte ogsaa, at Handelskompagniet, der hidtil havde forrentet en Del af Byens Gæld, skønt det 1688 var bleven paabudt, at det skulde fritages herfor, nu endelig slap, og samtidig synes den fra Middelalderen af bestaaende nøje Forbindelse mellem Magistraten og Gildets eller Kompagniets Administration ogsaa at være bleven løsere, saa Magistraten herefter kun fik det almindelige Tilsyn med Kompagniet, som den havde med ethvert andet Lav, derunder ogsaa Beskikkelse af Oldermænd efter Lavenes Indstilling.

I Chr. Gjørup, hvis Købmandsgaard var der, hvor Spritfabrikernes Ejendom ved Stranden senere var, havde Aalborgs Handelsstand faaet »en Kraft af Rang«, og hans Udnævnelse til Raadmand 1705 havde da ogsaa til Følge, at han tog sig af de Handelsvæsenet vedrørende Sager i saa høj Grad, som det var ham muligt under de daværende Magistratsforhold. Saaledes blev der 13. Novbr. 1706 »efter en Del retsindige Borgeres Begjæring og Aftale med Magistraten og Kjøbmændene« antaget 2 Betjente à 3 Rdl. om Maaneden, hvilke skulde have Opsyn med, at der ikke dreves Forprang eller ulovlig Handel i Byen og dens Distrikt, »thi sligt var ved at ruinere Byens Indbyggere«. (Instruksen for disse Betjente findes trykt i Jydske Saml. 2. IV. 159.)

Denne Institution blev dog ikke ved at bestaa mere end nogle faa Aar, da der ikke kunde skaffes de fornødne Midler, og først 1750 blev der atter ansat en saadan Betjent.

Ogsaa Krigen mod *Pinsemarkedet* blev genoptaget.

Borgmestre og Raad havde 25. Marts 1696 paa en Regeringsforespørgsel om Markeder i Aalborg givet følgende Svar:

»Her udi Aalborg holdes aarlig et Marked, som kaldes *Pinsemarked*; det begynder den første Søgnedag efter de 3 Pinse Helligdage og varer saa samme Uge og næstefterfølgende til Ende, hvilket Marked er denne fattige By hel meget skadeligt i Henseende, at aarlig til samme hidkomme mange fremmede, Lybsker og andre, med temmelige Partier af adskillige Varer, som de sælge mest til udenbys Folk og føre saa Pengene ud af Landet, hvorved Byens Indvaanere udi deres Næring og Handel stor Skade tilføjes . . .«

[1]) Afskrifter, der har tilhørt Købmandslavet, findes i Landsarkivet i Viborg.

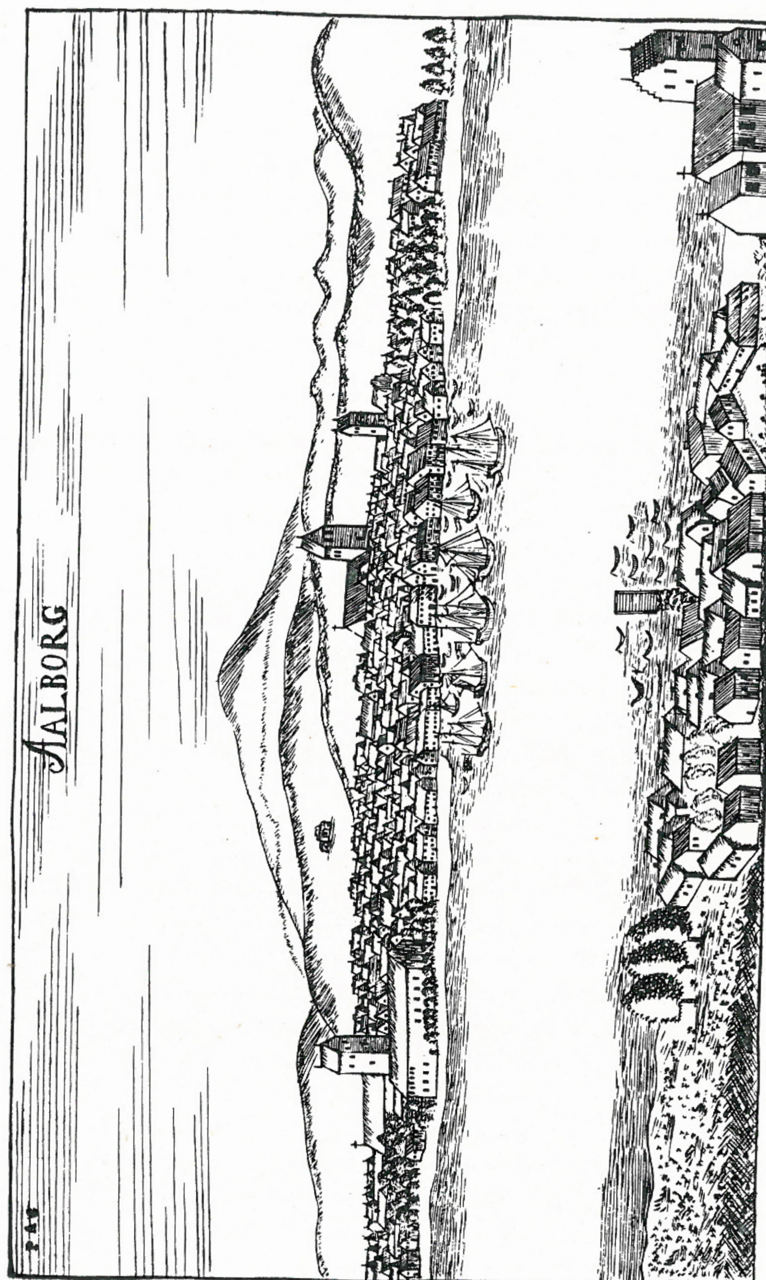
De ansøgte derfor om, at Markedet maatte blive afskaffet[1]). Dette skete dog ikke, antagelig fordi der var saa mange andre, der var interesserede i dets Opretholdelse, men da Gjørup kom i Magistraten, blev der ført mere Tilsyn med, at Markedet blev holdt indenfor de ved Loven afstukne Grænser; han lod saaledes 27. Juni 1707 »efter gudelige Menneskers Formaninger, saa og i Anledning af Betjentenes Advarsel og den Ugudelighed og Gudsfortørnelse, der gik i Svang i de *før Pinse Helligdagenes Begyndelse* opbygte Kram- og Ølboder samt anden Steds i ermeldte Pinse Helligdage baade under Guds Tjenestes Forretninger og derefter — imod Loven —« forbyde sligt og tog ved Bytinget Dom over flere Overtrædere[2]). Markedet var dog paa hin Tid intet imod, hvad det havde været i Handelens Blomstringsperiode i Slutningen af det 16. Aarh.; men under de daarlige Tiders Tryk kunde dets Konkurrence jo være følelig nok for Aalborg Handels- og Haandværkerstand. Til Pinsemarkedet 1711 ses der kun at have været efternævnte *fremmede Handlende*, og synderlig Forskel paa Antallet af dem var der ikke i disse Aar:

6 Ølboder, 2 italienske Boder, 1 Kobbersmed, 6 Læs røde Kar, 7 Skomagerboder, 1 Læs Træsko, 3 Handskemagere, 1 Hattemager, 1 Blikmager, 1 Peberkiste (ɔ: med Peberkager), 1 Mand med tørrede Flynder, 1 med Trug, 1 med Stole, 1 Nürnberger, 2 Glasmænd og — en Kvinde med Lykkepotte[3]).

Efter at Gjørup var bleven Borgmester, gjorde han 15. Aug. 1719 Indstilling til Stiftamtmanden om at foranledige, at Markedet enten blev afskaffet eller dog indskrænket til 3—4 Dage i det længste, thi det misbrugtes nu saaledes, at det begyndte før Pinse og ofte varede 3 Uger derefter, men det eneste Resultat af denne Henstilling var vist, at det ved kgl. Brev 1721 blev forbudt Jøderne fra Fredericia, der kom til Pinsemarkedet, at omløbe i Gaderne og i Husene med deres Varer; de skulde have Boder paa Markedspladsen[4]).

En halv Snes Aar efter gentoges Klagerne i en Skrivelse fra Magistrat og Borgerskab til Kongen; det ses heraf, at Lübeckerne førte Hør, Hamp, Tjære, Specerier og andre Varer til Aalborg imod Forordningerne af 10. Decbr. 1726 og 12. Decbr. 1727, og at de gjorde Oplag deraf i deres Pakboder og Pakkamre, ligesom de falholdt det for alle og i smaa Portioner som til et offentlig Marked, skønt Byens Privilegium af 19. Maj 1604 kun tillod dem at handle her i 14 Dage til Pinsemarked. Syv lybske Købmænd kom to Gange aarlig — til Pinsemarked og ved Mortensdagstid — med 4, 5, 6 Skibe foruden de Skibe, som af dem forskreves, medens de laa her,

[1]) Jydske Saml 1. VII. 320, 2. III. 392.
[2]) Kommissionsakten 1714—24.
[3]) Byregnskaber i Kommissionsakten.
[4]) Jydske Saml. 1. VII. 323.

Aalborg, efter Pontoppidan: Theatrum Daniæ (Bremen 1730).

og hvad de ikke kunde sælge i de 14 Dage, Skibene blev her, oplagrede de i deres Pakboder og blev selv tilbage for at handle dermed i 10—12 Uger[1]).

Mod de fremmede Købmænd og dem, der drev ulovlig Handel, førtes der i det Hele i Gjørups Tid en energisk Kamp, angaaende hvilken vi dog skal indskrænke os til følgende Notitser:

1706 blev der af Kaptajn Dichmann paa Gøl og Købmand Jakob Petersen af Lübeck betalt 12 Rdl. i Bøde for ulovlig Handel.

1707 lod Gjørup gøre Arrest i et Parti Salt, som Præsten Hr. Niels i Nørholm havde købt »paa Stranden for Aalborg« af fremmede Købmænd; der blev paa Borgerskabets Vegne af Gjørup anlagt Sag mod Præsten, men Striden bilagdes »ved Mellemkomst af gode Venner«.

1708 erlagde Jakob Petersen af Lübeck 4 Daler i Bøde for ulovlig Handel med Knud Nielsen af Skive, og samme Aar betalte 7 Baade fra Kullen, der havde købt Sild ved Nibe og Klitgaard, hver 2 Daler i Mulkt, og 1733 anlagde Overkøbmanden Chr. Heug paa Handelsstandens Vegne Sag mod 2 lybske Købmænd, Christian Klitgaard og Jens Behm, som havde drevet ulovlig Handel i Aalborg[2]).

Ikke mindre krigersk var Forholdet mellem Aalborg og Limfjordsbyerne, og 7. Maj 1707 ansøgte Borgerne i *Skive* — vist efter Aftale med Borgerne i de andre Smaakøbsteder og muligt efter Paavirkning fra lybsk Side — om at de og alle Limfjordskøbstædernes Indbyggere maatte handle med Lübeckerne og andre uden- og indenlandske Købmænd, som kom til Aalborg. Kommercekollegiet sendte Ansøgningen til Aalborg-Magistratens Erklæring, og Borgmester Werchmester afgav da sin Betænkning derom, uden at de andre Magistratsmedlemmer blev adspurgte. Da dette kom Aalborgkøbmændene for Øre, samledes de til et Møde i Kompagnihuset, og det blev overdraget Chr. Gjørup at forsvare deres Bys Privilegier. I dette Øjemed samlede han en Del Aktstykker (Tingsvidner o. l.) baade her og i Skive og udarbejdede derefter et Indlæg mod Skiveborgernes Ansøgning, hvilket han ved »en fornemme Ven« i København lod »forevise og demonstrere for de høje Herrer i Kommercekollegiet«, og Indstillingen til Kongen kom saa til at lyde paa, at Ansøgningen burde afslaas. Aalborg By blev saaledes »frelst fra dend store Undergang, Skive Borgere med deres Interessenter i høyeste maade søgte at ruinere den ved«[3]), men i Skive vakte Aalborgs Modstand selvfølgelig Forbitrelse, og det følgende Aar klagede de over, at denne Bys Købmænd gjorde Indgreb i deres Handel,

[1]) a. St. 325.
[2]) Kommissionsakten 1714—24.
[3]) a. S.

hvilken Besværing disse dog erklærede for ugrundet, da de ved Frederik III.s Bevilling af 23. Aug. 1655 havde faaet Ret til uhindret Handel over hele Limfjorden[1]).

En lignende Klage fremkom 14. Marts 1733 fra 8 Mænd i *Holstebro*, der besværede sig over, at en Del smaa Købmænd i Aalborg sejlede til *Struer* med Tømmer, Jern, Salt, Hør, Hamp, Tjære o. a. og der solgte det til Bønderne og andre, medens de tillige indkøbte Landmændenes Produkter i saavel smaa som store Partier; ja, de oplossede endog Varer i Struer, medens de hentede flere, ligesom de ogsaa brugte Struerboerne som deres Høkere og Forprangere. Holstebromændene havde derfor saavel gennem Stiftamtmanden og Amtmanden som ved Kirkestævne ladet denne Handel aflyse, men for at de »store og fornemme« Købmænd i Aalborg, der drev udenrigsk Handel, ikke skulde lide noget Tab ved Struerhandelens Ophør, tilbød de, at de selv vilde købe deres Varer i Aalborg.

6. Aug. samme Aar søgte Borgerne i Holstebro om, at det ved kgl. Brev maatte blive Aalborg-Borgerne forbudt at komme Struer nærmere end en Mil med deres Varer, men da Aalborgmagistratens Svar gik ud paa, at Byens Købmænd havde drevet denne Handel fra Arildstid af, og at den var dem hjemlet ved ovennævnte Privilegium af 1655, ligesom det ogsaa var til Fordel for de »lidet formuende og fattige Borgere og Landmænd« i Limfjordens vestlige Del, fik Holstebromændene næppe mere Held med sig, end Skiveborgerne havde haft[2]).

Ogsaa med Købmændene i *Thisted* og *Nykøbing*, Mors, laa Aalborg i idelige Stridigheder om Handelen paa Limfjorden.

Større Lykke havde *Nibe*, idet denne By 19. September 1727 opnaaede at faa Købstadrettigheder i samme Udstrækning som Thisted, Nykøbing og Skive, det vil sige uden Ret til Handel paa Udlandet, og for Aalborgs Handel var det utvivlsomt et stort Tab, thi Aalborg Købmændene havde i vid Udstrækning haft Filialer i Nibe, og det vilde Borgerne her nu ikke længer taale. De klagede straks over, at flere Aalborgensere og andre brugte Fiskeri og Salteri, Handel, Ølbrygning og Brændevinsbrænding baade i Nibe og Sebbersund, og Stiftamtmændene Chr. Reitzer i Aalborg og Iver Rosenkrantz i Viborg[3]) fik derfor 21. Juni 1728 Ordre til at søge Striden udjævnet, men da Forlig ikke opnaaedes ved et Møde i Nibe 4. Aug. s. A., fik Aalborg-Købmændene Klagen fra Nibe til nærmere Besvarelse. Efter at der fra begge Parter var fremkommet en Del Udtalelser om Sagen,

[1]) Jydske Saml. 1 VII. 322.
[2]) a St. 326.
[3]) Ved kgl. Anordning blev Nibe 1697 underlagt Stiftamtmanden i Viborg i Stedet for Stiftamtmanden i Aalborg, fordi han bedre kunde varetage deres Interesser overfor Aalborgs Overgreb.

afsagde Stiftamtmændene 15. April 1730 den Kendelse, at det i Henhold til de gældende Bestemmelser om Fiskeriet og Salteriet ikke kunde forbydes Aalborgenserne eller andre at bruge Fiskeri og Salteri ved Nibe, thi det har aldrig været anset for borgerlig Næring, men været frit for alle Rigets Undersaatter. Derimod maatte ingen, som ikke havde Borgerskab i Nibe, opholde sig i Saltboderne ved og i Nibe længer, end Fiskeriet og Salteriet varede, og langt mindre der holde nogen Krambod eller bruge anden borgerlig Næring med Bryggen og Brænden til at sælge eller til Krohold, som hidtil sket var, og ligeledes syntes det billigt, at Salterne aarligt gav noget til de Fattige i Nibe og til Byens andre offentlige Udgifter lige med de bedste Borgere i Byen. Paa denne Kendelse gaves der 7. Juli 1730 kgl. Approbation, hvorved den altsaa fik Lovkraft[1]).

I hvor høj Grad Sildefiskeriet støttede Aalborg By i Begyndelsen af det 18. Aarh. ses af nogle Uddrag af Toldregnskaber, som Hospitalsforstander Olrik i Helsingør 1773 lod trykke i sin Bog om Aalborgs Handel.[2]) Der udførtes 1706 fra Aalborg til indenlandske Steder *ferske Sild* for 14 Rdlr. og til fremmede Steder for 153 Rdlr., *saltede Sild* til indenlandske Steder 1396½ Læster[3]), til Norge 272¼ Læster og til fremmede Steder 1273½ Læster, ialt 2942¼ Læster; *tørrede Sild* til indenlandske Steder 1400 Tdr., til Norge 195 Tdr. og til fremmede Steder 189 Tdr., ialt 1784 Tdr. Samme Aar indførtes der ca. 430 Læster spansk Salt, hvoraf de 292 tilførtes Byen fra Indlandet (København), og ca. 27 Læster fransk Salt (næsten udelukkende fra Indlandet og Norge)[4]).

Men den store nordiske Krig bragte megen Forstyrrelse for denne Næringsvej som for alle andre, og efter Krigen aftog Fiskeriet stadig, saa der 1756 ikke en Gang udførtes ⅓ af det Kvantum Sild, der udførtes 1706.

Pastor Thorning paa Gøl fortæller 1729, at der 1723 Aftenen før St. Hansdag kom 12—14 smaa Hvaler op ad Fjorden til Gøl, hvor de blev en 14 Dages Tid og voldte stor Forskrækkelse, og siden den Tid aftog Limfjordsfiskeriet meget. Hertil kom, at Tanglopper ved denne Tid hærgede Fiskernes Garn, efter hvad samme Præst beretter[5]), men slige Ting kunde selvfølgelig ikke bevirke, at Silden i Aarevis aftog i Mængde, og det anføres kun, fordi det viser, at man mente, Silden var en Fisk, der let lod sig skræmme til helt at blive borte fra Fjorden; — derfor forbød den ældre Lovgivning

[1]) Jydske Saml. I. VII. 323.
[2]) Side 232, 234, 236.
[3]) 1 Læst = 18 Tdr.
[4]) Til 100 Tdr. Sild brugtes 25 Tdr. St. Ybes Salt eller 32—35 Tdr. Lissabon Salt. (J. L. Lybeckers Afh.: »Om Sildefiskeriet«, S. 36).
[5]) Alb. Thura: »Aalborg Stift«, S. 249. (Haandskrift i Kgl. Bibl.)

Fiskeri med Pulsvaad, og derfor kom bekymrede Røster til Orde, da man i 1820-erne arbejdede paa at faa Dampskib i Gang mellem Aalborg og København.

Det foran omtalte uheldige Borgmesterstyre i Aarene 1682—1713 i Forbindelse med den stærke Skatteudskrivning i hine Aar foraarsagede ogsaa, at Vedligeholdelsen af Byens *Havn og Bolværkerne* blev forsømt. Den paahvilede egentlig Magistratsmedlemmerne, da de oppebar 2 Skill. af hver Tønde Korn eller Sild, som skibedes ved Byen, og ½ Skilling af hver Slettedalers Værdi af andre Varer[1]), men Magistraten var jo i disse Aar ensbetydende med Borgmester Werchmester, og han lod ikke til at være særlig ivrig efter at ofre noget paa Havnevæsenet, ligesom Magistraten næppe heller fik de Indtægter af Havn og Bolværk, som den kunde tilkomme.

Følgen var, at Vinterhavnen fra Østeraa til Købmand Gjørups Gaard (mellem Jomfru Annegade og Lauget) 1714 var bleven saa fuld af Mudder o. a., at Skibe, der stak dybere end 6—10 Fod, ikke kunde komme derind, og ved Byens Brygger var der saa lidt Vand, at kun Baade kunde lægge til.

Saa længe Krigen og Udskrivningerne lammede al Foretagsomhed, kunde der ikke være Tale om at hidføre nogen Forbedring, men efter at Freden var sluttet (1720) og den hidsige Fejde mellem Borgerskabet og de afdøde Borgmestres Arvinger var forbi (1725), fik Borgmester Gjørup ogsaa bedre Skik paa Havneforholdene, og 10. Januar 1730 udfærdigedes en ny Instruks for Havnefogeden, der paalagde ham at føre Regnskab over Indtægterne og ugentlig indbetale dem paa Kæmnerkontoret[2]). Samme Aar lod Kongen opføre en ny *Toldbod*, og i de nærmest efterfølgende Aar ordnedes *Lodsvæsenet* ved Hals, hvor der ansattes en Lodsoldermand og 6 faste Lodser[3]), for hvem der gaves detaillerede Bestemmelser[4]).

Samtidigt begyndte det haarde Skattetryk ogsaa at lettes [der var i Slutningen af det 17. og Begyndelsen af det 18. Aarh. indført talrige Former for Beskatning under Navne som: Forstrækninger og Tvangslotteri, Hartkornsskatter, Korn- og Kvægskat, Krigsskat, Fortifikationsskat, Baadsmandsskat, Konsumtionsskat, Ildstedskat, Havreskat, Lasteskat, Kobberskat, Huslejeskat, Kopulations- (Vielses) skat, Karosseskat, Parykskat og Ligkisteskat (paa Kister af Egetræ)], og 1730 ophævedes den Eneret, som København i nogle Aar havde haft til

[1]) Bevilling af 30. Decbr. 1664. Det følgende Aar, den 1. Juli, gav Magistraten dog Afstaaelsesbrev, saaledes at Byens Borgere skulde skaanes for denne Afgift, hvad de havde ansøgt om, og den 14. Marts 1672 gaves der kgl. Konfirmation herpaa.
[2]) Jydske Saml. 2 IV. 164 f.
[3]) Kgl. Appr. af 18. Marts 1735.
[4]) Aalborg Magistratsarkiv: »Handel og Søfart« 1685—1779 (Landsarkivet).

Salg til de danske Provinsbyer af Artikler henhørende til de 4 Species (ↄ: Vin, fransk Brændevin, Salt og Tobak); det havde vel ikke været Byerne forbudt selv at hente Varerne hjem fra Produktionsstederne, men derimod at tage dem fra andre Mellemhandlere end de københavnske, og derved var Provinsbyerne faktisk underkastede Københavns Herredømme, da ingen af dem for Tiden havde Evne til at drive direkte Importhandel, men det Haab om, at Københavns Eneret skulde virke hæmmende paa det overhaandtagende Smugleri, slog fuldstændig fejl, saa Holberg lader endog en af sine Personer sige, at der udenfor København ikke engang blev fortoldet saa megen Vin, som der brugtes i Kirkerne[1]).

Der var saaledes ved Tiden 1730 en Lysning at skimte for Handelsvæsenet; det syntes at dages, — men langsomt, saare langsomt, rejste den aalborgske Handel sig atter af sin lange Dvale.

---

[1]) A. E. Boye: »Holbergiana« S. 18 f.

IV.

1730—1814.

NAAR vi har valgt Tiden omkring 1730 som Udgangspunkt for det efterfølgende Afsnit af Aalborgs Handels Historie, er det ikke, fordi der just da skete noget af særlig Betydning, noget, som kunde være en iøjnefaldende Grænsepæl, men fordi der ved hin Tid atter saa smaat begyndte at komme Vind i de slappe Sejl, der saa længe havde holdt Skuden i Dødvande.

Perioden indledes iøvrigt med, at Handelsstandens energiske Repræsentant, Borgmester Chr. Gjørup, dør (1731) og efterfølges af Borgmester Henrik Grotum[1]) († 1768), der for vor Bys Vedkommende blev den sidste Købmandsborgmester; han drev Handel med Fiskeriartikler og havde Sildesalteri.

I sin »Theatrum Daniæ«, trykt i Bremen 1730, siger E. Pontoppidan, at Aalborg er en fortræffelig By i Henseende til Handel, for hvilken den har en bekvem Beliggenhed, og at den trækker mange Penge og Varer til sig fra de omliggende Provinser, saa at der i gode Aaringer fra Aalborg sendtes mange Hundrede Skibsladninger Rug, Malt, Flæsk, Smør, Voks, Tælle, Huder og saltet Fisk til fremmede Lande, men selv om han har Ret i, at Aalborgs Handel ikke blev overgaaet af andre Byers end Københavns, og at kun Flensborgs kom paa Siden af den, maler han dog nok Tilstanden for lys, eller man faar uvilkaarligt et for lyst Indtryk, thi den udenrigske Handel var for en stor Del i Hænderne paa Udlændinge, og Byens egen Skibsfart paa Udlandet var ubetydelig. Pontoppidans Kilde er sikkert den Beretning om Aalborgs Handel, som findes i Kmhr. Thestrups Samlinger til Aalborgs Historie (i det kgl. Bibl.), hvor det hedder: »Byen driver Handel paa alle Steder i Østersøen, Norge, England, Holland, Frankrig og Spanien, men som Byen fornemmelig ved Sildehandelen, som den saa rigelig er forsynet med af Limfjorden, er opkommen, saa har den nu ogsaa med Korn og al anden stor Handel, saavel uden- som indenlands, saasom denne

---

[1]) Søn af Overkøbmand Jens Nielsen Himmerig, † 1688.

By forsyner de andre Byer ved Limfjorden, nemlig Nibe o. s. v. og desforuden andre Stæder i Landet«. I Følge samme Kilde var der et *Tobaksspinderi* i Byen, og dens Pistoler, Sadler og Handsker var meget søgte af Fremmede.

At der netop henimod 1730 var en betydelig, men forbigaaende Bedring i Sildefiskeriet véd vi fra andre Kilder, og dette i Forbindelse med de for Handelen gunstige Forhold efter den store nordiske Krigs Afslutning kan have bragt Optegneren i en optimistisk Stemning, som ikke helt svarede til Virkeligheden.

Pontoppidan beretter nævnte Sted, at *Sildefangsten* var saa stor baade Foraar og Høst, at der mange Dage kom over 50 fuldlastede Baade ind til Aalborg med Sild, som saa kun betaltes med en Skilling pr. Ol; derefter blev de i Saltehusene ved Stranden rensede af fattige Folk, som herved tjente deres Brød, og endelig blev Silden nedsaltet i Tønder for at eksporteres til en Pris af 7—8 Daler Tønden.

Han kalder Aalborg et lille København og siger, at Indbyggernes Livsvilkaar nærmer sig de københavnske, men til deres Ros skal det dog siges, at Yppigheden ikke er saa stor her. Hvis Aalborgkøbmændene vilde leve som Hollænderne og ikke lægge saa megen Vægt paa Vellevned og kostbare Møbler, vilde de staa sig bedre derved, men »Yppighed er en Syndflod, som oversvømmer hele Danmark og bortskyller Pengene«.

Fra Tiden 1730—1735 her vi et Par andre Udtalelser om Aalborgs Handel, hvilke ikke er saa lyse, men skildrer den som ret maadelig. Den vendsysselske Godsejer Jørgen Bille, der 1736 døde som Stiftamtmand i Aalborg, og som var nøje kendt med de nordjydske Samfundsforhold, skriver saaledes 1730 i sit bekendte »Forslag om Jyllands slette Tilstands Forbedring«[1]), at det er baade ham og alle andre vitterligt, hvorledes Negotien ligger ned her i Landet, og efter at have omtalt, hvorledes Provinskøbmændene tvinges til at smugle, fordi Lovgivningen har fejlet, siger han:

»Vil man betragte Handelens Indrettelse, da er den saa slet, at *ordinairement* findes der kuns 2, 3, 4 eller nogle faa flere, som haver Handlingen af det, som man næppe kand kalde Handel, Alle de andre ere Høckere og Tiggere til de førstes Naade eller lever et elendigt Levnet, det Huusene noksom udviiser, idet de næsten ere Faldefærdige. Den Kiøbstad, som tilforn i *Jylland* haver haft en smuck liden Handel og meest fordeelagtig for heele Byen, haver været *Aarhuus* Bye, hvorfra og for nogle faa Aar siden haver været mange Fahrtøyer, men nu som de andre Byer meget forringes. *Aalborg*, som er den største og bedste Bye næst *Kiøbenhavn*, findes at være samme Skiæbne undergiven, idet Handlen regiæres af en half Snees Kiøbmænd, de andre lever af dem, som de kand, undtagen nogen, som lever af de *Lybskers* jødiske *Crediter*, som forunder dem Vahrerne fra eet halv Aar til eet andet, men paa saa store Pro-Ct⁰ Rente, at naar de fleeste slige saa kaldende Kiøbmænd haver handlet deres Lifs-tiid Natt og Dag med megen Umage, Fliid og alle *Inventioner* til Hielp, saa erfarer man ved deres dødelige Afgang, at nogle efterlader sig kuns ganske lidet og den største Part slett intet; saaledes er Handelen i Byerne«[1]).

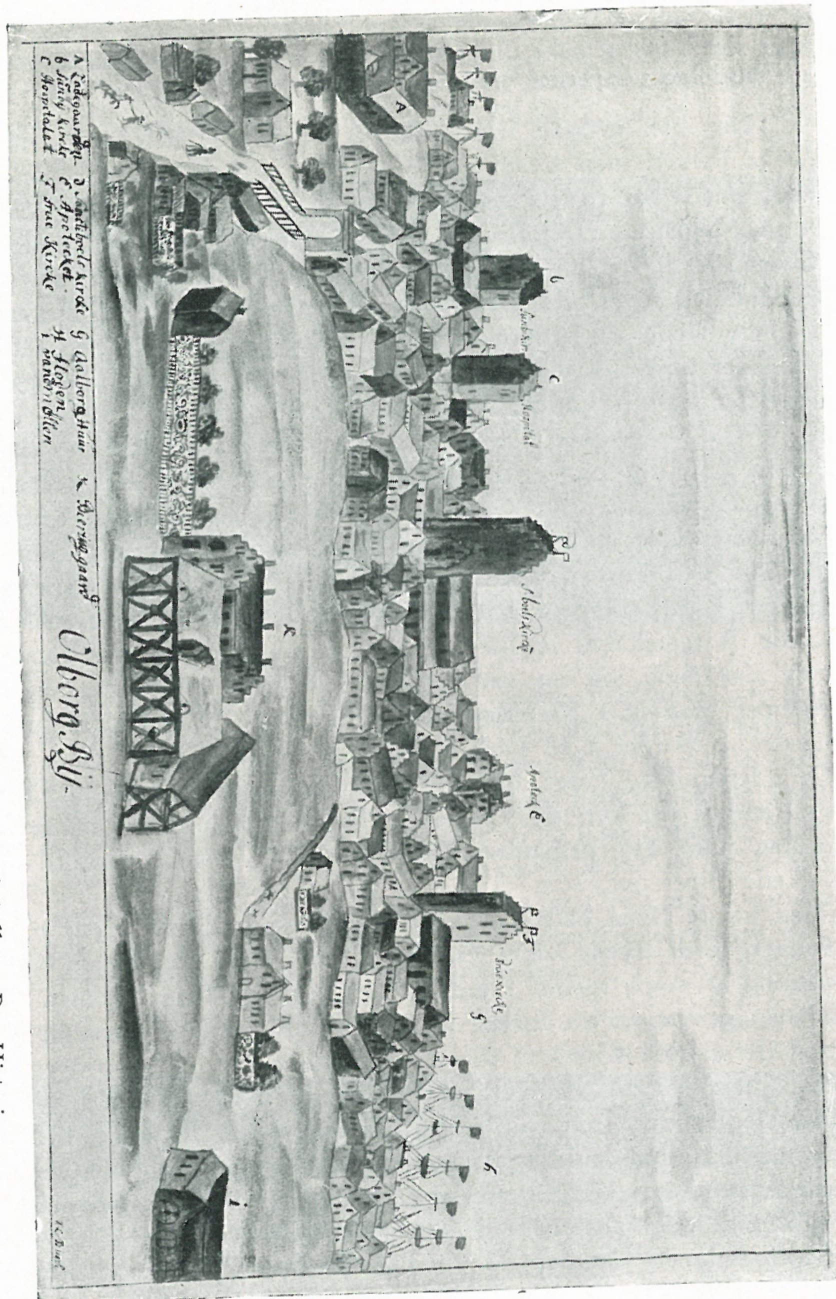
[1]) Danske Saml. 1 IV. 193 ff.

Der kan maaske indvendes, at Bille i det hele maler med vel mørke Farver, men hvad han beretter er dog ret overensstemmende med, hvad der siges i en Indberetning af 22. Septbr. 1735 fra Aalborgs Magistrat. Det hedder nemlig heri, at Aalborgs Handel gaar tilbage, *fordi* der her betales højere Skat af fremmede Varer end i København, *fordi* Sildefiskeriet er aftaget, og *fordi* dette Fiskeri, der tidligere alene var i Købmændenes Hænder, nu — særlig efter at Nibe var blevet Købstad — kunde bruges af enhver. Dernæst skadede det Aalborg, at Vestkystboerne fra Tversted til Vestervig sejlede til og fra Norge med Varer, hvilket jo ogsaa var Tilfældet med Beboerne i Sundby og Løgstør; ja, de sidste holdt endog aaben Krambod, skønt det var ulovligt. Og endelig paaførtes der Aalborgs Købmænd Konkurrence af omløbende Bissekræmmere og af 6 lybske Købmænd, der især ved Pinsemarkedstider solgte alle Slags udenlandske Varer. Uagtet Byen tidligere havde haft baade Spanie- og Franskfarere, havde Borgerskabet maatte afhænde dem, siden Defensionsskibene blev afskaffede, og nu var der kun mindre Skibe hjemmehørende i Aalborg, nemlig 4 Krejerter fra 9—24 Læster, 19 Gallioter fra 7—29 Læster, 2 Skuder à 18 Læster og nogle Smakker, Tjalker og Jagter. De udenlandske Varer indførtes paa udenlandske Skibe. Af Fabrikker fandtes der kun et *Tobaksspinderi* »og et lille til en Prøve paa et Par Aars Tid begyndt *Uldenfabrik* i de fattiges Hus til uldne, valkede Strømper, som dog ikke har stor Fremgang«. For 70 Aar siden havde Byen haft et *Sukkerkogeri*, som var godt, især til hvidt Sukker, fordi Byens Vand var dertil tjenligt, og det havde haft Afsætning af nogle tusind Pund til Hamburg og Lübeck, »men en Befaling siges at være udgaaet, at Manden ikke mere maatte koge her, men det skulde flyttes til København, saa at det igen gik over Styr.« Byen havde 19 Lav, hvoraf det første var Købmændenes, der talte 120 Medlemmer, som handlede i Flæng med alt, hvad de havde Lyst til, uden at være indskrænkede til visse Grene; blandt Medlemmerne var Apothekeren, 3 Farvere og 2 Garvere, men kun en halv Snes Stykker af dem ansloges til at være Ejere af fra 4000—20,000 Rdlr. I Skipperlavet var der 36 Medlemmer, og kun faa af dem ejede selv Skib[2]).

4. Aug. 1742 udkom en ny Kommerceforordning, der særlig tog

[1]) a. St. 207

[2]) Jydske Saml. 1. VII. 326 f.

Aalborg ca. 1730. Efter Billede i Khr. Thestrups Samlinger til Aalborg Bys Historie.
(Kgl. Bibl. Ny kgl. Saml. 4° 747 b.)

Sigte paa at bringe Orden tilveje i Handelsforholdene, og samme Aar oprettedes det københavnske Grosserer-Societetet, der blev taget i Brug af Regeringen som en Slags Handelskammer, hvis Erklæring man indhentede i Tilfælde, der vedrørte Skibsfart og Udenrigshandel[1]), men denne Sammenslutning af de københavnske Storkøbmænd kunde ikke andet end virke skadeligt for Provinsernes Handelsforhold, thi den medførte selvfølgelig, at Regeringen lod sig paavirke til at begunstige Hovedstaden paa de andre Byers Bekostning og fortsætte i det Spor, hvorpaa den allerede ved Forordningen af 29. Febr. 1732 om Oplagsret (Kreditoplag) var kommen ind. Hertil kom, at de oversøiske Handelskompagnier atter stod i Læ af store Toldbegunstigelser og Privilegier, der skulde gøre København til et nordisk Amsterdam i Henseende til Transithandelen, og det kunde ikke veje op herimod, at Aalborgs Købmænd 1734 efter deres indstændige Anmodning havde faaet Tilladelse til at indføre det til Sildesalteriet fornødne Salt fra Norge eller fra fremmede Steder mod Erlæggelse af det halve af den almindelige Told og Konsumtion, samt at de nogle Aar senere fik Oplagsfrihed for Salt i 3 Aar. Dog førte det til, at Kristiania, der ligesom København havde faaet Begunstigelser i Henseende til Handel med de 4 Species (Vin, fransk Brændevin, Salt og Tobak) om end ikke i saa høj Grad, kunde konkurrere noget med sidstnævnte By, og de Skibe, der anvendtes i Farten mellem de danske Provinsbyer og Norge, kunde saaledes lettere faa Fragt baade hen og hjem, hvilket ikke havde saa ringe Betydning for Aalborg. Ogsaa ses det, at Aalborg 1736 havde faaet en Galliot i Fart paa Frankrig[2]), hvortil der maaske udførtes lidt Fedevarer (saltet Kød) og Korn, og hvorfra der hentedes Varer som Vin, Brændevin, Kaffe, Salt, Eddike, Indigo, Svedsker, Mandler og andet.

Af en Fortegnelse fra 1746 ses, at *Aalborgs Handelsflaade* da bestod af 25 Skibe med en Drægtighed af ca. 320 Læster, hvilket altsaa i Sammenligning med Angivelsen fra 1704 betyder en Nedgang af over 200 Læster, men en Del af Forskellen hidrører sikkert fra, at ikke alle de smaa Skibe til Fjordfarten er medregnede 1746, og Handelsflaadens Tonnage var utvivlsomt steget siden den store nordiske Krigs Afslutning. Medens Aalborg 1704 havde et Skib paa 182 Læster (Stadt Aalborg), var Byens største Fartøj nu kun af 42 Læsters Drægtighed; det betegnes som et »Skib«, der var bygget 1733, og som næstafvigte Vinter var taget som Vrag ved Læsø; de øvrige af Byens Fartøjer var: 2 Skuder, 3 Krejerter, 10 Gallioter, 1 Smakke og 8 Jagter af en Drægtighed fra 4—19 Læster. Nogle Vedtegninger giver Oplysninger om, naar og hvor Skibene er byggede,

1) J. Schovelin: »Fra den danske Handels Empire« I. 19.
2) E. Holm: »Danmark—Norges indre Hist. 1720—1814« II. 526.

og det ses deraf, at det ældste af dem var bygget 1715, og at 8 Gallioter og Jagter var byggede i Aalborg i Aarene 1717—1745[1]).

At dømme efter Skibenes Størrelse kan Aalborgkøbmændene næppe have haft synderlig Forbindelse med andre Steder end Østersølandene og Norge, hvortil maaske kom lidt Fart paa Hamburg, Amsterdam og England og for et enkelt Skibs Vedkommende paa Frankrig, men selv dette maa jo anses for godt paa en Tid (1743), da en Søkøbstad som Aarhus erklærer om sin Skibsfart: »Vores Kompasser viser nu ingen Kurs til fremmede Stæder, og vore Forstavne berører ikke uden Kongens egne Grunde«.[2])

1742 var som nævnt det københavnske Grosserer-Societet blevet oprettet, og er der end sagt om det, at dets Historie i de første 30—35 Aar under Trykket af Tidens Smaalighed væsentlig kun drejer sig om Kamp mod Lavskneb og Næringsmisbrug, er det dog utvivlsomt, at de københavnske Storkøbmænd gennem deres Organisation skabte sig bedre Betingelser for at kunne gøre deres Indflydelse gældende i Handelsspørgsmaal, end de hidtil havde haft. Regeringen tog som anført Societetet i Brug som en Slags raadgivende Handelskammer, og iøvrigt var det Kommercekollegiets Ønske, at der saavel rundt om i Købstæderne som i Amterne skulde oprettes en Art Kommerce- og Økonomikollegier bestaaende af stedkendte Borgere og Landmænd, som under Amtmændenes Tilsyn kunde afgive Betænkning til Regeringen angaaende, hvorledes Næringslivet bedst kunde indrettes og ophjælpes.

For Aalborgs Vedkommende var det jo ikke nødvendigt, at Handelsstanden fik nogen ny Repræsentation, idet »Kompagniet« eller Købmandslavet dannede en saadan, og dets Mening var ogsaa bleven afæsket i Spørgsmaal, der kunde antages at berøre dets Interesser, men de gamle Vedtægter svarede ikke længer til den nye Tingenes Tilstand, og man skred derfor til Affattelse af *nye Vedtægter for Lavet, hvilke erholdt kongelig Stadfæstelse 24. Marts 1750.*

Indledningen til dem lyder saaledes:

»Vi Frederik V. o. s. v. gjøre alle vitterligt, at eftersom en Del Borgere og Indvaanere udi vores Kjøbstad Aalborg for os allerunderdanigst haver andraget den Uorden, som sig sammesteds i Handelen skal have indsneget, samt hvorledes dennem udi deres Handel og Næring stor Indpas i adskillige Maader tilføjes, saa have vi til saadant at forekomme allernaadigst for godt befundet bemeldte Aalborgs Borgere efterskrevne Lavsartikler at give og forunde, hvorefter de selv saavel som alle andre, saa vidt dennem kan vedkomme, sig allerunderdanigst have at rette og forholde og ej efter denne Dag understaa sig nogen ny Vedtægt eller anden Anordning imellem sig selv at gjøre, saafremt de ikke derfor vil stande til Rette og straffes som vedbør.«

[1]) Jydske Saml. I. VII. 329.
[2]) Relation om Købstæderne i Aarhus Stift, i Amtsindberetningerne. (Rigsarkivet.)

Vedtægterne bestaar af 35 Paragraffer, af hvilke vi her skal indskrænke os til at give et kort Uddrag[1]).

§ 1. (Det tillades enhver at drive en gros Handel med Korn og andre inden- og udenlandske Varer, naar de har vundet Borgerskab i Byen.)

§ 2. (Ingen maa ernære sig af Købmandshandel eller holde Krambod uden at tage Borgerskab og lade sig indskrive i Købmandslavet. For Overtrædelse sættes ret strenge Bøder.)

§ 3. (Da Handelen i Aalborg ikke kan inddeles i visse Klasser, forbliver det som hidtil, at enhver, der er i Lavet, maa handle baade en gros og en detail med alle tilladelige Varer; dog maa de, der erklærer sig for Groshandel, ikke sælge i mindre Partier end Forordn. af 4. Aug. 1742, § 11, bestemmer, og ingen maa sælge i smaa Partier uden at holde aaben Krambod. Skulde de fleste af Kompagniet ved Lavets Begyndelse eller senere ønske, at der bliver to Købmandsklasser, tillades dette ogsaa, saaledes at Silke- og Klædekræmmere og de dertil hørende bliver for sig og andre Handlende for sig, og det tillades endvidere at gaa over fra den ene til den anden Klasse.)

§ 4. (Alle Lavets Handlende maa handle med Vin og andre Drikkevarer og holde Vinkælder og Kro.)

§ 5. (Eftersom Købmandsstanden i Aalborg har sin egen Bygning, *Kompagnihuset* kaldet, og sammes Forstandere i nogle Aar tillige har været Overkøbmænd, skal Købmændenes Samling efterdags ske paa samme Sted. Magistraten beskikker første Gang en Overkøbmand eller Oldermand, som tillige skal være Kompagnihusforstander; men Lavsbrødrene foreslaar fire, hvoraf Magistraten anordner to til Bisiddere. Naar Overkøbmanden har fungeret i 6 Aar[2]), afgaar han, og ældste Bisidder bliver Overkøbmand, til ny Bisidder foreslaar Kompagniet tre, hvoraf Magistraten beskikker en. Ved Dødsfald forholdes paa samme Maade.)

§ 6. (8 Dage efter Lavsartiklernes Konfirmation skal alle de, som bør være i Lavet, møde paa Raadhuset for at angive sig, og samtidig skal Magistraten beskikke Lavsbestyrelsen. Ingen kan ekskluderes af Lavet uden Stiftamtmandens Samtykke.)

§ 7. (Til Lavets Papir og Protokoller skal indrettes en velbeslagen Kiste, som skal staa paa Kompagnihuset, og hvortil der skal være tre forskellige Laase, hvortil Overkøbmanden og Bisidderne har hver sin Nøgle. En Lavsskriver kan om fornødent antages.)

§ 8. (Over Lavets Medlemmer skal der føres Bog, og ligeledes skal der holdes en Bog, hvori Drenge og Karle indskrives[3]).

§ 9. (Oldermanden skal have en Fortegnelse over Lavets Medlemmer med Angivelse af deres Bopæl, for at han bedre kan finde dem, naar noget »enten i vort, Byens eller Lavets Ærinde forefalder.«)

§ 10. (Lavsbrødrene skal møde efter Tilsigelse, forsaavidt de

[1]) Vedtægtsprotokollen, hvori er indført Lavets Medlemmer og dets Forhandlinger, findes nu i Landsarkivet i Viborg, hvortil Købmandslavets Arkiv er afgivet.
[2]) Senere ændret til 3 Aar.
[3]) Denne sidste Bog indeholder adskillige Oplysninger af personalhistorisk Værdi.

ikke er syge eller bortrejste, Overtrædelse af denne Bestemmelse straffes med forskellige Bøder til Lavets Kasse.)

§ 11. (Vægrer nogen sig ved at betale de idømte Bøder, sker der Udpantning ved Magistratens Foranstaltning.)

§ 12. (Alle, der er i Lavet, skal være forpligtede at forskaffe sig Varer fra *første Haand* eller fra de i Forordn. af 4. Aug. 1742 tilladte Steder.)

§ 13. (Mænd og Kvinder, der løber om i Byen med Kram=varer, skal have dem forbrudt til Hospitalet, og ligeledes skal Liggere, enten de er Indvaanere eller Fremmede, have forbrudt de Varer, som de »udi Huse og Vinkler« hemmeligt udsælger i Alenmaal eller anden smaa Vægt og Maal. Bruger nogen Grosserer eller Købmand selv Omløbere eller Liggere, skal han foruden at miste Varerne bøde 20 Rdl., Byen og Lavet til Deling.)

§ 14. (Udlændinge, som bringer udenlandske Varer til Byen udenfor Markedstid, maa have 10 Søgnedage at falholde deres Varer fra Skibene i; de maa handle med Byens Indvaanere, men kun en gros; kun indenlandske Varer fra Provinserne maa sælges i smaat. Vil den Fremmede ikke sejle bort med sine endnu usolgte Varer efter de 10 Dages Forløb, skal han levere en Fortegnelse paa dem til Overkøbmanden, som saa enten skal forsegle dem eller imod billig Leje lade dem henlægge i Lavets Pakbod under Tilsyn af en Lavs=broder, som, om det ønskes, maa tage Varerne i Kommission og for=handle dem partivis.)

§ 15. (Paa samme Maade skal Byens egne Skippere forholde sig, om de har fremmede Varer med sig hjem, og ligeledes skal de melde til Overkøbmanden, om de har Gods med, som er forskrevet af andre jydske Byer.)

§ 16. (Overkøbmanden skal modarbejde Land= og Forprang samt anden utilladelig Handel og drage Omsorg for, at Landprangere, Bissekræmmere og Omløbere bliver straffede.)

§ 17. (Saalænge en Lavsbroders Enke sidder i ærbart Enke=sæde, maa hun bruge den Handel, hendes Mand har drevet; gifter hun sig igen enten med en »skikkelig Kjøbmandskarl«, der har ud=tjent som Dreng, selv om han ikke er 25 Aar, eller en anden brav Mand eller Karl, der ikke er i noget Haandværkslav, ejheller Sejlings=mand, som farer ved Søen for Sætteskipper, Styrmand eller Baads=mand, kan det ikke nægtes ham at komme i Lavet, naar han er over 25 Aar og tager Borgerskab. Den samme Frihed og den samme Be=grænsning gælder for den, der ægter en Lavsbroders uberygtede Datter.)

§ 18. (Rangspersoner, der vil drive Handel, skal forskaanes for Eksamination og fritages for Lavsbetjeninger og for Pligten til at give Møde i Lavet, med mindre Forhandlingerne angaar dem selv; med Hensyn til deres Karle og Drenge er de dog underkastede de almindelige Regler. Samme Rettigheder som Rangspersoner har nu=værende og efterkommende Medlemmer af Magistraten, hvilke des=uden fritages for at erlægge de 10 Rdl. til Lavets Kasse i Indskriv=ningspenge, som Rangspersoner skal betale.)

§ 19. (En Dreng, der vil lære Handelen, maa ikke antages paa Prøve mere end ½ Aar, hvorefter der skal oprettes skriftlig Kontrakt mellem Principalen og Drengens Værger eller dem, som kautionerer for hans Troskab og Tavshedspligt. Kontrakterne skal indføres i den dertil indrettede Lavsprotokol. Læretiden skal være mindst 7 Aar regnet fra Kontraktens Udfærdigelse, og naar den Tid er forløben, skal Drengen fremstilles for Lavsbestyrelsen for at blive eksamineret, inden han indskrives som Karl. Der gives saa nærmere Regler for denne Eksamen og de dermed forbundne Afgifter.)

§ 20. (En Lavsbroders Søn eller Slægtning, der har fyldt 18 Aar, maa indskrives som Købmandskarl uden Eksamen, enten han har tjent i Faderens (Slægtningens) Forretning eller ikke eller har øvet sig i Studeringer eller »ved Pennen« og paa Købmandskontorer her eller paa fremmede Steder. Har han erhvervet Handelskyndig=hed udenlands og er myndig, maa han ogsaa antages i Købmands=lavet uden Eksamen og uden at betale Indskrivningspenge. Lige=ledes maa en 17—18=aarig Person, der har tjent nogen Tid »ved Pen=nen«, og som har Lyst til Handelen, antages i Lære som Dreng med 1 eller 2 Aars kortere Læretid end almindeligt.)

§ 21. (En Dreng, der har udstaaet sine Læreaar og bestaaet Eksaminen, skal mindst tjene 4 Aar som Karl, før han kan blive Købmand; dog maa en Karl, der ingen Tjeneste kan faa, betjene Kommissioner for Byens Købmænd og selv have et Par Læster Rum (Tonnage) med, naar han gør sit Indkøb og Udsalg en gros med en her i Byen. Driver han derimod Landprang, kan han ikke senere blive Købmand og skal desuden tiltales i H. t. § 16. Heller ikke maa han have Bod paa Markeder eller i anden Maade drive Handel.)

§ 22. (En Lavsbroders Søn eller Slægtning eller den, der i H. t. § 20 har faaet Læretiden forkortet, behøver dog kun at tjene som Karl i 1 Aar, inden han kan komme i Lavet.)

§ 23. (Med den Eksamen, der skal afholdes over dem, som søger Optagelse i Lavet, forholdes som angivet i § 19, dog er Af=gifterne større.)

§ 24. (En fremmed Købmandskarl, der kommer til Byen og for Overkøbmanden godtgør, at han har lovlig udtjent ved Handelen, forhjælpes til Tjeneste efter at være eksamineret. Kan Plads ikke skaffes, maa han forholde sig efter § 21.)

§ 25. (Lavsbrødrene er ikke forpligtede til at slutte Kontrakt med deres Karle, og de maa selv drage Omsorg for at sikre sig mod Utroskab, Ulydighed, Forsømmelse o. s. v.)

§ 26. (Som det er forbudt en Lavsbroders Karl eller Dreng selv at handle med noget eller tage noget i Kommission for andre uden deres Husbonds Samtykke, saaledes er det tilladt en Karl at indskyde noget i sin Husbonds Forretning og participere deri, naar de kan blive enige derom.)

§ 27. (Ingen Købmand maa lokke en andens Karl eller Dreng fra ham eller antage en saadan, der ikke er lovlig skilt fra sin Hus=bond. Der gives i samme Paragraf nærmere Regler for, hvorledes der skal forholdes mod dem, der »forløber« deres Tjeneste, og mod de Købmænd, der uden lovlig Grund afskediger deres Folk, ligesom ogsaa hvorledes der skal forholdes ved Dødsfald, Handelsophævelse og lignende.)

§ 28. (Om hvorledes der skal forholdes ved den nu foreslaaede første Indskrivning af Købmænd, Karle og Drenge og Oprettelse af en Lavskasse.)

§ 29. (Fremmede Købmænd, der har opsagt deres Borgerskab

andet Steds, kan fordre Optagelse i Lavet, naar de har taget Borgerskab her og betaler 8 Rigsdaler til Lavskassen, 2 til Overkøbmanden og noget til Fattigkassen.)

§ 30. (Om Handelsbøger efter Forordn. af 31. Jannuar 1738.)

§ 31. (Enhver Købmand skal føre Journal, Hovedbog og Kassebog over deres Handel og Veksler saavel som over Societeter, »Maetscapier« og andet. Bøgerne skal justeres af Magistraten og de ældre Bøger kasseres fra 1. Januar 1751.)

§ 32. (I Handelsjournalerne maa der ikke lades Plads aaben mellem Indførslerne.)

§ 33. (Om Karles og Drenges Tavshedspligt angaaende deres Principalers Forretninger.)

§ 34. (De Svende, som bliver betroede at føre deres Husbondes Bøger, skal deri være »ærlige, flittige og tro« og være ansvarlige for deres eventuelle Efterladenhed; kan de ikke betale Skaden, straffes de paa Kroppen gennem Retsforfølgning.)

§ 35. (Mulige Disputter mellem Lavsbrødre afgøres, naar de ikke drejer sig om mere end 20 Rdl.s Værdi, ved en Lavshussamling, hvor Kendelse afsiges af en Ret bestaaende af 2 Magistratspersoner, Overkøbmanden, de 2 Bisiddere og 8 af de ældste Lavsbrødre. Kendelsen kan ikke appelleres.)

Som det fremgaar af Lavsprotokollen, indskreves der 1750 87 Købmænd i Lavet, hvoriblandt kun 2 Magistratspersoner, nemlig Borgmester Henrik Grotum og Raadmand Laurids de Hemmer Trap, der begge havde Sildesalteri og Handel med de dertil hørende Artikler; af de Handlende var de 7 Enker. Det ses af Anmeldelserne, at 6 drev Sildesalteri og 3 Handel med Alenvarer, 6 handlede med Vin m. m. og enkelte kun med Korn og Tømmer, men det langt overvejende Antal angav at ville handle med fine og grove Varer af alle Slags og fra aaben Bod, kun 3 vilde drive Groshandel.

En af de første Foranstaltninger, der blev truffet for at faa bedre Orden indført, var, at der 1750 ansattes en *Torvefoged*, som skulde paase, at der ikke blev drevet Forprang udenfor Byens Porte og at Bønderne ikke kørte Gade op og Gade ned med deres Varer, men falbød samme paa Torvene, hvis de ikke havde nogen bestemt Købmand. Ligeledes skulde han holde Opsyn paa Torvet, at der kunde være fri Passage, og paase, at Bønderne ikke røg Tobak paa Gaden eller paa Torvene, og endelig skulde han holde Overkøbmanden à jour med Torveprisen paa Korn. Der fastsattes en Række Bøder for Overtrædelse af Bestemmelserne, og da disse tilfaldt Torvefogeden i Forbindelse med Konsumtionsbetjentene ved Byens Porte, hvis Medvirkning til Ordenens Opretholdelse man vilde sikre sig, er det troligt nok, at denne Foged har vist Nidkærhed i sit Kald[1].

Forinden vi gaar over til at se nærmere paa den Virksomhed,

[1]) Instruksen er trykt i Jydske Saml. 1. VII. 341 ff.

der udøvedes af Lavsbestyrelsen i sidste Halvdel af det 18. Aarh., skal vi med nogle Ord omtale Byens industrielle Forhold i hin Periode.

Det er foran (S. 97) nævnt, at der i 1735 fandtes et *Tobaksspinderi* og et nyanlagt *Uldmanufaktur* til Fremstilling af valkede Strømper, hvilket sidste dog ikke trivedes vel og vist snart nedlagdes. Hertil kom 1740 et *Silkevæveri*, der i Tillid til den stærke Beskyttelse af den hjemlige Silkeindustri anlagdes af *Jens Jensen*, som ansøgte Kommercekollegiet om et Laan paa 2000 Rdl. til dets Opkomst[1]). I Stedet fik han et Tilskud paa 100 Rdl. aarlig i 5 Aar, men Væveriet kunde ikke gaa, sandsynligvis fordi der smugledes for megen Silke ind; det kom i Forfald og blev nedlagt. 1767 fik Købmand *Anders Larsen Gjødwad* kgl. Privilegium paa at anlægge en ny Silkefabrik i sin Gaard; den var kun ubetydelig, og efter Gjødwads Død 1771 blev den helt nedlagt[2]).

1750 anlagde en Fabriqueur *Siebund* et *Uldvæveri* eller en *Klædefabrik* her i Byen, men om den er identisk med det *Linned- og Uldtrykkeri*, der ca. 1770 var i Aalborg, og som da gik godt, saa »Manden, som driver det, har derved meget forøget sin Formue«, er tvivlsomt, i hvert Fald nævnes den ikke 1766 ligesaalidt som det omskrevne Trykkeri[3]). 1803 nævnes derimod en Klædefabrikør *M. Wolter* paa Søndergade.

I 1760-erne oprettedes en *Kønrøgsfabrik* af en 1759 falleret Købmand og Hattemager *Søren Jensen Schalstrup*, men den omtales 1773 som værende af ringe Betydning og var nedlagt inden Aarhundredets Udgang.

Bedre gik det med *Aalborg Sukkerraffinaderi*. Den 2. Januar 1752 fik *Henrik Ladiges* af Altona Eneret paa at forsyne Aalborg og Viborg Stifter med raffineret Sukker, og han anlagde straks en Fabrik i Aalborg, som dog til en Begyndelse gik trevent nok. Sagen var, at den hjemlige Sukkerindustri var stærkt beskyttet, men som Følge deraf smugledes meget Sukker ind, og Ladiges indberetter 1753, at der paa Grund af Smugleriet kun var solgt $^1/_5$ af, hvad der kunde sælges, – i Viborg Stift havde han saaledes i $1^1/_2$ Aar kun solgt 800 Pd. Han beder derfor om Fritagelse for Forpligtelsen til at anlægge en Fabrik i dette Stift, hvilket bevilges 3. Oktober, og han fik desuagtet Ret til at forsyne Stiftet, indtil en, der vilde anlægge en Fabrik dér, meldte sig. Ved Plakat af 19. Oktbr. 1754 fik de københavnske Sukkerraffinaderier Bevilling til at sælge Sukker over hele Danmark, medens Sjællands Stift blev lukket for Tilførsel af raffineret Sukker fra andre Byer, og denne Omstændighed bevirkede

[1]) Rawert: »Danmarks industrielle Forhold« S. 582.

[2]) Olrik: »Aalborgs Handel« S. 93.

[3]) Hans Holck: »Danmarks Handels Speyl«.

formodentlig, at Ladiges ønskede at flytte til København for der at drive Raffinaderi i Henhold til en Bevilling af 4. Januar 1757[1]). Den 28. Marts samme Aar fik han Tilladelse til at afhænde Raffinaderiet i Aalborg til Aalborg=Købmændene *Jens Thagaard* og *Ole Chr. Holt*, der dog repræsenterede et Aktieselskab med en Kapital af 40,000 Rdl. fordelt paa 10 Aktier. Aktieselskabet fik 31. Okt. samme Aar Eneret til at sælge Sukker i Viborg Stift, saa længe deres Bevilling varede, altsaa til 1782.

Naar det vestindisk=guineiske Kompagni i København ikke kunde levere det fornødne Raasukker med højst 3 Maaneders Varsel, var det tilladt at indføre saadant fra udenrigske Steder, og der blev 1769 indført fra Hamburg, men nogen oversøisk Import fik Aalborg dog næppe, hvorimod der af og til herfra udklareredes Skibe til Vest=indien med Provisioner (saaledes 1798 Kaptajn J. Brix). August Hennings fortæller i sin Rejsebeskrivelse fra 1779, at Købmand *Laurids Winde* i Aalborg var den første, som fra Danmark sendte et Skib til St. Eustache i Vestindien med jydske Produkter, og han havde god Fortjeneste derved. Han siger ogsaa, at der fra Aalborg var en stor Udførsel af hjemmevævet Lærred[2]).

1766 ses Præsten, Konsistorialraad Jørgen Christoffer Gleerup i Torslev at have købt 1/10 af Sukkerraffinaderiet af sin Svoger Johan Fr. Becher i København (Firma Becher & Gleerup), han betalte den med 5150 Rdl. samt paaløbne Renter 257 Rdl., ialt 5407 Rdl., hvil=ket kunde tyde paa, at Aktierne stod i høj Kurs, men maaske var Aktiekapitalen dog den Gang bleven udvidet til 50,000 Rdl., hvad jo gør en stor Forskel. Noget stort Udbytte havde han dog ikke af denne Spekulation, thi skønt han kun beregnede 3–4 pCt. i Rente af sin saaledes anbragte Kapital og afskrev Udbyttet paa Aktiens Folio, stod den ham dog efter 30 Aars Forløb i 5302 Rdl. Af en Opgørelse fra 1793 erfares, at han ejede 8 Aktier à 500 Rdl[3]).

1773 siges om Fabrikken, at den var i god Stand, men Afsæt=ningen var aftaget noget som Følge af den stærke Konkurrence fra de københavnske Raffinaderier[4]).

1798 var der i Aalborg 2 Sukkerraffinaderier, der tilvirkede ca. 300,000 Pd. aarlig, men det ene var antagelig den daværende Choko=ladefabrik, i hvert Fald nævnes der 1803 kun det gamle Raffinaderi ved Stranden, om hvilket der siges[5]), at det er i god Drift og har tre Kogepander i Gang samt en Arbejdsstyrke af 8–10 Svende og

1) Han døde 1805 som en meget rig Mand og Københavns Kommunes store Velgører.
2) A. Hennings: »Oeconomiche Beobachtungen einer . . . Reise durch Jülland«.
3) Se C. Klitgaards Meddelelser om Gleerup i Personalh. Tidsskr. 6. I. 162 f.
4) Olrik: »Aalborgs Handel« S. 92.
5) Wandall: »Aalborgsk Lommebog 1804«.

Drenge. Det tilhørte et Aktieselskab med 100 Aktier à 500 Rdl., hvilke ejedes af forskellige, men mest af Købmænd. »Disse 50,000 Rdl. er i de sidste Aaringer forøget med 10,000 Rdl.« Raffinaderiet forarbejdede aarlig over 140,000 Pd. Raasukker, udelukkende ost=indisk, der tilførtes fra København og behandledes efter hollandsk »Smag«. Direktørerne 1803 var Agent *Christoffer Quist,* Kammerraad *Oldenburg* og Købmand *Jens Berlin.*

Af Toldregnskaberne fra 1769 ses, at der ogsaa da udelukkende indførtes Raasukker fra København, nemlig 100 Fade (Værdi 6093 Rdl.), men samme Aar tilførtes der Byen raffineret Sukker fra Kø=benhavn for ca. 5000 Rdl.; en Del Sirup gik fra Aalborg til Flens=borg og Hamburg, 1769 for ca. 3600 Rdl.

Den forandrede Kurs, som Toldlovgivningen slog ind paa o. Aar 1800 for Sukkerraffinaderiets Vedkommende i Forbindelse med den københavnske Storhandels Sammenbrud og de kort efter af Krigen og Pengekrisen fremkaldte trykkende Forhold medførte, at Raffinaderiet her blev ophævet, men det var dog endnu i Gang 1819.

1746 blev der af *Peter Lange van Bergen* til *Buderupholm* an=lagt en *Sæbefabrik* og *Oliemølle* dér paa Gaarden; dens Fabrikata afsattes antagelig for Størstedelen i Aalborg, hvorfra en Del Sæbe udførtes til andre Provinsbyer og Norge. Ti Aar efter (1756) fik Aalborg et *Sæbesyderi* paa Vestergade, der senere ejedes af *Christoffer Quist,* død som Etatsraad 1815. Om sidstnævnte Fabrik berettes 1803, at den er i god Drift og har 6 Arbejdere og derover, samt at den aarlige Produktion er ca. 1250 Tønder grøn Sæbe, hvortil dels forbruges fremmed Olie og Potaske, dels Tran og usælgeligt Smør[1]). Fabrikatet var efter hollandsk Smag og afsattes i Provinserne og København. Til Syderiet hørte en lille *Oliemølle,* anlagt 1794, hvor=ved holdtes en Mester og en Karl; i Aaret 1799 var der af Hør og Kornfrø presset 3800 Potter Olie; men Møllen blev nedlagt før 1820.

I Olriks Afhandling om Aalborgs Handel (1773) siges ogsaa, at dette Sæbesyderi var i god Drift og kunde sælge alt det, som kunde fabrikeres, og af Toldregnskabet 1769 ses, at der nævnte Aar udførtes 257 Tdr. grøn Sæbe til danske Byer, heraf 188 til Køben=havn samt 38 Tønder til Norge; dog var noget heraf tilvirket paa Buderupholm. En Del Hampeolie indførtes fra Rusland til Brug for Syderiet i Aalborg og ligeledes noget Tran fra København, men iøvrigt havde Byen selv Hvalfangere i de første Aar efter Fabrikkens Oprettelse.

Et andet *Sæbesyderi* blev 1784 anlagt af Købmand *Oluf Chri=stensen,* (senere Firmanavn: Oluf Christensen og Sønner) paa Nytorv;

1) Wandall: »Aalborgsk Lommebog« for 1804, der ogsaa er benyttet som Kilde i det efterfølgende.

ved dette arbejdede der 1803 en Sæbekogemester, en Reservemester, to Bødkere, to Arbejdskarle, og den aarlige Tilvirkning af grøn Sæbe ansloges til godt 1000 Tdr., hvortil anvendtes baade Olie, Tran og Potaske. Det arbejdede ogsaa i hollandsk Smag og havde Afsætning baade til Provinsen og København.

Begge disse Sæbesyderier bestod endnu 1819.

Af *Tobaksfabrikker* blev her i Aarhundredets sidste Halvdel oprettet 3, hvorimod det tidligere Spinderi var ophørt før 1773[1]). Den ældste af disse tre blev anlagt af Købmand *Mikkel Jeeg* i H. t. Bevilling af 7. Septbr. 1781; den standsede dog 1783, da den nordamerikanske Frihedskrigs Afslutning bragte Forstyrrelse i Tobaksindustrien, men kom atter i Gang, og den beskæftigede 1803 1 Mester, 2 Svende, 2 Drenge og 36 Arbejdere og forarbejdede aarlig over 110,000 Pd. hollandsk, virginsk og marylandsk Raatobak efter hollandsk Smag. Fabrikken laa øst for Østeraa med den ene Side ud til Brødregyde, og den dreves 1826 af Peter Bønnelycke[2]). 1783 fik *Hans Andersen* Privilegium paa en Tobaksfabrik, som 1801 beskæftigede en Mester, 1 Svend, 1 Dreng og 11 Arbejdere, og som 1799 forarbejdede 10,000(?) Pd. Tobak i hollandsk Smag dels af hollandsk og virginsk og dels af *Tobak avlet her ved Byen*[3]). Den yngste af Fabrikkerne anlagdes af *Christen Winther* i H. t. Bevilling af 1787; derved arbejdede 1803: 1 Mester, 3 Svende, 1 Dreng, 15 Karle og 30 Børn, og der forarbejdedes ca. 100,000 Pd. Tobak aarlig dels af hollandske og virginske, dels af Fredericia-Blade. Fabrikatet var baade efter dansk, engelsk og hollandsk Smag, — man bemærke, at vi da havde faaet en dansk Smag. Afsætningen af disse Fabrikkers Tobakker skete overvejende til Aalborg og Opland, men om Hans Andersens bemærkes dog, at den afsatte noget til Norge.

1772 anlagde *Bertel Jensen Lomholt* et *Uldent- og Linnedtrykkeri*, ved hvilket der efter Indberetning af 1801 arbejdede 1 Mester og 1 Karl; der trykkedes kun indenlandsk Lærred og Vadmel og forarbejdedes kun saa meget, som der efter Kundernes Forlangende blev bestilt til Byen og Omegnen; noget Lærred lavedes ogsaa til »Glindslærred«.

Et *Kattuntrykkeri* blev anlagt 1783 og tilhørte 1803 *Peter Høiberg Schiellerup*; det beskæftigede 3—4 Personer og trykkede baade paa Kattun og indenlandsk Lærred efter engelsk og »hvad anden

[1]) Det ældste Spinderi, der nævnes 1730, blev antagelig afløst af det af Hollænderne »Jakob Italiaender Benjamin & Gebroeder« i Aarene omkring 1750 anlagte Spinderi, som dog nedlagdes før 1773.

[2]) William Christensen: »Oluf Christensen og Sønner« S. 96 ff.

[3]) De understøttede Tobaksfabrikker havde Pligt til at dyrke Tobak, men 1783 var kun 1 Td. Land i Brug til Tobaksavl ved Aalborg. [Eliassen: Tobakken i Danmark S 34.]

Goût de, som lade trykke, forlange«. Fabrikken, der havde Afsætning til de Handlende i Byen og Provinserne, laa tæt sønden for Byen og blev fornyet 1803, hvorimod den Plads, som 1788 blev brugt til at blege Kattun paa, 1802 blev anvendt til Høsthave og Planteskole for Skovtræer (antagelig i Nærheden af Skolen i Danmarksgade.)

Købmand *Hans Christensen Memhauge* oprettede 1791 en *Stivelsefabrik* paa Algade, til hvilken der brugtes indenlandsk Hvede. Den beskæftigede 1800 en Mester og en Svend, men 1801 stod den helt stille.

Ogsaa en *Kartefabrik* blev startet 1798 af *Peder Chr. Lohmann*, og derved arbejdede 1801; 1 Mester, 2 Svende, 1 Dreng og 24 fattige Børn i en Alder fra 5—12 Aar. I Aarets Løb var der lavet 2838 Par Karter efter hollandsk Mønter; til disse brugtes Staaltraad og Søm fra Udlandet, men saavel Skindene som Bladene blev forarbejdede i Aalborg. Den havde Afsætning saavel til Byen som til andre indenrigske Steder.

Købmand *Thomas Sødring* anlagde 1790 en *Chokoladefabrik*, der 1802 udvidedes og med en Arbejdsstyrke af 8 Mand tilvirkede 6—7000 Pd. Chokolade aarlig: Fabrikatet afsattes dels i Provinserne og dels i Norge. Samme Købmand oprettede 1800 en *Sennepsfabrk*, der ogsaa udvidedes 1802 og beskæftigede 6 Mand. De 5—6000 Pd. Sennep, der aarlig formaledes, og som solgtes baade her i Landet og i Norge, avledes overvejende paa Byens Mark (Sennepshaven). Sennepen forsendtes i norske Glas.

15. Jan. 1800 fik Ejeren af Kjærs Mølle *Lars Christensen Springborg* Bevilling til dér at anlægge et *Grubeværk*[1]), der 1803 var i god Gang, og 27. Okt. 1802 fik samme Mand Tilladelse til at oprette en *Pudder- og Stivelsefabrik*, til hvilken der den følgende Sommer opførtes en Bygning.

O. 1806 anlagde Brødrene *Galster en Strømpefabrik*, og samtidig drev de et ret betydeligt *Garveri* og *Handel* med Papir, Sæbe, Tobak og andet. Indehaveren af Firmaet John Georg Galster, der 1815 blev udnævnt til Agent, gik dog efter nogle Aars Forløb fallit, men svang sig atter i Vejret ved Hjælp af et af ham erhvervet Privilegium paa at drive Købmandshandel i N. Sundby (se senere).

1813 oprettede *Andreas Ankjær* fra Lindenborg et stort *Ølbryggeri* i Aalborg; det kunde dog ikke gaa, og efter kort Tids Forløb maatte Ankjær rejse bort som Fallent.

1820 anlagdes *Duys Duysens Bryggeri* ved Østeraa.

Til Aalborgfabrikkerne maa ogsaa regnes et *Teglværk* østen for Byen, der 1803 beskæftigede 1 Mester, 2 Svende og 2 Arbejdskarle, samt en *Kridtpibefabrik* i Nørresundby, anlagt 1773 af *Johan Adolf*

[1]) ɔ: Grynmølle.

Rømer i H. t. Privilegium af 1. Juli s. A. Den beskæftigede 4—5 Mand og tilvirkede 1776 fra 1000—1200 Gros Piber, men 1803 var Produktionen steget til 5—6000 Gros, og der kunde sælges alt, hvad der kunde laves, ja selv til København havde den Afsætning. Leret til Piberne indførtes fra Holland. Da Rømer blev noget til Aars, nedlagde han Fabrikken, og 1818 blev der i samme Gaard anlagt et *Ølbryggeri* af Tyskeren Friedrich Bernhardt.[1])

Endelig maa nævnes, at Aalborg i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede havde en ikke ubetydelig *Hatteindustri*, og at der i H. t. Privilegium af 8. Febr. 1797 i Aaret 1799 blev anlagt en *Papir=fabrik* kaldet »Godthaab« i Ø. Hornum Sogn. Anlæget kostede om=trent 20,000 Rdl. d. K., der fordeltes paa 168 Aktier à 125 Rdl., som ejedes af Aalborgfolk med Købmand, Agent *Christoffer Qvist*, Køb=mand *Mikkel Jeeg*, Landinspektør *Seip* og Vinhandler *Niels Hass* i Spidsen. Den havde god Afsætning af alle Sorter Papir, der tilvir=kedes af indenlandske Produkter, og den beskæftigede 16 Mand i Aaret 1803. En »Konvention« for Aktieselskabet blev vedtaget 3. Maj 1802, og Fabrikken blev drevet indtil 1852.

Det vil af det foranførte fremgaa, at Aalborgs *Industri* var i en rask Udvikling og af slet ikke saa ringe Betydning i den Periode, vi her omtaler, og naar den helsingørske Hospitalsforstander Olrik i sin Afhandling om Byens Handel ca. 1770 siger, om »de manglende Manufakturers og Fabrikkers Oprettelse deels i Aalborg selv, deels paa andre Steder i Danmark og Norge«, at »i Aalborg selv kunde en Deel Manufakturer og Fabrikker, foruden de derværende, enten drives for Købmændenes Regning, eller understyttes af dem ved Penges eller raae Materialiers Anskaffelse, eller ved deres Brug i Handelen fremfor de fremmede Vahrers«, saa var det netop dette, der skete, og derved blev adskillige af de af ham — dog fra et en=sidigt merkantilistisk Synspunkt — paapegede Mangler ved Byens Handel afhjulpne; men det gik med adskillige af disse Fabrikker, som det overhovedet gik med hele den merkantilistiske Tidsalders ved Kunst fremkaldte Industri; da Stilladset — Indførselsforbud, Ud=førselspræmier, offentlig Understøttelse o. l. — blev taget bort, ram=lede Bygningen sammen.

Et Vidnesbyrd om Byens Udvikling paa hin Tid er det ogsaa, at den 1767 fik sin egen *Avis*, »Aalborgs nyttige og fornøjelige Jyd=ske Efterretninger« (Aalborg Stiftstidende), der er Landets ældste Pro=vinsblad; og ligeledes steg *Indbyggerantallet* fra 4160 i Aaret 1769 til 5579 i Aaret 1801.

Olrik har i sit nævnte Værk tabellariske Oversigter over alle til og fra Aalborg 1769 ind= og udførte Varer. Af disse Tabeller ses, at der

[1]) Om Pibefabrikken se Chr. Christensens Afh. i Jydske Saml. 4. R. I. Bd. 342 f.

til København	udførtes	for	100,049	Rd.[1])	fra København	indførtes	for	55,016	Rd.
— Aarhus	—	—	435	—	— Aarhus	—	—	»	—
— Kolding	—	—	»	—	— Kolding	—	—	62	—
— Falster	—	—	270	—	— Falster	—	—	»	—
— Fladstrand	—	—	1133	—	— Fladstrand	—	—	1102	—
— (Frederikshavn)									
— Flensborg	—	—	2008	—	— Flensborg	—	—	506	—
— Grenaa	—	—	4	—	— Grenaa	—	—	3	—
— Hadsund	—	—	2063	—	— Hadsund	—	—	141	—
— Helsingør	—	—	413	—	— Helsingør	—	—	74	—
— Læsø	—	—	496	—	— Læsø	—	—	31	—
								130[2]	—
— Nakskov	—	—	167	—	— Nakskov	—	—	3060	—
— Nordborg	—	—	»	—	— Nordborg	—	—	3243	—
— Randers	—	—	6531	—	— Randers	—	—	»	—
— Skagen	—	—	»	—	— Skagen	—	—	124	»
								253[2]	»
— Stege	—	—	300	—	— Stege	—	—	121	»
— Stubbekøbing	—	—	176	—	— Stubbekøbing	—	—	»	»
— Sønderborg	—	—	46	—	— Sønderborg	—	—	1789	»
— Sæby	—	—	»	—	— Sæby	—	—	824	»
		Ialt	114,091	Rd.[3])			Ialt	66,479	Rd.

Den indenlandske Omsætning — forsaavidt den foregik ad Sø=vejen — viser altsaa et Udførseloverskud af ca. 47,000 Rdl., men herved er at bemærke, at Limfjordskøbstæderne ikke er medregnede, da disse henførtes til Aalborgs eget Omraade, og ved en 30—40 Smaa=skuder, som sejlede for Aalborg=Købmændenes Regning, skete Til=førsel og Aftagen af disse Byers Varer, thi »de smaae Kiøbstæder ere nu Udsælgere for de Handlende i Aalborg«, og »deres Kiøbmænd ere til største Deelen Debitorer til Aalborgs Kiøbmænd.«[4])

Til *Norge* (Arendal, Bergen, Christiania, Christianssand, Drammen, Flekke=fjord, Frederikshald, Frederiksstad, Holmestrand, Kragerø, Langesund, Larvik, Moss, Ø. Risør, Trondhjem, Tønsberg og nogle Smaapladser) udførtes 1769 for 138,045 Rdl.; fra Norge indførtes for 38,600 Rdl. Udførselsoverskud altsaa o. 100,000 Rdl.

Til *Sverige* (Falkenberg, Göteborg, Helsingborg og Marstrand) udførtes 1769 for 5428 Rdl., indførtes for 7596 Rdl., Udførselsunderskud o. 2200 Rdl.

Til *Østersøen* (Lübeck, Rostock, Wismar, Königsberg, Memel, Narva, Riga og Petersborg) udførtes for 4990 Rdl., indførtes for 85,229 Rdl., hvorved altsaa fremkommer et Underskud af over 80,000 Rdl.

Til *Hamburg* udført for 2137 Rdl., indført for 11,283 Rdl., Underskud o. 9000 Rdl.

Til *England* intet udført, men indført for 7,234 Rdl.

Til *Holland* (Amsterdam) udført for 810 Rdl. (500 Tdr. Korn og nogle norske Brædder) og indførtes fra Amsterdam for 10,926 Rdl., Udførselsunderskud altsaa godt 10,000 Rdl.

[1]) Kurant, Parikurs Kr. 3,20.
[2]) Strandede Varer.
[3]) Denne Sum er 391 Rdl. større end af Olrik angivet S. 43.
[4]) Hofman: »Danske Atlas« V. 182, 184, 793.

Til *Frankrig* udførtes intet, men indførtes fra Bordeaux og Nantes for 3632 Rdl.

Til *Portugal* udførtes intet, men indførtes derfra 10 Ladninger Salt til Værdi 18,374 Rdl.

Den samlede udenrigske Handel bragte efter Olriks Opgørelse et Underskud i Handelsbalancen af ca. 131,000 Rdl., medens den indenlandske Handel, hvortil regnedes Omsætningen med Norge, gav et Overskud af 146,000 Rdl. – Underskudet i den udenrigske Handel forleder en Merkantilist til at skrive, at »Aalborgs Tab giør den til den skadeligste Bye i Landet næst Kiøbenhavn«[1]).

For at faa nogen rigtig Forstaaelse af, hvad disse Tal vil svare til i vore Dage, skal vi anføre, at 1 Tønde Hvede kostede $4^2/_3$ Rdl., 1 Td. Rug $2^2/_3$ Rdl., 1 Td. Byg $1^2/_3$ Rdl., 1 Td. Havre 1 Rdl. og 1 Td. saltet Sild $1^2/_3$ Rdl.

Byens vigtigste Udførselsartikler var *Korn, Fedevarer, Sild* og *hjemmegjorte Tøjer* o. l.

At fremkomme med statistiske Undersøgelser angaaende Kornudførslen, der overvejende havde Norge til Maal, vil kun i ringe Grad egne sig til at belyse Handelsforholdene, naar der ikke samtidig gøres Rede for de Bestemmelser, denne Handel til enhver Tid var underkastet; men det sidste vilde falde for trættende for Læserne af et Arbejde som dette, thi – som Nationaløkonomen Martfeld siger i sin »Kornhandelsplan« (1774) – i Løbet af 40 Aar blev Ind- og Udførselsbestemmelserne forandrede 40 Gange.

Det maa derfor være nok at fastslaa, at Aalborg havde en betydelig Kornudførsel, og at det nordjydske Korn særlig gik til Norge laa i, at det almindeligvis var af en saa daarlig Kvalitet, at det ikke kunde sælges andre Steder. Særlig gjaldt det om det vendsysselske, medens f. Eks. en Del af Limfjordsegnene nok kunde konkurrere med den øvrige Del af Danmark i saa Henseende.

Et slaaende Eksempel paa, hvor ringe det til Udførsel til Norge bestemte nordjydske Korn kunde være, anføres af Professor Olufsen i »Økonomiske Annaler« efter en af ham 1802 – antagelig i Aalborg – foretagen Analyse[2]). »Dets snurrige Udseende gjorde mig tvivlraadig om, hvad for en Sort det egentlig var«, men efter hvad der sagdes, skulde det da være Rug; ved Analysen fandtes 38 Dele Hejre, 32 Dele Rug, 4 Dele Klinte, 2 Dele Havre, 2 Dele Hvede, $2^1/_2$ Del Ærter, 1 Del Byg og 1 Del Vikker; Resten – $17^1/_2$ pCt. bestod af Græsfrø, Avner, Sand og Fejeskarn, og de 32 pCt. Rug var tilmed svange og befængte med Meldrøje. Hermed kan ogsaa jævnføres, hvad Buchwald skrev i sine »Uforgribelige Tanker om Bangs Afhandling« (1786) »I Jylland avles elendigt Korn paa de fleste Steder, siden vi vide, at Nordmændene dog tage det, hvor slet det end er.«

[1]) »Danmarks og Norges Tilstand i Henseende til Handelen« S. 24.
[2]) Bd. V. S. 73 f.

Fra Købmændenes Side gjordes der flere Gange Forsøg paa at indføre Kvalitetsbetaling, saaledes her i Aalborg 1816, hvorved man vilde opmuntre Folk til at levere en bedre Vare; men faldt disse Forsøg end ikke helt til Jorden, idet der ses at være betalt og af Handelslavet fastsat forskellige Priser for de forskellige Egnes Korn, saa lod de sig dog heller ikke helt gennemføre, og det var egentlig først henimod Midten af det 19. Aarh., og efter at de engelske Frihandelsforkæmpere (Manchesterskolen) 1849 havde faaet Toldmuren, som hindrede Kornudførsel til England, fjernet, at Princippet kan siges at være gennemført.

Udførslen af *Fedevarer* som Smør, Flæsk, Kød, Tælle, Ost og Æg var heller ikke ringe dels til København og dels til Norge, og de samme Steder var Hovedaftagere af de *Uldvarer* og *Lærreder* (Bolster, Dynevaar, Dyner, Lærred, Strømper, Nattrøjer, Hvergarn, Vadmel m. m.), som Bønderne da i stort Maal tilvirkede som Husflidsartikler; i 1769 udførtes heraf til andre Byer i Danmark, væsentligst København, for 16,587 Rdl. og til Norge for 18,700 Rdl.; i 1796 var Byens Udførsel af disse Artikler steget til ca. 50,000 Rdl.s Værdi, og samtidig havde Byens Manufakturhandlere aftaget for 6,700 Rdl.[1])

Fra gammel Tid af havde Udførslen af saltede *Sild* jo haft en meget stor Betydning for Aalborgs Handelsomsætning, men Sildefiskeriet var i sidste Halvdel af det 18. Aarh. stærkt aftagende; i Aaret 1706 angives der fra Aalborg at være udført 1396 Læster (à 18 Tdr.) saltede Sild til Danmark, men 1760 derimod kun 296 Læster[2]); til Tyskland og Rusland gik 1769 kun 82 Læster og til Hamburg 10 Læster, hvorimod Sverige intet aftog. Udførslen af saltede Sild til Udlandet androg saaledes 1769 kun 92 Læster, hvorimod den 1706 var 1273 Læster og endnu 1754 henimod 600 Læster.

Grunden til denne Tilbagegang var dels, at Silden ikke viste sig i Limfjorden i saa store Mængder som forhen, men ogsaa at Sveriges Sildefiskeri var i stærk Opkomst, hvorfor dette Land, der tidligere havde aftaget en stor Del af Limfjordssildene, havde umuliggjort Indførsel ved at anordne en høj Told for danske Sild og Udførselspræmie for svenske.

I sin »Afhandling om det vigtigste Saltvands-Fiskeri« skriver Byfoged I. L. Lybecker i Nibe 1772; »Men hjælp Gud! hvor ligger denne og andre af Danmarks Nærings Grene i Dvale! hvor bedrøveligt er det at se Fiskeriets slette Drift«, og medens der efter hans Angivelse ved Toldstedet (i Aalborg) i Tiaaret 1720–1730 fortoldedes omtrent 250,000 Tdr. saltede Sild ialt foruden mangfoldige tørrede,

[1]) Rawert: »Danmarks industrielle Forhold« S. 79.
[2]) Olrik: »Aalborgs Handel« S. 38.

røgede, ferske og flækkede (ogsaa stegte Sild i Dunke udførtes), saa den hele Fangst kunde anslaas til 100,000 Tdr. aarlig, stod det nu helt bedrøveligt til. Lybecker mener dog, at der var Sild nok, men Borgerne i Aalborg og Nibe havde faaet udvirket, at det var bleven forbudt Svenskerne, der købte en Mængde ferske Sild fra Limfjorden, at opkøbe disse (fordi man vilde tvinge dem til at købe saltede), og derpaa havde Sverige saa svaret med de ovennævnte Toldanordninger, der havde bragt det svenske Fiskeri saa vidt, at Landet kunde undvære de danske Sild.

Siden den Tid har der nok af og til været Perioder, da Sildefiskeriet atter bedredes, men det har dog aldrig senere faaet den Betydning for Aalborgs Handel, som det havde i »gamle Dage«, og for vor Naboby Nibe, der en Gang havde over 100 Fiskeri⸗Rhedere, som »skaffede en utrolig Hob Mennesker Brød«, medførte dets Aftagen en økonomisk Undergang i Aarene omkring 1820.

Det er maaske de færreste nulevende bekendt, at ligesom enhver nogenlunde forsynlig Købstadsborger om Efteraaret gjorde sit Indkøb af Smør og Sulevarer til den kommende Vinters Forbrug, saaledes forsynede man ogsaa Spisekammeret med en eller flere Fjerdinger saltede Sild, – man var jo ikke saa kræsen den Gang som nu. Helt morsomt er det at se, at Professor C. F. Wadskier i København 3. Aug. 1772 sender Konrektor H. Gottschalch i Aalborg Betaling for 1 Fdg. Aalborg Høstsild og anmoder om, at G. atter vil lade ham faa en Sending af »de i sit Slags velsmagende Aalborg⸗Høste Sild«; »de Jydske Sild og jeg ere gamle, gode Venner, thi jeg er derudi af en anden Smag end den u⸗bekiendte Autor til det bekiendte distichon: fordi vor Stats⸗møe kun sielden er mild, Derfor faae vi Sild, derfor faae vi Sild«[1]).

Vender vi os til *Indførslen*, ses det, at der i Aaret 1769 indførtes $60^{1}/_{2}$ Læster (à 18 Tdr.) spansk *Salt* fra København, 57 Læster fra Norge, $43^{1}/_{2}$ Læster fra Frankrig (fransk) og 367 Læster fra Portugal (10 Ladninger), ialt 528 Læster, hvortil kom $62^{1}/_{2}$ Læster Liverpool⸗Salt, men det siger sig selv, at Salttilførslen fulgte Fiskeriets Svingninger. Af *Stenkul* indførtes der kun 233 Læster, aldeles overvejende fra England; det var altsaa ca. 4300 Tdr., og det vidner jo ikke om nogen imponerende Fabriksdrift i Byen. Fra *Norge* fik man Trælast, Jern, Kakkelovne, Tran, Glasvarer m. m., fra *Sverige* Tjære, Tømmer, Træstole, Møllestene m. m., fra *Lübeck*, *Hamburg* og *Amsterdam* alle Slags Kolonial⸗ og Materialvarer m. m., fra *Østersøen* Hør, Hamp, Blaar, Potaske, Sejldug m. m., fra *England* Kul, Salt, Isenkram, Bly m. m., fra *Frankrig* Vin og Spirituosa, Salt, Frugt m. m. og fra *Portugal* Salt og Citroner[2]).

[1]) Danske Saml. 2. VI. 91 f.
[2]) Olrik: »Aalborgs Handel« S. 38.

Toldindtægterne udgjorde i Aarene 1769–74 ca. 15,000 Rdl. aarlig, hvilket var det dobbelte af Helsingørs og 10 Gange saa meget som i Aarhus og Randers; der ankom Aaret 1769 398 Skibe med en Drægtighed af 11,584 Reg. Tons (til Aarhus 187 Skibe, Drægtighed 4334 Reg. Tons), og Byens *Handelsflaade* bestod af 66 Skibe med en Drægtighed af 2596 Reg. Tons (heri medregnet Skibene i Fjordfarten, der ikke er medtagne i Olriks Tabel for 1768, hvorefter Aalborg kun skulde have 37 Skibe med 1872 Reg. Tons Drægtighed). Til Sammenligning kan anføres, at *Aarhus* 1769 havde 29 Skibe med 840 Reg. Tons Drægtighed og *Randers* kun 19 Skibe med 442 Reg. Tons. I de følgende Tiaar voksede Byens Handelsflaade ogsaa stærkt, og 1805 var dens Drægtighed ca. 3250 Reg. Tons foruden Skibe paa under 20 Tons, af hvilke der sikkert her fandtes flere end de 5 pCt. af den samlede Drægtighed, der var Normen for Landet i sin Helhed[1]).

Under den Struenseeske Ægide var det blevet overdraget Finansraad Oeder at undersøge Betingelserne for Søfartens og Fiskeriets Ophjælpning, og i den Anledning henvendte han sig 1771 til Magistraten i Aalborg for at høre dens Mening om forskellige Spørgsmaal og for at faa nogle Oplysninger om Forholdene her. Af Svaret, der er dateret 2. Septbr. 1771, ses, at fra Aalborg udgik aarlig henimod 400 Skibe af Størrelse fra 3–160 Tons, og et lignende Antal ankom. De allerfleste af dem var danske og norske, men der kom dog almindeligvis 4–5 engelske Skibe med Kul, et lignende Antal svenske med Tjære og nogle faa svenske Jagter og Baade med Brædder, Alun og Potaske, hvilke sidste tog en Del Viktualier med tilbage. Byens egne Skibe udgjorde 50, der mest sejlede paa Indlandet og Norge, men hertil kom 50–60 Smaafartøjer og Kaage, som hentede Tørv og Brænde, Korn og Viktualier fra Limfjordsegnene[2]). I Byen var en *Navigationsskole* i et Værelse i Skolegadens Fattighus, og der holdtes en Navigationsmester paa Fattighusets Bekostning, hvilken gratis skulde undervise de Drenge, som Fattighuset opdrog, og som havde Lyst til Søen, medens han fik Betaling for andre, som søgte Skolen.

Under Omtalen af Byens Skibsfartsforhold maa ogsaa nævnes, at Købmand Jens Thagaard og nogle Medinteresserede fra 1764 drev *Robbefangst* ved Spitzbergen med 2 Huggerter. Man agtede imidlertid at udvide Virksomheden ved Anskaffelse af 2 Skibe til, og 13. Septbr. 1765 fik Selskabet Bevilling til, at der aarlig i 6 Aar maatte blive det tilstaaet en Understøttelse af Kommercefonden paa 5 Rdl. for hver Kommercelæst af de til Fangsten anvendte Fartøjer, og desuden skulde Skibene være fritagne for Losse⸗ og Havnepenge, for

[1]) Marcus Rubin: »1807–1814« S. 55.
[2]) Jydske Saml. 1. VII. 348.

Told af de hjembragte Varer og af de til deres Udrustning nødvendige Materialier.

Dette saakaldte »*Grønlandske Kompagni*« havde dog ikke Lykken med sig lige saa lidt som det af Guldberg og Schimmelmann i Aaret 1775 i København oprettede Hvalfangerselskab; vel fangedes der en Del, og Skibenes Udbytte for 1770 solgtes ved Auktion her i Byen for 6797 Rdl., men det var ikke nok til at dække Omkostninger ved 3 Skibes Udrustning m. m., og Skibene — 3 Huggertgallioter paa 24 Tons Drægtighed — blev derefter oplagte; det følgende Aar blev de solgte ved Auktion for 5200 Rdl. til Købmand Chr. Ryberg med flere, og Kompagniet blev opløst med stort Tab[1]).

I det forannævnte Svar til Finansraad Oeder kommer ogsaa Aalborgkøbmændenes Misfornøjelse med den *vendsysselske Skudehandel* paany til Orde, og det kan heller ikke nægtes, at Udførslen til Norge ad denne Vej netop i hine Aar tog et stort Opsving, der nok kunde virke generende for Købstæderne, da Skudehandlerne tillige forsynede Landboerne med mange andre Brugsartikler — tildels indsmuglede —, end de havde Lov til.

Oeder havde spurgt om, hvad der kunde tjene til den stedlige Søfarts Opkomst, og efter at have udtalt nogle anerkendende Ord om Spørgsmaalets Vigtighed, og at dets Besvarelse kræver større Indsigt, end man tør tiltro sig, hedder det:

»Særdeles for dette Sted kunde være gavnligt, at de ved Vesterstrand paa nogle faa Aar til et anseligt Tal forøgede Sandskuder bleve afskaffede, hvis Ejere, som ere Landsbymænd og Selvejere, strax efter at Kornet er kommet i Hus, begynde at kjøbe det af Bonden for at overføre det til Norge, hvor de paa saadan sildig Aarstid, da Norge af Frygt for paakommende Vinter ikke tør udsende sine Skibe, kan faa det vel betalt, hvorved Kornet sættes her i høje Priser, og senere tabes paa det.«

Tillige ønskedes de saakaldte Humleførere standsede, da deres Virksomhed var aldeles ulovlig nord for Kolding.

Om Olrik har kendt Oeders Korrespondance, eller om han har sin Viden ad anden Vej, skal ikke kunne siges, men ogsaa han omtaler Strandhandelen i sin Afhandling, og idet han bevidst eller ubevidst giver en falsk Fremstilling af dens Historie, skriver han, at »den skadelige Landprang, som øves af de mange Strandboere i Løkken, Blokhusene og andre slige Steder i Nærværelsen,« er en Hindring, som møder Aalborgs Handel, og han fortæller, at Antallet af Sandskuder er Tid til anden meget forøget.

»Den er Kjøbstæderne til Fornærmelse, eftersom Kjøbmændene lide Skaar i deres Næring derved, at disse Skibsfolk sætte tildeels

[1]) Jydske Saml. 1. VII. 347; Olrik: »Aalborgs Handel« S. 88.

Fortjenesten bort i Klæder af Engelske og andre fremmede Vahrer, som de hemmelig hiemføre fra Norge. Den er Landet til Skade, fordi de uformærkt indføre disse fremmede Vahrers Brug blandt Bønderkonerne og Bønderpigerne, hvortil de have den bedste Lejlighed paa de Reiser, som de gjøre omkring paa Landet efter Korn.«

Og han mener, at den paalagte Skudeskat af 20 Daler af hver Skude er for intet at regne mod den Skade, disse Handlende foraarsager Landet, i hvilken Betragtning han finder Medhold af Byfoged Lybecker i Nibe, som ogsaa har skrevet om den »Materie«[1]).

Olriks Appel til Regeringen om at forbyde Skudehandelen blev dog ikke taget til Følge, og saavel i Løkken som i Blokhus, ved Tranumstrand, Slettestrand og videre vest paa dreves der henimod Aar 1800 en meget betydelig Handel for en stor Del af Familien Brix og forskellige til den knyttede Slægter.

Af Hans Holcks »Danmarks Handels Speil« 1766 ser vi, at der nævnte Aar var 79 Købmænd i Aalborg, og at de var fordelt paa de forskellige Brancher paa følgende Maade: 41 drev Handel med Produkter, Specerier og grove Varer, 10 med Korn, Tømmer og grove Varer, 6 med Vin og Brændevin, 4 med Malt, 5 med Nürnbergervarer, 4 med Manufaktur, 2 med Silke, Kniplinger og andre Modesager, 1 med Sæbe, Hør og Hamp, 1 med Hør og Jern, 1 med Korn, 1 med Korn, Hør og Hamp, 1 med Tag- og Mursten, 1 med Snustobak, og 1 holdt Apotek.

Der er vel næppe nogen, som nu om Stunder vilde indlade sig paa at fremkomme med en almindelig Karakteristik eller Vurdering af en Bys hele *Handelsstand*, thi de enkelte Medlemmers sociale og kulturelle Standpunkter er jo saa vidt forskellige, at der i saa Henseende aldrig kan blive Tale om noget Fællespræg udover, at man kan kalde det en driftig eller en mindre energisk Stand; men anderledes i ældre Tid, da Lavsreglerne hindrede en mere fri Udfoldelse af de personlige Egenskaber og paa alle Omraader søgte at skabe, hvad man med Rokokotidens Udtryk kaldte »Egalité« mellem Lavsbrødrene. Da kunde der maaske med nogen Berettigelse tales om et Fællespræg trods de personlige Særegenheder, der da nødvendigvis ogsaa maatte gøre sig gældende, og der foreligger i hvert Fald flere af den Slags Udtalelser om Aalborgs Handelsstand i sidste Halvdel af det 18. Aarh. Saaledes siger Olrik i sin oftnævnte Afhandling (1773), at endog de rigeste Købmænd fortsætter deres Handel med samme Iver som forhen, og at Byens Købmænd

»ere ansete for ordholdige og redelige i Handel. Dette er uden Tvivl Aarsag til, at de have en meer end almindelig god Credit baade inden- og udenlands, og at der i Aalborg sielden forefalde Tvistighed

[1]) Prisskrift om de høje Kornpriser S. 48.

i Handels=Sager. Mange Aar gaa forbi, uden at en Vexel bliver protesteret. Foruden disse Egenskaber fortiener de Roes for Aar=vaagenhed og Arbejdsomhed i deres Handel og for Høflighed mod alle, endog dem, som de ikke staae i nogen Forbindelse med i Hen=seende til Handelen«.

Dernæst omtaler han, at der her i Byen er god Lejlighed for unge Mennesker, der vil være Købmænd, til at lære noget, da Byen har en meget duelig Skoleholder Jacob Saurbier, der foruden i de almindelige Fag ogsaa giver Undervisning i Tysk og Bogholderi, og han siger, at de unge Mennesker, der var i Handelslære i Aalborg, »paa nogle Aar have begyndt at lægge sig efter Tysk, Engelsk og Fransk« og at »Nytten af disse Sprog for Købmænd jo er velbekendt«.

Mindes vi Holstebroborgernes Ængstelse i 1733 for at støde de »store og fornemme« Købmænd i Aalborg for Hovedet (se S. 91), har det sin Interesse at se det samme »Grandseigneurpræg« hæftet paa dem i en noget senere Tid; det hedder nemlig her, at »de har et meget galant og fornemt Væsen paa sig fremfor andre Steder, har der=hos Ord for at være stolte og indbildske og se andre over Skuldrene, som ikke ere saa galante og fornemme som de selv[1]); og endelig kan vi nævne, at en højtdannet, skotsk Præst og Godsejer Macdo=nald, der 1808 en Tid opholdt sig i Byen som Krigsfange efter at være forlist ved Skagen, giver Aalborgs Købmænd og Embedsstand følgende Omtale[2]): »Det Sprog, der almindelig tales, er Dansk, men Folk med Rang og Dannelse og selv hele Mellemklassen taler Tysk, nogle faa forstaa Engelsk eller Fransk«, og han vender flere Gange tilbage til den Medfølelse, Byens Borgere udviste saavel overfor de ulykkelige Skibbrudne fra »The Crescent«, der var forlist ved Løn=strup, som overfor de andre i Aalborg værende engelske Krigsfanger; der blev fra Garnisonens Side gjort alt for gøre Tilværelsen nogen=lunde let for dem under deres ufrivillige Ophold, og »de fornemste Borgere og Købmænd i Aalborg fulgte det Exempel, som disse høj=sindede Officerer gav dem. De indbød os hyppig til Gæst i deres Hjem . . .« En særlig Tak bringer han Hr. Kjellerup (antagelig Lauritz) og Strømpefabrikant I. G. Galster, hvis Navn han dog ikke tør an=føre uden Tilladelse.

Fra Tiden ca. 1780 har vi forøvrigt en ganske fornøjelig Skil=dring af Livet i et aalborgsk Købmandshus og af Forholdene i Byen.

I det Dr. M. G. G. Steenstrup udgivne »Dansk Maanedsskrift« for 1861 findes nogle »Erindringer« om Aalborg fra Tiden ca. 1780, nedskrevne ca. 1848 af Løjtnant Varberg efter mundtlig Fortælling af en 86=aarig Kvinde, som besad megen Livlighed og en god Hu=kommelse. Den gamle Dame – hendes Navn angives ikke – har

[1]) E. Holm: »Danmarks Riges Historie« VI. S. 248.
[2]) Jydske Saml. 3. III. 388 ff, 4. V. 407.

efter det Foreliggende at dømme haft sit Hjem i en af de daværende talrige Storkøbmænds Huse, det var jo i den gyldne Handelstid, og et Udtog af hendes Erindringer kan da tjene til at illustrere For=skellen i Levemaade mellem Datidens og Nutidens velhavende Hjem.

»Den Gang var det ikke som nu med Købmændene, der nu handle med Alting. Enhver befattede sig mestendels kun med een Ting; saaledes var der Købmænd, der blot havde Træsko og Jyde=potter eller sorte Kar, som man kaldte dem, til Udsalg. Andre Flæsk, Pølse og andre Levnedsmidler, thi Høkere kendte man ej noget til den Gang; en stor Del handlede alene med Sild, som de nedlagde i Tønder, thi da var Sildehandelen en meget vigtig Artikel. Min Fader var en Slags Undtagelse, da han ikke blot havde 4 Skibe i Søen, hvoraf det ene bestandig foer paa Lübeck, det andet paa Ro=stock, det tredje, som vi kaldte »Vestfareren« op ad Fjorden til Nibe, Løgstør, Thisted og Nykøbing og bragte Fragt frem og tilbage, altid med fuld Ladning, hvilken Fart betalte sig bedst af alle Fartøjerne, og det fjerde foer paa Norge; men desuden drev Brænderi og Malt=gøreri og havde Butik med Udsalg af Kaffe, Sukker, tør Fisk, Jern og Salt og andre Varer; ogsaa havde vi i Butikken Kram (d. v. s. Manufakturvarer) til Salg, især Ry= og Bomulds=Nathuer, der var en vigtig Artikel til Bønderne den Gang. Der kom ikke en Bonde til Byen, uden at han havde sin Bomulds=Nathue underneden sin Kabus, Hat eller røde Hue; – derfor indførtes ogsaa en stor Mæng=de af disse baade fra Rostock og især fra Lübeck. Vi havde be=standig seks Køer og seks Svin paa Stald til Fedning, hvilke »Bergens=Fareren«, som vi kaldte Fartøjet, der foer paa Norge, altid tog Kødet og Flæsket af med, naar de blev slagtede, og som det betalte sig godt at sende dertil.

Den Gang, kan De tro, maatte vi Børn anderledes arbejde end de nu gør, hvor Købmands=Døtrene sidder paa Stads fra Morgen til Aften og læser i en Bog. Min Fader havde kun een Gaardskarl og een Pige; vi var fire Pigebørn og een Broder, men han var saa lille og kunde ikke bestille noget, men vi andre Børn maatte op om Morgenen Klokken 3 og bære Malt paa Køllen og af Køllen, derpaa ned i Køkkenet og lave Davren, som de da kaldte Frokosten, der mest bestod af enten Øllebrød eller Mælkebrød; thi kun min Fader og Moder fik The med Smørrebrød til om Morgenen, ingen af vi andre. Pigen og Karlen passede Brænderiet, Malten og Bryggeriet, da vi selv bryggede vort Øl baade til alle Fartøjerne og det, vi selv brugte; men det var ogsaa meget bedre Øl end det, man nu faar.

Om Dagen skiftedes vi til at passe Butiken og Køkkenet, saa=ledes at to af os Pigebørn var i Køkkenet, gjorde Stuerne rene, redte Sengene osv., og de to passede Handelen, og saa skiftede vi om hver Uge. Vor daglige Klædning var et uldent eller et Hvergarns Skørt og en Trøje af samme Sort Tøj med Skøder. Om Aftenen spandt vi til Kl. 10. Vi maatte desuden selv fortjene vore Klæder. Min Fader handlede nemlig ogsaa med Skind; alle de Skind, der var Uld paa, maatte vi klippe, og denne Uld var vor, som »Lübecks=Fareren« tog med sig til Lübeck og solgte for os, og derfor kunde vi mageligt klæde os, endskønt vi hver havde vor svære Silkekjole, naar vi skulde til Kirke eller en Gang imellem til Stads eller Bal.

Paa »Kompagnihuset« var der nemlig om Vinteren hver fjor=

tende Dag et Ungkarls-Bal, hvor da gerne een eller flere af os blev inviteret til, og hver fjortende Dag var der samme Sted Gammelmands-Bal, men dertil maatte ingen af de Unge komme. Der skulde De have set de brocherede Kjoler og de store Fiskebensskørter, Madam-merne havde paa – min Moder saae ud som en Barduus (betyder en meget svær Kvinde) og kunde knapt komme i Kareten, da alle de, der var en Smule at gøre ved, holdt deres egen Karet, hvori de ogsaa næsten hver evige Søndag kørte til Kirke.

Vi havde ingen Gulvtæpper eller Tapeter paa Væggene; nej, vi havde graa hollandske Stenfliser til Gulv i alle Værelserne und-tagen i vor Stadsstue, hvor der var Fjællegulv, og alle Værelserne var hvidkalkede, Vægge, og Loft, med et godt Panel forneden, der var malet rødt, grønt eller blaat.

Jeg erindrer en Fornøjelse, som vi Unge havde den Gang, og som vi satte stor Pris paa. De, der gik ud af Latinskolen, og skulde til København, havde sjældent Rejsepenge. Det var derfor Skik og Brug den Gang, at de holdt en Afskedsprædiken, som vi kaldte det, i Sct. Jørgens Kirke, der laa udenfor Byen (den nuværærende Ma-terialbygning paa den gamle Kirkegaard). Denne Kirke var egentlig for begge Hasseriserne, hvilke havde deres Sognekirke her, men da Præsterne fandt, at de gerne kunde gaa ind til Byen og høre Præ-dikenen, hvilket var lidt mageligere, som jo ogsaa er sandt, saa blev Kirken nedbrudt. Naar nu disse Latinere eller Studenter, som vi kaldte dem, skulde gøre denne Afskedsprædiken, gik de omkring i Byen og bad Forældrene, om de tillod, at deres Børn maatte høre deres Afskedsprædiken i Sct. Jørgens Kirke; dette tillod de da gerne, og gav vi da altid en Krone hver i den Tavle, der gik omkring i Kirken for dem, der holdt Afskedsprædiken. Dersom der nu kun var een eller to, der skulde rejse, saa fik de gerne saa mange Penge ind, at de blev saa fornøjede, at de gjorde et lille Bal to Dage før de rejste, og dertil inviterede de nogle af dem, der havde givet mest, og som de bedst kunde lide, og der var jeg gerne med og har saa-mænd aldrig moret mig saadan som paa disse Baller. Forresten spildte man ikke Tiden eller ødte saa mange Penge paa Ballerne som nu; man fik aldrig varm Mad. Vi spiste et Stykke Smørrebrød eller noget Kage eller Æbleskiver, som vore Piger bragte op, og fik dertil et Glas Punsch, som vore Kavalerer trakterede os med, hvorfor han spiste med os af Kurven, saa længe der var noget i den. Heller ikke fløj de saadan af Sted, som de var gale, som de nu gør; nej, da hed det skam, at man kunde sætte sine Fødder rigtig net. Vi dansede Menuet, Sekstur, Firetur, Krydstur, lang Skotsk, Molinasko, Rilen og Kysturen, ja, mange flere, men der skulde passes paa, kan De tro, for at komme ud af mange af dem, især af den gale Kjøraus, som vi altid dansede, naar vi havde spist og drukket vor Punsch, og saa kan De tro, vi lo for Alvor; ogsaa holdt vi op imel-lem, og saa legede vi Panteleg eller Jomfruen i det Grønne og andre saadanne herlige Lege. Før Ballets Slutning satte vi os gerne sam-men i en Kreds og sang; men Herre Gud, hvor det var saa strengt, naar vi kom hjem og kom af Klæderne og skulde paa Maltloftet; men der hjalp ingen kære Moder; thi Ballerne varede aldrig længer end til Klokken to.

Ved Siden af os blev i min Ungdom bygget et Sukkerhus.

Jeg glemmer aldrig, saa længe jeg lever, en Formiddag, da jeg stod oppe paa Loftet og klippede Skind og gik hen og saae ud af Lofts-lugen paa Arbejderne.

En ung og rigtig køn Snedkersvend stod i tredje Etage af Bygningen og holdt sig med venstre Haand ved Vinduesposten ud til Gaden i et af Vinduerne og talte med en af de andre Arbejdere underneden. Pludselig slipper Posten ud, han styrter ned paa Gaden og døde paa Øjeblikket; han bevægede kun den venstre Overarm to Gange, og saa var han død .... Min Fader sagde straks: »Det Hus bliver der saamænd ingen Lykke ved«, og han havde Ret, thi det varede ikke længe med den Herlighed. Der var mange Mænd i Aalborg, der tog stort Tab ved dette Sukkerhus; det blev oprettet og bygget ved Aktier, som Folk tog i Byen; fra Tyskland af blev der En forskreven, der skulde forestaa det, med ham kom tolv Ar-bejdere, der alle var Tyskere. Det var en prægtig Ting med dette Sukkerhus, saa længe det gik, og Folk i Byen var saa glade over det og saa stolte af at have et Sukkerhus; men hvordan det nu var, saa kunde det ikke bestaa ret længe (Aalborg Sukkerraffinaderi ved Stranden blev anlagt 1752 af Henrik Ladiges fra Altona, senere Raf-finadør i København, der 1757 solgte det til et Aktieselskab med en Kapital af 40,000 Rdl. kurant. Det Byggeforetagende, den gamle Dame omtaler, maa antagelig have været en større Udvidelse af Fa-briken, der først gik i Stykker ca. 1820, efter at den nye Toldkurs, som Regeringen ca. Aar 1800 slog ind paa, havde ødelagt dens Basis. Den Tysker, der indkaldtes som administrerende Direktør, var en v. Spreckelsen fra Hamburg.)

Rige Folk var der ellers mange i Byen den Gang, men man kunde rigtignok ikke se det paa deres Hverdagsdragt. Mange af de rigeste Købmænd gik til hver Dags Brug hjemme i deres Skindtrøjer og Træsko, og deres Koner i uldne Skørter eller Hvergarnskjole. Selv Madame Poppe (Magdalene Marie Friedenreich, f. 1709, d. 1778, gift I. Apotheker Rübner, II. Apotheker Helms og III. Apotheker Poppe), der da ejede det gamle Apothek, gik hver Dag selv i Apo-theket; i hendes Hvergarnskjole og hvide Forklæde, som hun altid løftede op i med venstre Haand, gik hun omkring og spurgte hvert evige Menneske, der kom i Apotheket, hvad de skulde have, og det fra Morgen til Aften, ihvorvel hun var en af de Rigeste i Byen; men den Gang var dette ogsaa det eneste Apothek, der var i mange Miles Omkreds. Rübner fik Apotheket af hende, og da blev der straks en Forandring, (han var hendes Søn af første Ægteskab). Jeg erindrer, at det skulde repareres, og den Gang var der ikke Sandsten at faa her i Landet, hvorfor et af mine Faders Fartøjer blev fragtet til Lübeck efter Sandsten dertil.

Naar vi anfører Navne som Chr. Ryberg † 1796, Familien Gjød-wad, Oluf Chr. Holt † 1779, Oluf Christensen og Sønner, Lauritz Kjellerup † 1823, Jacob Kjellerup † 1831, Jacob Himmerig † 1773, Jens Berlin † 1806, Niels Vadum † 1763, Engelbrecht Brinch † 1797, Mikkel Jeeg † 1805, Axel Nielsen Møller † 1775, Anders Herskind † 1838, Niels Syndergaard † 1820, Christoffer Quist † 1815, Tho-mas Sødring † 1832, Peder Borreschmidt † 1831, Laurids Trap

† 1766, Familien Overwad, Wigelsen & Sønner[1]), N. C. Brix † 1824, Laurits Hansen Winde † 1797, Fr. og D. Simoni og fra en lidt senere Tid (1803) *Søren Winkel* † 1836 – tror vi at have nævnt de vigtigste Firmaer i hin Periode. Ikke faa af Indehaverne havde Rang som Agent, Justitsraad eller Etatsraad, men i en Tid, da enhver velmeriteret »Proprietarius« i det mindste maatte erhverve sig en Kammerraadstitel, var det jo heller ikke vanskeligt for en nogenlunde godt situeret Købmand at faa den Charge, han attraaede, og der var heller ingen, som tog Fortrydelse af, at man købte en saadan.

En Følge af den Anseelse, Aalborgs Handelsstand nød i hin Tid, var, at Pladserne som Lærlinge hos disse Firmaer var meget eftertragtede, og her mødtes *Købmandsdrenge* fra saa at sige hele Landet, hvorved den opvoksende Købmandsstand i Aalborg fik et langt mere »kosmopolitisk« Præg, end Tilfældet var i Landets øvrige Provinsbyer.

Lauritz Kjellerup.

Naar f. Eks. Cecilie Gieding, Enke efter Købmand Jens Nielsen Kjellerup i Aarhus, lod sine Drenge Lauritz, Niels og Jacob lære her, var det vel, fordi hun mente, at her fik de den bedste Uddannelse, der kunde skaffes dem udenfor København, og hun blev jo for saa vidt heller ikke skuffet, som Lauritz og Jacob blev to af Danmarks største Provinskøbmænd; – den tredie Broder døde her 1779 som »Købmandsdreng«.

Blandt de Aalborglærlinge, der skabte sig et Navn i andre Byer, skal vi her indskrænke os til at nævne to, nemlig Konferentsraad *Niels Bertelsen Ryberg,* f. 1725, d. 1804, en Bondesøn fra Ryberg i Salling. Han lærte Handelen her hos sin Morbroder Axel Møller og rejste senere til København, hvor han blev Grundlægger af det i Datiden næsten verdenskendte Handelshus Ryberg & Co. En anden bekendt Grosserer fra samme Tid var *Rasmus Jonassen Dybwad,* f. 1734 som Søn af en lille Købmand i Nibe. Han kom 1750 i Lære hos Chr. Overwad i Aalborg, hvor han var til 1756, gav sig derefter i Kompagni med en Broder Mikkel om en Forretning i Nibe, men efter 3 Aars Forløb maatte de standse. Begge Brødrene flygtede om

[1]) Firmaet »Wigelsen og Sønner« stiftedes af Justitsraad Hans Wigelsen, der ogsaa var Stadshauptmand.

Natten fra Byen – maaske for at undgaa Gældsfængsel – og kom til Norge, hvor Rasmus blev en af Christianias betydeligste Købmænd, men 1797 maatte han atter gøre Opbud, og faa Dage efter døde han. Han er Stamfader til den bekendte og ansete Christianiaslægt Dybwad[1]).

Da det formentlig vil have Interesse for adskillige at læse en af Datidens Lærekontrakter, af hvilke flere er ret interessante, gengiver vi en saadan – valgt i Flæng – efter Lavets Lærlingeprotokol.

(Stempel 1 Rixdlr.)
1785.

Contract imellem Hr. Rasmus K. Mørck og sin tiener Niels Færck.

»Imellem os underskrevne, jeg *Niels Færck*, som med mine kiære forældres Villie og Samtycke har givet mig udi Tjeneste hos Hr. *Rasmus K. Mørck*, Kiøbmand i Aalborg, ved hans Negotie og Comptoir Forretninger udi 6 Aar, hvilke Sex Aar angaar og Reignes fra Michali Aar 1783 og continuerer til Michali Aar 1789. I værende Tiid Forpligter ieg mig at skal Foreholde mig troe og lydig, Flittig og huurttig i miine Forretninger, hvad mig befalet Vorder, Og mig som en Comptoir- og Handels-Dræng er Pligtig at Forrætte; ingen tiid at gaae af min Principals huus i Egne Erindrer Uden tilladelse, Mindre Frad Samme at udeblive nogen Natt. Fremdeles skal ieg vere Taus i alt det, Som Angaaer min Principals Contoirs Og Handels Affairer, Og mig derom ikke til nogen Fremmed og u-vedkommende at udlade. Iligemaade skal ieg undholde mig Fra Gemeenskab med tieneste Folkene i Huuset og uden Forre, som alleene forværrer de Unges Sæder og Føeder skadelige Følger, i alle tilfælde skal ieg Forholde og opførre mig Saaleedes, Som En Retskaffen og Ærekiær Handels og Contoirs Dræng Kand Egne Og Anstaae, Saa fremt ieg ikke vil Forspilde, men ventte at Nyde Gott af den Underviisning til min Forfremmelse i tiiden, Som mig ved denne Contract nærmere Beloves.«

Principalen lover at holde Drengen med Kost, Logis og Klæder i Læreaarene og at give ham 2 anstændige Sæt Karleklæder med behørigt Lintøj, naar han har udlært[2]).

Tiden fra 1775, da den nordamerikanske Frihedskrig udbrød, til henimod 1807, da Danmark selv blev inddraget i Krig, er bleven kaldet »*den danske Handels Guldalder*«, »den glimrende Handelsperiode«, »den store Konjunktur«, »den danske Handels Empire« o. s. v. – kært Barn har mange Navne – og det var jo ogsaa en Tid, da dansk-norsk Handel og Skibsfart tjente uhyre Kapitaler som Følge af, at de krigsførende Magters Fragtfart maatte standse og Forbindelsen mellem Moderlandene og Kolonierne vedligeholdes af neutrale Staters Skibe.

[1]) Bertram Dybwad: »Familien Dybwad«. Christiania 1911 og 1912.

[2]) Niels Færch, der var Søn af Anders Nielsen Færch i Nibe, rejste dog fra Byen, før han havde udstaaet sin Læretid, og blev senere Købmand i Nibe, død 1825.

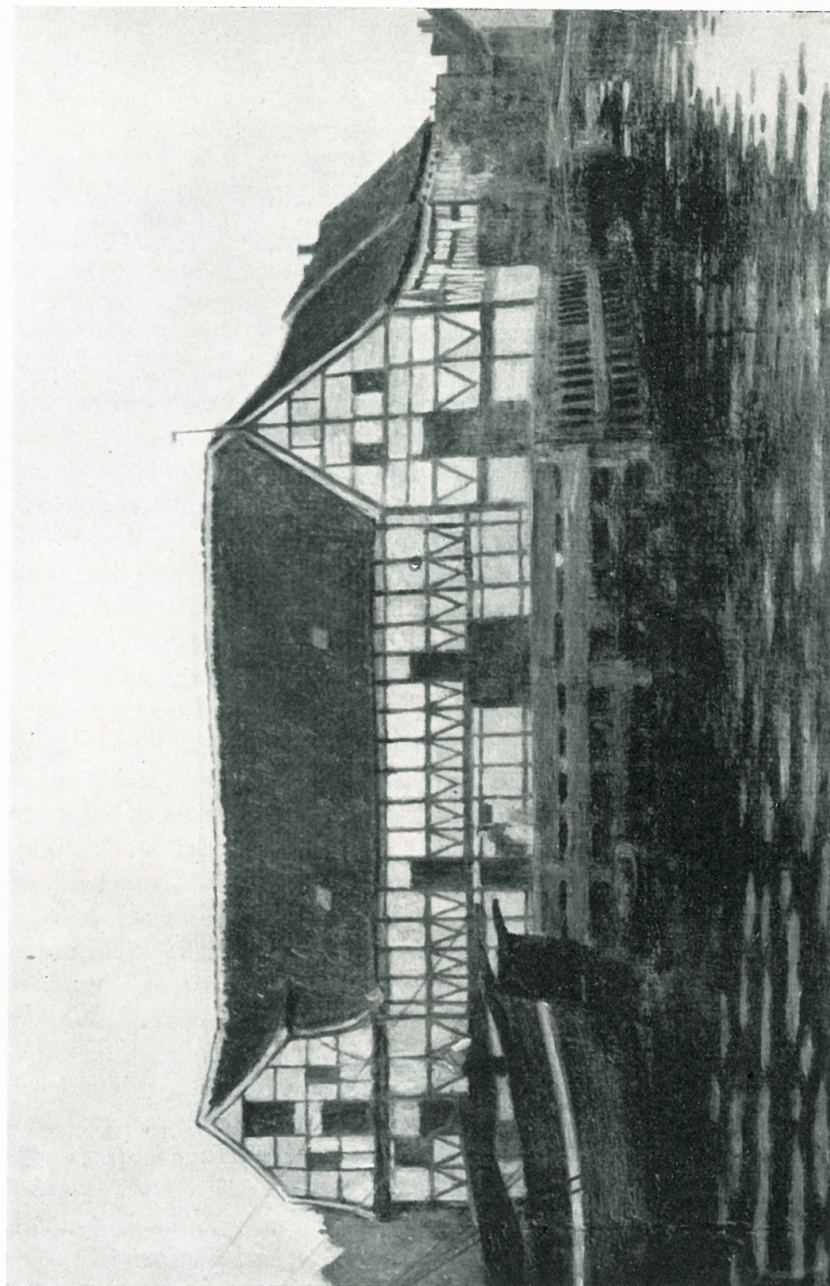
Man kan imidlertid ikke kalde det én uafbrudt Periode, thi den første »store Konjunktur«, der naaede Toppen i Sommeren 1782, ophørte jo med Præliminærfreden i Versailles (20. Jan. 1783), og i Aarene indtil 1793, da Revolutionskrigene atter fremkaldte en »stor Konjunktur«, levede man egentlig paa Fortjenesten fra de gode Aar[1]). Set i sin Helhed kan vi jo imidlertid nok kalde det 18. Aarh.s sidste Decennier en sjælden gunstig Tid for dansk Handel og Skibsfart, som Marcus Rubin siger, »en glimrende Handelsperiode, glimrende ved de vide Veje, den førte Flaget, ved de Rigdomme, det Liv og de Fremskridt, den bragte. Den hvilede paa Sand, men der var Guld i Sandet.« Ja, Ulykken var jo, at det var de fremmede Magters indbyrdes Krige, der dannede Basis for den nordiske Handels Opsving; naar fredelige Forhold atter indtraadte, vilde det hele Grundlag være borte, men det var man den Gang for tilbøjelig til at lukke Øjnene for, ligesom man senere var det under Verdenskrigen.

For Aalborgs Vedkommende har vi ikke i det foreliggende Materiale fundet noget Spor af, at dens Handelsstand direkte deltog i den store Verdenshandel, saaledes som Københavns Handelshuse og flere Firmaer i slesvig-holstenske Byer, end ikke i Fragtfarten mellem Middelhavslandene, der en Tid gav gode Penge til nordiske Rhederier, synes Aalborgskibene at have været beskæftigede, men »den store Konjunktur« satte dog ogsaa sine Spor her, idet der blev stærkt Begær for de fleste af de Produkter, Byen havde at udføre, og for dens Industriartikler.

Sandsynligvis har ogsaa flere af de mere velhavende Købmænd haft Kapital anbragt i de store københavnske Handelshuse og saaledes som »sleeping partners« deltaget i Storhandelen; det vides bl. a. om Jacob Kjellerup, men en nøjere Paavisning heraf kan næppe have nogen Interesse i Henseende til Aalborgs Handel, da det jo ikke influerede paa denne Bys Omsætning. Ønskeligere var det, om man havde haft Materiale til at kunne belyse, i hvor høj Grad Aalborg-Købmændene anvendte Kapital, som var dem overladt af Folk udenfor Handelsstanden, thi det var jo før Sparekassernes Tid almindeligt, at Folk, som havde Penge at undvære, overlod dem til Købmændene, der ved at arbejde med dem kunde give lidt højere Procent, end ved Anbringelse i fast Ejendom; men der er næppe bevaret mere end et enkelt Handelsarkiv fra hin Tid (Jacob Kjellerups), saa en saadan Undersøgelse lader sig ikke udføre.

Iøvrigt kan her bemærkes, at den københavnske Storhandel viste sin dragende Magt overfor Købmændene og Købmandskarlene her i Byen; i Lavsprotokollens Register er der ved adskillige noteret

[1]) Om Handelsforholdene i disse Aar kan særlig henvises til I. Schovelin: »Fra den danske Handels Empire« og M. Rubin: »1807—14«.

Overkøbmand Jacob Kjellerups Gaard ved Vesteraa.
(nu delvis i »Den gamle By« i Aarhus.)

»rejst herfra til København«, og der var ogsaa i Hovedstaden Anvendelse for mange Kommissionærer med gode Provinsforbindelser, thi dels forsynedes Provinsbyerne i denne Periode aldeles overvejende med Varer fra de københavnske Handelshuse – selv efter at de Begunstigelser, Hovedstaden havde haft fremfor det øvrige Land, var faldne bort ved Toldforordningen af 1. Febr. 1797[1]) – og dels skete al Penge- og Vekselomsætning her, eftersom der hverken i de danske Provinsbyer eller Norge fandtes nogen Bank.

I Aarene 1750–1814 indtraadte 343 Købmænd i Aalborg Handelslav, af disse flyttede 10 til København – overvejende under den store Konjunktur –, 31 rejste til andre Steder i Riget – særlig da Trængselstiden kom 1807 – og 6 drog til Udlandet, navnlig til Norge; dernæst var der 10, som slog sig paa Godsspekulation og Landbrug (Chr. Ryberg ejede Randrup, P. Mollerup købte Dronninglund, P. C. Langwad fik Høgholt, N. C. Rasch erhvervede Oxholm, N. F. Hillerup købte Børglum Kloster, Vrejlev Kloster og det halve af Lengsholm m. m., og Jacob Kjellerup kan i denne Sammenhæng nævnes som Ejer af Aggersborggaard og Visborggaard, skønt han ikke ombyttede Købmandsstillingen med Landmandens, hvad der heller ikke var Tilfældet med Agent Quist, der ejede Vesløsgaard). Og endelig kan nævnes, at 10 Købmænd overgik til Stats- og Kommuneembeder (2 blev Byfogeder i Aalborg og nedlagde derfor Handelen, 2 trak sig tilbage efter at være udnævnt til Raadmænd, 1 blev Mægler, 1 Vejer, 1 Kæmner, 1 Skatteopkræver, 1 Bedemand og 1 blev Degn i Sulsted-Aistrup). Den største Bortflytning fandt som nævnt Sted i Slutningen af Perioden, paa hvilken Tid tillige en Mængde Handlende maatte nedlægge Forretningerne og adskillige af dem erklære sig fallit, men herom mere senere.

Vi skal nu se lidt paa den Virksomhed, der kan betegnes som Lavets indre Historie i Aarene 1750–1814.

Et af de Emner, der i videst Omfang beskæftigede Lavet, var *Kornhandelen*, i hvilken Købmændene generedes baade af Kornprangere i Omegnen og af illoyal Konkurrence indenfor Lavet. Ved et Møde 12. Febr. 1753 blev det vedtaget, at hvert Aar ved Mikkelsdagstid, altsaa naar det nye Korn begyndte at komme i Handelen, skulde Lavet samles og vedtage Prisen paa Korn og andre Landbrugsprodukter under Hensyn til Aarets Omstændigheder. Ligeledes blev vedtaget, at der i N. Sundby skulde opslaas en Plakat med Forbud mod ulovlig Handel, hvorom Beboerne tidligere var advarede, og den samme Plakat, der var underskreven af Magistraten, blev ogsaa opslaaet paa de offentlige Steder i Aalborg, hvilket vil sige paa Gl. og Ny Torv samt ved Østeraa og Vesteraa, hvor Vendelboerne

[1]) 1793 havde Provinskøbstæderne faaet Kreditoplagsret.

kom i Land. Dernæst vedtog Lavet 15. Septbr. s. A. Bestemmelser, som skulde være gældende for dem, der handlede med Korn, og som fik Magistratens Approbation. Det hedder heri:

»Dend gode Guds Naadige og for Landet givne Riige Korn Welsignelse foruden temmelig gammel Beholdning baade her og andre Steder, saa Kornpriiserne paa de steder, hvor de Handlende schal bringe det hen, maae Selgis med stor forliis af Aarsag at Endeel Kiøber af Bunden og opdriver Kornet udi Urette Tiide, som siden hen paa Aaret bedre kand Kiøbes af Proprietairer og andre baade af Priis og Maal. Saa for slig U-Ordens Hemmelse samt Egalité imellem de Handlende og tiidernes Beschaffenhed er følgende priiser Vedtaget imellem os Samtlige, Nemlig: 1 Tønde goed, Nye, Reen Vinter Ruug 1 Rd. 8 Sk., 1 Td. do. Wensyssel eller anden U-Reen Waar Ruug 1 Rd., 1 Td. Biug med Opmaal 5 Mk., 1 Td. stor hvid Haure Knog- og Topmaal 4 Mk., 1 Td. graae Vensyssel Havre do. Maal 3 Mk. 8 Sk., 1 Kande Honning 1 Mk. 8 Sk.

Mere end disse Priser maatte Købmændene ikke give uden i særlige Tilfælde, og det skulde da anmeldes for Overkøbmanden, som hver Onsdag og Lørdag (Torvedagene) sammen med 8 Bisiddere var til Stede paa Kompagnihuset for eventuelt at kunne forandre den fastsatte Pris, hvis Omstændighederne krævede det. Men Prisen skulde dog ikke gælde for dem, der købte Korn i Partier af Proprietærer, Præster, Forpagtere o. l. efter Kontrakt eller Kapitelstakst, men kun for Bondehandelen. Heller ikke maatte Købmændene opkøbe Bøndernes Korn udenfor Portene, paa Gaden, ved Færgestederne o. l., hvad jo var Forprang. Bestemmelserne blev vedtagne af alle Byens 77 Købmænd med Undtagelse af Jens Overwad, der bestyrede sin Moders Forretning, og Niels Overwad, og de traadte altsaa i Kraft i Efteraaret 1753, men allerede 1. Decbr. s. A. var der indvarslet til Møde i Lavet i Anledning af et »Spargement«, at flere af Lavsbrødrene havde budt Bønderne 6–8 Sk. mere pr. Td. Byg end tilladt. Lavsbogens Tilførsel om denne Sag giver et ganske godt Indblik i, hvor meget eller hvor lidt slige Vedtægter havde at betyde, og vi skal derfor gengive et lille Uddrag af dem. Oldermanden og Bisidderne tilspurgte de forsamlede Lavsbrødre, om de vidste, nogen af Brødrene havde overtraadt Vedtægterne, hvortil nogen svarede Nej, men Morten Christian (Holst) og Mads Bertelsen angav Niels Hougaard, Chr. Tranmos angav sig selv, da han havde hørt, at baade Jens og Niels Owerwad gav over Taksten, Søren Bierregaard angav ligeledes sig selv, »for de andre gav mere«, Jens Berlin paa sin Moders Vegne angav at have givet Morsingboerne 8 Sk. Overpris pr. Td. Byg; Chr. Jakobsen angav, at 6–8 Bønder havde sagt i hans egen Stue, at de kunde faa mere af Søren Schalstrup end Taksten var; Villads Sommer angav Jens Dyrborg og Albrecht Deichmann og sagde derhos, at Eskild Knudsen købte Byg til Søren Truelsen og Søren

Schalstrup; Søren Truelsen og Villads Sommer angav, at Jens Over⸗wad denne Dags Formiddag havde haft sin Dreng uden for Østerport for at købe Korn til højere Pris end tilladt var. »De øvrige vilde eller kunde ikke gjøre nogen Forklaring, men til Dels vel kunde have kiøbt enten ved dennem selv eller Hustruer noget Korn til deris Høns, ja, og Havre til deris Giæs«.

Da Angivelserne ikke var beviste, maatte Overkøbmanden nu skride til at lade Købmændene »Purgere sig med sin Eed«, og da adskillige ikke kunde eller vilde det, skulde de aktioneres for det ulovlige Køb. Men herimod protesteredes der, thi naar Brødrene Overwad ikke skulde være bundne til den bestemte Pris, fordi de skønt Lavsbrødre havde undladt at tiltræde den af Flertallet ved⸗tagne Bestemmelse, kunde de andre Handlende heller ikke over⸗holde den, og det var saaledes disse Brødre, der mest var Skyld i, at »dend gamle U⸗Orden og Forprang blev styrchet, og U⸗Enighed der ved blant Lags Brødrene stadfæstet, som meesten deels haver grasserit.« Der krævedes saa, at Overenskomsten skulde ophæves, men først afæskede Lavsbestyrelsen begge »Messieurs Overwader« en Erklæring om, hvorfor de ikke vilde underskrive. Madam sal. Jens Overwads svarede: »Jeg finder bemeldte deres Skrift ikke nødvendig at besvare«, og Niels Overwad svarede, at det ikke vedkom andre, hvad han gav for de Varer, han købte.

Denne Synsmaade passede dog ikke med Lavsbestyrelsens, og i H. til Lavsvedtægtens § 35 kom Sagen 1754 for den i Artiklen nævnte Handelsret, hvor da oplystes, at Aalborg By i de sidste 3 Aar havde haft et Tab paa Korn af 50–60,000 Rdl., fordi den ene Købmand havde skruet Prisen i Vejret for den anden, thi de var jo ikke alle lige godt underrettede om Kornpriserne paa fremmede Ste⸗der. Dommen kom til at lyde paa, at enhver, der overtraadte Ved⸗tægten, skulde betale Bøde, og for Overwad'ernes Vedkommende kunde det ikke erkendes, at den Omstændighed, at de ikke havde underskrevet Vedtægen, burde fri dem, da de dog kendte Vedtægten og selvfølgelig maatte følge Trop med de øvrige Kornhandlere – til det gemene Bedste.

Reglerne for Kornhandelen blev saa ved at være gældende, men de overholdtes dog ikke, thi 18. Aug. 1759 tales der atter om den skadelige Misbrug og Uorden dels ved Priserne, dels ved slet og uordentligt Maal og dels ved Opkøb uden for Portene, der nu i nogle Aar havde indsneget sig til de Handlendes største Tab og Skade . . . .

»især i dette Aar, hvor man ved en uventelig høj Kapitalstaxt er bleven bragt udi en Fatal Negotie med Kornvarer. Og som det er Naturlig, at mand af Skade sancher mere Viisdom end Riigdom, og det tillige bør være enhvers Hovedhensigt at handle saaledes, at hand kand Conservere sin Credit og forsørge sig og sine og iche

lade Bonden eller Land⸗Manden beholde Magten, som sket er,« saa vedtoges der en ny Række Vedtægter for Kornhandelen, hvoraf skal nævnes, at der fremtidig skulde bruges løst Maal og ½ Skp. Over⸗maal pr. Td. eller 1 Td. pr. 20 Td. Korn maatte fremtidig ikke købes efter Kapitelstakst, før denne var bekendtgjort. Kornpriserne fastsattes mindst 1 Gang om Maaneden af Oldermanden, Bisidderne og 12 udmeldte Lavsbrødre, og Lavsbrødrene skulde søge at skaffe Oplysninger om Priserne andet Steds i Ind⸗ og Udlandet. Kom nogen til Byen med urenset eller uforsvarligt Korn, skulde det an⸗gives for Politimesteren, som skulde besigtige Kornet og eventuelt lade Manden tiltale.

Men heller ikke denne Vedtægt bestod ret længe; paa Lavets Generalforsamling 12. Febr. 1760 blev den atter annulleret, da ad⸗skillige havde besværet sig over, at de ikke kunde overholde den, og de Overtrædelser, der havde fundet Sted, blev eftergivne.

Derimod førtes Kampen mod dem, der drev Land⸗ og Forprang og anden *ulovlig Handel,* med megen Kraft. Adskillige af Beboerne i N. Sundby blev angivne for slige Overtrædelser – saaledes bl. a. en ret fremragende Mand Peder Jørgensen Kjærulf, ogsaa kaldet Kjelling⸗bro – men mest Forbitrelse synes det at have vakt, at Amtsforvalter, Kammerraad Christensen ogsaa gik Købmændene i Næringen, idet han særlig paa de vendsysselske Herregaarde købte Rug og Byg. Lavet tilbød ved Skrivelse af 17. Febr. 1758 at lade Sagen falde mod, at Kammerraaden betalte en Bøde paa 50 Rdl. og forpligtede sig til ikke oftere at handle, men Amtsforvalteren vilde hævde, at det Korn, han havde købt, var til at komplettere Beholdningen af Skattekorn med, fordi adskillige Godsejere havde betalt deres Skatter med Penge i Stedet for med Korn, og han havde saaledes ikke faaet det nødvendige Magazinkorn. Han forsøgte at skræmme Købmæn⸗dene ved en Udtalelse som denne, at Lavsbrødrene gør bedst i at afstaa fra den Proces mod ham, som de truede med, »thi Enden vil vel næppe blive Begyndelsen lig, naar alting skal examineres, og da vil vel ingen have Caracter af Hovedmanden for Rebellion og Urolig⸗hed«; men hans indirekte Trusel om at faa Sagen behandlet som et Oprør mod Øvrigheden, hvilket jo var en af Tidens skrækkeligste Forbrydelser, gjorde ikke den ønskede Virkning. Lavsbrødrene ved⸗tog at sammenskyde det fornødne Beløb til at føre Proces for og nedsatte et Udvalg til at bistaa Lavsbestyrelsen under Sagen; men nu indflyede Kammerraaden under Stiftamtmand Holcks beskyttende Vinger og tilbød ædelmodigt at betale de 50 Rdl. for at faa Fred, skønt han ikke kunde indrømme at have forset sig. Hans Tale om Rebellion og Urolighed gaar igen i Amtsmandens Skrivelse til Lavet, hvor han siger, »men da jeg ikke gjærne ser, at Urolighed, Trætte og Dispute haver Gænge udi det mig allernaadigst betroede Stift«,

maa Sagen helst hæves, hvorved jo ogsaa undgaas »Pengespilde, som under Guds Velsignelse og en saa naadig Konges Regering kan anvendes langt bedre«, thi det er ham »saare angelegen i det Embede, Gud og Kongen haver sat mig«, at afværge unyttig Strid. Han oversender Kammerraadens Skrivelse til Lavet, for at det kan gøre sig bekendt med den, og anmoder om hurtigt Svar.

I sin Svarskrivelse, der strømmer over af Ærbødighed, siger Lavsbestyrelsen,

»at intet skal være os kjærere end at samme [Striden] til begge Siders Fornøjelse kunde remideris, til hvilken Ende vi Deres Excellences høje effektuerende meditation underdanigst er begjærende, da vi i Henseende til den gode Hr. Cammerraad Christensens gamle Venskab, som vi fremdeles vil flattere os af, bestandig at kunde continuere, skal ikke mangle paa vor Side, saavidt vi formaar dertil at contribuere,«

men de, der havde krævet Sagen rejst, forlangte, at Kammerraaden ogsaa skulde tilbagekalde Sigtelsen for Rebellion og Urolighed, da den var fornærmelig, og de var derfor ikke tilfredse med den foreslaaede Afgørelse, men sendte Stiftamtmanden en ret usnobbet Skrivelse, hvori de paakaldte hans Assistance til at faa Lavets Rettigheder overholdt. Overkøbmanden og hans 2 Bisiddere turde nu ikke være med i Striden længer, og da Stiftamtmanden lod en Bombe springe over Lavet i Form af en Resolution, mente han sikkert, at alle havde sig derefter at rette. Efter at have udtalt sit Ønske om, at Sagen maa være endt paa den tidligere nævnte Maade, fortsætter han:

»Altsaa finder jeg hverken de Klagende eller Byen tjent med de Uroligheder, som af unyttig Proces vil flyde, men i det Sted formaner enhver til Fredelighed og Enighed. Og saa fremt nogen imod Formodning skulde vilde undslaa sig fra at antage denne min til deres eget bedste hensigtende Formaning, som han bør, da forbyder jeg dem herved noget Søgsmaal imod Kammerraad Christensen for omrørte Irringer at anlægge .... saa som jeg ingenlunde vil taale, at Indbyggerne, der bør boe i god Forstaaelse og Rolighed med hinanden, maa yppe Trætte om det, som i Almindelighed ved min Mellemhandling har funden sig og herved er afgjort.«

Den af Gud og Kongen bestaltede Øvrighed havde talt; men han havde dog ikke bragt Købmændene til Tavshed. I en Skrivelse, hvis Servilitet i Modsætning til den tidligere næppe kan forstaas anderledes end som en velanbragt Satire, takker de underdanigst hans Ekscellence

»for den Naade, han har bevist og endnu beviser de Handlende i alle Tilfælde, især i at bilægge alle paakommende Disputer for at afværge Processer og Pengespilde, ligesom vi og aflægge vores underdanigste Taksigelse til Deres Excellence, at han af Kjærlighed til de Handlende har villet paatage sig at afgøre den Disput ... og endnu i lige Underdanighed begjære vi, Deres Excellence fremdeles naadigst at antage og forsvare de Handlende, naar dem nogen Uret tilføjes;«

men de vil ikke taale Kammerraadens Fornærmelser, og de vil ikke, at han skal købe sig Fred til, naar han intet har forbrudt. De kræver derfor en Undskyldning af Christensen, idet de i modsat Fald agter at tage Tingsvidne angaaende hans ulovlige Negotie.

Saa faldt Christensen til Føje, gjorde Undskyldning for de brugte Udtryk, lovede ikke at drive ulovlig Handel mere og haabede, at Købmændene fremtidig vilde være hans Venner, »ligesom han af Hjærtet var deres«, og Amtmanden kom derpaa med en ny Resolution, hvorefter »denne Tvistighed aldeles maa være ophævet og henfalde«. Men for Købmændenes ovennævnte Tak for hans Omhu for dem kvitterer han med følgende Ord, der viser, at han havde forstaaet Satiren:

»Og da Sollicitanterne .... anfører en Taknemlighed for den Omhu, jeg har vist Byen og de Handlende ved at bilægge alle forekommende Disputer og afværge Proces og Pengespilde, saa naar de udviser deres Skjønsomhed ved at følge og efterleve mine velintentionerede Formaninger, vil jeg antage deres Taksigelse for alvorlig og anse samme som en Frugt af min Omhyggelighed for Byens og Borgerskabets Rolighed og Velgaaende.«

Vi har refereret denne Sag noget udførligt, dels fordi den i sig selv er ret interessant, men ogsaa fordi den synes at være et typisk Eksempel paa, hvor vanskeligt det var at faa en Sag fremmet, naar det laa i det ved Stiftamtmanden repræsenterede landsfaderlige Regimentes Interesse at holde den nede; »ingen Mukken i Geledderne« var Øvrighedens Valgsprog, og havde Aalborg ikke haft en saa maalbevidst og kraftig Handelsstand, havde Uretten vundet Sejr. Men Kammerraad Christensen, der senere blev Ejer af Klarupgaard, var ikke den eneste Amtsforvalter, der forsøgte sig i »Negotien«; ser vi hen til, hvor mange Amtsbetjente, der er udrundne af fattig Bondestand for med en Skriver- eller Amtstue som Mellemstation at ende som betydelige Godsejere, forstaar vi, at det Overmaal af Korn, som Skatteyderne leverede, i Forbindelse med Transaktioner med Skattekorn og de i Stedet for Korn erlagte Penge maa have givet en betydelig Indtægt, som nok kunde falde de lovlige Købmænd for Brystet.

Forøvrigt havde Lavet senere hen i Tiden (Aar 1800) en lignende Klage over Postmester, Løjtnant Frisch til Behandling, men han gjorde straks Undskyldning paa den mest udsøgte Maade og betalte 50 Rdl. for at undgaa Søgsmaal.

Nogle Aar efter (1813) var det igen Beboerne i N. Sundby,

som man maatte klage over og fordre retslige Skridt foretagne imod; der nævnes i Klagen særlig Niels Christensen Bondrup og fhv. Kedelfører Jakobsen, som drev stort Opkøb af Uld og Smør, medens førstnævnte tillige havde et ikke ubetydeligt Sildesalteri, og desuden klagedes der over, at Jens Ladefoged og Christen Søndergaard holdt ulovligt Udsalg af adskillige Varer.

Men der var andre, hvis Handelskonkurrence føltes lige saa trykkende, og det var Mosaiterne, der var Købmændenes Rædsel. Man vilde ikke have dem i Lavet, og man vilde ikke have nogen Forbindelse med dem; i sin Tid (1757) havde Kongen truet med at give Jøderne Bevilling til at forhandle det almindelige Magazins (om dette mere senere) Manufakturvarer, hvis Købmændene ikke aftog større Kvanta, end de havde vist Lyst til, og det havde hjulpet, men det havde ikke fremmet Kærligheden til Jøderne. Da Regeringen nu 1813 forespurgte, om det ikke kunde være heldigt at paalægge alle Handlende at være Interessenter i en eller anden indenlandsk Fabriks- eller Industrigren og at indføre, at ingen fik Borgerskab, før han havde dokumenteret, at han var interesseret i slige Foretagender med en vis Kapital, svarede Lavsbestyrelsen, at det ikke syntes den passende at paalægge nogen nuværende Borger en saadan Forpligtelse; men den havde ikke noget imod, at de, der fremtidigt tog Borgerskab, blev pligtige at bevise, at de var interesserede i et eller andet Anlæg eller eventuelt, at de efter Magistratens Skøn betalte en passende Sum, hvorfor de kunde blive Deltagere i en paa Stedet eller i Omegnen værende nyttig Industrigren. Som Rosinen i Pølseenden kommer saa, at Lavet tillader sig at gøre

»opmærksom paa den Mængde af jødisk Nation, som ikke alene bosætte sig med Tilladelse i Stæderne, men endnu mere den større Mængde, som opholde sig overalt og have ej andet at ernære sig af end Sjakeri af saadan Art, som enhver virkelig dansk Undersaat ikke kan nedlade sig til. Saameget er imidlertid vist, at der i hele Danmark ikke er [Tallet er ikke anført i Kopibogen] af den jødiske Nation, der virker til Statens Nytte, men handle blot med fremmede Luxusvarer og Mønter; ikke eje de et Skib eller Skibspart, ikke vove de for en Skilling til Norges eller Sjællands Forsyning[1]), og naar saare enkelte undtages, virke de ikke det allermindste til Statens Tarv eller gjør noget godt. Efter at vi da paa det højtideligste have forsikret, at ikke Misundelse, Had eller Ondskab, men blot Fædrelandskjerlighed besjæler os, vove vi at foreslaa, at ingen af jødisk Nation burde tillades at etablere sig i de danske Stater uden blot som Agerdyrkere og Fabrikantere, og de nærværende Handelsmænd af denne Nation burde hver, om de ikke allerede have, anlægge en Slags Fabrik nyttig for Staten og dem selv, hvortil kunde gives dem Tid til 2 à 3 Aar efter Freden.«

Det gode Paafund skyldtes sikkert den daværende Overkøbmand

1) Det var jo under Krigen.

Jacob Kjellerup, der havde konciperet Skrivelsen, men nogen Frugt bar det ikke. Iøvrigt var Uviljen mod Jøderne jo almindelig; 1738 erklærede Borgerne i Aarhus saaledes i Anledningen af, at en jødisk Tobaksspinder i Fredericia søgte kongelig Bevilling til at flytte til Aarhus, at deres By, Gud været æret, ikke var saa tom og øde, at den trængte til at befolkes med Jøder, og 100 Aar senere gav Spørgsmaalet om Jødernes politiske Ligestilling med andre Borgere jo Anledning til stormende Optrin baade i Stændersalene og andet Steds.

I Aaret 1778 fandt Lavet Anledning til at træffe Foranstaltninger imod en Konkurrence af ret særegen Art. Den 5. August var der nemlig til Overkøbmanden indkommen en meget lang Skrivelse fra en anonym Lavsbroder, der efter flygtig at have nævnt det overhaandtagende Landprang fortsætter saaledes:

»Mine Tanker er alene at forestille en mere ny, men fuldkommen ligesaa skadelig nu saa grov i Svang gaaende og for en hver Handlende i Særdeleshed fornærmelig Affære, hvorunder mange af de Handlende allerede og flere i Tiden vil komme til at sukke, om derpaa ej vorder raadet Bod og sat Grænser; jeg mener den af Købmænds-Karlene for enhver hel velbekendt drivende anselige og offentlige Handel ..... Kiære Venner! betragter dog alvorlig denne Sag; det er jo en himmelraabende Synd, at den ene Medborger tillader og ser igjennem Fingre i saa betydelige Tilfælde til den andens Undergang ......«

Overkøbmanden indkaldte da til Lavsmøde 11. Aug., hvor Sagen blev behandlet, og hvor der blev vedtaget at affatte en Konvention rettet mod denne Handel, og 25. Aug. blev en af 6 Artikler bestaaende Overenskomst desangaaende indsendt til kongelig Konfirmation, medens Købmændene samtidig lod bekendtgøre deres aabne Brev om, at de var bleven enige om, at saadan Handel skulde ophøre, og der gaves *Købmandskarlene* en Frist af 14 Dage til at afvikle deres Forretninger i, hvilken Frist dog forlængedes til 14 Uger; men skønt de i Overenskomsten fastsatte Bøder var ret høje, lod dette Uvæsen sig dog ikke saa pludseligt stoppe, og af Lavsforhandlingerne paa Generalforsamlingen 12. Febr. 1779 ses, at Overkøbmanden da raadede til at fare lidt lempeligt frem. Der bestod nemlig en vis Forbindelse mellem Købmandskarlene og en Del af Byens Skippere, idet disse sidste havde Fortjeneste ved Fragt af Karlenes Gods til og fra Hamburg og Holland; Overkøbmanden mente da, at man lettest fik den ulovlige Handel standset ved at lade være at benytte de Skippere, der ogsaa tog Fragt for Karlene, og derimod udelukkende benytte fremmede Skippere i Stykgodsfarten paa Holland og Hamburg, thi saa lærte Byens Skippere nok, hvem det betalte sig bedst at sejle for, og til denne Anskuelse sluttede Lavsbrødrene sig.

Foranstaltningerne synes at have hjulpet, thi der ses kun en enkelt Gang at være indledet Forfølgning mod en Overtræder af For-

budet, nemlig den senere Købmand i Aalborg Niels Chr. Brix. Han var 1771 kommen i Lære hos Knud Karmarck og blev 1778 udskreven som Karl. 1781 blev der rejst Tiltale mod ham for ulovlig Handel og gjort Arrest i hans Ejendele, men efter hans Anmodning blev Sagen hævet imod, at han betalte 35 Rdl. til Lavskassen, 25 Rdl. til Byens Fattige og 50 Rdl. i Sagsomkostninger, og han skulde derhos sælge sin Varebeholdning til en eller flere af Byens Købmænd. Det følgende Aar tog Brix saa Borgerskab som Købmand.

At det ikke alene var »Butikskarlene«, der kunde volde Lavet Bryderi, men at ogsaa en saa ubetydelig Person som en Købmandsdreng formaaede det, ses af en Sag, der forefaldt 1783, men som ganske vist ikke angik ulovlig Handel.

14. Maj 1783 var Overkøbmanden med Bisiddere og fem af Lavsbrødrene forsamlede paa Kompagnihuset i Overværelse af Raadmand Kjær som Øvrighedens Repræsentant for at undersøge en Klage, som Købmand Niels Hausig havde ført over sin Læredreng Jeppe Cabbel Therkildsen, der 1. April uden hans Vidende, Vilje og Tilladelse var gaaet ud af sin Tjeneste, ligesom han oftere forhen, naar han var sendt et Ærinde i Byen, var udebleven en, to eller flere Timer, ja undertiden til henimod Kl. 11 om Natten. Drengen Jeppe, der var en Stedsøn af Købmand Peder Brøndlund i Lemvig og i en Alder af en Snes Aar, blev da fremkaldt og tilspurgt om, hvorfor han sidst var gaaet ud uden sin Husbonds Tilladelse og havde forladt sin Tjeneste. Svar: Hans Husbond havde Dagen forud og den samme Dag, han gik bort, givet ham Hug af en Læderpisk, og tillige kunde han ikke lære noget af sin Husbond. Spørgsmaal: Hvorfor fik han Hug? Svar: Første Dag fik han Hug for en Korrespondance, som hans Husbond troede, han havde ført med sin Fader om, at Husbonden var ond mod ham, og den sidste Dag fik han Hug, fordi han havde været for længe i Byen. Spørgsmaal: Om han da ikke havde korresponderet med Faderen enten derom eller om andet, som han efter Kontrakt burde fortie? Svar: Kan ikke nægte at have forset sig i begge Dele. Spørgsmaal: Om han har lidt Hunger eller Tørst i den Tid, han har været i Lære? Svar: Nej, han havde hverken manglet Klæder eller Underholdning. Spørgsmaal: Om hans Husbond har givet ham Hug tiere, end han havde fortjent, eller paa anden Maade handlet ugudeligt med ham? Svar: Hans Husbond har handlet ugudeligt med ham, saasom han fik Hug, naar han ikke havde fortjent det, og undertiden ingen fik, naar han havde fortjent [!]; dog maatte han indrømme, at han hverken var bleven slaaet blaa eller blodig og ikke heller med andet end en Pisk, en Tyremie eller en tyk Pilevol, paa nær en Gang, da han var bleven slaaet over Armen med en tyk Pil. Spørgsmaal: Om han ikke oftere var bleven borte en, to eller flere Timer, naar han var sendt i Byen? Svar: Undertiden var han gaaet ind paa Klosterjordet hos en Matros, der holdt Værtshus, og der havde han én Gang nydt Kaffe, men han kan ikke huske, hvor ofte han har været der. Spørgsmaal: Om han ikke vidste, at det var en Forseelse? Svar: Jo. Spørgsmaal: Hvad der havde bevæget ham til at gaa paa saadanne utilladelige Steder? Svar: Undertiden kaldte Skibsfolk paa ham og trakterede ham, naar han kom derind. Spørgsmaal: Om de nødte ham til at drikke, og om han indrømmer, at han har aabenbaret sin Husbondes Handlinger for sin Stedfader og ogsaa derved forbrudt Kontrakten? Drengen indrømmede alt og bad Husbonden om Tilgivelse, og skønt han ikke havde fortjent at faa eftergivet sine »Forbrydelser«, vilde Niels Hausig dog ikke kræve ham straffet, men vilde lade ham faa sin Afsked og sit Tøj, og han fik saa et Afskedspas, hvori der stod, at han havde opført sig skikkeligt, og at Husbonden vilde »have ham hos alle recommenderet«, samt en Formaningstale; — og saa undertegnede Jeppe Protokollen med de andre.

Ved Købmandslavets Fornyelse 1750 var det blevet vedtaget, at man senere skulde faa en Ordning paa de Forhold, der vedrørte *Smaakræmmeriet* eller, hvad vi vel nu vilde kalde Frihandel. Magistraten udbad sig da 24. Jan. 1752 Lavets Betænkning herover og fik, efter at Lavsbestyrelsen og 8 af de kyndigste Lavsbrødre havde gransket Sagen, det Svar, at Høkere, som havde taget Borgerskab, burde have Lov at handle med Trævarer (Træsko, Skovle, Grebe o. s. v.), Skagler af gl. Tovværk eller Bastreb, alle Slags indenlandske Kurve, Hestepuder, Lervarer, Limer (Koste), Tønder, Svovlstikker, gl. brugt Jern, Fedevarer i smaa Partier, saasom Smør, Fedt, Tællelys, Ost, Flæsk, Gryn i Pund og Halvpund samt Mel i Skæppe og mindre Maal, Tran i Potte og Pægle og udblødt Tørfisk i Smaavægt. De maatte dog ikke holde aaben Bod, men skulde sælge fra deres Bopæle, og de maatte ikke som forhen sælge Tøjrester, thi naar et Kvarter eller en Alen var skaaret af et Stykke, hed det straks, at det var en Rest. De Smaahandlere, der ikke havde Borgerskab, burde forfølges ved Domstolene.

Samme Aar havde Lavet det Held, at det fik forpurret, at *Løgstør* fik Købstadrettighed; Ansøgning derom var indgivet, men forinden Regeringen vilde bevilge den, lod den gennem Stiftamt og Magistrat forespørge, hvad Aalborgs Købmænd mente om Sagen. I Svaret, der er stilet til »velædle og velbaarne, velædle og velvise Herrer Magistrat, gunstige Øvrighed«, erklærer Lavet 19. Febr. 1752:

»I Anledning af Deres Excellence, højvelbaarne Hr. Gehejmeraad og Stiftsbefalingsmand, Hr. Baron Holcks Skrivelse til Deres velædle og velbaarne, velædle og Velvisheder, som mig d. 8. hujus er tilstillet, angaaende Løgstør By, i Fald samme med Købstadsprivilegier, om det da kan være Aalborg Bys Handlende, efter allernaadigst givne Privilegier, til nogen Fornærmelse enten i Almindelighed eller i Særdeleshed, hvorpaa vi underskrevne paa samtlige Købmandslavets Vegne allertjenstærbødigst maa melde, at det er Deres velædle, velbaarne, velædle og Velvisheder selv bekendt, at Byens Privilegier, som vor allernaadigste Konge har konfirmeret, hvoriblandt er salig og højlovlig Ihukommelse Kong Kristian 4.s Forbud af Dato 3. Juli 1598, at den Flække eller Fiskeleje Løgstør ikke maa handle med Kramvarer, Korn etc. eller holde aabne Kramboder eller udi andre Maader, som borgerlig Handel og Købmandskab vedkommer, og de, som samme ville bruge, skulle flytte enten til Aalborg, Viborg eller andre privilegerede Købstæder, som det allernaadigste Forbud omstændelig forklarer, hvorfor vi ikke videre derom ville melde; men hvad som kunde desuden være Aalborg Bys Handlende til Præjudice, er dette, at hidindtil har Løgstørs Indvaanere købt her i Aalborg, hvis (ɔ: hvad) de til Bønder, som bo ved Løgstør, kunde afsætte,

saasom Salt, Tjære, Hør, Hamp og andre grove Varer, der af Bondehandling kunde dependere. Skulde bemeldte Løgstør By nyde Købstadprivilegier, maatte Aalborg Bys Handlende derved lide overmaade stort Tab, og 2 à 3 Mænd, som havde noget at drive Handel med i Løgstør, gøre ligesom de andre smaa Købstæder i at overtræde vor Kongelige Majestæts Forordning af 31. Decbr. 1682 og derved drive uberettiget udenrigsk Handel, hvilket er de allernaadigst berettigede Købstæder til stor Præjudice og uden særdeles ny kongelig Naade og Anstalt vel ikke bliver hæmmet; og om Løgstør allernaadigst med Købstadprivilegier blev benaadet, var det ikke alene Hans Majestæts Kassa til Skade, men, som før er meldt, Aalborg til Præjudice og Afgang udi de dem allernaadigst konfirmerede Privilegier, hvorfor vi beder Deres Velbaarn- og Velvisheder ved Erklæring til hans Excellence Hr. Gehejmeraad og Stiftsbefalingsmand at se derhen, at Aalborg ikke taber den Naade og Ret, som den af saa mange højsalige Konger er benaadet med.

Næst at rekommandere Byen og os samtlige fremdeles udi vor gunstige Øvrigheds Bevaagenhed leve vi med Konsideration og Æstime velædle og velbaarne, velædle og velvise Herrer Borgmestres og Raads tjenstærbødige Tjenere[1]).«

Denne Erklæring bevirkede da, at Løgstør først Aar 1900 kom helt paa Højde med Nibe, som jo 1727 havde haft bedre Held med sig i Henseende til at blive Købstad.

Ved kgl. Bevilling af 12. Decbr. 1755 henlagdes Tiden for *Pinsemarkedets* Afholdelse til 2. Onsdag efter Pinse og de følgende 8 Dage. Magistraten havde andraget herom, da Markedet, som hidtil var begyndt 1. Onsdag efter Pinse, kom ubelejligt for de Handlende fra Hamburg, Fredericia og andre Steder, idet de maatte anvende selve Pinsehelligdagene til Rejsen for at naa herop til Markedstiden, thi vel var det tilladt at holde Marked i 14 Dage, men i de senere Aar havde Forholdene udviklet sig saaledes, at der kun de første 4 Dage var nogen Handel.

Denne Hensyntagen til de fremmede Kræmmere har jo næppe vundet Bifald hos Byens Handlende, der i umindelige Tider havde søgt at modarbejde Markedet, som paaførte dem megen Konkurrence; men paa den anden Side var mange andre interesserede i dets Opretholdelse, og naar Aalborgkøbmændene vilde hævde deres gamle Ret til at fare med Kram til *Skive Julemarked* 3. Januar, hvilket Byfoged Rothe i Skive gjorde Forsøg paa at forbyde, men som tillodes ved kgl. Bevilling af 9. Febr. 1759, kunde de jo heller ikke med Føje beklage sig over, at deres Pinsemarked var dem til Skade. Iøvrigt blev Pinsemarkedet 1778 henlagt til d. 25. Maj og følgende 7 Dage af Hensyn til Viborg Omslagstermin, og fra 1806 af henlagdes det til 6. Juni og følgende 7 Dage; ved Reskript af 16. Septbr. 1837 indskrænkedes Markedstiden til 3 Dage — 12.—14. Juni — og efter Lov af 23. Maj 1873 afholdtes det sidste Gang 1882.

[1]) Lavsarkivet 1752.

En af Merkantilismens Frugter her i Landet var som bekendt det *Magazin for Tekstilvarer*, der 1737 af Regeringen oprettedes med Lokale paa Børsen, og hvis Grundfond tilvejebragtes ved et ejendommeligt Tvangslaan hos Statspensionister, Rangspersoner og en Del andre. Til dette »almindelige Magazin« kunde Fabrikanterne indlevere deres færdige Varer, og herfra kunde og skulde Landets Handlende forsyne sig med Alenvarer, ligesom Magazinet ogsaa selv drev Detailudsalg, da det viste sig, at Kræmmerne ikke vilde eller kunde aftage alle dets Varer. Det hjalp ikke, at Regeringen forbød Indførsel af saadanne Fabrikata, som kunde faas hos Magazinet; de blev da smuglede ind, navnlig i Provinserne, og det hjalp end ikke, at det blev forbudt Skræderne at sy Tøj af udenlandsk Stof og at der indrømmedes Købmændene lang Kredit; Publikum krævede udenlandske Varer, og Kræmmerne vilde gerne føje det. 1768 maatte Magazinet da atter ophæves, men det er ikke uden Interesse at se, hvilke Spor det satte sig i vor Bys Handel.

1758 gjorde Kommercekollegiet gennem Stiftamtet Forslag om, at Købmændene i Aalborg skulde tage Varer fra Magazinet for 7000 Rdl. i dette Aar og for 3000 Rdl. aarlig i de følgende, idet man i modsat Tilfælde vilde give Jøder Frihed til at handle dermed i Byen. I den Anledning afholdtes der 15. April en Kompagnihussammenkomst, hvor Købmændene Niels Wadum og Anders Gjødwad erklærede at ville tage Varer for 1000 Rdl. hver, Chr. Byrum for 600, Anders Detlefsen for 500, Johannes Fuus for 400, Albert Deichmann for 200 og Oluf Chr. Holt for 100; men de øvrige Lavsbrødre vilde ikke tegne sig for noget. Dette Svar var jo meget utilfredsstillende, idet der kun tegnedes godt Halvdelen af de 7000 Rdl., og Magistraten lod derfor 22. April de øvrige af Byens Manufakturhandlere kalde op paa Raadhuset, og her lykkedes det at faa Jens Berlin til at tegne sig for 300 Rdl., Iver Balling for 200, Jens Schou for 200, Niels Thygesen for 100, Troels Madsen for 100 og Jens Sommer for 100, ialt 1000 Rdl., men man manglede jo endnu meget i de 7000, og de øvrige Handlende vilde intet tegne sig for. Magistraten foreslog da, at Lavsbestyrelsen gjorde Skridt til at ekskludere de Medlemmer, som viste sig uvillige, thi det var fornødent, at Tegningen for de 7000 Rdl. fandt Sted, om Købmændene vilde undgaa »den Fornærmelse dem ved Jøder og Fremmede kan blive tilføjet«. Omsider lykkedes det at faa tegnet ialt 5000 Rdl., og Lavet erklærede, at der muligt kunde tegnes noget mere, hvis Regeringen vilde forbyde de *Haderslev Mænd og Kvinder* med deres Piger den utilladelige og fornærmelige Handel, de brugte ved at rejse omkring til Herre- og Præstegaardene samt Landsbyerne med Kontrebande, undertiden 4—5 Vogne i Følge,

hvilket forvoldte, at Købstædernes Handlende ingen Afsætning fik paa indenlandske Varer. Tillige androg Lavet om, at det maatte være de Handlende tilladt at tage Varerne fra hvilken indenlandsk Fabrik, de ønskede det, og at det maatte blive forbudt deres uvillige Kolleger at drive nogen som helst Handel med uldne og silke Varer. Fra Magistraten kom 12. Maj Svar, at forinden Sagen indsendtes, maatte man vide, hvorledes Købmændene stillede sig overfor Kravet om at tage for 3000 Rdl. de følgende Aar, thi dette Punkt var slet ikke berørt i Lavets Skrivelse, og antagelig var det udeladt med vel⸗beraad Hu. Efter at Lavet igen havde været samlet 13. Maj, gaves det Svar, at herom kunde man ikke erklære sig, forinden man havde erfaret Kommercekollegiets Stilling til den tidligere Skrivelse.

Da der ikke ses at være ført flere Forhandlinger om Sagen, har Kommercekollegiet antagelig ladet sig nøje med de tegnede 5000 Rdl., men 1766 skete der en ny Ordning, idet Regeringen bestemte, at hvert Stifts Købstæder skulde tage Varer fra Magazinet for et vist Beløb aarlig, og det udgjorde for Aalborg Stifts Vedkommende i Følge Kommercekollegiets Forslag af 4. Juli 1765 ikke mindre end 21,000 Rdl. Stiftamtmanden i Forbindelse med Magistraterne skulde saa afgøre, hvor meget hver By og hver Købmand skulde aftage. For Aalborg Bys Vedkommende udnævnte Magistraten efter Stiftamtman⸗dens Begæring fire af de »bekvemmeste« Købmænd til at foretage Repartitionen; det ses ikke, hvor stort Beløbet var, men da Stiftets øvrige Købstæder jo alle var smaa, har Aalborg By maattet tage Broderparten af de 21,000 Rdl. paa sig. Af Stiftets Vareliste skal vi kun anføre enkelte Poster, da de fleste Benævnelser paa Alenvarer nu er forældede: Sort Fløjl 200 Alen, grønt 40 Alen, brocheret Stof 10 Stk., Silkestrømper 6 Dusin, fint Klæde 20 Stk., grovt Klæde 30 Stk., Flonel 10 Stk., uldne Strømper 10 Dusin, fine, uldne, brogede Nathuer 50 Dusin, røde Nathuer 10 Dusin o. s. v., Poster, der vel forekommer os ubetydelige for en større By end sige for et helt Stift, men som den Gang vakte Bekymring nok.

Et lignende Tvangssalg fandt Sted 1786, idet Regeringen fandt for godt at bestemme, hvor meget smaat Salt hvert Stifts Købstæder skulde tage fra det kongelige *Saltværk Vallø* i Norge, der ikke havde fundet den fornødne Afsætning. Det var et Skridt, som ogsaa tid⸗ligere var blevet foretaget for at ophjælpe den indenlandske Salt⸗industri, og nu som før var det Amtmændene, der skulde forestaa Salget og indkassere Betalingen.

Paa et Kompagnihusmøde 13. Febr. blev der tegnet 300 Tdr. Salt at aftage fra nævnte Værk; men ved Skrivelse af 28. Juni be⸗stemte Kongen, at Aalborg By skulde tage 700 Tønder, og at ikke alene de Handlende, men enhver, der i sin Husholdning brugte mere end 2 Skp. smaat Salt aarlig, skulde være delagtig i Aftagningen.

En saadan Ordning tiltalte dog ikke Lavet, og paa et Møde vedtoges det, at Overkøbmanden skulde rekvirere hele Partiet, som saa skulde fordeles paa Byens Købmænd efter den Handel, de kunde antages at have.

I Følge Bekendtgørelse i »Jydske Efterretninger« (Aalb. Stifts⸗tidende) Nr. 31 for 1770 aabnedes Kompagnihuset efter Overkøbman⸗dens Foranstaltning som en »*Børs*« for de Handlende hver Onsdag og Lørdag (Torvedagene) fra Kl. 11—12 Fm., og Byens edsvorne *Mægler* skulde da være tilstede for at betjene Købmændene og Skip⸗perne ved Handel og Befragtning. Denne »Børs« ophævedes dog igen nogle Aar senere, da den var for lidt besøgt. Af Instruksen for Mægleren i Aalborg erfares, at han skulde medvirke ved Køb og Salg af Varer, Gaarde, Huse og Fartøjer, naar det forlangtes, og at han derfor skulde nyde $^{1}/_{4}$ pCt. af Værdien; af hvert ind⸗ og ud⸗gaaende Skib, som med Ladning blev toldklareret i Aalborg, skulde han have 2 Mark dansk (lidt over 1 Kr.) for hver 10 Læsters Dræg⸗tighed og desuden den sædvanlige Kurtage. Han skulde melde sig hos alle til Aalborg ankommende lastede Skibe og tilbyde sin Tjene⸗ste, og ligeledes skulde han straks give Købmændene Underretning om, hvilke Varer der var ankomne til Byen. Endvidere var det hans Pligt jævnlig at indfinde sig paa Kompagnihuset for at være til Købmændenes Tjeneste samt at paase, at der ikke dreves ulovlig Handel eller Forprang i Aalborg eller »paa Strømmen«, hvorfor han aarlig nød 4 Rdl. af Handelslavet, og endelig skulde han forholde sig tavs, ærlig og ædruelig, som det en redelig Mægler vel egner og anstaar[1]).

Af andre Ting vedrørende Byens Handel i det her omhandlede Tidsrum kan nævnes, at Oprettelsen af Hjørring Amt 1793 var til megen Skade for den, da der efterdags ikke kom saa mange Folk til Byen med Skatter og Skattekorn, samt at der 18. Decbr. 1799 af⸗holdtes Møde paa Kompagnihuset i Anledning af en til Overkøbman⸗den indkommen anonym Skrivelse omhandlende *Kreditgivningen.* »Her har længe været talt om den for Aalborgs Handlende saa tryk⸗kende og fordærvelige lange Kredit, her gives fremfor noget andet Steds i Danmark, ja, man kan vel sige i hele Europa.« Saaledes begynder Indsenderen sin Jammerklage, og saa fortsætter han, at det jo er hele Lavet bekendt, at naar undtages paa Klædevarer og Vin, har Købmændene selv slet ingen Kredit andet Steds.

»Kjøbenhavnerne kan derfor med Rette skrive og sige, som jeg har hørt, at Aalborg maa have mange Penge og ikke forstaa at bruge dem ret, siden de kan sælge deres oversøiske Vare oftest under Kjø⸗

1) Instruks af 27. Juni 1761 for Byens første Mægler H. C. Kirchmann. [Aalborg Raadstuebog, fol. 271.]

benhavns Priser og med Aars, ja vel 1½ Aars Kredit, da hine der-imod ikke sælge uden med 3 Maaneders Anstand i længste, og nu[1]) giver de ikke en Dag Henstand, som nok vil blive Tilfældet herefter; formodentlig vil den Raptus, der i denne Tid har hersket i Handels-systemet give grundet Anledning til saadant saavel som til sparsomme Akcepter, ligesom og den nyudkomne Forordning sikkerlig vil for-volde høje Diskonter af vore Vexler.«

Indsenderen foreslaar derfor Grossisterne, at man i Aalborg ind-fører højst ½ Aars Kredit og beregner ½ pCt. maanedlig Interesse af det tilgodehavende Beløb hos alle inden- og udenbys Handlende for den Tid, der forløber fra Regningens Udsendelse og indtil Beta-ling sker. Regning skulde udsendes to Gange aarlig, i Januar og Juni. Endvidere foreslaar han, at en Vedtægt herom oprettes, og at der for Overtrædelse deraf skal betales mindst 200 Rdl. til Lavets Kasse.

Forslaget kan efter Stilen at dømme antages at hidrøre fra Køb-mand Jacob Kjellerup, og det blev for saa vidt approberet af Lavets Medlemmer, som man enedes om at indskrænke Kredittiden til ½ Aar mellem Købmænd indbyrdes; men i Stedet for Bøden til Lavs-kassen vedtoges det, at Overtræderens Navn skulde opslaas i Kom-pagnihusets Forsamlingssal under Overskrift: *Overtræder af Kjøb-mands Laugets gode Vedtægt.*

Byens stadigt tiltagende Handel havde for længe siden gjort en Udvidelse af *Havnen* ønskelig, men først 1799 naaede man efter no-gen »Ventilation« saa vidt, at en Plan desangaaende blev udarbejdet af Havnekommissionen og forelagt Købmandslavet paa dets General-forsamling 12. Febr. s. A. Til Dækning af Omkostningerne ved Havneanlæget foresloges det at lægge en Afgift saavel paa Skibe som paa Varer, der kom i Berøring med Havnen; men imidlertid kom Pengekrisen, medens Lavet foretog sine Overvejelser, og 18. Decbr. besluttede man at bede Havnekommissionen stille Sagen i Bero, ind-til bedre Tider atter maatte oprinde, og først efter Krigens Slutning 1814 blev der taget fat paa Anlæg af *Nyhavn*, som fuldførtes 1820.

Det er jo desværre en Kendsgerning, at vor gamle By har Ord for ikke at være saa velanstændig paa alle Omraader, som den burde være; men er den værre eller bedre, end den var i »gamle Dage«? Thi Skaden er gammel; den illustreres ved Chr. Zahrtmanns Billede »Mælkeprøven«, hvis Motiv er hentet fra Aalborg Raadstuearkiv; men den belyses ogsaa ved en Skrivelse fra Købmandslavet til Magistra-ten (30. Novbr. 1791) angaaende Bidrag til Oprettelse af en *offentlig Arbejdsanstalt*, i hvilket Aktstykke det hedder:

»At Ørkesløshed og derpaa følgende Betleri, ja andre deraf fly-dende onde og uanstændige Udøvelser jo her i Aalborg Aar for Aar

[1]) Det var under Pengekrisen 1799.

saa kjendelig tiltager, at ingen veltænkende kan se derpaa uden bittre Rørelser og det inderligste Ønske, at derpaa dog en Gang maatte og kunde raades Bod, er en saadan Sandhed, som dagligdags ses for Øjne, og at ingen Raad til sammes Afhjælpelse og Forebyggelse er eller kan indføres uden offentlige Arbejdshuses Anlæg, hvor baade villige og uvillige arbejdsføre, gamle og unge, hver efter sin Maade, Kræfter og Bekvemhed kan henvises til Arbejde, er og bliver lige-ledes en Sandhed, som ingen kan nægte.«

Lavsmedlemmerne erklærede sig derfor villige til hver især at erlægge et vist Beløb aarlig i 4 à 6 Aar for at faa oprettet et Spinde-hus, til hvis Drift og Bestyrelse Lavet vilde udkaste Plan, dog paa den Betingelse, at naar denne Udgift tog sin Begyndelse, skulde al anden Fattigkollekt ophøre, samt at Madam Kyndes Legat paa 3000 Rdl. henlagdes under Direktionen for Arbejdsanstalten. Af Købmæn-dene blev der tegnet en Sum af 854 Rdl. aarlig i 4 à 6 Aar; det har sin Interesse at se, at Agent Quist tegnede sig for 100 Rdl., Oluf Christensen for 60, Lauritz Kjellerup 20, Jens Berlin 30, Justitsraad Ryberg 40, Peder Borreschmidt 20 og Jacob Kjellerup 10, og de mindste Bidrag var paa 4 Rdl. aarlig.

Dette førte saa til Oprettelsen af en *Arbejdsanstalt* i Skolegade, hvor der bl. a. blev drevet en Del Gulvtæppevævning.

I *Kompagnihusets* Lokaler afholdtes der i Slutningen af det 18. Aarh. ofte offentlige Baller og Auktioner, og ligeledes gav Byens Officerer undertiden Koncerter her; for denne Brug af Lokalerne er-lagdes selvfølgelig Betaling, men paa et Lavsmøde 1787 blev det ved-taget, at det ikke kunde anses for passende for Lavet at modtage Betaling for Officerernes Koncerter, »da samme endog sker til alle honettes fornøyelse, som derudi behager at tage deel«, og man vilde derfor fremtidig give gratis Lokale.

Paa Købmandslavets Generalforsamling 12. Febr. 1799 blev der foreslaaet, »at der ligesom i ældre Tider maatte oprettes et *Skyde-selskab* her i Byen, der paa en bekvem Aarets Tid kunde fornøje sig med at skyde til Papegøien, efter en derom gjort Plan, hvilket af alle samtlig blev approberet«. En Følge af dette Forslag var Op-rettelsen 1802 af »*det broderlige Skydeselskab*«, som saaledes i sin Oprindelse staar i nøje Forbindelse med Købmandslavet og derfor ogsaa fik dettes gamle Sølvpapegøje til at pryde Papegøjekongen med, men da Skydeselskabet stod aabent for andre end Købmænd, voksede det straks bort fra Moderfavnen.

Paa samme Generalforsamling bragtes det i Forslag at gøre saadan Indretning i Kompagnihusets Lejevaaninger, at der kunde bo en retskaffen Vært, som kunde forestaa de selskabelige Sammenkom-sters mere materielle Side, og paa et Møde 18. Decbr. s. A. blev det vedtaget at lade Kompagnihusets Bindingsværksbygning opbygge og

indrette til Klublokaler og Bolig for en Vært; det følgende Foraar toges der saa fat paa at opføre en ny, grundmuret Bygning ud til Nytorv, hvilken stod færdig 1801, og hvori Klubben *Enigheden* fik Lokaler; dog var der endnu et Bindingsværkhus eller muligt en Del af det gamle tilbage, vendende ud mod Østeraa, hvilket først blev fjernet ved Midten af det 19. Aarh.

Og endelig kan det bemærkes, at der paa Kompagniets Forsamling 24. Febr. 1813 fremkom Forslag om at søge de Uordener, der fandt Sted ved Handelen, afskaffet. I den Anledning lod Lavet gennem Bladene udgaa Bekendtgørelse med Advarsel til dem, der drev *uberettiget Handel* af nogen som helst Art, og ligeledes blev der kort efter affattet en Fortegnelse over alle de i Byen værende Personer, som havde Ret til at drive Handel, hvilken Fortegnelse man lod trykke og ophænge paa Raadstuen, Toldkammeret, Politikammeret og paa Kompagnihuset samt paa Byens tre Vinstuer (D. Simonis, Brünnes og Jens Møllers).

Ved samme Tid fremkom den nye Overkøbmand Jacob Kjellerup med Forslag om, at man, da *Lavets Privilegier* nu alligevel skulde indsendes for at blive konfirmerede af Frederik VI., skulde se at faa dem noget ændrede efter Tidens Krav, og i den Anledning nedsattes et Udvalg, men forskellige Forhold bevirkede, at der kom til at hengaa 17 Aar, inden Planen blev realiseret.

I August 1807 endte den Fredstilstand, som den dansk-norske Stat saa længe havde glædet sig ved og i Frygt og Bæven søgt at bevare, og da den efter 7 lange Aars Forløb atter vendte tilbage, var Landet udmattet til det yderste. Krig med England, Sverige og Rusland medførte jo Statsbankerot og Tabet af Norge; voldsomme økonomiske Omvæltninger foregik indenfor alle Samfundskredse, og Handel, Skibsfart og Kredit blev ødelagt.

Med Undtagelse af København var der næppe nogen By, der haardere end Aalborg kom til at lide under disse Ulykker; for Københavns Vedkommende knustes jo med ét Slag dens Storhandel og dens Magtstilling som nordisk Stapelplads, og det blev som bekendt Hamburg, der kom til at afløse den i Forholdet til de danske Provinsbyer; for Aalborgs Vedkommende laa Krigens væsentligste Betydning derimod i, at Norge udgik af den politiske Forbindelse med Danmark, thi derved maatte den betydelige Handel, som Aalborg da drev paa Norge, foreløbig standse, og da den senere (1826) kunde genoptages, var det under helt forandrede Forhold, eftersom der jo nu var oprejst en Toldmur mellem Landene.

Ved Krigens Udbrud var der dog ingen, der forudsaa en saadan Udgang; man lod sig henrive af Forbitrelsen mod England, som uden Aarsag havde overfaldet en venligsindet, men svagere Stat, og man

nærede i mange Kredse chauvinistiske Hævnplaner, der lod Folk glemme, at en Kamp mellem England og Danmark var som mellem en Ørn og en Spurv. Den føromtalte Skotte James Macdonald omtaler i sine Rejseoptegnelser, hvorledes Stemningen i saa Henseende var i Aalborgs fornemste Kredse, og vi kender fra den hjemlige Presse og Literatur Ytringer af lignende Art.

Aalborgenserne broutede med, at Danmark saa udmærket kunde undvære Handelsforbindelsen med England, og Macdonald skriver i denne Forbindelse;

»Med Hensynet til Forholdet mellem deres eget Lands og Englands Magt og Hjælpekilder kjender jeg ingen paastaaeligere Mennesker end den tankeløse Deel af det danske Folk, og disse findes alt for hyppigt i de højere Klasser. De ere saa forfængelige at tro, at deres Deltagelse i Krigen mod os i høj Grad vil bidrage til at formindske vore Hjælpekilder og tilintetgjøre vore Forsvarsmidler mod Frankrig, og de stille sig tvivlende og blive halvt ærgerlige, naar man siger dem, at de gjør sig selv hundrede Gange mere Skade end os ved at slutte sig til vore Fjender og forspilde de Fordele, som de har vundet ved deres venskabelige Handelsforbindelse med os. Jeg kom for Spøg til at sige til en Herre, som stadig plager mig med Beretninger om Danskernes Tapperhed og Magt og stundom er ligefrem grov i sine Sammenligninger mellem sine Landsmænd og Briterne, at der ikke kunde drages nogen alvorlig Sammenligning mellem de to Stater, thi de vare saa vidt forskjellige fra hinanden i politisk Henseende, som Fluen fra Elefanten eller Hvalen, og til min Beklagelse og Forbavselse var Manden saa taabelig at tage det for Alvor og klagede til nogle af mine Bekjendte over, at jeg haanede denne Nation . . . .; det foraarsagede mig nogle Øjeblikkes Ubehagelighed og lærte mig for Fremtiden større Forsigtighed i at spøge med Folk, som hverken har Finfølelse nok til at skaane andres Følelser eller Forstand nok til at holde deres egne i Tømme[1]).«

Denne almindelige Selvovervurdering medførte, at den Lejlighed til Hævn, som aabnedes ved Kaperforordningen af 14. Septbr. 1807 og Plakat af 14. Novbr. s. A. grebes med Begærlighed af det store Publikum.

Det bør dog ikke forties, at der, særlig i de mere kultiverede Kredse, var adskillige, som saa med Uvilje paa Kaperiet og heller ikke skjulte deres Mening; dels var man den Gang naaet saa vidt, at Kapervæsenet ikke af alle ansaas for at være helt overensstemmende med god Moral, og dels kunde det med Grund befrygtes, at en Udøvelse efter større Maalestok kunde faa en ugunstig Indflydelse saavel paa den offentlige som paa den private Moral i det Hele.

Men disse Røster blev overdøvede, og baaret frem af en Blanding af Patriotisme, Haab om Vinding og Lyst til Eventyr kom

---

[1]) Jydske Saml. 3. III. 396 f.

Kaperiet i frodig Vækst; alle Samfundslag blev interesserede deri, aktivt eller passivt; en Kaperaktie var som en Lotteriseddel; man kunde jo miste Indsatsen, men man kunde ogsaa faa den igen mangedobbelt.

Bestemmelserne for Kapervæsenet er for vidtløftige til, at vi skal anføre dem her; men der maa dog gøres opmærksom paa, at Kaperiet ikke alene kom til at gaa ud over England og Sverige; thi ved at tiltræde Principperne for Fastlandsspærringen og ved at forbyde alt Samkvem — endog Brevveksling — med England gjorde Regeringen det muligt, at alle Skibe, der havde haft Berøring med dette Land, kunde opbringes, og det kom til at gaa ud over en Mængde amerikanske[1]), tyske og russiske Fartøjer, ja endog over danske og norske, som med Licens f. Eks. til Frankrig havde anløbet England, og flere Skibe fra Aalborg blev opbragt af danske Kapere eller den kongelige Roflotille.

Da adskillige af de fremmede Stater saa igennem Fingre med, at deres Skibe vedligeholdt Forbindelsen med England og derved opretholdt Handelen, selv om det paagældende Land officielt havde tiltraadt Fastlandsspærringen, vakte det megen Uvilje, at Danmark tillod sine Kapere at opbringe saadanne Skibe, og tilsidst maatte Regeringen trække i Land og under 2. Aug. 1809 forbyde Kaperiet fra 2. Septbr. af, men med nogen Ændring indførtes det dog igen ved Forordning af 28. Marts 1810 og vedblev saa at bestaa til Krigens Slutning.

Der har gaaet ikke saa lidt Ry af den Kaperflaade, som i Krigsaarene var udrustet her fra Byen, og vist er det, at den ogsaa var ret anselig, selv om den ikke var saa frygtindgydende, som man efter Antallet af Kaperne og Arten af deres Navne (Den modige Haj, Gjengjældsretten, Hævneren af Harme o. l.) skulde antage. Macdonald skriver 8. Decbr. 1808 »Havnen er nu fuld af Skibe, de fleste af dem ladede med Korn til Norge, og omtrent 20 ere Priser, tagne fra os og Svenskerne og bragte hertil af danske Kapere. Der er 26 Kapere udrustede fra denne By, og mange flere vil komme til Foraaret, hvis Krigen varer ved«, men det Tal, man har opgivet Macdonald, er dog ikke Tallet paa Kaperne fra Aalborg By alene, thi af Amtets Fortegnelse over udstedte Kaperbreve ses det[2]), at der da kun var udstedt 11 til Aalborgkapere. Da Kaperiet blev indstillet i Aug. 1809, var Antallet naaet op til 30, og da det 1810 genoptoges, forøgedes Flaaden; Overkøbmand Jacob Kjellerup skriver 20. Juli 1810, at den da var paa imellen 30—40 Kapere[3]), og der blev i Løbet af 1810 udstedt 34 Kaperbreve her til Byen, ligesom der 1811 udstedtes 9 og 1812

[1]) Efter Krigen maatte Danmark betale ca. 3 Mill. Kroner til de forenede Fristater for uretmæssig Opbringning m. v. af amerikanske Skibe og Varer.

[2]) Fortegnelse over Kaperbreve for Aalborg Amt (Landsarkivet i Viborg).

[3]) N. K. Strøyberg: »Jacob Kjellerup« S. 89.

et Par Stykker samt 1813 aflagt Kapered af 14 Skippere[1]), men dels remitteredes mange af de tidligere udstedte Certifikater, og dels er der at bemærke, at de allerfleste Kapere var usselige Smaabaade; 35 af dem var saaledes paa 2 Reg. Tons og derunder(!), og naar disses Bemanding opgives at være fra 10—16 Mand og Bestykningen indtil 4 Kanoner, fristes man til at stille sig noget skeptisk over for Rigtigheden af det angivne. Men til enhver større Kaper hørte der jo en eller flere Baade, der maatte kunne rumme adskillige Folk, naar de skulde anvendes ved Entring o. dsl., og man har da utvivlsomt fulgt den Fremgangsmaade at lade Baadene indregistrere som selvstændige Kapere for derved at give dem større Aktionsevne; dette er den eneste rimelige Forklaring paa Forholdet, thi det er indlysende, at Smaabaade paa 1 a 2 Reg. Tons kun for et ganske kort Tidsrum og kun med rolige Vejrforhold kunde holde Søen med 10 til 16 Mand om Bord; til Sammenligning kan anføres, at en af Aalborgs Bropontoner maaler ca. 22 Reg. Tons.

Idet vi foreløbig forbigaa alle disse Miniaturkapere, skal vi her anføre lidt om de Kapere, der maalte over 10 Reg. Tons (5 Kml.)

Den første udrustedes af Købmand *Peter Hansen Sødring*, som under hele Krigen viste stor Aktivitet i Henseende til Kaperrederi[2]), men hverken for denne eller for de efternævnte kan det ses, hvor stor Part Rederne selv ejede, eller hvor stor Aktiekapitalen var. Skibet, der maalte 13 Reg. Tons, bar Navnet »*Prøvestenen*« og førte 3 Kanoner, Kaperbrev af 8. Januar 1808. Dernæst følger »*Frederikshøj*« paa 14 Tons og med 4 Kanoner, udrustet af Købmand *Oluf Christensen*, Certifikat af 16. Juli 1808. Saa kommer Købmand *Jacob Kjellerups* »*Victoria*«, 46 Reg. Tons, ført af Kaptajn Jens Winning og med en Armatur af 1 8-pundig, 1 4-pundig, 2 3-pundige og 4 2-pundige Kanoner, Besætning 30 Mand og Kaperbrev af 3. Septbr. 1808. Af Konsul Strøybergs Skrift: Jacob Kjellerup (S. 49, 69 og 75) ses, at den kunde føre 12 Kanoner, men at de ikke kunde skaffes i Aalborg, og ligeledes kunde den føre 40 Mands Besætning. Den gik ud i September og laa derefter Vinteren over i Norge, men i Efteraaret 1809 blev den solgt ved Auktion efter at have bragt sine Aktionærer ret betydelige Tab; Kjellerup ejede selv 1/10 af den.

Som den sidste af de større Kapere fra 1808 (Kaperbrev 8 Novbr.) kommer Købmand *Frantz Holms* »*Hævneren af Harme*« paa 39 Reg. Tons og med 8 Kanoner. *De smaa Kapere* fra dette Aar var *Peter H. Sødrings* »*Hjælpen*« og »*Ræven*«, Kbmd. *Johs. Frischs* »*Tordenskjold*« (7 Reg. Tons) Kbmd. *Th. Sødrings* »*Trøsteren*« og »*Ræven*«, Kbmd. *Søren Winkels* »*Aarvaagenhed*« og Kbmd. *Jakob Hoppes* »*Agtpaagivenhed*«.

[1]) Pakker vedr. Kapervæsenet; Admiralitetskollegiets Arkiv (Rigsarkivet).

[2]) Efter Krigen flyttede han til Christiania.

Fra *1809* har vi Købmand *Frantz Holms* »*Tolderen*« paa 12 Reg. Tons, men uden Kanoner, der antagelig ikke har kunnet tilvejebringes, endvidere *Peter H. Sødrings* »*Svanen*«, 31 Reg. Tons, 6 Kanoner, Kaperbrev af 28. Febr., *Johs Frischs* Skonnert »*Resolutionen*« paa 22 Reg. Tons og med 3, senere 5 Kanoner (Kaperbrev 1. Maj og 19. Juli 1809) og sammes »*Dristigheden*«, 10 Reg. Tons og 2 Kanoner, Certifikat af 22. Marts; endvidere Købmand *Christen Sødrings* »*Maria*«, 38 Reg. Tons, 1 Kanon, ingen Dato anført for Kaperbrevet, og Købmand *Oluf Christensens* »*Jægeren*«, 20 Reg. Tons, 5 Kanoner, Kaperbrev af 31. Juli. *De mindre Kapere* fra dette Aar var Kbmd. *Jeppe Brix'* »*Prøven*«, Kbmd. *Josef Nielsens* »*Forsøget*« og »*Lykketræf*«, Kbmd. *Chrf. Quists* »*Den lille Røver*«, *Johs. Frischs* »*Snildhed og Mod*«, *Søren Winkels* »*Pas paa*«, *Chr. Sødrings* »*Ane Katrine*« og »*Mester Pith*«, *Peter H. Sødrings* »*Gribben*«, *Johs. Frischs* »*Fiskeren*« og »*Svend Tveskæg*«, *Thomas Sødrings* »*Den modige Haj*«, og *Frantz Holms* »*Roland*«.

Efter Standsningen i Efteraaret 1809 tog man som nævnt atter fat det følgende Aar og med endnu større Kraft end forhen; der blev i 1810 udstedt 34 Kaperbreve til Aalborg, foruden at en Del af Certifikaterne fornyedes, naar Skibet fik ny Fører. Af disse 34 angaa de 16 Kapere paa over 10 Tons, for en Del de samme, som var ude i 1809. Idet vi atter foreløbig forbigaa Kaperne under 10 Reg. Tons anføres de store nedenfor efter Kaperbrevets Datum.

Kaperens Navn	Reder	Drægtighed i Reg. Tons[1]	Bemanding	Armatur: Kanon.	Armatur: Huggert	Kaperbrevets Datum	Anm.
Jægeren	Kbmd. Oluf Christensen	23	24	5 og Hg.		12/5 1810	Certifik. remit. Septbr. 1810
Oprejsningen	Do.	28	24	5 og a. Skyts		do.	
Resolutionen	Kbmd. Johs. Frisch.	22	25	6		do.	
Erstatningen	Kbmd. Frantz Holm	14	20	7 og Hg.		do.	
Svanen	Kbmd. Peter H. Sødring	31	24	6 og Hg.		do.	
Prøvestenen	Do.	13	20	3 og Hg.		do.	
Tordenskjold	Kbmd. Bertel Christensen	12	20	4 og Hg.		do.	
Duen	Kbmd. Frantz Holm	19	20	4 og Hg.		19/6 1810	Certifikat remit. 1812
Spion	Kbmd. Chr. H. Sødring	10	15	2		30/6 —	
Hævneren Edward	Kbmd. Johs. Frisch	21	25	6 og Hdarm.		5/7 —	
Tolderen	Kbmd. Frantz Holm	12	18	3 og Hdarm.		10/7 —	

[1]) 1 Kml. regnet = 2 Reg. Tons.

Kaperens Navn	Reder	Drægtighed i Reg. Tons	Bemanding	Armatur: Kanon.	Armatur: Huggert	Kaperbrevets Datum	Anm.
Hævneren af Harme	Kbmd. Chrf. Quist	19	20	4		11/8 1810	
Snapop	Kbmd. Oluf Christensen	43	30	10		22/8 —	
Erstatningen	Kbmd. Frantz Holm.	14	20	7 og Hdarm.		28/8 —	
Willemoes	Kbmd. Peter H. Sødring	34	40	8		2/10 —	
Aurora	Do.	120	100	12		24/12 —	Auktion over den 20/8 1813

Det følgende Aar (1811) udrustedes kun 2 større Kapere, nemlig

Rinaldino	Kbmd. Hans N. Lund	16	16	2		11/10 —	Kaperbrev remit. 1812
Resolutionen	Kbmd. Aron Jakobsen	23	25	8		12/10 —	

1812 og 1813 bragte ingen Forøgelse af den egentlige Kaperflaade, men godt et Dusin Skippere og Styrmænd aflagde Kapereden. De anføres som Førere af et tilsvarende Antal Baade fra 1—5 Reg. Tons, men uden at Bemanding eller Armatur omtales, ej heller Rederi, og det maa derfor formodes, at det har været Baade, som tilhørte Skipperne, og som man »för tilfället« fik Kaperbevilling til.

Af *Kapere under 10 Reg. Tons* anføres for 1810 Kbmd. *Frantz Holms* »*Den modige Haj*« og »*Gyrstingskjold*«, Kbmd. *Johs. Frischs* »*le Corbeau*«, *Wibeke*« og »*Nimrod*«, Kbmd. *Josef Nielsens* »*Forsøget*«, Kbmd. *Chrf. Quists* »*Danneskjold*« og »*Fiskeren*«, *Peter H. Sødrings* »*William Schoth*« og »*Poul Jonas*«, Kbmd. *Jeppe Brix'* »*Patrioten*«, Kbmd. *Bertel Christensens* »*Gjengjældsretten*« Kbmd. *Hans Kaarsbergs* »*Den uvisse Gevinst*«, Kbmd. *Hans Lunds* »*Abelline*«, Kbmd. *Erik Møllers* »*Tordenskjold*«, Kbmd. *H. C. Nørbek* »*Den lystige Jyde*«, Kbmd. *Søren Winkels* »*Prøven*« og Kbmd. *Jakob Hoppes* »*Biskop Absalon*«. *1811* udrustedes endvidere følgende smaa Kapere: Kbmd. *Jakob Hoppes* »*Falken*« og »*Tre Kroner*«, Kbmd. *Peter H. Sødrings* »*Prøvestenen*« og »*Patrioten*«, Kbmd. *Aron Jakob's* »*Oprejsningen*«, Kbmd. *Th. Sødrings* »*Resolution*« og Kbmd. *Jeppe Brix'* »*Nimrod*«, og *1812* bragte *Johs Frischs* »*Ebenezer*« og *P. H. Sødrings* »*Den jydske Jæger*«.

Det er hævet over Tvivl, at Kaperiet indbragte ikke faa Penge; M. Rubin siger i sin »1807—14«, at det samlede Beløb for Krigsaarene maa regnes til mindst 100 Mill. d. Kurant, og selvfølgelig fik Aalborg sin Part af Byttet, hvad der bl. a. kan ses af de afsagte Priseretsdomme[1]); man hvad der kom let, gik ogsaa let, og en Mængde

[1]) J. Bøggild: »Saml. af de i Priseretten for Aalborg Stift afsagte Domme (Aalborg 1810).

Mennesker, der ikke var vant til at have synderlig Penge mellem Hænderne, blev ved Kaperiets Udbytte forledt til Ødselhed og Umoralitet, saa de, da Kilden tilstoppedes, var værre farne end før; thi de var nu afvænnede med regelmæssigt Arbejde og havde faaet mange Fornødenheder, som de ikke tidligere havde kendt. Dertil kom, at f. Eks. Limfjordsfiskeriet, som var godt i adskillige af Krigsaarene, selv om man af og til manglede Salt, ikke kunde drives med fornøden Kraft, fordi der manglede Folk, og endelig maa det ikke glemmes, at England og Sverige jo øvede Repressalier over for Danmark. Macdonald fortæller derom følgende, dat. 16. Decbr. 1808 i Aalborg:

»For en Uge siden blev nogle Skibe ladede med Korn med stort Besvær huggede ud af Isen i Havnen og afsendt til Norge, men mere end Halvdelen bleve opsnappede af vore Krydsere udfor Skagen og ført til Gøteborg. Denne Efterretning har udbredt Bestyrtelse og Fortvivlelse i hele Byen, thi de fleste Skibe var ikke assurerede, og de faa, der var det, kun med Halvdelen af deres Værdi. Denne Omstændighed gjør dog ingen Forandring i den humane Behandling, der bliver de britiske Fanger til Del, ej heller nævne de den triste Tildragelse, undtagen naar der rettes et Spørgsmaal til dem derom,«

og han nævner, at der gives Lande, hvor den offentlige Mening ikke vilde forholde sig saa rolig. Ligeledes omtaler han, at Byens en Gang betydelige Handel nu er ødelagt som Følge af Krigen, og at der kun haves de usikre Indtægter ved Kaperiet. Ogsaa fra Jacob Kjellerups Optegnelser kender vi de Tab, Byen led ved fjendtlig Opbringning af dens Skibe; selv mistede han sit kæreste Skib, den store Galease »Elisabeth Berlin« og ligeledes Galeasen »St. Thomas«; han kunde bære Tabet, men det var der mange andre, der ikke kunde.

Man kan ikke komme bort fra, at Krigen og den Følger bragte Tab for de allerfleste Handlende, her saavel som andet Steds; men der var dog dem, der forstod at manøvrere saa snildt, at de lukrerede ved det, som bragte de fleste Tab.

Saaledes ved Forordningen af 5. Januar 1813, hvorved Kurantdalersedlernes Værdi nedskreves til $^1/_{10}$ af deres Paalydende. De, som havde haft en Anelse, om hvad der vilde komme, eller som gennem Forbindelser havde faaet Nys om det, tjente Penge, medens de uvidende og mindre kloge maatte bære Tabet, og særlig gik det ud over dem, der havde laant Penge i Slutningen af 1812 og nu maatte betale dyrere Penge tilbage. Aalborgmatadoren Jacob Kjellerups Status viser i Aarene 1810, 1811 og 1812 en Formuesforøgelse af henholdsvis 43,000, 46,500 og 83,500 Rdl. d. K., men 1813 var Fremgangen 207,000 Rdl. d. K.; man tør vel deraf slutte, at han har forstaaet Kunsten at tjene Penge, naar næsten alle andre tabte, og

skønt han, da Krigen udbrød 1807 kun var Ejer af 180,000 Kurantdaler, kunde han dog ved sin Død 1831 efterlade sine Arvinger 645,000 Rb.daler, hvad der i vor Tid vilde svare til ca. 2 Mill. Kroner; men han holdt sikkert ogsaa mere paa Daleren end de fleste af sine Samtidige.

I Henseende til sin Handelsvirksomhed og navnlig dens Resultat ragede han saa højt op over sine Standsfæller her i Byen, at han ganske fordunkler dem; men han var dog ikke den eneste, der havde Initiativ og Mod til at spekulere i Konjunkturerne. Vi ser saaledes, at hans Broder, Agent Lauritz Kjellerup 1805 forsøgte at gøre et Kup, idet han i England lod et stort Skib laste med Kul for at gaa til Frankrig, der jo da havde lukket for engelsk Tilførsel, og for at faa Kullene i Land skulde de udgives for — bornholmske. Om Tricket lykkedes, vides ikke; men det kan ikke nægtes, at det vidner om dristig Foretagsomhed, og de store Handelshuse Oluf Christensen & Sønner, Agent Chrf. Quist, Hans Wigelsen & Sønner og flere laa heller ikke paa den lade Side.

Jacob Kjellerup

Det er bekendt, hvorledes den stedse dalende Kurs paa Seddelpengene medførte, at alle skrabte til sig, hvad de kunde overkomme af klingende Mønt, og ikke alene de større Sølvmønter, men endog Kobberpengene udgik næsten helt af Cirkulationen. Den oftenævnte Macdonald skriver 21. Decbr. 1808:

»Man kan ikke opdrive nogen Metalmønt i Aalborg, alt er Rigsdalere paa graat Papir, og naar man gaar ind i en Butik for at kjøbe for et Par Skilling Brød eller et Glas Brændevin, maa man enten deponere en Rigsdalerseddel eller kjøbe andre Ting, som tilsammen naar op til dette Beløb. Den Ulempe, der opstaar af denne Mangel paa Metal er ubeskrivelig .... og uheldigvis kan den ikke let fjærnes.«

Saaledes var Forholdene altsaa 1808, og bedre blev de ikke i de nærmest følgende Aar; men Nød lærer nøgen Kone at spinde, og man fandt ogsaa paa Raad til at afhjælpe Mangelen af Skillemønt, idet en stor Del Handelsmænd, Skippere, Proprietærer, Møllere og andre gav sig til at udstede private Pengesedler lydende paa et vist Antal Skilling — fra 1—64 og undertiden højere — og disse

»Billetter« toges da som almindeligt Betalingsmiddel paa den Egn, hvor Udstederen var kendt som en vederhæftig Mand. Særlig i Jylland, saa vel i By som paa Land, blev dette Nødmiddel meget udbredt, og her fra Byen kendes Sedler udstedt af Købmændene Oluf Christensen, Brødrene Galster, H. N. Lund, Mikkel Lunge, Th. Sødring, J. G. Køhler og Jens Christensen, endvidere Møller Winding, Bogtrykker A. Borch, Vintapper A. Brünnes, Podemester E. Lauritzen, Skræddermester I. M. Stener, Fattigvæsenet ved Fabrikant P. H. Schiellerup o. fl., Skipperne (?) P. Hermansen og C. Lærche, Søndertranders Fattigvæsen ved Pastor Meden, Jens Poulsen, Klokker L. C.

En »Billet«, udstedt af Aalborg Fattigvæsen.
(Originalen i Aalborg Musæum.)

Milling og Lucie Wissing, Enke efter Apotheker Rübner og Ejerinde af Svaneapotheket, hvilken sidste havde det Uheld, at Falsknere fandt paa at udstede Billetter med hendes Navn. Endelig kan nævnes, at Fabrikant J. G. Galsters Billetudstedelse 1813 gav Anledning til, at Byens Øvrighed gennem Stiftamtet lod Regeringen forespørge, om denne Udstedelse af private Pengesedler var lovlig, og derpaa faldt 16. Okt. 1813 en kongelig Resolution, at der under de forhaandenværende Omstændigheder intet fandtes at erindre imod, at vederhæftige Mænd udstedte saadanne Smaasedler, naar blot Anordningen om Brug af stemplet Papir blev overholdt. Man maa undre sig over, at Øvrigheden først nu efter 5 Aars Forløb fik Betænkeligheder, men Sagen var vist, at der intrigeredes mod Galster. Skønt Medlem af Lavet var han i hele sin Virketid (1806—1848) en Torn i Øjet paa Handelsstanden, der saa med Mistillid paa hans mange Projekter, og

da hans Seddeludstedelse maaske var for stor i Forhold til hans antagne Vederhæftighed — han fallerede kort efter — har man vel ment at kunne standse den ved et Forbud fra den, der alene vidste, hvad der tjente til Rigets Tarv.

Hvis nogen tror, at Handelens Sammenbrud og det hele Næringslivs Stagnation under Ulykkesaarene bevirkede, at man hensank i Sorg og Klage, er det en Fejltagelse; Mand efter Mand ramtes vel af økonomisk Ruin og forsvandt i Dybet, men paa Afgrundens Rand opførtes en lystig Kehraus til »Piber og Trommer«. Aldrig har Klublivet med Baller og Assembléer, Maskerader og Dilettantkomedie, Pokalklang og »Hyrdesang« blomstret som da; det havde taget Fart i Hovedstaden i Storhandelens Tid, og det var ogsaa begyndt her i Byen omkring Aar 1790, hvad der, som vi foran har set, førte til Oprettelsen af Klubben *Enigheden*[1]) og Indretning af store Festlokaler i det i Aaret 1800 byggede nye Kompagnihus samt Stiftelsen af »det broderlige Skydeselskab«. Lotterikollektør Jens Bech, der i 1805 kom til Aalborg som Fuldmægtig hos Toldkasserer Winding, og som fra København var kendt med det derværende Borgerskabs Fornøjelser, blev straks en af Klublivets Spidser her, og han fortæller ganske morsomt derom i sine Optegnelser[2]). Da Krigen kom 1807, og Forretningerne laa stille, tog man fat paa at spille Komedie og afholde Baller og deslige, og der oprettedes et dramatisk Selskab, som alle vilde være Medlem af, og som bestod til 1829. Aktørerne tilhørte alle Byens Bourgeoisi, og der var over 20 Fruer og Frøkener, som spillede Komedie. Ogsaa Macdonald beretter, at han i Tiden 5.—16. Decbr. 1808 var til Stede ved to Baller og Aftenunderholdninger, hvor han morede sig taalelig godt.

»Ganske vist, Damernes Samtale staar ikke højt, og følgelig fattes en af det dannede Selskabs store Tillokkelser. Men skjønt Damerne i Aalborg hverken er saa elegante eller saa smukke som de engelske Damer eller i saadan Grad hjemme i deres eget eller i andre Sprog[3]) som deres Landsmandinder paa Sjælland eller de tyske og svenske Damer, ere de dog venlige og elskværdige og skjænke deres Familieanliggender megen Opmærksomhed. Der anvendes ikke saa megen Omhu paa deres Uddannelse, som i mange andre Lande, i Norden, og der fattes dem derfor den lette og elegante Anstand, der i saa høj Grad udmærker det smukke Kjøn i England, Sverige, Tyskland og Frankrig«.

Vi har anført disse Linjer for at vise, hvorledes en dannet Udlænding bedømte den aalborgske Handelsstands sociale Politur paa hin Tid; »som Herren er, saa følger hans Svende,« siges der jo, og

[1]) Omtales 1791 i Jydske Efterretninger Nr. 50.
[2]) Jens Bechs Optegnelser i Personalh. Tidsskr. 6. I, 29 f.
[3]) Adskillige af dem har sikkert talt udpræget jydsk Dialekt.

Mændene har vel næppe været mere afslebne end deres Herskerinder. Forøvrigt var der paa den Tid ikke faa Jøder i Byen, Macdonald har faaet dem opgivet til 1/10 af Indbyggerne eller ca. 600, og adskillige af dem var store Købmænd, f. Eks. Aron Jacob; men de havde sikkert ikke da Adgang til det gode Selskab og har derfor heller ikke haft nogen Indflydelse paa Bedømmelsen af det.

Et andet Udslag af Tidens selskabelige Tendens var det *Borgerkorps*, som oprettedes i Begyndelsen af Aar 1800, efter at Købmandslavet paa et Møde i Slutningen af 1799 havde vedtaget at realisere Ideen, der var undfanget af Borgmester Hornsyld. Disse Borgerkorps var jo almindeligvis Paradekorps, men under Krigen 1807—14 fik det aalborgske, der vist overvejende bestod af yngre Købmænd, og for hvilket Købmand Niels Wigelsen var Chef — Stadshauptmand —, dog Lejlighed til at foretage visse militære Operationer, hvilket bl. a. fremgaar af nedenstaaende Ordre[1]):

»I Følge den mig i dette Øyeblik, Kl. 12 Middag, tilstillede Ordre fra Hans Exellence, Herr Geheime-Konferentsraad Stiftsamtmand v. Pentz, til at afgive et Officeer-Commando af det borgerlige Jæger-Corps for at Transportere endeel Krigsfanger herfra Aalborg til Sæbye eller Fladstrand, beordres herved efterstaaende Medlemmer af Corpset: Lieutenant og Adjutant I. Kiellerup, Ober-Jæger S. Krøger, Jæger[ne] Søren Winckel, F. C, Haaslund, Hans Glahn[2]), And. Møller[2]), I. Christiansen, H. Clausen, G. Synkenberg, R. Hauch, Chr. Christensen, Iens Winther, Iens Holst, Chr. Brøndlund, Th. v. Sprechelsen, Chr. Møller, junior, M. Wejle, Ioh. Holst hos Bag. Thousig, D. Baggesen, Chr. Beck, L. Aagaard, S. Sanne, N. Peitersen, Abrah. Berndt[2]), Niels Hiorth, Fr. Bierre[2]), Niels Foght, Foureerskyt, Hans Høgsted, Chr. Winckel, Foureerskyt, Fr. Thestrup, M. Holm, Fr. Schierup, P. Tikiøb, I. I. Lund, I. Malling.

Denne Comando har altsaa at holde sig Parat til engang i Morgen at afgaae, Klokkeslettet skal nærmere blive Dem bekiendtgiort. Alt Armatia og Lædertøy maae være forsvarlig Pudset, Gevæhrene forsynet med gode skarpe Steene. — Naar Fangerne enten i Sæbye eller Fladstrand ere afleverede, forsyner Herr Adjutanten sig med behørig Qvittering in duplo fra den Militaire eller Civile Autoritet, som modtager Fangerne. — Paa Marschen maae Naturligviis holdes all Nøyagtighed og i Særdeleshed det strængeste Tilsyn, saavel i Henseende Ordens overholdelse som at ingen af Fangerne finder Lejlighed at undvige. De fornødne Vogne saavel Tour som retour reqvireres, og vil Hrr. Adjutanten formodentlig fra Overøvrigheden blive forsynet med det fornødne Vogn-Pass.

Saasnart Fangerne ere afleverede retournerer Comandoet hertilbage jo før jo bedre.

Ieg finder det ufornødent at paaligge Mandskabet, nøje at Opfylde de Ordres Herr Lieutn-adjutant Kjellerup paaligger Dem paa

[1]) Originalordre til Korpsets Adjutant (tilh. Apoteker J. J. Strøyberg).
[2]) Udstreget.

denne Marsch; da ieg er vis paa at enhver Retsindig brav Jæger ved forekommende Agtpaagivenhed vil bestræbe Dem for all Redebonhed i Tienesten.

Tienstlig

Niels Wigelsen,
Chef for Jæger-Corpset.

Aalborg, den 10. Ianua:
Klokken 1 Middag 1814.«

V.

1814—1863.

DANMARK var, da Fredens Dage atter oprandt, baade »brudt og lammet«, om end Smerten ikke da føltes saa meget eller gav Anledning til saa klagende Udbrud som efter 1864.

Gennem mange, lange Aar, havde man jo haft Krig og dermed følgende Elendighed, nu var man glad for Freden og skænkede egentlig ikke i Øjeblikket Tabet af Norge den Opmærksomhed, som man sikkert vilde have gjort, hvis Bruddet var kommet mere pludseligt. Men Krigens Saar heledes kun langsomt, og det blev for Danmark en meget langvarig Rekonvalescens endda afbrudt af enkelte Tilbagefald, som da den store Landbrugskrise i 1820=erne truede med at foraarsage en ny økonomisk Undergang for Staten.

Paa Handelslavets Generalforsamling 12. Febr. 1814 fremlagdes en Henvendelse til Lavet fra Stiftamtmand Pentz, om dets Medlemmer ikke skulde have Lyst til at sammenskyde en Sum til et Slags offentlig Nytte til Erindring om og Erkendtlighed for, at Aalborg By og Omegn »ved den udi sidste Januari Maaned i vores Land indtrængte overlegne Fjende, nemlig Russere, Preussere, Svenske og fleere Nationer, blev frie for Overfald og den gyselige Indkvartering, som deraf havde fulgt, og hvilken vore Brødre i Schlesvig=Holsteen saa trykkende har følt,« og Lavsbrødrene blev da enige om at sammenskyde et Beløb til et *Sygehus*' Oprettelse.

Etatsraad Quist tegnede sig for 500 Rbd. N. V., Agent Lauritz Kjellerup 500, Jacob Kjellerup 400, Wigelsen & Sønner 300, Agent Borup 300, L. C. Nørgaard 300, Josef Nielsen 300, Joh. Georg Galster 200, Bertel Christensen 100, P. Borreschmidt 100, Frantz Holm 300, Mathias Hoffmann 100, Oluf Christensen 200, Niels Syndergaard 100, Søren Winkel 100, L. P. Kjeldberg 100, Jonas Borup 50, og Stadshauptmand Kruuse 50.

Ialt blev der ved denne Lejlighed tegnet 4000 Rbd., som skulde indbetales til Overkøbmanden for af denne at frugtbargøres indtil videre. Senere foretoges der af Frøken Gabel Indsamling til samme Øjemed, og ligeledes gav Bestyrelsen af »det dramatiske Selskab« og

af Maskeradeballerne »skjønne Summer« til et Sygehus' Oprettelse. Men i Anledning af Frederik 6. og Dronning Maries Kroningsfest 31. Juli 1815 ønskede Aalborgs loyale Magistrat at oprette en Stiftelse for Pigebørns Udstyr, hvilken skulde bære Navn efter den Fest, der havde givet Anledning til Oprettelsen, og den henvendte sig da til Handelslavet for om muligt at faa de til Sygehuset indsamlede Penge til nævnte Brug; men herpaa vilde Giverne ikke indgaa. De vilde derimod forøge Bidragene til et Sygehus, der nu var langt nødvendigere for Byen end i forrige Tider, da den var bleven folkerigere, og Forholdene havde forandret sig, saa enhver Familie maatte indskrænke sig til det allernødvendigste Husrum og ej kunde give sygt Tjenestetyende den nødvendige Pleje, og Giverne vilde gerne tillade, at Sygehuset fik Navn af »Hans Majestæt Kong Frederik d. 6tes og Hendes Majestæt Dronningens Kroningsfest d. 31. Juli 1815«. I Aaret 1817 blev der saa paa Søndergade oprettet et Sygehus for Aalborg By og Omegn, og i de følgende Aar anvendtes en Del af Renterne af det af Købmændene indsamlede Beløb til Sygepleje, medens Kapitalen forblev uberørt; men i Aaret 1826 var 10 af Giverne selv blevne saa trængende, at de maatte bede om at faa deres Indskud tilbage, og da der ikke var udfærdiget nogen Fundats for Stiftelsen, bevilgedes dette delvist, saa der tilbagebetales 2150 Rbd., hvilken Udgift afholdtes af de opsparede Renter, og af Hovedkapitalen, 4000 Rbd., oprettedes der da 1829 et Legat for trængende Købmænd og deres Enker, kaldet »*De otte Købmænds Legat*«.

Dette Sammenskud, der staar som et smukt Vidnesbyrd om Handelsstandens Offervillighed i en iøvrigt trang Tid, var jo foretaget, medens Glæden over den da indtraadte Fredstilstand endnu var frisk; længe skulde det ikke vare, inden Aalborgkøbmændene mærkede, at med Freden var dog ikke Tilstanden før Krigen vendt tilbage, thi Norge, der havde aftaget det meste af, hvad Nordjylland havde at sælge, var nu lukket, og for adskillige af disse Artikler gjaldt det, at de var for simple til at vinde Indpas paa andre Landes Marked.

Kun kort Tid forløb, inden Handelen, der dog i nogen Maade var opretholdt under Krigen, næsten helt laa stille, og Falliterne blev talrige. Ansete Firmaer som Oluf Christensen & Sønner og Lauritz Kjellerup maatte standse, og det samme blev Tilfældet med Johan Georg Galster, der ogsaa drev en omfattende Virksomhed. Disse Firmaers Insolvens berørte en Mængde andre Mennesker ogsaa uden for Handelsstanden, thi det var jo paa hin Tid, da man ikke havde Sparekasser, almindeligt, at Folk, der havde Penge at undvære, overlod dem til Handelsmænd at virke med, et Forhold der forøvrigt paa sine Steder har bestaaet indtil vore Dage. Etatsraad Kjellerup fik vel sine Affærer ordnede gennem Akkord paa ca. 50 pCt. og ved Hjælp af sin Broder Jacob, men det stod paa i flere Aar, og da

Boet frigaves, var Etatsraaden død. Disse Katastrofer bevirkede en Nervøsitet i alle Kredse og at de, der havde Penge at undvære, stod raadvilde med Hensyn til, hvor de skulde anvende dem, og man tør vist antage, at dette i Forbindelse med Tidens hele Tendens til vidtgaaende Sparsommelighed gav Impulsen til Oprettelse af »*Sparekassen for Aalborg By og Omegn*«, der som bekendt traadte i Virksomhed 12. Juni 1824, efter at der det foregaaende Aar var udsendt Opraab om at søge den stiftet.

I et Brev af 19. Aug. 1817 skriver Jacob Kjellerup, at der kun er én eneste Mand i Aalborg, som Brevets Modtager — Moses & Søn G. Melchior i Kbh. — kunde vente at sælge Hør til, og som kunde betale til den akkorderede Tid; Kjellerup nævner vel ikke, hvem den ene er, men da han jo i hvert Fald selv var solid nok, kan det næppe være nogen anden, thi i modsat Fald var der jo mere end én; i en anden Skrivelse af 21. Januar 1822 siger samme: »Nu ere vi Høkere alle, og Handel og Skibsfart har tabt sig i den Grad, at det er utroligt for hvem der kjendte Byen da.« (ɔ: o. 1800).

Efter Fredsslutningen blev det forbudt fremmede Skibe at besørge nogen Del af Norges udenrigske Skibsfart, og derved blev der altsaa lukket for danske Skibe, hvad der navnlig kom til at influere paa Kornafsætningen fra Aalborg.

Selv om Købmændene ikke tjente meget paa Kornet — hvad de almindeligvis ikke gjorde — var Kornhandelen dog af stor Betydning for dem, fordi den skaffede dem Afsætning til Landboerne af andre Varer, som der tjentes mere paa, og derfor var de interesserede i, at den opretholdes. For at forbedre Kornets Kvalitet — den var som tidligere nævnt kun ringe her i Nordjylland — blev Aalborgkøbmændene 30. Aug. 1816 enige om kun at købe Korn efter Vægt. I Overenskomsten, der skulde bekendtgøres i Jyllands fire Stiftsaviser, hedder det efter en Omtale af, hvor meget Aalborgs Handel havde lidt ved Norges Fraskillelse:

»Men dog maa vi ikke lade Modet synke, vi vil søge efter Evne at væbne os imod de trykkende Tider, og idet vi søge at gavne os selv, befordrer vi tillige vores kiære Fædrelands almindelige Vel, og vores By vil af enhver sagkyndig Mand fortjene Hæder, naar den ved almennyttig Foranstaltning og forenet Troskab i Opfyldelsen deraf stifter noget godt.«

Det blev da fastsat, at man ikke maatte købe »det usle og ringe Tøy, Bonden undertiiden indbringer, da han saa nok, naar han dermed har kjørt op ad en og ned ad en anden Gade (dermed), vil bringe antagelig Kjøbmands Vare en anden Gang«. Kornet skulde købes efter hollandsk Vægt, som da brugtes overalt i Europa, og Rug, der vejede under 105 Pd. holl., Byg under 87, hvid Havre

under 75 og broget Havre under 67 maatte ikke købes til at handle med. Var Overenskomsten bleven overholdt, vilde det unægtelig have været en betydelig Vinding, men lidt efter lidt kom man i den gamle Skure igen.

Først ved Traktaten af 2. Novbr. 1826 blev Handelssamkvemmet mellem Danmark og Norge saa meget lettet, at Aalborg atter kunde drage Fordel af sin nære Forbindelse med dette Land, men da var de fleste af de gamle Huse fra Handelens Stortid jo borte.

Som omtalt i forrige Afsnit havde Aalborg haft en betydelig Udførsel til Norge af Husflidsartikler, men paa Grund af den i Norge paalagte høje Indførselstold maatte den nu ogsaa ophøre, og det mærkedes i mangt et Hjem, hvor man var vant til ved Salg af slige Artikler at faa lidt Penge mellem Hænderne; paa Landboreformernes Tid havde denne Hjemmeindustri taget et mægtigt Opsving, tildels ved Opmuntring fra det kgl. Landhusholdningsselskabs Side, og navnlig fra Kjær Herred og Limfjordens vestlige Egne udførtes der meget til Norge over Aalborg. Jacob Kjellerup skriver herom i et Brev fra 1817:

»Hvad Hørhandelen angaar, da sælges nu ikke 1 Lispund, hver Gang man før Krigen solgte 15 Lispund, thi ved Norges Afstaaelse er al den Industrihandel, vi havde med uldne Varer, stribet Linned, Lærreder o. s. v. gaaet forloren.«

Gennem samme Storkøbmands Optegnelser og Notitser faar vi et vistnok korrekt Billede af Tilstanden i Aalborg i de nærmeste Aar efter Krigen, og vi skal derfor gøre enkelte Uddrag af Konsul Strøybergs Bog om Jacob Kjellerup.

1816 hedder det:

»Formedelst vores Handels ganske Aftagelse paa Norge have vi saare lidt at bestille i Handel og Skibsfart.« »Det meste, som nu geskjæftiger mig og nogle flere Handlende i Aalborg er *Sildesalteri* og Handel dermed, som aarlig tiltager, da Silden nu er vendt sig fra Baahuslehns Skjærgaard. Dette er en stor Indtægtskilde for det lille Danmark. Himlen forunde os Continution heraf og velsigne vores Lands Afgrøde.«

Men heller ikke denne Kilde skulde blive ved at flyde, allerede 1818 skriver Kjellerup:

»Ogsaa Sildesalteriet, som i nogle Aar er tjent noget ved, synes i Østersøen at gaa af Moden, desaarsag de allerfleste i Nibe gaar til Grunde og gaar Fallit een efter anden . . . .;

der kom vel bedre Aar igen, saaledes 1821 og 1828, men det var kun som en kortvarig Opblussen, inden Sildefiskeriet helt døde

bort[1]). 1819 hedder det i Kjellerups Notitser: »Jeg tror ej, her er over 10 Mænd, der fortjener Skatter til Staten og det offentlige og desuden faar Føden,« og 1820 lyder det ikke mere trøsteligt: »Intet kan nu i nogen Gren foretages, alt bliver med hver Dag værre, og al Næring og Bjæring er her ophørt,« og han mener, at Lovgivningen bærer sin store Del af Skylden derfor, et Synspunkt, der ogsaa i adskilligt var berettiget, idet Regeringen f. Eks. ved i 1819 at have stillet betydelige Midler til Raadighed for Landbruget eller Godsejerne havde hjulpet dem fra Asken i Ilden, hvad der dog selvfølgelig ikke havde været Meningen.

»Her er ingen Næring eller Bjæring i navnlig Maade, intet kan bestilles i nogen Gren, saare lidet kan betroes nogen her i Byen eller i Oplandet eller andet Steds«, noterer Kjellerup 1821, — det er som et dybt Suk over Tingenes Tilstand, og i en Skrivelse af 5. Juni 1822 angaaende Forhøjelse af Lodstaksterne fraraader Lavet denne, thi vel er det rimeligt, at Lodserne ikke nu tjene saa meget som før, eftersom Byens Skibsfart ikke er 1/4 imod, hvad den tidligere var, men de, som endnu eje Skibe, har dem til Byrde og Ødelæggelse, og kunne derfor snarere behøve Lettelser end nye Paalæg«.

I forrige Afsnit er omtalt, at Aalborg havde en opblomstrende *Fabriksvirksomhed* i Aarene før Krigen, men den gik ogsaa næsten i Staa i Tiden efter 1814.

O. I. Rawert siger i sin »Beretning om Industriens Tilstand 1820« om Forholdene her i Byen;

»Sin Lige i Danmark søger Kjøbmand Sødrings *Sennepsfabrik*. Et meget hensigtsmæssigt og godt bearbejdet Maskineri, hvortil Ideen er laant fra England, drives af én Hest og kan levere 100 Pd. Sennep om Dagen; nu mangler Afsætning til saa stort Kvantum.« »I Aalborg er et betydeligt *Sukkerraffinaderi*, som imidlertid af Mangel paa Afsætning kun drives svagt, men fordum med ligesaa megen Force som Fordel for Interessenterne. Til den aftagende Afsætning anføres som Aarsag ikke alene, at der er færre Penge end før mellem Folk at kjøbe for, men at Ringkjøbing forsyner den hele Vestkyst og en stor Del af Indlandet med hamburgske Sukkere; tilforn var det det Aalborgske Raffinaderi, som gjorde det«. »Disse 2 Industrigrene samt *Sæbesyderier* er Alt, hvormed Aalborg deltager i Fabrikation, thi et Par Klædefabrikker, en Oliemølle, en Pibefabrik samt 5 forskjellige Industrianlæg, som Agent Galster havde etableret i det paa hin Side Fjorden liggende Sundby, ere indgaaede.«

[1]) Udførslen af saltede Sild fra Limfjorden var i Følge Toldregnskaberne:

	Til fremmede Steder	Til indenlandske Steder		Til fremmede Steder	Til indenlandske Steder
1823	13,510 Tdr.	22,197 Tdr.	1828	42,933 Tdr.	31,979 Tdr.
1824	7,089 —	27,446 —	1829	21,430 —	19,053 —
1825	20,176 —	28,273 —	1830	16,952 —	13,197 —
1826	20,734 —	31,160 —	1831	3,232 —	11,701 —
1827	33,870 —	20,381 —			

Udførslen af ferske Sild gik i Aarene 1828—31 ned fra 132,000 Ol til 6,700 Ol, og Udførslen af saltede Aal sank fra 1824—31 fra 454 Tdr. til — 12 Tdr.

Rawert har dog forbigaaet Byens *Tobaksfabrikker*, som ikke var ubetydelige, og ved denne Tid fik Aalborg endda en *Cigarfabrik*. Det var jo de spanske Tropper, der var her i 1808, som lærte Folk at ryge Cigarer og Cigaretter, og 1813 fik Danmark sin første Cigarfabrik, nemlig i København; i Aalborg, der jo ogsaa havde haft Indkvartering af Spaniolerne, fik F. W. Starcke 6. Maj 1820 Bevilling til en Cigarfabrik, der blev den første udenfor København, og snart vandt denne Luksusartikel Indpas blandt Bybefolkningen, men skal man dømme efter Adolf Reckes: »Rejsen til China«, stillede man dog ikke herhjemme store Fordringer til Cigarernes Kvalitet; thi

»Af Cigarer man svært bedaares,
Paa Cuba røg vi Profiten op,
For der var slet ingen *Stinkadores*
Og endnu mindre en *Radekop*[1]);«

1821 fremkom der en ny Udførselsartikel, som slet ikke fik saa ringe Betydning i Tidens Løb, nemlig *Kreaturben*, der eksporteredes til England. Der blev en hel Mani for at samle Ben, da denne Udførsel tog sin Begyndelse, og da det jo netop var i de samme Aaringer, man nedlagde de gamle Kirkegaarde inde i Byerne og efterhaanden tog dem i Brug til Bebyggelse, afgav de ogsaa en Del af deres Overflod af Ben til Eksport; Mængder af Menneskeben vides at være udført fra flere Byer, saaledes fra Odense og Rødby[2]), og maaske er Resterne af vor Bys Forfædre gaaet samme Vej; men det at være en »nyttig Borger« var jo anset for at være noget nær den højeste Dyd, og kan man saa egentlig tænke sig nogen skønnere Lod for et »Borgerdyds« Menneske end at komme i Benmøllen og gøre Nytte til sidste Gran?

I Slutningen af 1820erne fik Jylland *Dampskibsforbindelse* med Sjælland, idet Dampskibet »Dania« tilhørende Grosserer Sass m. fl. gjorde 2 ugentlige Ture mellem Aarhus og Kalundborg, og Dampskibsfart mellem Aalborg og Hovedstaden var ogsaa planlagt, men mødte megen Modstand fra flere Sider. Saaledes fremlagdes der paa Lavets Generalforsamling 13. Febr. 1826 et Andragende fra Josef Nielsen til Lavets Repræsentantskab (og tiltraadt af 18 andre Købmænd), hvori det bl. a. hedder:

»Da man fra flere dels nærmere og dels fjernere europæiske Steder har Vished om og Kjendsgjerning for, at der, hvor rigt Sildefiskeri forhen fandt Sted, er samme i Anledning af Dampskibsfartens

[1]) Radekop var Navnet paa en bekendt Cigarhandler i København.
[2]) Jydske Efterretninger Nr. 67 og 72 — 1821.

Tilblivelse og formedelst den derved forbundne stærke Bevægelse, hvorved Sildestimmelen afskrækkes og bortfjærnes til andre Steder, aldeles forsvunden. Og da det kunde, som rimeligt antaget, have samme Virkning paa vort Fiskeri her i Limfjorden, der for Landet, Egnen og Byen især er af højeste Vigtighed, saa beder Lavet, at dets respektive Repræsentanter efter at have taget denne Sag i nærmere Overvejelse, behagelig ville indgaa med Fremstilling til Rentekammeret denne vigtige Gjenstand betræffende.«

Lavsbestyrelsen (Jacob Kjellerup, Peder Borreschmidt og Søren Winkel) gav dog straks ved sin Formand det Svar:

»At her og paa Landet ere flere for end imod Dampskibsfart imellem Aalborg og Kjøbenhavn, thi at den jo vil befordre megen Samfærdsel, som ellers ikke skete, og bringe mere Nytte, end forud er at øjne, er upaatvivleligt, af hvilken Aarsag den over ald Maade tiltager og benyttes paa alle Have, Floder og nogenlunde betydelige Steder; men skulde den tilintetgjøre Limfjordens Sildefiskeri, som man hverken offentlig eller privat har læst er Tilfældet andre Steder, saa bør den aldeles ikke tilstædes.«

En Henvendelse til Kancelliet fra Borgere i Aalborg, Nibe og Løgstør om at afværge Dampskibsfarten gav ikke bedre Resultat, og den konservative Del af Handelsstanden maatte theoretisk give tabt, men Planerne om Forbindelsen strandede dog. Derimod fremmedes et Forslag fra den samme Gruppe og fra samme Tid om, at Lavet skulde antage en fast *Prokurator*, der dels skulde fungere som juridisk Konsulent for Lavsbestyrelsen og dels bistaa Lavet ved Sagsanlæg, navnlig mod dem, der drev uberettiget Handel; den engagerede Prokurator Møller skulde herfor have 50 Rbd. aarlig samt Halvdelen af de Mulkter, som tilfaldt Lavskassen fra dem, der drev ulovlig Handel.

I 1823 havde Københavns Magistrat og Borgerrepræsentation foreslaaet Regeringen at lægge en Afgift paa udenlandske Handelsrejsende, thi Hamburg havde jo taget Luven fra Hovedstaden, og denne ønskede da naturligt, at der blev lagt Baand paa Tyskernes Energi.

Dette Forslag, der blev sendt til Aalborgs Handelsstand for at faa dens Støtte, vandt ubetinget Bifald hos Lavsbestyrelsen, thi ogsaa Aalborg havde mærket *Hamburgs Konkurrence* i Henseende til Handelen med de mindre Byer; de tyske Rejsende besøgte nu ikke alene Smaabyer som Nibe, Hjørring, Frederikshavn, Sæby og Skagen, men endog Købmændene i Lønstrup, Løkken, Blokhus og flere Steder »for at overtrygle og tigge« om en Ordre. Man ventede vel næppe, at en Afgift, selv om den var ret høj, skulde kunne forhindre denne Konkurrence, men haabede dog, at den vilde lægge Baand paa den. Kancelliet var imidlertid baade da og ved et fornyet Forslag 1835 imod Sagen, fordi Stiftamtmændene havde udtalt sig derimod, og endnn efter Midten af Aarhundredet berejste en Mængde baade tyske og engelske »Probenreutere« uhindret den jydske Vestkyst, – selv C. F. Tietgen har som Rejsende for Firmaet Hald & Rahr i Manchester besøgt Blokhus og flere andre Smaapladser.

Forordningen af 26. Juni 1812 om, at enhver, der vilde brænde Brændevin, skulde aflægge Prøve ved det kongelige Brænderi i København, inden han vandt Borgerskab derpaa, medførte, at *Brænderiet* blev noget afsondret fra anden borgerlig Næring, idet det jo hidtil havde været Skik, at de Købmænd, der havde Lyst, selv brændte deres Forbrug af Brændevin; men derved opstod det Spørgsmaal, om en Købmand, som ikke tillige var Brændevinsbrænder, maatte sælge Brændevin en detail, og Danske Kancelli lod 30. Marts 1822 udgaa et Cirkulære til Købstædernes Magistrater for at erfare, hvad man i Byerne mente om Spørgsmaalet. Magistraten i Aalborg lod Spørgsmaalet gaa videre til Handelslavet, hvis Formand, Jacob Kjellerup, derefter afgav sin Betænkning. Af denne skal vi anføre følgende Betragtninger:

»Bekjendt for alle Sagkyndige er det, at alle Kjøbmænd i Provinserne ere Værtshusholdere, og det er en Følge af Tingens Natur, at den liden Fordeel, Bondens Fortæring, hans Logie og Staldrum for hans Heste samt med hvad han kiøber af forskjellig Vare 8 à 10 Potter Brændevin inclusive, kaster af sig, maa komme den Handlende til Hjælp, som kjøber Bondens Korn og andre Producter og udsætter sig for undertiden betydelig Tab derpaa, og min uforgribelige Mening er, at derfor ikke kan sættes nogen Grænse eller nogen Mellemvej, men det bør være enhver til Handel berettiget Borger tilladt at sælge Brændeviin og Øl saavel i Oxhoveder og Ankerviis samt at udskjænke det i Huuset, i deres dertil indrettede Bønderstuer. – – – Thi naar Bonden kommer Vinterdage til Byerne i ondt Vejer og Veje, tager Logie hos hans Handelsmand og har faaet hans Heste forsørget, behøver han og Følge selv Vederqægelse af varm Øl og Brændeviin, uhensigtsmæssigt var det da, ogsaa fra den Side betragtet, om Kjøbmanden ikke for Betaling maatte forsyne Bonden dermed, at han kan blive ved sine Hæste.«

Brændevinsbrændingen her i Byen var dog paa hin Tid gaaet stærkt tilbage, dels som Følge af Handelens Tilbagegang og dels som Følge af Flensborgbrændevinens Indtrængen; medens der 1804 fandtes 101 komplette Sæt Brændevinstøj i Aalborg, var Antallet 1830 gaaet ned til 15, hvoraf de halve ikke var i Brug[1]).

For ikke at trætte Læserne skal vi forbigaa næsten alle de Henstillinger, der i Tidens Løb fra Lavets Side gjordes Regeringen om Ændringer i de bestaaende Regler for Handel og Skibsfart og de Erklæringer om slige Spørgsmaal, som afæskedes Lavet af forskellige Myndigheder; thi de var sædvanligvis af mere almindelig Natur og har derfor ikke saa megen lokalhistorisk Interesse.

1) Chr. Christensen: »Aalborg Amt« S. 95.

Derimod maa vi omtale enkelte mindre og adskillige større Sager, som i snævrere Forstand angik Lavets Interesser.

Da Frederik d. 6. i Sommeren 1824 besøgte Nordjylland, blev han modtaget med megen Begejstring i Aalborg, (16. Juni) som overalt, hvor »Landsfaderen« kom frem. Om det var ved denne Lejlighed, en jydsk Poet lod sig henrive til at begaa en mere velment end vellykket Kantate, hvoraf første Vers lød:

»For *Kongen* og hans *Marie*
vi synge vil en Arie
ved de danske Kyster,
vi forvovne Bø'ster,«

skal lades usagt, men 17. Juni spiste Kongen til Middag paa Kompagnihuset, som var herligt smykket, og Festen sluttedes med et animeret Bal. Men her – som saa ofte – var »Nachspielet« det artigste; Byen havde i Anledning af Besøget haft en Udgift paa 1626 Rbd., bl. a. til en flot Chalup, der skulde føre Kongen over til Sundby, og Stiftamtmanden maatte nu ud med Klingbeutlen for at faa Gælden dækket, idet det var hans og Magistratens »inderlige Ønske, at intet ved denne Lejlighed skulde komme Kommunen til Byrde i disse næringsløse Tider.« Denne frivillige Tegning indbragte dog kun 1258 Rbd., og da Kommunekassen ikke kunde dække Restbeløbet, eftersom den var »i stor Decadence«, besluttede Lavet at lade dets Kasse betale de manglende 428 Rbd.

Straks efter Krigen indgav Beboerne i *Nørre Sundby* et Andragende om, at der maatte forundes deres By Købstadrettigheder, og et lignende fremkom samtidig fra Herredsfoged Spies, der som Foged i Kjær og Hvetbo Herred boede i Sundby. Købmandslavet i Aalborg fik dem begge til Erklæring, men maatte naturligvis fraraade Bevillingen. I sit Svar af 11. Marts 1815 skriver Lavet bl. a.:

»Skjønt Kjøbmandslavet ingenlunde kan tro, at Hans Majestæt vil gjøre nogen Forandring i de Aalborg som Handelsstad af hans højsalige Forfædre allernaadigst forundte Rettigheder, Friheder og Privilegier, eller foranstalte noget, hvorved denne By, der næst Kjøbenhavn indtager den første Rang blandt Handelsstæderne i Hans Majestæts danske Stater, atter skulde synke ned til Ubetydelighed, kan dog Kjøbmandslavet ikke, om det ansøgte allernaadigst skulde bevilges, anse dette for noget saa betydelig Bræk i Handelsstandens Interesse, som blot Handelsstanden betragtet, at det med nogen særdeles Iver skulde kæmpe med disse Ansøgninger, der synes mere at være et Foster af den fromme Indbildning, Vedkommende have gjort sig eller troet at burde gjøre sig om de Fordele, som deraf skulde flyde for N. Sundby og det derom liggende vendsysselske Omland, end fra nogen objektiv Overbevisning om et saadant Resultat.«

Men efter denne ret overlegne Indledning tager Lavsbestyrelsen kraftigt fat paa at bevise, »at intet kan blive fordærveligere for Vendsyssel og Aalborg«, end at Sundby faar Købstadret, og de derved blev givet til Pris for alle de Høkere eller »titulære Kjøbmænd«, som da vilde fremkomme i Sundby. Beboerne i Sundby naaede jo ikke deres Maal denne Gang, og et senere Andragende (1820) fra Beboere i Hjørring Amt om Købstadret for N. Sundby blev heller ikke bevilget; men der skete dog i disse Aaringer noget i N. Sundby, som fyldte Aalborgs Handelsstand med Forfærdelse og Forbitrelse.

Den tidligere nævnte *Johan Georg Galster,* der var Fabrikant og Købmand i Aalborg, og som vist var, hvad vi nu vilde kalde en »smart« Mand, som i Udlandet havde udvidet sin Horizont[1]), fik under 15. Juli 1814 kongelig Bevilling til at maatte opkøbe Uld, Huder, Skind og andre Landbrugsprodukter i N. Sundby til Forædling ved sine Fabrikker og til samme Steds at sælge Jern, Hamp, Hør, Salt, Tjære, Tømmer og Kul samt indenlandske Alenvarer, hvilke Varer udgjorde de saakaldte Bondehandels-Artikler.

Denne Bevilling slog ned paa den aalborgske Handelsstand som en Bombe, og efter at den d. 29. Aug. var tilkendegivet Lavet gennem Stiftamtet og Magistraten, indkaldtes der til Møde paa Kompagnihuset, for at der kunde overvejes, hvorledes man skulde forholde sig overfor denne store Fornærmelse mod Købmandslavet og samtlige Byens Indvaanere. Der blev da vedtaget, at man skulde fremkomme med en Forestilling til Kongen, og fire Købmænd blev udvalgt til at fremskaffe Oplysninger om Beskaffenheden af Galsters Fabrikker. Saa indsendtes gennem Stiftamtmanden en lang og udførlig Fremstilling af Forholdene, hvilken endte med, at man androg om, at den givne Bevilling maatte blive annulleret ved en kongelig Resolution, men herpaa udfærdigedes 3. Decbr. Danske Kancellis Svar, at det i Overensstemmelse med Stiftamtmandens Indstilling maatte have sit Forblivende med den meddelte Bevilling. Ordlyden af Galsters Bevilling var bleven bekendtgjort Lavets Medlemmer paa et Møde, men da de ikke alle var til Stede paa dette, stilledes der Krav om, at Bevillingen skulde offentliggøres i Bladene. Dette vilde Lavsbestyrelsen imidlertidig ikke indlade sig paa, da den mente at savne Kompetence hertil, hvad der sikkert var rigtigt og klogt set, naar Stiftamtmand Pentz stod paa Galsters Parti, men Vægringen medførte, at Købmand Frantz Holm sendte Overkøbmanden en saa skarp Skrivelse, at Jacob Kjellerup har ment, at den burde indføres i Protokollen »til Oplysning og Efterretning for Efterkommere«. Man skal ikke her gengive den in extenso, men kun et Par Brudstykker:

1) Galster var født i Erlangen 1776 og havde faaet Handelsuddannelse i Tyskland og England. Om ham henvises iøvrigt til Chr. Petresch-Christensen: »Nørre Sundbys Historie« II. S. 217 ff.

»Den Undskyldning, De behager at gjøre i Deres Brev Dags Dato, er de simpleste Udflugter af Mænd, som ere anfortroede Lavets Rettigheder, og man skulde næsten falde paa at tro, der maatte hvile betydelige Interesser under sligt et Forhold? .... Jeg opfordrer Dem altsaa endnu en Gang i de Lavsbrødres Navn, som ikke var tilstede, at offentliggjøre Hr. Galsters Bevilling – det er Deres Pligt, som Overkjøbmand, naar De dertil bliver opfordret af Lavet ....«.

Der var imidlertid ikke andet for Lavet at gøre, end at bide i det sure Æble, og da Galster 1815 blev udnævnt til Agent, var det sikkert ogsaa en bedsk Mundfuld for vor Bys Handlende, men saa kom 1818 den glædelige Tildragelse: Agent Galster maatte gøre Opbud! Atter vistes den kongelig Naade, at Galster fik bevilget Kommissarier i sit Bo, men da der end ikke var Dækning for en Femtedel af Gælden, var den almindelig Mening, at han nu var færdig med sin Handel, og at den Konkurrence, N. Sundby i de sidste Aar havde paaført Aalborg, herefter vilde ophøre. Det vakte derfor stor Overraskelse i Lavsbestyrelsen, da den i April 1819 fik Anmodning om at afgive sin Erklæring om et Andragende fra Galster til Kongen om Tilladelse til at overdrage sit Privilegium paa Bondehandel i N. Sundby til en anden, og Overkøbmanden kan end ikke tænke sig Muligheden af en saadan Ordning. I Erklæringen hedder det bl. a.:

Agent Galster.

»Af besynderlig kongelig Naade fik Agent Galster Privilegium paa en Handel i Nørre Sundby, for derved desto bekvemmere at kunne afsætte hans Fabriquater og kjøbe indenlandske Produkter til hans Fabrikkers Drift, men naar man undtager et Strømpevæveri, hvilket dog tilligemed alle de andre Anlæg allerede for flere Aar siden er nedlagte og Folkene bortrejst, var alt det øvrige[1]) aldeles intetsigende og tjente kuns for at gjøre ham stor, skaffe ham Laan og Credit til betydelige Tab for Staten og mange Familier. Af lige kongelig Naade blev han bevilget Commissarier paa en Maade, som her i Landet har været ualmindelig, hvorved hans Creditorer tabte end mere. Han proponerede omsider Accord, som nogle af hans Creditorer vedgik, andre ikke – – –.«

At han aldrig selv kunde begynde Handel igen, ansaa man for

[1]) J. G. Galster anlagde før 1806 et Strømpevæveri i Aalborg og senere et Par Handskefabrikker der, samt et Felberederi. Sammen med Etatsraad Quist oprettede han en Klædefabrik i Aalborg, og i Nørresundby anlagde han et Linnedvæveri, et Hattemageri og en Stampemølle.

givet, men »derimod kunde han godt paa anden Maade, som et ellers sprogkyndig og brugbar Menneske, erhverve Udkommet enten inden- eller udenrigs.« »Ikke heller kan det tænkes, at det vil vorde ham tilladt at kjøbslaa dermed (Privilegiet)«. En lignende Erklæring afgaves, da der i August forelaa et Andragende fra Grosserer i København, Kaj August Christiani, om at maatte overtage Galsters Priviligium; man maatte paa det indstændigste fraraade en saadan Bevilling. Galster kom dog selv i Gang igen, og da han 1832 trods Lavets Modstand fik sit Priviligium udvidet til ogsaa at omfatte Urtekram og Farvevarer, fremstod der efterhaanden en betydelig Forretning i »Boden« i N. Sundby, som var det gængse Navn paa hans Butik.

Men ligesom alle andre Landhandlere overholdt han selvfølgelig ikke Privilegiets Indskrænkninger; han handlede med alle Slags Varer og ordinerede dem fra København eller fra Udlandet, ligesom han vist ogsaa fik en Del udenlandske Artikler gennem C. Klitgaard i Blokhus, der havde lært Handelen hos ham. Omsider vakte hans Konkurrence og hans tiltagende Handel da saa megen Uvillie mod ham i Aalborg, at Lavet 1843 besluttede at anlægge Sag mod ham for hans Overtrædelser; man havde allerede slettet ham af Lavet, da han flyttede til N. Sundby, og man vilde heller ikke anerkende hans Lærlinge og Handelsbetjente som berettigede til at eksamineres af Lavet, men da Galster havde været Lavsinteressent og ikke havde opsagt sit Borgerskab i Aalborg, da han flyttede, ligesom han ogsaa var vedbleven at svare Næringsskat til Aalborg Kommune, kunde Lavet dog ikke saadan udelukke ham, og det maatte antage hans Sønner til Eksamen, hvoraf atter fulgte, at de fik Ret til at nedsætte sig som Købmænd i Aalborg.

Processen mod Galster blev som nævnt rejst 1843 og afsluttedes ved Højesteretsdom 1846, hvorved Indstævnte blev idømt en Bøde paa 200 Rbdl. for uberettiget Næringsbrug. I de Aar, Processen stod paa, fortsatte Galster imidlertid sin Handel uforandret, hvilket medførte, at Lavet atter anlagde Proces, men samtidig ser man, at Købmænd i Aalborg ikke tog i Betænkning at indlade sig i Handel med ham om den Slags Varer, som han ikke maatte handle med. Efter Højesteretsdommen lod Galster sine to Sønner, Julius og Lorentz, etablere sig som Købmænd i Aalborg (1847), og gennem dem kunde han saa ordinere sine Varer, uden at Lavet kunde føre nogen Kontrol dermed, og samtidig søgte han om Udvidelse af sin Handelsret.

I Efteraaret 1848 døde Galster, og da hans Privilegier havde været rent personlige, haabede Lavet nu paa, at Handelen i N. Sundby helt skulde ophøre og stillede Krav derom til Øvrigheden; denne vilde dog ikke laane en saadan Tale Øre, men mente, at Fru Galster (Charlotte Castonier) vilde faa Bevillingen, og Lavet fremkom da

med et Andragende til Justitsministeriet om ikke at tilstaa den, og i dette Aktstykke gentages de uendelige Jeremiader over, at J. G. Galster, denne »Udlænding, som i ingen Henseende havde gjort sig fortjent til nogen Gunstbevisning«, var bleven saa stærkt begunstiget af den kongelige Naade, men paa Bekostning af Aalborg Bys Handlende. Enkefruen fik imidlertid Bevillingen, og saa fortsattes da Kampen mod hende; men nu kom sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede med Frihedstrang, der bl. a. gav sig Udslag i, at N. Sundby fik Handelsret (1856) mod, at de Handlende der svarede Bygningsafgift og Næringsskat til Aalborg Kommune, og samme Rettighed gaves 1856 til Beboerne i *Hals*. Nogen synderlig Betydning fik disse Privilegier jo ikke for sidstnævnte Sted, da Pladsen laa uden for det Læbælte, som Aalborg erholdt ved Næringsloven af 29. Decbr. 1857, efter hvis Ikrafttræden 1. Januar 1862 enhver altsaa kunde drive Handel der.

Den »Galsterske Sag« fylder sikkert langt over 100 Foliosider i Handelslavets Kopibøger og Deliberationsprotokoller, saa man har her kun kunnet give et meget kortfattet Uddrag.

En lignende »kongelig Naade«, som den, der var bleven vist Galster, blev ogsaa udvist mod Maanedsløjnant og Dannebrogsmand P. Bech, der 1816 fik Tilladelse til at drive Høkeri i *Hals*, hvilken Bevilling 25. Juli 1817 udvidedes til at gælde Hør, Hamp, Tjære og Tømmer, som han dog skulde tage fra Aalborg.

Ogsaa hans Ansøgning var bleven sendt Lavet til Erklæring, og det havde selvfølgelig indstillet den til Afslag,

»thi ligesaa nyttig, som det er for Staten, at Kjøbstæder existerer, og at Handel drives af Folk, som har anvendt deres unge Aar for at lære denne Videnskab og ved Erfarenhed har samlet saadanne Kundskaber i Faget, som udfordres for at være Samfundet, sig og sin Familie nyttig, lige saa skadelig vil det paa den anden Side være, om det tillades enkelte i en eller anden Bondeby at bruge Høkeri . . .« (10/4 1815).

Men næppe havde Løjtnant Bech faaet sin sidste Bevilling, før der forelaa et Andragende fra Prokurator David Schiøtz' Enke[1]) om Tilladelse til at sælge Urtekram og Alenvarer i Hals, et Andragende fra Bech, der var bleven insolvent, om at maatte overdrage sin Bevilling til en I. C. Christiansen, som derfor skulde yde ham Pension, samt endelig et Andragende fra nævnte Christiansen om Ret til at faa Bechs Handel udvidet til ogsaa at omfatte Hørkram og Urtekram mod, at han tog Varerne fra Aalborg. Der blev nu noget for Lavet at grunde over — det maa jo erindres, at disse Ansøgninger fra Hals

[1]) D. Schiøtz havde været Godsforvalter paa Hals Ladegaard for Ole Tønder Lange til Bratskov.

er fra den samme Tid, da N. Sundby rørte paa sig, og man kan derfor ikke undres over den Bitterhed, som kommer frem i Lavets Skrivelser; det skriver saaledes om Bech: »Supplikantens Fortjeneste i Statens Tjeneste som Maanedsløjnant under Krigen kjende vi intet til, men ikke kunde vi nægte, han var jo virksom i at opbringe uskyldige danske Skibe til stor Skade og Tab for den kgl. Kasse og de danske Undersaatter.« Det blev dog forpurret, at der kom noget ud af alle disse Ansøgninger, men 1820 søgte Bech paany om for Resten af sin Livstid at maatte afstaa sit Privilegium til Svend Clemen Svendsen; dette bevilgedes, og det følgende Aar kom der saa Ansøgning fra Svendsen om at maatte købe hele Ladninger Tømmer direkte fra Norge samt 1822 Ansøgning fra Styrmand Jørgen Christensens Enke om i Hals at maatte sælge Kaffe, The, Tobak m. m., og saaledes virkedes der stadigt baade her og der for at skære Bid efter Bid bort fra Aalborgs Handelsomraade, og der var 1831 kommet hele 3 Handelsetablissementer i Hals[1]), medens Jøden, Skrædder E. W. Heilbuth endda søgte om Bevilling til at oprette et fjerde, og andre søgte om Udvidelse af deres Rettigheder[2]). Vender vi os til Landet syd for Limfjorden, ser vi, at den samme Bestræbelse for at faa oprettet Landhandel ogsaa gjorde sig gældende der; saaledes søgtes der 1837 Bevilling til en Forretning i *Hurup* Kro, Als Sogn, hvilken dog blev nægtet, sandsynligvis fordi Kancelliet var bange for, at der skulde blive smuglet for mange Varer i Land; Aalborg Handelslav havde naturligvis som sædvanlig fraraadet, at Bevillingen gaves, og bl. a. været saa diplomatisk at paapege, at den utvivlsomt vilde være den kongelige Kasse til Skade gennem Smugleriet, hvortil der ved Als var let Adgang, »de paa Vestkysten af Jylland allerede værende Handelsetablissementer bestyrke netop Rigtigheden af disse Forudsætninger, thi det er notorisk, at Smugleriet der drives til en saare høj Grad[3])«. Ansøgningen fra Als Sogn fornyedes 1843, men samme Aar havde Peder A. Houtved faaet Bevilling til at handle i *Solbjerg*, og da der fra Haslevgaards Mølle i Als, hvor den paatænkte Forretning nu agtedes oprettet, kun var $1^1/_2$ Mil til Solbjerg, stod det jo, som Lavsbestyrelsen skrev, Alsboerne frit for »at ty til den af Kancelliet etablerede Landkræmmer« der, om de ikke vilde tage til Aalborg eller Hobro, hvortil Rejsen dog kun udkrævede 1 à 2 Dage. Og endelig kan nævnes, at der i Halvtredserne fremstod en ret betydelig Forretning i *Brovst* (Christoffersen & Metz).

Ved Plakaten af 25. Juli 1815 var Forbudet mod at drive Landprang tildels blevet ophævet for at lette Landmanden Afsætningen

[1]) Jomfru Eleonora Schiøtz, Enke Christiane Christensen og Svend Cl. Svendsen.
[2]) Lavets Kopibog S. 50, 123, 140, 210 b.
[3]) a. St. S. 201 b.

af hans Produkter; det var naturligvis en stor Indrømmelse, der her var blevet gjort Landbruget paa Købstædernes Bekostning, og at den befordrede Landboernes Krav om Oprettelse af Købmandsforretninger paa Landet er utvivlsomt, hvorfor der da ogsaa 1836 i Stænderforsamlingen fremsattes Forslag fra Byerne om at indføre Forbud mod Landprang igen; men Regeringen var hele Tiden landbovenlig og bekræftede stadig »hvad mangfoldige andre Data iøvrigt for længst have lagt for Dagen, at lidet eller intet Hensyn bliver taget til Kjøbstædernes Interesser, naar disse paa nogen Maade endog blot tilsyneladende komme i Strid med Landboernes Interesser« (Lavets Kopibog 1843, fol. 311), og lidet hjalp det, at Lavet fremkom med Udtalelser som: ». . . . en kraftig og indsigtsfuld Handelsstand kan ikke udvikle sig eller bestaa, naar Midlerne, hvorved den skulde existere, svækkes eller tilintetgjøres«, og »derfor gives der mangen Kjøbstad, hvor der forhen herskede Velstand, Virksomhed og Handelskraft, hvor nu Fattigdom og Uvirksomhed har taget Sæde, og til disses Tal maa ogsaa Aalborg desværre henregnes« (Kopibogen 12/9 1838).

Hvad der egentlig bevirkede, at disse Landhandlere blev saa generende for Købstæderne var, at de naturligvis ikke overholdt den Begrænsning, som var fastsat i deres Privilegier, hverken i Retning af kun at handle med enkelte nærmere betegnede Artikler eller med Hensyn til at tage deres Varer fra de nærmeste Købstæders Handlende. Vi har set det under Omtalen af Galster i N. Sundby, og det samme gælder for de Handlende i Hals og paa *Vestkysten*, maaske endda i særlig Grad for de sidstnævnte, thi der er ingen Tvivl om, at disse havde en betydelig Import af udenlandske Varer, hvormed de forsynede saavel Landhandlerne inde i Landet som ogsaa Købmændene i Smaabyerne, og Lavsbestyrelsen i Aalborg har derfor Ret, naar den 1835 om I. M. Cohen i Aalborg skriver, at Cohens Anbringende: at han har »en betydelig Tobaksfabrik, hvorfra en Del af Landets mindre Kjøbstæder forsynes«, og at han driver en af Byens største Forretninger, hvorfra Oplandet og de vendsysselske Købstæder forsynes med Varer, er en Paastand, som ikke holder Stik, thi det er noksom bekendt, at Vendsyssel faar sine Varer og udfører sine Produkter over Vestkysten, dels med og endnu mere uden Tolds Erlæggelse. Baade i Løkken og Blokhus var der da betydelige Forretninger, som havde Skibe i Fart paa Norge, England og Tyskland, og som derfra hjembragte allehaande Varer, som det var forbudt Skudehandlerne at føre, eller som de dog skulde tage fra nærmeste Købstad.

1836 forsøgtes det fra Lavets Side at slaa et Slag mod disse Handlende, idet der til Nørrejyllands Stænderforsamling indgaves et Andragende om enten at faa Skudehandelen forbudt eller ogsaa at faa forbedret Toldopsyn paa disse Kystpladser. Lavsbestyrelsen skriver, at det er notorisk, at Størstedelen af Vendsyssels og Han Herredernes Landbrugsprodukter udføres ad denne Vej, og at de fleste af de Varer, der forbrugtes i disse Landsdele, ligeledes indførtes over Vestkysten, men undersøger man Toldlisterne, vil man med Forbavselse erfare, at næppe 1/10 af, hvad der efter Folkemængdens Størrelse og øvrige Omstændigheder maatte antages at blive produceret til Udførsel eller af, hvad der indføres til Forbrug, bliver fortoldet, følgelig maa der blive ind- og udsmuglet, og Købstæderne kan derfor ikke konkurrere. 9 Aalborgkøbmænd vidner derhos, at der fra Vestkysthandlere var bleven gjort dem Tilbud paa Leverance af Sukker, Kaffe m. m., ofte under den Betingelse, at Varerne skulde leveres paa et vist Sted, hvorfra Bykøbmændene saa paa egen Risiko kunde smugle dem ind i Aalborg[1]). Men alt, hvad der kom ud af »Petitionen«, var, at Toldopsynet udvidedes noget og at Skudehandlerne fremtidig blev mere forsigtige i deres Forhold til Købstædernes Handlende; saaledes anmoder C. Klitgaard i Blokhus, der havde Kunder helt ind til N. Sundby og paa Strækningen Hjørring—Brønderslev—Fjerritslev, sine udenrigske Forbindelser om at hemmeligholde, at han fik Varer fra dem[2]); han havde 1843 faaet sin Skudehandler-Bevilling af 1831 udvidet til at omfatte Kolonialvarer m. m. og fik 1850 Bevilling til ogsaa at føre Manufakturvarer, hvad ingen anden Landhandler den Gang havde, men selvfølgelig skulde han tage disse Ting fra Aalborg eller Hjørring.

Vi har dvælet lidt ved disse Handelspladsers Opkomst for at klargøre, i hvor høj Grad de tog Oplandet fra Aalborg og forrykkede de gamle Handelsforhold; hertil kom, at *holstenske Kræmmere* oversvømmede Landet med indsmuglede Varer, som de jo kunde sælge langt billigere end Købstædernes Handlende, da Tolden ofte var 30—40 pCt. af Varernes Værdi; men ogsaa dem var Landboerne glade for, skønt de udbredte Lyst til Luksus, og derved foraarsagede Pengespild, »saa man i Sandhed kan sige, at det er en tærende Gift for Landet[3])«.

Intet Under da, at Næringslivet i Aalborg gik trevent; atter og atter kastede man Blikket tilbage paa Tiden før Krigen; og jo mere man fik den paa Afstand, jo gyldnere saa den ud; nu var der Mismod overalt, det gælder Tiden omkring 1820 som det gælder Aarene om 1840 og senere, — der var ingen Konjunkturer. Man nærede sig, men kun knapt; »der er alt for mange Kjøbmænd i Byen, og endda kommer her stadig flere«, lyder det atter og atter fra Lavsbestyrelsen, naar Kancelliet strøede om sig med Bevillinger.

Det er »vitterligt, at der med Hensyn til Handelens nuværende

[1]) Lavets Kopibog S. 167. 182. 184.
[2]) C. Klitgaards Kopibøger, Landsarkivet i Viborg.
[3]) Lavets Kopibog S. 149.

Standpunkt ere mange flere Kjøbmænd, end der efter Rimelighed kan nære sig ved Handelen, og navnlig er dette Tilfældet i Aalborg«, skrives der 1837.

»Forhen da Handelen var i Flor her, og som Følge deraf næsten alle Kjøbmænd vare velhavende Folk, da var der endog langt færre Handlende end nu, hvortil Grunden netop maa søges, skjønt det synes noget [mærkeligt] i Handelens Forhold. Den Gang havde de fleste Kjøbmænd formedelst deres Forretningers Vidtløftighed en eller flere Handelsbetjente, nu derimod ere de faa eller ingen, som holder Handelsbetjente, men betjene sig blot af Drenge[1])«.

Dette Forhold medførte, at de unge Mennesker tog Borgerskab som Kjøbmænd, naar de havde naaet Myndighedsalderen, thi de kunde ikke faa Beskæftigelse som Handelsbetjente.

Nogen Overdrivelse er der dog i denne Udtalelse, thi efter Angivelserne til statistisk Tabelværk bestod Aalborgs Handelslav 1838 af 71 Købmænd, der holdt 31 Handelsbetjente og 31 Lærlinge[2]).

Vi skal nu omtale et Forhold, der ligesom Affæren Galster kom til at lægge stærkt Beslag paa Opmærksomhed i Aalborgs Handelskrese, nemlig *Jødesagen*. Ogsaa om denne gælder det, at der i Lavsprotokollerne foreligger et Utal af Skrivelser, som her maa behandles meget kort.

Vi har i det foregaaende Afsnit haft Lejlighed til at omtale den Uvillie mod Jøderne, der herskede i Aalborg, saavel som alle andre Steder, og som bl. a. bevirkede, at man ikke vilde have dem i Lavet, og følgelig kunde deres Handelsbetjente og Lærlinge heller ikke komme under Lavets Kontrol, hvilket atter medførte, at de i Henhold til Lavsstatuterne ikke kunde vinde Borgerskab som Købmænd i Aalborg ad ordinær Vej.

Overfor Jøderne kunde man selvfølgelig ikke vægre sig ved deres Antagelse med at gøre gældende, at de var Jøder, thi i Lavsartiklerne stod ikke, at Købmændene i Aalborg skulde være kristne; men man fandt da et andet Paaskud. Med Købmandslavet var – som vi senere nærmere skal omtale – forbundet et Liglav, og enhver, der indtraadte i Købmandslavet, skulde ogsaa indtræde i Liglavet; men det var jo en aldeles absurd Tanke, at en Jøde kunde indtræde i dette og komme til at gøre Tjeneste ved kristne Folks Begravelse. I lang Tid forfægtedes dette Standpunkt, og de Mosaiter, der opnaaede at faa Borgerskab, fik det ved kongelig Bevilling, der dog ikke gav dem Ret til at komme i Lavet, kun en enkelt – I. M. Cohen – maatte man antage, fordi Magistraten begik en Fejl ved Udfærdigelsen af hans Borgerskabsbrev.

1) Lavets Kopibog S. 203.
2) a. St. 208 b.

I Slutningen af Frederik d. 6.s Tid som ogsaa under Christian d. 8.s Regering var Kancelliet meget imødekommende overfor Ansøgere, der ønskede Dispensation fra de snærende Lavsbaand; den blev saa at sige aldrig nægtet, og den Kamp, Aalborg »Repræsentantskab for Handelsstanden« (som Lavsbestyrelsen almindeligvis kaldte sig paa hin Tid) førte for at hævde Lavets Rettigheder, maa da ogsaa nærmest betegnes som en Række af Nederlag foraarsaget ved kongelige Resolutioner.

Denne Liberalitet fra Regeringens Side kom ogsaa Mosaiterne tilgode, og der var ikke saa faa, der fik Borgerskab som Handlende i Aalborg, hvor adskillige af dem oparbejdede store Forretninger.

Men da deres Personale ikke kunde blive antaget af Lavet, havde de vanskeligt ved at faa Folk. 1834 klagede Mosaiten Levin Moses Jacoby[1]) da til Stiftamtet over, at Overkøbmanden havde nægtet at indskrive hans Lærling i Købmandslavet, og Stiftamtmand Castenschiold resolverede, at Indskrivningen skulde finde Sted, ligesom det skulde tillades andre Købmænd af den mosaiske Religion at lade deres Svende og Drenge af kristelig Religion indskrive i Lavet.

Lavbestyrelsen vilde imidlertid ikke bøje sig for denne Afgørelse, men indankede Sagen for Danske Kancelli, der 16. Aug. gav Overkøbmanden Medhold i hans Vægring. Saa var Jøderne lige vidt. De forsøgte nu med en Ansøgning til Kancelliet, i hvilken de bl. a. udtalte: »Vi maa formode, at det alene er i Aalborg, at Mosaiten anses uværdig at forblive i det respektive Kjøbmandslav, længer end til han har erlagt Tribut til Lavet og Overkjøbmanden«.

Ansøgningen var underskreven af Simon Aron Jacobsen[2]), Albert Raffel[3]), Herman Gerson Heinemann[4]), Isac Meyer Cohen[5]), Jacob Philipson[6]), Bendix Hartvig Cohn[7]), Wulff Marcus Koppel[8]), Levin Moses Jacoby og Israel Henrik Levy[9]).

Rigtigt var det, at Jøderne i Lighed med andre Købmænd erlagde en Rekognition til Lavskassen, naar de fik Borgerskab, men denne Afgift bevirkede ikke, at de blev betragtet som Lavsinteressenter, og det var dem derfor ret gaadefuldt, at de skulde betale den, men saaledes havde det stedse været.

Ansøgningen blev som sædvanlig sendt Lavet til Erklæring, og i en Skrivelse, der dirrer af Harme, udvikler Overkøbmand Jens

1) F. Randers 1804, d. Aalborg 1887.
2) F. Viborg 1802, d. Aalborg 1875.
3) Abraham Raphael Cohen, f. Aalborg 1804, d. Kbh. 1883.
4) F. Randers 1801, d. Kbh. 1878.
5) D. Aalborg 1853, 60 Aar gl.
6) F. Aalborg 1801, d. der 1870.
7) F. Kbh. 1802, d. Aalborg 1852.
8) F. Fredericia 1789, d. Aalborg 1845.
9) F. Fredericia 1792, d. Kbh. 1874.

Herskind nu igen, hvorledes Lavsartiklerne ikke tillod, at Jøder kom i Lavet, da de jo selvsagt ikke kunde være i Liglavet. »Vi have Grund til at antage, at denne Ansøgning fornemmelig er bleven til for at skaffe Supplikanterne Lejlighed til at blive endel af deres overflødige Ondskab kvit,« skriver Lavsbestyrelsen, idet den siger, at Ansøgningen er »opfyldt med aldeles usandfærdige Beskyldninger og uforskammede Invectiver«. »Og det ligger maaske for en Del i denne Religionsbekjenderes Opdragelse og de dem fra Barndommen indprentede Grundsætninger, at de blive hovmodige, naar Skjæbnen tildeler dem Overflødighed fra Plutus' Rige . . . .«. Under 18. Juli 1835 gav Kancelliet imidlertid Afslag paa Ansøgningen, og saa havde Lavet jo sejret.

Men nu forlangte den føromtalte I. M. Cohen sig optaget i Henhold til sit Borgerskabsbrev, hvori Magistraten kaldte ham Lavskøbmand, og Kancelliet gav ham ved Skrivelse af 6. Febr. 1836 Medhold. Lavsbestyrelsen vilde imidlertid heller ikke bøje sig herfor, men indsendte en lang Protest til Kongen med Bøn om at omstøde Kancelliets Resolution; herpaa resolveredes da under 29. Marts, at Cohen skulde indskrives som Lavsbroder i Overensstemmelse med Kancelliets Afgørelse.

Saa var der ikke noget at stille op herimod; men Mosaiten Cohen blev foreløbig en enlig Svale, der ikke gjorde nogen Sommer[1]).

I 1838 kom den bekendte Afstemning i den jydske Stændersal angaaende Jødernes Adgang til at blive Stænderdeputerede.

Medlemmet fra Aalborg var Købmand, Agent Josef Nielsen, om hvem det i Stændervisen hedder:

»Agenten langsomt rejser sig
med gravitetisk Mine,
var Hovedet hans Støvler lig[2])
— Guds hellig Død og Pine!«

Han var utvivlsomt en af dem, der stemte for Jødernes Ligestilling med andre Statsborgere, og det samme gjorde det kongevalgte Medlem Stiftsprovst Hald fra Aalborg, men Forslaget faldt med 21 Stemmer mod 29. Dog viste Afstemningen, at Tiden var nær, da Jøderne ikke længer skulde agtes ringere end andre Mennesker.

1840 fremkom der paany Ansøgning fra 6 af de tidligere nævnte Mosaiter om Optagelse i Lavet; det hedder bl. a. i Skrivelsen: Vi tror dristigt at turde forudsætte, at en bedre og mere oplyst Aand besjæler vore kristne Medborgere til, at man i vor Religion vil se en

[1]) Udførligere Oplysninger om de her nævnte Jøder findes i Tidsskr. for jødisk Historie og Literatur, III Bd. (C. Klitgaards Afh. om Jøderne i Aalborg).

[2]) Herredsfoged With fortæller, at Agenten havde saa mange Knuder og Ligtorne, at hans Støvler fik Buler lig Organer paa en Hjerneskal.

Hindring til at være Medlemmer af et Lav«, og paa Lavets Generalforsamling s. A. blev der efter Forslag af Agent Josef Nielsen nedsat en Komité, som skulde udarbejde et Forslag om Betingelser for Jødernes Optagelse, og en Maanedstid senere blev der tilbudt dem Adgang mod, at hver betalte 50 Rdl. til Lavets Ligkasse uden derfor at indtræde i Liglavet; men da Ansøgerne ikke fandt det stemmende med deres Begreber om Retfærdighed og Humanitet, afslog de Tilbudet, idet de bragte den daværende Overkøbmand Aug. Worm en Tak, fordi han — i Modsætning til den tidligere Overkøbmand Jens Herskind — havde været gunstig stemt mod dem og derved vist sig som en oplyst og liberal Mand. 1841 fornyedes Andragendet, men blev atter afslaaet, og saa laa Sagen stille indtil 1854, da Overkøbmand Schjørring foreslog Lavet at tilbyde Jøderne Optagelse uden Afgift; Forslaget blev nu enstemmigt vedtaget og Tilbudet modtaget med stor Tilfredshed af de fem tilbageværende Mosaiter S. A. Jacobsen, Albert Raffel, L. M. Jacoby, Jacob Philipsen og B. H. Cohn.

1808 endte Christian d. 7. som bekendt sin triste Tilværelse, og *Lavsvedtægterne* af 1750 skulde altsaa nu foranstaltes konfirmeret af den nye Konge, men saa længe Krigen varede, maatte sligt opsættes som saa meget andet, og det er i det foregaaende Afsnit omtalt, at man ogsaa ønskede at faa Lavsvedtægterne noget ændredre efter Tidens Krav, forinden de indsendtes til Stadfæstelse. Der blev i den Anledning nedsat et Udvalg (10/4 1813), som skulde tage sig af Sagen, men det trak ud med Overvejelserne, og da Galster saa fik sit Privilegium paa at drive Handel i N. Sundby, kom der Uro i den aalborgske Handelsstand; Lavsbestyrelsen blev 1815 i meget skarpe Udtryk opfordret til snarest at faa de nye Vedtægter konfirmeret, idet man aabenbart mente, at Kancelliet saa vilde føle sig bundet deraf og ikke give slige Bevillinger, der var Lavet til »Prejuditz«, en Antagelse, der dog ikke kom til at holde Stik. Det viste sig imidlertid nødvendigt at søge juridisk Bistand ved Lavsartiklernes Affattelse, og efter at Jacob Kjellerup 20. Jan. 1820 havde faaet udarbejdet et Udkast, traf man Aftale med Sekretær Ibsen i det Danske Kancelli om, at han for en Betaling af 300 Rbd. skulde redigere Artiklerne saaledes, at de kunde faa kongelig Stadfæstelse; men 1822 blev Ibsen Byfoged i Rødby uden at have faaet Sagen bragt til Afslutning, og den blev derefter overdraget Kancellisekretær Th. Bruun, som endelig i Sommeren 1826 fik bragt det saavidt, at Artiklerne forsynet med Magistratens og Stiftsamtets Paategning kunde indsendes til Kancelliet for at faa den kongelige Stadfæstelse. Her forhastede man sig dog ikke, og den følgende Sommer havde Jacob Kjellerup saa Audiens hos de høje Kancelliherrer for at faa Sagen bragt til Afslutning, men først i Foraaret 1828 naaede Kancelliet at

sende Artiklerne tilbage med Ændringsforslag til nogle af Punkterne. Saa laa Sagen atter hos Kancelliet til Sommeren 1830, da Lavet paany bragte den i Erindring, og endelig efter 17 Aars møjsommeligt Arbejde og meget Bryderi kom det lille Foster til Verden, som under Navn af *Laugs-Artikler af 2. Juni 1830* skulde danne Basis for Aalborgs Handels indre Forhold indtil Næringsloven 1857 traadte i Kraft; en i 1854 nedsat Kommission til Revision af Lavsartiklerne naaede nemlig ikke til noget Resultat inden sidstnævnte Lov var under Opsejling.

Det hedder i Indledningen til de nye Artikler, der bestod af 21 §§, at de for største Delen er bygget paa de ældre af 24. Marts 1750; men med de Ændringer, som de forandrede Tidsforhold havde gjort nødvendig, hvorved særlig sigtes til de i Mellemtiden udkomne almindelige Lovbestemmelser.

§ 1. (Enhver, der vil vinde Borgerskab som Handlende i Aalborg, skal for Magistraten anmelde, om han vil handle i store Partier eller tillige en detail.)
§ 2. (Groshandleren er fritaget for at tage Eksamen og for at holde aaben Butik.)
§ 3. (Detailhandlere skulle underkaste sig Eksamen og indtræde i Lavet, de maa handle med alle Slags Købmands-Varer, men ikke holde Skænkestue.)
§ 4. (Varer maa ikke falbydes i Husene og paa Gaderne.)
§ 5. (Overtrædelser af Lavsartiklerne paadømmes ved Politiretten, Bøderne deles efter nærmere fastsatte Regler.)
§ 6. (Lavets Forsamlinger skulle holdes i Kompagnihuset. Om Lavets Bestyrelse og Magistratens Kontrol.)
§ 7. (Om Opbevaring af Lavets Regnskaber, Protokoller og Penge.)
§ 8. (Om de forskjellige Lavsprotokoller.)
§ 9. (Pligt til at møde ved Lavssammenkomsterne.)
§ 10. (Om Antagelse af en Lavssagfører, en Skriver og et Lavsbud.)
§ 11. (En Lavsbroders Enke kan fortsætte sin Mands Forretning, og gifter hun sig igen med en brav Mand, der ikke driver anden borgerlig Næring, skal han ogsaa være berettiget til at fortsætte hendes Forretning, naar han har taget Eksamen og er indtraadt i Lavet.)
§ 12. (Om Handelslærlinges Antagelse, Undervisning og Eksamen.)
§ 13. (Om Begunstigelser for enkelte Handelslærlinge og Lavsbrødres Slægtninge.)
§ 14. (Om Handelskarle og deres Eksamination.)
§ 15. (Om deres Antagelse og Afskedigelse.)
§ 16. (Om Handelskarle fra andre Købstæder, hvor der er Lav.)
§ 17. (Karle og Drenge maa ikke drive nogen Handel for egen Regning.)
§ 18. (Om hvorledes de skulle forholde sig i deres Gjerning.)
§ 19. (Ingen Købmand maa forlede en andens Karl eller Dreng til at tage Tjeneste hos sig. Om Drengen forlader sin Tjeneste eller Husbonden dør m. v.)
§ 20. (Om Købmænd fra andre Byer, der ønske at nedsætte sig i Aalborg.)
§ 21. (De almindelige Handelsanordninger blive ogsaa gældende for de Handlende i Aalborg.)

Det er foran omtalt, at Aalborg 1824 fik sit første Pengeinstitut, Sparekassen, men dennes Oprettelse kunde selvfølgelig ikke afhjælpe Savnet af en *Bank*, og Handelslavet ansøgte derfor samme Aar Nationalbanken om at oprette en Filial her i Byen, hvilket dog blev afslaaet. Man forsøgte derefter at faa oprettet en Kreditkasse, til hvilken man ønskede, at den kongelige Kasse skulde afgive de fornødne Fonds, men de Forhandlinger, der 1826 førtes herom, ses ikke at have bragt det attraaede Resultat. Flere Gange senere fornyedes Ansøgningerne om at faa en Nationalbankfilial, saaledes bl. a. 1840, da Aarhus allerede tidligere paa Foranledning af Stænderforsamlingerne havde faaet en saadan; men ogsaa denne Gang blev det afslaaet fra Bankens Side, og et Andragende fra Borgerrepræsentantskabet til den jydske Stænderforsamling om at tage sig af Sagen førte heller ikke til noget, idet det ikke naaede at komme til Behandling. Paa samme Maade gik det, da Lavsbestyrelsen 1843 og 1852 fornyede sin Anmodning til Nationalbanken; den blev pure afvist, og man maatte derfor vedblivende hjælpe sig med Privatdiskontører, af hvilke særlig kan nævnes Mosaiten, Mægler og Konsul H. G. Heinemann og Mægler F. L. Kelp, der begge drev stor Pengeomsætning. I 1847 havde vi Dyrtid, Rugen gik op i 12–15 Rbd. pr. Tønde, Byg i $8^1/_2$; det kom til Uroligheder blandt de Nødlidende i Aarhus, og Kongen bevilgede 100,000 Rbd. til Landets Fattige; under saadanne Forhold føltes Savnet af en Bank endnu haardere af de Handlende, og værre blev det, da Oprøret udbrød i Foraaret 1848; der indtraadte en Pengekrise, som bl. a. medførte, at over 20 Handelshuse fallerede i København (Marts–April). Her i Byen mærkedes den selvfølgelig ogsaa i høj Grad; Sparekassen blev Genstand for et »Run«, som den dog klarede ved at trække paa den kongelige Kasse, hvori en stor Del af dens Midler var anbragt, men Mægler Kelp bukkede under, hvad der jo var et slemt Stød for mange af hans Klienter. Man faar et Begreb om hans Forretnings Omfang, naar man hører, at der blev sagt – og almindelig troet – at han paa den Tid havde Vekselaffærer med et enkelt Firma (C. Klitgaard, Blokhus) til et Beløb af 150,000 Rbd., hvilket dog næppe passede.

1854 fik man endelig oprettet en *Diskonto- og Sparebank* (L. W. Sass, Chr. Lassen, S. A. Jacobsen, Chr. Simoni, Emil Schrøder, S. Levinsen, Albert Raffel, Poul Pagh o. fl. . .), og fra 1. Januar 1853 begyndte »Aalborg Bys og Omegns Sparekasse« ogsaa at diskontere noget, saa den, da *Pengekrisen* kom 1857, havde anvendt ca. 400,000 Rdl. til dette Øjemed. I Modsætning til Krisen 1848, der havde en temmelig lokal Karakter, var den i 1857 jo en Verdenskrise, der først opstod i Amerika. Dens Historie er imidlertid saa velkendt, at det næppe her er Stedet at gentage den; men vi minder om, at talrige Hamburgerhuse maatte standse, hvilket influerede stærkt paa den danske Handel, da Købmændene som oftest havde «Blankokredit« hos dem. Af størst Betydning for den danske Handel og i det hele taget for Danmarks Finansvæsen var jo Huset H. Pontoppidan & Co.s

Betalingsstandsning, ligesom Schrøder & Eiffe's vakte stor Bestyrtelse i Norge. Gennem C. F. Tietgens »Erindringer og Optegnelser« faar vi et ret indgaaende Kendskab til Pontoppidans Affærer, og det tør vel anses for at være Tietgens »Ilddaab«, at han som ung Mand sammen med Levy og Westenholz fik betroet og klarede den Opgave at bedømme Pontoppidans Stilling; Staten og Nationalbanken traadte hjælpende til, og Pontoppidan genoptog sine Betalinger, ligesom den norske Stat hjalp Schrøder & Eiffe i Gang igen, og derved var den største Fare afhjulpen. Men ogsaa paa anden Maade maatte Staten stive Handelen af; der blev ved Lov af 19. Decbr. 1857 oprettet et Laanefond af Statsmidler, og 16. Decbr. afholdtes i Aalborg et Borgermøde for at give Tilslutning til, at Kommunalbestyrelsen søgte et Laan mod Kommunegaranti for at kunne komme Byens Handlende og Industridrivende til Hjælp med Laan mod let realisable Panter, bl. a. Varer og Effekter, altsaa en noget lignende Fremgangsmaade, som da den københavnske Handelsstand under Krisen 1799 udstedte de saakaldte Komitésedler paa Basis af Varebeholdninger.

Byen fik det ønskede Laan, og der blev oprettet en lokal Laanekasse, som bestyredes af en Kommission bestaaende af 7 Medlemmer, valgt iblandt saadanne Handlende og Fabrikanter, som ikke kunde antages at blive berørt af Krisen. Kommunalbestyrelsen valgte Borgmester Mørch og Købmændene H. Mørup og W. Staun, og paa et Borgermøde valgtes Toldinspektør, Justitsraad Thorbrøgger, Skomager I. C. Schultz, Farver A. P. Wibroe og Købmand Chr. Lassen. Aalborg Sparekasse udbetalte i Decbr. Termin 1857 ca. 200,000 Rdl., men klarede Krisen ved egen Hjælp, og det følgende Aar bedredes Forholdene atter, saa Juni Termin forløb langt bedre end ventet; men Krisen 1857 glemte de Interesserede aldrig, og ogsaa i Aalborgs Skifteretsprotokoller satte den sine Spor, idet 6 af Byens yngste Købmænd fallerede (Overkøbmand Emil Schrøder havde allerede standset før Krisens Udbrud).

For den unge Diskontobank var det en vanskelig Tid, den havde for faa Midler at virke med, og da Sparekassen ikke længer diskonterede almindelige Veksler, ansøgte man 1859 paany Nationalbanken om at oprette en Filial her, men som saa ofte før uden Held. Diskontobankens statutmæssigt indbetalte Aktiekapital var, da Krisen kom, kun ca. 150,000 Rdl., dens Reservefond godt 3000 Rdl., og naar den slap saa godt over Vanskelighederne, skyldes det særligt en enkelt Mands Støtte, nemlig Godsejer Carl Bruun til Birkumgaard, der resolut stillede 100,000 Rdl. til dens Raadighed[1]).

I Lavsvedtægterne af 1830 var der i § 12 bestemt, at Købmændene skulde sørge for deres Lærlinges Undervisning, bl. a. i Regning, Vekselvæsen, Bogholderi, Dansk og Tysk, og da Magistraten skulde have Kontrol med Undervisningen, foreslog den $^{3}/_{8}$ 1830, at der snarest blev oprettet en *Handelsundervisningsanstalt*, men Lavsmedlemmerne, der alt i det sidste Par Vintre havde begyndt at lade deres Drenge nyde Undervisning hos forskellige Lærere, ønskede ikke den Gang at forandre dette Forhold. Nogle Aar senere fik man dog et særligt Handelsinstitut med en Bestyrer og 2 Lærere, men da Antallet af Elever kun var en Snes Stykker og Lærerlønningerne var for smaa, saa der stadig herskede Utilfredshed med dem, førte Skolen stedse en sygelig Tilværelse, og 1857 blev den atter nedlagt.

1) V. Bindslev, »Aalborg Bys og Omegns Sparekasse«.

Medens Aalborg allerede i det 17. Aarhundrede havde en fast ansat kongelig *Vejer, Maaler og Vrager*, var dette Embede ikke besat efter 1819, og fra 1810 af lod de Handlende selv Varerne maale og veje, tildels ved Hjælp af Toldbetjentene. Men 1832 besluttede Regeringen, at der paany skulde ansættes en kongelig Vejer, Maaler og Vrager, og det hjalp ikke, at Handelslavet androg om at blive fri for ham og endda tilbød at betale $^{1}/_{4}$ Skill. Sølv af hver Tønde Korn, der udførtes fra Byen, og $^{1}/_{8}$ Skill. Sølv af hver Tønde Salt eller Stenkul, der indførtes, naar det maatte blive ved det bestaaende. Man var nemlig bange for, at Benyttelsen af kgl. Vejer og Maaler skulde medføre for store Udgifter og dertil megen Tidsspilde, saa man vilde hellere erlægge en saadan Afgift, der slet ikke var saa ringe, idet der 1830 blev udført ca. 114,000 Tdr. Korn fra Byen og 1831 ca. 142,000 Tdr. samt aarlig indført 12—14,000 Tdr. Salt og 12—13,000 Tdr. Kul.

1834 søgte Lavet atter om, at *Pinsemarkedet* maatte nedlægges eller dog indskrænkes til én Dag, da det var Byens Handlende og Haandværkere til stor Skade i deres Næring, men heller ikke denne Ansøgning blev bevilget. Forøvrigt kan det i denne Sammenhæng bemærkes, at den Indtægt, som Handelslavet havde haft lige fra Middelalderen ved at leje fremmede Handlende Stadeplads uden for Kompagnihuset, var bortfalden 1829, idet Fortovet nu ikke længer betragtedes som privat Grund. Magistraten havde faaet Kig paa denne lille Indtægtspost og ræsonnerede som saa: Det tilkommer Politimyndighederne at disponere over Fortovene, følgelig kan der ikke tilkomme Lavet Betaling for Benyttelsen af Pladsen udenfor Kompagnihuset.

1827 blev de i Aalborg hjemmehørende Skibe, som benyttedes til udenrigsk Fart, forsynede med *Kendingsflag*, Bogstav K, og der blev samtidigt indrettet et *Skibsregister*, som Byens største Reder — Søren Winkel — paatog sig at føre. I Listen er sikkert kun udeladt de Smaaskuder, som udelukkende benyttedes i Fjordfarten, og det har da sin Interesse at se, at Byen havde 28 Fartøjer af en Drægtighed fra 10—275 Reg. Tons. Den samlede Tonnage var ca. 1900

Reg. Tons, og Skibene fordeler sig saaledes: 1 Skib (ɔ: Fregatten Caledonia tilhørende Søren Winkel, C. H. Sødring m. fl.), 2 Brigger, 4 Skonnerter, 6 Galeaser, 11 Jagter, 3 Slupper og 1 Kuf.

Gennemgaaende var Skibene nu en Del større end forhen, og en Del af dem kunde ikke flyde ind over Hals Barre, hvor der til Tider kun var ca. 8 Fod Vand; det ses saaledes, at Skibe paa 160 Reg. Tons maatte lægte, men det var dog først længere hen i Aarhundredet, da Skibenes Drægtighed øgedes, og da adskillige større udenlandske Skibe kom hertil, at Lægtningen ved Hals blev en betydelig Gêne for Sejladsen paa Aalborg, et Forhold som nærmere vil blive omtalt i det følgende Afsnit[1]). Derimod var Lægtningen over *Løgstør Grunde* en følelig Ulempe og havde længe været det, thi her kunde Vandstanden til Tider være meget ringe (3–4 Fod). Der var vel Projekter fremme om at grave en Kanal, men denne Tanke vandt ikke Bifald hos Aalborgs Handlende, der frygtede, at Afgifterne skulde blive for store, og ved Frederik d. 6.s Nærværelse i Egnen 1828 bad man Stiftamtmand Moltke om at udvirke, at der i hvert Fald ikke blev Kanaltvang. I Løgstør var der 1825 blevet oprettet et Lægterselskab, med hvilket man havde sluttet Akkord, og til en Begyndelse var man meget veltilfreds med Forholdet, fordi det i Sildetiden ofte havde været meget vanskeligt at skaffe Mandskab og Baade til Lægtningen, men efterhaanden blev Lægterkompagniet for efterladende, og da det efter Kontraktens Udløb 1837 vilde have den fornyet paa 10 Aar, vilde Handelsstanden i Aalborg ikke gaa med dertil; der var nu efter Fiskeriets Standsning baade Folk og Baade nok at faa, og de foretrak saa den frie Konkurrence, hvorved Lægteromkostningerne mentes at kunne bringes noget ned. De var ogsaa ret betydelige, thi medens der i Fragt af Korn fra Limfjordens vestlige Del til Aalborg ofte kun betaltes 8 Skill. pr. Tønde, kostede Lægtningen 5 Skill.

Som bekendt blev Løgstør Kanal til Virkelighed 1861; og først omkring Aar 1900 er Barren bleven gennemgravet i 13 Fods Dybde.

I Aaret 1800 blev som forhen omtalt en Del af *Kompagnihusgaarden* fornyet, idet der blev bygget et grundmuret Hus i Stedet for et af de gamle Bindingsværkshuse; Størstedelen af Lokalerne var, som ogsaa anført foran, lejet ud til Klubben Enigheden, der her havde Balsal, Billardstue m. m. Denne Ombygning havde medført en ikke ringe Udgift – vist ca. 8000 Daler – som tilvejebragtes ved Subskription blandt de Handlende, som derfor fik Panteobligationer, men hele Bygningskomplekset var ogsaa noget enestaaende i sin Art.

---

1) At Lægtningen ved Hals dog ogsaa har medført Ulemper i ældre Tid er utvivlsomt, saaledes ankom Skibet »Stadt Haderslev« 17. Decbr. 1787 paa Reden ved Hals med en Ladning Salt til Aalborg. Paa Grund af Frost kunde det ikke blive lægtet over Barren, men maatte ligge i over 14 Dage, blev saa endelig lægtet, men løb derefter paa Grund og blev læk, saa Ladningen gik tabt. [Jydske Eft. $^{6}/_{1788}$].

I V. Bind af Pontoppidans »Danske Atlas«, udgivet 1768 af Hofman, fortælles om Kompagnihuset, at »ved Indgangen kommer man i en lang og vid Sal, ved Enden af den er en stor Kjælder, og der oven over en stor Sal, hvor der kan være Varme. Naar der indfalder nogen offentlig Solennitet i Byen med Spisning, Bal og Musik, holdes samme ogsaa her«, og Overkøbmand Jacob Kjellerup skriver 1829 bl. a.:

»Forfædrene har opofret meget for at forskjønne og conservere denne fra flere hundrede Aar navnkundige og for Byens Hæder bestaaende Bygning; jeg er derfor fuldelig overbevist om, at de nærværende Indbyggere ved moden Overlæg ikke mindre vil staa tilbage, naar Talen blot er om med en ringe aarlig Leje at vedligeholde en for vores By saa priselig Indretning, der er en af de seværdige Stiftelser, Aalborg har at fremvise Fyrsten og alle Fremmede, som betræde dens Gebet.«

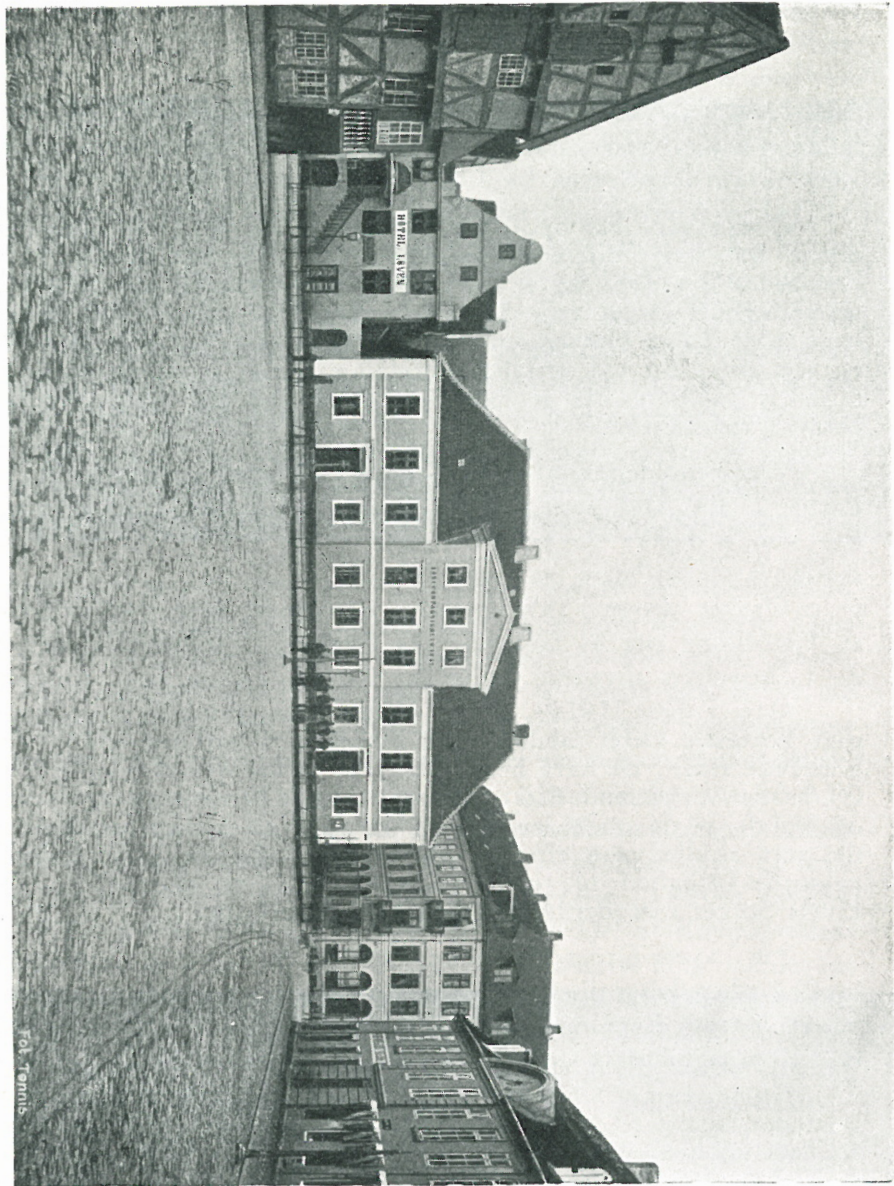
Vedligeholdelsen af dette Kompleks kostede imidlertid mange Penge, 2–400 Rbd. aarlig, og da Lejen fra Klubben Enigheden kun lige kunde dække de løbende Udgifter, var det ikke at tænke paa foreløbig at faa mere ombygget, skønt der allerede i 1820-erne næredes Ønsker derom. 1836 fremkom Klubdirektionen imidlertid med en Henstilling om at faa opført en Bygning til Selskabslokaler, og de i Skrivelsen anvendte pathetiske Udtryk gjorde deres Virkning.

»Her i disse Haller«, skriver Direktionen, »have de gode ærværdige Forfædre været samlede med hverandre i Aarhundrede for Aarhundrede siden; de have her drukket sig mangen god Tønde lybsk Øl, baade Adelsmænd, Biskopper og Prælater, Kjøbmænd og Borgere, og kunde vi da andet end ønske at gjøre alt muligt for, at vi og de, som skulle være efter os, her maatte finde klækkeligt Rum og passende Lejlighed til ogsaa at være lystige og glemme stundom Livets Sorger i broderlig Forening med hverandre.«

Paa Lavets Generalforsamling samme Aar blev det vedtaget at træffe Forberedelser til en Nybygning, og der blev da opført en grundmuret 2-etages Bygning inde i Gaarden, saaledes at den løb parallel med Kompagnihusets østre Fløj og sammenbyggedes med hin i Taget.

Lejeindtægten af Klublokalerne forhøjedes saa fra 300 til 350 Rbd.; i Lejekontrakten nævnes følgende Lokaler: *Den store Sal,* der bl. a. var forsynet med 2 i 1824 paa Restrup købte store Spejle i forgyldte Rammer og 2 Fajancekakkelovne, 1 stor Lysekrone af forskjelligtfarvet Glas og 3 Metallysekroner, *den store Spisesal,* hvori bl. a. et Gibsportræt af A. P. Bernstorff, *Stuen ved Dansesalen, Klubsalen, Billardstuen, Læsestuen, Assembléværelset* ved Dansesalen, *Beboelseslokale for Værten, Toiletværelser* m. m.

1842 ombyggedes dernæst Dansesalen i Kompagnihusets søndre Fløj, og der foretoges nogle Forandringer ved Forhuset ud til Østeraa,

Kompagnihuset 1847.

og endelig ombyggedes sidstnævnte Hus 1846 og fik den Skikkelse, som det beholdt indtil 1888. Kompagnihuset var 1841 bleven gældfrit, men disse store Bygningsforetagender medførte en Udgift af ca. 14,000 Rbd., og Lejen af Klublokalerne forhøjedes derefter til 900 Rbd. aarlig.

Udenfor Kompagnihusets Hovedindgang var der anbragt 2 Lygter, og hvad den indre Belysning angik naaede man 1851 saavidt, at man fik Camphinlamper i Stedet for Tælle- eller Stearinlys, et Fremskridt, der dog mødte megen Modstand, og som blev gennemført med en lille Majoritet, 33 for, 27 imod, – vore Forfædre var jo ikke forvænnede med Hensyn til Belysning[1]).

Ligesom Lygterne udenfor Kompagnihuset sikkert ofte har glædet Offentligheden, saaledes var det ogsaa Tilfældet med en *Pumpe*, som Lavet 1833 lod anbringe paa Gaden ud mod Østeraa, hvor det havde ladet sætte Bolværk af Sten og indrettet et *Vandsted* »til Nytte og Zier« for det Offentlige. 1834 lod det tillige bekoste et Træhus over Pumpen samt et Vandtrug og »offererede« derpaa den hele Indretning til Byen, imod at denne paatog sig Vedligeholdelsen, hvilket den jo selvfølgelig gjorde, og Stiftamtet fandt Anledning til at udtale sin Paaskønnelse af »Kjøbmandslavets ved denne Lejlighed udviste Opmærksomhed og velvillige Opofrelse for det Almindelige«.

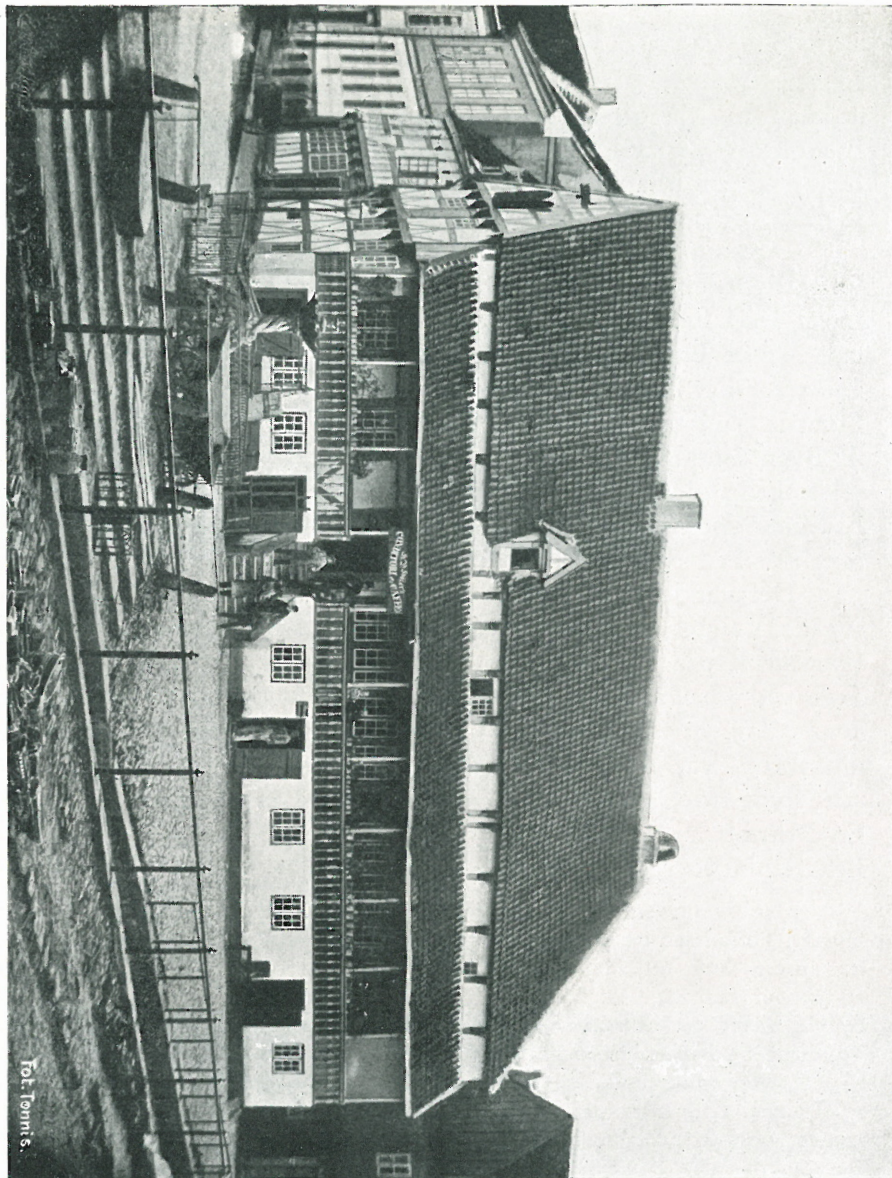
Det var jo nu meget godt med saadan en Pumpe; men da den sugede Vandet op fra Østeraa, skete der dog ikke herved noget stort Fremskridt paa Vandforsyningens Omraade. Det var, som Købmændene ved Østeraa skriver i en Henstilling til Stiftamtet 1835, en bekendt Sag, at skønt Vandet i Byens Aaer benyttedes til Husholdningsbrug, var de dog Samlingssteder for alle Slags Urenligheder, »der flyde fra Garvere, Feldberedere, Farvere, ja fra selve Locumerne«. En Bekræftelse paa disse Ord finder vi i en Bekendtgørelse i »Jydske Efterretninger« Nr. 77 fra 1794:

»Jeg er bleven vaer, at nogle uforskammede Mennesker har trukken en Hund i Urbansaae og bunden den fast ved Ladegaards Broe ved Reberbanen, da jeg anseer dette utilladeligt, saasom Strømmen gaaer igiennem Byen, hvoraf alle og enhver skal tage sit Vand til Mad og Drikke, desuden har nogle Tienestetyende været saa uforskammede at have lagt deres levende Kattekillinger udi Vandtruget udenfor Urbansport, saa advarer jeg herved, at om saadanne befindes af mig eller mine Folk, og om nogle skulle dermed betræffes, saa bliver de afstraffet med Hug eller paa anden lovlig Maade, saasom jeg er Opsynsmand ved samme Vandsted. Aalborg, d. 25. Septbr. 1794.

Jens Glerup, Reebslager.«

Saaledes var Forholdene i det 18. Aarh., og saaledes var de efter Midten af det 19., selv om man tildels ved Bidrag fra Lavets Kasse 1836 fik en Vandledning fra Blegkilde ind til Byens Torv[2]),

[1]) Byens Gasværk toges i Brug 24. Decbr. 1854.
[2]) Et Vandværk blev først anlagt 1853–1854.

Svalehuset paa Nytorv.

intet Under, at *Koleraen 1853* bortrev over 400 Mennesker i Aalborg eller ca. 5 pCt. af Byens Indbyggere, hvoriblandt flere af Lavsbrødrene.

Overfor Kompagnihuset – paa den modsatte Side af Aaen – laa paa hin Tid et ejendommeligt gammelt Svalehus, som ogsaa bidrog væsentligt til at særpræge Nytorvkvarteret; det maatte senere vige for at give Plads for Aalborg Bys og Omegns Sparekassebygning; men her var i første Halvdel af Aarhundredet en meget besøgt Vinstue, ligesom ogsaa den bekendte Skibsreder Johs. Kier havde sin Forretning i en Del af Gaarden.

Henimod Aarhundredets Midte var der endnu ikke kommen nogen rigtig Fart i Aalborgs Udvikling; i Tiden fra 1801 til 1845 steg Byens Indbyggerantal kun fra 5,579 til 7,477, og med dens industrielle Foretagender var det ogsaa ret smaat bevendt, selv om der naturligvis var en betydelig Fremgang fra Aarene omkring 1820. Foruden *Fattiganstaltens Væveri*, i hvilket der 1848 var beskæftiget 2 antagne Arbejdere og 35 Fattige, som navnlig sysselsattes med at væve Gulvtæppetøj af Fæhaar (Kalkuld), var der i Følge Rawert: Danmarks industrielle Forhold, 1848, S. 767, et *Eddikebryggeri* med 2 Arbejdere, 2 *Ølbryggerier* (13 A.), 3 *Brændevinsbrænderier* (31 A.), 1 stort *Farveri* (Wibroes, med 25 A.), 1 *Farvefabrik* (3 A.), 1 *Tændstikfabrik* (60 A.!), 1 *Jærnstøberi* (H. Smith, 47 A.), 1 *Kradsuldsfabrik* (stod stille), 1 *Sennepsfabrik* (1 A.), 2 *Strømpevæverier* (19 A.), 1 *Sæbesyderi* (3 A.), 1 *Sømfabrik* (2 A.), 4 *Tobaksfabrikker* (119 A.), 3 *Tøjfabrikker* (46 A.), 1 *Vatfabrik* (2 A.) og hertil kom 1 *Teglværk*, nogle *Garverier*, *Farverier* og *Væverier*, der dog rettest maa henregnes under Haandværk. Det bliver ialt 25 fabriksmæssige Virksomheder med ca. 400 Arbejdere, men de fleste af Fabrikkerne vare jo smaa. 1844 søgte Brænderibestyrer I. Henius om Eneret til i 5 Aar at koge Puddersukker og Sirup af Kartofler, og i de følgende Aar kaldtes Brænderiet i Urbansgade »Aalborg privilegerede Sirups- og Spritfabrik«, men Sukkertilvirkningen fik dog næppe nogen stor Betydning.

Efter Krigsaarene 1848–1850, der ogsaa bevirkede, at Hamburg blev trængt en Del tilbage fra det danske Marked, kom der en Opgangsperiode for Næringslivet i Aalborg, og i det Hele taget var det gode Tider; vi ser det bl. a. af, at medens Indbyggerantallet i Femaaret 1845–1850 kun voksede fra 7,477 til 7,745, steg det i det følgende Femaar til 9,102, endskønt Koleraepidemien indtraf i dette Tidsrum, og ved Slutningen af den her omhandlede Periode havde Aalborg mellem 10 og 11,000 Indvaanere. Ogsaa i industriel Henseende bragte disse Aar stor Fremgang; Byen fik 1853 et *Glasværk* som Aflægger af Værkerne paa Conradsminde og Myhlenberg (under Nørlund); det afhændedes 1857 til Rathmann & Kissmeyer, der tidligere

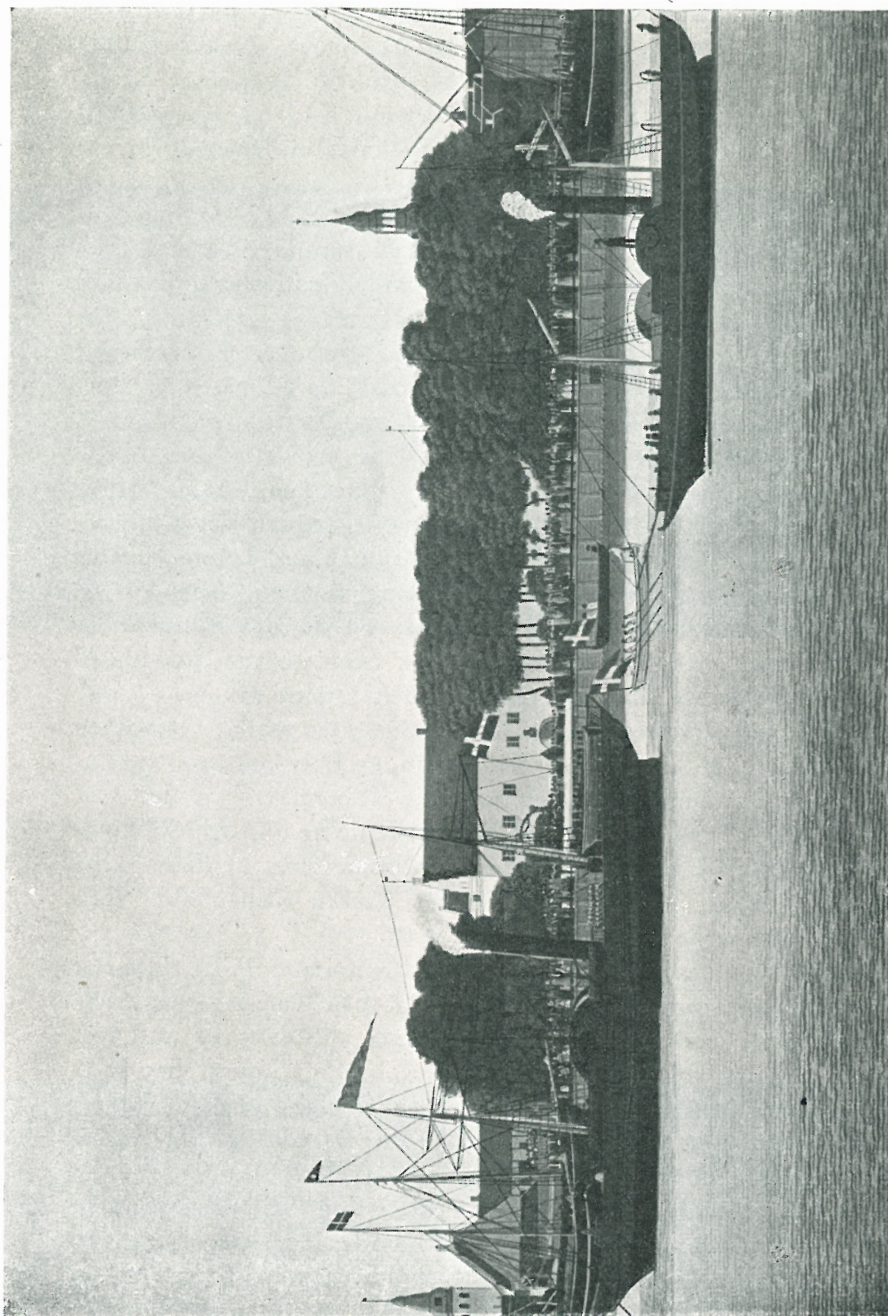
havde Værkerne i Forpagtning; 1856 oprettede L. W. Sass et *Eddikebryggeri* i Forbindelse med sit Brændevinsbrænderi ved Stranden, i de samme Aar fik Byen et *Saltraffinaderi* (1854, Krags) og en *Camphinfabrik*[1]) (Brix & Krag), 1858 anlagde Poul Pagh en *Dampmølle* uden for Urbansport, Farver A. P. Wibroe udvidede sit *Farveri* og *Trykkeri*, der blev anlagt en *Cementfabrik* (Wangs), flere *Skibsværfter* (B. Bonnesens, L. Bonnesens, Poul Paghs), Th. Bonnes *Vognfabrik*, *Kjærs Mølles Klædefabrik, Farveri og Trykkeri* (anlagt 1851), flere *Bryggerier*, Clausens *Svovlstikfabrik & Damptræskæreri*, Haubyes *Mineralvandsfabrik*, Dencker & Jensens *Gærfabrik*, det Smithske *Jærnstøberi*, der 1857 overgik til et Aktieselskab, udvidedes ligesom flere andre af de ældre Virksomheder, og endelig kan nævnes, at der sidst i 1850=erne var et *Trankogeri* østen for Byen. Barken »Bertha«, tilhørende Jærnstøber H. Smith m. fl., var nemlig udrustet som Hvalfanger, og Spækket bragtes herhjem, hvor der ind til Trankogeriet var gravet en Kanal, for at Skibets Baade kunde føre Fangsten i Land. Ogsaa Julius Galsters store *Jærnstøberi* og *Maskinfabrik* i N. Sundby maa nævnes, selv om den ikke laa i Aalborg Kommune; dette Værk blev 1856 betydeligt udvidet, og der opførtes den Række Arbejderboliger, som vi kender under Navnet »Arabien«.

Fremgangen ses endvidere af, at medens der som foran anført 1838 var 71 Købmænd med 31 Handelsbetjente og 31 Lærlinge i Lavet, var Antallet 1855 steget til henholdsvis 104, 67 og 88; det maa vel ogsaa anses for et Bevis paa Trivsel, at der 1854 i Lavet blev nedsat en *Handelskomité* paa 5 Medlemmer (Emil Schrøder, S. A. Jacobsen, L. W. Sass, A. G. Nissen og Poul Pagh), som særlig skulde have Opmærksomheden henledt paa, hvad der kunde tjene til Handelens Tarv, fremkomme med Forslag til Lavsartiklernes Revision og udarbejde Plan for en *Enkepensionsstiftelse*. I Slutningen af det følgende Aar endte Komitéen det sidstnævnte Arbejde, og 1856 indsendtes Statuterne for *Aalborg Købmænds Hjælpekasse* for at faa kongelig Stadfæstelse, der meddeltes 18. Septbr., hvorefter der 22. December s. A. valgtes en Bestyrelse paa 4 Medlemmer.

(Angaaende denne Hjælpekasses Forhold henvises iøvrigt til Afsnittet om de under Handelsforeningens Bestyrelse sorterende Midler).

1839 var der fra en Chr. A. Villaume i København fremkommet Forslag om at oprette en *Dampskibsforbindelse* mellem Aalborg og Göteborg eller med 1 Tur ugentlig imellem disse Byer og 1 Tur ugentlig mellem København og Aalborg. Stemningen var i Handelskredse mest for det sidste Alternativ, men man formente dog, »at Byens pekuniære Kræfter ikke tillod at sætte et saadant Projekt i Udførelse«, og der kom intet ud af Planerne, men efterhaanden mod=

[1]) Camphin var en Slags Belysningsvædske.

»Deres kgl. Majestæt Kong Christian d. Ottendes Ankomst til Aalborg Slot og By d. 9. Juli 1842 paa Dampskibet »Iris«, det første i Limfjorden hjemmehørende Dampskib, og ledsaget af det kongelige Jærndampskib »Ægir«, det første Jærndampskib, der har pløjet Limfjordens Bølger, allerunderdanigst optaget af H. R. Kruse. Prospektet er taget i det Øjeblik, Dampskibene ere ankomne og Hans Majestæt Kongen allernaadigst behager at ville gaa i Land.« (Originalen tilhører Aalborg hist. Museum). »Iris« er det største af Dampskibene.

nedes Tanken om at faa Dampskibsforbindelse med Hovedstaden, og 1840 toges der af en Komité, som for Størstedelen bestod af Købmænd, fat paa at rejse den fornødne Kapital hertil. Stor Tiltro til Rentabiliteten var der dog næppe; der blev foreslaaet, at Lavet skulde tegne sig for 10 Aktier, men det blev vedtaget kun at tegne 5; Sparekassen tog 10, og i Juni 1842 kom Foretagendet i Gang, idet Dampskibet »Iris« indkøbtes fra Skotland for 90,000 Rbd., efter at en engelsk Damper »Harlekin«, som blev tilbudt, $^{12}/_{6}$ havde gjort en Prøvetur op ad Fjorden til Løgstør med 200 Passagerer, en Begivenhed der foraarsagede stor Jubel og uhyre Tilstrømning, da man ikke før havde set et Dampskib i disse Farvande. »Iris« var paa 150 Hestes Kraft og havde Kahytsplads til 30 Herrer og 12 Damer; Erhvervelsen af den, der særlig støttedes af Apotheker, Kancelliraad Strøyberg og Godsejer Bruun til Birkumgaard, fejredes ved et stort Gilde, og en højtidelig Indvielse fik Skibet, da Christian d. 8. den 9. Juli kom til Aalborg. 600 Passagerer sejlede ham nemlig i Møde ved Hals, hvor Kongen gik fra sit Skib »Ægir« om Bord i »Iris«, som derefter bragte ham til Aalborg. »Iris«' Fartplan var almindeligvis 1 Gang ugentlig mellem Aalborg og København, 1 Gang ugentlig mellem Aarhus og København og 1 Gang maanedlig en Tur til Kiel. Skibet var assureret for 100,000 Rbd., og det gav i nogle Aar ret godt Udbytte, men 1867 maatte »Iris« sælges, (vist for 10,000 Rbd.) for at dække en Panthaver, og Aktiekapitalen gik tabt.

I Midten af Halvtredserne gik der 6 Gange ugentlig Dampskib mellem Aalborg og Limfjordsbyerne, nemlig Postdamperen »Limfjorden samt Fragtdamperen »Zefyr«, med København var der 3–4 Gange ugentlig Forbindelse med »Iris« og »Valdemar«, og 1857 byggedes en Damper til Ruten Flensborg–Aalborg; flere af disse Skibe tilhørte H. P. Prior, der 1857 overtog hele Farten København–Aalborg–Limfjordsbyerne.

I Forbindelse hermed kan anføres, at Købmand I. H. Lundt i Aalborg 1842 søgte om Eneret i 6 à 12 Aar paa Dampskibsfart paa Limfjorden, hvor han holdt en lille Damper »Violet«, og at Lavet anbefalede, at Eneretten kun blev givet for 6 Aar, samt at der 1851 begyndte Dampskibsfart mellem Thisted og England gennem Aggerkanalen, hvilken dog ikke straks fik nogen Betydning, da Vandstanden i Kanalen var saa foranderlig, at Skibet til sine Tider ikke kunde komme igennem. Efterhaanden tiltog dog Sejladsen gennem Aggerkanalen, da Vandstanden blev 7–8 Fod; 1855 gik Damperen »Jylland« i Fart mellem Limfjordens vestlige Del og England, og 1856 passeredes Kanalen af 826 Skibe for indgaaende og 857 for udgaaende. 1857 satte et engelsk Firma Damperen »Beatrice« i Gang mellem den vestlige Limfjord og London, men faa Aar efter begyndte Kanalen atter at lukke sig.

Ogsaa Byens *Handelsflaade* voksede stærkt i disse gode Aar; vi har foran set, at den 1827 bestod af 28 Skibe foruden dem, der udelukkende gik i Fjordfarten; men ved Udgangen af Aaret 1860 var her 62 Fartøjer, og Drægtigheden var steget fra ca. 1900 Reg. Tons til ca. 6200 Reg. Tons; endvidere var her 1860 14 Smaaskibe (under 20 Reg. Tons) med en samlet Drægtighed af godt 150 Reg. Tons.

1862 angives Antallet af Aalborgs Handelsflaade til 73 med en samlet Drægtighed af ca. 5,600 Reg. Tons, og Flaaden var næst efter Fanøs den største i Jylland, idet Aarhus' 72 Skibe kun havde en Drægtighed af ca. 4,100 Reg. Tons.

Af Aalborgskibene var kun 1 Dampskib, nemlig »Limfjorden«, tilhørende Staten (30 Hestes Kraft)[1]), af de øvrige jydske Byer havde Randers 4 Dampskibe, Horsens 1, de andre intet.

Det største af Aalborgskibene var Barken »Aalborg«, 536 Reg. Tons, den var bygget 1857 i Sundsvall, tilhørte Rhederiet Chr. Simoni og gik i oversøisk Fart, hvilket ogsaa var Tilfældet med flere af de andre.

Da det formentlig vil kunne interessere adskillige at opfriske Minderne fra hin Tid, da de stolte aalborgske »Svaner« endnu ikke var fortrængt af de prosaiske, uæstetiske Jærnkolosser, fremsættes nedenfor Skibslisten fra 1860. Mange af disse Skibe var købt som Strandinger, særlig fra Læsø, men en Del var ogsaa byggede her i Byen, hvor Brødrene B. I. og Lambert Bonnesens samt Paghs Skibsbyggerier havde en betydelig Virksomhed ved denne Tid, men den aftog dog atter omkring 1860.

Fortegnelse over de ved Aalborg Toldsted hjemmehørende over 10 Kom. L. (20 Reg. Tons) ved Udgangen af Aaret 1860.

Skibets Art	Skibets Navn	Kom. Læst	Reder	Fører
Bark	Aalborg	268	Chr. Simoni	I. P. Folkmann
»	Atlas	156½	»	E. C. Eyser
»	Annette	144½	P. Pagh	N. J. Hou
Brig	Industrie	123	»	N. Uck
Bark	Caroline Smith	121	H. Smiths Enke	I. G. Sørensen
Brig	Selma	110½	»	I. H. Jessen
»	Annette Smith	83½	Chr. Simoni	I. H. Kæmpe
Bark (Hvalfng.)	Bertha	80½	H. Smiths Enke	O. E. Povlsen
Brig	Sara	78½	Chr. Simoni	O. I. Bødker
»	Johan Chr. Simoni	77½	Frederik Simoni	L. Kofoed
»	Cathrine	73½	H. Smiths Enke	J. J. Andersen
Skonnertbrig	Christen Winkel	71½	Chr. Simoni	L. N. Schou
»	Elisabeth Sophie	71	»	A. E. Becker
»	Kirstine	70	»	F. V. Meyer

[1]) Det gik i Postfart paa Limfjorden.

Skibets Art	Skibets Navn	Kom. Læst	Reder	Fører
Skonnertbrig	Chresten	67½	Hans Sødring	H. C. Bruun
»	Dania	61½	I. M. Cohens Sønner	I. F. Søberg
»	Petrea Smith	61	Chr. Simoni	Johan Gaarn
»	Søren Winkel	60½	P. Pagh	H. N. Block
»	Magdalene Sophie	59½	Chr. Simoni	C. B. Hansen
»	Dannebrog	58	Bagge Mørups Enke	M. Mogensen
»	S. J. Lund	57½	Chr. Simoni	I. Hjorth
»	Jenny	56	P. Pagh	Knud Pagh
Skonnert	Resolutionen	53½	Johannes Kier & Søn	Lars Smith
Galease	Juliane	49½	P. Pagh	P. Lassen
Kuf	Hermina	47½	S. Levinsen	N. C. Andersen
Skonnert	Juno	46	Anna Herskind	C. Kure
»	Aurora	45	Hendrik Simoni	H. Pedersen
Galease	Fortuna	44½	Albert Raffel	P. C. A. Holm
Skonnert	Ganymed	43½	Chr. Simoni	A. Houmark
Skonnertbrig	Condor	42½	Anna Herskind	P. C. Høgh
Skonnert	Julie & Sophie	40	H. Smiths Enke	S. Sørensen
Galease	Sophie	38½	Chr. Simoni	N. P. Aakjær
Jagt	Tvillingbrødrene	34½	L. Nisted	L. Nisted
Galease	Marie Elisabeth	31½	L. Gjerum	N. Carlsen
Jagt	Julius	32	Frederik Simoni	H. K. Holm
Skonnert	Marie	31	H. Smiths Enke	N. C. Justesen
Slup	Ørnen	30	Chr. Simoni	N. M. Nisted
Jagt	Prøven	29½	J. Christensen	Boel Petersen
»	Marie	29	Johs. Kier & Søn	N. C. Hansen
Galease	Marie	28½	Chr. Berg	S. I. Clausen
Jagt	Hoffmann	28	P. Pagh.	S. M. Knudsen
»	Frederik Simoni	27½	Chr. Simoni	P. C. Andersen
»	De tvende Brødre	27	N. Ostenfeldt	P. Dam
»	Mathilde	26½	P. Pagh	I. Schiønning
Slup	Frederik & Marie	24½	I. M. Cohens Sønner	?
»	Svanen	24	I. Christensen	N. Berthelsen
Dampskib	Limfjorden	22½	Regeringen	C. H. W. Thiesen
Jagt	Christiane Sophie	21	N. B. Kjær	H. F. Petersen
»	Activ	17	Chr. Simoni	M. Kirck
Slup	Ane Kristine	17	H. B. Olsen	H. B. Olsen
Jagt	De tre Søskende	16½	S. Willumsen	G. Sørensen
»	Marie Rebekka	16	I. M. Cohens Sønner	?
»	Peter og Anna	14	N. Christensen	N. Christensen
»	De 7 Søskende	14½	P. A. Thomsen	P. A. Thomsen
»	Alpha	14½	O. Backs Enke	A. C. Povlsen
»	Cathrine	13	Bagge Mørups Enke	Chr. Christensen
»	Apoline Cathrine	12	P. Bach	P. Bach
»	Sidsel Marie	11½	Frederik Simoni	C. Andersen
»	Emil	11½	S. C. Madsen	S. C. Madsen
»	Flugten	11½	S. Christensen	I. P. L. Johansen
»	Marie	11½	O. Backs Enke	O. L. Christensen
»	Margaretha	10½	C. S. Clausen	L. P. Langgaard

Allerede 1853 fremkom der Planer om at faa *Broforbindelse* (en fast Bro) med Vendsyssel, med hvilken Landsdel man da – ligesom i de tidligere Aarhundreder – kun havde Samfærdsel ved Hjælp af større og mindre Færger, der dels anløb Østeraa og dels Vesteraa, en ret primitiv Forbindelse for det 19. Aarhundredes Midte, da man jo længe havde kendt Dampmaskinen, og Klage paa Klage fremkom da ogsaa over det elendige Færgevæsen, der behandlede Publikum med stor Hensynsløshed i Kraft af dets Privilegium. I 1856 var man dog ikke naaet videre hen imod Planens Realisation, og da det just var i disse Aaringer, de vendsysselske Hovedlandeveje omdannedes til Chausséer, var Aalborgs Handelsstand selvfølgelig stærkt interesseret i, at forbedrede Overfartsforhold blev tilvejebragt, saa N. Sundby ikke skulde tage hele det vendsysselske Opland. Paa Lavets Generalforsamling 25. Febr. 1856 fremkom der Forslag om, at da Lavets Forhandlinger med Færgelavet om at anskaffe en Dampfærge til Farten Aalborg–N. Sundby ikke havde ført til noget Resultat, skulde man søge at faa Regeringen til at lægge Pres paa Færgelavet eller ogsaa at foranledige en Afløsning af Færgeretten, ligesom man ogsaa vilde anmode Kommunalbestyrelsen om at sammenkalde et Borgermøde i den Anledning. Det følgende Aar forespurgte et Interessentskab bestaaende af Chr. Simoni, H. Simoni og S. A. Jacobsen i Aalborg samt H. Pontoppidan i Hamburg[1]), om der hos Aalborg Sparekasse kunde faas et Laan paa 20,000 Rdl. fra Juni Termin til Indkøb af Færgeretten og mod Prioritet i denne og Færgerekvisiter, og dette besvaredes bekræftende, men Færgelavet vilde ikke sælge, og der skete derfor ingen Forandring; da Ministeriet imidlertid en Gang havde givet Færgelavet Paalæg om at anskaffe en Dampfærge, idet Staten i modsat Fald selv vilde sætte en saadan i Gang – et Paalæg, Indenrigsminister Bang dog atter annullerede ved sin Afgang 1856 for ikke at binde sin Efterfølger – mente man gennem Domstolene at kunne tvinge Færgelavet til Føjelighed, eventuelt kunde man selv sætte en saadan Færge i Gang, da Færgelavet, ikke havde Privilegium paa andet end Ro- og Sejlfærger; men disse Anskuelser blev dog kuldkastede ved Højesteretsdom 30/1 1860.

I 1858 sammentraadte en Komité for at tilvejebringe en Dampfærgeforbindelse mellem Aalborg og N. Sundby, den bestod af Redaktør Bernhard Rée, Hofjægermester W. Undall til Rødslet, Købmand L. W. Sass, Maskinfabrikant C. Wendt og Købmand S. A. Jacobsen, af hvilke særlig den første og den sidste var meget virksomme for Planen.

Medens Aktietegningen stod paa, fremkom Fabrikant Wendt

---

1) Naar Firmaet Pontoppidan var med, var Grunden muligt, at en af Indehaverne Michael L. Ferslew, † i Paris 1857, var Aalborgenser, Søn af Jens Ferslew.

imidlertid 1859 med Forslag om at bygge en Pontonbro i Stedet for at anskaffe en Færge, en saadan Bro var 1856 bleven anlagt over til Sønderborg paa Als. Man vilde have Byen til at være Entreprenør for Foretagendet, men det blev af Kommunalbestyrelsen forkastet med 15 Stemmer imod 4, og særlig ansaa Borgmester Mørch det hele for Projektmageri, som man ikke skulde indlade sig paa. I den følgende Tid førtes der saa mange og lange Forhandlinger i By=raadet og med Ministeriet[1]). Mange nærede Betænkeligheder ved, at Kommunen paatog sig en saa stor Opgave, andre frygtede for, at Broen ikke kunde blive liggende, men omsider sejrede Broens For=kæmpere, og 1863 kunde der tages fat paa Udførelsen af Planen. Broens Fuldførelse vedrører saaledes egentlig ikke det her omhand=lede Tidsafsnit, men for at undgaa unødige Gentagelser skal dog her anføres, at Krigen 1864 forhalede Arbejdet noget — de færdigbyggede Pontoner nedsænkedes ved Hals — og at Broen først aabnedes for almindelig Færdsel 9. Oktober 1865 efter den forudgaaende 19. Septbr. at være indviet af Kongen. Anlægsudgifterne udgjorde ca. 460,000 Kr., hvortil kom ca. 60,000 Kr. i Afløsning for Færgeretten som Følge af, at Broen blev anlagt i Færgeløbet, hvilket sidste Beløb dog dæk=kedes af Staten og af Værdien af de overtagne Færgerekvisiter[2]).

Kommunens Koncession lød paa 50 Aar regnet fra 1. Januar 1866.

Lykkedes det saaledes Aalborg By fornemlig ved dens Handels=stands Energi at faa denne Sag bragt til en heldig Afslutning, maatte den se en anden mindst lige saa vigtig Opgave forsumpe, nemlig Uddybning af Indløbet ved Hals, hvorom der ogsaa i hine Aaringer — fra ca. 1840=erne af — fremkom Krav, men en nærmere Omtale heraf skal opsættes til det følgende Afsnit.

Af andre Forbedringer paa Kommunikationens Omraade kan endnu nævnes, at Aalborg 1. Januar 1857 kom i *Telegrafforbindelse* med Omverdenen, et Gode de sydligere Købstæder da alt havde erholdt.

Efter Rigsdagens Vedtagelse af Næringsloven og dens Stadfæ=stelse 29. December 1857 var Handelslavenes Dage jo talte, selv om man havde en Frist indtil 1. Januar 1862.

Der var paa den Tid kun Købmandslav i København, Hel=singør, Odense og Aalborg, og af disse holdt kun Helsingør og Odense nogenlunde fast paa deres Rettigheder.

Her i Byen havde man vel tidligere stillet sig ligesaa afvisende over for dem, der ikke opfyldte Betingelserne for at kunne komme

[1]) Om hvilke der kan henvises til Aalborg Stiftstidende 1862 Nr. 51, 55, 62, 67, 75, 76, 79, 82, 100, 105, 112, 113, 126 (S. A. Jacobsens Fremstilling af Ponton=brosagen).

[2]) G. V. Hansen: »Chr. IX.s Pontonbro«.

i Lavet — vi kan saaledes eksempelvis nævne, at de senere Stor=købmænd P. Brix og Emil Schrøder mødte bestemt Afvisning, den første fordi han overhovedet ikke havde lært Handelen, og den sidste fordi hans Løbebane havde været noget usædvanlig (begge erholdt Optagelse ved kongelig Resolution henholdsvis 1840 og 1841) — men i de senere Aar havde man vist mere Eftergivenhed, maaske fordi Regeringen stadig desavouerede Lavet, maaske ogsaa fordi mere mo=derne Anskuelser havde vundet Indpas nu, da Byen var i en lykkelig Udviklingsperiode.

Men med Udgangen af 1861 skulde det helt være forbi med Lavets Myndighed baade i den ene og anden Henseende, og Han=delen skulde gives til Pris for den frie Konkurrence; de gamle Køb=mænd spaaede ilde for Byen, og der var dem, der forudsaa dens totale Ruin.

Fra Ministeriet blev Lavene nu anmodet om at gøre Indstilling angaaende Anvendelsen af deres Formue m. v., og paa en ekstra=ordinær Generalforsamling 15. Aug. 1861 fremsattes der i det hervæ=rende Købmandslav Forslag om, at Kompagnihuset vedblivende skulde tilhøre Handelsstanden, og at Overskudet deraf, naar Prioritetsgælden 5000 Rdl. var betalt samt et Grundfond paa 4000 Rdl. opsparet, skulde anvendes til Understøttelser for trængende Købmænd og iøv=rigt i Handelsstandens almene Interesse. Til at varetage denne skulde der oprettes en *Handelsforening*, der kunde overtage Lavets Formue, og under nævnte Forening skulde ogsaa Købmands=Liglavet gaa ind. Der afgaves herefter Indstilling til Ministeriet om den paatænkte Ordning, men da dette ønskede at kunne forelægge Kongen Vedtæg=terne for den nye Forening for at faa dem approberede samtidig med, at Bestemmelsen om Anvendelsen af Lavets Formue m. v. stadfæstedes, trak Sagen ud. Man forhandlede nu med Helsingør om de nye Love, da denne Bys Handelslav jo ogsaa skulde have saadanne, og der nedsattes et Syvmandsudvalg til at udarbejde Ved=tægterne. 2. Novbr. 1862 vedtoges Statuterne saa og indsendtes til Ministeriet, men da dette ønskede enkelte Forandringer foretagne, kom de atter tilbage. Handelsstanden vilde dog ikke følge Ministe=riets Henstillinger, og derved trak Sagen ud, saa *Aalborg Handels=forening* fik en noget sen Fødsel i Sammenligning med Handels=foreningerne fra den samme Periode; »siden salig Kjøbmandslauget blev hæderligt jordet have vi ikke set Livstegn af nogen fri Forening«, skriver Stiftstidende 7. Febr. 1863, men Livstegn var der dog; 19. Aug. ekspederedes de nye Vedtægter fra Foreningen, og efter at de 27. Oktbr. var blevne konfirmerede, holdtes der en Generalforsamling af de gamle Lavsinteressenter for at vælge Bestyrelse for den nye Forening.

VI.

Ligkassen.

Som omtalt Side 13 var det fra Middelalderen af en Pligt for Lavsbrødrene at drage Omsorg for, at de bortdøde Brødre fik en hæderlig Begravelse; det er ligeledes meddelt, at Begravelsesvæsenet senere kom til at udgøre en egen Afdeling af Købmandskompagniets Virksomhed, og at dette atter medførte, at der 1710 oprettedes »de unge Kjøbmænds og Karles Liglav« ogsaa kaldet »Kjøbmandsliglavet«.

Der er noget symbolsk i, at Oprettelsen fandt Sted paa dette Tidspunkt, thi det var jo i den store Forsumpningsperiode, da alt var i Opløsning og Forfald, og det er, som om de brave Borgeres Kongstanke da har været: En kristelig og hæderlig Henbærelse til deres Hvilested; — uden Tro paa Fremtiden, uden dristige Planer om atter at faa Næringslivet paa Gled samler den tilbageværende Rest af Energi sig om Oprettelsen af et — Begravelseskompagni.

Liglavets Statuter er af 28. Marts 1710 med senere Ændringer, særlig af 3. Januar 1724, og de bestaar af 24 §§, som det nok kunde have sin Interesse at meddele in extenso, da de ikke forhen er trykt, men da de er ret omfangsrige, maa man indskrænke sig til at gengive Forordet og derefter bringe en kort Angivelse af Artiklernes Indhold.

»I Den Hellig Trefoldigheds Navn, Haver vi undertegnede her af Aalborg Byes Unge Kiøbmænd og Karle, som ved Handel og Negotie Søger voris Fortun, ved efterfølgende Articuler og poster Indgaaed en vedtægt og Compagnie Med at bestedige ved en Christelig og hæderlig Henbærelse de deraf dependerende af den Højeste henkaldende døde legemer til deris hvilested og Sovekammer; den Gode Gud, der er ald skicheligheds indstiftere, Give løche og God fremgang, saa at denne foreening maa opveche indbiurdes Christen Kierlighed den Eene med hielp og Raad den anden Recher Haanden til fælles Æhre og opkomst med saadan Nidkierhed, som U-Eenighed til denne Tid har samtøcht de, der ej til Stedes Udgifter Contribuerer, at tilegne sig det brød og fordeel, som den store Ordens Gud, og voris allernaadigste Konge os haver tilskiched; Ja enhver med til Exempel ved Et Uforargelig lefnet Saaledes her forvalter sin Anbetroede Iordiske handel, at naar døden hannem til Regenskab henkalder,

da at finde sig bered og skiched at Nyde den Ævige frihed og antegnes til de Udvaldes Glædelig Borgerskab i Himmelen.«

§ 1. (De indtrædende Medlemmer skal straks betale 2 Rdl. til Oldermanden til Anskaffelse af Ligklæder, Ligbaare og andet, som til en hæderlig Henbærelse behøves.)
§ 2. (Anskaffelse af en Pengekasse.)
§ 3. (Kompagniets Bogføring.)
§ 4. (Om Kompagniets Oldermand, 2 Bisiddere og 4 Medhjælpere.)
§ 5. (Anskaffelse af Begravelsesrekvisiter.)
§ 6. (Kompagniets Status opgøres første Søndag efter Nytaarsdag, og Lavet holder da Generalforsamling.)
§ 7. (Foreliggende Sager afgøres ved simpelt Stemmeflertal.)
§ 8. (Om Ordningen af Ligbæringen.)
§ 9. (Om Befrielse for Ligbæring.)
§ 10. (Om lovlig Forhindring i Ligbæringen.)
§ 11. (Om Udeblivelse.)
§ 12. (Naar en Kompagnibroder gifter sig, skal han erlægge 1 Rdl. til Kassen; Hustruers og Børns Rettigheder; hvorledes der forholdes ved Gæsters og Tyendes Jordefærd.)
§ 13. (Kompagniet paatager sig for Betaling at gøre Tjeneste ved honnette Folks Begravelse.)
§ 14. (Om Tilsigelse til Ligbæring og Mødepligt.)
§ 15. (Intet Traktement maa finde Sted.)
§ 16. (Den, der lever et forargeligt Liv med Fylderi, Bedrageri, Letfærdighed, Gudsforagt og andet saadant, skal udelukkes af Kompagniet, »thi den, der ej agter sin egen Ære i Livet, er ej heller nogen Ære værd efter Døden«.)
§ 17. (Købmandsbørn fra Aalborg, der har udlært ved Handelen kan komme i Kompagniet paa billigere Vilkaar end andre.)
§ 18. (Den, der vil rejse udenfor Provinsen, skal melde det til Oldermanden og erlægge 1 Mrk. til Kassen.)
§ 19. (Understøttelse af Kompagnikassen kan ydes til Nødtrængende, det er saadanne, som »ved Søen, Ildebrand, Tyve og Bedragere, Svaghed eller anden Tilfælde« er betagne deres Midler og dog fører et skikkeligt Levned, »hvilket den Højeste ofte prøver en Christen med og den Rige undertiden og i de Tilfælde ydmyges for at kjende sin Gud . . . .«)
§ 20. (Hjælp kan ligeledes udbetales til Kompagnimedlemmers Jordefærd, naar de ikke har efterladt sig tilstrækkeligt til en sømmelig Begravelse.)
§ 21. (Kompagniets Medlemmer kan forlange at efterse Kompagniets Bøger.)
§ 22. (Om Bøder og deres Idømmelse.)
§ 23. (Om Bortflytning eller Udmeldelse af Kompagniet.)
§ 24. (Skønt Kompagniet er oprettet af ugifte unge Købmænd og Karle, kan gifte Købmænd, der har Borgerskab i Byen, dog ogsaa optages deri. Indtrædelsesafgiften retter sig efter Alderen. De, der er fyldt 60 Aar, er fritagne for Ligbæring, og de, der er 50 Aar, kan købe sig fri.)[1])

1715 blev besluttet, at daværende og forhenværende Magistratspersoner ogsaa kunde komme i Ligkompagniet, om de ønskede det, og de var fritagne for Ligbæring, senere ses ogsaa Postmestre, Toldere, Vejere og gejstlige Personer at være blevne Medlemmer.

[1]) Protokol for Liglavet af 1710. (Landsarkivet i Viborg.)

Først anskaffedes Ligklæder, Skamler og en Ligbaare; den sidste afløstes 1713 af en ny Baare lavet af Billedhugger Hendrik Fischer i København, og den kostede 60 Rdl.

1714 betalte Lavet 10 Daler som Hjælp til Vor Frue Kirkedørs Reparation, og ret betydelige Beløb ydedes stadig til Hjælp saavel til Medlemmernes Efterladte som til det almindelige Fattigvæsen; efterhaanden som Midlerne voksede, tiltog ogsaa denne Side af Kassens Virksomhed. 1714 fik man et nyt Ligklæde, hvortil alene Frynserne kostede 126 Rdl., og 1719 købte man i København en Ligvogn, der kostede 173 Rdl., men desuagtet viste Regnskabet stadig Overskud, thi Lavet havde betydelige Indtægter, bl. a. ved at leje Rekvisiterne ud baade inden- og udenbys, saaledes til en Mængde Herregaarde i Nordjylland og til adskillige Præstegaarde, og Lavets Regnskab udviser 1755 en Beholdning af ca. 800 Rdl.

Da alle de, der havde været med til at oprette Liglavet af 1710 var døde, og da dette Lavs Vedtægter ofte var blevet ændrede, saa de ikke længer var lette at forstaa, blev Interessenterne 1754 enige om at udarbejde nye Statuter, paa hvilke der søgtes kongelig Konfirmation, som erholdtes 26. Juli 1754. Disse nye Statuter bestod af 25 §§, hvis Indhold her kortelig skal angives:[1])

§ 1. (Kun Medlemmer af Handelslavet kan optages, og de maa ikke være i noget andet Liglav, dog kan Byens Magistrats- og Øvrighedspersoner samt dens Præster antages, og de skal ikke gøre Lavstjeneste, men betale en Kendelse af mindst 13 Rdl. 2 Mrk., for at blive optagne. Hvis nogen af Lavsbrødrene bliver Magistratsmedlem og derfor ønsker sig befriet for at gøre Lavstjeneste, skal han ligeledes erlægge 13 Rdl. 2 Mrk., ønsker han sig derimod fritaget, fordi han er bleven benaadet med en Karakter og altsaa er kommen i Rangen, skal han derimod betale 30 Rdl.)

§ 2. (Om Lavets Bestyrelse, Generalforsamling.)

§ 3. (Om Oldermandskabet.)

§ 4. (Om Regnskabet.)

§ 5. (Oldermanden og Bisidderne skal holde rigtig Fortegnelse over Lavsbrødrene og inddele dem, som gør Lavstjeneste, i Roder, saa der til hvert Ligs Bortførelse er en Rode paa 14—18 Medlemmer. For Lavstjeneste skal betales 16—20 Rdl. efter Bestyrelsens Skøn. Oldermanden passer, at Roderne gør Tjeneste efter Tur, fører Regnskabet, opkræver Mulkter, hvorfor der kan gøres Udpantning, holder Opsyn med Rekvisiterne og sørger for, at der ved Begravelser, hvor der bliver brugt Karosser til Sørgeskaren, ogsaa anskaffes 1 Karosse for hver 2 af de Lavsbrødre, der skal gøre Tjeneste; ved Ligbegængelser, hvor der ikke bruges Karosser, skal der dog skaffes 1 til de to Indbydere.)

§ 6. (Om Indbydere. De skal efter Tilsigelse møde hos Oldermanden for at erfare, hvad de skal forrette for Lavet, og derefter udføre dette. De skal indfinde sig paa det Sted, hvorfra Ligbegængelsen udgaar, Kl. 10 og 12, naar det ringer, for at være paa Stedet før de indbudte Lavsbrødre, saa de kan anvise dem det dem i Sørgehuset beskikkede Værelse. Sker der ved Begravelsen nogen Uorden af Lavsbrødrene, anmelder de det for Oldermanden, at den Paagældende kan blive mulkteret. Ved Indbydelse til Lavstjeneste og ved Ligbegængelse bærer Indbyderne side Kapper og nedhængende Slør og kører eller gaar foran Lavsbrødrene. Endvidere besørger de Uddeling af Lavsunderstøttelser inden for Byens Grænser.)

[1]) De er trykt i Jydske Saml. I. VI. 323 ff.

§ 7. (Lavsbrødre maa ikke foreslaa nogen til Optagelse uden Lavstjeneste, ej heller at nogen uberettiget nyder Lavstjeneste uden Betaling.)

§ 8. (Den, der flytter fra Byen, anses for udtraadt af Lavet.)

§ 9. (Den, der rejser bort og bliver borte i over Aar og Dag, udslettes af Lavet.)

§ 10. (Ingen Optagelse finder Sted til andre Tider end paa Hovedsamlingsdagen 12. Januar.)

§ 11. For Optagelsen betaler en gift Mand 3 Rdl., en ugift Mand 2 Rdl., gifter sidstnævnte sig, betaler han yderligere 1 Rdl.)

§ 12. (Udmeldelse af Lavet betales med 5 Rdl., vedkommende kan aldrig mere optages, og indtræder han i et andet Lav, betaler han yderligere 10 Rdl.)

§ 13. (Bærer nogen Ungkarl nogen udenlavs Mands Barn og anmelder det for Oldermanden, tillades det mod Erlæggelse af 2 Rdl., gør han det uden Anmeldelse betaler han 3 Rdl.)

§ 14. (En Lavsbroder, der er tilsagt til Lavstjeneste, skal under 1 Rdl. Mulkt møde ved Sørgehuset til den bestemte Tid, har han gyldigt Forfald, anmelder han det i Tide.)

§ 15. (Viser nogen Lavsbroder sig ved Ligbegængelse eller Lavssamling uanstændig ved Skælden og Smælden eller lign., betaler han 20 Rdl. for hver Gang, er han tillige drukken, udstødes han af Lavet.)

§ 16. (Lavsbrødre over 60 Aar er fritagne for at gøre Lavstjeneste.)

§ 17. (Lavet er ikke pligtig til at bortføre andre end dem, som er i Lavet, samt deres Hustruer, ægte Børn og dem, som agtes lige med deres Børn, hvilke er de Drenge, der efter Kontrakt tjene en Købmand.)

§ 18. (Dør en Lavsbroder i Armod, som ej er selvforskyldt ved Liderlighed, maa til en hæderlig men tarvelig Ligbegængelse betales hans Enke 10 Rdl., og naar hun dør, da til hendes Efterladte 6 Rdl. 4 Mrk., og forlanges der ikke det bedste Ligklæde, godtgøres yderligere 2 Rdl.)

§ 19. (Efter sin Hustrus Død er Manden fritaget for Lavstjeneste et halvt Aar, og Søn efter Fader eller Moder eller Svigerforældre et kvart Aar.)

§ 20. Lavstjeneste med fuld Sir kan ydes til Lavsbrødres nære Paarørendes Begravelse, dog maa der betales mindst 6 Rdl. og 4 Mrk.)

§ 21. (Rejser en Lavsbroder til Søs eller ud af Provinsen, betaler han ved sin Udgang 1 Mrk., forsømmes det, betaler han 4 Mrk., og for hver Gang hans Tur falder til Lavstjeneste, betaler han yderligere 2 Mrk.)

§ 22. (»Eftersom en Del af Magistraten er engageret i Kjøbmandsliglavet, se vi gjærne, at 1 à 2 af dem bivaane Hovedsamlingen, naar de det selv for godt befinde.«)

§ 23. (Naar en Lavsbroder eller hans Kone dør og efterlader sig Pigebørn, skal de have samme Ret til at nyde Lavstjeneste, som om de var i deres Forældres Huse, saalænge de er ugifte her i Byen og føre et honnet og kristeligt Levned, og ligeledes Drengebørn, saalænge de er umyndige og ikke i nogen Tjeneste her i Byen.)

§ 24. (Lavets Inventarium: 1. den fra Begyndelsen indrettede *Kasse*, som forflyttes fra Oldermand til Oldermand; 2. *Ligvognen*, som ikke maa lejes bort udenfor Byen ringere end 6 Rdl. og i Byen 4 Rdl.; skulde nogen Lavsbroder forlange det bedste Ligklæde for sine afdøde Børn, tillades det uden Betaling; til Tjenere, der staar under Kontrakt, skal bruges det ringere Ligklæde, med

mindre der erlægges Betaling. Hvis nogen Lavsbroder eller hans Enke ikke forlanger det bedste Ligklæde til sig eller Børn over 12 Aar, godtgøres dem 2 Rdl. 4. det *ringere Ligklæde* med sorte Silkefrynser lejes bort for 1 Rdl. i Byen og 2 Rdl. udenbys, og samme Mulkt betaler vedkommende, om Klædet ikke tilbageleveres i Løbet af 8 Dage. 5. For den bedste *Ligbaare* betales inden Byen 1. Rdl., uden Byen 2 Rdl. i Leje.)

§ 25. (Kassens Kapital sættes paa Rente mod Pant til mindst 4 pCt., til løbende Udgifter skal der dog være en Beholdning paa 40—50 Rdl.)

I de følgende Aar havde Lavet store Indtægter ved at gøre Tjeneste ved fornemme Folks Begravelser, f. Eks. 1755 ved Konferentsraad Rosenkrantz' Søns Jordefærd, hvor der for det sølvfrynsede Ligklæde med 4 Hestedækkener og Skamler samt Lavstjeneste betaltes 25 Rdl., 1763 for Kammerherre Rosenkrantz' sal. Frues Bestædigelse 30 Rdl., 1773 Leje af Ligvognen uden anden Lavstjeneste ved sal. Kammerjunker Lewetzaus Ligs Bortførelse til Budolfi Kirke og siden derfra til Vesteraas Færgebro 20 Rdl., 1776 af Konferentsraad Johannes Bentzon for Lavstjeneste med fuld Sir til salig Fru Kjærulfs Bortsættelse 45 Rdl. o. s. v., men desuden var Lavet saa heldigt, at det ved kongelig Stadfæstelse af 30. Decbr. 1757 paa nogle Tillægsposter blev gjort til Pligt for enhver, der indtraadte i Købmandslavet, ogsaa at indtræd i Liglavet, og denne Bestemmelse skulde endda have tilbagevirkende Kraft for de Købmænds Vedkommende, der ikke var indtraadt i noget andet Liglav, og herefter kunde de heller ikke længer udmelde sig af Liglavet, saa længe de blev boende i Aalborg.

Til langt hen i det 19. Aarhundrede blev denne Bestemmelse at stor Betydning for hele Aalborgs Handelsstand, thi det var — som vi har set under Omtalen af Købmandslavets Historie — under Henvisning til denne Sammenkædning af Købmandslavet og Købmands-Liglavet, at man udelukkede Jøderne fra at komme i det førstnævnte Lav, og derved opnaaede man sikkert, at Jøderne ikke fik saa stor Indflydelse her i Byen, som de ellers vilde have faaet.

Indtil 1840 blev Forholdene ret uforandrede inden for Liglavet, men da var man kommen til den Anskuelse, at det var »upassende og nedværdigende for en saa hæderlig Corporation som Handelsstanden i Aalborg for Betaling at bortføre Lig, der ikke have været Medlemmer af Liglavet« og man vedtog, at dette fremtidigt skulde ophøre. Dog kunde der ved en særlig agtet Borgers Begravelse tillades Lavstjeneste af 12 Personer, som dertil maatte være villige, men der maatte ikke tages Betaling herfor og heller ikke for Benyttelsen af Ligvognen og andre Rekvisiter.

Lavstjeneste til Medlemmer og Familie skulde herefter ydes gratis, for at de uformuende ikke skulde være nødsagede til at renoncere paa den af Hensyn til Bekostningen; og for at de »uformuende hæderlige Lavsbrødres Følelse og Delicatesse ej skulde saares«, forhøjedes Begravelseshjælpen til 20 Rbd., hvorhos Lavet skulde afholde Udgifterne ved Ligvognen med Hest og Kusk. Derimod forkastedes et samtidigt Forslag om, at en Lavsbroder skulde være berettiget til at lade en anden Lavsbroder møde for sig ved Begravelser, og dets Vedtagelse vilde sikkert ogsaa have haft til Følge, at de formuende havde lejet mindre formuende Købmænd til at møde for sig.

Da Købmandslavet 1863 blev forandret til en Handelsforening, gik Liglavet op i denne, men dets Formue vedblev dog under Navn *Ligkassen* at bestaa som en selvstændig Afdeling under Handelsforeningens Bestyrelse.

VII.
Købmandslavets Forstandere.
1680—1863.

Som anført Side 65 blev Overkøbmandsinstitutionen ophævet ved Forordningen af 28. Januar 1682, og Betegnelsen Overkøbmand blev herefter ensbetydende med Oldermand for Købsmandslavet.

Handelskompagniets Statuter af 1. Septbr. 1680 omtaler ganske vist, at Kompagniet skal have en Kompagnihus-Skaffer, der skal være Oldermand, og en Overkøbmand, der skal have den egentlige Ledelse af Selskabets merkantile Anliggender, hvilken hidtil havde ligget i Borgmestrenes Hænder, men i Handelens Forfaldsperiode i Slutningen af det 17. og Begyndelsen af det 18. Aarhundrede blev disse Bestemmelser ikke overholdt, saa Kompagnihusforstanderne fik alt vedrørende Kompagniet under sig, og ved Lavsartiklerne af 24. Marts 1750 blev denne Ordning godkendt.

Nedenstaaende fremsættes nogle kortfattede Oplysninger om de Mænd, der siden 1680 har staaet i Spidsen for Handelsstanden i Aalborg, og da Ægteskab med Lavsbrødres Enker og Døtre medførte Ret til Indtrædelse i Lavet, er Hustruernes Navne ogsaa anført.

1. *Søren Sørensen Banner*, 1680—1687.
Var 1/1 1679 bleven Kompagnihus-Skaffer. Født 1619, død 1701, Raadmand 1683—1699. Gift I *Margrete Thomasdatter Høeg*, II *Inger Clausdatter v. Thade.*

2. *Jens Nielsen Himmerig.*
Blev Skaffer 12/9 1687 og kaldes ogsaa Overkøbmand, født 1626, død i Marts 1688. Gift I *Sidsel Hübertsdatter Snitlach*, II *Elsebe Hansdatter Mumme.* En Søn af sidste Ægteskab var Borgmester Henrik Grotum.

3. *Henrik Jensen Uttrup*, 9/4 1688—1691.
Kompagnihusforstander, boede i Nørregade og døde 1691. Gift I *Kirsten Jensdatter*, II *Anne Thøgersdatter*, III *Margrete Nielsdatter Pop.*

4. *Jens Christensen Winther*, 1691—1700.
Død 1700. Kompagnihusforstander. Gift med *Mette Lucasdatter.*

5. *Herman Kuur*, 1700—1714.
Kompagnihusforstander. Født 1644, død 1727. Gift med *Else Margrete Jacobsdatter (Poulsen).*

6. *Niels Pedersen Kjærulf*, 1714—1720.
Kompagnihusforstander. Født o. 1666, død 1720, Søn af Peder Pedersen Kjærulf i N. Sundby og var, før han 1707 blev Købmand i Aalborg, Forpagter paa Kjølskegaard og Burholt i Vendsyssel. Gift I med *Maren Thomasdatter Kjærulf*, II med *Ellen Sørensdatter Weibye.*

7. *Tobias Hansen Naskou*, 1721—1731.
Beskikket til Overkøbmand 6. Juni 1721; alle de efternævnte kaldes ogsaa Overkøbmænd. Født i Aalborg 1675, død 1741, Klædehandler, 1731 udnævnt til Raadmand. Gift med *Margrete Gleerup.*

8. *Christen Heug*, 1731—1738.
Født i Aalborg o. 1686, død 1749. Boede ved Østeraa i den Gaard (Haandværkerforeningen), hvorfra den bekendte »Aalborgstue« hidrører. Var gift med *Elisabet Marie Holst.*

9. *Andreas Nysom*, 1738—1743.
Født 1699, død 1743. Gift med *Margrete Marie Aspach*, der ægtede Overkøbmand Nr. 12.

10. *Poul Sternberg*, 1754—1745.
Født i Aalborg 1691, død 1745. Søn af en lybsk Købmand Poul Sternberg (✝ 1713), der bosatte sig i Aalborg[1]). Gift med *Karen Meulengracht Lowson.*

11. *Gregers Claus Hübertzen*, 1745—1750?
Født i Aalborg 1705, død 1775, Raadmand 1755—1775. Gift med *Elisabeth Andersdatter Hegelund.*

12. *Erik Christian Spentrup*, 1750—1755.
Ægtede 1744 Overkøbmand Nysoms Enke og tog s. A. Borgerskab som Købmand, handlede med saavel grove som fine Varer og Tømmer og drev desuden Salteri og Kommissions-

1) Overkøbmand Sternberg var Broder til den ret bekendte Grosserer Rasmus Sternberg, København.

forretning. Han døde 1755, og hans Enke *Margrete Marie Aspach* ægtede 1757 Købmand Johannes Fuus, som fortsatte Spentrups Forretning, men senere flyttede til København.

13. *Niels Jensen Vadum*, 1756—1760.
Født i Aalborg 1708, død 1763. Tog 1741 Borgerskab paa Handel med Alenvarer m. m. Gift med *Karen Jensdatter Overwad;* der fortsatte Forretningen og døde 1771.

14. *Oluf Christian Holt*, 1760—1766.
Født i Daugbjerg 12. Juni 1712, død 22. Juli 1779. Tog 1742 Borgerskab paa Handel med grove og fine Varer, Tømmer, Korn m. m. Gift med *Anne Nielsdatter Juul.* Legatstifter.

15. *Albert Deichmann*, 1766—1770.
Født o. 1710, Søn af Pastor D. i Aardestrup, tog 1744 Borgerskab paa Krambodhandel og boede paa Bispensgade; død 1771. Gift 1751 med *Birgitte Sofie Brøndlund*, Enke efter Købmand Jens Eriksen Boller i Aalborg.

16. *Engelbrekt Engelbrektsen Brinck*, 1770—1778.
Født i Aalborg 1725, Faderen Skipper, lærte Handelen udenlands, tog Borgerskab 1755 og erklærede at ville ernære sig ved aaben Bod og Søfart; død 1797. Gift med *Engel Arfmann*.

17. *Anders Nielsen Østerild*, 1778—1784.
Var formodentlig fra Østerild ved Thisted og født o. 1732, lærte Handelen hos Andreas Erslev i Aalborg i Aarene 1747—1755, tjente derefter som Karl hos Jacob Himmerig, tog Borgerskabseksamen 18. Oktbr. 1765 og ernærede sig ved aaben Bod og anden Handel, var tillige Sæbefabrikant. Han døde i Decbr. 1795. Var gift med *Johanne Arfmann*.

18. *Jens Hansen Lund*, 1784—1785.
Var født i Vaarst og kom 1746 i Lære hos Madam Holst i Aalborg samt 1750 hos Laurids Selgensen samme Sted. 1763 ægtede han sin nævnte Principals Enke *Mette Kristine Boe*, og samtidig tog han Borgerskabseksamen. 5. Decbr. 1785 opsagde han sit Borgerskab og opgav Handelen, hvorfor han udtraadte af Lavet.

19. *Jens Mogensen Schibby*, 1786—1792.
Født o. 1738, død i Aalborg 1793. Tog Borgerskabseksamen 13. Septbr. 1769 og erklærede sig til aaben Bod og anden Handel. Gift med *Anne Marie Holm*.

20. *Oluf Christensen*, 1792—1795.
Født i Lynderup Sogn ved Viborg 1739, kom 1759 i Lære hos Jens Mogensen Schou i Aalborg og tog 1772 Borgerskabseksamen samt erklærede sig til Krambodhandel. Drev en betydelig Forretning, oprettede en Sæbefabrik (se foran), var Medejer af Mikkels Jeegs Tobaksfabrik og havde tillige Landbrug (Frederikshøj). I de senere Aar optoges hans 2 Sønner i Firmaet, som derefter hed »Oluf Christensen & Sønner«. Han døde 1817. Gift med *Maren Bertelsdatter*, der fortsatte Forretningen sammen med en Søn.

21. *Niels Syndergaard*, 1795—1798.
Var født i Søndergaard i Uttrup o. 1735 og lærte 1752—1760 hos Niels Thygesen i Aalborg, blev 1768 eksamineret til Borgerskab og erklærede sig til »aaben Bod og grov Handel«. Død 1820. Gift med *Elisabeth Wadum*.

22. *Mikkel Jeeg*, 1798—1801.
Født 1745, død 1805, ses ikke at have lært i Aalborg, men 1776 ægtede han *Ane Marie Simonsdatter Kraft*, hvis Fader var Købmand her i Byen. Jeeg vilde ikke tage den vedtægtsmæssige Eksamen, der gik forud for Borgerskabserhvervelse og Indtrædelse i Lavet, og da han vedblivende nægtede at indlade sig herpaa, blev han dømt dertil ved Retten. Han vilde imidlertid heller ikke efterkomme Dommen, men efter at Stiftamtmand v. Osten og Borgmester Rübner havde »jævnet Vejen«, indfandt han sig ved Eksamensbordet og bestod Prøven 11. Febr. 1777, drev al Slags Handel fra aaben Bod samt efter 1781 Tobaksfabrikation og var tillige Meddirektør for Papirfabrikken »Godthaab«.

23. *Lauritz Kjellerup*, 1801—1813.
Født i Aarhus 1751, kom 1868 i Lære hos Oluf Chr. Holt her i Byen og tog 11. Febr. 1780 Borgerskabseksamen, drev en meget omfattende Forretning saavel med fine som grove Varer, men maatte 1817 standse sine Betalinger. Blev 1804 Agent og 1815 Etatsraad som Belønning for sin Virksomhed i Kommissionen for Norges Providering, død 1823. Gift med *Regitze Sofie Jungersen*.

24. *Jacob Kjellerup*, 1813—1831.
Broder til forannævnte, født i Aarhus 1760, død 1831. Tjente først hos Lauritz Winde her i Byen, men var fra 1783 —1785 hos sin ovennævnte Broder, tog 1785 Borgerskabseksamen og oparbejdede efterhaanden en meget betydelig Forretning, ved hvilken han samlede en stor Formue, var i mange Aar Overformynder og var ligeledes Forligskommissær samt Formand

for »Aalborg Bys og Omegns Sparekasse«s første Direktion, blev 1819 Justitsraad. Hans lange Virksomhed som Overkøbmand var vel ikke en uafbrudt Dans paa Roser, idet der af og til synes at have været en ikke saa helt ringe Opposition mod ham, men han havde dog Flertallet for sig og gav stadig efter for Anmodninger om at vedblive at fungere, og det er udenfor Tvivl, at han ledede Lavets Anliggender med stor Dygtighed og Interesse. Gift I med *Elisabeth Berlin*, II med *Riise Winde*.

25. *Jens Schibby Herskind*, 1831–1837.
Født i Aalborg 1792, død 1850. Lærte Handelen hos Frantz Holm her i Byen og tog 1813 Borgerskabseksamen, erklærede sig til grov Handel. Var fransk Vicekonsul. Gift med *Ane Kirstine Elmquist*, der fortsatte hans Forretning.

26. *Jens Laasbye Michael Ferslew*, 1837–1840.
Født i Hjortsvang Præstegaard ved Horsens o. 1796, død 1868 i Hylke ved Skanderborg, kom 1811 i Lære hos Peter Hansen Sødring i Aalborg, der da foruden Handel drev et betydeligt Kaperrederi; blev 1817 Karl og tog 1821 Borgerskabseksamen. Gift med *Ane Marie Dorthea Assens*.

27. *August Worm*, 1840–1842.
Født 1795 i Nyborg, død 1864. Kom først i Apothekerlære i Horsens og tog 1815 pharm. Eksamen, hvorefter han i flere Aar var Provisor paa Løveapotheket her i Byen. 1827 fik han kongelig Bevilling til at drive Købmandshandel i Aalborg, uagtet han ikke var oplært ved Faget, og 1828 tog han Borgerskabseksamen. Var 1841–1844 borgerlig Raadmand. Gift med *Severine Dorthea Bøggild*.

28. *Casper Conrad Hassing*, 1842–1845.
Født i Vraa Præstegaard 1797, død 1860, lærte Handelen hos Jeppe Brix her og tjente samme Steds som Karl. Tog 1826 Borgerskabseksamen. Gift I med *Regitze Thielemann*, II med *Christine Møller*.

29. *Casper Conrad Valeur*, 1845–1848.
Født i Elling Præstegaard 1800, lærte Handelen hos Jonas Borup i Aalborg og tog 1828 Borgerskab, død 1854. Gift med *Jane Kirstine Fibiger*.

30. *Jacob Scharschou Schiørring*, 1848–1854.
Født i Estvad Præstegaard 1804, lærte Handelen hos Carl Akkermann i Aalborg og tog 1826 Borgerskab, død 1855. Kgl. Agent. Gift I med *Bolette Sofie Akkermann*, II med *Marie, Elise Schiørring*.

31. *Emil Ferdinand Schrøder*, 1854–1857.
Født i København 1811, lærte Handelen hos Grosserer I. C. Lange, var derefter Privatsekretær hos Grev Rantzau, Breitenburg, i 1¹/₄ Aar og senere Skriver i Kancelliet. Efter at have været Kommis i større Forretninger i Ind- og Udlandet kom han til Aalborg som Bogholder hos Farver, Konsul P. Wibroe, men da han havde været her henimod et Par Aar, begyndte han at drive en udstrakt Kommissionsforretning uden Borgerskab, hvorfor Lavet 1840 begærede ham tiltalt. Schrøder søgte saa Optagelse i Lavet, hvilket nægtedes, da han ikke opfyldte Lavsartiklernes Krav, og han indgav derfor Ansøgning til Kancelliet om at faa Borgerskab gennem kongelig Resolution. Ansøgningen var bilagt med Anbefalinger fra forskellige Handlende i Oplandets Købstæder, hvem han havde skaffet udenrigske Handelsforbindelser. Dette opirrede Købmandslavet endnu mere mod ham, og det forekom Lavet »bedre og bekvemmere for de Handlende i Oplandets Kjøbstæder, der fremdeles føle Trang til hans Assistance, om han nedsætter sig i deres Midte, thi de have ham da nærmere ved Haanden, ligesom hans Interesse da nøjere bliver sammenknyttet til deres, uden at de Handlende her derved vil føle noget Savn, da disse hverken have forlangt eller behøve hans Tjeneste«. Bevillingen gaves 30. Novbr. 1841, og efter at Schrøder var kommen i Lavet, gjorde han sig hurtig afholdt og fordelagtigt bekendt, thi han var en baade energisk og kundskabsrig Mand og var dertil russisk Vicekonsul. I Foraaret 1857 fallerede han, men senere drev han en omfattende Kommissions- og Agenturforretning, og da Købmandslavet blev ophævet og Aalborg Handelsforening oprettet, blev han Foreningens første Formand. Han døde 1870. Gift med *Thekla Augusta Münster*.

32. *Frederik Simoni*, 1857–1863.
Født i Aalborg 1806 som Søn af Vinhandler Daniel Simoni. Stiftede 1834 sammen med Fætteren Chr. Simoni en Korn- og Tømmerhandel, men de skiltes senere og drev Handel hver for sig, og Fr. Simoni blev senere tillige med Broderen, Vinhandler M. Simoni, Ejer af et Dampbageri. I Aarene 1845–1860 borgerlig Raadmand, 1847–1853 Direktør for Aalborg Bys og Omegns Sparekasse, 1864 udnævnt til Agent. Død 1893, Gift I med *Henriette Bay* og II med *Marie Hansine Bay*.

VIII.

1863—1913.

Den 27. Oktbr. 1863 erholdtes der kongelig Approbation paa de af den forhenværende Lavsbestyrelse indsendte Vedtægter for den nye »*Handelsforening*«, og 15. November lukkede Frederik den VII. sine Øjne paa Glücksborg Slot; den Krig, der gennem Tabet af Hertugdømmerne fik en saa betydelig Indflydelse paa de jydske Handelsforhold, stod for Døren.

Det var saaledes under højst urolige politiske Forhold, at det endnu fungerende Repræsentantskab for det ophævede Handelslav indkaldte til en ekstraordinær Generalforsamling paa Kompagnihuset 15. Decbr. 1863, Kl. 3½ Em., for at meddele Lavets forhenværende Medlemmer, at Vedtægterne for den nye »Handelsforening« var allerhøjst stadfæstede, og at der derfor nu skulde vælges en Bestyrelse for den.

Ret mærkeligt er det at se, at kun 21 af det ophævede Lavs Medlemmer havde givet Møde ved denne Lejlighed, og da disse altsaa er Foreningens egentlige Stiftere, skal vi her anføre deres Navne: *Fred. Simoni, Chr. Lassen, Emil Schrøder, L. W. Sass, Aron Jacobsen, Ed. T. Andersen, Michael Herskind, I. P. Petersen, Emil Dyhr, Henrik Høyer, Julius Galster, P. Terp, I. L. Kaastrup, Carl Wesenberg, Carl Aaris, L. M. Jacoby, Sophus Schiørring, Michael Sørensen, Otto Bahnson, F. L. Kühle* og *I. S. Schiørring;* af disse valgtes følgende 7 til Bestyrelsesmedlemmer: Chr. Lassen, Michael Herskind, Emil Schrøder, Ed. T. Andersen, Julius Galster, Michael Sørensen og Sophus Schiørring, hvorefter Bestyrelsen valgte Emil Schrøder til Formand.

Vedtægterne af 1863 betegner selvfølgelig et fuldstændigt Brud med Fortiden, eftersom der ikke længer var Tale om Lavstvang og Lavsmyndighed, men om en frivilligt oprettet Forening til Varetagelse af Standens Tarv, og da disse Foreningsstatuter yderligere danne Basis for de senere og for de nugældende, optrykkes de her in extenso:

Vedtægter for Handelsforeningen i Aalborg.

1. Afsnit.

§ 1. *Foreningens Formaal:* Handelsforeningens Formaal er, a) at virke til Fremme af Handel og Skibsfart samt Industri saavel i Almindelighed som hvad Byen og dens Omegn i Særdeleshed angaar, b) at virke i veldædige, hjælpende Øjemed.

2. Afsnit.

§ 2. *Om Adgang til og Udelukkelse fra Foreningen:* Adgang til at være Medlem af Foreningen har Enhver i Aalborg og Nørresundby, der driver Gros-, Kjøbmands- og Detail-Handel; ligeledes Kornhandlere, Tømmerhandlere, Vinhandlere, Materialister, Kommissionshandlere, Handelsagenter og Speditører. Skulde nogen af forannævnte Klasser boende paa andet Sted i Aalborg Tolddistrikt saavelsom Mæglere, Fabrikanter, Skibsrhedere og Skibsførere samt Forretningsførere for Kjøbmænds og Fabrikanters Enker ønske at indtræde i Foreningen, skal de skriftlig til Bestyrelsen foreslaas af et Medlem, og Andragendet derom være anbefalet af tre Medlemmer. Ethvert Medlem har at yde et aarligt Bidrag til Foreningen af 2 Rdl. Rigsmønt, som erlægges fjerdingaarlig forud med 3 Mark. Medlemsretten er knyttet til en bestemt Person, ikke til Firmaet. Har et Medlem paadraget sig 1 Aars Restance, udelukkes han af Foreningen og kan ikke paany optages som Medlem, forinden Restancen er betalt. Enhver, som ved Dom er fundet skyldig til Straf paa Ære eller offentligt Arbejde, er udelukket fra Foreningen.

3. Afsnit.

§ 3. *Foreningens Formue vedkommende:*

Foreningens Formue dannes ved:

1. Den det tidligere Kjøbmandslaug tilhørende Formue, nu bestaaende af
   a. Ejendommen »Compagnihuset« her i Byen, brandforsikret for 24,260 Rdl. og med en prioriteret Gjæld for Øjeblikket af 4,500 Rdl.,
   b. 2 Stkr. Nationalbankaktier à 100 Rdl.,
   c. tilgodehavende Husleje 300 Rdl. og
   d. kontant Kassebeholdning 103 Rdl. og 28 Skill.
2. Det hidtilværende Kjøbmandsliglaugs Formue, nu bestaaende af
   a. 2de Obligationer paa tilsammen 400 Rdl.,
   b. indestaaende i Aalborgs Sparekasse 2,143 Rdl. 63 Skill. og
   c. contant Kassebeholdning 14 Rdl. 1 Skill.
   foruden en Ligvogn og flere andre Begravelses-Rekvisiter.

Disse tvende under 1 og 2 anførte Formuer vil altsaa, saasnart disse Love har erholdt allerhøjeste Approbation, overgaa til den nye Handelsforening som dennes Ejendom.

Fremdeles dannes Foreningens Formue ved:

3. det for Medlemmerne fastsatte Kontingent,
4. erlæggende Kjendelser for Fritagelse for Funktioner, Mulkter etc.,
5. Leje af Ligvognen og Rekvisiterne,
6. fremtidige Legater eller frivillige Gaver til Foreningen.

Under Foreningens fremtidige Bestyrelse uden dog derfor at betragtes som dens Ejendom henlægges a) den i Juli 1856 oprettede »*Aalborg Kjøbmænds Hjælpekasse*«, hvis Formue ved Aarsregnskabets Afslutning den 15. Januar 1862 udgjorde 9,272 Rdl. 93 Skill., b) »*det Bernstorffske Legat*«, stort 1,400 Rdl., c) »*De 8 Kjøbmænds Legat*«, stort 4000 Rdl., under de i 5. Afsnit § 11 nærmere fastsatte Bestemmelser. Det tidligere Kjøbmandsliglaugs — saavelsom Hjælpekassens Aktiver overgaar ligeledes til Foreningens Værge.

4. Afsnit.

Om Deelagtighed i Foreningens Formue eller dens Udbytte.

§ 4 Adgang til Meddeelagtighed i og Rettigheder til ovennævnte Formue samt Stemmeret ved Dispositionen over samme besidder Enhver, der forinden den nye Omordning allerede var Interessent af det tidligere Kjøbmandslaug og Kjøbmands-Liglaug, saavel som alle Enker efter afdøde Laugsmedlemmer. Til i Lighed med disse at blive deelagtig i dette Gode er Enhver berettiget, der ifølge § 2, første Punktum, har Adgang til Foreningen, dog kun imod at erlægge et Indskud til Foreningens Kasse af 20 Rdl. og mod Forpligtelse til samtidigt at indtræde i Hjælpekassen under de i denne Statuters § 3 fastsatte Vilkaar. Dog skal de, der efter det tidligere Kjøbmandslaugs Artikler vare berettigede til at indtræde i Lauget efter vundet Borgerskab, følgelig allerede vare indskrevne for Dreng eller Svend, kunne erhverve den ovenfor nævnte Meddeelagtighed i Formuen og Stemmeret ved Dispositionen over samme mod at erlægge et Indskud af 10 Rbd. til Foreningens Kasse, og med den fornævnte Forpligtelse til ogsaa at indtræde i Hjælpekassen. *Andre Medlemmer af Foreningen kan ikke blive deelagtige i dens Formue.*

§ 5. Opsætter nogen af de i § 2, 1. Punktum, nævnte Adgangsberettigede at indtræde i Foreningen, kan dette dog ikke senere formenes ham, naar han forud en det befalede Kontingent beregnet for den Tid, der er hengaaet siden Retten til Indtrædelse i Foreningen erhvervedes, tillige tilsvarer til Hjælpekassen de i sammes Statuters § 3 bestemte aarlige Bidrag for samme Tidsrum.

§ 6. Enker efter de ved Døden afgaaede Medlemmer af Foreningen kunne vedblive at beholde samme Rettigheder og Pligter til Foreningen, som deres afdøde Mænd, saa længe de ikke indlade sig i nyt Ægteskab.

§ 7. Kommer et Medlem under Fallit eller dets Formueomstændigheder forringes i den Grad, at det efter Bestyrelsens Skjøn maa ansees at være ude af Stand til at udrede det til Foreningen saavel som til Hjælpekassen foreskrevne aarlige Bidrag, skal et saadant Medlem derfor være fritaget, saalænge disse Forhold er tilstede, uden dog derfor at tabe Adkomsten til disse Institutioners Goder, hvilket sidste derimod skal være Tilfældet med den, der uden slig gyldig Grund nægter at opfylde sine Forpligtelser, i hvilket Fald et saadant Medlem ikke længere beholder noget som helst Krav paa disse Kassers Formue, og under saadanne Omstændigheder kan hans Gjenoptagelse i Foreningen kun tilstedes imod, at Vedkommende paany erlægger Indskud saavel som det løbende Kvartals Kontingent. Det samme gjælder for deres Vedkommende, som har udmeldt sig af Foreningen og paany ønsker at indtræde.

5. Afsnit.

Om Formuens Bestyrelse og Regnskabs-Føringen.

§ 8. For hver af de forskjellige Dele, hvoraf Foreningen bestaar, føres indtil videre særskilt Regnskab.

§ 9. Med Hensyn til Anvendelsen af disse Formuer eller sammes Udbytte bestemmes Følgende: Af Foreningens almindelige Fond udredes: a) Renter af Pantegjælden tillige med det aarlige Afdrag af mindst 250 Rdl. indtil Gjælden er betalt, b) Begravelseshjælp og Omkostninger ved Begravelser, som skeer paa følgende Maade: Foreningen besørger uden Betaling alle Begravelser inden for Byens Grændser i Tilfælde af Dødsfald blandt dens i § 2, 1. Punktum, nævnte Medlemmer og disses Hustruer samt ægte Børn, for saavidt disse sidste ikke holder egen Dug og Disk. Denne Bestemmelse gjælder ogsaa Nørresundby med Undtagelse af Ligvognens Benyttelse, saa længe Forbindelsen imellem Aalborg og Nørresundby ikke tilsteder det. Foreningen antager faste Ligbærere og sørger i det Hele for, at Alt ordnes saaledes, at enhver Foreningen vedkommende Jordefærd skeer sømmelig og til den fra Sørgehuset fastsatte Tid. Ligeledes kan der af Foreningens

Kasse tilstaas de Efterladte, uanset om de har Ophold i Byen eller ikke, en Begravelseshjælp af indtil 20 Rdl., naar derom ansøges og den Ansøgendes Forhold og Omstændigheder taler derfor. Ligvognen, Heste og det øvrige Inventarium saavel som de faste Ligbærere kan ogsaa benyttes af andre af Aalborgs Indvaanere udenfor Foreningen mod derfor at erlægge en Afgift af 25 Rdl. for hver Begravelse til Foreningens Kasse. c) De Udgifter, der maatte foranlediges ved Foranstaltninger af Foreningen til Handelens, Skibsfartens eller Industriens Fremme, saavel som alle Udgifter ved Møder og Generalforsamlinger. d) Lønninger og Pensioner.

§ 10. Til at vedtage Afhændelsen af »Compagnihuset« udfordres mindst $^{3}/_{4}$ af de afgivne Stemmer.

§ 11. De under Foreningens Ressort henhørende »Aalborg Kjøbmænds Hjælpekasse« og Legater skulle bestyres i Overensstemmelse med de for samme gjældende Statuter eller Fundatsers Aand og Ord og holdes derfor udenfor Foreningens almindelige og egen Formue.

§ 12. Til Opbevaring af Kassens Værdipapirer, Bøger og Kontanter, for saavidt disse ikke maatte være nødvendige for Kassereren til løbende Udgifter, anskaffes en brandfri Jernkasse eller Jernskab, forsynet med 3 forskjellige Laase og Nøgler, af hvilke sidste den ene skal bero hos Formanden, een hos Kassereren og den tredie hos det Medlem af Bestyrelsen, som af denne hertil bliver valgt. Alle Værdipapirer skulle i Reglen være forsynede med Bestyrelsens Paategning underskreven af mindst 5 Medlemmer.

6. Afsnit.

Om Bestyrelsen.

§ 13. Bestyrelsen skal bestaa af 7 Medlemmer, der med simpel Stemmeflerhed ved skriftlig Afstemning vælges af Generalforsamlingen blandt Foreningens i § 2, første Punktum, nævnte Medlemmer. Valget gjælder for 2 Aar, dog at efter det første Aars Forløb 3 Medlemmer afgaae ved Lodtrækning, det næste Aar de 4 ældste og derefter regelmæssigt hvert paafølgende Aar henholdsvis de 3 og 4 ældste Medlemmer af Bestyrelsen; dog kunne de afgaaende Bestyrelsesmedlemmer gjenvælges.

§ 14. Bestyrelsen vælger ud af sin Midte med over Halvdelen af Stemmerne en Formand, en Næstformand og en Kasserer. Den søger efter yderste Evne at fremme Foreningens Formaal. Det paahviler den fremfor noget Medlem at fremkomme med Forslag til Foranstaltninger i Foreningens Interesse, den har at drage Omsorg for Kapitalformuens Frugtbargjørelse aldeles efter de for offentlige og Umyndiges Midler gjældende Lovbestemmelser og fører den fornødne Kontrol med Kassereren og Kassen samt sørger for, at Regnskabet aflægges, revideres og decideres betimeligt. Den bestemmer Uddelingen af Legaterne og andre eventuelle Understøttelser, sørger for det Fornødne ved Begravelser i Overensstemmelse med 5. Afsnit § 9 og fører endelig det behørige Tilsyn med »Compagnihuset« og dettes Anliggender. Bestyrelsen fordeler Forvaltningerne imellem sig efter Forgodtbefindende med Undtagelse af, hvad der udtrykkelig er nævnt som henhørende under Formandens og Kassererens Ressort.

§ 15. *Formanden,* eller i hans Forfald Næstformanden, sammenkalder Bestyrelsesmøderne saa ofte, han finder det nødvendigt, eller 3 af Bestyrelsens Medlemmer opfordrer ham dertil. Mindst 4 Medlemmers Tilstedeværelse udfordres for at tage en gyldig Beslutning. Alle Sager afgjøres i Bestyrelsesmøderne med simpel Stemmefleerhed, men i Tilfælde af Stemmelighed gjør Formandens Stemme Udslaget.

§ 16. Ved Opslag i Foreningens Lokale underretter Bestyrelsen Medlemmerne om de Sager, der vil komme til Behandling i Foreningens Møder saavel som ved Generalforsamlinger.

§ 17. Enhver Henvendelse til Foreningen rettes til og modtages af Formanden, der snarest lader den cirkulere blandt de øvrige Medlemmer af Bestyrelsen. Han udfører de tagne Beslutninger og udfærdiger alle i Møderne vedtagne Skrivelser, Erklæringer og Betænkninger for Foreningen, hvilke underskrives saa vidt muligt af alle Bestyrelsesmedlemmer, af hvilke dog ingen kan nægte at underskrive, med mindre han afgiver sin dissenterende Erklæring.

Ligesom det paahviler Bestyrelsen, som Foreningens Organ, at besvare Autoriteters Henvendelse og Forespørgsler til den, saaledes er Bestyrelsen i ethvert Spørgsmaal ligeoverfor Autoriteter saavelsom Private bemyndiget til at udtale sig og handle i Foreningens Navn. Kun i de Tilfælde, hvor Bestyrelsen anser den paagjældende Sag for at være af særegen Vigtighed og af almindelig Interesse for Foreningen, skal den først derover høre dennes Udtalelser ved et i den Anledning foranstaltende Møde af Foreningens Medlemmer.

§ 18. Viser Bestyrelsen Forsømmelse i nogen af dens Forpligtelser, navnlig med Hensyn til Kapitalformuens Frugtbargjørelse som anført, eller overhovedet med Hensyn til den paabudne Kontrol med Kassevæsenet, og dersom Kassen paa Grund af saadan Forsømmelse lider Tab, da er Bestyrelsens Medlemmer ansvarlige og erstatningspligtige, dog kun ifølge Generalforsamlingens Beslutning.

§ 19. Bestyrelsen har hvert Aar efter det aflagte Regnskabs Revision og Decision paa hensigtsmæssig Maade at offentliggjøre en Oversigt over Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar og dens Status.

§ 20. *Kassereren* opkræver hvert Fjerdingaar forud Bidraget til Foreningen saavel som alle andre Indtægtsposter; han udbetaler de af Bestyrelsen anviste Regninger og fører nøjagtig Bog over Indtægter og Udgifter og navnlig et særskilt Regnskab over enhver Afdeling af Foreningens Formue, samt over de under dens Bestyrelse sorterende Hjælpekasse og Legater, saaledes som i 5. Afsnits §§ 8 og 11 er bestemt. Aarsregnskabet, der afsluttes den 31. December og ledsages af Inventarieliste, afleverer han inden hvert Aars 20. Januar til Formanden, for at denne kan tilstille Revisorerne det. Kassereren fører ligeledes en Protokol over Foreningens Medlemmer.

§ 21. *Revisorer og Decisor.* 2de Revisorer, som iblandt Foreningens Medlemmer vælges af Generalforsamlingen paa 2 Aar, gjennemgaae Kassererens Regnskab med Bilag, ved hvis Revision tillige, hvor Anledning dertil gives, skal være berettigede til gjøre Bemærkninger og Udsættelser med Hensyn til Bestyrelsens Dispositioner. 8 Dage efter Regnskabets Modtagelse har Revisorerne at tilbagesende det med deres Antegnelser til Formanden. Denne besørger derefter Antegnelserne besvarede af Kassereren og eventualiter af Bestyrelsen og besørger det da tilstillet den ligeledes paa 2 Aar valgte Decisor, hvis Decision fra Revisorernes Side dog skal kunne appelleres til Generalforsamlingen som højeste Instans.

7. Afsnit.

Om Generalforsamlinger.

§ 22. Den aarlige Generalforsamling afholdes i Februar Maaned med 8 Dages Varsel ved offentlig Bekendtgjørelse paa hensigtsmæssig Maade. Indkaldelsen besørges af Bestyrelsen. Ved Opslag i Lokalet angives, hvilke Sager der vil komme til Afgjørelse. Paa den aarlige Generalforsamling foretages: a) Beretningen om Foreningens Tilstand og Virksomhed i det forløbne Aar; b) det foregaaende Aars reviderede og deciderede Regnskab; c) Budgettet for det forløbne[1]) Aar til Vedtagelse; og d) Valg af henholdsvis 3 eller 4 Bestyrere, 2 Revisorer og 1 Decisor hvert andet Aar.

---

[1]) Skal være det løbende Aar.

§ 23. Ekstraordinære Generalforsamlinger kunne afholdes med 8 Dages Varsel saa ofte Bestyrelsen maatte finde Anledning til at sammenkalde saadanne, eller naar mindst 10 Medlemmer forlange det

§ 24. Paa Generalforsamlingerne saavel som i ethvert andet Møde har Bestyrelsen saavel som Foreningens enkelte Medlemmer Ret til at fremsætte Forslag, der dog, for at kunne sættes under Afstemning, maa være skriftlig anmeldte og ved Opslag i Lokalet bekjendtgjort 4 Dage forud.

§ 25. Afstemningen i Generalforsamlingerne og Møderne sker ved:

a. Haandsoprækning i almindelige Tilfælde eller skriftligt, hvor det forlanges, og

b. Stemmesedler ved Valg.

Enhver maa personlig afgive sin Stemme. Naar ikke anderledes er bestemt, (saaledes som i §§ 10, 32 og 33) afgjøres ved simpel Stemmefleerhed.

§ 26. Generalforsamlingens og andre Møders Forhandlinger indføres i en dertil særskilt indrettet Protokol og underskrives af Bestyrelsen saavel som af samtlige tilstedeværende Medlemmmer, og maa de fraværende anses bundne til de af de Tilstedeværende tagne Beslutninger.

8. Afsnit.

Om Medlemmernes Forhold til Foreningen og Bestyrelsen.

§ 27. Ethvert Medlem er berettiget til skriftlig at henvende sig til Bestyrelsen med Bemærkninger og Forslag. Det paahviler Bestyrelsen at tage samme under Overveielse og at meddele Vedkommende skriftligt Svar, hvilket, ifald den ikke formener at kunne tiltræde samme, altid skal ledsages af Grunden dertil.

§ 28. Naar, i Tilfælde af Uenighed imellem Foreningens Medlemmer i Sager vedkommende deres Handelsforretninger, disse andrage paa Bestyrelsens Mægling eller Voldgiftskjendelse, er denne pligtig at efterkomme en saadan Begjæring. Med samme Virkning kan Begjæringen fremsættes, naar Differencer maatte opstaa imellem et Medlem af Foreningen og Mænd uden for denne, for saavidt begge Parter er enige om Henvendelsen.

§ 29. Ethvert Medlem er pligtig at modtage det paa ham faldne Valg som Bestyrer, Revisor eller Decisor, og kan den, som har beklædt en af disse Bestillinger i den for samme fastsatte Tid, fordre sig fritaget derfor i dobbelt saa lang Tid, som han har fungeret. Nægter nogen at modtage det paa ham faldne Valg, skal han erlægge 5 Rdl. til Foreningens Kasse for at fritages, med mindre hans til Nægtelsen angivne Grunde erklæres gyldige af Bestyrelsen. I saadant Tilfælde foretages nyt Valg.

§ 30. Udmeldelse af Foreningen skeer skriftlig med 3 Maaneders forudgaaet Varsel.

9. Afsnit.

Forskjellige Bestemmelser.

§ 31. Formanden og Kassereren erholder til Skrivematerialier hver 50 Rdl. aarlig, og et Bud antages af Bestyrelsen, men lønnes af Foreningen.

§ 32. Forslag til Forandring eller Tilføjelse til disse Love forelægges, efter at være drøftede i et Bestyrelsesmøde, paa Generalforsamlingen eller det nærmeste Møde; til sammes Vedtagelse udfordres $^3/_4$ af de afgivne Stemmer.

§ 33. Foreningens Opløsning kan kun vedtages af en Generalforsamling, hvor mindst $^2/_3$ af Medlemmerne ere mødte, og af disse $^3/_4$ stemmer for Opløsningen.

§ 34. Foreningens Love eller Statuter, saavel som den derpaa af Regjeringen erhvervede allerhøjeste Approbation indføres i Foreningens authoriserede Forhandlingsprotokol.

Det kan jo ikke nægtes, at Lavsaanden hist og her kommer til Syne i foranstaaende Vedtægter, og Ministeriet foreslog da ogsaa, forinden den kongelige Stadfæstelse meddeltes, at der gaves alle Medlemmer af Foreningen Stemmeret med Hensyn til Anvendelse af det almindelige Kontingent af 2 Rdl. aarlig saavel som af den Formue, som fremtidig indvandtes gennem Kendelser og Gaver; hvorimod det kunde forbeholdes en snævrere Kreds bestaaende af de i de 3 første Punktumer af Afsnit 4 omhandlede Medlemmer Ret til i de i Vedtægterne angivne Øjemed at disponere over den fra ældre Tid hidrørende Formue og de i samme Afsnit ommeldte højere Indskud. Heri vilde en Generalforsamling bestaaende af det ophævede Købmandslavs Medlemmer dog ikke samtykke, da man ved at aabne de i § 2, andet Punktum, nævnte Personer Adgang til Foreningen ikke tilsigtede at yde dem pekuniær Støtte og heller ikke ventede saadan fra dem, eftersom Kontingentet maatte antages at vilde medgaa til Foreningens Administration; men man havde tænkt sig, at Foreningen kunde komme til at give dem intellektuelt Udbytte. Vilde Ministeriet fastholde sit Forslag, vilde Foreningen hellere tilstede disse 2. Klasses Medlemmer Adgang uden Erlæggelse af Kontingent, men selvfølgelig ogsaa uden Indflydelse paa Foreningens økonomiske Anliggender.

Den kongelige Stadfæstelse blev da givet under følgende Forbehold: *at* de i Vedtægterne § 2, andet Punktum, nævnte Medlemmer ikke skulde erlægge Foreningskontingent, *at* Kompagnihuset ikke maatte sælges eller Foreningens Kapitalformue forbruges uden Aalborg Magistrats Samtykke, og *at* Gyldigheden af Generalforsamlingsbeslutninger i Henhold til §§ 32 og 33 skulde være afhængig af, at der erhvervedes ministeriel Stadfæstelse paa dem.

Paa en Generalforsamling den 19. Decbr, 1863 indmeldtes 92 Medlemmer, saa Foreningen ved Aarets Udgang havde 113 Medlemmer, hvoraf 13 i N. Sundby, i Hjælpekassen var der derimod 146 Medlemmer, saa alle Købmandslavets Medlemmer gik altsaa ikke over i den nye Forening. Af 2. Klasses Medlemmer var der 1864—1872 kun 6 (Fabrikanter og Mæglere).

Paa den ordinære Generalforsamling 1870 blev det vedtaget at søge Statuterne forandrede saaledes, at der blev lettere Adgang til Foreningen, og paa det følgende Aars Generalforsamling forelagdes et Udkast, som senere indsendtes til kongelig Approbation, hvilken meddeltes 8. Juli 1872.

Der blev nu aabnet Adgang til Foreningen for:

Enhver i Aalborg og Nr. Sundby samt Aalborg Tolddistrikt, der i Henhold til Lov af 29. Decbr. 1857 om Haandværks- og Fabriksdrift samt Handel og Beværtning m. m. har løst Borgerskab af 1. Klasse efter den for Aalborg By fastsatte Inddeling af de Nærings-

brug, som blive at henregne til bunden Næring, eller som er Tømmer=handler, Vinhandler, Apotheker, Materialist eller Handelsagent, lige=som ogsaa Forretningsførere og Bogholdere, som have lovlig anmeldt Prokura,

og alle Medlemmerne fik Stemmeret. Det i § 4 omhandlede Indskud nedsattes til 5 Rdl., og endvidere blev Pligten til at indtræde i Hjælpekassen ophævet, men Indskudet dér forhøjedes til 15 Rdl.

Ser man hen til, at det efter Statuterne af 1863 var Pligt at indtræde i sidstnævnte Kasse samtidig med, at man indtraadte i For=eningen, og at de, der ikke indmeldte sig straks, naar de tog Borger=skab, ogsaa skulde erlægge Kontingent for de Aar, de ikke havde været Medlemmer, hvilket Kontingent endda for Hjælpekassens Ved=kommende blev beregnet med 6 pCt. Rente og Rentesrente, vil det være indlysende, at Adgangen til Foreningen kunde blive kostbar for adskillige, som af en eller anden Grund havde forsømt den belejlige Stund, og Nyordningen medførte da ogsaa, at der 1872 indtraadte 38 nye Medlemmer.

Man havde ønsket at blive fri for Bestemmelsen om, at Magi=stratens Samtykke skulde erhverves, forinden Kompagnihuset maatte afhændes eller Foreningens Kapitalformue forbruges, men heri vilde Regeringen ikke samtykke, og Magistratens Overhøjhed ophørte først ved en Lovændring 1908. Statuterne af 1872 undergik 1890 og 1898 nogle Smaaforandringer, af hvilke skal fremhæves, at det aarlige Kontingent til Foreningen førstnævnte Aar blev forhøjet fra 4 Kr. (2 Rdl.) til 10 Kr.

I disse Vedtægter foretoges den 9. April 1908 Ændringer, der fik kgl. Konfirmation d. 9. Juni s. A., og endelig er Vedtægterne paany ændrede, hvorom berettes i et senere Kapitel. Ogsaa Hjælpe=kassens Statuter af 1856 er forandrede 1872, 1898, 1908 og senere, hvilket ligeledes behandles i et senere Afsnit.

Paa en ekstraordinær Generalforsamling 4. Novbr. 1864 ved=toges det efter Forslag fra Bestyrelsen, at der »for at give Medlem=merne Lejlighed til at udveksle deres Anskuelser om Spørgsmaal saavel i almindelig merkantil Interesse, som navnlig over Emner, der have speciel Interesse for Byens Handel, Skibsfart og Industri«, herefter skulde afholdes regelmæssige *Diskussionsmøder* i Foreningens Lokaler, og der vedtoges samtidig en Forretningsorden for Sammen=komsterne, af hvilken det ses, at ordinære Møder skulde afholdes hveranden Tirsdag Aften uden udtrykkelig Tilsigelse, og der kunde desuden saavel af Formanden som af mindst 10 Medlemmer ind=kaldes til ekstraordinære Møder. Saa længe den energiske Emil Schrøder var Foreningens Formand, satte disse Sammenkomster tal=rige Spor i Diskussionsprotokollen, men senere blev der kun afholdt

Diskussionsmøder ved særlige Lejligheder, fordi de regelmæssige Møder vandt for ringe Tilslutning.

Som foran nævnt døde Frederik d. VII. faa Dage efter, at den nye »Handelsforening«, der traadte i Stedet for Købmandslavet, havde faaet sine Vedtægter approberet af Kongen, og kort efter udbrød Krigen med Preussen og Østerrig, der førte til, at Jylland i Foraaret 1864 besattes af Fjenden, der holdt Landsdelen besat indtil i No=vember, da Freden var blevet sluttet.

For Handelsstanden i Aalborg blev det en trang Sommer, da dens Næring jo led stærkt under den fjendtlige Besættelse fra 5. Maj, som lammede Erhvervslivet, men paa den anden Side medførte Uvillien mod Tyskland og Tabet af Altona, at den dominerende Stilling, som Hamburg hidtil havde haft paa det jydske Varemarked, tabte sig.

Det var ikke alene paa det politiske Omraade, at Tiden var vanskelig, da Aalborg Handelsforening under de nye Former kom til Verden; der var ogsaa Vanskelighed af merkantil Art og af rent lokal Beskaffenhed.

Bortset fra de Omvæltninger paa Handelens Omraade, som var en direkte Følge af Næringslovens Ikrafttræden, og som foraarsagede en hel Del Usikkerhed og Famlen, kan saaledes nævnes Toldloven af 4. Juli 1863, der vel ikke betød et fuldstændigt Brud med Prin=ciperne i den bestaaende Toldlovgivning (Toldanordningen af 1797); men som dog ved sin frihandleriske Tendens medførte ret gennem=gribende Forandringer, hvis Rækkevidde det ikke var enhver Køb=mands Sag at overse i et Øjeblik og at indrette sig efter. Endvidere kan nævnes, at Tabet af Hertugdømmerne foranledigede adskillige Forskydninger paa vort hjemlige Industrimarked, hvor de slesvigske og holstenske Købstæder tidligere havde haft ikke ringe Indpas (f. Eks. med Hensyn til Tobak og Brændevin).

Af mere lokal Art var den Forrykning af Magtforholdene mel=lem de østjydske Byer, som foraarsagedes ved *Jernbaneanlægene.*

Allerede i 1840=erne — paa det Tidspunkt, da de store Vejfor=bedringer foretoges — var der Planer oppe om at forlænge den da fra Altona til Kiel anlagte Jernbane op over Rensborg og Flensborg, og siden nord paa gennem Jylland til Aalborg. Disse Planer kom dog ikke til Udførelse, men efter at den i 1847 aabnede Bane fra København til Roskilde i 1850=erne var blevet forlænget til Korsør, kom der atter Liv i de jydske Baneinteresser, der dog var meget modstridende, idet de Nationalliberale ønskede Tværbaner, som pe=gede mod Øst og Vest, for at føre Trafiken bort fra Hamburg og Holsten mod København, hvilke Ønsker deltes af de Handlende i

de østjydske Købstæder, som følte sig trykkende af Hamburgs Konkurrence, medens de jydske Studeopdrættere vilde have en Længdebane fra et Sted ved Limfjorden, over Viborg, Silkeborg, Flensborg til Rensborg, hvorfra der da var Forbindelse med Hamburg.

I 1855 gav Tscherning i Rigsdagen Udtryk for Jydernes Jernbaneønsker, idet han foreslog en Bane fra Give (nordvest for Vejle), vesten om Ry og Silkeborgsøerne, over Viborg og Hobro til *Aalborg*, men Regeringen foretrak en Kombination af Tværbanesystemet med en østjydsk »Købstadbane«, der over Fredericia kom i Forbindelse med en Bane gennem Fyen. En saadan Bane vilde imidlertid koste mere, end man mente at kunne ofre paa Sagen, og 1857 gennemførtes saa en Lov, i Henhold til hvilken der et Par Aar senere gaves Koncession paa Anlæg af en Bane fra Aarhus over Langaa og Viborg til Struer og med en Sidebane fra Langaa og til Randers.

Denne »Tværbane« vakte imidlertid megen Uvilje i Jylland, hvis Interesser ikke mentes tjent med den, og 1860 forelagde Monrad i Rigsdagen en samlet Jernbaneplan, som omfattede næsten hele Landet. Han foreslog bl. a. Bane fra Fredericia over Kolding til Vamdrup og fra et Punkt paa denne Linie en Bane over Aarhus, Langaa og Randers til *Aalborg* samt fra Langaa over Viborg og Skive til Struer, idet han yderligere skitserede Forlængelseslinier til Frederikshavn og Holstebro. Folketingets Flertal under Tschernings Ledelse var vedblivende stemt for en midtjydsk Længdebane, til Nød med Sidebaner til Østkystens Købstæder, men det lykkedes dog Monrad ved Landstingets Støtte at faa vedtaget en Længdebane fra Vamdrup over Fredericia og Vejle, enten over Horsens eller med Sidebane til denne By gennem Gudenaadalen over Ry til Aarhus, og 1861 fik Monrads Efterfølger, Lehmann, vedtaget nogle Ændringer i Banens Retningslinier. De aarelange Rigsdagsforhandlinger endte med, at Englænderen Sir Morton Peto, der havde tilbudt Regeringen at bygge en Jernbane fra Flensborg til Frederikshavn og fast Bro over Limfjorden for ca. 180,000 Kr. pr. engelsk Banemil (ca. $1/4$ dansk Mil) inklusive Limfjordsbro, Stationsbygninger og Materiel, sammen med Brassey & Bets fik overdraget Anlæg af en Bane fra Vamdrup til Aalborg og fra Langaa til Holstebro. 1862 anlagdes Strækningen Aarhus—Randers, 1863 Langaa—Viborg, 1864 Viborg—Skive, 1865 Skive—Struer, 1866 Struer—Holstebro og Vamdrup—Fredericia, 1868 Fredericia—Aarhus og 1869 *Randers—Aalborg*. 1868 vedtoges endvidere bl. a. at anlægge Jernbane fra Nørre Sundby over Hjørring til Frederikshavn. Aalborg kunde sige, at kom Baneforbindelsen mod Syd end sent, saa kom den dog, endda det i lang Tid saa ud, som om denne By skulde nøjes med Trafiken gennem Limfjorden.

Aalborg havde lidt større Tab end nogen anden dansk Provinsby ved Norges Fraskillelse, den havde derefter mistet sit vigtige Sildefiskeri, og dens Handelsstand havde maatte se, hvorledes en betydelig Trafik gennem Aggerkanalen til og fra de vestlige Limfjordsbyer havde bragt Aalborgs Betydning som Stapelstad for disse Egne i Aftagen; intet Under, at man med Bekymring saa, hvorledes det opblomstrende Aarhus, der allerede før Midten af Aarhundredet var løbet forbi Aalborg i Folketal, og den anden farlig Konkurrent, Randers, strakte deres Fangarme ud for at fratage Aalborg dens gamle Opland — de vestlige Limfjordsegne — der nu før Aalborg kom i Jernbaneforbindelse med dem. Da Christian IX. var i Aalborg i Novbr. 1864, havde en Deputation fra Handelsforeningen derfor ogsaa Foretræde hos ham for at faa ham til at interessere sig for, at Jernbanen til Aalborg snarest blev anlagt; men den Tid var jo forbi, da Kongernes personlige Interesser med Held kunde paakaldes. 18. Septbr. 1869 aabnedes Jernbaneforbindelsen mellem Aalborg og Randers, hvorefter 16. Aug. 1871 fulgte Aabningen af N. Sundby—Frederikshavn Banen. Det sidstnævnte Baneanlæg vakte ikke ublandet Glæde hos Aalborgs Handelsstand, dels frygtede man, at N. Sundby, der nu rejste sig som en Fugl »Phønix« efter en Brand, som $^{17}/_{6}$ 1865 havde lagt store Dele af Byen øde, (bl. a. brændte Poul Paghs store Købmandsgaard, hvor Holm og Skov drev Byens største Forretning og endvidere Købmændene Lorenz Galsters og Lauritz Klitgaards Gaarde[1]), skulde faa for megen Vind i Sejlene, og dels maatte man regne med Muligheden af, at Frederikshavn, der ved samme Tid fik en stor og forholdsvis dyb Havn (14 Fod), kunde udvikle sig til en Handelsby af Rang og drage mere Fordel af Vendsysselbanen end Aalborg, hvortil Adgangen for større Skibe var spærret af Hals Barre med kun 10—11 Fod Vand.

Det stod da ogsaa Aalborg Handelsstand klart, at skulde Byen kunne klare sig mod Konkurrenterne i Syd og Nord, maatte der tilvejebringes bedre Indsejlingsforhold ved en Uddybning af Barren, og den ovennævnte Deputation paakaldte samtidig Kongens Interesse herfor saavel som for Anlæg af en Statstelegraf til Hals, hvilken vilde være et stort Gode, saa længe Besejlingsforholdene var saa vanskelige, men Regeringen kunde eller vilde dog ikke tage sig af disse Opgaver, hvorom mere i det følgende.

I én Henseende virkede Næringsloven og Vendsysselbanen dog absolut gunstigt for Aalborg, thi disse to Faktorer foraarsagede, at den vendsysselske Kysthandel med dens direkte Ind- og Udførsel fra og til Norge, England og Tyskland efterhaanden gik til Grunde; der fremstod inde i Landet, saavel ved de nye Jernbanestationer som ogsaa andet Steds store Købmandsforretninger, og der skabtes derved nye Udviklingsmuligheder for Aalborgs Groshandel. Efterhaanden

[1]) »Fra Himmerland og Kjær H.« II. S. 217.

som Landhandelen udviklede sig, skete der da ogsaa en fuldstændig Forvandling af Handelsforholdene i Byen; de gamle Bondeforretninger, hvor Landboerne plejede at afsætte deres Produkter, og hvor de til Gengæld kunde blive forsynede med næsten alle de forskellige Varer, de havde Brug for, skrumpede mere og mere ind; Gaardene fyldtes ikke længer med Vogne, og Gæstestalden — saavel som Købmandsgaardens »Bondestue« — kom til at staa mere og mere tom; men til Gengæld fremstod der talrige Grossistforretninger, som pr. Bane, Skib eller Fragtvogn forsynede de mange Landkøbmænd.

Det stærkt pulserende Liv og den Fremgang, Byen havde i Aarene omkring 1850, ophørte med Pengekrisen 1857, og indtil ca. 1870 var der nærmest Stilstand. Ved denne Tid fik man jo som foran nævnt Jernbaneforbindelse baade i nordlig og i sydlig Retning, og blev Aalborgs Handel end trængt noget tilbage i de vestlige Limfjordsegne ved Konkurrencen fra Aarhus og Randers, saa aabnedes der den til Gengæld Adgang til Egne, den ikke tidligere havde haft synderlig Forbindelse med, navnlig det indre Vendsyssel, og det blev atter Grødetid for Byen.

Fra 1860 til 1870 steg *Folketallet* i Aalborg kun fra 10,069 til 10,721, men i det følgende Tiaar voksede det til 14,152. Borgernes *Indkomster* udgjorde antagelig 1860 ca. 2 Mill. Kroner, 1870: $2,_{31}$, men 1880 var Indkomsten steget til $3,_{98}$ Mill. Kroner. *Assurancesummen* for Byens Bygninger var 1860: $8,_{87}$ Mill. Kroner, 1870: $9,_{58}$ og 1880: $14,_{07}$ Mill. Kroner. Som man ser, var der i sidstnævnte Tiaar stærk Fremgang paa alle Omraader i Sammenligning med det foregaaende Tiaar; men indenfor Tidsrummet 1870—1880 var Udviklingen dog saa springende, at den kræver en nærmere Omtale.

1871—1876 var gode Aar; Landbruget florerede, og da man ved den Tid mere og mere gik over til at anvende Kornafgrøden til Fedning af Kreaturer (med Eksport til England for Øjet), ophørte Landmændene med Kornsalg og købte derimod i stedse stigende Grad kunstige Gødningsstoffer for at kunne drive en mere intens Kornavl og for at kunne faa de gennem Aarhundreder udpinte Græsarealer til at give et ordentligt Udbytte. Nu var Kornhandelen vel den Gren af Produkthandelen, Købmændene tjente mindst ved, og særlig havde det nordjydske Korn jo et daarligt Renommé paa det udenlandske Marked, saa det var sikkert en Vinding for Handelsstanden, at den i Stedet for at maatte købe Landmændenes Korn kunde sælge dem Kunstgødning, Græsfrø, Maskiner og andre Artikler, som udkrævedes til et mere rationelt Landbrugs Drift. Dertil kom, at der ved Oprettelsen af Kreditforeningen i Viborg (1851) blev aabnet Adgang for Landmændene til paa en forholdsvis let Maade at rejse Penge til Driftsforbedringer; men gode Tider og rigelige Penge mellem Hænderne skaber Fornødenheder, og Landbostandens Forbrug af allehaande Købmandsvarer voksede enormt i 1870erne; vi kan særlig pege paa Artikler som Petroleum, Kaffe, Sukker og Manufakturvarer. De forandrede Forhold paa det landøkonomiske Omraade mærkedes da ogsaa overalt i Købstæderne; her i Byen blev der Liv og Virksomhed paa alle Omraader, og Byggeriet tog Fart.

Tager vi Byens industrielle Virksomheder i Betragtning, ser vi, at der 1863 fandtes følgende Anlæg: *Aalborg Dampmølle, Glasværket, Smithske Jernstøberi og Maskinfabrik, Kjærsmølles Klædefabrik, Valkeri og Farveri, Obels Tobaksfabrik, Cohen & Kjers Tobaksfabrik, Boeses Cigarfabrik, Jacobsens Cigarfabrik, Brix'* og *Krags Camphinfabrik, Krags Saltraffinaderi, Wangs Cementfabrik, A. P. Wibroes Farveri og Trykkeri, Denckers og Jensens Dampbrænderi og Gærfabrik, Henius' og Thorbrøggers Brænderi og Sirupsfabrik, L. W. Sass' Brænderi med Mølle og Eddikebryggeri, Baadsgaards, Christensens, Ravnkildes, Sørensens og Valeurs Bryggerier,* ialt 6, *B. Bonnesens, L. Bonnesens og Poul Paghs Skibsværfter, Bonnes Vognfabrik, Clausens Svovlstikfabrik og Træskæreri, Haubroes og Jacobsens Sæbefabrik, Larsens Vatfabrik, Krebs'* og *L. C. Frederiksens Sennepsfabrikker, Haubroes Mineralvandsfabrik* samt flere *Teglværker* og *Kalkbrænderier*. Hertil kom nu: *Aalborg Gødningsfabrik* (L. W. Sass), *O. C. Kjærs Tobaksfabrik, C. Rafns Sæbefabrik, Rafns Sodavandsfabrik, Sødrings Sodavandsfabrik,* endnu en *Svovlstikfabrik, H. P. Springborgs Træskæreri* og flere.

Endvidere oprettede *Landmandsbanken* en Filial her 1873, et *Petroleumslager* anlagdes 1875, og Byen fik sin egen *Dampskibsforbindelse* med England, ligesom den ogsaa en Tid havde Dampskibsforbindelse med Hanherred. Da disse Dampskibslinier i saa høj Grad vedrører Aalborgs Handel, skal vi her omtale dem lidt nærmere.

I 1865 forelaa der fra Aalborg Handelsforening et Forslag om at arbejde for, at Byen fik direkte Dampskibsforbindelse med England for Udførsel af levende Kreaturer. Skønt adskillige af Foreningens Medlemmer og navnlig Formanden, Emil Schrøder, var stærkt stemte for Planen, besluttede man dog at udtale, at Foreningen ikke kunde tage denne Opgave paa sit Program, men at det nærmest maatte blive Landmændenes egen Sag at faa en saadan Forbindelse tilvejebragt. At Linien Aarhus—England samme Aar blev oprettet, skyldtes da ogsaa særlig Landmændenes Bestræbelser; for det nordlige Jyllands Vedkommende stod Kammerraad Neergaard til Dovergaard i Thy, Kammerraad Bonne til Gammellund paa Mors og Formanden for Aalborg Amts Landboforening, Forpagter S. Toft paa Louisendal, i Spidsen (den sidste fik i den Anledning Kammerraadtitlen), men ogsaa Emil Schrøder arbejdede privat for Sagen, og længe varede det ikke, inden Aalborgs Handelsstand indsaa, at det

ogsaa vilde have Betydning for den, om man kunde gøre Byen til et Knudepunkt for det nordlige Jyllands Forbindelser med England, hvortil Lejligheden just var god, da Aggerkanalen nu atter var ved at lukke sig, saa større Skibe ikke kunde passere. Handelsforeningen foranledigede da, at Havnekommissionen 1865 anskaffede en Dampmuddermaskine — »Excavator« — med Tilbehør, og der blev nu taget fat paa at uddybe Anløbspladserne ved Aalborg, hvor der kun var $8^1/_2$ à 11 Fod Vand, ligesom man ogsaa optog Arbejdet for en Uddybning af Barren ved Hals, hvilken det dog ikke den Gang lykkedes at faa iværksat[1]). Endvidere fik Foreningen 1865 Kommunalbestyrelsen til at andrage Ministeriet om Tilladelse til at afholde ugentlige *Kreaturmarkeder* (Onsdag) saavel Foraar som Efteraar, og dette bevilgedes, hvorefter Markederne blev afholdt paa Gammeltorv. Disse Markeder kan saaledes anses som Begyndelsen til de store Markeder, der siden 1891 afholdes hver Tirsdag ved Havnens Kreaturstalde.

I Aaret 1870 startede Købmændene A. H. Wulff, der nogle Aar i Forvejen (1862) havde været interesserede i Arup og Vesløs Vejlers Inddæmning, P. Rechnitzer og Emil Dyhr dernæst en *Dampskibsforbindelse med Hanherred;* de købte i den Anledning en mindre Dampbaad »Fremad«, bygget i Randers til Fart paa Gudenaa; men Foretagendet kunde dog ikke svare Regning, og Baaden blev efter kort Tids Forløb afhændet. 1872 genoptoges Forsøget, denne Gang med Støtte af Hofjægermester Bruun til Kokkedal, Proprietær Brun, Boelsgaard, og flere andre af Hanherredernes indflydelsesrige Mænd. I Tønder indkøbtes Dampskibet »Nord Vriesland«, som efter et større Eftersyn paa L. Bonnesens Værft her i Byen og Forandring af Navn til »Hanherred« indsattes i regelmæssig Fart paa Nibe, Brovst, Attrup, Aggersund og Løgstør. Foretagendet, som blev ledet af Direktør I. Henius, Købmændene P. Rechnitzer og A. Lindholm, maatte dog ogsaa opgives denne Gang efter en kort Virketid, da Kullene 1872 gik op i en meget høj Pris, og Fragterne ikke kunde forhøjes af Hensyn til Fjordskippernes Konkurrence. Skibet blev derfor solgt til København. I Forbindelse med disse Forsøg paa at skabe lettere Forbindelse mellem Sydvestvendsyssel og Aalborg kan nævnes, at Proprietær J. C. Salicath til Lundergaard ogsaa omkring 1880 prøvede at holde en lille Dampbaad »Fulton« i Fart mellem Aabybro og Aalborg ad Ryaa og med flere Stoppesteder undervejs, men heller ikke dette Foretagende kunde svare Regning[2]), og det blev store Dagvogne omtrent af Type som de fra Billeder kendte Kolonistvogne, »Prærieskonnerter«, der trukne af dobbelt Forspand kom

[1]) For at kunne give en samlet Fremstilling af denne for Aalborg saa vigtige Sag, vil den blive behandlet paa eet Sted.

[2]) Se C. Klitgaard: »En Fortids Vandvej« i Jydske Saml. 4. III. 313 ff.

til at besørge Trafiken med Gods og Passagerer mellem Aalborg og Vendsyssels vestlige og østlige Egne, indtil de nordjydske Privatbaner endelig kom og overflødiggjorde andre Befordringsmidler. Mere Held fulgte et andet Dampskibsforetagende, som i de samme Aar blev startet.

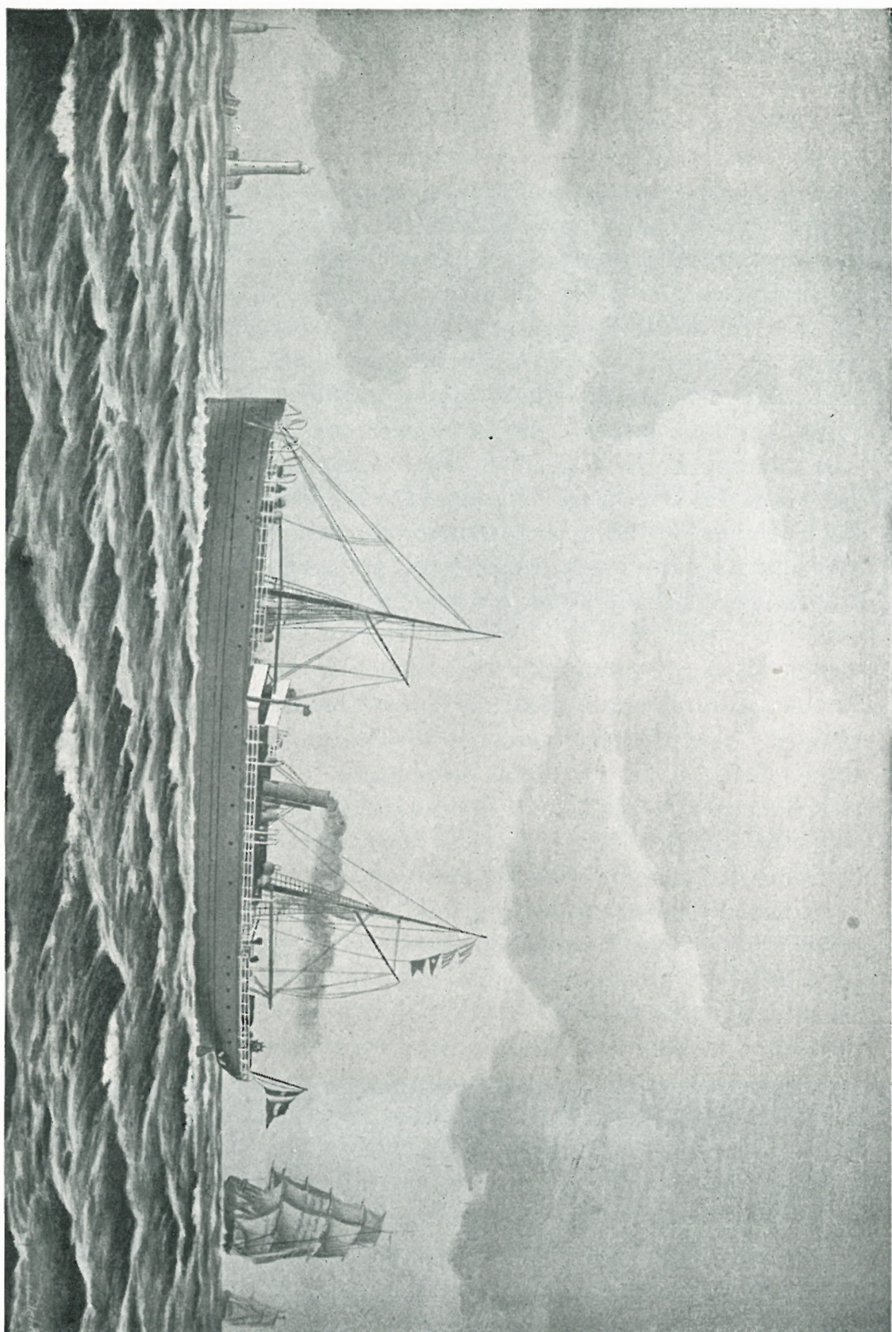
Den foran omtalte Eksport til England med levende Kreaturer havde efterhaanden faaet et stort Omfang, og saavel Esbjerg, som Aarhus og Randers havde oparbejdet betydelige Eksportruter, — for Aarhus' Vedkommende med Skibenes Anløb af Frederikshavn. At en lignende Rute Aalborg—England vilde være af stor Betydning saavel for Byen, som for Omegnens Landmænd, kunde ikke betvivles, og 1874 toges der fat paa at realisere Planen. Paa det første Møde, der afholdtes i Hjørring, og hvor Indbydelse til Aktietegning blev udfærdiget, repræsenteredes Aalborg af Købmændene I. Petersen og P. Rechnitzer, og senere tiltraadte herfra som Indbydere Købmændene Chr. Simoni, L. K. Kier o. fl. Fra Vendsyssel fandtes kendte Navne som Ths. P. Olesen, A. R. Segelcke og Peder Møller af Hjørring; Mich. Lund, W. Klitgaard, Chr. L. Cloos, Otto I. Berg samt Kaptajn Søren Jensen fra Frederikshavn, og Aalborg Diskontobank overtog nu Aktietegningen i *»Nordjyllands Dampskibsselskab af 1874«*. Derefter blev hos Løbnitz & Co. i Renfrew (Skotland) bygget Dampskibet »Union«, som altsaa blev Byens første Dampskib i udenrigsk Fart, og som sammen med det senere i Flensborg byggede Søsterskib »Expres« i mange Aar vedligeholdt Forbindelse mellem Aalborg og England.

Angaaende Selskabets senere Historie skal her kun anføres, at det 1885 gik op i »Det forenede Dampskibsselskab«; man havde da et tredie Dampskib »Nordjylland« under Bygning i England.

Kreatureksporten til England, som havde taget et mægtigt Opsving, specielt fra Aalborg, standsede som bekendt pludseligt i 1894 som Følge af Englands Forbud mod Indførslen; — man angav som Grund en her i Landet konstateret Mund- og Klovsyge. »D. F. D. S.« har siden opretholdt Ruterne paa Newcastle og Leith; — Godsmængden er stadig tiltaget, og det var ikke ualmindeligt, at der ved Aar 1914 ugentlig herfra udskibedes 3500 Fustager Smør, 800—1000 Kasser Æg, 400—500 Baller Flæsk, 300—400 Ruller Halmbaand m. m.

Af nyere udenlandske Ruter under »D. F. D. S.«s Flag før Verdenskrigen kan nævnes Aalborg—Kiel—Hamburg (Kreaturer og Gods), og endvidere opretholdtes der af Dampskibsselskabet »Neptun« i Bremen Ruterne Bremen—Aalborg og Rhinstationerne—Rotterdam—Aalborg.

I Henseende til den indenlandske Dampskibstrafik kom Aalborg — som anført i forrige Afsnit — 1842 i Forbindelse med Hovedstaden. Efter at det herværende Dampskibsselskab 1857 var

»Union« staar Skagen ind.
(Efter Maleri tilhørende Købmand Chr. Marcussen, Aalborg.)

opløst, opretholdtes Ruten af H. P. Priors Skibe, og da dette Firma gik op i »D. F. D. S.«, overtoges den af sidstnævnte. I adskillige Aar besørgedes Trafikken af Dampskibet »Dania«, men 1878 indsattes det efter Datidens Forhold rummelige og komfortable »H. P. Prior« i Farten, og først 1896 ombyttedes det paa Grund af den stærkt voksende Trafik med det nye og endnu større Skib »Cimbria.« Udviklingen var dog senere saa stor, at heller ikke denne Baad kunde tilfredsstille Behovet, og Selskabet lod derfor 1913 bygge en ny Damper, »Aalborghus«, som kunde befordre ialt 484 Passagerer.

Den forøgede Dampskibstrafik i Halvfjerdserne gav sig ogsaa Udslag paa anden Maade, saaledes søgte Handelsforeningen allerede 1872 og gentagne Gange senere om, at der paa Slotspladsen, hvor Dampskibene anløb, maatte anbringes et *Vareskur*, hvori de udlossede Varer kunde henligge til Afhentning, men skønt baade Byraadet og Havneudvalget støttede Andragendet, blev det dog hver Gang nægtet af Ministeriet, som jo havde Raadighed over Slottets Grund, og først 1889 gaves Tilladelsen. Mere Held havde man med en Ansøgning om Oprettelse for Statens Regning af *2 Fyr ved Egense* til Lettelse for Skibe, der skulde søge Indsejlingen ved Hals; de anlagdes 1878; men da Fyrlinien efter Barrens Gennemgravning i 1883 var misvisende, havde Foreningen paany megen Møje med at faa Regeringen til at flytte Fyrene.

I hin Tid, da saa mange Skibe skulde lægte for at komme over Barren ved Hals, var det jo af stor Betydning for Ladningsmodtagerne, Assurandører og andre saa hurtigt som muligt at faa Underretning om Skibets Ankomst, Vandstand og lignende, og man benyttede hertil Stafetter, men efter at vi i Halvtredserne havde faaet »den electriske Telegraph«, som satte Aalborg i Forbindelse med Omverdenen baade i Syd og Nord, opstod naturligt Ønsket om ogsaa at faa en *Telegrafledning til Hals.* 1863 blev Ledningen til Nibe fuldført, den kostede kun 3000 Rdl., og »Aalborg Stiftstidende« tog samme Efteraar til Orde for, at Staten oprettede en Telegraflinie Aalborg—Hals, der mentes at kunne anlægges for ca. 4000 Rdl. Saa kom imidlertid Krigen, og Planen blev foreløbig skrinlagt, men paa et Diskussionsmøde i Handelsforeningen 30. Novbr. 1864 blev der nedsat et femmands Udvalg til at arbejde for Sagen og til at indhente Oplysninger fra Randers, der da havde faaet en saadan Ledning til Udbyhøj. I Februar det følgende Aar indgik Foreningen med et Andragende til Regeringen om for Statens Regning at iværksætte Anlæget; saavel Kommunalbestyrelsen som Stiftamtet støttede Ansøgningen, og Telegrafledningens Betydning godtgjordes ved Oplysninger om, at der aarlig passerede ca. 4000 Skibe ved Hals for Ind- og Udgaaende, men Staten gav Afslag og henviste Sagen til det

private Initiativ. 13. Maj 1865 søgte Handelsforeningen saa om at erholde Koncession paa Anlæg og Drift af en Telegraf til Hals, men Regeringen valgte at give Koncessionen til Kommunen ($^{21}/_{7}$); da Byraadet imidlertid ikke ønskede at gøre Anlæget til et kommunalt Foretagende, overdrog det Aktietegningen til Handelsforeningen, og i Efteraaret udsendte denne Indbydelse dertil til en hel Del Personer baade i Nordjylland og andet Steds, som kunde tænkes at interessere sig for Sagen. Der ønskedes tilvejebragt ca. 6000 Rdl. for at man kunde være paa den sikre Side og have et lille Reservefond, og denne Sum blev ogsaa rejst i Løbet af kort Tid, idet Grosserer N. F. Høffding, København, fik tegnet Aktier for 2000 Rdl. i København, da det kneb med at faa Aktier nok tegnede i Aalborg og Omegn. I Efteraaret 1865 havde man sikret sig 6130 Rdl., og der toges nu fat paa at faa Anlæget udført. Men saa viste det sig, at man intet Steds kunde faa præparerede Stænger før om et Aarstid, og først 7. Juli 1867 kunde Driften aabnes. I 1875 blev der dernæst truffet den Foranstaltning, at saavel Havnevæsenet som Handelsforeningen 2 Gange daglig fik telegrafisk Melding fra Hals om Vandstand, Strømløb og Vindretning, saa Købmændene i Aalborg altid i Foreningens Lokaler kunde faa Besked om Forholdene i Fjordmundingen. Disse Meldinger tabte naturligvis deres Betydning, da Uddybningen ved Hals havde fundet Sted, og de ophørte derfor atter. I Halvfjerdserne fik man ogsaa *Bugserbaade* mellem Hals og Aalborg ved privat Initiativ (Bodenhoff og Klitgaard), men med den allerede da aftagende Sejlskibsfart kunde disse to konkurrerende Foretagender dog ikke bestaa.

I Forbindelse med, hvad der her er anført om Foranstaltninger vedrørende Sejladsen paa Fjorden, kan ogsaa nævnes, at Handelsforeningen 1866 diskuterede et Forslag fra Beboerne i Løgstør om at søge tilvejebragt en *Dæmning over Fjorden* dér, og man vedtog at svare, at da man ikke kunde overse de Følger, en saadan Afspærring kunde medføre, turde man ikke befatte sig yderligere med Sagen. 1874 valgte Foreningen 2 Medlemmer til at indtræde i en Komité, der med Proprietær Jacob Nørgaard til Aggersborggaard som Formand var dannet for at søge tilvejebragt en Dæmning over Fjorden ved Oddesund, men som bekendt kom der heller intet ud af denne Plan.

Det var dog ikke alene »Vandvejene« i Øst og Vest, der interesserede Foreningen, efter at Jernbanen i Syd og Nord var blevet til Virkelighed; i 1872 ydedes der saaledes 100 Rdl. til forberedende Arbejder angaaende en *Bane fra N. Sundby til Hanherred,* og Foreningen var ved sin Formand repræsenteret i den Komité, som arbejdede for Sagen, ligesom det lykkedes ham at faa den oprindelige Plan ændret saaledes, at Banen i Stedet for at forbinde Thisted med Brønderslev eller Vraa skulde føres til Sundby; men de politiske Forhold medførte jo, at Tankens Virkeliggørelse først kom 25 Aar senere. Derimod naaede Aalborg 1879 at blive forbunden med Vendsyssel ved *Jernbanebroen* hvilket jo betød en stor Lettelse saavel for Passagerer som Godstrafik; *Pontonbroen* var, som nævnt i det foregaaende Afsnit, allerede bleven aabnet 1865.

Vender vi os fra Arbejdet om forbedret Kommunikation og de i Forbindelse dermed staaende Emner, kan det vel fortjene at bemærkes, at Foreningen 1865 overtog Tilsynet med en af B. M. Petersen oprettet *Handelsskole,* som dog efter et Par Aars Forløb ophørte af Mangel paa Tilslutning. 1. Oktbr. 1872 oprettede Foreningen saa en Handelsskole for egen Regning, og den begyndte med 74 Elever, men da den krævede for stort Tilskud, maatte den atter nedlægges 1875, efter at der var blevet oprettet et Handelskursus af Navigationslærerne Ishøj og Kerstens, hvilke fik Tilskud af Foreningen, og samme Aar stiftede Herman Møller sin »Aalborg Handelsskole og Institut«, der først 1904 fik en Konkurrent i den af cand. mag. I. F. Møller og Kommunelærer T. Bang stiftede »Aalborg ny Handelsskole« og atter 1908 en ny Medbejler i I. F. Møllers »Aalborg Handelsgymnasium«; de nød alle Understøttelse af Foreningen.

Paa et Møde 30. Novbr. 1864 vedtoges det at indgaa til Kommunalbestyrelsen med et Andragende om Ansættelse af en særlig kongelig *Vejer og Maaler.* Siden 1832 havde denne Bestilling nemlig været forenet med Kæmnerbestillingen paa en højst utilfredsstillende Maade, og Vejeren blev som Følge deraf næsten ikke benyttet. Det var bl. a. ikke gjort ham til Pligt at holde offentlig Vægt og Maal, saa Rekvirenterne maatte selv levere disse Redskaber, og da der tilmed heller ingen Vejerbod var, foretrak man almindeligvis at veje og maale privat. Foreningens Ønske blev opfyldt, og 1866 ansattes en ny Vejer og Maaler (M. Winther), ligesom der samtidig opførtes en Vejerbod ved Stranden vest for Toldboden, hvilken skulde være forsynet med de nødvendige Vægte og Maal.

Efter Handelsforeningens Oprettelse opdukkede ogsaa paany den gamle Tanke om at faa oprettet en *Børs* her; vi har i det foregaaende omtalt, at man i Slutningen af det 18. Aarhundrede forsøgte med en saadan, og at man ogsaa senere syslede med Planer derom, uden at disse dog blev realiserede. Paa et af Foreningens Diskussionsmøder 1865 enedes man om, at Foreningens Lokaler skulde staa aabne hver Søgnedag fra Kl. 11 til 12 Fmd. for alle Vedkommende, der kunde ønske at gøre Børsforretninger; men 1867 holdt man dog atter op hermed, fordi Børsen saa at sige ikke blev besøgt. Saa kom Opgangsperioden, og fra 1. Novbr. 1872 oprettedes Børsen paany med Besøgstid hver Søgnedag fra 5 til 6 Em. undtagen Lør-

dag, og i Lokalet blev nu opslaaet Ritzau-Telegrammer med Beretninger om udenlandske Korn- og Smørmarkeder samt Københavns Korn- og Smørnotering. Tirsdag og Fredag noteredes Kursen paa Aalborg Diskontobankaktier og Aalborg Spritfabrikaktier. Efter et Par Aars Forløb kunde der dog heller ikke denne Gang holdes Liv i Børsforretningerne længer, og Tanken om en Børsinstitution i Aalborg blev nu skrinlagt for en længere Aarrække, idet Handelsforeningen dog fra 1880 af lod Ritzaus Kurstelegrammer fremlægge i Lokalerne til Efterretning for Medlemmerne.

Det er vel i Reglen saaledes, at den stille Virken har større Kraft end den, der udgaar fra Talerstolens eller Pressens Ordflom; »inter pocula« — hvad enten Glasset var fyldt med »Snorren«s i vore Fædres Tid saa velrenommerede Thepunch eller med Simonis gyldne »direkte importerede« — er der vist faldet vægtigere Udtalelser vedrørende Handelsforholdene her end ved Møderne i Kompagnihuset, og her er mangen Sag bleven afgjort, forinden dens officielle Vedtagelse eller Forkastelse fandt Sted, og mangen Forretning afsluttet. Thi ligesom Guds Legems Lavs og Købmandslavets Medlemmer i ældre Tid mødtes i Lavshuset for ved et Krus Øl eller to at drøfte Maal og Midler, samledes man nu oftest i M. Simonis Vinstue dernede ved Stranden, hvor man havde det travle Liv ved Havnen lige for Øje, hvor man var sikker paa at træffe Venner og Bekendte, Rhedere og Befragtere, Mæglere og Skippere, og hvor »den ædle Drue«, »half and half« eller andre »mixed drinks« gav Energien den Stimulans eller Sindet den Medgørlighed, som skulde til for at faa Forretning i Stand.

Simonis Vinstue var kendt viden om, selv Frederik den VI. havde under et Besøg i Aalborg ladet sig friste til dér at tømme en Flaske Medoc i Selskab med Stiftamtmanden og to af sine Adjutanter, og dér var den egentlige Aalborg-Børs i Tredserne og Halvfjerdserne; — her i den blaanende Tobaksrøg og mellem gode Bekendte udfoldede Talen sig friere end i Handelsforeningens Børssal, og Resultatet blev derfor ogsaa større.

Et andet Sted — Brødrene Bendtzens Kontor ved Vesteraa — tør maaske ogsaa over for lokalkendte Folk bringes i Erindring i denne Forbindelse, hvor »det frie Ord« omtales; men det var jo fra noget nyere Tid og dertil af mere privat Art, selv om det var Stabskvarter for det Vesteraaparti, der gennem Aarhundrederne stod som Modsætning til Byens Østeraaparti, et Forhold der illustreres fortrinligt gennem Færgevæsenets Historie, som det dog ikke her er Stedet at komme nærmere ind paa[1]).

De forandrede Skibsfartsforhold — Overgang fra Sejlskibe til

[1]) Aalborg Raadhusarkiv — »Færgevæsenet«, jfr. Raadhus Kopibog 1738, S. 1196.

»Vesteraas Børs«.
1. Georg Bendtzen 2. Vognmand Schmidt 3. Hans Larsen 4. Proprietær I. Hansen 5. Kaptajn Jensen 6. J. Lindholm 7. Bendt Bendtzen 8. H. Klingenberg 9. Chr. A. Christensen 10. L. K. Levin

Dampskibe — og Havnens Udvidelse — har forrykket Tyngdepunktet ved Stranden; Simonis Vinstue er ikke for den nuværende Aalborgkøbmand, hvad den var for hans Fader og Bedstefader, og i det Hele finder et saadant mere kammeratligt Samvær vel næppe længer Sted inden for Forretningslivet; Telefonen har overflødiggjort det, men kan jo dog ikke erstatte det; — »3 Minutter er gaaet«, færdig!

Fra 1. Febr. 1890 genoptoges Afholdelsen af *Børs* i Kompagnihuset, idet Lokalet var aabent hver Søgnedag fra 5 til 6 Em., men ogsaa denne Gang fandt Tanken kun ringe Tilsutning, og efter at Børsen havde været lukket fra 1. Maj til 1. Oktbr., blev den kun holdt aaben 2 Gange ugentlig (Tirsdag og Fredag). Alle Næringsdrivende, Landmænd og Skibsførere havde Adgang, men hen paa Vinteren maatte der dog helt lukkes, da der saa at sige ingen kom, og det eneste varige Spor, denne Foranstaltning satte sig, var det *Kornnoteringsudvalg*, som Handelsforeningen nedsatte 3. Oktbr. 1890, og som vedblev at bestaa.

I 1896 begyndte den af Aarhus Handelsforening oprettede Børs sin Virksomhed, og da der ved den Tid foregik en rivende Udvikling af Aalborgs Handel og Industri (Privatbanerne, Byggeriet o. s. v.), mente man atter at burde gøre et Forsøg med at holde Børs her, og det vedtoges 12. Novbr. 1896 at afholde en saadan 2 Gange maanedlig og at benytte Vedtægterne fra Aarhus. Dog kunde der ikke holdes Liv i den ret længe, og efter endnu et Forsøg i Aarene 1905—1908 kom man her ligesom i Aarhus til det Resultat, at der ikke i Provinserne var den fornødne Trang eller Interesse for slige Foretagender.

Før Næringslovens Tid havde man kun kendt to Slags Handlende: Købmænd og Høkere, og mellem disse var der et uoverstigeligt Svælg, hvorfor det ogsaa var en blodig Fornærmelse at kalde en Købmand for Høker.

Ved Næringsloven blev der jo imidlertid aabnet Adgang til at løse Købmandsborgerskab af II. Klasse (Detailhandler), og der fremstod saaledes en ny Art Handlende.

I Henhold til Handelsforeningens Statuter af 1863 gav Detailhandlerborgerskab Adkomst til Indtrædelse i Foreningen, men efter at det havde vist sig, at Detailhandelen som oftest blev drevet af Folk uden merkantil Uddannelse og uden Forstaaelse af Principperne for sund Handel, besluttedes det gennem Statuterne af 1872 at sætte en Stopper for Detaillisternes Adgang til Foreningen. Detailhandelen udviklede sig imidlertid mere og mere, og omsider kom det Tidspunkt, da denne Næringsgrens Udøvere organiserede sig, og »Handelsforeningen af 1879« fremstod.

Det kan vel ikke nægtes, at den gamle Handelsforening, —

Kbmd. G. Hvorup. Direktør V. Tügel. Konsul Hans Larsen. Kbmd. Jul. A. Mørch. Kbmd. J. Nielsen Dinesen.

Kornnoteringsudvalget samlet i Kompagnihusets Børssal (1913).

»den store«, som den populært kaldes — ikke altid saa med velvillige Øjne paa den yngre Broder, idet Detailhandlerforeningens Medlemmer ret ofte drev Handelen som Bierhverv og — som nævnt — ligeledes ofte manglede købmandsmæssig Indsigt, men der blev dog af de to Foreninger samarbejdet paa flere Felter, og det maa ogsaa erkendes, at Foreningen af 1879 har højnet Detailhandlerstandens Niveau og har dæmmet op for Smudskonkurrence.

Væsensforskellig fra denne Forening er i Henseende til Oprindelse de lokale Branchesammenslutninger som *Aalborg Manufakturhandlerforening*, stiftet 1876, og *Aalborg Isenkræmmerforening af 1900*, og disse Foreningers Medlemmer fik selvfølgelig Adgang til Aalborg Handelsforening, forsaavidt de havde Borgerskab af I. Klasse.

Det er en Selvfølge, at Handelsforeningen i Tidens Løb havde talrige Emner til Behandling, som her maa forbigaas, dels fordi det vilde tage for megen Plads at omtale dem nærmere, og dels ogsaa fordi det var Sager af mere almindelig, om end ikke mindre betydningsfuld Art. Der maa dog nævnes, at Udenrigsministeriet 1865 meddelte Foreningen, at, da det Opsving, som Jyllands Handel i de senere Aar havde taget, gav dets Handelsstand Krav paa Deltagelse i Raadslagningen om de kommercielle Spørgsmaal, vilde Ministeriet foruden at konferere med Københavns Grosserersocietet ogsaa fremtidig høre Aalborg Handelsforenings Anskuelser om Sager vedrørende Handel og Søfart, og der førtes i de følgende Aar indtil 1877 en meget livlig Korrespondance med Ministeriet særlig angaaende Konsulatssager.

Af Emner, der var til Behandling indenfor Foreningen i Aarene 1864—1880, og som ikke her nærmere berøres, kan nævnes:

1864—65 Regulering af Vognmandskørselen.
1864 Udvalg nedsættes for at søge Aalborg Havne- og Brotakster reviderede og eventuelt nedsatte; de gældende Takster var upraktiske, fordi der manglede Princip i dem.
1865 Jernbanens Retning mellem Aalborg og Hobro.
1868 Tilslutning til Københavns Grosserersocietets Forslag om Køb og Salg af Korn efter Vægt.
1869 Foreningen erklærer sig for Ophævelsen af Gældsfængsel.
1871 Forhandl. angaaende Reformer i Købstadlovgivningen.
1872 Forhandl. angaaende Forandringer i Jernbanernes Befordringsreglement.
1873 Forhandl. angaaende Anlæg af en Trækbane fra Jernbanestationen til Havnen.
1874 Foreningen ønsker Mæglernæringen frigivet.
1878 Om Kreditgivning, Realisation af Fallitboers Varebeholdninger og Boernes hurtigere Opgørelse, om Ophævelse af Akkord under Haanden og Oprettelse af en Akkordkommission, om Handelsrejsende paa Landet, der sælger en detail, og om flere Markeders Oprettelse i Aalborg.

Som anført var der midt i Halvfjerdserne Højkonjunktur, men

saa kom 1877 det sædvanlige Tilbageslag, og det gik ikke sporløst hen over Aalborg.

Side 217 er nævnt *Aalborg Gødningsfabrik*, der henimod 1870 anlagdes af Konsul L. W. Sass, og hvor der tilvirkedes fosforsur Kalk og andre Gødningsstoffer. Dette Foretagende gik rigtig godt, og der opstod da Tanken om at udvide Fabriksvirksomheden til ogsaa at omfatte kalcineret Soda, Svovlsyre o. a. Der dannedes i dette Øjemed et Interessentskab med Konsul Sass, Oberst Thestrup og Planens Fader, Thorvald Schmidt, i Spidsen, men iøvrigt med Deltagere i og udenfor Byen, og vest for Aalborg opførtes 1874 et anseligt Bygningskompleks, *»Aalborg kemiske Fabrikker«*, for hvilke Oberst Thestrup var administrerende Direktør, medens Thorvald Schmidt havde den tekniske Ledelse. Fabrikkerne var forsynet med fortrinlige Maskiner og var i det Hele et for sin Tid storstilet Anlæg, men de Beregninger, der dannede Basis for dette Foretagende, slog desværre ikke til, og 1877 kom Katastrofen. Den herværende Diskontobank maatte som Panthaver overtage Fabriksbygninger, Maskiner og Inventar; det sidste blev efterhaanden bortsolgt, og Bygningerne stod da tomme, indtil Aalborg Halmvarefabrik 1899 blev installeret der. Det var dog ikke det eneste Stød, Diskontobanken nu fik; den var ogsaa bleven baade for stærkt og for bunden engageret med andre industrielle Foretagender og med flere større Landejendomsbesiddere, og da den maatte overtage flere af Panterne (Nibe Brænderi og Rødslet), medførte det, at dens halve Aktiekapital gik tabt, og at den med den resterende Halvdel (500,000 Kr.) ikke kunde fortsætte sin Virksomhed i samme Udstrækning som før; det var derfor ikke uden Interesse for Pengeomsætningen her, at *Nationalbanken* endelig i November 1880 anlagde en Filial i Aalborg.

Med 1880 begyndte en ny Fremgangsperiode, der dog sluttede 1884, da Pengemarkedet blev meget vanskeligt, og det følgende Aar bragte flere Standsninger indenfor Handelskredsene i Aalborg og Omegn, deriblandt kan nævnes det ret betydelige Grossererfirma (Kolonial) Konsul J. B. Færch. Fra 1887 kom der dog atter Opgangstider, og en rig og frodig Udvikling fandt Sted her i Byen, inden der paany kom Modgangsdage.

Fra 1880 til 1890 steg *Folketallet* i Aalborg fra 14,152 til 19,503, *Assurancesummen* for Byens Bygninger fra 14,07 Mill. Kr. til 21,27 Mill. og *Indkomsten* fra 3,08 Mill. til 5,30 Mill. Kr.

I dette Tidsrum blev endelig den længe tiltrængte og længe ønskede *Uddybning af Indsejlingen ved Hals* til Virkelighed, og da denne Sag utvivlsomt er den vigtigste, Handelsforeningen nogensinde har haft paa sit Program, eftersom dens Gennemførelse kan betragtes som den egentlige Basis for Byens senere saa mægtige Opkomst, vil det være naturligt her at skænke den en mere indgaaende Omtale;

som Grundlag derfor er navnlig benyttet Havneingeniør N. Høegs instruktive Foredrag, holdt i Dansk Ingeniørforening 18. Marts 1908 (trykt i »Ingeniøren« Nr. 30 s. A.), Aalborg Byraadsforhandlinger og forskellige Aargange af »Aalborg Stiftstidende«.

Allerede i 1840=erne fremsattes Ønsket om at faa tilvejebragt en højere Vandstand paa Hals Barre, hvor der paa en Strækning kun var 10—11 Fod Vand, der endda ved stærkt Lavvande kunde blive betydelig formindsket; men det var dog først i Halvtredserne, at der rigtig kom Liv i Planen. Det var jo da gode Tider for Byen, hvis Handelsflaade forøgedes med mange forholdsvis store Skibe, som Barren lagde Hindringer i Vejen, og hertil kom, at der 1857 indtraf et usædvanligt og længe vedvarende Lavvande, som foraar=sagede, at et Skib, der kun laa godt 8 Fod dybt, grundstødte paa Barren, da det skulde sejle ind. »Aalborg Stiftstidende«s daværende Redaktør, Bernhard Rée, var en Mand, som med Energi arbejdede for Forbedringer paa Samfærdselens Omraade — han var iøvrigt ogsaa Boghandler og Medlem af Handelsforeningen — og i sit Blad omtalte han oftere den Sorgløshed, Aalborg By udviste ved ikke at sørge for, at Indsejlingsforholdene ved Hals blev forbedrede, og man maatte vel kunne gaa ud fra, at Regeringen vilde yde sin Medvirk=ning til et saadant Foretagende, siden den havde ladet grave Kanalen ved Løgstør for mere dybtgaaende Skibe, end der overhovedet kunde komme ind i Fjorden under de bestaaende Forhold. Ligeledes gav Redaktør Rée i sit Blad Plads for en Udtalelse fra en virkelig eller fingeret Halsbo, der vittigt takkede Aalborg By »for udvist Ligegyldig=hed« i Barrespørgsmaalet; de Næringsdrivende i Hals lukrerede der=ved, da de mange Skibe, som skulde lægtes, eller som maatte af=vente højere Vandstand, gav den lille By forøget Omsætning.

Imidlertid kom Pengekrisen 1857, og dermed maatte Uddyb=ningsspørgsmaalet foreløbig opgives, men da der atter var kommen nogenlunde rolige Forhold, fik Havneudvalget 1859 Indenrigsmini=steriet til at lade foretage Opmaalinger af Barren, Boringer i Grunden m. m. for Havnekassens Regning, hvilket medførte en Bekostning af 500 Rdl., og der rettedes derefter Henvendelse til Regeringen om pekuniært at støtte et Uddybningsforetagende, hvad denne dog stil=lede sig afvisende overfor. En Henvendelse derom til Kongen ved hans Nærværelse i Aalborg i November 1864 gav ikke bedre Resultat, og Kommunen turde ikke lade Arbejdet udføre for egen Regning.

Saa nedsatte Handelsforeningen 13. Decbr. 1864 en Komité be=staaende af Købmændene Søren Levinsen (Formand), Levin Moses Jacoby og I. L. Kaastrup samt Fabrikanterne Julius Galster og C. Wendt til at virke for Sagen, og Foreningen stillede 200—300 Rdl. til Raadighed, for at der kunde foretages Undersøgelser og Bekost=ningsoverslag. Foreningen laante dernæst af Ministeriet det i 1859

indsamlede Materiale, og fra Søkortarkivet laante man forskellige Kort over Barren, bl. a. den bekendte Søkortdirektør Jens Sørensens, der var optaget 1694—95. Man engagerede dernæst en Ingeniør P. Hansen, som i Sommeren 1866 udførte Opmaalinger og udarbejdede Projekt til en Uddybning; den skulde være 400 Fod bred med 12 Fods Dybde og var beregnet at ville koste 15,400 Rdl.; vilde man have 14 Fods Dybde, ansloges Udgiften til 56,500 Rdl. Hansens Arbejde medførte en Udgift for Foreningen af 387 Rdl. Foreningen sendte derefter Beregningerne til Havnekommissionen og anmodede om at faa Uddybningen iværksat enten ved Statens eller Kommunens Hjælp; men Regeringen stillede sig fremdeles afvisende; den vilde ikke have nogen Udgift derpaa og vilde heller ikke foranledige, at andre Limfjordsbyer kom til at bidrage til Foretagendet. Aalborg Havnekasse maatte derimod nok anvende indtil 15,400 Rdl. paa Sagen, og kunde dette Beløb ikke forslaa, vilde Ministeriet overlade til Aal=borg By selv at skaffe de manglende Midler tilveje. Ogsaa fra Aal=borg Amts Landboforening indsendtes der Ansøgning til Regeringen om at foretage Uddybningen, men selvfølgelig med lignende Resultat, hvilken afvisende Holdning antagelig skyldtes den Omstændighed, at Vandbygningsinspektøren havde udtalt sig meget køligt angaaende Planerne. Aalborg Kommunalbestyrelse var vel stemt for at støtte Sagen, naar Havnevæsenet, Handelsforeningen, Landboforeningen og »Det forenede Dampskibsselskab« m. fl. vilde give Bidrag, men da en Uddybning til 12 Fod ikke tilfredsstillede alle de interesserede Parter, og da man ikke turde binde an med den store Udgift for at faa 14 Fod Vand, stilledes Sagen atter i Bero.

I Løbet af Sommeren 1873 lod Havnevæsenet saa ved Hjælp af sit eget Materiel foretage en Uddybning af et 70—90 Fod bredt Løb, hvor man fik tilvejebragt en Vandstand af $11^1/_2$ til $11^3/_4$ Fod for en Udgift af 13,647 Kr.

1876 forsøgte Byraadet atter at faa Indenrigsministeriet til at tage Affære; der søgtes om, at der for Statskassens Regning maatte blive tilvejebragt et Løb af passende Bredde og med 14 Fod Vand, men Vandbygningsinspektør Carlsen var atter imod Planen, idet han nærede Frygt for, at Renden ikke kunde blive staaende, og han an=slog Udgiften ved Tilvejebringelsen af et saadant Løb til 322,200 Kr., forsaavidt man overhovedet kunde gøre Beregning derover.

Saa gik der atter et Par Aar, uden at der foretoges noget Skridt i Retning af Planens Realisation, men 4. December 1879 nedsatte Handelsforeningen paany et Udvalg til at arbejde for Sagen. Dette Udvalg kom til at bestaa af Direktør I. Henius samt Købmændene P. Rechnitzer og Emil Dyhr.

Samtidig vedtog Byraadet at anvende indtil 5000 Kr. i det kom=mende Aar til Forundersøgelser, men efter at man i 1880 havde an=

modet Ministeriet om, at dette vilde lade sine Sagkyndige bedømme de Planer, der maatte indkomme, og for hvilke man vilde anvende 4500 Kr. til Præmier, svarede dette paany afvisende; det vilde ikke have noget med Sagen at gøre. Byraadet, i hvilket Handelsforeningen paa dette Tidspunkt var repræsenteret af Købmændene E. Petersen, P. Grønning, L. K. Kier, Emil Dyhr samt Brænderiejer Harald Jensen, Apotheker Strøyberg og Dampskibsekspeditør Malling, opgav da Tanken om at komme til Klarhed over Sagen ved at indbyde Ingeniører til at fremkomme med Planer og besluttede derimod efter en meget omfattende Debat 8. Novbr. 1880 at fremskaffe Tilbud paa Udgravning af Barren i en Dybde af henholdsvis 12, 13 og 14 Fod, men skønt Uddybningen det følgende Foraar blev udbudt i Entreprise gennem danske, svenske og tyske Blade, fremkom der dog intet Tilbud.

Fra Navigationslærer Bidstrup i Aalborg forelaa derimod et Projekt om at kradse Sandet paa Barren op ved Hjælp af en af ham konstrueret Sandharve, som skulde trækkes af en Slæbebaad, og han mente. at den stærke Strøm i Fjordmundingen derefter vilde føre Sandet bort. I Byraadet var der vel ikke nogen stor Tiltro til Planen, og givet var det jo, at der under alle Omstændigheder ikke kunde naas noget stort Resultat, men da Arbejdet kunde udføres for smaa Midler, og da selv en Uddybning paa 1 Fod vilde betyde en hel Del f. Eks. for Rutebaadene »Union« og »Expres«, bevilgedes der dog 1000 Kr. af Havnekassen for at Bidstrup kunde faa sin Harve lavet.

Imidlertid havde Havneudvalget, der bestod af Borgmesteren, Dampskibsekspeditør Malling, Købmændene P. Rechnitzer og B. Bendtzen, Brænderiejer Harald Jensen og Sejlmager A. H. Jepmond, konfereret med Ingeniør Ollendorff; som i Holland havde set Sandpumpemaskiner, og i Byraadet var der Stemning for, at man skulde forsøge at faa Staten til at lade en saadan Maskine binde an med Barren. Ret interessant er det at se, at indenfor Byraadet havde Uddybningssagen sine varmeste Talsmænd i Købmand P. Rechnitzer, fhv. Bager, Partikulier P. Gandrup og Overlærer D. H. Wulff, hvilke mente, at Byen skulde stole paa sig selv og tage fat paa Arbejdet, selv om det var bekosteligt, thi skulde man vente paa Statens Hjælp, vilde det sikkert have lange Udsigter. Regeringen vilde da heller ikke gøre noget Forsøg med en Sandpumper, og Havneudvalget fik saa det Hverv at fremkomme med Forslag om Anskaffelse for Byens Regning af en ny Dampmuddermaskine. Ovennævnte Ingeniør Ollendorff henledte da Udvalgets Opmærksomhed paa, at der nylig i Skotland var bygget et Par Muddermaskiner, der skulde anvendes i Australien; de var af en helt ny Konstruktion, idet de var selvbevægelige, selvfyldende og selvtømmende (Hopper Dredger), og i April 1882 vedtog Byraadet at anvende indtil 200,000 Kr. paa Anskaffelsen af en saadan Maskine. Af dette Beløb skulde Havnekassen betale 50,000 Kr., og Restbeløbet tilvejebringes ved et Kommunelaan, der skulde tilbagebetales i Løbet af 20 Aar; dog var det en Forudsætning, at Ministeriet gav Tilladelse til at forhøje Afgiften for de Skibe, der passerede Hals med et større Dybgaaende end 11 Fod, og ligeledes haabede man, at Regeringen vilde yde Tilskud til Anskaffelsen af Maskinen og lade den passere ind i Landet uden Erlæggelse af Told. Medens Ministeriet indvilligede i, at Kommunen optog det nævnte Laan, gav det Afslag saavel med Hensyn til Tilskud som til Toldfritagelse, og da den nye Maskine, der fik Navnet »Hals«, og som byggedes hos W. Simons & Co. i Renfrew, kom hertil, maatte der betales 6000 Kr. i Told af den; den kostede ca. 180,000 Kr., og Byen laante 125,000 Kr. hos »Bikuben«.

I Sommeren 1883 kom Udgravningen saa i Gang, og i 1885 var man naaet til at have gravet et 100 Fod bredt og 15 Fod dybt Løb; der arbejdedes stadig videre, og 1889 havde Renden 17 Fod Vand, hvormed man foreløbig slog sig til Ro og derefter udlejede »Hals« i den Tid man kunde undvære den fra den aarlige Opmudring.

Fra 1. Oktbr. 1883 blev Afgiften til Aalborg Havn af Skibe, der for Indgaaende passerede Barren, forhøjet henholdsvis med 20, 25 og 30 Øre pr. R. Ton, forsaavidt Skibets Dybgaaende var over 11, 12 og 13 Fod (»Barreafgiften«), og samme Aar ansattes en Havne- (og Stads) ingeniør. Afgiftsforhøjelsen udløb 31. Marts 1890, men Bevillingen fornyedes senere paa 5 Aar ad Gangen, og Afgiften bortfaldt først fra 1. April 1901, da Staten overtog en Del af Omkostningerne ved Løbets Vedligeholdelse. I Aarene 1897—98 uddybedes Løbet til 18 Fods Dybde, og Bredden udvidedes til 120 Fod, men i 1899 blev der foretaget en yderligere Udvidelse, saa Dybden blev 22 Fod og Bredden 130 Fod, og endelig fortsattes Arbejdet 1907—08, saa der ved Gravning dels paa Barren og dels inde i Fjorden tilvejebragtes et Sejlløb op til Aalborg med mindst 24 Fods Dybde og med en Bundbredde paa Barren af henved 200 Fod. For at lette Besejlingen blev der 1899 stationeret et *Fyrskib* (med Lodsstation) udenfor Barren, og dette blev atter 1912 afløst af et *Fyrtaarn* (med Lodsstation), hvis Forsyning med Telefon — samt Oprettelse af en Signalstation der — var Ønsker paa Handelsforeningens Program; Telefonen fik man, men ikke Signalstationen, hvis Anlæg ikke vandt Tilslutning af Fællesrepræsentationen for dansk Skibsfart. Foreningen fik vel 1908 Havneudvalget til at etablere Signalstation ved Hals (paa Lodsstationen i Byen), men Signalerne kunde ikke altid skelnes ude fra Søen, og den var derfor ikke helt fyldestgørende.

At Uddybningen ved Hals har kostet mange Penge kan jo ikke

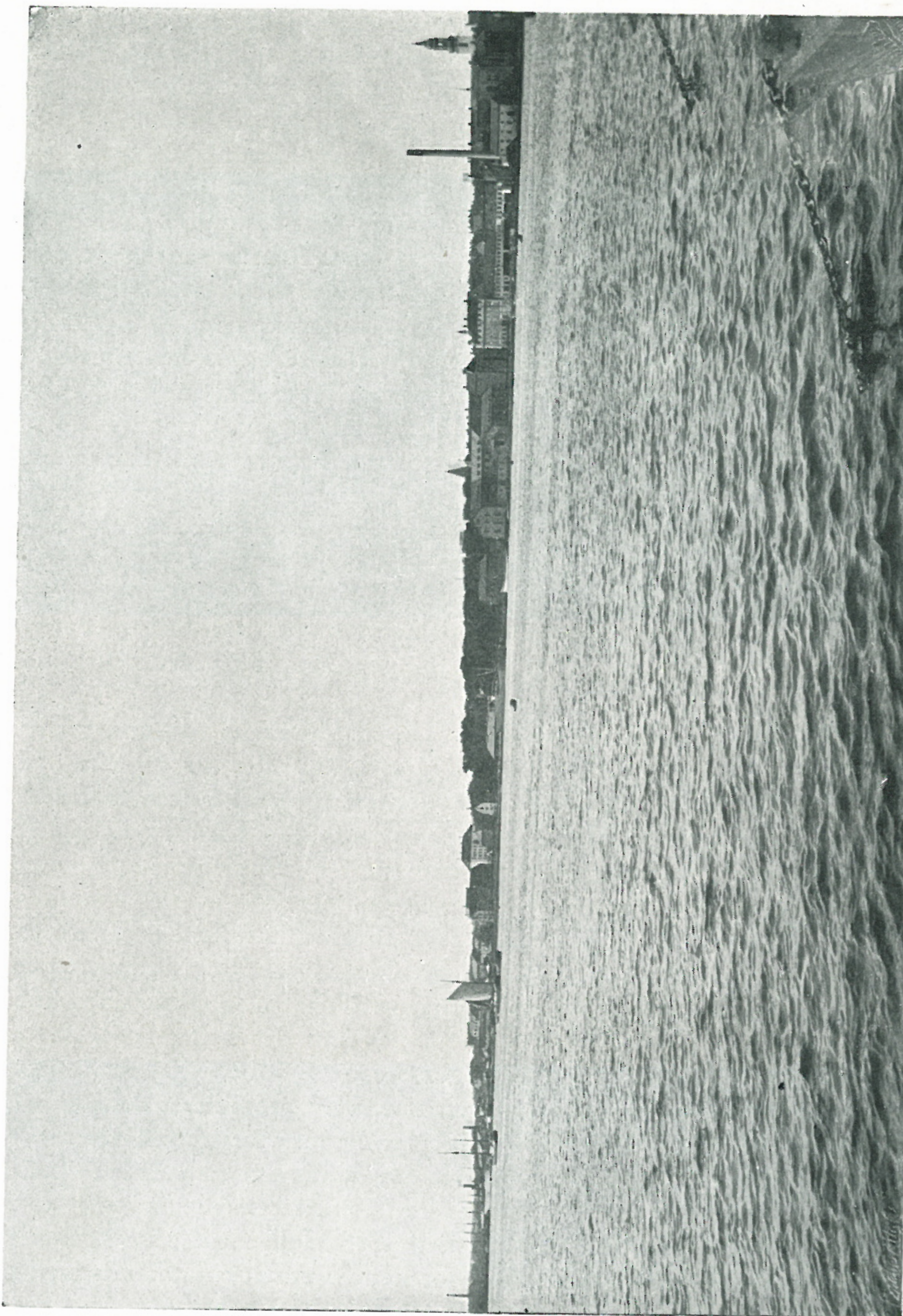
nægtes – foruden til Anskaffelse og Ombygning af Muddermaskinen »Hals« medgik der ca. 850,000 Kr. – men Pengene var givet *godt* ud, og de Folk, der skønnede, at Uddybningen var en Livssag for Aalborg, saa rigtigt; – laa Barren der endnu med sine 10 à 11 Fod Vand, vilde Limfjorden være et lukket Farvand for alle Dampere i oversøisk Fart, og Byen vilde da sikkert forlængst være sejlet agterud af Konkurrenterne i Syd og Nord.

En anden vigtig Faktor med Hensyn til Besejlingen af Limfjorden mellem Hals og Aalborg er det System af *Ledefyr*, som oprettedes i Aarene 1894–96, og som gør det muligt at befare dette snævre Farvand om Natten. Udgiften ved Fyrsystemets Tilvejebringelse ca. 35,000 Kr., blev afholdt af Aalborg Havn, der ogsaa var ene om at bære de med Driften forbundne Omkostninger, ca. 6000 Kr. aarlig.

Ideen til et saadant Belysningssystem kan egentlig føres tilbage til Tiden før Uddybningen, da den energiske Kaptajn Søren Jensen førte den forannævnte Rutebaad »Union«. En Dag var man nemlig bleven noget sent færdig med Indladningen i Aalborg, saa Mørket var ved at falde paa; men for Skibet var det om at gøre at komme Hals ud snarest for ikke at blive yderligere opholdt ved at afvente nyt Tidevande til at slippe over Barren med. S. Jensen, der var bekendt som en dygtig Mand og et snildt Hoved, bad da sin herværende Ekspeditør om at skaffe udlagt et Par Baade med Lanterner, saa han ved deres Hjælp kunde komme rundt Pynten ved Rørdal (Bredhage), han vilde da staa ned gennem Langerækken paa Kompasset og derefter Hals ud ved Hjælp af Fyrlinien. Der var adskillige, som rystede paa Hovedet af hans Plan; men han gennemførte den med Glans, og senere gentoges Eksperimentet oftere, og ud herfra voksede saa Ønsket om at lette Sejladsen i Mørke ved Hjælp af nogle Ledefyr.

Medens Antallet af de Skibe, der passerede Hals for Ind- og Udgaaende i de nærmeste Aar efter 1860, udgjorde ca. 4000 aarlig – aldeles overvejende Sejlskibe – passeredes Indløbet 1893 af 1544 Sejlskibe og 467 Dampskibe for Indgaaende og 1510 Sejlskibe samt 460 Dampskibe for Udgaaende, ialt 3981, altsaa et lignende Antal, som først i Tredserne. Fremskridtet laa da paa Tonnagens Omraade, og Udviklingen nødvendiggjorde derfor ogsaa omfattende Forandringer i Aalborg *Havneforhold*.

I 1885 havde de til Havnen hørende Losnings- og Ladnings-Kajer, af hvilke de nyeste var ved den i 1869 anlagte Teglgaardshavn, en Længde af 3.900 Fod; men i Aarene 1896–1899 udvidedes Havneterrænet i Vest, idet der foretoges omfattende Opfyldningsarbejder og sattes 800 Fod Bolværk paa 17 Fod Vand. Ved samme Tid toges der fat paa Tilvejebringelsen af en stor Havneudvidelse mod

Parti af Aalborg øst for Pontonbroen. (1913.)

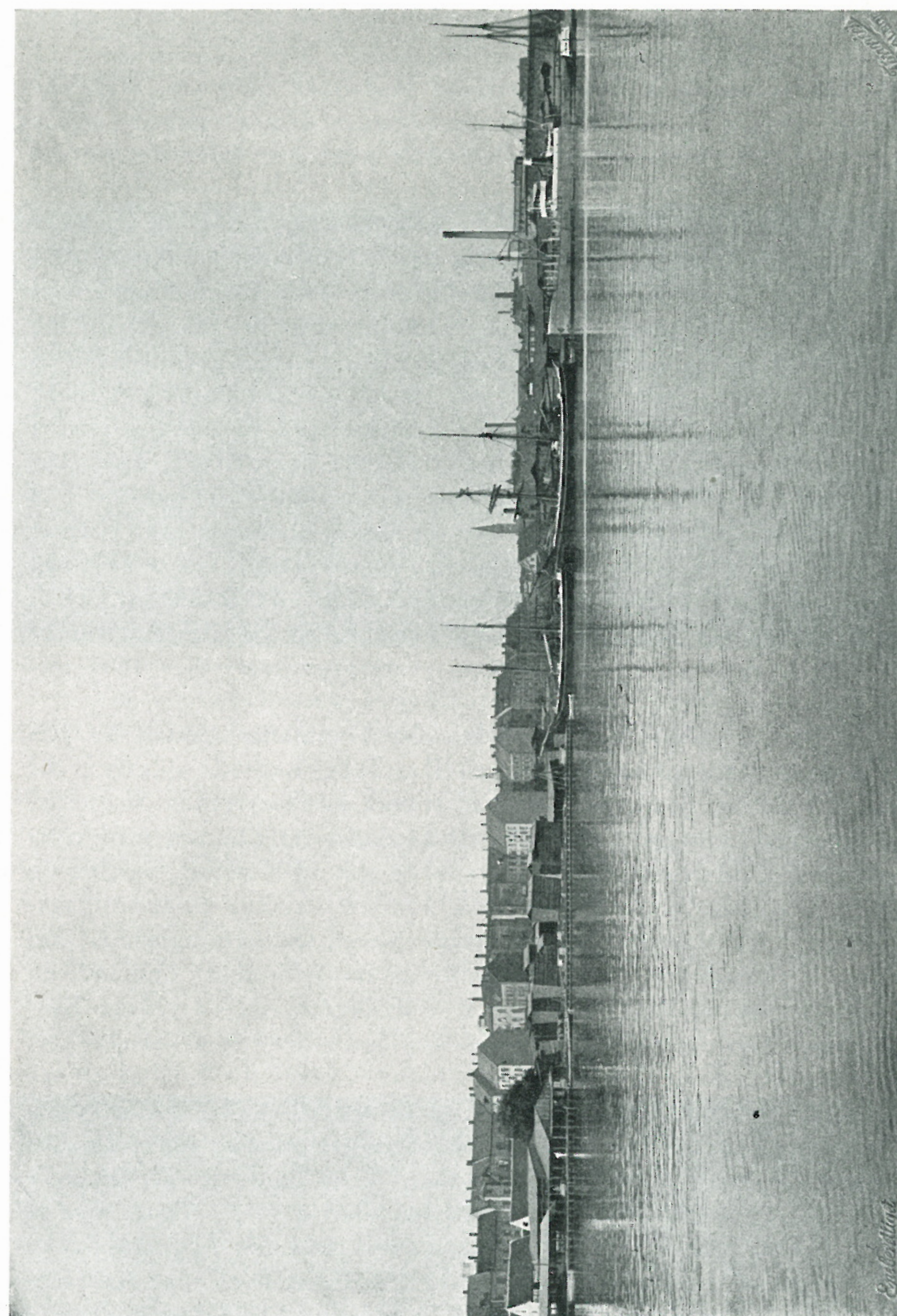
Øst, »Østre Havn«, til hvilken der 1898 af Byraadet bevilgedes henimod $1^1/_2$ Mill. Kr., og denne nye Havn strakte sig over et Areal af 350,000 □ Alen = 25 Tdr. Land. Her foregik den meste Losning af Korn- og Foderstoffer, ligesom ogsaa de senere anlagte *Petroleums-* og *Benzintanks* byggedes her i Nærheden, og paa Østsiden af Bassinet, i hvilket der tilvejebragtes 20 Fod Vand, anlagdes 5, Havnen tilhørende Beddinger, af hvilke den største blev beregnet til Skibe af 200 Fods Længde. Efter denne store Udvidelse havde Aalborg Havn over 9000 Fod Kaj til Brug for Losning og Ladning, og de ved Havnen anlagte Jernbanespor blev i samme Tidsrum forøgede fra 2000 Fods Længde til 26,000 Fod. Endvidere blev Havnen forsynet med *Kran*, private *Elevatorer* og et privat *Silopakhus*.

Til Aalborg Havn i videre Forstand maatte ogsaa henregnes de private Skibsbroer ved Glasværket, Svovlsyrefabrikken og Kridtbrudet, og endvidere kom det nye Havneanlæg ved »Aalborg Portland Cementfabrik« (Rørdal) og Skibsbroen ved Cementfabrikken »Norden« vest for Aalborg i et vist Afhængighedsforhold til Aalborg Havn, idet de betalte en aarlig Afgift til sidstnævnte som Vederlag for de Goder, der paa Aalborg Havns Bekostning var opnaaet for Sejladsen paa Limfjorden.

For Nørre Sundby var Forbedringerne ved Limfjordens Besejling derimod »gefundenes Fressen« for den her omhandlede Periodes Vedkommende.

Jævnsides med det Arbejde, Handelsforeningen udførte for at faa Besejlingsforholdene forbedrede, gik et lignende for gennem nye *Jernbaneanlæg* at knytte det noget fjernere Opland fastere til Byen. Saaledes nedsatte Foreningen 1882 en Komité (Emil Dyhr og I. Petersen), som fik til Opgave at sætte sig i Forbindelse med de allerede bestaaende nordjydske Jernbanekomitéer for at støtte dem i deres Arbejde, og en ikke ringe Virksomhed udfoldedes af de to Herrer, der deltog i adskillige Møder i Vendsyssel[1]) og Himmerland, men de politiske Forhold i 1880-erne medførte jo, at Bestræbelserne den Gang forblev resultatløse, og nægtes kan det heller ikke, at de øvrige Byer i Stiftet saavel som Amtsraadene stillede sig ret kølige til Sagen. Da Hobro-Løgstørbanen saa blev projekteret som Statsbaneanlæg, var det ikke uden Bekymring, at Foreningen saa dens Udgangspunkt fra Hovedbanen lagt saa sydligt, at den Arden—Løgstørbane, som man i de ovennævnte Komitéer havde arbejdet for, derved blev umuliggjort, og der skete 1886 Henvendelse fra Foreningen til Indenrigsministeriet, »Det forenede Venstre« og Landstingets

[1]) En Bane fra Frederikshavn til Præstbro var projekteret, men paa et Møde i Agersted Kro 16. April 1882 fik Aalborg Handelsforenings Delegerede Stemningen vendt mod en Bane til N. Sundby.

Parti af Aalborg vest for Pontonbroen. (1913.)

Finansudvalg om at lade Banen udgaa fra Arden eller et endnu nordligere Punkt, men til dette Ønske blev der som bekendt ikke taget Hensyn.

En anden for Aalborgs Forretningsliv vigtig Sag fandt derimod i de samme Aar en heldig Løsning, idet Byen blev sat i *Telefonforbindelse* med en Del af Oplandet, ligesom den selvfølgelig ogsaa fik indenbys Telefonnet. 1882 blev der nemlig af Byraadet udfærdiget en for 16 Aar gældende Koncession til et Konsortium bestaaende af Købmand P. Rechnitzer, Bankdirektør L. Hartvigson og Kæmner L. Godskesen med Eneret til Anlæg og Drift af et Telefonnet i Byen, og ved samme Tid fik Konsortiet, der som Participanter havde optaget Telegrafbestyrer L. Praëm og Landinspektør V. Seidelin, hvilke skulde paatage sig Anlæget og den tekniske Drift, lignende Koncessioner i Nibe, Løgstør og Hals samt forskellige Landsogne i Aalborg Amt. Konsortiet drev Telefonvirksomheden med økonomisk Fordel i ca. 14 Aar, men da der derefter krævedes betydelige Udvidelser, besluttede det sammen med andre jydske Selskaber at gaa ind i et stort jydsk Telefonselskab, som da var under Dannelse af et Udvalg med Apotheker F. Hoffmeyer, Grenaa, som Formand. Fra en ringe Begyndelse var Aalborg og nærmeste Omegn da naaet op paa et Abonnentantal af 405; et Antal der i den følgende Snes Aar tidobledes. Handelsforeningens Lokaler i Kompagnihuset blev 1884 forsynet med Telefon.

I 1880=erne sendtes der endnu fra Danmark, specielt fra Jylland, store Partier levende Svin til Hamburg, hvor de solgtes i det saakaldte aabne Marked til et Par stærkt konkurrerende Slagterier, og Flæsket blev derefter afskibet til England via London med rutegaaende Dampere, ligesom ogsaa en Del gik til Holland, Belgien og Østersøhavnene. Dette Forhold var som en Levning fra hin tilbagelagte Tid, da Hamburg ogsaa havde været Omsætningsplads for, hvad der af Kreaturer og Smør udførtes fra Jylland til England, en Stilling denne By jo havde mistet i 1860=erne, da de jydske Byer som forannævnt etablerede direkte Englandsruter, og at Landbruget ikke kunde have noget tjent ved denne Omvej for Salg af en saa vigtig Artikel som Svin, turde være indlysende. Vi ser derfor ogsaa, at der i de jydske Byer: Aarhus, Randers, Aalborg og Hjørring startedes Aktieselskaber med det Formaal i egne Slagterier at behandle Svinene og derefter direkte at eksportere Bacon til England; men vi ser tillige, at det allevegne var handelsinteresserede Mænd og ikke Landbrugets Udøvere, der tog Initiativet til Oprettelsen. For Aalborgs Vedkommende var Foregangsmændene i denne Sag Købmændene L. K. Kier, I. Petersen, P. Rechnitzer, Ed. T. Andersen, B. Worm samt Sagfører Knud Petersen m. fl., medens Flertallet af Landbrugets kendte Mænd i Egnen ikke støttede Sagens Gennemførelse her, hvilket

bl. a. fremgaar af det ret bekendte Faktum, at en af Spidserne kun vovede sig frem med en Aktietegning paa 250 Kr., og da første Rate, 10 pCt. heraf, var indbetalt, trak han sig tilbage.

8. Marts 1884 udsendtes Indbydelse til Aktietegning i et Svineslagteri i Aalborg; det skulde baseres paa en Slagtning af 100 Svin daglig, og Aktiekapitalen skulde være 150,000 Kr., hvoraf de 100,000 Kr. var tegnet forud. Fra engelsk Side og fra danske Kommissionærer i England vistes der ogsaa Foretagendet Interesse, og snart fremstod *»Aalborg Svineslagteri«*. Det gennemgik dog i den første Tid flere »Børnesygdomme«, saa Driften gav Underskud for Aktionærerne; men den store Virksomhed gavnede selvfølgelig Byen, og senere gik Foretagendet ogsaa bedre, saa der 1888, da Slagteriet solgtes til Firmaet I. D. Koopmann i Hamburg, kunde udbetales Aktionærerne en Dividende af 125 pCt. plus 4 pCt. Rente p. a. for den Tid, Slagteriet havde været i Gang. Salget gav forøvrigt Anledning til en heftig Kamp mellem Aktionærerne, inden Godkendelsen fandt Sted, foranlediget ved, at Philip W. Heymann sammen med C. F. Tietgen havde planlagt at købe samtlige danske Svineslagterier og Koopmanns Mærke (J. D. K.), hvilket Bestyrelsen for Aalborg Slagteriet ikke vidste; dette Køb lod sig nu vanskeligt udføre, og det blev som bekendt Firmaet Koopmann, der i Jylland blev det førende paa Svineslagteriernes Omraade, indtil Andelsslagterierne kom.

Var Landbostanden saaledes ikke særlig opsat paa at faa oprettet et Svineslagteri i Aalborg, var den det desmere paa at faa startet et nyt Pengeinstitut i Byen, hvor der dog efter 1880 var 3 Banker og 1 Sparekasse. Men Midten af 1880=erne var jo en politisk Kamptid, der ogsaa paa mange Maader satte sine Spor paa det økonomiske Omraade; en Frugt deraf var den i 1885 oprettede *Landbosparekasse*, og Stiftelsen af *Husmandskreditforeningen* 1880 var maaske heller ikke uden politiske Momenter, hvilket ogsaa tør gælde for den *Forbrugsforeningsbevægelse*, der i Firserne opkom paa adskillige Steder. Her i Byen var der særlig en Forening, der under Navn af *»Himmerland«* vakte Uro i Handelskredse; det var et Interessentskab af Landboere med Forpagter Brønnum, Gudumlund, i Spidsen, som 1887 begyndte at drive Køb og Salg af Foderstoffer, Markfrø og Kunstgødning efter en større Maalestok; men da Foreningen hvilede paa et andet Grundlag end Brugsforeningerne, og da dens Medlemmer ikke havde løst Næringsadkomst, indgav Handelsforeningen 3. Septbr. 1888 Klage til Politiet over dens Virksomhed, som formentes uberettiget, og Resultatet blev, at »Himmerland« opløstes efter at være bleven mulkteret.

Den Opmærksomhed, med hvilken Handelsstanden havde fulgt »Himmerland«s Virken, beredte imidlertid Handelsforeningen baade Overraskelser og Fortrædeligheder, idet det nemlig viste sig, at For=

eningens Medbestyrer og Kasserer Emil Dyhr selv var Medlem af »Himmerland«, og da hans Afgang som Bestyrelsesmedlem blev krævet, deltes Handelsforeningens Medlemmer i to Lejre, hvor atter det politiske Moment spillede en Rolle. En Styrkeprøve fandt Sted paa en ekstraordinær Generalforsamling 11. Septbr. 1888 og det nævnte Medlems Afgang fra Bestyrelsen blev da sat igennem med 36 Stemmer mod 23.

Kampen i 1888 mellem Handelsforeningens to Fraktioner medførte en ikke ringe Bitterhed, politisk farvet som den var. Den medførte endvidere, at Foreningens Formand, Bankdirektør L. Hartvigson, der kun havde fungeret som saadan siden Februar 1888, nu nedlagde sit Mandat.

Som Følge af, at Aalborgs Handelsstand havde ejet *Kompagnihuset* eller dets Forgænger *Gildehuset* fra Middelalderen af, havde Aalborg Handelsforening ingen tinglæst Adkomst paa Ejendommen, men da en saadan maatte anses for ønskelig, erhvervedes den 1883 ved Mortifikationsdom efter forudgaaende Indkaldelse af dem, der maatte have Indsigelse herimod at gøre. Den i 1847 opførte Bygning var imidlertid ikke længer tidssvarende, efter at hele Nytorvkvarteret var blevet moderniseret, og paa en ekstraordinær Generalforsamling 6. Juni 1888 blev det med ca. 50 Stemmer mod 1 vedtaget at nedrive det gamle Kompagnihus og opføre et nyt efter de fremlagte Tegninger, og Bestyrelsen fik Bemyndigelse til at anvende et Beløb af indtil 70,000 Kr. i dette Øjemed, ligesom der blev nedsat et Byggeudvalg bestaaende af Købmændene Georg Bendtzen, H. Klingenberg og I. Petersen.

Paa en Generalforsamling 30. Novbr. s. A. vedtoges det at forhøje den Sum, der var stillet til Bestyrelsens Raadighed i Byggeøjemedet, fra 70,000 Kr. til 90,000 Kr., forudsat at Bestyrelsen kunde skaffe Beløbet tilveje, og 14 Dage senere toges der fat paa Opførelsen af den nye Bygning, efter at den gamle var nedbrudt i Løbet af Sommeren. Imidlertid var der, medens Kompagnihuset »laa i Grus«, forefaldet et ret kuriøst Tilfælde, idet et forhenværende Medlem af Foreningen — en noget ekscentrisk Person — havde følt sig foranlediget til at paakalde Stiftamtets Indblanding i Anledning af, at Huset var nedrevet og to af Bestyrelsesmedlemmerne, som havde været med til at beslutte Ombygningen, var traadt tilbage, forinden de fornødne Midler til Genopførelsen var tilvejebragt. Stiftamtet sendte Klagen til Ministeriet, der dog efter at have forhørt, hvorledes Sagerne stod og hvem Klageren var, ikke fandt Anledning til at blande sig i Forholdene; her var jo ikke Tale om en Afhændelse af Foreningens Ejendom eller Forbrug af dens Kapitalformue (hvortil krævedes Magistratens Samtykke), saa Ministeriet havde næppe heller nogen Adkomst til at gribe ind. I Løbet af Aaret 1889 rejstes da det nye Kompagnihus, til hvilket Grundstenen blev nedlagt 14. Decbr. 1888[1]), og som indviedes 8. Decbr. 1889 med en Festmiddag, og i Anledning af Højtideligheden lod Foreningen paa sin Bekostning udgive en Afhandling af Overlærer D. H. Wulff: »Bidrag til Aalborg Handels Historie«, hvilken i det væsentligste tidligere havde været trykt i Samlinger til jydsk Historie og Topografi I R 7 Bd. Det paa Kompagnihusets Spir værende *Ur* blev skænket Foreningen af Købmand Carl Schmidt.

Bygningens Opførelse, der ledede s af Arkitekt Hoffmeyer, kostede 100,167 Kr. 79 Øre, og til Brandforsikring blev Huset vurderet for 124,000 Kr.

Pengene til Ombygningen tilvejebragtes ved, at der i Aalborg Bys og Omegns Sparekasse rejstes et 1. Prioritetslaan paa 65,000 Kr., hos en Privatmand i N. Sundby fik man et 2. Prioritetslaan paa 5000 Kr., og som 3. Prioritet lykkedes det ved et energisk Arbejde fra Bestyrelsens Side at rejse 24,500 Kr. paa Aktiebreve à 250 Kr. blandt Foreningens Medlemmer, hvorhos det endnu resterende Beløb ydedes som Tilskud af Foreningens Kassebeholdning. 1896 optoges der et 1. Prioritetslaan paa 75,000 Kr. i Ny jydske Købstadskreditforening, og hermed indfriedes Laanet hos Sparekassen, medens Resten medgik til Laanets Omordning, Reservefondsbidrag, Kurstab o. s. v., men 1903 foretoges en Ombygning af Fløjen ud mod Bispensgade, hvor der indrettedes 2. Butikker, og til Bestridelse af Udgifterne herved samt til Indfrielse af den ældre 2. Prioritet blev der 1903 atter optaget et 2. Prioritetslaan paa 19,000 Kr. i Aalborg Bys og Omegns Sparekasse. De ovennævnte Aktiebreve blev efterhaanden som Foreningens Status tillod det indløst ved Udtrækning.

Aarene 1884—1885 bragte som foran omtalt en Del Falliter og Betalingsstandsninger, og da Kreditorerne i et Bo jo almindeligvis kan opnaa størst Dividende, naar Skifteretsbehandling undgaas, opstod naturligt Ønsket om ogsaa her i Byen at faa oprettet en *Akkordkommission* i Lighed med dem, der allerede da var nedsatte i flere andre Byer; under Navn af »Aalborg Handelsforenings Administrations Udvalg« blev der da 16. Marts 1886 valgt en Kommission paa 7 Medlemmer, og Foranstaltningen viste sig heldig, idet flere Boer, som straks blev taget under Behandling, gav en betydelig større Dividende, end man ellers vilde have faaet.

Af de Sager, der stod paa Foreningens Dagsorden i Firserne, maa vi yderligere nævne Oprettelsen af et *britisk Vicekonsulat*, da det tidligere Konsulat ikke havde været besat i mere end 30 Aar; Foreningens Henstilling blev taget til Følge, og Konsulatet besattes

[1]) Under Grundstenen i Taarnets nordre Side nedsattes en Blyæske indeholdende et Dokument med Oplysning om Foreningen og dens Hus, endvidere et Eksemplar af Foreningens Love og en Christian IX.s Regeringsjubilæums Tokrone.

paany 1884. Endvidere forhandledes der 1885 om Oprettelsen af et *Markfrøkontor* for at modvirke det overhaandtagende Salg af udenlandsk Markfrø ved omrejsende Agenter, 1885 om *Kommissers* og

Kompagnihuset 1913.

Lærlinges Fritid (Lukning Kl. 9 Aften og hele Søndagen fra Kl. 9 Fm.), og der korresponderedes med forskellige Myndigheder og Direktioner om Emner som: *Havnetrækbanen, Toldboden, Postkontorets*

Lukketid, *Vareskure* ved Havnen, *Markeder, Jernbanens* Godsekspedition, *Købmandshandel* paa *Egholm* (som Ø var den ikke underkastet Læbæltebestemmelsen), *Telefonbetjeningen, Dampskibsfarten* o. a.

En Del Spørgsmaal af mindre lokal Natur har selvfølgelig ogsaa været fremme i disse Aar, men da det overvejende Antal af dem har passeret den i 1883 oprettede *»Forening af jydske Handelsforeninger«* og er omtalt i denne Forenings Jubilæumsskrift fra 1908, forbigaas de her, idet vi minder om, at Aalborgkøbmanden, Etatsraad L. K. Kier var Ordfører for den Deputation til Kongen (angaaende Besættelsen af Generalkonsulatposten i London), som egentlig gav Stødet til Dannelsen af Foreningen af jydske Handelsforeninger, hvilken senere blev ændret til *Centralforeningen* af jydske Handelsforeninger, og at Aalborg Handelsforenings Formand, Ed. T. Andersen, var Medstifter af Centralforeningen, i hvis Bestyrelse han er bleven efterfulgt af Aalborgkøbmændene Etatsraad L. K. Kier, Konsulerne B. Worm, N. K. Strøyberg, P. Rechnitzer og M. Kragelund. Forøvrigt var der allerede i 1870-erne lejlighedsvis Samvirken mellem forskellige Handelsforeninger angaaende Spørgsmaal af videregaaende Interesse for Standen.

Konsul B. Worm var et meget aktivt Medlem af Centralforeningens Bestyrelse, men ogsaa Aalborgforeningens Delegerede har ofte paa Aarsmøderne indledet Diskussion om forskellige Spørgsmaal vedrørende Handel og Søfart; vi kan i saa Henseende særlig nævne d'Hr. Købmand Georg Bendtzen, Konsul P. Rechnitzer, Konsul Hans Larsen og Konsul M. Kragelund.

I Slutningen af 1880-erne var det jo, at vort Mejerivæsen tog saa stort et Opsving gennem Anlæg af Andelsmejerier, og i nøje Sammenhæng med den forbedrede og stærkt forøgede Smørproduktion kom den tiltagende Svineproduktion. I det nærmest foregaaende Tiaar havde Landmændene anvendt deres hjemmeavlede Korn til Kreaturfedning, men nu toges store Markarealer ind til Dyrkning af Rodfrugt, samtidig med at Svinefedningen og forøget Mælkeribrug stillede større Krav i Retning af Kraftfoder, og over for dette voksende Forbrug af Korn og Foderstoffer slog vor indenlandske Kornavl ikke til; men Danmark blev — hvad vore Forfædre sikkert vilde have forsvoret — et kornimporterende Land.

Disse Forhold er jo saa velkendte for enhver, at det er unødvendigt her nærmere at paapege Udviklingens Gang, men for Byerne og særlig da for de større Havnebyer medførte Landbrugets tiltagende Begær for Foderstoffer, Mejeri- og Landbrugsmaskiner, Dampkul, Olie, Byggematerialier o. s. v. en kraftig Opblomstren, der yderligere fik Næring, da der endelig blev saa smult Vande efter det politiske

Stormvejr, at de Jernbanelove, som der i en Snes Aar havde været arbejdet paa, kunde gennemføres.

For Aalborgs Vedkommende danner Aaret 1896 paa en Maade Skel, thi den første af de nordjydske Privatbaner, *Fjerritslevbanen*, begyndte sin Virksomhed i Foraaret 1897, og derefter fulgte 1899 *Sæbybanen og Aarsbanen*, 1900 *Hadsundbanen* og 1910 *Aars-Hvalpsundbanen*, og vi kan formentlig derfor have Interesse af at betragte nogle statistiske Opgørelser fra Tiden før og efter 1896; men det maa jo dog haves i Erindring, at disse ret omfattende Baneanlæg var under Arbejde i flere Aar og derfor ogsaa paa flere Maader øvede Indflydelse paa Statistikken for de nærmest foregaaende Aar.

Indbyggerantallet i Aalborg Kommune var

1890:	19,503.	1902:	28,988.
1896:	24,955.	1904:	30,475.
1897:	26,904.	1906:	31,173.
1898:	28,730.	1908:	32,002.
1899:	30,123.	1910:	32,992.
1900:	30,708.	1912:	34,671.

Vi ser, at med 1898 sluttede den stærke Opgang i Folketallet, og et lignende Billede faar vi ved at betragte *Assurancesummen* for Byens Bygninger, den var

1890:	21,27 Mill. Kr.	1902:	39,57 Mill. Kr.
1896:	27,40 » »	1904:	41,15 » »
1897:	20,60 » »	1906:	40,59 » » [1])
1898:	32,45 » »	1908:	43,31 » »
1899:	35,69 » »	1910:	46,03 » »
1900:	37,38 » »	1912:	50,92 » »

Borgernes *Indkomster* var

1890:	5,30 Mill. Kr.	1902:	8,61 Mill. Kr.
1896:	7,12 » »	1904:	8,70 » »
1897:	7,84 » »	1906:	9,63 » »
1898:	8,23 » »	1908:	11,52 » »
1899:	8,62 » »	1910:	11,77 » »
1900:	8,85 » »	1912	12,45 » »

Aalborgs Handelsflaade (Skibe over 4 Reg. Tons).

1870: 63 Sejlskibe (4453½ T.) 1 Dampskib (20½ T.), ialt 64 Skibe 4474 Reg. Tons.

1880: 78 Sejlskibe (4114½ T.), 5 Dampskibe (353 T.), ialt 83 Skibe: 4467½ Reg. Tons.

1890: 102 Sejlskibe (3563 T.), 10 Dampskibe (2453 T.), ialt 112 Skibe: 6016 Reg. Tons.

[1]) Statens Bygninger udgik.

1900: 93 Sejlskibe (2107 T.), 10 Dampskibe (3321 T.), ialt 103 Skibe: 5428 Reg. Tons.

1910: 79 Sejlskibe (2167 T.), 16 Damskibe (6749 T.), 12 Motorskibe (149 T.), ialt 107 Skibe: 9065 Reg. Tons.

Aalborg Toldsteds Indtægter[1]) (efter Fradrag af Told- og Afgiftsgodtgørelse samt Krigsskat) var:

1860:	ca.	337,000	Kr.
1870:	»	471,000	»
1880:	»	654,000	»
1889:	»	1,019,000	»
1896:	»	1,384,000	»
1900:	»	1,596,000	»
1911:	»	1,955,000	»

Indførslen fra Udlandet ved Aalborg Toldsted[1]) (for nogle af de vigtigste Varesorters Vedkommende):

Uformalet	1870 Tons	1880 Tons	1890 Tons	1896 Tons	1900 Tons	1909 Tons	1911 Tons
Korn	170[2])	6,100	9,300	11,400	48,300	56,700	61,300
Klid	120	800	4,200	4,500	6,000	8,700	6,300
Oliekager ..	30	360	1,800	1,400	7,350	53,300	64,400
Stenkul	12,750	21,300	39,100	84,000	121,200	210,600	215,000
Petroleum[3])	45	375	840	1,850	740	500	1,440
	m^3	m^3	m^3	m^3	m^3	m^3	m^3
Tømmer ...	19,800	29,400	36,300	46,500	40,000	59,600	86,900

Foranstaaende Tal er for Overskuelighedens Skyld noget afrundede, og de har, som foran bemærket, *ikke* absolut Gyldighed for *Aalborgs* Vedkommende, da Indførslen til *N. Sundby* er medregnet. Imidlertid vil de dog kunne tjene som Illustration til, hvad der i det foregaaende er berettet om Aalborgs Opkomst i den sidste Del af det 19 og Begyndelsen af det 20 Aarh., idet Indførslen til N. Sundby var — om end ikke ubetydelig saa dog heller ikke af et saadant Omfang, at den forstyrrer Billedet væsentlig. Dette vil blandt andet kunne ses af, at der i Aaret *1912* over *Aalborg Havn* alene indførtes ca. 60,800 Tons *Korn*, ca. 5,800 Tons *Klid*, ca. 61,000 Tons *Oliekager*,

[1]) Det bemærkes, at *N. Sundby* hører under Aalborg Toldsted, men det er dog først i den sidste Snes Aar, at der behøves at tages Hensyn hertil, hvad Statistikken angaar.

[2]) 1 Ton = 1000 kg. Hvor Statistikken angiver Tønder, er der her regnet Korn à 100 kg, Kul à 140 kg pr. Tønde.

[3]) Undertiden er der via København tilført Byen en Del Petroleum, som altsaa ikke er opført i Statistikken.

ca. 234,000 Tons *Stenkul,* ca. 52,000 M^3 *Tømmer* og 1,900 Tons *Petroleum.*

Det kunde maaske have haft sin Interesse for adskillige af Læ⸗serne at betragte Indførslens Stigning for flere andre Artikler end de her nævnte, idet jo Indførslen af Jern, Manufakturvarer, Tobak, Olier o. a. ogsaa er betydelig, men i Statistikken er der for Jerns Vedkommende store Svingninger, fremkaldte ved Tilførsel af Jernbaneskinner, hvorfor Tallene vil være misvisende i en almindelig Oversigt som denne, og for Tobaks Vedkommende skelnes der til Tider i Statistisk Tabelværk mellem Raatobak og fabrikeret Tobak, medens disse to Artikler til andre Tider angives under et; for Ma⸗nufakturvarer er der lignende Vanskeligheder.

Hvad *Udførslen* herfra angaar, bestod den naturligvis i Tiaarene omkring Aar 1900 for den overvejende Del – i hvert Fald naar hen⸗ses til Værdien – af *Landbrugsprodukter* som *Smør, Æg, Kød, Flæsk, Slagteriaffald og Kartofler,* der dog for Størstedelen eksporteredes uden den aalborgske Handelsstands Medvirken, men Byens Indu⸗stri var dog ogsaa omkring Aar 1900 kommen godt med i Hen⸗seende til Udførsel; der afskibedes saaledes fra Aalborgs 3 Cement⸗fabrikker betydelige Kvanta *Cement* saavel til europæiske som til oversøiske Lande, og det samme gælder saavel *slemmet Kridt* som *Raakridt* fra Byens store Kridtværker.

I Aaret 1900 udførtes der fra *Aalborg Toldsted* 9,160 Tons *Cement,* men 1911 var Udførslen af denne Vare steget til ca. 135,000 Tons (à 1000 kg), og sidstnævnte Aar var Udførslen af *Kridt* (slemmet og raa) over 52,000 Tons.

Endvidere eksporteredes der til England ret betydelige Partier *Halmbaand* fra »Aalborg Halmvarefabrik«, og *»Harald Jensens Akva⸗vit«,* var jo skattet »i alle de Riger og Lande, hvorhen den i Verden fo'r«.

At Byen ogsaa var rustet til at gaa Fremtiden i Møde, da der omkring Aar 1900 gennem det nye Banenet aabnedes den Mulig⸗heder for at vinde frem, ser vi af, at Sejlløbet over Hals Barre som foran nævnt blev uddybet fra 17–22 Fod i Aarene 1897–1899, og Handelsforeningen havde sammen med Landboforeningen 1891 foran⸗lediget, at der gaves ministeriel Tilladelse til Oprettelsen af det senere saa bekendte *Kreaturmarked* ved Havnen (Tirsdagsmarkedet)[1].

Endvidere havde Byen faaet en hel Del nye *Fabrikker,* og ad⸗skillige af de allerede bestaaende var blevet betydeligt udvidede; vi kan nævne »Aalborg Portland Cementfabrik« ved Rørdal (1889), Cementfabrikken »Danmark« (1897), Cementfabrikken »Norden« (1899),

[1] Handelsforeningen og Haandværkerforeningen arbejdede ogsaa (1890) paa at faa *Pinsemarkedet* genoprettet, men saaledes, at kun Byens Borgere maatte have Udsalg der; Planen strandede dog paa Byraadets Modstand.

de forenede Tekstilfabrikker (1898) en Sammenslutning af de tidligere Wibroeske Virksomheders Væverier og Etatsraad Langers Tekstil⸗fabrik, Aalborg Oliemølle (1891), Aalborg Margarinefabrik (1892), Halmvarefabrikken (udvidet 1899), et nyt Glasværk (1898), Soda⸗fabrikken (1897), Kragelunds Fabrikker (udvidede 1900), Abels Salt⸗værk (1891), Obels Tobaksfabrikker (udvidede 1897), det nye Aktie⸗bryggeri (1897), Sæbefabrikken (1897) og Buaas' Fabrikker (1886), Svovlsyre⸗ og Superfosfat Fabrikker (1907) o. fl., og endelig maa nævnes, at Byen 1898 fik et nyt Pengeinstitut, *»Aalborg Hypothek⸗forening«,* i hvis Oprettelse adskillige af dens Købmænd var stærkt interesserede.

Hvad de industrielle Virksomheder angaar, kan vi ikke i denne historiske Redegørelse undgaa at skænke Aalborg *Cement⸗ og Kridt⸗industri* en lidt nærmere Omtale, thi dels spiller den en betydelig Rolle i Byens og Omegnens hele Økonomi, og dels er den saa lokalt farvet, paa samme Maade som Sildefiskeriet var det i ældre Tid.

Gennem ca. 100 Aar havde Interessen for vore Højmosers Udnyttelse i industrielt Øjemed været fremme, da Aalborg⸗Købmanden, Konsul *Hans Holm* i Midten af 1880erne fik et Interessentskab startet til rationel Udnyttelse af »Lundergaards Mose« i Jetsmark Sogn, skønt Sporene fra et i 1870erne forulykket Selskab, der var dannet i samme Øjemed, virkede skræmmende.

Der havde i Aarenes Løb været mange Projekter fremme angaa⸗ende denne Mose saavel som den store Vildmoses Omdannelse til Industriprodukter, og selv om man endnu ikke som senere var naaet til Forsøg paa at omdanne Mosejorden til Sprit, havde man dog haft Planer om at lave Glas, Papir og andet af den, og en tidligere Ejer af »Lundergaards Mose«, I. C. Salicath, havde ogsaa omgaaedes med Tanken om at anlægge en Cementfabrik i Mosens Udkant, hvor Kridt⸗ og Lerlag naar op til Overfladen.

Moseindustrien og Mosekulturen her blev en Skuffelse for Konsul Holm som for de andre Interessenter; men antagelig er han ved en Syslen med Planer om, hvorledes Mosearealet bedst kunde udnyttes, kommen paa den Tanke, at der ved de mægtige Kridt⸗ og Leraf⸗lejringer i Aalborgs Nærhed var bedre Betingelser til Stede for Anlæg af en Cementfabrik end i »Lundergaards Mose«, og fra Idé til Hand⸗ling var der ikke langt for den energiske, initiativrige, men maaske nok lidt sangvinske Mand.

Han kom her ind i intimt Samarbejde med sin Skolekammerat, Ingeniør F. L. Smidth, der desværre tidligt døde, men det store Firma F. L. Smidth & Co. har senere udviklet Cementindustrien til den betydelige Størrelse, den nu har.

Holm fik Prøver af Ler og Kridt afsendt til Tyskland til Under⸗søgelse af derværende Cementfabrikanter, og da Resultatet var meget

tilfredsstillende, var Holm snart ude i et anspændt Arbejde for at overbevise sin Samtid om, at det ikke alene var »Guld, men »Diamanter«, som laa gemt i Bankerne derude ved Rørdal. Etatsraad Holm sled sig op i Arbejdet for at faa Cementfabrikken ved Rørdal anlagt og for, da de vanskelige Tider for Cementindustrien omtrent samtidig indtraadte, at holde Foretagendet oven Vande; han naaede hverken at se noget pekuniært Udbytte deraf eller at se den mægtige Udvikling, Cementfabrikationen ved Aalborg og N. Sundby fik, men han bør her mindes som Grundlægger af den. 1889 stiftedes paa hans Initiativ »Aalborg Portland-Cementfabrik«, hvis Fabrikationsvirksomhed kom i Gang i Foraaret 1891; i Efteraaret 1897 traadte Cementfabrikken »Danmark« i Virksomhed, og 1901 kom hertil Cementfabrikken »Norden« vest for Aalborg, medens der paa Limfjordens nordlige Bred i senere Tid er oprettet to Cementfabrikker, nemlig »Nørre-Sundby Portland-Cementfabrik« (1906) og »Dansk Andelscementfabrik« (1913).

Kridtindustrien ved Aalborg er af ældre Dato end Cementindustrien, idet den kan føres tilbage til 1870erne, da »Nørre Flødals Fabrikker« i Svendstrup Sogn anlagdes, men i indeværende Aarhundrede er den betydeligt udvidet gennem »Aalborg Kridtslemmeri« og Strøybergs Kridtbrud.

Nægtes kan det jo ikke, at der i 1890erne var for megen Byggespekulation her i Byen, og da Pengemarkedet i Slutningen af Aarhundredet strammedes stærkt som Følge af Krigsforholdene i Udlandet, fik de Folk Ret, der havde hævdet, at Byggeriet forceredes mere end sundt var; det blev vanskelige Tider for mange, og der kom nogen Tids Stagnation, men hurtigere, end man egentlig turde have ventet, gik det igen fremad, og skønt vi jo i 1907–1908 atter havde en kritisk Tid (Bankmisèren). som selvfølgelig mærkedes her som over det hele Land, kan man vel i det Hele og Store sige, at Aalborg i Aarene 1900–1913 havde en jævn og sund Udvikling, og at dens Handel og Industri havde god Trivsel; enkelte Grene af Statistikken viser vel ikke saa megen Fremgang, som man skulde formode, det gælder saaledes Angivelserne for Folketal, Indkomst og Bygningsassurance, men vi maa her erindre, at der just i disse Aar opstod en hel Række Forstæder (Hasseris Villakvarter, Vejgaarden, Arbejderbyen ved Rørdal, Villakvarteret ved Kærvejen o. fl.) uden om Bykommunen, og at Beboerne dér jo overvejende har deres Erhverv i Aalborg.

Den, der ikke havde set Byen i en Aarrække, men gensaa den 1913, vilde sikkert fristes til at udbryde: »Se, alt er blevet nyt«; Aalborgs ældste og noget skumle Kvarter havde for en stor Del maattet vige for at give Plads for en bred og luftig Boulevard, og saa at sige alle Byens offentlige Bygninger var erstattet med nye

og monumentale, en ny *Toldbod* blev opført 1900, efter at Handelsforeningen 1897 havde lagt sig i Selen derfor, en ny *Banegaard* anlagdes 1902, en ny *Administrationsbygning* 1912, den gamle *Fattiggaard* blev 1912 afløst af Komplekset »St. Jørgensgaard«; Byen fik flere nye Kirker og *Skoler*, nyt *Hospital* (1913), et kommunalt *Alderdomshjem* (1901), senere udvidet, og det ældgamle *Posthus* blev 1909 afløst af en i alle Henseende tidssvarende Bygning, i hvilken Post-, Telegraf- og Statstelefonvæsenet fik Lokaler. At Byen fik Lov at beholde sit Posthus paa den gamle centralt beliggende Plads tør Handelsforeningen sikkert tilskrive sig en stor Del af Æren for, thi efter at Foreningen 1899 havde taget Arbejdet for et nyt og tidssvarende Posthus paa sit Program, besluttede Regeringen 1902 at omdanne den gamle Stationsbygning til Posthus, hvad der vakte stor Modvillie i Forretningskredsene, fordi den gamle Station jo laa i Byens sydlige Udkant. Der udfoldedes fra Foreningens Side et energisk Arbejde for at faa Planen omstyrtet, og efter at man havde søgt Støtte hos Landstinget, lykkedes det ogsaa at faa det nye Posthus opført paa det gamles Plads, saa man slap med i det Par Aar, Byggearbejdet stod paa, at være henvist til et midlertidigt Posthus paa den gamle Banegaard.

Der blev ogsaa i Aarene omkring 1900 oprettet flere fremmede *Konsulater*, saa der fandtes tysk og østerrig-ungarsk Konsulat samt Vicekonsulater for England, Rusland, Frankrig, Italien, Sverige, Norge, Nederlandene, Portugal, Chile, St. Domingo og Brasilien.

Endnu kan nævnes, at Byen fik kommunalt *Gasværk* og *Elektricitetsværk* og 2 nye *Apotheker*, at den ligeledes blev »up to date« med Hensyn til *Kiosker, Automobiler* o. a. siger sig selv, men det samme gjaldt da ogsaa Skattebyrden, og det er jo ikke enhver givet at hente Resignation fra det gamle Visdomsord i »Den Frisindede«s A. B. C. (1840): »Kamel og Borger skabte ere – til store Byrder frem at bære«; i 1864 svaredes der af Byens ca. 10,400 Indbyggere ca. 106,000 Kr. i Kommuneskat, 1912 havde Aalborg 34,700 Indbyggere, men de paalignede Skatter til Kommunen var ca. 812,000 Kr., i samme Tidsrum steg Borgernes Indkomster dog fra ca. 2 Mill. Kr. til ca. $12^1/_2$ Mill. Kr.

Noget politisk Stade indtog Foreningen ikke, men den arbejdede ofte sammen med Haandværkerforeningen for, at disse Foreninger, der repræsenterede Byens bærende Erhverv, fik en passende Repræsentation inden for Byraadet, og indtil henimod Midten af 1890-erne stod Foreningen da ogsaa i et saadant Forhold til Bystyrelsen, at den paa mange Maader kunde gøre sin Indflydelse gældende, og at den blev taget paa Raad med, naar der skulde træffes Afgørelse i Sager vedrørende Byens Handel og Skibsfart. Senere har Tidens

demokratiske Tendens medført, at Byens Storindustri og Storhandel næppe har haft en Indflydelse paa Bystyret, som svarer til disse to Faktorers Betydning for Aalborgs Erhvervsliv.

I Forbindelse med, hvad her er sagt om Foreningens Stilling til Bystyrelsen, tør man vist – da det sikkert nu kan ske uden at vække bittre Minder hos nogen – erindre om en Episode, som forefaldt 1890. Det var da det nyoprettede Blad »Aalborg Amtstidende«s unge, energiske Redaktør Wilh. Lassen søgte at vække Opmærksomhed for Bladet gennem en Artikelserie »kommunale Portrætter«, hvori han, eller hans Redaktionssekretær, paa en noget satyragtig Maade gjorde Bukkespring mod Byens »gamle Guder«.[1]) Sligt var ikke før hørt eller set i vor ærværdige By, og da Foreningens Formand, Etatsraad L. K. Kier, var en af de haardest angrebne, stillede 32 af Foreningens Medlemmer Forslag til Bestyrelsen om, at den skulde henstille til sine Medlemmer at afbryde enhver Forbindelse med det nye Blad. Amtstidendes Ejer (Herman Bing) ønskede imidlertid Striden bilagt, og der nedsattes et Udvalg til at forhandle med ham derom.

I Aarene 1893–94 vakte det overalt i Landets Handelskredse stor Ængstelse, at en ny og tilsyneladende stærk *Brugsforeningsbevægelse* dukkede op under Navnene »Frejr« og »Nordisk Husholdnings Stores«; Kampen mod dem optoges straks med stor Energi af de forskellige Handelsforeninger, og det lykkedes denne Gang at faa »Gespensterne« nedmanede, men senere fik Købmandsstanden andre og endnu mægtigere Fjender at kæmpe mod i »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger«, »Jydsk Andels Foderstofforretning«, Andelscementfabrikken og Andelskulimporten; som Modvægt dannedes store Aktieforetagender saavel paa Industriens som Grovvarehandelens Omraade, og vi oplevede atter en »Kompagniernes« Tid.

I de første Aar af det 20. Aarhundrede kom den Ytring flere Gange frem paa Foreningens Møder, at det næppe vilde være til Skade for Handelsstanden eller Byen i sin Helhed, om man imødekom det fra de omliggende Landkommuners Side fremsatte Ønske om at ophæve *Læbæltet,* og paa et Diskussionsmøde i Foreningen 28. Juni 1906 blev der foretaget Afstemning derom blandt Foreningens Medlemmer; det viste sig da, at 83 stemte for Ophævelsen, 16 undlod at stemme, og kun 12 stemte imod. Ved Byraadets Foranstaltning blev Læbæltet derefter ophævet fra 1. Januar 1907, og i det Hele synes der at have været Tilfredshed dermed.

Udelt Bifald vakte det, at det 1911 omsider lykkedes Foreningen at faa det generende og tidsspildende *Toldeftersyn* ved *Hals* ophævet; Sagen havde staaet paa Foreningens Program i mange Aar, og der var ofret meget Arbejde paa den. Ogsaa for *Forbedring af Gennemsejlingsforholdene ved den faste Bro* arbejdede Foreningen i adskillige Aar, inden det førte til noget Resultat, men omsider anskaffede Statsbanerne mekanisk Drivkraft til Svingbroen.

[1]) Særtryk af »Aalborg Amtstidende« 1890.

Det lyder næsten lidt komisk, at efter at det i Midten af 1880-erne var lykkedes Foreningen at faa Toldboden til at anskaffe Telefon, arbejdede den i samfulde 15 Aar paa at faa Jernbanestationens Godsafdeling forsynet med en saadan, og da det bevilgedes 1899, skulde Aalborg og N. Sundby Handelsforeninger endda afholde Udgifterne derved; – de smaa Reformer er undertiden de vanskeligste at faa gennemført.

I det 17. Aarhundrede havde Aalborg som foran omtalt en *Navigationsskole* i Skolegade, den blev senere flyttet til »Bombebøssen«s Ejendom ved Nyhavn, men da Kommunen fik Anvendelse for Pladsen her, fik Skolen Lokale i en Kommunen tilhørende Ejendom i Korsgade, og her holdtes den i et Par Aar. Lokalerne var utilfredsstillende, og da det paahvilede Kommunen at skaffe Skolen Husly, blev der 1894 opført en ny Bygning dertil paa Kastetvej efter at et Forsøg, der 1891 gjordes fra Københavns Side paa at faa alle Landets Navigationsskoler samlede der i en stor Fællesskole, var mislykkedes, bl. a. fordi Aalborg Handelsforening og Byens søfartsinteresserede Kredse satte sig stærkt derimod. Attentatet paa Provinsernes Navigationsskoler er jo senere genoptaget, og nu med mere Held.

Af de Emner af mere lokal Art, der i Aarene omkring 1900 har været til Behandling i Foreningen, kan yderligere nævnes *Udvidelse af Toldbodens Ekspeditionstid,* Oprettelse af en *Arbejdsgiverforening ved Aalborg Havn,* Foreningens Stilling til *Handels og Kontormedhjælperforening, en Indskrænkning af Kreditgivningen,* Oprettelse af nye *Dampskibslinier, Telefonbetjeningen* og Anlæg af en *Vestkysthavn,* der naturligvis ikke ønskedes af Aalborgs Handelstand, efter at Byen havde kostet saa meget paa Modernisering af sin egen Havn. Endvidere førtes der ofte Diskussion om forskellige af de af Regering og Rigsdag behandlede *Lovforslag,* og navnlig gav Loven om Handel med Gødning og Foderstoffer, der traadte i Kraft 1. Jan. 1899, Anledning til, at de nordjydske Foderstofhandlere samledes i Aalborg 28. Oktbr. 1898 efter Foreningens Indbydelse og vedtog ensartede Regler for Køb og Salg af Foderstoffer.

Handelsforeningen afgav ogsaa efter Anmodning fra inden- eller udenbys Side sit *Responsum* i en Mængde Spørgsmaal vedrørende Handel og Søfart, og ligeledes ydede den ofte økonomisk Støtte til *Smørudstillinger, Fællesdyrskuer, Jernbaneprojekter,* o. a.; ja, det kan vist siges. at enhver Sag, der kunde faa Betydning for Byens Udvikling og Trivsel, fandt beredvillig og virksom Støtte hos Foreningen.

Angaaende Handelsforeningens indre Historie i disse Aar kan endnu tilføjes, at *Medlemsantallet* 1891 naaede sit Maximum, da det var 199; samme Aar udtraadte imidlertid en Del Medlemmer fra N. Sundby, fordi de stiftede egen Organisation under Navn af Nørresundby Handelsforening, og Medlemsantallet var derefter i Nedgang i nogle Aar.

1895 fremkom der et Tilbud fra de udtraadte N. Sundbymedlemmer og nogle flere Købmænd fra denne By, ialt 13, om at indtræde i Foreningen, hvis den vilde give en af dem Sæde i Bestyrelsen eller lade dem selv vælge et Medlem af Sundbygruppen til at supplere den; men da Opfyldelsen af et saadant Krav krævede en Ændring af Foreningens Love, og da der ikke blandt Medlemmerne var Stemning for at søge den tilvejebragt, blev Tilbudet ikke modtaget.

1894 begyndte Foreningen at lade afholde *Foredrag* nu og da for sine Medlemmer om saadanne Emner, som maatte antages at være af speciel Interesse for dem.

Paa den *internationale Handelskongres* i Philadelphia 1899 var Foreningen den eneste danske Handelsforening, der efter Indbydelse lod sig repræsentere; dens Udsending var Købmand *H. M. Brunn.*

Det tiltagende Arbejde med Foreningens Administration og den stærke Forøgelse af de under Bestyrelsens Ressort værende Understøttelsesmidler nødvendiggjorde 1908, at der ansattes en lønnet *Sekretær* til Hjælp for Formanden og Kassereren. I Følge Instruksen overdroges det til Sekretæren at føre Medlemsprotokollen, at udskrive Kontingentregninger og at udfærdige Fortegnelse over de Medlemmer, der midlertidig var fritagne for at svare Kontingent, og over samtlige Legatnydende; ligeledes skulde han udfærdige alle Detailler med Hensyn til Fundatser, Lejekontrakter og Prioritetsforhold og sørge for Anskaffelse og Autorisation af Foreningens Bøger og Protokoller m. v.

I Sommeren 1881 fejrede Foreningen sammen med det broderlige Skydeselskab 450-Aars Jubilæet for Oprettelsen af »Guds Legems Lav« eller »Papegøjegildet«; 24. Marts 1900 mindedes man ved en selskabelig Sammenkomst 150-Aarsdagen for Oprettelsen af Lavsvedtægten af 1750, og 5. Maj 1901 højtideligholdtes som 250-Aarsdagen for det gamle Gildes Omdannelse til »Kompagni«, ligesom Foreningen til Minde om sidstnævnte Forandring lod udgive et Skrift »Guds Legems Lav eller Papegøjegildet i Aalborg«, i hvilket Forfatteren, Overretssagfører Jul. Bendtzen, gav en udmærket Fremstilling af Middelalderens Gildevæsen i Almindelighed og det aalborgske Guds Legems Lavs Historie i Særdeleshed.

Endvidere fejredes 27. Oktober 1913 Halvtredsaarsdagen for »Aalborg Handelsforening«s Oprettelse, idet Frederik 7. som foran nævnt nævnte Dag 1863 havde stadfæstet de Vedtægter for den nye Forening, som var affattet af det gamle Lav.

Jubilæumsfesten, der fik et meget stilfuldt Forløb, overværedes af Repræsentanter for Handelsministeren, Grosserersocietetet, Central-Foreningen af jydske Handelsforeninger m. fl.

IX.

1914—1931.

DA Handelsforeningen i Efteraaret 1913 fejrede sit 50 Aars Jubilæum, og Medlemmerne ved denne Lejlighed lod Blikket glide tilbage over den svundne Tid, der stort set viste en jævnt fremadskridende Udvikling saavel paa det samfundsmæssige som paa det erhvervsmæssige Omraade, var der ingen, der forestillede sig, at denne Tingenes Tilstand snart skulde forandres.

Og dog var der hin Dag for den opmærksomme Iagttager et Varsel fremme om, at en ny Tid var i Frembrud, — i hvert Fald paa det sociale Omraade. To Kvinder havde nemlig begæret sig optaget i Foreningen i Henhold til dens Vedtægter § 2 b. og havde anmeldt Deltagelse i Jubilæumsfesten. Indenfor Bestyrelsen vakte denne Anmeldelse nærmest Bestyrtelse, thi siden 1680, da »Kompagniet« blev nyindrettet »aleeneste af Mands Personer«, havde ingen Kvinde deltaget i Lavets eller Foreningens Sammenkomster qva Medlem, selv om enkelte erhvervsdrivende Kvinder havde bevaret den af deres afdøde Mand opnaaede Medlemsret og stod som en Art passive Medlemmer. At kvindelige Medlemmer kunde ønske at deltage i Foreningens Anliggender som Valg, Sammenkomster o. s. v., havde man aldeles ikke tænkt sig, og Bestyrelsen var noget betænkelig ved at tilstede dem Adgang til Festen. Man raadførte sig med Foreningens juridiske Konsulent; men Ordet »Enhver« i Vedtægtens § 2 kunde jo ikke fortolkes som »enhver Mandsperson«. Saa stak Bestyrelsen Sværdet i Bælgen, de to Damer mødte til Festligheden, hvor den ene endda holdt Tale, — jo sandelig, en ny Tid var i Frembrud!

Faa Maaneder efter — i Sommeren 1914 — lød der langt borte i Serbien et Skud, affyret af en ung Student, og det stak Verden i Brand — vel den frygteligste, der nogensinde har ramt Menneskeheden; den væltede Riger og Troner og satte sine Mærker over den ganske Jord saavel i politisk og økonomisk Henseende som i social og kulturel Henseende.

Med Skudet i Serajevo indledede et nyt Tidehverv.

Det er ikke Opgaven i denne Skildring af Aalborg Handelsstands Historie at fremkomme med en Redegørelse for de Foranstaltninger af mangfoldig Art, der blev truffet under den langvarige Krig for at sikre saavel vor Neutralitet som Landets Forsyning med de nødvendige Forbrugsartikler; men da disse Foranstaltninger i saa høj Grad kom til at indvirke paa Handelsforholdene, kan de dog heller ikke helt forbigaas.

Som Følge af Danmarks Beliggenhed midt imellem de to krigsførende Magtgrupper maatte Regeringen i Henseende til Landets Økonomi og de Indgreb i den, som efterhaanden maatte foretages, medens den langvarige Krig stod paa, først og fremmest tage Hensyn til de Betingelser, som blev os dikteret af de krigsførende Magter, og til, at den ligelige Neutralitet fra vor Side ogsaa gennemførtes paa det økonomiske Omraade; vor hele Stilling saavel i militær Henseende som i økonomisk var jo meget udsat, — vort Erhvervsliv fordi det mere end de fleste andre Landes er afhængigt af Indførsel af Raaprodukter og Hjælpestoffer til Landbrug og Industri og Udførsel af Landbrugsprodukter[1]).

Det var derfor en bydende Nødvendighed for Regeringen under Krigen at træffe en Række økonomiske Foranstaltninger, som ikke altid fandt fuld Forstaaelse hos Befolkningen, og som heller ikke altid faldt i dens Smag; men Regeringen var som oftest afskaaret fra at give Offentligheden en nøjere Forklaring, fordi de dybereliggende politiske Aarsager (af udenrigs-politisk Art) kun sjældent kunde omtales offentligt.

I Aug. 1914 fastslog et »Kongeligt Budskab«, at Danmark vilde holde sig strengt neutralt under Krigen, og ved Lov af 6. og 7. Aug., efter at England 4. Aug. havde erklæret Tyskland Krig, udstedtes der Udførselsforbud for en Række Landbrugsprodukter og andre Varer, ligesom Regeringen fik Bemyndigelse til at træffe Foranstaltninger til Regulering af Priserne paa Levnedsmidler og Varer, i hvilken Henseende der udnævntes »Den overordentlige Kommission« og oprettedes kommunale Prisreguleringskommissioner. For Aalborgs Vedkommende blev vor Forenings Formand, Konsul P. Rechnitzer beskikket til Kommissionens Formand, og han afløstes 1. Jan. 1919 af Konsul M. Kragelund, der da efterfulgte Rechnitzer som Formand i Handelsforeningen.

Med Englands Indtræden i Krigen maatte det jo befrygtes, at vore Tilførsler fra og Udførsler til Udlandet kunde blive standset,

[1]) Om den historiske Baggrund for den her fremsatte Omtale af Forholdene under Verdenskrigen, kan særligt henvises til Kontorchef Einer Cohns fortræffelige økonomiske Oversigt »Danmark under Verdenskrigen« (1928), udgivet af Carnegie-Stiftelsen for international Fred.

og det gjaldt derfor om at værne vore Beholdninger og forhindre en ublu Prisstigning. Hertil kom Frygten for, at vi skulde blive draget direkte ind i Krigen ved Besættelse fra en af de krigsførende Magters Side, og i nogle Dage var Stemningen her i Landet meget trykket og al Foretagsomhed lammet. Men da det viste sig, at flere Dampere slap uskadt hjem fra England, optog man 9. Aug. paany den standsede Udførsel af Landbrugsprodukter, og efter at der i September var oprettet en særlig Søforsikring, og Lønforhold m. v. var ordnet med Sømændene, kom Tilførslen af Kul fra England atter i normal Gænge, hvorimod Tilførslen af Foderstoffer var mere vanskelig, fordi England, der kort efter Krigens Udbrud brød med Søkrigsrettens hidtil gældende Principer (London Deklarationen af af 1909 § 35), tilbageholdt Ladningerne som Krigskontrabande.

Ved Overenskomst med England af 9. Jan. 1915 lykkedes det at faa de Allieredes Samtykke til Indførsel af Foderstoffer m. v., mod at de ikke genudførtes; til Gengæld skulde Danmark opretholde Udførslen til England af Landbrugsprodukter i det procentvis Omfang, den havde haft før Krigen, og Tyskland billigede stiltiende denne Ændring, fordi det ved at standse Udførslen til England – hvilket det kunde gøre ved sine U-Baade – samtidig vilde afskære sig selv fra at faa den sædvanlige Tilførsel af Levnedsmidler fra Danmark, idet det jo ikke var os muligt at opretholde den uden den af England kontrolerede Tilførsel af Foderstoffer, og en saadan var saa meget mere paakrævet, som Danmark 1914 havde en saa lille Høst, at Udbyttet af Hvede og Rug kun kunde dække Befolkningens Forbrug, men intet kunde afgive til Kreaturfoder, hvorimod 1913, der var et godt Aar, saavel for Landbrug som for Handel, havde kunnet dække 2/3 af Landets Forbrug af disse Kornsorter; men samtidig maa vi dog erindre, at der til Kreaturfoder anvendtes Majs og Oliekager i en ca. dobbelt saa stor Udstrækning som Hvede og Rug.

I Maanederne Oktober 1914–Januar 1915, altsaa før Overenskomsten med England af 9. Januar., var det lykkedes at faa 125,000 Tons af den i England tilbageholdte Majs frigivet, og senere blev Tilførslerne af Majs fra Amerika saa rigelige, at et Fællesudvalg, som var nedsat i Januar 1915 til Fordeling af de frigivne Foderstoffer med Halvdelen til de private Importører og Halvdelen til Andelsudvalget, kunde opløses i April, da den fornødne Import nu skete ad privat Vej, medens Staten ogsaa havde indkøbt betydelige Kvanta Majs dels til Ombytning med Rug og dels til privat Salg. 31. Decbr. 1914 havde Ministeriet nemlig fastsat Maksimalprisen paa danske Rug og Hvede samt Klid, efter at det 25. Septbr. var blevet forbudt at anvende disse Brødkornsorter til Sprit eller Opfodring, og Landbrugerne i de særligt rugproducerende Egne af Jylland kunde nu faa Rugen ombyttet med Majs fra Statslagrene, medens Rugen

skulde anvendes til Brød, paa hvilket Prisen blev fastlagt ved Overenskomster mellem Staten og Bagerne.

Som Helhed kan siges, at naar fraregnes den første Tid efter Krigens Udbrud, var der ikke særlige Vanskeligheder for Tilførsel af Korn- og Foderstoffer i Krigens første Halvaar, men Forholdene medførte jo megen Usikkerhed for Købmændene saavel som for Industrien. I Aalborg blev der 1914 losset og ladet 5076 Skibe med ca. 785,000 Tons Gods, for 1915 var de tilsvarende Tal 5230 og ca. 817,000, saa der var altsaa nogen Stigning det første Krigsaar. 6. Marts 1917 blev det forbudt i Skrift og Tale at give Oplysning om Skibsfartsforhold, hvorfor Tallene fra de senere Krigsaar savnes.

Med Hensyn til Udførsel af Kød og Svinefedt laa Forholdene noget anderledes end for Flæsk, Smør og Æg. Af Kød og Svinefedt gik nu efter Krigens Udbrud betydelige Mængder i Transit over Danmark fra Amerika til Tyskland, ligesom vor egen Produktion hovedsagelig gik dertil[1]). Da England ikke kunde forhindre den amerikanske Udførsel, søgte det at vanskeliggøre Indførslen til Danmark og Genudførslen derfra og stillede Krav om, at den skulde ophøre. Den danske Regering tilbageviste disse Krav, da Udførslen var til vort sædvanlige Afsætningsomraade, og ved Overenskomst af 9. Jan. 1915 bøjede de Allierede da ogsaa af mod, at vor Udførsel af Svinefedt til Tyskland blev stærkt begrænset.

For Industrien blev Forholdene straks vanskeligere end for Landbruget; de fleste Raastoffer, som vi skulde have tilført, blev erklæret for Krigskontrabande, og de krigsførende Lande, som selv havde Anvendelse for deres Raastoffer, udstedte Udførselsforbud, som det var meget vanskeligt at opnaa Dispensation fra til Trods for, at der her i Landet efterhaanden udstedtes Forbud mod Genudførsel. En helt ny Industri voksede dog op kort efter Krigens Udbrud og antog snart store Dimensioner, nemlig Tilvirkning af *Kødkonserves* (Gullasch, Leverpostej m. v.) og Bouillontærninger – Aalborg fik en saadan Fabrik 1914 – men disse Virksomheder blev i Marts 1915 atter noget hæmmet, da det paalagdes dem at søge Autorisation, fordi det havde vist sig, at deres Fabrikata hyppigt var for daarlige, og i den sidste Del af Krigen gik denne Fabriksvirksomhed næsten i Staa, fordi der ikke længer kunde skaffes Blik til Emballage.

Det vil føre for vidt her at komme ind paa Valutasvingningerne under Krigen, da disse var saa hyppige og mangeartede, at en Redegørelse for disse Forhold vilde kræve stor Plads; men vi maa dog notere, at der fra 3. August 1914 ikke foretoges officiel Notering af

[1]) Allerede før Krigen havde det i Aalborg 1891 oprettede *Kvægtorv* udviklet sig saa stærkt, saa det 1913 blev nødvendigt at udvide det (Bekostning 150,000 Kr.) og gøre det til en selvejende Institution, og under Krigen skete herfra en meget stor Eksport, hvis Betydning for Byen vil være indlysende.

Obligationer og Aktier paa Københavns Børs, og Børsen var delvis lukket til 1916. For Handelsomsætningen var Kurssvingningerne meget brydsomme, men paa den anden Side medførte de stadigt stigende Varepriser, de høje Fragtsatser og vor lønnende Eksport af Landbrugsprodukter en Pengerigelighed, som man ikke tidligere havde kendt (»de husvilde Penge«,) og nye Handels- og Industrivirksomheder skød i Vejret alle Vegne.

Paa Pengevæsenets Omraade skal vi minde om, at der ved Lov af 2. Aug. 1914 blev truffet Foranstaltninger mod »run« paa Bank- og Sparekassemidler, idet Uddragene begrænsedes, og da den i Befolkningen herskende urolige Stemning gav sig Udslag i Hengemning af Sølv-Skillemønt, blev der udstedt 1 Krone-Sedler[1]), altsaa noget tilsvarende som under Krigen 1807—14, da Private udstedte de saakaldte »Billetter«, som Følge af den særlig i Nordjylland overhaandtagende Mangel paa Skillemønt (Se Side 150).

Ved Lov af 2. Aug. 1914 blev Nationalbankens Forpligtelse til at ombytte Seddelpenge med Guld ogsaa suspenderet, og Indløsning til den gamle Guldparitet genoptoges først 1. Januar 1927 paa Basis af Guldbarrefod. Ved Lov af 6. Aug. 1914 blev derhos Udførsel af alle Metaller forbudt, et Forbud, der senere blev overtraadt i stor Udstrækning ved Udsmugling af Sølvpenge til Sverige for at drage Fordel af den højere Kurs paa Sølvpenge end paa vore Seddelpenge.

Ved Kabinetsordre af 11. Marts 1915 etablerede England en saakaldt Distanceblokade overfor Centralmagterne for at hindre al Tilførsel af Varer til dem. Begrundelsen for dette Skridt var, at Tyskland havde erklæret Farvandene om de britiske Øer for Krigsomraade, i hvilket ikke alene alle de Allieredes Skibe vilde blive ødelagt uden Hensyn til de ombordværende Menneskers Skæbne, men ogsaa neutrale Skibe vilde i denne Zone blive udsat for lignende Farer paa Grund af Søkrigens Usikkerhed saavel med Hensyn til Torpedering som til Minesprængning.

Paa dette Tidspunkt havde England allerede begyndt Oprettelsen af de saakaldte »Sortlister« over Firmaer, som mistænktes for at foretage Genudførsel eller Omdestinering til Centralmagterne, og i det Hele skærpede England stærkt Kontrollen med de neutrale Staters Skibe og krævede tilfredsstillende Garanti for, at de Varer af alle Arter, der tilførtes neutrale Lande, ikke blev reeksporteret til Centralmagterne. Da den engelske Kabinetsordre af 15. Marts 1915 maatte anses for folkeretsstridig, kunde den danske Regering ikke forhandle paa Grundlag af den, og da den enkelte Importør heller ikke kunde afgive den fornødne Sikkerhed mod Varens Genudførsel, idet Varerne ofte solgtes fra Haand til Haand, maatte Grosserersocietetet og Industriraadet træde til og optage Forhandlingen med de fremmede Magter, og i August—September 1915 afsluttedes Handelsoverenskomster med Centralmagterne, medens Overenskomst med England blev afsluttet i November.

Ved disse Aftaler opnaaede Danmark saadanne Indrømmelser, at de økonomiske Virksomheder her i Landet kunde opretholdes i fornødent Omfang; England gav aabenbart efter, fordi Amerika traf Foranstaltninger til at forsyne de neutrale Lande, og en Tilførsel fra dette Land kunde England ikke hindre og vanskeligt kontrollere uden at krænke Amerika; men at England holdt vaagent Øje med os ses bl. a. af, at der under Krigen var stationeret en udsendt engelsk Konsul — Mr. Holmes — i Aalborg.

Vor Handelsforening kunde derfor ogsaa ved Generalforsamlingen i Februar 1916 karakterisere 1915 som et udmærket Forretningsaar baade for Handel, Industri og Skibsfart; der var bl. a. udført betydelige Kvanta Cement til Argentina og Brasilien ved de af »D. F. D. S.« nyetablerede Ruter, og der var hjemført Korn og Kaffe. Slemmet Kridt fra »Aalborg Kridtslemmeri« og »Nørre Flødal« var udført til Australien, Argentina og Vestkysten af Amerika, og ca. 25 Ladninger Cement var udført til Raumo (Finland). Skibene til Finland havde været opbragt af Tyskerne, men var atter frigivet, da Ladningerne ikke var bestemt til den russiske Regering, idet Tyskland regnede med Finlands Brud med Rusland.

Det kan vel ikke fragaaes, at der nu og da fandt Klausulbrud Sted med Hensyn til de til Danmark destinerede Varer (Foderstoffer,

[1]) Senere Smaamønt af Nikkel og Jern.

Fedt m. v.), og at disse Brud vakte Uvillie mod Danmark hos de Allierede, og særlig Misstemning vakte det her i Landet, at en til Frederikshavn for Ordre destineret Ladning Foderstoffer trods Ud=førselsforbud af Importøren blev viderediriget til Lübeck (S/S »Skjold=borg«.)

Paa Aalborg Amts Landboforenings Generalforsamling 1915 udtalte Formanden (Pinstrup) under stærk Tilslutning, at England ikke uden Grund var mistænksom overfor vor Handelsstand, og denne Ytring – og mange lignende, ogsaa i Pressen – foranledigede 22. Decbr. 1915 vor Bestyrelse til at foreslaa »Centralforeningen af jydske Handelsforeninger« at fremkomme med en Protest mod, at de Lovovertrædelser, som blev begaaet af enkelte Mænd i og uden=for Købmandsstandens Organisationer, lagdes Standen som Helhed til Last. Centralforeningen forelagde Sagen for den danske Handel=stands Fællesrepræsentation og denne for Grosserersocietetet; men under de forhaandenværende Forhold, da den danske Handelspolitik med dertil hørende Kreditpolitik og Laan til Udlandet var en Balan=cering, hvor ethvert Fejltrin kunde faa skæbnesvangre Følger, var alle Instanserne enige om, at man kun kunde gøre Skade ved mere offentlig Omtale af denne pinlige Sag.

Ved Lov af 16. April 1916 fastsattes derpaa Straffe for at handle i Strid med de af Grosserersocietetet og Industriraadet afgivne Erklæ=ringer angaaende Sikring mod Genudførsel af Varer, der var tilført Danmark, men derpaa ophævede de krigsførende Magter efterhaanden de tilbageværende Rester af Folkeretsregler for de Neutrales Rettig=heder under Krigen, saa Forholdene blev vanskeligere for os.

Medens Handelskrigen stadigt skærpedes, og England ved Bestemmelser om Bunkring tiltvang sig Kontrol over Anvendelse af neutral Tonnage, fortsattes den tyske U=Baadskrig i stigende Omfang, og da Wilsons Forsøg i December 1916 paa at mægle mellem de stridende Magter mislykkedes, tiltog Krigen i Voldsomhed, og 31. Januar 1917 udsendte Centralmagterne Erklæring om Iværksættelse af uindskrænket U=Baadskrig, hvorved Krigen kom ind i en ny Fase.

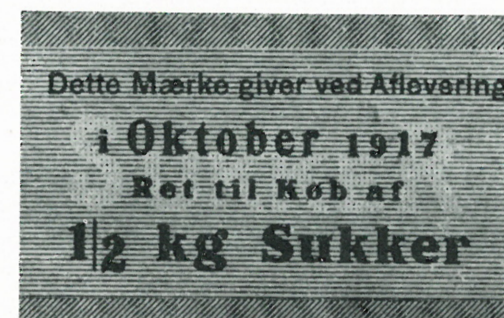
I Aarene 1914–16 opretholdt vi omtrent vor sædvanlige Ind= og Udførsel, men fra Februar 1917 kom der for Alvor Vanskeligheder saavel for Landets Livsfornødenheder som for vor Udførsel, der danner Basis for hele vor Økonomi.

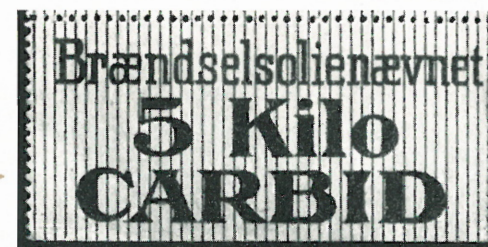
Dette medførte en Række Rationeringsforanstaltninger, som til=sigtede dels at give Landets Befolkning den fornødne Ernæring og dels at frigøre saa mange Landbrugsprodukter som muligt til Eksport for derved at opretholde Vareudvekslingen.

Vi fik Maksimalpriser og Rabatmærker paa adskillige Varer og fik Rationeringskort paa andre. (*Rabatmærker* paa Mælk $^{22}/_{12}$ 1915, Sukker $^{13}/_{12}$ 1916 og $^{9}/_{2}$ 1917 *Rationering* af Sukker, endvidere $^{1}/_{4}$ 1917

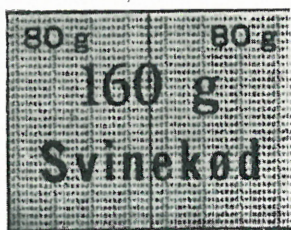

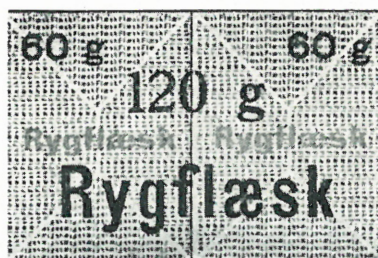

Brødkort
November 1917

Smørkort

Rationering af Brød, yderligere efterhaanden af Mel, Petroleum, Kaffe, The, Smør, Tjære, Benzin, Flæsk, Ris, Sago m. v. og *Maksimalpris* paa Rug, Majs, Oliekager, Kartofler, Mursten, Fodtøj, Chilesalpeter, Kul, Koks, Brænde, Tørv, Fisk, Uld, Trikotage m. v.) Men da de forhaandenværende Lagre var ret store, mærkedes Virkningen af Blokaden ikke meget før 1918 for mange Varers Vedkommende, selv om Vanskelighederne ved at skaffe Tonnage og Fragtsatsernes Stigning medførte stærk Prisstigning paa indførte Artikler. Eksempelvis skal nævnes, at Indførselsprisen paa Kul i 1914 laa omkring 19 Kr. pr. Ton, men i 1917 gik den op til 160 Kr.

I Aarene 1914–1916 ødelagdes 86 danske Skibe paa tilsammen ca. 57,000 R. Tons ved Torpedering og Minesprængning; denne Ødelæggelse indvandtes vel igen dels ved Nybygning, der medførte stærk Aktivitet for vore Skibsværfter, af hvilke vi i denne Forbindelse skal nævne A/S »Aalborg Skibsværft«, som 1916 oprettedes paa Grundlag af P. Ph. Stuhrs i 1913 anlagte Skibsværft, og dels ved Indkøb af Skibe fra Udlandet; men en hjemlig Tonnagemangel fremkaldtes dog ved Englands Krav om, at ethvert neutralt Skib, som vilde udføre Kul fra England, eller som kom for at faa Bunkerkul, skulde gøre Pligtrejser for de Allierede. Til at ordne Skibsfartens Bidrag til Landets Vareforsyning og Fordelingen af Tonnagen i Pligtfart for de Allierede og i fri Fart nedsattes 12. Maj 1916 et »Fragtnævn«, som efter at Nordsøblokaden traadte i Kraft overtog Dispositionen over hele vor Handelsflaade.

Her i Aalborg oprettedes flere Rederier, hvis Levetid dog kun blev kort.

Da Tyskland 31. Jan. 1917 erklærede den uindskrænkede U-Baadskrig i Farvandene omkring de allierede Lande, standsede den danske søværts Ind- og Udførsel helt, idet ogsaa England nu lagde den nye Vanskeligheder i Vejen gennem Kontrolbestemmelser, og selv om vi gennem Overenskomster med de krigsførende Magter, hvortil nu var kommet U. S. A. opnaaede nogen Lempelse, blev Forholdene dog yderst vanskelige og medførte, at Importen af Kul, Salt og Jern nu hovedsagelig kom til at ske fra Centralmagterne,[1]) hvorimod disse til Gengæld fik større Andel end hidtil i vor Udførsel af Smør og Flæsk, men da Indførsel af Foderstoffer og Copra vest fra blev standset 9. Juli 1917, faldt Produktionen af vore Udførselsartikler naturligvis stærkt. Allerede 6. Marts 1917 havde Regeringen forbudt Anvendelsen af Korn, Foderstoffer, Kartofler og Brændselsstoffer ved Fremstilling at Sprit til andet end teknisk Brug og Gær (ca. 1/3 af den normale Produktion), og Bryggerivirksomheden ind-

[1]) Vi fik ogsaa Kul fra Kina og Sydafrika.

skrænkedes, og i April 1917 overtog Staten alle Landets Kornbeholdninger for at rationere dem gennem »Kornkontoret« og Statslagre.

Vi fik en Række Nævn, som fik til Opgave at foretage Rationeringen; vi fik saaledes »Ernæringsraad«, »Spiritusnævn«, »Byg- og Maltnævn«, »Uldnævn«, »Garverinævn«, »Saltnævn«, »Kaffenævn«, »Kulfordelingsudvalg«, »Brændselsolienævn« og muligt flere, og i hvor høj Grad den uindskrænkede U-Baadskrig kom til at indvirke paa vor Økonomi vil ses af, at vor udgaaende Tonnage 1918 kun var $^1/_5$ af, hvad den var 1913, medens vor Smørudførsel i de samme Aar sank fra 91 Mill. kg. til 15 Mill. kg. og Flæskeudførslen faldt fra 123 Mill. kg. til 3 Mill. kg.

Som man vil kunne forstaa af det ovenfor anførte, var Aarene 1917—1918 overordentlig vanskelige for Handel og Industri; ikke alene lagde Vanskelighederne med Ind- og Udførsel Hindringer i Vejen for disse Virksomheder, men ogsaa Rationeringerne, Prisreguleringerne og Avancebegrænsningen (Forbud mod »Kædehandel«, Vareblanding, Ombytning af Varer m. v.) hindrede den frie Udfoldelse af disse Erhverv. I 1917 holdtes Industrien dog nogenlunde i Gang, selv om f. Eks. Byggevirksomheden stærkt aftog, men midt i 1918 blev Arbejdsløsheden i Industrifagene 4 Gange saa høj som i 1913, og den normale Arbejdsløshed naaedes først igen i Maj 1919, da »den store Konjunktur« kom efter Krigens Ophør. Fra de sidste Krigsaar skal vi her minde om Surrogaterne: Bindegarn og Reb af Papir, Tøj af Nælder, Kaffesurrogatet »Solo«, The af Lyng, »Tobak« af Humle, Rhabarber- og Kartoffelblade m. v., Sæbe af Blaaler o. s v.

I disse Aaringer — særlig 1917—18 — medførte de forskellige Restriktioner et Utal af Forhandlinger mellem vor Forenings Bestyrelse paa den ene Side og Autoriteter og andre Handelskorporationer paa den anden, og bl. a. fandt man 1917 Anledning til at fremsætte en energisk Protest mod de opdukkende Planer om et *Stats-Tobaksmonopol,* ligesom man i December 1918 overfor Direktør Alexander Foss, Formanden for Erhvervenes Fællesudvalg, udtalte sin Misbilligelse af de af Professer, Dr. Laurits V. Birck offentligt fremsatte Angreb paa dansk Handel og Industri, hvilke Professoren særligt havde adresseret til Foss.

Man tør dog ikke hævde, at Bircks Angreb var helt uden Berettigelse, thi en Række Undersøgelser, som den overordentlige Kommission lod foretage i Sommeren 1918, specielt angaaende Kædehandel i Manufakturbranchen, konstaterede 429 »Kæder« med gennemsnitlig 5,3 Led i hver og en gennemsnitlig Avance paa ca. 230 p. Ct., ligesom der ogsaa adskillige Steder konstateredes »Klausulæderi«.

Den Overflod paa likvide Midler (»de husvilde Penge«), som tilførtes Landet i Krigsaarene, og som ikke kunde finde Afløb gennem

Indkøb fra Udlandet, medførte, at der 1916 her i Byen blev oprettet en ny Bank, »*Nordjysk Bank*«, og 1918 kom hertil »*Aalborg Haandværker og Revisionsbank*«, ligesom ogsaa *Andelsbanken* 1914 anlagde Filial i Aalborg.

Den forcerede Spekulation, som Pengerigeligheden gav Anledning til ogsaa indenfor de brede Befolkningslag, for hvem saadan Spekulation ellers laa fjern, skal vi ikke omtale nærmere her, idet det jo ikke var et for Aalborg isoleret Fænomen. Derimod skal her nævnes, at *Aalborg Diskontobank* i Februar 1914 var ude for et Uheld af alvorlig Art, idet det opdagedes, at nogle af dens Funktionærer havde besveget Banken for et meget betydeligt Beløb, og der paaførtes herved Banken et Tab paa godt $^1/_2$ Mill. Kr. Besvigelsen fremkaldte straks nogen Nervøsitet blandt Indskyderne, men et begyndende »run« blev hurtigt standset, dels fordi Opklaringen af Besvigelserne tilendebragtes i Løbet af faa Dage, dels — og navnlig — fordi Bankens Bestyrelse straks tegnede sig for en Garantifond paa 200,000 Kr., som paa ganske kort Tid forøgedes til ialt 415,000 Kr., idet en Række af Byens Borgere paa denne Maade slog Kreds om Banken og vilde redde den. Tabet var da heller ikke større, end at det paa ca. 11,000 Kr. nær kunde dækkes af Bankens Reserver og det løbende Aars Overskud, saa Bankens Aktiekapital — 1 Mill. Kr. — for saa vidt var uberørt. 1. Januar 1918 udvidede Banken sin Aktiekapital til 2 Mill. Kr., og den har 1925 anlagt Filialer i Hobro og Løgstør, hvor den overtog Andelsbankens Filialer, og endvidere har den senere overtaget Skørping Bank og »Østvendsyssel Bank« i Dronninglund.

»*Nordjysk Bank*« begyndte sin Virksomhed i April 1916 med en Aktiekapital paa 300,000 Kr., der i Løbet af 3 Aar udvidedes til 2 Mill. Kr. I Krigstiden led den saa store Tab, at det blev nødvendigt at nedskrive Aktiekapitalen til Halvdelen, men dermed synes den ogsaa at være kommet paa fast Grund. Den har Filialer i Hals og Gandrup.

»*Aalborg Haandværker- og Revisionsbank*« stiftedes som ovenfor nævnt 1918; den blev hurtigt indviklet i saa mange tvivlsomme Engagements, at den 1925 maatte træde i Likvidation, der indbragte godt 6 $^0/_0$ til Aktionærerne. Aalborg Diskontobank garanterede Indskydernes Penge og overtog Størstedelen af Bankens Engagements.

Den i 1914 her i Byen oprettede Filial af »*Den danske Andelsbank*« overtoges efter Hovedbankens Sammenbrud af den nydannede »Dansk Andels- og Folkebank«, som driver den endnu.

Ved Omtalen af Bankforholdene i Aalborg kan vi ikke forbigaa at minde om »*Den danske Landmandsbank*«s Skæbne, idet denne Banks herværende Filial, der allerede blev oprettet 1873, maatte dele Kaar med Moderbanken. Det bør dog her bemærkes, at den herværende Filial ikke ses at have bidraget til Tabene, udover hvad almindelig, sundt drevet Bankvirksomhed medfører.

11. November 1918 sluttedes Vaabenstilstand mellem de i Verdenskrigen deltagende Magter, men Blokaden mod Centralmagterne saavel som de løbende Handelsoverenskomster med Danmark opretholdtes dog endnu i længere Tid og lagde Hindringer i Vejen for vor Vareomsætning. Medens Fredstraktaten først blev ratificeret 10. Jan. 1920, kan det dog siges, at fra Juli 1919 bortfaldt Handelsoverenskomsterne med de Allierede i Praksis; de fra Tysklands Side paalagte Indskrænkninger bortfaldt allerede ved Vaabenstilstanden. I Juli–August Maaned ophævede vor Regering Udførselsforbud for en Række Varer, og Prisreguleringen indskrænkedes efter Vedtagelsen af Afviklingsloven af 11. April 1919, men Restriktioner af forskellig Art blev dog endnu længe opretholdt, lige som enkelte nye kom til (Centralkontor for Import af Foderstoffer, Kornlove 1919 og 1920, Brændselsrestriktioner o. a.)

Vi skal her minde om, at medens der 30. Maj 1916 var blevet paabudt Sparsommelighed med Brændsel og Belysning, blev Forholdene 1918–20 meget forværret i saa Henseende. Fra Marts 1918 til Januar 1919 havde vi saa at sige ikke Petroleum eller Brændselsolie, og det var kun en ringe Trøst, at der i Marts 1918 uddeltes et Husstandsmærke lydende paa 1/2 kg. Tællelys en Gang for alle. Vi fik da ved Brændselsolienævnets Foranstaltning de Carbidlamper, der endnu fremkalder Gysen hos alle dem, der mindes disse ildelugtende og hyppigt eksploderende Indretninger. I Vinteren 1918–1919 var der paabudt tidlig Lukning af Forretningslokaler, Teatre, Beværtninger m. v., og i Vinteren 1919–1920 blev Belysningsforholdene atter vanskelige her, da Strejker i England og her hjemme medførte Kulmangel. Teatre skulde holde lukket 1 Aften om Ugen, Beværtninger skulde lukke Kl. 10 1/2 senest og maatte ikke servere varm Mad efter Kl. 9, Kirker, Ventesale og adskillige andre Lokaler maatte ikke opvarmes til over 10° C., og Butiksvinduer maatte ikke oplyses. Disse Foranstaltninger ophævedes først omkring 1. Januar 1921. Paa samme Tid foraarsagede Kulmangelen, at der til Opvarmning for Størstedelen maatte anvendes Tørv, hvad hverken de moderne Kakkelovne eller de industrielle Virksomheders Fyr er indrettet til, og Brændselsnævnets Ønske om, at Jylland udelukkende skulde nøjes med indenlandsk Brændsel, mødte da ogsaa stærk Modstand hos Jyderne.

I November 1918, da Vaabenstilstanden indtraadte, var Verdensprisniveauet (»Economist«) 237 beregnet efter 100 i Juli 1914. Derefter sank det ca. 10 p. Ct. indtil Marts 1919, men i det følgende Aar steg det med stadig større Fart, indtil det i Marts 1920 kulminerede med 325, for derefter hurtigt at falde. Her i Landet kulminerede Stigningen dog først i November 1920 med et Engrospristal paa 403.

Denne Prisstigning og det derefter følgende hurtige og store Fald bragte jo megen økonomisk Forstyrrelse med sig, og den forstærkedes her i Landet ved Mellemeuropas økonomiske Sammenbrud og Prisstigning paa Vestmagternes Valuta, der i November 1920 bragte den danske Krones ydre Værdi ned i 48 Øre, en Værdiforringelse, der først indvandtes igen 1927 efter en Række Svingninger frem og tilbage. Til disse Vanskeligheder kom de mange Sammenbrud, som Børsspekulationerne og Inflationen 1918–19 (»Et Midasdøgn«) medførte og endvidere den tyske Industris Dumping 1920–21, der virkede lammende paa vor Industri. Ogsaa maa vi minde om den sociale Uro, som fra Udlandet forplantede sig her til Landet og medførte *Arbejdervanskeligheder* af tildels syndikalistisk Art. Det sidstnævnte medførte bl. a., at vor Forening i April 1920 holdt Møde sammen med Erhvervsforeningernes Bestyrelser: Arbejdsgiverforeningen, Haandværkerforeningen og Grundejerforeningen, og man vedtog her at samarbejde i alle Sager, der stod i Forbindelse med de truende Arbejderforhold, ligesom man vedtog at sende en Deputation bestaaende af de 4 Foreningers Formænd til Politimesteren for at udtale Beklagelse af, at Byen i nogle Dage havde været uden Beskyttelse mod en mindre »Bøllesværm«. Man ønskede Politimesterens Udtalelse om, hvorledes Borgerne skulde optræde under eventuel Gentagelse af Urolighederne, og om man kunde forvente Politiets Støtte. Det var jo i de Dage, da der truedes med Generalstrejke fra 6. April som Protest mod Ministeriet Liebe, der havde afløst Ministeriet Zahle, og samtidigt havde Arbejdsgiverforeningen erklæret Lock-out fra 9. April, men heldigvis lykkedes det at faa Kampen afblæst, inden den rigtig var begyndt.

Selv om »Efterkrigstiden« vel paa en Maade kan siges at være afsluttet med 1921, idet de forskellige Reguleringsforanstaltninger fra Regeringens Side da ophørte, var der dog et stort og langvarigt Saneringsarbejde tilbage indenfor Erhvervene; vi kan her pege paa Landmandsbankens begyndende Sammenbrud 1922 og de mange Krack indenfor Bankvæsen, Handel og Industri; for Aalborgs Vedkommende maa vi særligt nævne »Aalborg Skibsværfts« Sammenbrud 1926 (se senere).

Overhovedet kan Efterkrigstiden vel ikke siges at være endt endnu, og den vil vist heller ikke blive endt i nær Fremtid, selv om vi ser bort fra, at man maa regne med mange af Krigens politiske og sociale Følger som værende af mere blivende Natur – som Udtryk for en ny Mentalitet hos Menneskene paa samme Vis som den franske Revolution i sin Tid fremkaldte et Spring i Verdensudviklingen.

Med Hensyn til Foreningens Arbejde i den sidste halve Snes

Aar skal her anføres, at man 1914 androg om at faa oprettet et *argentinsk Vicekonsulat* af Hensyn til Byens Eksport af Cement, Kridt m. v. til Argentina. Som Følge af Krigen kom der dog intet Resultat af Andragendet, men efter at Sagen var rejst igen 1920–21 oprettedes Vicekonsulatet 1923. I Aarene 1919–1920 arbejdedes ogsaa paa at faa et *nordamerikansk Konsulat,* men U. S. A. svarede 1921, at det ikke ønskede at oprette et saadant. 1922 genoptoges Sagen, men med samme Resultat.

For Tiden findes der i Aalborg Konsulater eller Vicekonsulater for efternævnte Lande: Argentina, Brasilien, Det britiske Rige, Czeko-Slovakiet, Dominikanske Republik, Estland, Finland, Grækenland, Letland, Nederlandene, Norge, Polen, Portugal, Spanien, Sverrige, Det tyske Rige og Østrig.

1919 foranledigede vor Forening, at Rigsdagen vedtog en Tilføjelse til Retsplejeloven om Oprettelse af *Handelsretter* under Dommeren for civile Sager, og Aalborg var den første By, hvor en saadan Ret oprettedes. 1920 udpegede Foreningen 12 Meddommere, idet man ved Udvælgelsen søgte at faa de forskellige Interesser repræsenteret i Domstolen.

Man har endvidere arbejdet for at faa de *Landsretsafdelinger,* der besøgsvis opholder sig her i Byen for at behandle Straffesager, til ogsaa at modtage Domsforhandlinger i civile Sager indenfor Retskredsen, men dog uden Held.

De herværende *Handelsskolers* skarpe indbyrdes Konkurrence har adskillige Gange tvunget Foreningen til Indgriben, men efter at »*Nordjyllands Handelshøjskole*« i Slutningen af 1926 var blevet overtaget af Justitsraad Møllers og Færgemans Handelsskoler, saa der herefter kun var 2 Handelsskoler, blev Forholdene bedre.

Nu findes her *Justitsraad Møllers Handelshøjskole* og *Færgeman's Handelsskole,* der begge understøttes og kontrolleres af vor Forening.

Foreningen har ogsaa 1929 sammen med en Del andre Erhvervsforeninger arbejdet paa at bringe *Torve- og Gadehandelen* under mere legitime Former, men mest Energi er der dog udfoldet for at faa *Skibs- og Vareafgifter ved Havnen* og *Jernbanetakster* nedsat fra den Højde, de havde naaet i Dyrtiden 1918–1920.

1924 skete nogen Nedsættelse i Skibs- og Vareafgifterne, og Svovlsyrefabrikken der var standset paa Grund af de store Udgifter, kom som Følge heraf i Gang igen. Den første store Nedsættelse af disse Takster ca. 30 % skete dog først 1929 og efter en langvarig Forhandling med Myndighederne, hvorunder man navnlig gjorde gældende, at Aalborg ikke vedvarende kunde optage Konkurrencen med Aarhus, naar disse Afgifter stadig holdtes højere i Aalborg end i Aarhus, der gik i Spidsen med Nedsættelser paa dette Omraade. Endvidere fik man udvirket, at der kun erlægges Skibsafgift én Gang ved Anløb baade af Aalborg og Nørresundby Havn. 1928 lykkedes det at faa ensartede Takster i Aalborg og Nørresundby Havne, og i det Hele maa det siges, at der har bestaaet et intimt Samarbejde mellem Havneudvalget og vor Forening.

Allerede 1919 havde man optaget Arbejde for Nedsættelse af Godstaksten paa Privatbanerne, idet man ønskede det Synspunkt lagt til Grund for Taksterne, at Strækningslængden blev det afgørende og ikke om Varerne befordredes med en eller flere Baner. Naar Gods f. Eks. sendtes til Thisted via Fjerritslev, var Taksten ca. 50 p. Ct. højere, end naar det sendtes over Langaa; men ogsaa Aarhus og Esbjerg havde billigere Takster til Thisted end Aalborg, hvilket skabte Fare for, at Aalborg blev berøvet sit gode Oplandsdistrikt i Thy.

Hvad vort nærmere Opland angaar, er Forholdet jo det, at der efter Læbæltets Ophævelse 1907 og som Følge af Samfærdselsmidlernes stærke Udvikling i den sidste Menneskealder er opstaaet en Mængde Landforretninger i Omegnen, saa naar vi ser bort fra Byhandelen, der vel overvejende ligger paa Detaillisternes Hænder, og fra Manufakturbranchen, er Aalborgs Handel i de sidste Aartier mere og mere udviklet i Retning af Stordrift – den gamle »Bondehandel« er blevet til Grossistforretning, og jævnsides hermed er Aalborg efterhaanden blevet en stor Industriby – den er blevet, hvad den en Gang før var – en Stapelstad; men ikke længer i Kraft af et Privilegium, kun gennem Handelens og Industriens egen frie Indsats. Dog har Detailhandelen med Oplandet i de senere Aar været stigende som Følge af de mange Passagerer, Rutebilerne tilfører Byen, men den sker under andre Former end forhen og kan vel nærmest betegnes som Strøghandel.

Hvad iøvrigt Byens almindelige Udvikling i det her omhandlede Tidsafsnit angaar, skal anføres:[1])

Indbyggerantallet var	1915	– 36,214
	1920	– 41,053
	1925	– 42,110
	1930	– 43,391

men herved maa erindres, at Byens Forstæder, der ligger i andre Kommuner: Vejgaarden, Hasseris m. fl. i dette Tidsrum er vokset meget stærkt, og at Beboerne her for en stor Del har deres Erhverv i Aalborg og ogsaa faar en stor Del af deres Forbrug direkte fra Byen.

Borgernes skattepligtige Indkomster var	1914:	ca. 15 Mill. Kr.
	1920:	ca. 50 » »
	1925:	ca. 46½ » »
	1930:	ca. 43 » »

[1]) Jfr. Side 244 f.

Som nævnt S. 263 oprettedes der under Verdenskrigen flere større Rederier i Aalborg, men disse saavel som de gamle Sejlskibsrederier, der hørte hjemme her for et Par Menneskealdre siden er nu alle borte. Naar Aalborgs *Nettotonnage* desuagtet fremviser en betydelig Stigning i de senere Aar, nemlig

1915	– 115	Skibe	– 12,257	R. T.
1920	– 168	»	– 13,339	»
1925	– 196	»	– 7,747	»
1930	– 280	»	– 21,152	»

hidrører det fra de mange smaa Motorskibe og Motorbaade, som nu findes her.

Assurancesummen for Bygninger i Aalborg var:

1912	– ca. 51	Mill.	Kr.
1915	– » 59	»	»
1920	– » 124	»	»
1925	– » 147	»	»
1930	– » 147	»	»

Disse Summer giver dog ikke noget egentlig Billede af Byens Vækst, idet Prisniveauet jo ikke tilnærmelsesvis har været det samme indenfor denne Aarrække. Og heller ikke den udskrevne *Skat til Kommunen* kan bruges som Maalestok i saa Henseende. Den var

1914	ca.	922,000	Kr.
1920	»	4871,000	»
1925	»	3655,000	»
1930	»	3799,000	»

Men medens Indbyggerantallet i Aarene 1914–1918 kun steg fra ca. 36,000 til ca. 43,000, steg Skatteydernes Antal i samme Aarrække fra ca. 10,000 til 21,000, en Følge af Arbejdslønnens Stigning.

Antallet af Telegrammer var:[1])

1920	afsendte	ca. 74,500,	ankomne	ca. 58,000
1925	»	» 60,600,	»	» 47,600
1930	»	» 52,000,	»	» 57,300

Antal Statstelefonsamtaler var:[1])

1920	afgaaende	og	ankomne	105,200
1925	»	»	»	132,400
1930	»	»	»	169,900

Aalborg Toldsteds Indtægter var:[2])

1920–21	ca.	8.250,000	Kr.
1925–26	»	10.600,000	»
1929–30	»	10.100,000	»

Disse Tal giver dog ikke Udtryk for en tilsvarende Kvantums-

1) Transittelegr. ikke medregnet.
2) Efter Fradrag af Godtgørelser.

Stigning, men er i det væsentligste Udtryk for Efterkrigstidens stigende Beskatning (Spiritusafg., Tobaksafg., Chocoladeafg. m. v., Luksusskat og Omsætningsafg. for Automobiler.)

Indførslen fra Udlandet over Aalborg Toldsted:[1])

	1922	1926	1929
Korn:......	94,100 Tons	74,200 Tons	114,000 Tons
Foderstoffer:	65,600 »	118,800 »	146,300 »
Stenkul:....	322,000 »	346,800 »	471,200 »
Trælast:....	51,000 »	48,000 »	64,500 »

Udlosset Gods ved Aalborg Toldsted:

1922	1926	1929
719,900 Tons	899,200 Tons	1167,400 Tons

Indladet Gods ved Aalborg Toldsted

1922	1926	1929
554,400 Tons	684,800 Tons	846,600 Tons

Medens der 1915 blev losset og ladet ialt 817,000 Tons Gods ved Toldstedet, var det tilsvarende Tal:

1922	– 1264,300	Tons
1926	– 1584,000	»
1929	– 2014,000	»

Under Mængden af *udlosset* Gods her figurerer i de senere Aar Svovlkis og Raafosfat med store Kvanta, opført under Rubrik »Sten, Kalk, Cement m. m.«, ligesom Cementen talmæssigt set spiller den overvejende Rolle med Hensyn til *indladet* Gods. Afsendelse af Landbrugsprodukter her fra er jo ogsaa i de senere Aar steget væsentlig, og i saa Henseende kan navnlig Afsendelse af levende Kreaturer fra Aalborg Kvægtorv nævnes.

I den her omhandlede Periode af Foreningens Tilværelse er der ogsaa sket stor Udvidelse af vor *Havn.* Allerede 1913 fremkom Havnevæsenet med Plan om en ny stor Udvidelse af Havneanlæget. der som foran omtalt (S. 236) var blevet stærkt udvidet ved Aar 1900, og med denne yderligere Udvidelse for Øje overtog Havnen 1913 Teglgaardsgrunden, 91,800 □ Alen for 360,000 Kr., og i Aarene 1914–1917 opførtes her Bolværk.

Man ønskede Havnen udvidet med fortløbende Bolværker fra »Østre Havn« til Spritfabrikkernes Rektifikationsanstalt ved Stranden, og Bekostningen ved dette Arbejde blev anslaaet til ca. 1⅓ Mill. Kr. Oprindelig havde man tænkt sig Anlæg af en Pier udgaaende fra Dampskibspladsen og over til Spritfabrikken, men senere foretrak man ogsaa at bygge Bolværk med Opfyldning bag ved paa dette Terræn. Arbejdet, der blev overtaget i Entreprise af Firmaet

1) Herunder Nørresundby og Cementfabrikkernes Havne, der i de senere Aar har en meget væsentlig Del i Omsætningstallene.

Rasmussen og Denver, paabegyndtes i Sommeren 1915, men Krigsforholdene medførte adskillige Vanskeligheder for dets Fortsættelse, og omsider standsede det. 1918 afholdtes ny Licitation over Anlæget, der deltes i flere Afdelinger. Udførelsen af Strækningen fra »Østre Havn« til »Teglgaardshavn«, ca. 800 løbende Fod, og fra »Teglgaardshavn til »Nyhavn«, ca. 545 l. Fod, tilendebragtes i Aarene 1918–1922. Strækningen fra »Nyhavn« til Østeraa, ca. 1135 l. Fod, udførtes i Aarene 1922–1927, og endvidere blev »Nyhavn« opfyldt 1925–1926. Hermed var Projektet fra 1913 fuldført, endda i noget udvidet Skikkelse, men Arbejdet med Opførelse af Bolværker (2720 l. Fod), Opfyldning, Spor- og Brolægning havde da ogsaa kostet ca. 4 1/3 Mill. Kr. i Stedet for som først anslaaet 1 1/3 Mill. Kr.

I Aarene 1917–1918 byggedes øst for »Østre Havn« en *Tørdok*, som er 384 Fod lang, og til Dokken sluttede sig Bygning af godt 300 l. Fod Bolværk. Bekostningen var ca. 1 1/2 Mill. Kr.

Fylden fra Dokudgravningen henlagdes øst for Skibsværftet, og da »Det danske Petroleums Aktieselskab« ønskede at leje dette Areal, blev der i Aarene 1920–1921 opført Duc d'Alber og anlagt Jernbanespor her med en Bekostning af 135,000 Kr. Senere er der sat Bolværk helt ud til Svovlsyrefabrikken. 1927 mageskiftede Havnen med »De danske Spritfabrikker«, hvorved Spritfabrikkerne fik et Areal af 71,400 □ Alen i den vestlige Bydel, hvor de opførte et stort Bygningskompleks for Fabrikation af Sprit, og Havnen overtog Fabrikken ved Stranden samt erholdt et kontant Mageskiftevederlag af 180,000 Kr. Spritfabrikken blev derefter nedrevet, og der opførtes ca. 800 l. Fod Bolværk ud for Grunden, hvor der er en Dybde af 24 Fod Vand, som kan forøges til 28 Fod uden Fare for Bolværkets Bestaaen.

Endvidere er i Aaret 1929 udført Opfyldningsarbejde til et nyt Stykke Bolværk paa ca. 320 l. Fod ud for Toldboden, hvor Københavns-Damperen skal have Plads. Her skal ogsaa opføres et *Pakhus* til Brug for denne Rute, og hele Projektet er anslaaet til at koste ca. 600,000 Kr. Det i 1926 med en Bekostning af 50,000 Kr. opførte Pakhus for København–Aalborg Ruten vil fremtidig blive anvendt af Udenrigsbaadene, der faar Anlæg her i Stedet for Københavnsdamperen.

Under Udførelse er ogsaa Opfyldning, Sporanlæg og Brolægning ved »Fiskehavnen« og Bolværk mellem Glasværksbroen, der 1917 købtes af Havnen, og Svovlsyrefabrikkens Bro.

Vender vi os mod Vest – vest for Pontonbroen – ser vi, at Aalborg Havn ogsaa her har foretaget betydelige Udvidelser og anlagt den saakaldte »Vestre Havn«. 1916 erhvervede Havnen Brødrene Bendtzens Ejendom ved Vesteraagades vestre Side (66,300 □ Al.) for 480,000 Kr., og det blev derved muligt for Havnen at føre Gade-, Kaj- og Sporanlæg videre vest paa.

Mellem Pontonbroen og Jernbanebroen anlagdes i Aarene 1924–1926 »*Vestre Havn*« samt en *Skibstømrerhavn* med Ophalingsbedding, hvorpaa kan tages Skibe med Egenvægt 175 Tons, og endvidere anlagdes vest for Jernbanebroen en *Baadehavn* med Plads til ca. 300 Baade, ligesom der tilvejebragtes en nu stærkt benyttet Vej langs Fjordbredden til Vestre Fjordvej. Bekostningen ved disse Anlæg var 685,000 Kr.

I de sidste Aar er den vestre Bydels Fysiognomi ud til Fjorden derved ganske forandret, og »Aalborg nye Dampmølle«s nybyggede Silo samt Spritfabrikkernes nye store Bygningskompleks har ligeledes stærkt bidraget til at give det herværende Havneterræn en ny Silhouet.

I Forbindelse med Aalborg Havn maa vi omtale det foran (S. 263) nævnte »*Aalborg Skibsværft*«, der oprettedes 1916 med en Aktiekapital af 2 Mill. Kr.

Værftet anlagde den ovenfor omtalte Tørdok til Skibe paa indtil 7000 Tons Dødvægt og endvidere en 285 Fod lang Byggedok, 2 Byggebeddinger og 2 Ophalingsbeddinger, og det beskæftigede en Tid ca. 800–900 Mand.

Det gik imidlertid dette Værft, som det gik med saa mange af de her i Landet under Verdenskrigen oprettede industrielle Virksomheder; da Forholdene ude i Verden atter faldt saa nogenlunde til Ro, og der blev Overflod paa Tonnage, maatte »Aalborg Skibsværft« 1926 likvidere, efter at der var gjort flere Forsøg paa at rekonstruere det og derved holde det oppe.

Aalborg Havn erhvervede saa Værftet af det likviderende Aktieselskab for 630,000 Kr., og den bortforpagtede det derefter til et nyt Aktieselskab »Aalborg Maskin- og Skibsbyggeri«.

Da Aalborg Værft jo gav Arbejde til mange og derved Fortjeneste til Handel og Industri, ønskede Handelsforeningen selvfølgelig at gøre sit til, at Virksomheden blev bevaret for Byen, og 1927 tegnede Foreningen Aktier i det nydannede Selskab samtidig med, at Byen og dens Handelsstand viste det rette Borgersind ved at støtte Foretagendet gennem Aktietegning.

Hvad de her skildrede Havnearbejder i det Hele angaar, har Foreningen naturligvis efter Evne søgt at gøre sin Indflydelse gældende for at varetage Handelens og Industriens Interesser.

Endnu skal nævnes, at der 1925 paa Borgmester M. Jørgensens Initiativ oprettedes et *Fjordudvalg*. Hidtil havde det været saaledes, at Aalborg Havn alene bar Udgifterne ved Uddybning og Opmudring af Hals Barre, Vedligeholdelse af Fyrliniesystemet og Isbrydning paa Fjorden; men efterhaanden, som der kom flere Havne i Aalborgs Omegn, og da navnlig efterhaanden som Nørresundby Havn fik voksende Betydning for Trafikken, fandt Aalborg Havneudvalg

det urimeligt, at denne Havn vedvarende skulde bære alle Omkostningerne, medens de andre Havne deltog i Fordelen. Cementfabrikkerne stillede sig forstaaende overfor Kravet om Bidrag til disse Fjordudgifter, hvorimod Nørresundby Havn ønskede retslig Afgørelse af Spørgsmaalet, og den blev da ved Højesteret dømt til paa en Gang at indbetale 2 Aars Bidrag, ialt 70,000 Kr. Der blev saa oprettet et Fjordudvalg til Varetagelse af Havnenes Fællesinteresser; det bestaar af 8 Medlemmer, nemlig 1 for Staten, 3 for Aalborg Havn, 2 for Nørresundby Havn og 2 for Cementfabrikkerne, og Havnenes Bidrag til Udgifterne beregnes i Forhold til Tonsomsætningen i de forskellige Havne. Blandt de Opgaver, der staar paa Fjordudvalgets Dagsorden, er at faa Løbet over Hals Barre uddybet fra 24 til 28 Fod, idet den nuværende Dybde er for ringe for Nutidens dybtgaaende Skibe.

Paa *Trafikvæsenets* Omraade har Foreningen yderligere arbejdet for Udvidelse af Jernbanenettet i Byens Opland, saaledes for *Vodskov-Øster Vraa* Banen, (aabnet 1924) og for Anlæg af Jernbaner fra *Sebbersund* over Løgstør til *Overlade* og fra *Aalborg* over Terndrup til Hobro, hvilke sidstnævnte dog ikke er blevet udført. Efter at Jernbanen *Aalborg-Aars* 1910 var blevet forlænget til *Hvalpsund*, rettede Handelsforeningen Blikket paa Overfartsforholdene ved Hvalpsund for gennem Forbedring af disse at drage Salling ind under Aalborgs Opland. 1922 tegnedes der i Aalborg og Nørresundby ca. 100,000 Kr. i frivillige Bidrag til en *Jernbanefærge* over Hvalpsund, idet man ved et saadant Tilskud mente at kunne forhindre et foreliggende Lovforslag om Anskaffelse af en lille Færge til Overførelse af Post og mindre Automobiler. Borgerskabet i Skive var selvsagt ikke interesseret i en stor Færge, der kunde overføre Lastbiler fra Aalborg; men Foretagendet fandt Tilslutning hos Aalborg Amtsraad. 1923 vedtog Aalborg Handelsforening at bidrage 5000 Kr. til Etablering af en stor Færge, og det følgende Aar vedtoges at forhøje Tilskudet til Færgeanlæget med 50 pCt., saa Handelsforeningen ydede ialt 7500 Kr. til dette Foretagende. Færgeforbindelsen aabnedes derefter 25. Maj 1927.

Da Planen om en saadan Færgeforbindelse over Hvalpsund kom frem, havde man naturligvis tænkt sig et Jernbaneanlæg fra Sundsøre til et Punkt paa Sallingbanen, men da Færgeforbindelsen aabnedes, maatte en saadan Plan anses for skrinlagt som Følge af den revolutionerende Udvikling, der i de nærmest foregaaende Aar var foregaaet paa Samfærdselsmidlernes Omraade, idet *Automobilkørselen* saavel med Personer som med Fragtgods i Tiden 1920—25 havde taget et saadant Opsving, at de allerede bestaaende Jernbaneanlægs Eksistens var truet.

Rutebilkørsel her i Landet var allerede saa smaat begyndt før

Verdenskrigen; 1914 etableredes en saadan Kørsel mellem Kolding og Haderslev, maaske den første, i hvert Fald en af de første i Danmark.

Som Følge af Krigen og den svigtende Tilførsel af Benzin standsede denne Kørsel imidlertid kort efter, at den var etableret, og først efter Krigens Slutning 1918 fik man fornøden Benzin til Kørslens Genoptagelse, hvorefter Ruteautomobilnettet aarligt er blevet udvidet indtil nu.

For Aalborgs Vedkommende begyndte den første Rutebil, Aalborg—Løgstør 1920; nu gaar henved 50 Passagerbiler i fast Fart paa Aalborg, og desuden anvendes et stort Antal Fragtbiler delvis i fast Rute til Transport af Varer til og fra Byen.

Handelsforeningen har udført et ret betydeligt Arbejde for Ordning af Forholdene med Rutebiler og Oprettelse af *Bilcentraler* for Indlevering af Stykgods og Pakker; 1926 blev der oprettet 2 Centraler for Vareindlevering, men en Central for Passagerer er endnu ikke tilvejebragt.

Denne stærkt stigende Biltrafik har ogsaa medført, at den i 1864 anlagte Pontonbro blev for lille til Færdselen, og 1930 er paabegyndt Anlæg af en *fast Bro* til Erstatning for Pontonbroen. Endvidere er den indenbys Trafik blevet lettet ved Viadukter under Jernbanen i Byens vestlige Del, og for Tiden foregaar der en stor Regulering af Gadenettet paa Vesterbro, ved hvilken en ny bred Gade vil blive ført fra Vesterbro ned til Broen, saa der her i trafikal Henseende bliver en Hovedaare mellem den nye faste Bro og Udkørslen mod Syd.

Verdenskrigen og de i Forbindelse med den staaende høje Kulpriser og Vanskeligheder ved overhovedet at skaffe Industri og Søfart den fornødne Brændselsmængde kom i høj Grad til at influere paa *Rutebaadstrafikken* paa Aalborg. 25. Juni 1914 var S/S »Aalborghus« indsat paa Ruten København som Afløser for den mindre »Cimbria«, og det lykkedes at opretholde denne Rute 3 Gange ugl. under Krigen, ligesom »D. F. D. S.« ogsaa vedblev at holde S/S »Limfjorden« i Fart paa Limfjorden (Løgstør—Thisted—Struer—Nykøbing), skønt Ruten 1916 gav et Underskud af ca. 84,000 Kr., 1917 af ca. 98,000 Kr. og 1918 af ca. 160,000 Kr. Derimod ophørte S/S »Horsens« Fart paa Nykøbing Mors, efter at den 1916 havde kostet Selskabet 31,000 Kr. og 1917 givet et Underskud paa 39,000 Kr.

Efter Krigen blev Kultilførslen vel rigelig nok, men hele Prisniveauet laa saa til Gengæld højere end i Krigsaarene, og 1921 standsede »D. F. D. S.« den urentable Fart paa Skive og Lemvig, hvilket vakte stor Beklagelse hos Aalborgs Grossister og Industri, der herved kom i Fare for at miste det store Opland i det vestlige Limfjordsbækken.

Ved at lægge Pres paa Dampskibsselskabet fik man det da ogsaa til at genoptage Farten, men den vedblev at give Underskud, og atter 1927 kom man ud for Selskabets Planer om at opgive denne Trafik. Fra Selskabets Side gjorde man bl. a. gældende, at den Omstændighed, at Aalborg og Nørresundby regnedes for 2 Havne, og at der som Følge deraf skulde betales Havnepenge 2 Gange, naar Rutebaadene anløb her, virkede meget byrdefuld, og ved Forhandling med Havneudvalgene lykkedes det saa at faa dem til at indgaa paa at betragte Aalborg—Nørresundby som een Havn. Men Ruten Aalborg—Skive—Lemvig er dog ikke genoptaget, og Aalborgs Trafik paa disse Byer saavel som ogsaa delvis paa de andre Limfjordsbyer besørges nu af Paketbaade med Motor. 1928 etableredes helaarlig Forbindelse med København paa Hverdage.

Hvad den *udenrigske Trafik* angaar, skal her anføres, at vor Forening i Aarene 1920—1921 optog et Arbejde for Oprettelse af en Dampskibrute *Aalborg—Gøteborg*, hvilken Tanke naturligvis mødte Modstand i Frederikshavn, hvis Forbindelse med Gøteborg, der i Forvejen var urentabel, vilde blive endnu vanskeligere at opretholde, hvis Aalborg ogsaa fik Forbindelse med denne By.

Et Rederi i Aarhus forsøgte at realisere Planen — dog uden vor Forenings Medvirken — men efter at der var fuldført 2 Ture opgaves Foretagendet, og senere har Sagen hvilet, men er næppe helt skrinlagt.

1920 sejledes paa Ruten *Odense—Aalborg—Leith* og *Aarhus—Aalborg—Newcastle*, og disse Forbindelser opretholdes stadig 1 Gang ugentlig.

Endvidere etableredes 1920 forsøgsvis en Rute *Aalborg—Oslo*, der dog atter nedlagdes 1922 som urentabel.

1921 satte »Det forenede Dampskibsselskab« en Baad i ugentlig Fart paa Ruten *Aalborg—Aarhus—Hamburg*, efter at et tysk Selskab i længere Tid havde befaret denne Rute; det tyske Selskab inddrog saa Ruten 1922, og nu sejler her 2 D. F. D. S. Dampere ugentlig.

1924 optoges Dampskibsforbindelse 1 Gang maanedlig mellem *Aalborg—Swansea—Liverpool*, *Aalborg—Bremen* og *Aalborg—Antwerpen*, og 1926 etableredes forsøgsvis Rutefart *Aalborg—Rotterdam*. Ruterne Aalborg—Bremen og Aalborg—Rotterdam ophørte dog atter efter at den førstnævnte en Tid var forsøgt holdt i Gang af Neptunselskabet i Bremen, men for Tiden er der ugentlig Forbindelse med Bremen, og der er nylig oprettet en Rute *Aalborg—Amsterdam—Rotterdam*.

Angaaende Foreningens *indre Forhold* i de senere Aar skal oplyses:

Foreningen begyndte Aaret 1913 med et *Medlemstal* paa 187, men vistnok som Følge af den Interesse, der vaktes i Handelsstanden for Foreningen ved dens 50 Aars Jubilæum, steg Medlemstallet til 207 ved Aarets Slutning, og i de følgende Aar, da de europæiske Krigsforhold dels medførte Start af saa mange nye Forretningsvirksomheder her i Byen og dels nødvendiggjorde, at de Vedkommende havde en Organisation at søge Støtte hos i paakommende Tilfælde, steg Medlemstallet efterhaanden, indtil det 1919 kulminerede med 299.

Saa kom Efterkrigsaarene med Sammenbrud eller Ophør af forskellige Virksomheder, og Medlemstallet dalede stadigt, saa det 1930 havde samme Størrelse som 1915 (213), og nu 1/4 1931 er det 219.

Som Følge af Pengenes faldende Værdi blev det paa en ekstraordinær Generalforsamling 17. Marts 1919 vedtaget at forhøje *Kontingentet* til Foreningen fra 12 til 15 Kr. aarlig og Indskudet fra 10 Kr. til 50 Kr. Samtidigt vedtoges at forhøje Kontingentet til Hjælpekassen fra 10 Kr. til 15 Kr. aarlig, Indskudet fra 30 Kr. til 50 Kr. og Betalingen for at blive livsvarigt Medlem fra 200 Kr. til 400 Kr. Det følgende Aar forhøjedes Kontingentet til Foreningen til 40 Kr. aarlig og til Hjælpekassen til 20 Kr. aarlig, medens Indskudene blev som forhen, men Kontingentet til Foreningen er dog senere (1925) nedsat til 30 Kr. aarlig. I Aarene 1919 og 1924 foretoges ogsaa nogle Ændringer saavel af Foreningens *Vedtægter* som af Hjælpekassens Statuter; med Hensyn til Foreningsvedtægterne var de væsentligste Forandringer, at Formen for Udnævnelse af Æresmedlemmer kodificeredes, og at Foreningen, der som Følge af Lov af 20. Marts 1918 (Om Foreningsregistre) det følgende Aar havde ændret Navn til *»Aalborg Handelsstandsforening«* og under denne Betegnelse var blevet optaget i Foreningsregistret, nu ogsaa fik dette Navn indført i Vedtægterne saavel for Foreningen som for Hjælpekassen. Vedtægterne, der meddeles nedenfor, er derefter paany ændret 1930, kgl. stadfæstet 23. April 1931.

Vedtægter for Aalborg Handelsstandsforening.

§ 1. Handelsstandsforeningens Formaal er:

a) at virke til Fremme for Handel, Skibsfart og Industri, saavel i Almindelighed som særlig for Aalborg By og dens Omegn, samt at varetage Medlemmernes fælles Interesser og Rettigheder.

b) at virke i veldædige og hjælpende Øjemed.

§ 2. Adgang til at være Medlem har:

1) Enhver, der har løst Borgerskab af 1ste Klasse for Handlende og Fabrikanter, Bankbestyrere, beskikkede Mæglere, Apothekere og statsautoriserede Revisorer.

2) Direktører og Prokurister for Firmaer og Selskaber, hvis Handel eller Fabriksdrift er forbunden med Borgerskab af 1ste Klasse.

3) Andre, der i Egenskab af Indehavere, Ledere eller Prokurister driver større Handel eller industriel Virksomhed, eller anden Virksomhed, som har Tilknytning til eller ifølge Autorisation betjener Handel, Skibsfart og Industri. Bestyrelsen afgør Spørgsmaalet om deres Adkomstberettigelse og skal enstemmig vedtage deres Optagelse.

Betingelsen for at blive Medlem er desuden, at den paagældende har Domicil i Aalborg By, Nørre Sundby eller i disse Byers umiddelbare Nærhed.

Enhver, der har gjort sig skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling, kan ikke blive eller være Medlem af Foreningen.

§ 3. Anmodning om Optagelse sker skriftligt til Formanden, hvorefter Bestyrelsen træffer Afgørelse. Vedkommende har dog først Stemmeret i Foreningens Anliggender, naar der er forløbet 14 Dage efter Optagelsen.

Udmeldelse af Foreningen sker ligeledes skriftligt til Formanden og kan kun finde Sted til en 1ste Januar eller en 1ste Juli.

§ 4. Enker efter Medlemmer beholde de samme Rettigheder og Pligter i Forhold til Foreningen som deres afdøde Mænd. Bestyrelsen kan, paa derom modtaget Andragende og naar Forholdene taler derfor, midlertidigt fritage et Medlem for at svare Kontingent.

§ 5. Ethvert Medlem har at yde et Indskud af 50 Kr. ved Optagelsen samt et aarligt Kontingent af 30 Kroner, som erlægges halvaarligt forud med 15 Kroner.

Har et Medlem paadraget sig et Aars Restance, udelukkes han af Foreningen og kan ikke paany optages som Medlem, forinden Restancen er betalt. I saa Tilfælde erlægges ikke nyt Indskud.

Æresmedlemmer betaler intet Kontingent.

§ 6. Foreningens Formue bestaar i det væsentlige af Ejendommen »Kompagnihuset« her i Byen.

Desuden henhører under Foreningens og Hjælpekassens Bestyrelse uden derfor at kunne betragtes som Foreningens og Hjælpekassens Ejendom:

1. Under Foreningens Bestyrelse:
   - Ligkassen,
   - De 8 Købmænds Legat,
   - Købmand Hans Henrik Mørups og Hustrus Legat,
   - Jens Nicolaj Skibsteds Mindelegat,
   - Købmand Emil Øhlenschlägers Legat,
   - Th. Springborgs Legat,
   - Handelsbetjent R. A. M. Bording Rasmussens Legat,
   - Emil Lassen og Hustrus Legat,
   - Fabrikant Bernhard Thorsens og Hustrus Mindelegat,
   - Konsul M. Kragelunds og Hustrus Mindelegat,
   - Det Bernstorffske Mindelegat,
   - De otte Venners Legat,
   - Købmand Aron Jacobsens og Hustrus Legat,
   - Købmand John Møllers og Hustrus Mindelegat,
   - Boghandler Magnus A. Schultz Mindelegat til Understøttelse,
   - Boghandler Magnus A. Schultz Mindelegat til Uddannelse,
   - Konsul P. Rechnitzers og Hustrus Guldbryllupslegat,
   - Købmand Chr. Fodes og Hustrus Legat,
   - Skibsmægler P. A. Petersens Legat.
2. Under Hjælpekassens Bestyrelse:
   - Købmand Chr. Lassens og Hustrus Mindelegat,
   - Købmand Michael Sørensens Legat,
   - Justitsraad Jeppe Poulsens Legat,
   - Etatsraad Chr. Simonis og Hustrus Legat,
   - Købmand Carl Schmidt og Hustrus Legat,
   - Jacob Palludans Mindelegat.

Hertil kommer:

Direktør Sophus Müller og Hustrus Mindelegat,

som endnu henhører under Bikuben's Forvaltningsafdeling, men er tildelt Hjælpekassen og senere vil indgaa under dennes Bestyrelse.

Over de saaledes bestyrede Legater skal der findes Legattavler anbragt i Foreningslokalet.

§ 7. Der føres særskilt Regnskab saavel for Foreningens Formue som for de under Foreningens Bestyrelse henlagte Kapitaler.

§ 8. Af Foreningens Midler udredes Udgifter ved Ejendommens Administration og Lønninger; endvidere de Udgifter, der efter Bestyrelsens Beslutning anvendes til Handelens, Skibsfartens eller Industriens Fremme — dog kan Bestyrelsen ikke uden Generalforsamlingens Samtykke i noget af de nævnte Øjemed anvende Beløb over 500 Kr., — samt endelig alle Udgifter ved Møder og Generalforsamlinger. Endvidere dækkes Ligkassens eventuelle aarlige Underskud. Ligkassens Grundkapital er 4800 Kr., som ikke maa formindskes.

Ligkassen er pligtig at stille til Disposition Ligvogn med Forspand og Bærere ved Medlemmers, deres Hustruers og Børns Begravelse (forsaavidt Børnene ej have egen Dug eller Disk), og Begravelsen foregaar i Aalborg eller Nørre Sundby. Den samme Forpligtelse har Ligkassen overfor Enker efter Medlemmer.

Af Ligkassen kan tilstaas i Begravelseshjælp til de efterladte 40 Kroner, uanset om de have Ophold i Aalborg, Nørre Sundby eller disse Byers nærmeste Omegn, dog kun efter Ansøgning og naar Bestyrelsen skønner, at Forholdene taler derfor.

§ 9. De under Foreningens Bestyrelse henlagte Værdipapirer skulle være forsynede med Prohibitivtegning, underskreven af mindst 5 Medlemmer af Bestyrelsen; de opbevares i Bankboks i en Kasse, forsynet med 2 forskellige Laase og Nøgler, eller overgives et solidt Pengeinstitut til Opbevaring i »aabent Depot«, i hvilket Tilfælde Modtagelsesbeviserne nedlægges i Foreningens Bankboks. Den ene af Nøglerne opbevares hos Formanden, den anden hos Kassereren.

§ 10. Bestyrelsen skal bestaa af 7 Medlemmer, der vælges blandt Foreningens stemmeberrettigede Medlemmer af Generalforsamlingen ved simpel Stemmeflerhed.

Der fordres altid skriftlig Afstemning til Valg af Bestyrelsesmedlemmer; i Tilfælde af Stemmelighed afgøres Valget ved Lodtrækning.

Ingen kan vælges til Medlem af Bestyrelsen, uden at han tillige er Medlem af Hjælpekassen.

Valget af Bestyrelsesmedlemmerne gælder for 3 Aar, saaledes at der første Gang afgaar 3, derefter 2 og 2. Det afgøres ved Lodtrækning blandt de ifølge de hidtil gældende Vedtægter efter Tur fratrædende, hvem der skal afgaa.

Bestyrelsen er ulønnet; den antager en lønnet Sekretær, der tillige kan være Assistent hos Kassereren. For den paagældende udfærdiges Instruks.

§ 11. Bestyrelsen repræsenterer Foreningen i alle Forhold. Den vælger efter den aarlige Generalforsamling af sin Midte med over Halvdelen af Stemmerne en Formand, en Næstformand og en Kasserer. Den har at fremme Foreningens Formaal, og det paahviler den at fremkomme med Forslag til Foranstaltninger i Foreningens Interesse. Den har at drage Omsorg for Kapitalformuens Bevarelse og Frugtbargørelse efter de for offentlige og umyndiges Midler gældende Regler, at føre den fornødne Kontrol med Kassereren og de under Bestyrelsen sorterende Værdier, at sørge for, at Regnskabet aflægges, revideres og decideres rettidigt, og føre det behørige Tilsyn med »Kompagnihuset« og dettes Anliggender. Den fore-

tager Uddelingen af Legater og Understøttelser samt sørger for det fornødne ved Begravelser i Overensstemmelse med § 8.

§ 12. Formanden, eller i hans Forfald Næstformanden, sammenkalder til Bestyrelsesmøde saa ofte, han finder det nødvendigt, eller naar mindst 3 af Bestyrelsens Medlemmer opfordrer ham dertil. Mindst 4 Medlemmers Tilstedeværelse i disse Møder udfordres for at tage gyldig Beslutning. Alle Sager afgøres i Bestyrelsesmøder ved simpel Stemmeflerhed; men i Tilfælde af Stemmelighed gør Formandens Stemme Udslaget.

§ 13. Bestyrelsen bekendtgør Afholdelsen af Diskussionsmøder ved Opslag i Foreningens Lokale og ved Annoncering i 2 à 3 af Byens Blade hvilke Sager, der vil komme til Behandling, medmindre der gives Medlemmerne skriftlig Meddelelse.

§ 14. Enhver Henvendelse til Foreningen rettes til Formanden, der snarest muligt lader den cirkulere blandt Bestyrelsens Medlemmer og iøvrigt drager Omsorg for, at alle tagne Beslutninger udføres.

§ 15. Viser Bestyrelsen Forsømmelse med Hensyn til Kapitalformuens Bevarelse og Frugtbargørelse eller lader det mangle paa fornøden Kontrol, saaledes at der i denne Anledning paaføres Foreningen Tab, er Bestyrelsens Medlemmer solidarisk ansvarlige derfor og pligtige at yde Erstatning efter Generalforsamlingens Beslutning.

§ 16. Kassereren fører en af Bestyrelsen autoriseret Kassebog. Han aflægger efter Regnskabsaarets Udløb særskilte Regnskaber for de under Foreningen hørende Midler, bl. a. Legatmidler og Hjælpekassen.

Foreningens Aarsregnskab afsluttes den 31. December og afleveres derefter inden en Maaned til Formanden, der har at afgive alt til Revision.

For Legatets Vedkommende forholdes der med Regnskabsaflæggelserne i Henhold til de paagældende Fundatser.

§ 17. Generalforsamlingen vælger blandt Medlemmerne 2 Revisorer og 1 Decisor, hvis Funktionstid er 3 Aar.

Ethvert Medlem er pligtig til at modtage det paa ham faldende Valg som Bestyrelsesmedlem, Revisor eller Decisor, men kan efter Udløbet af sin Funktionstid fordre sig fritaget i dobbelt saa lang Tid, som han har fungeret.

Nægter et Medlem at modtage det paa ham faldende Valg, skal han erlægge 10 Kr. til Foreningens Kasse, med mindre Bestyrelsen anerkender hans til Nægtelsen angivne Grund for gyldig. I saadant Tilfælde foretages nyt Valg snarest.

Revisorerne gennemgaa Regnskaberne kritisk; de skulle have tilendebragt Revisionen 14 Dage efter Regnskabernes Modtagelse, hvorefter Formanden foranstalter disse tilstillede Decisor.

§ 18. Generalforsamlingen har den højeste Myndighed i alle Foreningens Anliggender, medmindre andet er bestemt ved disse Vedtægter.

§ 19. Paa Generalforsamlingen gør almindelig Stemmeflerhed Udslaget, dog udfordres der:

Til Pantsætning eller Salg af »Kompagnihuset«, til Opløsning af Foreningen eller til Forandring af disse Vedtægter, at mindst $^3/_4$ af samtlige stemmeberettigede Medlemmer møde paa en i den Anledning indvarslet Generalforsamling, og at mindst $^3/_4$ af de mødte stemme derfor.

Er der ikke mødt $^3/_4$ af de stemmeberettigede Medlemmer, sker der ingen Afstemning, men der indvarsles inden en Maaned til en ny Generalforsamling, hvor Bestemmelse tages uden Hensyn til det mødte Antal stemmeberettigede, dog fordres der ogsaa denne Gang $^3/_4$ Majoritet for Forslagets Vedtagelse.,

Æresmedlemmer kan udnævnes efter Bestyrelsens eenstemmige Indstilling, naar Forslag derom vedtages ved skriftlig Afstemning med $^3/_4$ af de paa en Generalforsamling afgivne Stemmer. Forslaget kan ikke gøres til Genstand for Diskussion.

Til Forandring af disse Vedtægter fordres endvidere Stadfæstelse af Ministeriet for Handel og Industri.

§ 20. Den aarlige Generalforsamling, der ledes af en paa Forslag af Bestyrelsen valgt Dirigent, afholdes i Februar med 8 Dages Varsel ved offentlig Bekendtgørelse paa hensigtsmæssig Maade med Angivelse af Dagsorden. Ved Opslag i Lokalet 14 Dage forinden angiver Bestyrelsen, hvilke Sager der af den vil blive forelagte til Forhandling. Andre Forslag fra Medlemmer skulle være indgivne senest 10 Dage før Generalforsamlingens Afholdelse.

Paa den aarlige Generalforsamling skal fremlægges og foretages:

a) Beretning om Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar;
b) Det reviderede og deciderede Regnskab;
c) Budgettet for det løbende Aar;
d) Valg af henholdsvis 3, 2 og 2 Bestyrelsesmedlemmer, samt hver 3die Aar af 2 Revisorer og 1 Decisor;
e) Eventuelle Forslag fra Bestyrelsen eller Medlemmer.

§ 21. Ekstraordinære Generalforsamlinger kunne afholdes med 8 Dages Varsel, naar Bestyrelsen finder Anledning dertil, eller naar mindst 20 Medlemmer forlanger det. Bekendtgørelsen, der skal indeholde Dagsordenen, foretages paa den i § 20 foreskrevne Maade.

§ 22. Afstemningen paa Generalforsamlingerne og i Møderne sker ved Haandsoprækning, medmindre skriftlig Afstemning forlanges, jvfr. dog § 10 og § 19 angaaende Æresmedlemmer.

§ 23. Generalforsamlingens Beslutning indføres i en dertil indrettet Protokol, som underskrives af Dirigenten og de tilstedeværende Bestyrelsesmedlemmer.

Denne Protokol afgiver fuldgyldigt Bevis for det passerede.

§ 24. I Tilfælde af Disput angaaende Forretningsforhold imellem Medlemmerne indbyrdes eller imellem disse og Ikke-Medlemmer, er Bestyrelsen forpligtet at foretage Mægling og afsige Voldgiftskendelse, naar begge Parter erklære, at de underkaster sig Bestyrelsens Afgørelse. Bestyrelsen har i saa Tilfælde Ret til at supplere sig.

Ved Kendelsen kunne de dermed forbundne Omkostninger paalægges Parterne eller en af dem.

Bestyrelsen er pligtig paa et Medlems Begæring derom at afgive Responsum om Handels- og Søfartsforhold her paa Pladsen.

§ 25. I Tilfælde af Foreningens Opløsning overgaar dens Formue til Hjælpekassen. Skulde Hjælpekassen være opløst, overlades det Ministeriet for Handel og Industri eller det Ministerium, under hvilket de af Foreningen indtil da varetagne Sager til den Tid maatte henhøre, at udpege en eller flere private velgørende Institutioner i Aalborg til at administrere den Formue, Foreningen maatte eje ved sin Opløsning. Disse Institutioner skal have Paalæg om, at Administrationen skal ske i den Aand og med Hensyntagen til de Formaal, som er angivne i denne Forenings og Aalborg Købmænds Hjælpekasses Vedtægter. De Legater, der bestyres af Foreningen, og i hvis Fundatser der ikke findes Bestemmelse om, hvem der i Tilfælde af Foreningens Opløsning skal administrere dem, overgaar ligeledes til Bestyrelse af Hjælpekassen eller, hvis denne er opløst, til Bestyrelse af de forannævnte velgørende Institutioner efter det paagældende Ministeriums Bestemmelse.

§ 26. Et Aftryk af samtlige Legatfundatser gives som Tillæg til Foreningens Vedtægter.

§ 27. Disse Vedtægter, der træde i Stedet for Handelsforeningens under

5. November 1924 kongeligt stadfæstede Vedtægter, som altsaa ophæves samtidigt med, at der meddeles lignende Stadfæstelse paa nærværende, indføres i Foreningens autoriserede Forhandlingsprotokol.

§ 28. Der gives Bestyrelsen Bemyndigelse til at foretage saadanne Ændringer i disse Vedtægter, som maatte blive krævet af Ministeriet under Stadfæstelsen.

Saaledes vedtagne paa Generalforsamlingen den 30. Januar 1931.

A. Abel. *Henning Jensen.* *I. P. Wenø.*
Chr. H. Olesen. *Magnus Müller.* *Olaf Nielsen.*
Gorm Bremmer.

Vedtægter for Aalborg Købmænds Hjælpekasse

§ 1. Aalborg Købmænds Hjælpekasse er oprettet af Købmænd i Aalborg i Juli 1856.

§ 2. Kassens Formaal er at understøtte Medlemmer, samt Enker efter og Børn af Medlemmer, for alles Vedkommende dog kun forsaavidt de er værdige og trængende.

Understøttelsen kan tilstaas, uanset om de kvalificerede have Bopæl i Aalborg eller andetsteds. Intet Medlem kan nyde Understøttelse, medmindre han ogsaa er Medlem af Handelsstandsforeningen og han i mindst 5 paa hinanden følgende Aar har betalt Kontingent eller, saafremt han har betalt én Gang for alle, da ogsaa tidligst 5 Aar efter at Indbetalingen har fundet Sted. Ved Uddeling af Understøttelser til Børn af Medlemmer tages særligt Hensyn til umyndige og Kvinder. Til Mænd, der, skønt adkomstberettigede dertil, ikke har været Medlemmer af Handelsstandsforeningen og Hjælpekassen, kan der kun undtagelsesvis, og naar særlige Forhold taler derfor, ydes Understøttelse. Det afhænger af Bestyrelsens Skøn, hvem af Ansøgerne der skal tildeles Understøttelse.

§ 3. Enhver, der som Medlem er kontingentydende til Aalborg Handelsstandsforeningen ifølge dennes Vedtægt § 2, er berettiget til at blive Medlem af Hjælpekassen imod at opfylde de i nærværende Vedtægts § 4 fastsatte Betingelser.

§ 4. Ethvert Medlem betaler et Indskud af 50 Kr. og et Kontingent af 20 Kroner aarligt eller et Bidrag af mindst 400 Kroner én Gang for alle.

§ 5. Medlemmernes Enker have Ret til at indtræde i deres Mænds Rettigheder og Forpligtelser.

§ 6. Hvis Bestyrelsen skønner, at Forholdene taler derfor, kan den fritage et Medlem midlertidigt for at svare Kontingent.

§ 7. Udtræder et Medlem af Hjælpekassen og ønsker senere at genindtræde, kan dette ikke formenes ham, naar han efter § 3 er kvalificeret dertil, men han betragtes da som nyt Medlem.

Har et Medlem paadraget sig et Aars Restance, udelukkes han af Hjælpekassen og kan ikke paany optages som Medlem, forinden Restancen er betalt. I saa Tilfælde erlægges ikke nyt Indskud.

§ 8. Til Understøttelse maa benyttes Renterne af Hjælpekassens Formue, det aarlige Kontingent samt eventuelt Overskud fra forrige Aar, men Gaver og Indskud skulle tillægges Formuen.

§ 9. Portionernes Størrelse bestemmes af Bestyrelsen; de maa ikke være under 40 Kr. og ikke over 400 Kr. aarlig.

De uddeles med Halvdelen hvert Aars 1ste April og 1ste Oktober.

§ 10. Bestyrelsen, Revisorer og Decisor ere de samme som for Handelsstandsforeningen, saa længe denne bestaar.

Skulde Aalborg Handelsstandsforening blive opløst, skal der paa den ved Opløsningen siddende Bestyrelses Foranstaltning indkaldes en Generalforsamling, der afholdes inden en Maaned fra Opløsningsdagen, og paa denne Generalforsamling vælger de kontingentydende og livsvarige Medlemmer af Aalborg Købmænds Hjælpekasse en Bestyrelse paa 5 Medlemmer samt 2 Revisorer og 1 Decisor. Valget sker skriftligt med simpel Stemmeflerhed og gælder for 3 Aar ad Gangen, saaledes at der af Bestyrelsen afgaar 2, 2 og 1 Medlem aarligt, første Gang ved Lodtrækning. Ved Stemmelighed gør Lodtrækning Udslaget.

Bestyrelsen er ulønnet. Den kan antage en lønnet Sekretær, der tillige kan være Assistent hos Kassereren.

Denne Bestyrelse skal inden 3 Maaneder efter sit Valg forelægge en ekstraordinær Generalforsamling Forslag til de som Følge af de ændrede Forhold nødvendige Ændringer i Hjælpekassens Vedtægter.

§ 11. Bestyrelsen afholder 2 ordinære Møder, i Marts og September, for at bestemme Uddelingen af Understøttelserne.

Bestyrelsen har at drage Omsorg for Kapitalformuens Bevarelse og Frugtbargørelse efter de for offentlige og umyndiges Midler gældende Regler, at føre fornøden Kontrol med Kassereren og de under Bestyrelsen sorterende Værdier, at sørge for, at Regnskabet aflægges, revideres og decideres rettidigt, samt at afgøre ethvert andet Hjælpekassen vedkommende administrativt Anliggende. Bestyrelsen repræsenterer Hjælpekassen i alle Forhold.

Bestyrelsen kan afholde Møde, saa ofte Formanden eller mindst 3 Bestyrelsesmedlemmer ønske det. Ved disse Møder kan ogsaa tages Bestemmelse om ekstraordinære Uddelinger.

Mindst 4 Medlemmer maa være tilstede ved Møderne, for at der kan tages gyldig Beslutning.

Alle Sager afgøres ved simpel Stemmeflerhed. Ere Stemmerne lige, gør Formandens Stemme Udslaget. Forhandlingerne indføres i en dertil indrettet Protokol. Formanden, eller i hans Forfald Næstformanden, leder Møderne.

§ 12. Viser Bestyrelsen Forsømmelse med Hensyn til Kapitalformuens Bevarelse og Frugtbargørelse eller lader det mangle paa fornøden Kontrol, saaledes at der i den Anledning paaføres Hjælpekassen Tab, er Bestyrelsens Medlemmer solidarisk ansvarlige derfor og pligtig at yde Erstatning efter Generalforsamlingens Beslutning.

§ 13. Kassereren fører Hjælpekassens Regnskab i en af Bestyrelsen autoriseret, pagineret Kassebog; han besørger Medlemslisten ført og Bidraget opkrævet forud med Halvdelen hvert Aars 1ste Marts og 1ste Septbr. Han aflægger efter Regnskabsaarets Udløb et særskilt Regnskab for Hjælpekassens Midler og de under denne sorterende Legater. Aarsregnskabet afsluttes den 31te December og afleveres inden 1 Maaned til Formanden, der afgiver det til Revision.

For Legaternes Vedkommende forholdes der med Regnskabsaflæggelsen i Henhold til de paagældende Fundatser.

§ 14. Generalforsamlingen har den højeste Myndighed i alle Hjælpekassens Anliggender.

§ 15. Paa Generalforsamlingen gør almindelig Stemmeflerhed Udslaget, dog udfordres der:

Til Opløsning af Hjælpekassen eller Forandring af disse Vedtægter at mindst $^3/_4$ af samtlige stemmeberettigede Medlemmer møde paa en i den Anledning indvarslet Generalforsamling, og at mindst $^3/_4$ af de mødte stemme derfor.

Er der ikke mødt ³/₄ af de stemmeberettigede Medlemmer, sker der ingen Afstemning, men der indvarsles inden en Maaned til en ny Generalforsamling, hvor Bestemmelse tages uden Hensyn til det mødte Antal stemmeberettigede, dog fordres ogsaa denne Gang ³/₄ Majoritet til Forslagets Vedtagelse.

Til Forandring af disse Vedtægter fordres endvidere Stadfæstelse af Ministeriet for Handel og Industri.

§ 16. Den aarlige Generalforsamling afholdes efter Handelsstandsforeningens aarlige ordinære Generalforsamling og ledes af en paa Forslag af Bestyrelsen valgt Dirigent. Den skal være indvarslet med 8 Dages Varsel ved Bekendtgørelse paa hensigtmæssig Maade, med Angivelse af Dagsorden.

Ved Opslag i Lokalet 14 Dage forinden angiver Bestyrelsen, hvilke Sager der af den vil blive forelagte til Forhandling. Andre Forslag fra Medlemmerne skulle være indgivne senest 10 Dage før Generalforsamlingens Afholdelse.

Det sidste Aars Regnskab fremlægges tilligemed en Oversigt over Hjælpekassens og de under den sorterende Legaters Formue.

§ 17. Afstemning paa Generalforsamlingen sker ved Haandsoprækning, med mindre der forlanges skriftlig Afstemning.

§ 18. Generalforsamlingens Beslutninger indføres i en dertil indrettet Protokol, som underskrives af Bestyrelsen.

Denne Protokol afgiver fuldgyldigt Bevis for det passerede.

§ 19. Extraordinære Generalforsamlinger kunne afholdes med 8 Dages Varsel, naar Bestyrelsen finder Anledning dertil, eller naar mindst 20 Medlemmer forlanger det.

§ 20. I Tilfælde af Hjælpekassens Opløsning overgaar dens Formue til Aalborg Handelsstandsforening til Administration efter de i nærværende Vedtægter angivne Forskrifter.

Skulde Aalborg Handelsstandsforening være opløst, overlades det Ministeriet for Handel og Industri eller det Ministerium, under hvilket de af Foreningen indtil da varetagne Sager til den Tid maatte henhøre, at udpege en eller flere private velgørende Institutioner i Aalborg til at administrere den Formue, Hjælpekassen maatte eje ved sin Opløsning. Disse Institutioner skal have Paalæg om, at Administrationen skal ske i den Aand og med Hensyntagen til de Formaal, som er angivet i disse Vedtægter.

De Legater, som bestyres af Hjælpekassen, og i hvis Fundatser der ikke findes Bestemmelser om hvem, der i Tilfælde af Hjælpekassens Opløsning skal administrere dem, overgaar ligeledes til Bestyrelse af Aalborg Handelsstandsforening, eller, hvis denne er opløst, til Bestyrelse af de forannævnte velgørende Institutioner efter det paagældende Ministeriums Bestemmelse.

§ 21. Disse Vedtægter, der træde i Stedet for de under 5. November 1924 kongeligt stadfæstede Vedtægter for Aalborg Købmænds Hjælpekasse, hvilke altsaa ophæves samtidigt med, at der meddeles lignende Stadfæstelse paa nærværende, indføres i Foreningens autoriserede Forhandlingsprotokol.

§ 22. Der gives Bestyrelsen Bemyndigelse til at foretage saadanne Ændringer i disse Vedtægter, som maatte blive krævet af Ministeriet under Stadfæstelsen.

Saaledes vedtagne paa Generalforsamlingen den 30. Januar 1931.

A. Abel. *Henning Jensen.* *I. P. Wenø.*
Chr. H. Olesen. *Magnus Müller.* *Olaf Nielsen.*
Gorm Bremmer.

1919 oprettedes et særligt *Legatudvalg* paa 2 Medlemmer af Foreningens Bestyrelse, idet de Legater, man skulde disponere over, efterhaanden var blevet saa mange, at det krævede for stort Arbejde af den enkelte, om alle Bestyrelsens Medlemmer skulde holde sig à jour med Enkelthederne vedrørende Uddelingstider m. v. Ogsaa paa andre Omraader har Bestyrelsen i de senere Aar søgt at lette det stigende Arbejde for det enkelte Medlem ved Nedsættelsen af staaende Udvalg.

De under Foreningens Ressort værende *Legater* og andre Midler havde fra gammel Tid delvis været anbragt som Laan i fast Ejendom; denne Anbringelse ønskede man at komme bort fra og i Stedet derfor anlægge Kapitalen i let realisable Obligationer, idet man derved i givet Tilfælde kunde indvinde en højere Rente gennem Kursforskel. 1926 indløstes de sidste private Panteobligationer.

Da Foreningen saa det som sin Opgave at »forfølge almennyttige og velgørende Formaal« ansøgte den 1924 om Fritagelse for at erlægge *Skat*, men erholdt Afslag.

Siden kort efter Handelsforeningens Oprettelse 1863 havde dens gamle *Lavsarkivalier*, der naar tilbage til 1431, og som bestaar af en Mængde Folianter, været deponeret i Aalborg Stiftsbibliotek. Da det maatte anses for ønskeligt, at der blev givet den historiske Forskning lettere Adgang til dette i mange Henseende interessante Materiale, ligesom man ogsaa ønskede at se det opbevaret under mere betryggende Forhold, lod Bestyrelsen 1920 det gamle Arkiv deponere i Landsarkivet i Viborg, der er Centralsted for alle jydske Lavsarkivalier.

Ved denne Omtale af Købmandslavets Efterladenskaber skal man gribe Lejligheden til at foretage en Berigtigelse af det Side 9 om *Sølvpapegøjen* anførte. En Undersøgelse af »Det broderlige Skydeselskab«s Arkivalier har nemlig vist, at Fuglen 1824 udleveredes til dette Aars Skydekonge, Proprietær J. C. Christiansen, og indtil 1840 hørte man intet til den, fordi Skydeselskabet da var kommet noget i Forfald og ikke havde sørget for at faa Fuglen tilbage. Christiansen var imidlertid flyttet til Knudseje i Skæve Sogn, og da Skydeselskabet omved 1840 fik en Renæssance, saa Købmandslavet mente, at det kunde yde det Betaling for Fuglen, maatte man til at undersøge, hvor den var fløjet hen. Skydeselskabet krævede saa Christiansen for den, og da han ikke vilde, maaske heller ikke kunde, skaffe Fuglen tilveje, blev der 1841 vedtaget at sagsøge ham. Det kom dog til Forlig, saa Christiansen betalte 40 Rbdl. i Stedet for Fuglen, og for 50 Rbdl. købte man hos Guldsmed Smith, Aalborg, en ny Fugl med Kæde, og det er den, der er afbildet S. 8.

I det her omhandlede Tidsrum har Foreningen ladet afholde

en Del *Foredrag* om Emner, der maatte antages at kunne interessere dens Medlemmer; der kan saaledes nævnes, at Sagfører Knud Petersen 14. Maj 1924 holdt Foredrag om Aalborgs Udvikling i Aarene 1850—1900, hvilket foreligger som trykt Skrift, og andre har talt om nationaløkonomiske og sociologiske Emner m. v. Som oftest har Foreningen indbudt Medlemmer af andre faglige Korporationer til at overvære disse Foredrag.

5. Juli 1914 — altsaa kort før Verdenskrigens Udbrud — foretog Foreningens Medlemmer med Damer en vellykket *Udflugt* til Thisted og Nykøbing Mors med S/S »Cimbria«, der var lejet i den Anledning, og i Juni 1922 holdt »Centralforeningen af jydske Handelsforeninger« sit Delegeretmøde i Aalborg, og vor Forening havde da Lejlighed til at vise sig som Vært for »store Bror«.

1889 blev der som foran S. 240 omtalt opført et nyt Kompagnihus, det der endnu i det Ydre staar ret uforandret, men nu i Omgivelser, der i nogen Grad formindsker dets Fremtræden i Gadebilledet.

Foreningens Vækst i Krigsaarene og Lokalernes tiltagende Benyttelse medførte imidlertid, at der fremkom Ønsker om Forbedring af Lokaleforholdene, og Bestyrelsen søgte 1919 at imødekomme disse Ønsker ved at anskaffe nyt Inventar til Læselokalet og Bestyrelsesværelset, men hermed lod Utilfredsheden sig ikke bortrydde, og 1920 skred man da til en Ombygning af Husets Indre.

En Del af Stueetagen indrettedes til Biografteater, og paa 1. Sal lavedes Lokaler til en offentlig Restaurant, medens Festsalen flyttedes op paa 2. Sal, hvor Klubben »Enigheden« fik Resten af Lokalerne. Med Klubben havde man lange og trange Forhandlinger, der strakte sig over adskillige Aar. Vor Forening vilde gærne beholde Klubben som Lejer for at bevare Traditionen fra 1790; men den var misfornøjet med, at Klubben »profanerede« Kompagnihuset ved at udleje Salen til forskellige Foreninger og Organisationer, hvis Interesser ofte var i Modstrid med Handelsstandsforeningens Medlemmers, ligesom ogsaa at de af Klubben til Selskabsbrug bestemte Lokaler benyttedes til offentlig Beværtning.

Foreningen, der jo var Husvært, maatte kræve, at Lokalerne fremtidigt kun benyttedes af Klubbens Medlemmer, og at Foreningens Samtykke i hvert Fald indhentedes, hvis Klubben ønskede at udleje nogen Del af dens Lokaler til andre. Paa den anden Side gjorde Klubbens Bestyrelse gældende, at den ikke kunde yde den store Husleje, hvis den ikke kunde have Indtægter af Lejemaalet, men Ombygningen af Kompagnihusets Indre havde kostet ca. 230,000 Kr. — man erindre, at det var i Dyrtiden efter Krigen — og Foreningen havde derfor vanskeligt ved at indrømme den Nedsættelse af Huslejen, som Klubben krævede.

1922 fik Handelsstandsforeningen Beværterborgerskab til sine Lokaler, og samme Aar nedlagdes den offentlige Restaurant, der 1920 var oprettet paa Kompagnihusets 1. Sal. Klubben »Enigheden« fik da de tidligere Restaurationslokaler samt Læseværelset. 1928 opsagde Klubben imidlertid paany Lejemaalet, fordi det forekom den for dyrt, men ved Forhandlinger fik man den til atter at leje Lokaler i Kompagnihuset paa meget rimelige Vilkaar.

Efter Ombygningen 1920 blev Kompagnihuset vurderet til Ejendomsskyld til 430,000 Kr. (senere samme Vurdering), og Lejeindtægten, der 1913 var 8700 Kr., blev forhøjet, saa den 1924 var 52,000 Kr.; det følgende Aar nedsattes den dog til 36,500 Kr. og er for Tiden 34,000 Kr.

En Følge af den stærke Stigning i Lejeindtægterne saavel som ogsaa af Medlemskontingentet var, at *Foreningens Budget*, der 1914 var 11,000 Kr. og 1920 ca. 21,000 Kr., steg 1924 til 61,000 Kr. og 1926 til 69,000 Kr. for derefter igen at bevæge sig nedad til 1927: 56,000 Kr., 1929: 43,000 Kr. og 1930: 38,000 Kr.

Angaaende Foreningens Lokaler maa endnu anføres, at der i Efteraaret 1913 blev ophængt *Legattavler* i Børssalen.

Med Hensyn til Købmandslavets *Ligkasse* og dens Funktion i nyere Tid skal vi i Tilknytning til, hvad der er anført Side 197, oplyse: Kassens Grundkapital er 4800 Kr. og den maa ikke formindskes.

Endvidere ejede Kassen Ligvogn og Begravelsesrekvisiter, som tillige med Forspand og Bærere stilledes til Disposition ved Medlemmers, deres Hustruers, Enkers og Børns Begravelse i Aalborg og Nørresundby, og yderligere kunde der efter Omstændighederne tilstaaes de Afdødes Efterladte 40 Kr. i Begravelseshjælp, for saa vidt de boede i Aalborg, Nørresundby eller nærmeste Omegn. Ligvognen, Rekvisiterne og de af Foreningen antagne Bærere, til hvilke der 1891 anskaffedes Uniformer, kunde ogsaa for Betaling lejes af Folk udenfor Foreningen.

Denne Ordning ophørte dog 1923—24, idet man afhændede Begravelsesrekvisiterne og senere lejede Vogn og Ligbærere for Foreningens Regning.[1])

Naar »Aalborg Handelsstandsforening« nu møder til Jubilæumsfest, er det altsaa for at mindes 500 Aaret for Aalborg Købmændenes Sammenslutning: Gilde—Kompagni—Lav—Forening er jo de vekslende Betegnelser, som gennem den lange Aarrække er benyttet for at udtrykke det samme: En Sammenslutning til Varetagelse af fælles

[1]) Om Ligkassen se iøvrigt under »Fonds under Handelsstandsforeningens Bestyrelse«.

Interesser i Erkendelse af, at man naar videst, naar man løfter i Flok. Der har været Medgangstider og Trængselsaar; der har været Perioder, da det forenende Baand stod i Fare for at sprænges, men det holdt dog, og vi tør vel tro, at det, der er den bærende Idé i al Sammenslutning — Styrke gennem Enighed — ogsaa vil føre vor Forening frelst gennem kommende Farer.

I et følgende Afsnit vil der blive gjort Rede for Foreningens *Hjælpekasses og Legaters* Forhold; men vi vil ikke slutte denne historiske Udsigt over Aalborg Købmandsstands Virksomhed gennem Tiderne uden at mindes de Givere, som kærligt har søgt at mildne Kaarene for dem, der bliver tilbage, naar Forsørgeren gaar bort, og for dem, som ikke har Lykken med sig i Kampen for Udkommet.

De under Foreningens Ressort staaende Midler, er i Aarene 1863 til 1931 vokset fra godt 29,000 Kr. til 313,000 Kr., og denne Gren af Foreningens Virksomhed har sikkert ikke været den mindst betydningsfulde, selv om der er blevet lagt mindst Mærke til den; den harmonerer smukt med den Tanke, der kommer tilorde i »Guds Legems Lav«s ældste Program, og som den gamle Gildeskriver Christen Thybo yderligere har udformet i et lille Vers, som han 1543 har indført i Gildets Protokol.

»Haffuer oc huer andre christeligen aff Hjertet kjere
I By og vden, baade hjemme oc here.
Haffuer god Endreçht och rette christelige facte.
Ingen hinanden skull forsmaa eller foraçte,
Icke then fattig then riige, icke then riige then Arme,
saa will Gud offuer Oss (sig) forbarme.

Emil Schrøder.

W. Staun.

L. K. Kier.

Ed. T. Andersen.

L. Hartvigson.

B. Worm.

P. Rechnitzer.

Hans Larsen.

M Kragelund.

Foreningens tidligere Formænd
(1863–1930).

1. *Emil Ferdinand Schrøder*, 1863–1868. Se Overkøbmand Nr. 31 (Side 203).

2. *Didrich Wilhelm Staun*, 1868–1872.
Født i Aalborg 15. Aug. 1820, død i Aalborg 30. Juni 1876. Stifter af den nu landskendte Klædeforretning paa »Nytorv«, der blev oprettet 1846. Kom 1866 i Handelsforeningens Bestyrelse og var fra 1873 til sin Død Direktør i »Aalborg Bys og Omegns Sparekasse«. Medlem af Aalborg Byraad. R. af Dbg.

3. *Lauritz Kjellerup Kier*, 1872–1882.
Født i Aalborg 9. April 1829, død i Aalborg 30. Decbr, 1904. Overtog 1864 den af Faderen grundlagte Forretning (Kornhandel, Rederi), som han drev indtil 1884 under Firma »Johannes Kier & Søn«. Var Ordfører for Provinskøbmændenes Deputation til Kongen 2. Febr. 1883 og sad 1890–1894 i Bestyrelsen for »Foreningen af jydske Handelsforeninger«. 1870–1904 Direktør i »Aalborg Bys og Omegns Sparekasse« og i en Aarrække Medlem af Aalborg Byraad, Formand for Bestyrelsen af »Nordjyllands Dampskibsselskab«, Medstifter af Aalborg Svineslagteri. 1894 Æresmedlem af Foreningen. Etatsraad, R. af Dbg., Dbmd. Se Nr. 6.

4. *Edouard Theodor Andersen*, 1882–1888.
Født i København 8. Novbr. 1827, død i Aalborg 16. April 1890. Indvalgt i Bestyrelsen 1863. Etablerede 1857 en en gros Forretning i Kolonial, først »ved Vesteraa«, senere »ved Østeraa«. 1883 Medstifter af »Foreningen af jydske Handelsforeninger«, i hvis Bestyrelse han sad fra 1883 til sin Død. Medstifter af Aalborg Svineslagteri.

5. *Ludvig Hartvigson*, 1888–1888.
Født i Kalundborg 15. Decbr. 1825, død i Aalborg 27.

Aug. 1898. Traadte efter et halvt Aars Virketid tilbage fra Bestyrelsen paa Grund af Uoverensstemmelse med Foreningens Flertal. Var i en Del Aar (fra 1852) Manufakturhandler paa Bispensgade, Stifter af Aalborg Manufakturhandlerforening og senere Direktør for Diskontobanken. R. af Dbg.

6. *Lauritz Kjellerup Kier*, 1888–1894, se Nr. 3.

7. *Balthasar Worm*, 1894–1906.
Født i Aalborg 15. Decbr. 1837, død i Aalborg 3. April 1906. Indvalgt i Bestyrelsen 1888. 1864–1892 Indehaver af Firmaet »August Worm« og drev den af Faderen i 1827 grundlagte Kolonial- og Delikatesseforretning paa Algade; blev 1892 administrerende Direktør for A/S »Aalborg Oliemølle«, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. Medstifter af Aalborg Svineslagteri. Var derhos Medlem af Bankraadet for Aalborg Diskontobank og 1894–1906 af Bestyrelsen for »Foreningen af jydske Handelsforeninger« samt 1880–1894 Formand for »Foreningen af jydske Kolonialhandlere«, af hvilken Forening han 1896 blev udnævnt til Æresmedlem. Vicekonsul for Republikken Chile, R. af Dbg.

8. *Hans Poul Henrik Sommer Larsen*, 1906–1908.
Født i Manna (Børglum H.) 12. Decbr. 1851, død i Aalborg 23. Januar 1919. Blev 1888 indvalgt i Bestyrelsen. Tog efter at have været beskæftiget ved Handelen i Ind- og Udlandet 1883 Borgerskab som Købmand i Aalborg og drev en betydelig en gros Forretning i Korn- og Foderstoffer (Jomfru Anne Gade). Medlem af Direktionen for Aalborg–Hadsund Jernbanen. Tysk Konsul og chilensk Vicekonsul. R. af Dbg.

9. *Peder Pedersen Rechnitzer*, 1908–1919.
Født 27. December 1842 i St. Ans ved Kolding, død i Aalborg 3. Maj 1921. I Bestyrelsen 1878–1882 og paany indvalgt 1906. Lærte først Mæglerfaget, og startede 1863 en Agenturforretning i Aalborg. 1866–1887 Købmand en gros (Trælast, Kul m. m.), fra 1867 Dampskibsekspeditør, Medstifter af »Nordjyllands Dampskibsselskab af 1874«, af »Aalborg Aktiebryggerier« 1882, af »Aalborg Telefonselskab« 1884, af »Aalborg Svineslagteri« 1885, af »De foren. Textilfabrikker« 1898, af »Aalborg Hypothekforening« 1896 og af »Aalborg Kioskselskab« 1905, Medlem af Landmandsbankens Delegation for Aalborg Afd. fra 1890, af Arbejderforsikringsraadets Søfartsafdeling 1905–1912, Form. for »Dansk Sejlskibsrederforening« 1895–1909, Medlem af for-

skellige Aktieselskabers Bestyrelse. Formand for Aalborgs kommunal Prisreguleringskommission af 1914 og for den overordentlige Amtskommission af 1916. Medlem af Aalborg Byraad, Vicekonsul for Sverige-Norge 1886—1905, for Sverige fra 1905 og for Nederlandene fra 1886. K[2]. Dbmd., R. af svenske Vasaorden og nederlandsk Oranien-Nassau. Æresmedlem af Handelsforeningen 1919. Legatstifter.

10. *Michael Kragelund*, 1919—1930.

Født i Næstved 6. Marts 1859, død under Sygeophold i København den 13. April 1930. Indvalgt 1903. Udnævnt til Æresmedlem i 1930. Cand. pharm. 1880, ansat paa Løveapoteket i Aalborg 1878—1879 og 1880—1885, købte 1885 Aalborg Saltraffinaderi, Medstifter og 1892—1900 Medindehaver af Aalborg Margarinefabrik. Indehaver af M. Kragelunds Fabrikker, (Kemikalier, Krydderier, Farvevarer og tekniske Artikler). Medstifter af Aalborg Kridtslemmeri 1908, overtog 1909 Aalborg Sodafabrik. Medlem af Direktionen for Aalborg Diskontobank, Medlem af Bestyrelsen for Aalborg Navigationsskole, Søretten for Aalborg Amt og af Handelsretten i Aalborg, Formand for Aalborg Eksportslagteri og for Repræsentantskabet for Telefonabonnenter i Jylland, Formand i Kirkegaardsinspektionen, Værge for Vor Frelsers Kirke, Medlem af Repræsentantskabet for A/S Pensionsforsikringsanstalten og for Brandforsikringsselskabet Danmark, Medlem af Saltnævnet til dets Ophævelse i 1920. En Tid Formand for Prisreguleringskommissionen i Aalborg og for Nævninge-Grundliste Udvalget i Aalborg, Formand for A/S Nordjyllands Redningskorps og for Kontrolkomitéen i Aalborg Hypothekforening, Næstformand i Repræsentantskabet for Dansk Principalforening 1919, Medlem af Industriforeningens Repræsentantskab 1920, Kasserer for Aalborg Kathedralskoles Studiefond, Polsk Vicekonsul siden 1920, Medlem af Provinshandelskammeret, hvor han særlig arbejdede varmt for Handelsskolesagen. Medlem af Aalborg Byraad, R. af Dbg., Dbmd., R. af Polonia Restituta, polske røde Kors Med., Legatstifter.

1. Chr. Lassen.

2. M. Herskind.

3. Jul. Galster.

4. Michael Sørensen.

5. S. Schiørring.

6. C. T. Malling.

7. L. Klitgaard.

8. L. Speyer.

9. J. L. Kaastrup.

10. A. Møller.

11. Aron Jacobsen.

12. Magnus A. Schultz.

13. P. Svendsen.

14. M. P. Jensen.

15. Emil Dyhr.

16. I. Petersen.

17. Hans Holm.

18. Joh. Gaarn.

19. Georg Bendtzen.

20. H. Klingenberg.

21. Chr. Bertelsen

22. Joh. Chr. Simony.

23. N. K. Strøyberg.

24. Wald. Luytkis.

25. Ths. Jacobsen.

26. J. P. Jensen.

27. J. Nielsen Dinesen.

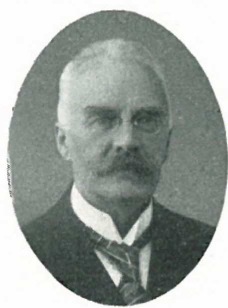
28. H. Wiese.

29. Chr. Fode.

30. A. Thaulow.

31. K. Christensen.

32. Joh. Schrøder.

Foreningens forhenværende Bestyrelses-Medlemmer.

1. *Christian Lassen,* 1863–1883.
Født 29. Marts 1813. Søn af Kaptajn Chr. Lassen paa Mariendal i N. Tranders Sogn, død i Aalborg 15. Febr. 1884. Kom som ung paa Buderupholms Godskontor, senere Kontorist hos Jacob Kjellerup i Aalborg og derefter i 5 Aar i Tjeneste hos Købmand Hallengreen i Aalborg, hvorpaa han selv etablerede sig som Købmand. 1865–1869 borgerlig Raadmand. 1883 *Æresmedlem* af Foreningen.

2. *Michael Herskind,* 1863–1877 og 1878–1879.
Født 2. Aug. 1828 i Aalborg, død i Aalborg 12. Marts 1900. Kom 1844 til Handelen og overtog 1851 sin Fader, Konsul Jens Schibbye Herskinds Forretning, som han drev til 1879 under Firma I. S. Herskind & Bærentz. En Tid i Direktionen for Aalborg Diskontobank, blev 1879 beskikket til Vejer og Maaler i Aalborg.

3. *Jens Johan Julius Christian August Galster,* 1863–1866.
Født i N. Sundby 30. Novbr. 1819, død i N. Sundby 4. Septbr. 1889. Var Søn af den i Handelsforeningens Historie omtalte Agent I. G. Galster og tog 1847 Borgerskab som Købmand i Aalborg. Drev senere en betydelig Fabriksvirksomhed, Jernstøberiet og Maskinfabrikken »Gabrielsværk« i N. Sundby.

4. *Michael Sørensen,* 1863–1866.
Født i Randers 2. Aug. 1823, død i Aalborg 1. Juni 1907. Tog 1851 Borgerskab som Købmand i Aalborg (Isenkræmmer). Var i Aarene 1874–1888 Bogholder ved »Aalborg Bys og Omegns Sparekasse«. Legatstifter.

5. *Sophus Jacob Boller Schiørring,* 1863–1865.
Født i Vandborg 25. Maj 1829, død i Aalborg 24. Febr. 1897. Tog 1854 Købmandseksamen og drev i Begyndelsen

Manufakturhandel i Kompagni med Agent I. S. Schiørring, men senere alene. En Tid Medlem af Aalborg Byraad.

6. *Carl Thorvald Malling,* 1865—1881.
Født i Stege 22. Aug. 1832, død i Aalborg 1. Maj 1905. Som Stedsøn af den bekendte Købmand, Skibsreder H. P. Prior kom han 1857 til Aalborg som Ekspeditør for Priors Rutebaade paa Aalborg og Limfjorden og gik som saadan over i »D. F. D. S.«s Tjeneste. Var 1876—1905 Direktør i »Aalborg Bys og Omegns Sparekasse« og mangeaarig Formand for Bestyrelsen for det »Smithske Jernstøberi og Maskinværksted« samt Medlem af Aalborg Byraad. Engelsk Vicekonsul. R. af Dbg.

7. *Lauritz Klitgaard,* 1866—1868.
Født i Nibe 16. Aug. 1826, død i N. Sundby 30. Juli 1874. Tog 1852 Borgerskab som Købmand i Aalborg senere i N. Sundby.

8. *Carl Ludvig Speyer,* 1868—1872.
Født i Ringkøbing 28. Febr. 1833, død i Aalborg 10. Novbr. 1894. En gros Forretning i Korn, Foderstoffer, Salt, Kul m. m. i Jacob Kjellerups gamle Gaard mellem Vesteraa og Jomfru Anne Gade. Medlem af Landmandsbankens Delegation for Aalborg Afdeling og Medindehaver af Aalborg Glasværk.

9. *Jens Ludvig Kaastrup,* 1868—1873.
Født i Aalborg 6. April 1830, død i Aalborg 6. Januar 1873. Drev Forretning med Kolonialvarer samt Produkt- og Tømmerhandel i den Gaard ved Vesteraa, hvor Firmaet Brødrene Bendtzen senere havde Forretning.

10. *Adolph Erik Christian Møller,* 1872—1874.
Født i Aalborg 3. Maj 1832, død i Horsens 28. Maj 1893. Kolonial- og Produkthandel m. m. paa Vesterbro. Medlem af Bestyrelsen for A/S Aalborg Spritfabrikker. Derefter Medejer af Horsens Jernstøberi (Jochumsen & Møller).

11. *Aron Simon Jacobsen,* 1873—1878.
Født i Aalborg 23. Febr. 1832, død i Københ. 30. Decbr. 1913, fortsatte Faderen, S. A. Jacobsens betydelige Manufakturforretning paa Bispensgade, men afhændede den senere efter at være blevet Direktør i Landmandsbankens Aalborg Afdeling. R. af Dbg. 1899 Æresmedlem af Handelsforeningen. Legatstifter.

12. *Magnus Andreas Schultz,* 1874—1878 og 1891—1903.
Født i Aalborg 2. Juli 1839, død i Aalborg 18. Septbr. 1908. Etablerede 1863 en Bog- og Papirhandel paa Bispensgade og drev den efterhaanden i Vejret til at blive Jyllands største i denne Branche. Forretningen udvidedes senere med Bogbinderi og Posefabrik, og 1. Januar 1904 overtog Schultz endvidere Adolph Holsts store lithografiske Anstalt, saa han ved sin Død beskæftigede over 200 Personer i sin Virksomhed. Var Bestyrelsesmedlem i Aalborg alm. Understøttelsesforening, Aalborg Folkebibliotek og Provinsboghandlerforeningen. Medstifter af Livsforsikringsselskabet »Fremtiden«. Legatstifter.

13. *Svend Peter Svendsen,* 1877—1888.
Født i Ørum Sogn (Dronninglund H.) 30. Jan. 1830, død i Aalborg 10. Marts 1894. Drev fra 1859 af en ret betydelig Købmandshandel, først paa Nytorv, senere »ved Stranden« og var 1869—1894 Formand for »Aalborg Kreaturforsikringsforening«, af hvilken han var Medstifter. Var ligeledes Medstifter af Livsforsikringsselskabet »Fremtiden«, i hvis Direktion han havde Sæde fra 1886 til sin Død. Medlem af Aalborg Byraad.

14. *Mathias Peter Jensen,* 1879—1888
Født i Randers 20. Novbr. 1839, død i Aalborg 2. Juli 1896. Overtog I. P. Hjorths Butiksforretning i Slotsgade. 1883 Medstifter af »Foreningen af jydske Handelsforeninger« og af Aalborg Margarinefabrik.

15. *Jacob Emil Dyhr,* 1881—1888.
Født i Nykøbing Mors 21. April 1836, død i Aalborg 14. Maj 1902. Drev i en længere Aarrække Kolonialhandel paa Nørregade, men sidst Forretning med Støbegods. Blev 1898 Direktør for Aalborg Diskontobank og var tillige Kasserer for Gasværkskompagniet. 1883 Medstifter af »Foreningen af jydske Handelsforeninger«. Medlem af Aalborg Byraad. R. af Dbg.

16. *Johan Peter Petersen,* 1882—1894.
Født i Aalborg 8. Aug. 1835, død i Aalborg 9. Decbr. 1904. Tog 1860 Borgerskab som Købmand (»Bondehandel«) og drev Kolonial- og Produkthandel paa Bredegade, Hj. af Slotsgade; derefter en større Forretning ved Nyhavn med Trælast og andre Bygningsartikler. Medstifter af »Nordjyllands Dampskibsselskab« og Aalborg Svineslagteri. Medlem af Aalborg Byraad. R. af Dbg.

17. *Hans Susannes Holm,* 1882—1891.
Født i Skive 17. Oktbr. 1838, død i Aalborg 3. Marts 1903. Manufakturhandler paa Bispensgade og Formand for »Aalborg Manufakturhandlerforening«. Havde mange Interesser og ofrede meget paa Moseindustri og Mosekultur (Lundergaards Mose) uden at høste noget økonomisk Udbytte deraf. Var Grundlæggeren af den aalborgske Cementindustri (Portland Cementfabrikken ved Rørdal), men oplevede ikke at se Cementfabrikationens mægtige Fremgang. Tysk Vicekonsul, Etatsraad.

18. *Johan Gaarn,* 1883—1887.
Født i Aarhus 26. Oktbr. 1827, død i Aalborg 3. April 1911. I mange Aar Skibsfører, senere Forretningsfører ved De Smithske Jernstøberier og Maskinfabrikker. Medlem af Aalborg Byraad.

19. *Georg Bendtzen,* 1887—1891 og 1894—1919.
Født i Lindholm Mølle ved N. Sundby 1. Juli 1848. Lært Handelen hos J. N. Skibsted i Aalborg, Overtog sammen med Broderen B. Bendtzen, I. L. Kaastrups Forretning »ved Vesteraa«, hvilken fortsattes under Firmanavnet Brødrene Bendtzen, hvis Seniorchef han var, indtil det i 1919 blev omdannet til et Aktieselskab. Medstifter af og Medlem af Bestyrelsen for Portland Cementfabrikken» Norden«. Bestyrelsesmedlem i Aalborg Diskontobank, Medstifter af og Formand for »Den personlige Friheds Værn« i Aalborg. Medlem af Aalborg Byraad. I 1919 udnævnt til Æresmedlem af Aalborg Handelsstandsforening. R. af Dbg. Dbmd. Med. f. Dr. Redning.

20. *Edvard Hans August Klingenberg,* 1888—1901.
Født paa Klitgaard ved Nibe 6. Maj 1848, død i Aalborg 27. Jan. 1917, først Ejer af Klitgaard, men overtog 1883 den af Ludvig Speyer drevne Forretning (Kul, Korn og Foderstoffer). Stiftede 1891 Aalborg Oliemølle og var dens adm. Direktør. Medlem af Direktionen for Aalborg Hypothekforening og af Diskontobankens Bankraad. Medlem af Aalborg Byraad. Etatsraad, R. af Dbg.

21. *Christen Bertelsen,* 1891—1903.
Født i Smalby ved Brønderslev 4. Marts 1850, død i Aalborg 28. Septbr. 1907. Indehaver af en Købmandsforretning (Landbohandel) paa Vesterbro.

22. *Johan Christian Simony,* 1894—1902.
Født i København 10. Febr. 1854. Kom efter at være blevet cand. phil. 1873 til Handelen og var i Aarene 1882—1888 ansat ved den kongelige grønlandske Handel med Station i Sydgrønland. Overtog 1. Jan. 1889 sammen med Konsul V. Rützebeck sin afdøde Onkel, Etatsraad Chr. Simonis Kul- og Kokes-Forretning.

23. *Niels Kaj Strøyberg.* 1901—1908.
Født i Aalborg 21. Febr. 1868, død i Dronninglund 7. Jan. 1922. Efter at have haft Ansættelse paa Handelskontorer i Ind- og Udlandet etablerede han 1892 en Kulimportforretning i Aalborg og drev desuden Raakridteksport og Rederivirksomhed, korresponderende Reder for »Aalborg Dampskibsselskab«, Formand for »Danske Kulimportørers Association«, Overligningskommissær. Russisk Vicekonsul. 1916—1922 Ejer af Hovedgaarden Dronninglund. R. af russisk S. Stanislaus O.

24. *Harald Waldemar Luytkis,* 1902—1908.
Født i Aalborg 11. Febr. 1855. Overtog 1880 den af Emil Petersen tidligere drevne Urtekramforretning i Jernbanegade. Medlem af Bestyrelsen for flere velgørende Foreninger.

25. *Thomas Jacobsen,* 1903—1909.
Født i Svendborg 11. Juli 1852, Etablerede sig i Aalborg 1878 som Manufakturhandler. Fleraarig Bestyrelsesmedlem og Kasserer for Aalborg Børnehjem. Formand for Aalborg Manufakturhandlerforening. Medlem af Byraadet.

26. *Jens Peter Jensen,* 1908—1910.
Født i Skjødstrup ved Aarhus 11. Jan. 1861, død i Aalborg 3. Febr. 1925. Etablerede sig 1886 som Kolonialhandler en gros i Frederikshavn og 1897 i Aalborg. Eneindehaver af Firmaet »I. P. Jensen & Co.« i Aalborg og Frederikshavn.

27. *Jens Nielsen Dinesen,* 1908—1922.
Født i Hvilsom pr. Hobro 18. Juni 1865, død i Aalborg 9. Febr. 1924. Etableret 1894 i den af afdøde Fr. Jacobsen, Nibe, og senere af Christen Christensen drevne Forretning paa Vesterbro, der omfattede Kolonial, Urtekram, Korn- og Foderstoffer m. m. Byraadsmedlem.

28. *Herman Lauritz Ludvig Wiese,* 1908—1918.
Født paa Nielsminde pr. Sulsted 14. Maj 1869. Efter at have lært Handelen i Ind- og Udlandet indtraadte han som Deltager i Firmaet »Jensen & Wiese« 1897. (Import af Kul,

Eksport af Æg, Huder og Skind) 1906 Eneindehaver af Firmaet. 1918 blev Forretningen ophævet, og Wiese flyttede til København.

29. *Christian Petersen Fode*, 1910—1918.
Født i Gjenner ved Aabenraa 16. December 1848, død i Aalborg 26. Septbr. 1918. Etableret 1874 i den af Konsul I. B. Færch tidligere drevne Detailforretning paa Bredegade, som fortsattes baade en detail og en gros indtil 1908, da Detailforforretningen afhændedes, og kun en gros Forretningen bibeholdtes. Medstifter af og Bestyrelsesmedlem i Livsforsikringsforeningen »Fremtiden«, Repræsentant for Provinshandlerstandens Understøttelsesforening. Legatstifter.

30. *Asger Thaulow*, 1916—1918.
Født 8. Februar 1884 paa Frederiksberg. Uddannet i Landmandsbanken og i Vereinsbank i Hamburg, Bestyrer af Den Dansk-Vestindiske Nationalbank paa St. Croix 1908—1913. Forretningsfører for De Danske Spritfabrikker i Aalborg 1913—1917. Direktør for Aktieselskabet Christiansholms Fabrikker, København siden 1918.

31. *K. Christensen*, 1918—1930.
Født 17. Januar 1866 i Visby, død ved Gurre paa Sjælland d. 15. Juni 1930. Student Roskilde 1885; cand. polyt. 1891; ansat ved forskellige Ingeniør- og Entreprenørarbejder 1891—1902; Direktør for Aktieselskabet Portland Cementfabrikken »Norden« i Aalborg fra 1902. Formand for Landsforeningen »Dansk Arbejde«s Aalborg Afdeling. R. af Dbg.

32. *Johan Schrøder*, 1922—1925.
Født 29. Septbr. 1875 i Hobro. død i Aalborg 21. Januar 1928. Lært hos Købm. Chr. Jensen i Hobro, senere Kommis hos Købm. Christensen i Hobro, kom til Henning Colding i Aalborg 1902, og efter Coldings Død overtog Joh. Schrøder dennes Forretning og Ejendom paa Algade.

I. P. Wenø.

M. Müller.

Henning Jensen,

A. Abel.

Chr. H. Olesen.

Olaf Nielsen

Gorm Bremmer.

Foreningens Bestyrelse.

Albert Abel. Indvalgt i Bestyrelsen 1918. Formand i 1930. Født d. 25. Juli 1878 i Aalborg. Uddannet hos Mackenzie & Pyhl=son, Newcastle on Tyne 1895—1897, og hos S. Stein, Hamburg 1899, indtraadte i Faderens Forretning (Kul, Salt m. m.) i 1900, Eneindehaver fra 1909; Vicekonsul for Czekoslovakiet for Aal=borg, Hjørring og Thisted Amter. Medlem af Sø= og Handels=retten i Aalborg, Medlem af Bestyrelsen for Danske Kulimpor=tørers Association.

Henning Jensen. Indvalgt i Bestyrelsen i 1919. Næstformand i 1930. Født d. 3. Septbr. 1887 i Aalborg. Uddannet i Lübeck og Hamburg. Medindehaver af Kolonial en gros Firmaet Hans Jensen, Aalborg, fra 1913, Eneindehaver fra 1823. Græsk Vice=konsul fra 1915, Medlem af Bestyrelsen for Aalborg Diskonto=bank, Medlem af Handelsretten i Aalborg fra 1920, Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet Kjærs Mølles Fabrikker fra 1925. R. af græske Phønix Orden.

Jens Peter Wenø. Indvalgt i Bestyrelsen 1909. Kasserer 1919. For=mand for Legatudvalget. Født i Herning 31. August 1864. I Handelslære hos Johan Reumert i Herning, derefter ansat i for=skellige Firmaer i Næstved, Aarhus og Aalborg. Indtraadte som Associe i Firmaet »Hans Holm« (Manufaktur), fra 1899 Kompagnon i Firmaet Hans Holm og Wenø, siden 1906 Ene=indehaver af samme Firma. Medlem af Bestyrelsen for Aalborg Manufakturhandlerforening fra 1901, Næstformand for Dansk Provins=Manufakturhandlerforening, Medlem af Bestyrelsen for Dansk Textil-Union, Formand for Dansk Textil=Unions Prin=cipal Afd., Medlem af Tilsynsraadet for Aalborg Bys og Om=egns Sparekasse fra 1921 (Næstformand fra 1925), Formand for Aalborg kommunale Vælgerforening fra 1912.

Niels Magnus Homan Müller. Indvalgt i Bestyrelsen i 1919. Født i Hjørring d. 9. Januar 1870. Lært Handelen hos I. N. Skibsted.

Indtraadt som Medindehaver af Firmaet P. Weile & Søn (Vin=handel en gros) 1900. Eneindehaver af Firmaet i 1902. For=mand for Vinhandlerforeningen for Jylland, Medlem af Besty=relsen for Vinhandlerforeningen i Danmark, Formand for Repræ=sentantskabet for Telefonabonnenter ved Jydsk Telefon=Aktie=selskab. Vicekonsul for Spanien siden 1917.

Christian Hansen Olesen. Indvalgt i Bestyrelsen 1925. Født den 18. August 1876 i Tirsbæk, Engom Sogn ved Vejle; har lært Handelen hos F. F. Christensen i Vejle. Etableret i Aalborg den 16. Obtbr. 1901. Medlem af Handelsretten, Kasserer og Næstformand for Central=Organisationen af Købmandsforeninger i Jylland, Medlem af De samvirkende Købmandsforeningers Hovedbestyrelse. Siden 1923 Formand for Handelsforeningen af 1879. R. af Dbg.

Olaf Nielsen. Indvalgt i Bestyrelsen 1930. Født 10. Maj 1880 i København. Assistent, Fuldmægtig og Filialrevisor i Køben=havns Handelsbank 1894—1914. Direktør for Aalborg Disconto=bank fra 1914. Medlem af Bestyrelsen for De danske Provins=bankers Forening 1916—1926, Formand 1921—1926; Bestyrelses=medlem i A/S Aalborg ny Dampmølle fra 1925, Medlem af Landmandsbank Nævnet 1923—1926. R. af Dbg.

Gorm Bremmer. Indvalgt i Bestyrelsen i 1930. Født d. 2. Januar 1886 i Faaborg, Student (Aalborg) 1906, cand. jur. 1911, Sag=førerfuldmægtig i Aarhus, Randers og Aalborg 1912—1914, Sagfører i Aalborg 1915, Overretssagfører 1918. Adm. Direktør for A/S De forenede Textilfabrikker i Aalborg fra 1919, For=mand for Bestyrelsen i samme Selskab siden 1913. Medlem af Bestyrelsen for Dansk Textil=Fabrikantforening fra 1927, For=mand i Bestyrelsen for A/S H. Klingenberg, Aalborg, Delegeret i Landmandsbankens Afdeling i Aalborg fra 1920, Formand for Foreningen af fremmede Magters Konsuler i Aalborg, Medlem af Bestyrelsen for Klostermarksskolen i Aalborg, Medlem af Bestyrelsesraadet for Foreningen af fremmede Magters Konsuler i Danmark. Østrigsk Konsul for Jylland fra 1922. Østrigske røde Kors Ærestegn af 2. Kl.

Aalborg Handelsstandsforenings Medlemmer.

(1. Maj 1931.)

De med * betegnede er tillige Medlemmer af Aalborg Købmænds Hjælpekasse.

Indtrædelsesaar
1881 *Hastrup, C. A. Købmand
1883 *Jacobsen, Ths. »
1884 *Bendtzen, Georg » R. af Dbg., Dbm., Æresmedlem
1885 *Luytkis, Wald. Købmand
» *Schneider, P. E. W., Direktør
1886 *Olsen, C. V., Sparekassedirektør
1887 Møller, H. A., Købmand
1888 *Asmussen, V., Kgl. Vejer og Maaler
» *Justesen, J., Købmand, Konsul
» Søndergaard, M., Købmand
1889 *Simony, Johan Chr., Købmand
1894 *Kauffeldt, Axel, Købmand
» *Lund, C. C. F., Købmand
» *Møller, Martin, »
» *Mørch, Jul. A., »
» *Thilker, Chr., »
1895 *Bach, Anton, »
» Brorsen, Fr. »
1896 *Rodskjer, Fr., Fabrikant
1897 *Hammershøy, Im., Købmand
» *Simonsen, C., »
1900 *Hansen, Johan P. »
» *Rafn, Axel, Fabrikant
» *Wenø, I. P., Købmand
1901 Carlsen, Axel, »
1902 Cortes, V., Sagfører
» *Müller, Magnus, Vinhandler, Konsul
1904 *Jensen, Chr., Mægler
» *Rechnitzer, Daniel, Mægler
» *Unmack, Holger, Direktør
1905 *Abel, A.. Direktør, Konsul
1907 *Heidemann, Jean L. H., Direktør, Konsul
» *Larsen, Jens, Købmand
» *Milling, C. J. C. H., Købmand

Indtrædelsesaar
1907 *Mørch, Mogens, Købmand
1908 *Becker, Kay, Fabrikant
» *Jepsen, H. C., Købmand
» *Olesen, Laur. Møller, Købm.
» *Schultz, Chr. B., Ingeniør
» Undahl, Caspar, Købmand
1909 *Jensen, Georg, »
» Petersen, Poul Ørum, Forretningsfører
» *Petersen, Sophus, Købmand
» *Schmidt, Elimar, »
» Spodsberg, A., Direktør
» *Strøyberg, V., Apoteker
1910 *Bach, P. I. Petersen, Købm.
» *Bladt, P. J.. Direktør
» *Bonnesen, Niels, Fabrikant
» Engesgaard, M., Vinhandler
» *Iversen, H. L., Købmand
» *Jensen, Søren, »
1911 *Bagger, S. A., »
» *Jensen, Henning, » Konsul
» *Jensen, Martin, Assurandør
» Klingenberg, Ole, Købmand, Konsul
» Olsen, A. F., Direktør, Konsul
1912 *Andreasen, Peter, Prokurist
» *Bockenthien, A., Direktør
» *Bøgh, P., Købmand
» *Cappeln, C. v., Fabrikant
» *Springborg, S. P. »
» Stuhr, Im., Konsul, Direktør R. af Dbg.
» *Utzon, J., Mægler
1913 *Berthelsen, A. Chr., Købm.
» *Christensen, Einar, »
» Hansen, Boeck, Direktør, R. af Dbg.
» *Ellermann, C., Købmand
» *Fabiansen, Jul. Th., »

Indtrædelsesaar
1913 Hedegaard, P. P., Grosserer R. af Dbg.
» Jørgensen, Marius, Købm.
» Kragh, Søren, »
» *Kragh, Christoffer, Vinhandler, Konsul
» *Madsen, Viggo, Boghandler
» Madsen, Fritz, Direktør, Konsul
» Møller, Enkefrue, Justitsraadinde.
» Møller, Laura, Prokurist
» *Nielsen, N. C., Kontorchef
» *Nielsen, Lauritz, Købmand
» *Nørremølle, M., Direktør
» *Schultz, Marinus, Boghandler
1914 *Arfelt Emil, Statsaut. Revisor
» *Mouritzen, M., Købmand
» *Møller, Axel, Direktør
» *Nielsen, Olaf, Bankdirektør, R. af Dbg.
» *Seedorff, N., Direktør
1915 *Elbke, Carl, Købmand
» *Jensen, Olaf, »
» Johansen, A. C., »
1916 *Andersen, C. G., »
» *Bremmer, Gorm, Direktør, Konsul
» *Engsig, Knud, Boghandler
» Frederiksen, C., Købmand
» *Kjærsgaard, P., Direktør
» Langgaard, N. A., Købmand
» *Lind, Chr. V., »
» *Mouritzen, N., »
» Nielsen, I. Brint, »
» *Olesen, Chr. H., » R. af Dbg.
» Rasmussen, Bertram »
» *Sommer Larsen, Chr., Købmand, Konsul
» *Springborg, Hans, Forretningsfører.
» *Wisse, Aage, Købmand
1917 *Bender, F. G., »
» *Jørgensen, Chr., Bankdirekt.
» Lauritzen, L. P., Fabrikant
» *Mulvad, P., Købmand
» *Nyborg, A., Forretningsfører
» *Søegaard, C. A., Købmand
» *Thorndahl, H. A., »
» *Vogler, V., Direktør
1918 Andreasen, Alfred, Købm.
» *Bruun, Johs. L., Fabrikant

Indtrædelsesaar
1918 Hansen, Jens, Købmand
» *Kjærø, Peter, Direktør
» Knudsen, Th., Bankdirektør
» *Madsen, Johs., Købmand
» *Nielsen, Th., »
» *Nielsen, N. Chr., »
» *Rützebeck, P. E. » Konsul
» *Rützebeck, Jørgen, »
» *Schultz, Aage, Direktør
» *Thorup, Niels, Købmand
» *Thuen, Christensen, »
» *Sønderup, Kai Brockdorff, Købmand
» *Sørensen, P. F. Købmand
1919 Beck, Chr., »
» *Bindslev, Johs., »
» *Brinchmann, Saxild, Købm.
» *Christensen, Niels, Vinhdl.
» Christensen-Elsøe, Kr., Købm.
» *Flensted, Th., Boghandler
» *Hansen, P., Købmand
» *Jensen, Rasmus, Købmand
» *Johansen, V., »
» *Kjær, Martin, »
» Kragelund, Kaj, Fabrikant, Konsul
» *Langvad, A.. Direktør
» *Larsen, C. M, »
» *Nielsen, C. J., »
» Olsen, Aage, Prokurist,
» Overgaard, Chr. N., Købm.
» *Petersen, Carl, »
» *Petersen, Marius, »
» *Petersen, Niels, »
» *Ransby, Johs., »
» *Roedsted-Larsen, Aage, Direktør
» *Schrøder, Chr. J. F.. Købm.
» *Stegmann, N. F., Mægler
» *Winding, Johs., Købmand
1920 *Sørensen, Ankerstjerne, Bankdirektør
» *Melcker, V., Forretningsfører
» *Nielsen, Johan, Købmand
» *Ravnkilde-Larsen, »
» *Toftgaard, Olaf R., »
1921 *Jessen, L., »
1922 *Aagaard, P. H., Direktør
» *Andersen, Holten, »
» *Faber, Chr., »
» Marcussen, Knud, Købmand
» *Marcussen, Knuth, Direktør

Indtrædelsesaar
1922 *Marcussen, K. E. M. Direktør, Konsul
» *Obel, Carl Frode, Fabrikant
» *Obel, Frederik, »
» *Petersen, Axel, Købmand
» *Petersen, Axel, Prokurist
» *Schockert, Th., Købmand
» *Springborg, Kaj, »
» *Strøyberg, Knud, »
1924 *Bender, Frode, »
» *Johannesen, K., »
» *Lund, R. C. Bankdirektør
» *Nielsen, H. Ulf, Købmand
1925 Bang, Poul, »
» *Jensen, Harald, »
» Kjeldsen, E., Direktør
» Petersen, Aage, Købmand
» *Petersen, Einar, Mægler
» *Springborg, A. E, Købmand
» *Müller, Sigurd, Vinhandler
1927 *Christensen, Arthur, Direkt.
» *Gamst, Fr., Apoteker
» *Mygind, G., Direktør
» *Petersen, Johs. Foss, Direkt.
» *Schæbel, Andreas, Købm.
1928 *Boetius, P., Bankdirektør
» *Tarp, C. A., Direktør
1929 *Carlsen, Svend, Købmand
» *Hansen, J. Balle, Mægler
» *Holst, S., Direktør
» Thomsen, Karl, Prokurist.
» Allerup, Enkefrue, Købmand (Otto F. Allerup, indmeldt 1913 død 1929)
» Hjorth, Enkefrue, Købmand (Chr. Hjorth indmeldt 1894 død 1929)

Indtrædelsesaar
1930 *Dam, Georg, Fabrikant
» Dinesen, K. W., Købmand
» Dinesen, Viggo Nielsen, Købmand
» *Petersen, P. Fog, Prokurist
» *Grünwald, Knud, Overretssagfører
» *Hansen, I. W., Købmand
» *Jensen, A. V., Direktør
» *Kjeldgaard, K., Købmand
» Klitgaard, Th., »
» *Kruse, Elitz W., Automobilhandler
» Nielsen, C., Direktør, Konsul
» *Overgaard, Tage, Købmand
» *Petersen, P. C., »
» *Ruge, Emil, »
» *Smidth, F., Direktør
» *Stuhde H., »
» *Svendsen, Chr. R., Fabrikant
» Wilson, E. Carus, Direktør, Konsul
» *Windel, H. O., Købmand
1931 Brandt, Harald, »
» *Bisgaard, V., Direktør
» *Christiansen, Alf., Direktør
» *Jensen, Kaj, »
» Jensen, Jacob, Statsaut. Revis.
» *Klitgaard, V., Direktør
» *Nielsen, Th., »
» *Ovesen, Gorm, Købmand
» *Tveede, Alexander, Statsaut. Revisor
» Vejby Nielsen, Axel, Statsaut. Revisor

Endvidere er:

Enkefru Fode (Chr. Fode, indmeldt i Handelsstandsforeningen 1876, død 1918) og Kaptajn Nils Nielsen, indmeldt i Handelsstandsforeningen 1919, udmeldt 1922, Medlemmer af Hjælpekassen alene.

FONDS

UNDER AALBORG HANDELSSTANDSFORENINGS

OG

AALBORG KØBMÆNDS HJÆLPEKASSES

BESTYRELSE

(FUNDATSER OG GAVEBREVE)

(Foruden de under Aalborg Handelsstandsforenings Bestyrelse sorterende Legater, findes der en Række andre lokale Legater, som fortrinsvis kommer Aalborg Handelsstand tilgode, saaledes Johanne Haaslund, f. Møllers Legat for 4 Enker efter Købmænd i Aalborg, Kapital 1000 Rdl., bestyres af Magistraten; Ane Vahres Legat for trængende Købmandsenker, 15 Portioner à 40 Rdl., bestyres af Borgmesteren i Aalborg og Sognepræsten ved Frue Kirke; Enkefru Larsens Legat for ugifte Døtre af Købmænd og Haandværkere, Kapital 10,000 Kr., bestyres af Formanden for Aalborg Haandværkerforening og Sognepræsterne ved Budolfi og Frue Kirker. Endvidere følgende Legater under Aalborg Fattigvæsen: 1. Maren Grotums og G. v. Pentz' Legat til fattige Købmandsenker og Børn, 26. Portioner à 25 Rdl., 2. Cathrine Stampes, sal. P. Christensen Holst's Legat til fattige Købmandsenker og Børn, 3 Portioner à 20 Rdl., 3. Chr. Pedersen Friis' og Karen Sørensdatters Legat til 2 fattige Enker af Købmandsstanden, 2 Portioner à 5 Rdl., 4. Elisabeth Himmerigs, sal. Peder Kyndes Legat til fattige Købmænd og Købmandsenker, 12 Portioner à 16 Rdl. 4 Mark og 5. Købmand Oluf Christian Holts' Legat til fattige Købmands- eller Præsteenker, 10 Portioner à 12 Rdl. Endvidere har Købmandsstanden og dens Enker Adgang til at søge følgende Legater: En Anonym under Mærket: Cl. a. b., Henriette Winkels Mindelegat, Anton Carl Jacobsens Legat, Jomfru Irene Wogensens Stiftelse (Fribolig for Døtre af Købmænd), Caroline Smiths Minde (Friboliger), Etatsraad, Amtsforvalter Clods og Hustru Petrea født Michaelsens Legat, P. Braarup og Hustrus Mindelegat, Steen Borregaards Legat, Harald Jensen og Hustrus Familielegat, Drejermester Jens Rasmussen og Hustru Jensine Rasmussen født Jensens Legat, Landstingsmand Jørgen Berthelsen og Hustrus Mindelegat, Aalborg Bys Enkepensionsstiftelse, Kommissionær Jens Hjersings Legat, Købmand Jacob Himmerigs Legat, Margrethe Maria Aspachs Legat).

1. Ligkassen.

1710 oprettedes der som omtalt S. 192 et Købmandsliglav, der ved nye Statuter af 1754 og 1757 knyttedes nøje til Købmandslavet, og ved dettes Forandring til Handelsforening (1863), gik Liglavet op i denne, medens dets Formue, 4,800 Kr., vedblev at bestaa som et særligt Fond under Handelsforeningens Bestyrelse. Kassens Formue var pr. 31. Decbr. 1930: 4,823 Kr. 61 Øre. Om de for Ligkassen gældende Bestemmelser se Foreningens Love § 8 (nærværende Skrift S. 279).

2. Aalborg Købmænds Hjælpekasse.

Som nævnt S. 184 blev der 1854 af Købmandslavet nedsat en Komité, som bl. a. skulde udarbejde Plan for en Enkepensionsstiftelse, og 18. Septbr. 1856 meddeltes der kgl. Stadfæstelse paa de af Komitéen udarbejdede Vedtægter for »Aalborg Kjøbmænds Hjælpekasse«. Initiativet til Oprettelsen udgik fra Skibsreder og Dampmøller *Poul Pagh*. Om de for Hjælpekassen gældende Vedtægter findes Oplysning S. 282. Kassens Formue udgjorde pr. 31. Decbr. 1930: 72,770 Kr. 08 Øre.

Købmand, Skibsreder og Dampmøller Poul Pagh, R. af Dbg.
Født paa Henneberg Ladegaard, døbt 14. Febr. 1796,
død i Aalborg 3. Novbr. 1870.

Hjælpekassen begyndte 28. Jan. 1857 med et Grundfond af 3,690 Kr., indsamlet blandt 45 Givere, af hvilke her skal nævnes dem, der gav 100 Kr. eller derover:

Godsejer Carl Bruun til Birkumgaard 400 Kr., Else Johanne Strøyberg, f. Kjellerup, 200 Kr., Konsul Emil Schrøder 200 Kr., Køb≈mand Chr. Lassen 200 Kr., Købmand Poul Pagh 800 Kr., Købmand A. G. Nissen 100 Kr., Købmand Chr. Christensen 100 Kr., Købmand P. Brix 100 Kr., Købmand Julius Galster 200 Kr. og Købmand A. H. Wulff 200 Kr. Samme Aar skænkede Godsejer Adolph Winkel, Dybvad, 1000 Kr. til Kassen, og 1872 modtog den 100 Kr. af Køb≈mand Carl Magnus Schmidt i Aalborg samt flere mindre Beløb. Senere er der tilskrevet Grundfonden følgende Beløb; 1880 fra Købmand A. C. Jacobsen, Aalborg, 1000 Kr., 1887 fra Fabrikant C. W. Obel, Aalborg, 2000 Kr., 1892 fra Frøknerne Langeland 5000 Kr., 1907 fra Grosserer P. Grønning, København, 500 Kr. og fra Købmand Carl Grønning, Aalborg, 500 Kr. samt 1908 fra en Anonym 500 Kr.

Kassen har siden Oprettelsen 1856 modtaget Gaver til et samlet Beløb af 15,400 Kr.; dens Medlemsantal var pr. 1. Januar 1931: 178.

---

3. Det Bernstorff'ske Mindelegat.

I Anledning af Greve A. P. Bernstorffs Død 1797 og i Følelsen af, at den danske Handelsstand stod i stor Gæld til ham for hans kloge Navigering med Statsskibet i en yderst vanskelig Tid, frem≈sendte Overkøbmand Niels Syndergaard nedenstaaende Opraab til sine Brødre i Købmandslavet.

»Medborgere og Brødre!

Vi føele i vore Hierter Rigets stoere Tab ved vor uforglemmelig Bernstorffs Død, han som i saa mange Aar har været vor allernaa≈digste og gode Konges Troefaste og viise Raadgiver, han som med saamegen Viisdom og hæld har værnet om vor kiære Fædrene Land saa vi, imedens andre Lande har maattet føele alle Krigens med≈førende ulycker, har nydt freedens Lykke og Roelighed til hæld for alle.

Denne stoere Mand! hensættes i Dag til siene Fædre og vi ønske alle at kunde hædre og Ære hans Minde, een hver af os iele med een hellig enthusiasme at bekrandse hans urne og oprette hans Æresstøtter.

Marmoret er icke nok til at Vidne om hans fortjennester og hvad godt han har vist for Danner≈Kongers Riger og lande og vi ærkiende os for svaege til at yde ham hans fortiente Roes.

Medborgere! Lader os derfor i Dag til et svagt bevis paa vore Hierters tacknemmelighed oprette Bernstorff et varigt mindes mærke til evig Tiid, ved at sammenskyde een Capital, hvor af Renten Aarlig paa Bernstorffs Begravelses Dag kan uddeles til Fattige Enker her i Byen under Navn af »Bernstorffs Minde ved Erkiæntlige Kiøbmænd i Aalborg den 13. July 1797«.

Jeg formener vi derved, ligesom nu hos een hver af os, vil med efterkomerne Indtrycke i et Varigt minde denne af landets Børn fortiente Mands Roes og efterslægten viide at Dannemarck har haft en Stats≈Minister Græv Andreas Petrus Bernstorff der i hver Ræt≈skaffen Dansk og Norsk Mands Hierter icke bør uddøe.

Hæld være med Kongen og hans Søn og de Mænd som er om Kongen til Rigernes og vort kiære Fødelands bestyrelse.

Hæder Krone Stiftes og denne Byes øvrighed hvis Formaal er Byens vel! gid eenighed og samdrægtighed stædse maa være og blive iblandt os saa vil indtet ligne vor lykke!!!

Aalborg, den 13. July 1797.

N. Syndergaard.«

Dette varmfølte Opraab bevirkede, at 58 Købmænd i Aalborg sammenskød 940 Rdl. (kurant),

(Chr. Thygesen 30, Laur. Selgensen 30, Hans Wigelsen 30, Hans Saurbier 30, Anders Hansen 4, Rasmus Juul 10, Niels Hass 20, Jens Hvidberg 20, Svend Chr. Holst 10, Hans Kaarsberg 20, Laur. Kjellerup 30, Bertel Mørch 30, Conrad Holm 10, Chr. O. Kraft 15, I. G. Køhler 10, Michel Malling 10, Rasmus Mørch 30, Jørg. M. Kruuse 8, And. Chr. Brinch, 10, Agent Chrf. Qvist 30, Johannes Arfmann 8, Lars Giødwad 20, Jens Berlin 30, Hans Winther 30, Raadmand Hübertz 10, Niels Brix 5, Mathias Schünnemann 10, Mads Bomholt 20, Søren Hvidberg 10, Laur. Lederthoug 5, Jens Møller 5, Børge Qvist 5, Engelbr. Brinch 20, Mads Bang 10, Niels Hillerup 30, Michel Jeeg 30, Peder Borreschmidt 30, Chr. Christensen 20, Th. Sødring 4, Oluf Christensen 40, Madame Deichmann 8, Jacob Kjellerup 30, Anders Herskind 5, Ole Hansen 4, Jens Christensen 20, And. Schandorph 10, Søren Schandorph 10, Knud Karmarch 5, And. Christensen 10, Niels Borup 20, Mogens Møller 5, Hans Lund 10, Anders Vognsild 4, Chr. Schandorph 8, Laur. Nørgaard 15, Søren I. Klitgaard 4, Fred. I. Brinch 5, og Niels Syndergaard 38),

under Forudsætning af, at det »kan blive med den giorte Aftaele, at Renterne af den Capital, som her Subskriberes, bliver Aarlig af Oldermanden for Kiøbmands=Lauget samt Biesidderne uddeelet til Fattige Kiøbmændsencker og Børn«.

For at faa Kapitalen afrundet, kompletteredes den af Kompagni=husets Midler med 60 Rdl., saa den ialt kom til at udgøre 1000 Rdl. (kurant). Der blev dernæst udfærdiget Fundats for Legatet (se nedenfor), og 1808 blev Kapitalen sat paa Rente hos Agent Lauritz Kjellerup. Saa kom Forordningen af 5. Jan. 1813 om Pengevæsenets Forandring, og i Medfør af denne blev de 1000 Kurantdalere om=skrevet til 800 Rigsbankdalere Sølvværdi, og Kapitalen var altsaa nu svunden ind til Halvdelen af det oprindelige Beløb. 1821 forøgedes Legatet imidlertid med 200 Rbd. Sølv ved et saalydende Gavebrev fra Isenkræmmer Hans Andreasen Saurbier:

»P. M.

I Anledning af, at jeg nu formedelst min Alderdom har nedlagt min Handel og opsagt mit her i Byen havte Borgerskab, skienker og giver jeg herved 2de mig tilhørende, herved følgende og med be=hørig Transport forsynede 2de Compagnie Huss Obligationer, nemlig: No. 54, Dato Aalborg, d. 13. Juny 1801, stoer 100 rbdl. Sølv, No. 55, Dato Aalborg, d. 13. Juny 1801, stoer 100 rbdl. Sølv, til den heri Byen oprettede Bernstorffske Stiftelse, som staar under Bestyrelse af Representantskabet for Handelsstanden her sammesteds, med den udtrykkelig Betingelse og Bestemmelse, at Madame Ane Maria Chri=stina, Sal Abrahamsens, fød Dyreborg, deraf skal betales de aarlige Renter imod Qvittering saalænge hun lever; men efter hendes Død uddeles de aarlige Renter deraf til 2de Fattige Kiøbmænds Enker eller 2de Ugifte mest trængende Kiøbmænds Døttre her i Byen, som fører et Kristelig, Moralsk Liv og Levnet, Ligesom angaaende den Stiftelsen tilhørende øvrige Capital ved Kongelig Confirmation be=stemt er.

Denne saaledes af mig skienkede Capital, To Hundrede Rigs=bankdaler Sølv, paalægges det Representanterne for Kiøbmands Lauget i Aalborg, sc. Overkiøbmanden og begge Biesidderne, een for alle og alle for een, til Evig Tiid at indestaae for og tilsvare, og saasnart de af Compagnie=Huusets Bestyerer udbetales at besørge ud=sadt imod 1. Prioritets Pant, eller paa anden Lovlig Maade at besørge Frugtbringende, saaledes at Capitalen stedse bliver til og aldrig til=intetgiøres eller formindskes.

Dette mit Gave=Brev, beder jeg, maae Ord til andet blive indført i den over bemeldte Stiftelse holdende Protocoll til en Erindring om mig og til Regel og Rettesnor for Stiftelsens Bestyrer i Fremtiden, paa det min Villie og Bestemmelse kan blive, som jeg vil haabe nøje efterlevet. Paa ligelydende Gienpart af dette mit Gave=Brev ud=beder jeg mig Tilstaaelse for Obligationernes Imodtagelse, hvorefter det fornødne ogsaa bedes annoteret i Compagnie Huus Protocollen.

Aalborg, d. 20. February 1821.

H. A. Saurbier
(L. S.)«

Dernæst blev Legatet 1843 forøget med 400 Rbdl. i Følge Gjedske Marie Bang, født Thornings Testamente (dat. 7. Aug. 1841, kgl. konfirm. 13. Jan. 1842), hvor det i Post 6 bestemmes:

»Til trængende Kiøbmænds Enker her i Byen skienker min salig Mand og ieg den Summa 400 Rbd. Sølv.«

Beløbet fremsendtes af Eksecutorerne i Boet, Brygger D. Duüs=sen og Hospitalsforstander N. Ostenfeldt, ledsaget af en saalydende Skrivelse, der tjener som Gavebrev.

»Ved Skifteforretning efter Kiøbmand Mads Bangs Enke, afdøde Madame Bang her i Byen, hvis Boe er behandlet af undertegnede, som Executores testamenti, er, i Medhold af hendes Testamente, af hvis 6. Post herfor følger Afskrivt, udlagt til trængende Kjøbmands=enker i Aalborg et Legat af 400 Rbd., efter Afdrag af ½ pro cento til Kongens Casse eller 2 Rbd., med 398 Rbd., som herfor fremsendes med Tre Hundrede otte og halvfemsindstyve Rigsbankdaler Sedler, som bliver at bestyre af Repræsentantskabet for Handelsstanden heri Byen, og udbede vi os for Modtagelsen Tilstaaelse behagelig meddelt paa medfølgende Ligelydende Exemplar af denne Skrivelse.

Aalborg, den 18. Maj 1843.

D. Duüssen. N. Ostenfeldt.

Til Repræsentantskabet for Kiøbmandslauget i Aalborg.«

Pr. 31. Decbr. 1930 var det Bernstorffske Mindelegats Formue 3881 Kr. 54 Øre.

Fundats for Bernstorffs Minde Legat.

(Kgl. Konfirmation den 24. Novbr. 1797.)

Niels Syndergaard, Overkiøbmand udi Aalborg, Michel Ieeg og Lauritz Kjellerup, Biesiddere ved Kiøbmands Lauget samestæds, Giøere hermed Vitterligt: At samtlige her i Byen værende Kiøb- og Handelsmænd, besiælede af den meest udmærkede Høiagtelse for vores Afdøde og uforglæmmelige Statsminister Hs. Ex. Greve Andreas Petrus Bernstorff, have besluttet og vedtaget at forevige denne af Fædrene Landet saa fortiente Mands Navn et udødeligt Æreminde, og i saadan Hensigt forsamlede sig paa Kiøbmændenes Compagnie Huus den 13de July 1797, som var den ædle Mands Begravelses-Dag, og der sammenskudt en frivillig Gave af 1000 Rd., skriver Et Tusinde Rigsdaler Dansk Courant, som skal bære Navn af »Bernstorffs Minde ved erkiendtlige Kiøbmænd i Aalborg den 13. July 1797« over hvilken Capital De haver Overdraget os undertegnede at forfatte følgende Fundats, paa Vores Allernaadigste Konges forventende Confirmation.

1.

At Capitalen 1000 rdl. Courant stedse skal staae under Over-Kiøbmandens og Hans Biesidderer her i Byen Deres Bestyrelse og de være forpligtet til, at udsætte samme paa Rente mod første Prioritet og Panterettighed i Gaarde eller Jord-Eiendomme og lovlig Rente, saaledes at den nu værende Over-Kiøbmand med Biesiddere og de efterkommende saalænge Verden staaer Een for alle, og alle for Een, bliver Ansvarlig til Capitalen af egen Kasse at udrede om den nogensinde skulle blive usikker, til hvilcken ende det paalægges Over-Kiøbmanden Aarlig hver 13. July paa Compagnie-Huuset her i Byen, for saa mange af Kiøbmændene som der efter indkaldelse vil tage møde at foreviise dem i Hændehavende sickerhed for Capital og Rænter, uden nogen Betaling for dermed havende uleilighed.

2.

Denne Aarlige Rente af Capitalen skal ligeledes i bemeldte forsamling hvert Aars 13. July til de Fattige af Kiøbmandsstanden her i Byen, som dertil af Over-Kiøbmanden og Biesiddere, Ansees trængende, uddeeles, disse nyder ej højere end 10 rdl. hver Aarlig for det første, med mindre at Capitalen ved Tilfælde af fleeres Goddædighed skulle blive forøged, da kan pensionen forhøies eller og flere kan indskrives til at nyde godt deraf. Penzionisternes indskrivelse og bestemmelse hvad enhver af samme skal nyde af disse Renter, overlades til Over-Kiøbmanden og Biesiddere nuværende og efterkommende deres Samvittighed og beste Eragtning, i forhold til Pensionisternes Trang, og bør de som ved en ublid Skiæbne i Fattigdom geraadede Kiøbmænd i Lauget, Deres Enker og Børn naar de ellers lever Sædelig og Anstændig, fortrinlig komme i Betragtning, men uden for Kiøbmands-Standen maa ingen Pensionister antages.

3.

Skulde det nogentiid indtræffe (som vi Hiertelig ønsker) At saa mange Pensionister af Kiøbmandsstanden her i Byen, ej maatte være til som behøvede denne Understøttelse, saa skal den Overskydende Deel af Renten tillægges Capitalen og naar disse overskydende Renter beløber sig til 100 rb. rdl., besørges de ligesom Capitalen sicker udsadt og giøres frugtbringende. Det samme skal ogsaa gielde om Hele Renten af den Legerede Capital, i fald aldeles ingen Competent Fattig i et eller andet Tids Rum befindes.

4.

Til Vished om Capitalens og dens muelige tilvæxt fastsatte Administration samt de Aarlige Renters uddeling, skal bekostes af Over-Kiøbmanden en Numereret igiennemdraget og forseglet Protocol af bemeldte Over-Kiøbmand og Biesiddere, hvorudi enhvers frievillige sammenskud til denne Stiftelse, dernæst denne Fundatz samt den forventende Kongelig allernaadigste Confirmation, og endelig de aarlige Regnskaber for Capital og Renter skal indføres ligesom og Protocollen Aarlig ved Rentens uddeling den 13. July være tilstæde paa Compagnie-Huuset og Regnskabet med Rentens Distribution attesteres af alle nærværende Kiøbmænd af Lauget som efter indkaldelse tager møde.

5.

Skulde det nogen Tiid Hænde (som man formoder) at en eller anden af Hvad Stand det maatte være, til denne Gode Stiftelse fandt for godt at give en Capital, stoer eller liden, da skal sammes Bestyrelse i Alle Deele være og blive som med forbenævnte 1000 rdl. uden nogen forandring, samt Givernes Navn og Capitalen ligesaa i bemelte Protocol indføres med Aar og Datum.

6.

Er Vi Allerunderdanigst bedende at Capitalen for den $^1/_4$ pro Cto. til Hans Mayestætts Casse maae vorde befriet at den Fattige kan nyde den fulde Rente.

7.

Da Capitalen er et frivilligt sammenskud, og man ved denne Fundatz tilstrækkeligen har betrygget samme, saavel som dens Renters Anvendelse, saa skal ingen Anden end Kiøbmændene her i Byen saaledes som herudi foranmeldt og skrevet er, have Bestyrelse og opsigt dermed, alt saa hvercken de Publiqe Penges Inspecteurer, Directeurer, Stifts-Revisor eller nogen anden, enten nu eller i fremtiden have noget dermed i mindste maade at giøre.

8.

At denne Fundatz er Overensstemmende med Contribuenternes Villie, dette bevidne vi herved med vores Hænders Underskrift, og Laugets Segl.

Aalborg, den 30. September Anno 1797.

N. Syndergaard. M. Ieeg. Lauridtz Kiellerup.

(L. S.)

4. De 8. Købmænds Legat.

Paa Købmandslavets Generalforsamling 12. Febr. 1814 fremlagdes som omtalt Side 154 en Henstilling fra Stiftamtmand v. Pentz om Købmændene ikke vilde sammenskyde en Sum til en Slags offentlig Nytte til Erindring om og Erkendtlighed for, at Aalborg By og Omegn »ved den udi sidste Januari Maaned i vores Land indtrængte overlegne Fjende, nemlig Russere, Preussere, Svenske og fleere Nationer, blev frie for Overfald og den gyselige Indkvartering, som deraf havde fulgt, og hvilken vore Brødre i Schlesvig-Holsteen saa trykkende har følt«, og Lavet blev da enigt om i Anledning af Fredsslutningen i Kiel at sammenskyde til et Sygehus' Oprettelse »hvorhos Giverne og deres Arvinger dog forbeholder sig i sin Tid at have Stemmer ved den i saa Maade oprettende Plan. Imidlertid blev Laugets eenstemmige Beslutning, at den saaledes af samme subscriberede Capital skulde indkræves til Terminen 1814 af Over-Kiøbmanden og af ham giøres frugtbringende, og dens aarlige Renter enten oplægges til Capitalen eller Aarlig uddeles til Syges og Sengeliggendes Pleie, indtil Giverne eller Arvingerne blive enige om anden Anvendelse af samme Capital og Renter«.

Der tegnedes da af 18 Købmænd en Kapital af 4000 Rbdl. N. V., nemlig:

Etatsraad Qvist 500 Rbd. N. V., Agent Lauritz Kjellerup 500, Jacob Kjellerup 400, Wigelsen & Sønner 300, Agent Borup 300, L. C. Nørgaard 300, Josef Nielsen 300, Joh. Georg Galster 200, Bertel Christensen 100, P. Borreschmith[1]) 100, Frantz Holm 300, Mathias Hoffmann 100, Oluf Christensen 200, Niels Syndergaard 100, Søren Winkel 100, L. P. Kjeldberg 100, Jonas Borup 50 og Stadshauptmand Kruuse 50;

medens de øvrige Lavsbrødre forbeholdt sig at subskribere efter Evne og Lejlighed, naar Planen blev dem præsenteret, men Tegningen blev dog ikke senere fortsat. I de følgende Aar anvendtes en Del af Fondets opsparede Renter til Sygepleje, saaledes 1819: 464 Rbdl., 1821: 220 Rbdl., 1823: 25 Rbdl. og 1824: 15 Rbdl., men

[1]) Saaledes staver han sit Navn under Fundatsen.

imidlertid var Handelsforholdene i Aalborg blevet saa forandrede efter Krigens Slutning, at adskillige af Giverne selv var blevet trængende, og fra 11 af dem (eller deres Arvinger) fremkom der da 1826 Ansøgning til Lavsbestyrelsen om at faa deres Penge igen, hvilket en Del af dem allerede havde gjort Forsøg paa 1824. Ansøgningen er saalydende:

»Da undertegnede tilligemed alle de øvrige Sammenskydere af den Capital 4000 rbd. Sedler, som i Juni Termin 1814 blev indbetalt til Hr. Justitsraad, Over-Kiøbmand Jacob Kiellerup og af ham udsat paa Rente, saa ganske have forbeholdt sig Anvendelsen af saavel Capital som af Renterne; ingen Kongelig Confirmation derpaa er erhvervet eller nogen Anmeldelse derom til højere Steder er givet for at vinde Tilfredshed eller Gunst, og Tidsomstændighederne saa at sige have bragt alle i Fattigdom, at de allerfleste af Sammenskyderne, hvoriblandt undertegnede trænge haardere til deres Penge end nogen anden offentlig Anstalt, eller selve Fattige, der nu og fremdeles have Krav paa det Offentlige, saa indsees ej rettere end at enhver er fuldelig berettiget til at tage deres indskudte Capital tilbage, eller de Renter og Rentes Renter, som ere ved Hr. Over-Kiøbmandens redelige Omhu opsamlede, til næste Juni Termin vil randere circa 1700 rbd. foruden det, der ellers er givet bort, om disse ikke kunne tildeles os og de fleere virkelige Trængende, og Capitalen 4000 rbd. alligevel blive en Fond til Anvendelse i Fremtiden til en eller anden nyttig Indretning for Byen.

Hvilken Velgierning vederfares derved ikke vi og de flere nu fortrykte Familier?

Vi gjorde det, alle, efter Hr. Over-Kiøbmandens Forslag paa en Tid, da vi troede at kunne undvære Pengene og havde Leilighed til at tiene dem igien, men i det Sted gik formedelst Fredsslutningen og Pengevæsenet alt forloren, som enhver selv og Forfædre i 30 à 40 Aar havde erhvervet.

Det er en særdeles, ja udmærket Lykke, at denne Capital er bleven conserveret under den Revolution i Penge og Eiendommenes Værd, alle Landets Indbyggere har giennemgaaet og endnu vedvarer, men desto større Glæde er det, om man nu, under de nærværende tunge Kaar, kunde nyde Understøttelse af en Sum, den vi har tænkt paa, den vi alle længselfuld ansøge.

Til hvilken Ende vi bede Ærbødig at Overkiøbmanden, Hr. Justitsraad Kiellerup, behagelig ved given Leilighed, vilde indkalde samtlige Deeltagere i denne Stiftelse, for at overlægge og derefter fatte en Beslutning i Henseende til dette vores Andragende.

Aalborg, d. 27. April 1826.

Ærbødigst

R. S. Kiellerup, f. Jungersen. Niels Borup. Jos. Nielsen.
Wigelsen & Sønner. L. C. Nørgaard. Jørgen M. Kruuse.
Bertel Christensen. Jonas Borup.
Johan G. Galster. Math.s Hoffmann. Frantz Holm.

Til Repræsentantskabet for Handels-Standen i Aalborg.«

Resultatet blev, at det paa Lavsmøderne 25. Maj og 28. Novbr. 1826 blev vedtaget, at de 9 af Ansøgerne samt Oluf Christensens Enke maatte faa deres indskudte Kapital tilbage, saaledes at denne Udgift afholdtes af de opsparede Renter, for saa vidt de strakte til, og Resten af Renterne for 1827 og 1828. Der blev ialt tilbagebetalt 2150 Rbdl., men det oprindelige Beløb 4000 Rbdl. blev altsaa uformindsket.

De 8. Købmænd, efter hvem Legatet derpaa fik Navn, vare:

1. Etatsraad Christoffer Qvist, 2. Etatsraad Lauritz Kjellerup, 3. Justitsraad Jacob Kjellerup, 4. Peder Borreschmith, 5. Søren Winkel, 6. Niels Syndergaard, 7. L. P. Kjeldberg og 8. Jonas Borup, og efter at Tilbagebetalingen var berigtiget, udfærdigedes der 27. Septbr. 1828 en Fundats, som dog ændredes lidt 7. Oktbr. 1828, forinden den indsendtes til kongelig Stadfæstelse, der meddeltes 27. Januar 1829.

Legatets Formue udgjorde pr. 31. Decbr. 1930: 12,027 Kr. 12 Øre.

Fundats for »De 8. Kiøbmænds Legat«.

(Kgl. Konfirmation den 27. January 1829.)

1.

Legatet, 4000 Rbd. Rpr., skal bære Navn af 8. Kiøbmænd i Aalborg, deres Stiftelse i Aaret 1814.

2.

Capitalen skal staae under Overkjøbmandens og hans Biesidderes her i Byen, deres Bestyrelse, og de være forpligtede til, at udsætte samme paa Rente imod lovlig første Prioritet og Panterettighed i Gaarde eller Jordeiendomme med deres Revenuer og lovlige Renter, saaledes at den nuværende Overkjøbmand med Biesiddere, og de efterkommende, saalænge Verden staaer, een for alle, og alle for een, blive ansvarlige til Capitalen af egen Kasse at udrede, om den nogensinde skulde blive usikker, til hvilken Ende det paaligger Overkjøbmanden en Gang aarlig i December Maaned at sammenkalde Stifterne eller deres Børn i første Led paa Compagniehuuset, og forevise den ihændehavende Sikkerhed for Capitalen, og Protocollen, om hvorledes Renterne ere anvendte, og Vedkommendes Quitteringer derfor, alt uden nogen Betaling for derved havende Uleilighed, dog er det forstaaelig, at Bestyrererne skal være ansvarsløse, hvis Pantet forgaaer ved Naturbegivenheder, saasom Jordskælv, Vandflod eller deslige, samt naar Kapitalen ei udlaanes uden paa 1/2 Deel af hvad Pantet ved en redelig og lovlig Taxations Forretning er taxeret for, hvilken Forretning en af Repræsentantskabets Medlemmer bør overvære.

3.

Ligesom Capitalen engang er givet og bestemt til veldædig Brug og Nytte for Aalborg Bye, saaledes skal den ogsaa urokkelig blive det, og maae aldrig formindskes, men vel formeres.

Renterne deraf skal enten en Gang aarlig, nemlig 11. Decbr., eller ogsaa tvende Gange, sc. efter 11. Decbr. og 11. Juny, uddeles til fattige Kjøbmænd og Borgere heri Byen, som formedelst Tidsomstændighederne eller Ulykkestilfælde ere geraadede i Fattigdom, og skal saadanne, som sidde med Kone og uopdragne Børn fortrinlig have Adgang til at nyde godt af denne Stiftelse med 1/2 Portion, 20 rbd. Rpr., ja 40 rbd. Rpr., eller en heel Portion, aarlig, alt efter enhvers Trang, ligesom de have flere eller færre Børn at opdrage og selv er mere eller mindre skikkede til at erhverve noget.

4.

Skulde af levende Kjøbmænd ikke i Fremtiden være saadanne Fattige her i Byen, maa 1/4 Portion, 10 rbd., eller 1/2 Portion, 20 rdl., aarlig ogsaa gives til Kjøbmænds-Enker, ved hvilke ligeledes tages Hensyn til, om de have flere eller færre Børn at opdrage, om de kan erhverve noget, eller om Alderdom og Skrøbelighed forbyder dem det, om de nyde godt af andre Stiftelser, eller ikke. Ogsaa maa gives til Kjøbmænds ugivte Sønner eller Døttre, der opholde sig her og føre et christeligt Liv og Levnet, og enten formedelst Alderdom, Sygdom eller Legems Bræk ere uskikkede til at erhverve deres Udkomme, 1/4 Portion, 10 rbd., eller 1/2 Portion, 20 rbd. Rpr. aarlig.

5.

Det er billigt, at Giverne eller Stifterne af dette Legat, eller deres Børn og Desendentere skulle være allerførst berettigede til at nyde godt af samme, endog om deres Børn og Børnebørn og Desendentere ikke ere i Handelsstanden, naar de kun ere beviislig trængende og opholde sig her i Byen, hvorved ogsaa tages Hensyn til deres Stilling for derefter at tildele saadanne 1/4, 1/2 eller en heel Portion aarlig. Men uden for Handelsstanden maae ellers ingen Pensionister antages.

6.

Alle Giverne og deres Børn i første Led af begge Kjøn, forsaavidt de opholde sig i Aalborg, skal med Representantskabet for Handelsstanden her, skjøndt sidstnævnte ere egentlig Bestyrere af Legatet, have Stemme, naar nogen enten 1/4, 1/2 eller heel Portion, enten første Gang, eller ved Vacance skal bortgives. Det forbeholdes Stifterne og Bestyrerne enten at formindske eller ganske at fratage Pensionairerne de disse tillagte Portioner, naar Anledning dertil gives. f. Ex. ved at deres Børn har opnaaet saadan Alder, at de ei længere ere Forældrene til Byrde, eller at deres Kaar paa andre Maader ere blevne forbedrede. Hvilket alt vedtages i Protocollen ved den aarlig i Decbr. Maaned efter Tilsigelse holdende Forsamling, og underskrives af alle Tilstædeværende.

7.

Skulde flere gode Menneskers Hjerter i Fremtiden opvækkes til at skjænke nogen Sum til denne Stiftelse, da forholdes med Capitalen og Renterne saaledes, som ved denne Fundatz er foreskrevet, med mindre Giveren anderledes bestemmer, hvilken Bestemmelse da følges, og alt i Protocollen Ord til andet indføres til nøjagtig Efterlevelse.

8.

Saafremt ikke saa mange eller saa trængende Competenter i Fremtiden maatte findes i Aalborg til Pension, det vi inderligen ønske, at Renterne hensigtsmæssig kunne anvendes, sættes Resten i Aalborg Bye og Omegns Sparecasse, hvilket ogsaa bør skee med Renterne, der nu indkomme halvaarlig, indtil Udbetaling deraf besluttes, for i mueligste Maade at forøge Stiftelsen, og naar en liden Sum er opsparet, at sætte den paa Rente, saasnart Leilighed gives imod lovlig 1. Prioritets reel Pant, saaledes som i anden Post er bestemt.

9.

Stiftelsens Kapital staaer nu paa 1. Prioritet i Gaard og Sæbefabrikken No. 470 beliggende paa Nytorv heri Byen imod Kjøbmand Hr. Andr. Herskinds Panteforskrivning, men ved Forflyttelse deraf maa hverken liden eller stor Sum af Stiftelsens Midler nogen Tid udlaanes til enten Bestyrerne eller Giverne, eller til deres Nærbeslægtede uden det Høi Kongelige Danske Kancellies Samtykke. Det paaligger Bestyrerne, saasnart at Representativer bliver pari med rede Sølv, at faae Debitor til ved en Paategning paa Obligationen i lovlig Form at tilpligte sig at tilbagebetale Capitalen til sin Tid, saavelsom Renten i Fremtiden, i rede Sølv, eller Sølv, og vil han ikke, da at opsige Capitalen, kjøbe Sølv derfor, og igjen udsætte samme, saaledes som foreskrevet er.

10.

Til Vished om Capitalens og dens muelige Tilvæxt, samt de aarlige Renters Udbetaling fastsatte Administration er allerede af Overkjøbmanden bekostet en folieret, igjennemdragen og forseglet Protocol, hvori enhvers frievillige Indskud til denne Stiftelse, og alt fra Begyndelsen til Dato passerede, er indført, og hvorudi denne Fundatz, den forventende Kongl. allernaadigste Confirmation og de aarlige Regnskaber for Capital og Renter skal indføres, hvilken Protocol og Regnskab samt Stiftelsens Contra-Bog med Sparekassen forevises i Stifternes og Bestyrernes aarlig holdende Forsamling paa Compagniehuset ultimo Decbr., og første Gang i Decbr. Maaned, Aar 1829. Overkjøbmanden anskaffer en folieret og gjennemdraget og forseglet Qvitterings Bog, hvorudi tages enhver Pensionairs egenhændige Qvittering for den ham eller hende tildeelte og imodtagne Pension, hvilken Qvitteringsbog da ogsaa aarlig i Decbr. Maaned forevises.

11.

Det anmærkes, at hvor Stiftere eller Givere ere benævnte, forstaaes ikkun de 8. Mænd, betegnet fra No. 1 til 8 inclusive, som ere de egentlige Stiftere og Givere, og følgelig disse eller deres Børn i første Led, der skal have Opsigt med Capitalen, og have Stemme ved Pensionernes Uddeling, i Forening med Bestyrerne, men ingen andre. Dog naar ingen Børn af Stifterne længere existere, saa skal Overkjøbmanden og Biesidderne allene bestemme, til hvem eller hvilke Pensionerne skal gives, men Sikkerheden for Capitalen, Protocollen, Qvitteringsbogen for Renterne, samt Sparekassens Kontrabog skal da i en Forsamling i December Maaned aarlig forevises for saa mange af Kjøbmands Lauget i Aalborg, som efter Tilsigelse give Møde paa Compagniehuset, og Samtliges Underskrifter i Protocollen tages, om hvorvidt Regnskab og alt er befunden rigtigt, og i manglende Fald skal 3de eller flere af disse være berettigede til at gjøre Andragende til Øvrigheden derom, paa det Bestyrerne kunne vorde lovlig tiltalte og dragne til Ansvar.

I slig Tilfælde har Stifternes Børn i første Led naturligvis samme Ret, saa længe nogen af dem er levende og opholde sig i Aalborg, eller ere her boende.

12.

Da Capitalen er et frivilligt Sammenskud, og man ved denne Fundatz tilstrækkeligen har betrygget samme, saavel som dens Renters Anvendelse, saa skal ingen andre end Overkjøbmanden og Biesidderne her i Byen, saaledes som herudi foranmeldt og skrevet er, have Bestyrelsen, og Giverne og deres Børn i første Led Opsigt med Capitalen og Stemme ved Pensionernes Uddeling, men naar ingen af Stifterne eller deres Arvinger af begge Kjøn i første Led existerer, tiltræder Kjøbmandslauget Opsynet af alt, saa hverken de publique Penges Indspecteurer, Directeurer, Stifts-Revisor eller nogen anden, enten nu eller i Fremtiden, have noget dermed i mindste Maade at gjøre.

13.

At denne Fundatz er overeensstemmende med Contribuenternes Villie og af dem samtlige i en Forsamling d. 27. Septbr. sidstleden efter Protocollens Udvisende approberet, dette bevidne vi herved med vore Hænders Underskrifter og Laugets Segl.

Representantskabet for Handelsstanden i Aalborg, den 7. Octbr. 1828.

Jacob Kjellerup. Peder Borreschmith. Søren Winkel.

(L. S.)

---

5. De otte Venners Legat.

P. Andersen. I. Petersen. A. Møller. I. P. Hjorth. E. Petersen. W. Behrend. J. Berg. B. Worm.

Billedet taget i November 1877.

De otte Venner, der har stiftet »De otte Venners Legat«, hvis Formue pr. 31. Decbr. 1930 udgjorde 4566 Kr. 15 Øre, var følgende;

1. Peter Andersen, født i Lemvig 2. Febr. 1838, død i Aalborg 28. Juli 1907, først Købmand, senere Bogholder ved Aalborg Diskontobank.

2. August Waldemar Behrend, født i Aalborg 8. Jan. 1836, død i Aalborg 27. Maj 1898. Tog 1860 Borgerskab paa Urtekramhandel.

3. Jacob Berg, født i Randers 6. Oktbr. 1836, død i Aalborg 17. Marts 1907. Tog 1860 Borgerskab paa Produkt og Bondehandel.

4. Jacob Peter Hjorth, født paa Lindenborg 19. Aug. 1833, død i Aalborg 13. Septbr. 1902. Tog 1861 Borgerskab paa Urtekram- og Bondehandel, afstod senere Butiksforretningen og drev udelukkende Grovvarehandel.

5. Adolph Erik Christian Møller, født i Aalborg 3. Maj 1832, død i Horsens 28. Maj 1893. Produkt- og Bondehandel paa Vesterbro, sidst Medindehaver af Horsens Jernstøberi (Jochumsen & Møller).

6. Emilius Theodor Petersen, født i København 6. Oktbr. 1833, død i Aalborg 6. Oktbr. 1880. Etableret 1862, drev Urtekramhandel m. m., en Tid Byraadsmedlem.

7. Johan Peter Petersen, født i Aalborg 8. Aug. 1835, død i Aalborg 9. Decbr. 1904. Tog 1860 Borgerskab paa Bondehandel, senere Trælasthandler ved Nyhavn. En Tid Medlem af Byraadet. R. af Dbg.

8. Balthasar Worm, født i Aalborg 15. Decbr. 1837, død i Aalborg 3. April 1906. 1864—1892 Indehaver af Firmaet »August Worm« (Kolonial- og Delikatesseforretning) samt 1892—1906 adm. Direktør for »Aalborg Oliemølle«. Vicekonsul for Republikken Chile. R. af Dbg.

Fundats for »De otte Venners Legat«.

(Kgl. Konfirmation den 6. Oktober 1873).

Ved et Møde i den herværende Handelsforenings Locale d. 7de Oktober 1868 bleve vi efternævnte otte Kjøbmænd af Aalborg, Emilius Petersen, Jacob Berg, Valdemar Behrend, Jacob Peter Hjorth, Johan Petersen, Peter Andersen, Balthasar Worm og Adolph Møller enige om at møde hos hverandre for at drøfte Handelsanliggender og for at søge tilveiebragt en fornuftig Concurrence samt en god Forstaaelse overhovedet her i Byen mellem Handelsstandens Medlemmer.
Efter at disse Møder vare komne istand og de gode Virkninger deraf sporedes, bleve vi paa et Møde hos A. Møller den 19. April 1869 enige om til taknemmelig Erindring at oprette et Legat, hvortil strax blev ydet Bidrag, og hvortil fremdeles ved Sammenkomsterne agtes ydet Bidrag, indtil Legatet kan naa en Størrelse af 1000 Rdl.
Da de allerede tilstedeværende Midler nu nærme sig dette Beløb, have vi fundet det rigtigt strax at skride til Oprettelsen, og ere blevne enige om følgende nærmere Bestemmelser:

1.

Legatet bærer Navn af »De Otte Venners Legat«.

2.

Capitalen bestaar for Øieblikket af 800 rd., Otte Hundrede Rigsdaler Rigsmønt, men forøges dels som foranført, dels ved Oplæggelse af indvundne Renter til den ovenfor angivne Størrelse, og først da maa Renterne uddeles. Capitalen maa derefter ikke formindskes, men vel forøges, dog i intet Tilfælde ved Tillæg af Renter, naar en Størrelse af 2000 rdl., To Tusinde Rigsdaler, er naaet.

Legatets Midler ere for Øieblikket og skulle fremdeles være anlagte i indenlandske kongelige Obligationer, som noteres paa Legatets Navn og forsynes med Prohibitivpaategning af Stiftamtmanden i Aalborg. Indtil det Beløb, hvormed Legatcapitalen agtes forøget, naar en saadan Størrelse, at en kongelig Obligation derfor kan erhverves, opbevares og frugtbargjøres det paa bedste Maade.

3.

Legatets almindelige Øiemed er at understøtte værdige, trængende Kjøbmandsenker, uconfirmerede Børn eller ugifte Døttre af afdøde Kjøbmænd, dog kun forsaavidt disse sidste ved deres Død og deres Efterladte ere bosiddende i Aalborg, men forøvrigt uden Hensyn til, om de Afdøde have været Medlemmer eller ikke af Handelsforeningen.

Legatets disponible Renter uddeles hvert Aars 19. April i Portioner à 5 Rdl., Fem Rigsdaler, men kan den samme Trængende tildeles indtil tre Portioner, og forsaavidt det er en af vi Stifteres Efterladte, endog den hele Rente. Understøttelsen tilstaaes kun for eet Aar ad Gangen, men kan uden Begrændsning paany søges. Vi Undertegnede, vore Enker og Børn, skulle i Tilfælde af Trang fremfor alle Andre være berettigede til at nyde Indtægterne af Legatet uden nogen af de foranførte Indskrænkninger.

4.

Legatet bestyres af os, saalænge To ere ilive og bosiddende her, men derefter af Aalborg Handelsforenings Bestyrelse særskilt fra denne Forenings øvrige Midler og Legater, dog at den Sidstlevende af os tilkaldes, forsaavidt han boer her, og deltager i Beslutningerne om, hvem Understøttelse tilstaaes. Saalænge Bestyrelsen dannes af os, forestaar en af vor Midte for hvert Aar inden 19de April valgt Formand, der tillige er Kasserer, den specielle Forretnings- og Regnskabs-Førelse, samt opbevarer Legatets Aktiver og Archiv. For at en Beslutning kan være gyldig, maa mindst Halvdelen af Bestyrelsens Medlemmer, dog ingensinde under To, deltage deri, og behøves kun simpelt Flertal, idet derhos Lodtrækning ved Stemmelighed gjør Udslaget.

5.

I en dertil anskaffet Protokol indføres nærværende Fundats, enhver af Bestyrelsen tagen Beslutning, det aarlige Regnskab, een Gang aarlig Bemærkning om, at Aktiverne ere tilstede og at Revision af Regnskabet har fundet Sted. Protokollen underskrives for hver Beslutning eller Møde af Deeltagerne deri. Regnskabet revideres, saalænge Bestyrelsen dannes af os, af Handelsforeningens Bestyrelse, siden sammen med Foreningens øvrige Regnskaber, og meddeles der bemeldte Bestyrelse, naar kongelig Stadfæstelse paa denne Fundats er erhvervet, Afskrift af samme. Nødvendige Udgifter til Protokoller, Skrivematerialier og Avertissementer samt Porto kunne efter Bestyrelsens Beslutning afholdes af Legatets Indtægter.

6.

Skulde Handelsforeningens Bestyrelse nægte sin Medvirkning som foranført

eller i Tidens Løb ophøre at bestaae, da skal Bestyrelsen af Legatet eventuelt overgaa til Stiftøvrigheden, iøvrigt under Iagttagelse af § 4, og Regnskabet revideres sammen med dennes Regnskaber.

Til Bekræftelse med vore Underskrifter.

Udstedt i Aalborg den 19. Maj 1873.

Emil Petersen. Jacob Berg. Waldemar Behrend.
I. P. Hjorth. Johan Petersen.
Peter Andersen. B. Worm. A. Møller.

---

6. Købmand Chr. Lassens og Hustrus Mindelegat.

Christian Lassen, født paa Mariendal den 2. Marts 1813, død i Aalborg den 15. Febr. 1884. Etableret 1839 som Købmand i Aalborg, Raadmand og Æresmedlem af Handelsforeningen. Gift med Birgitte Margrethe Oxholm.

Legatets Formue var 31. Decbr. 1930: 2418 Kr. 51 Øre.

Fundats for afdøde Kjøbmand af Aalborg Chr. Lassens og tidligere afdøde Hustrue Birgitte Margrethe født Oxholms Mindelegat.

(Kgl. Konfirmation den 10. Januar 1885).

1.

Legatet, hvis Kapital udgjør 2000 Kr., skriver To Tusinde Kroner, skal kaldes »afdøde Kjøbmand af Aalborg Chr. Lassens og tidligere afdøde Hustru Birgitte Margrethe født Oxholms Mindelegat« og styres af Bestyrelsen for Aalborg Kjøbmænds Hjælpekasse.

2.

Kapitalen, som ingensinde maa forringes eller angribes, skal sikkres ved Anbringelse efter Reglerne for Sikringen af Umyndiges Midler, eller ved Indkjøb af kongelige Obligationer. Aktiverne skulle stedse findes forsynede med Prohibitivpaategning af Aalborg Handelsforenings samlede Bestyrelse.

3.

Renten udbetales halvaarlig som een samlet Portion.

4.

Saalænge Kjøbmand hersteds Otto Bahnsons Hustru, Laura Bahnson, født Møller, er ilive og værdig trængende dertil, skal hun nyde Renten af Legatet fuldtud, men naar hun ved Døden er afgaaet, eller dersom hun, omend levende, ikke skulde efter Hjælpekassens Formening ansees som trængende, skal Legatets Rente udelt tilfalde en Trængende af den Kategori, som Kjøbmands Hjælpekassen efter sine Love understøtter, dog skulle Efterkommere af Chr. Lassen og Hustru stedse, under iøvrigt lige Forhold have Fortrin til Legatportionen.

5.

Legatrenten tildeles, naar den ikke længere tilfalder Fru Bahnson, kun for et halvt Aar ad Gangen, og er Styrelsen af Legatet, saalænge Sønner af Kjøbmand Chr. Lassen ere i Live, naar disse forlange det, pligtig til forinden Uddelingen at indhente deres Mening, men denne Mening skal dog ikke være nogen Lov med Hensyn til Uddelingen.

Legatrenten uddeles som forberørt halvaarlig og senest 4 Uger efter at den er indgaaet.

6.

For Legatet aflægges aarligt Regnskab sammen og samtidigt med Hjælpekassens øvrige Regnskab, og revideres altsaa Regnskabet for dette Legat paa samme Maade som det øvrige Regnskab.

Aalborg, den 8. Mai 1884.

Paa Sødskendes og egne Vegne
Carl Lassen.

7. Købmand Hans Henrik Mørups og Hustrus Legat.

Hans Henrik Mørup, født paa Nørthorup i Hjortdal Sogn i Novbr. 1809. død i København 4. Juli 1884.
Tog 1841 Borgerskab som Købmand i Aalborg. Var gift med Ulrikke Nicolette Harss.

Legatets Formue var pr. 31. Decbr. 1930: 11,121 Kr. 85 Øre.

Fundats for Købmand Hans Henrik Mørups og Hustru Ulrikke Nicolette Mørup født Harss' Legat for værdige og trængende Købmænd i Aalborg, disses Enker eller ældre og svagelige ugifte Døtre.

(Kgl. Konfirmation den 9. November 1894.)

1.

Legatets Kapital, der er skænket ved Ægtefællernes testamentariske Disposition af 8. April 1875 og udgør 8000 Kr., skriver Otte Tusinde Kroner, skal stedse frugtbargøres og sikres paa den Maade, som er foreskrevet eller foreskrives for Umyndiges eller andre under offentligt Tilsyn staaende Midler, saaledes at den ingensinde formindskes. Legatets Aktiver forsynes med Forbudspaategning af Aalborg Byraad.

2.

Den aarlige Rente af Kapitalen uddeles i 4 lige store Portioner til gamle, værdige og trængende Købmænd i Aalborg, disses Enker eller ældre og svagelige ugifte Døtre sammesteds, dog at Værdige og Trængende af Testatorernes Slægt i Aalborg stedse skulle nyde Fortrin uden Hensyn til, om de iøvrigt opfylde de for Legatuddelingen fastsatte Betingelser. Der kan ikke tildeles Nogen mere end een Portion, men den, hvem en saadan er tildelt, beholder den, saalænge Vedkommende befindes værdig og trængende. Naar en Legatportion er ledig, bliver der herom at udstede offentlig Bekendtgørelse, ved hvilken de Legatsøgende indkaldes med 4 Ugers Varsel.

3.

Legatet bestyres af Aalborg Handelsforening under Tilsyn af Aalborg Byraad, til hvem der afgives en Ekstrakt af det aarlige Regnskab over Legatets Indtægter, Udgifter og Kapital. Skulde Handelsforeningen nogensinde ophøre at bestaa, bliver det af Indenrigsministeriet at bestemme, under hvem Bestyrelsen af Legatet vil være at henlægge.

4.

For Legatets Indtægter og Udgifter bliver der for hvert Kalenderaar at aflægge særskilt Regnskab af Handelsforeningens Bestyrelse, hvilket Regnskab revideres og decideres sammen med Handelsforeningens eget Regnskab.

5.

For Legatet føres en af Aalborg Byraad autoriseret Protokol, i hvilken Fundatsen og de aarlige Regnskaber indføres.

6.

Legatportionerne kunne ikke være Genstand for Arrest, Udlæg eller anden Retsforfølgning, Afhændelse eller Pantsætning.

København, den 18. September 1894.

Som executor testamenti i
Enkefru U. N. Mørups Dødsbo.

Steinthal,
Overretsprocurator.

---

8. Købmand Aron Jacobsens og Hustrus Legat.

Aron Simon Jacobsen, født i Aalborg 23. Febr. 1832,
død i København 30. December 1913.
Købmand og Bankdirektør i Aalborg, R. af Dbg.
Æresmedlem af Handelsforeningen. Gift med Amalie Maintz.

Legatets Formue var pr. 31. Decbr. 1930: 25,910 Kr. 49 Øre.

Fundats for Købmand af Aalborg, R. af Dbg. Aron Jacobsen og Hustru Amalie Jacobsen født Maintz' Legat.

(Kgl. Konfirmation den 16. Juni 1899.)

1.

Ved en af os underskrevne skænket Kapital, stor 10,000 Kr., er Ti Tusinde Kroner, oprettes herved et Legat med foranstaaende Navn, til Fordel for værdige og trængende gamle Købmænd af Aalborg, som ere eller have været Medlemmer af Handelsforeningen i Aalborg, Enker efter Købmænd af Aalborg eller ældre og svagelige, ugifte Døtre af nulevende eller forhenværende Købmænd i Aalborg.

2.

Legatets Kapital skal stedse frugtbargøres og sikres paa den Maade, som er foreskreven eller foreskrives for umyndiges eller andre under offentlig Tilsyn staaende Midler, saaledes at den ingensinde formindskes. Legatets Aktiver forsynes med Forbudspaategning af Aalborg Byraad.

3.

De aarlige Renter af Kapitalen uddeles i 4 Portioner à 100 Kr. til Købmænd i Aalborg, Enker eller Døtre af Købmænd af Aalborg, naar de findes værdige og

trængende, samt ogsaa forøvrigt opfylde de foranstaaende Betingelser for at kunne nyde Fordel af Legatet, og ikke har modtaget kommunal Fattighjælp. Der maa ikke tildeles nogen mere end een Portion, men den, hvem en saadan er tildelt, skal beholde den saalænge Trangen eller Værdigheden dertil vedbliver, og, forsaavidt Købmandsenker og Døtre angaar, de forblive i ugift Stand. For Købmænds Vedkommende er det en Betingelse for at blive tildelt og ligeledes for fremdeles at beholde Legatet, at de bo i Aalborg, hvorimod denne Betingelse ikke nødvendig skal fastholdes overfor Enker og Døtre af Købmænd af Aalborg, medens dog værdige og trængende Ansøgerinder, der have Bolig eller Ophold i Aalborg blive at foretrække fremfor udenbys boende, og vedblivende Ophold i Aalborg i Almindelighed skal fordres for at kunne beholde Legatet fremdeles. Legatportionerne kunne ikke afhændes eller pantsættes, ejheller være Genstand for Arrest, Eksekution eller anden Retsforfølgning, ejheller inddrages under Konkurs. Naar en Legatportion bliver ledig, udstedes herom en offentlig Bekendtgørelse i Aalborg Stiftstidende og Berlingske Tidende, eller eventuelt de i Stedet for disse trædende offentlige Tidender, hvorved Ansøgende indkaldes med 4 Ugers Varsel.

4.

Udbetalingen af Legatportionerne skal foregaa 1 Gang om Aaret, første Gang i 11. Juni Termin i Aaret 1900, og fremdeles i hver følgende 11. Juni Termin.

5.

Legatet uddeles og bestyres af Aalborg Handelsforening under Tilsyn af Aalborg Byraad, hvortil der afgives en Afskrift af det aarlige Regnskab over Legatets Indtægter og Udgifter samt Kapital.

Skulde Handelsforeningen nogensinde ophøre at bestaa, bestemmer Indenrigsministeriet, under hvilken Bestyrelse Legatet derefter skal henlægges.

6.

For Legatets Indtægter og Udgifter samt Kapitalens Anbringelse bliver der af Handelsforeningens Bestyrelse for hvert Kalenderaar at aflægge et særligt Regnskab, der revideres og decideres paa samme Maade som Handelsforeningens eget Regnskab.

7.

For Legatet føres en af Aalborg Byraad autoriseret Protokol i hvilken Fundatsen, Konfirmationen derpaa, samt Forhandlingerne angaaende Legatet og de aarlige Regnskaber indføres.

Aalborg, den 24. Marts 1899.

A. Jacobsen. Amalie Jacobsen.

---

9. Købmand Jens Nicolaj Skibsteds Mindelegat.

(trykt som Manuskript).

Jens Nicolaj Skibsted, født paa Store Diernæs i Thy 12. Marts 1826, død i Aalborg 3. Januar 1891.
Tog 1854 Borgerskab som Købmand i Aalborg.

Legatets Formue var pr. 31. Decbr. 1930: 3307 Kr. 40 Øre.

Gavebrev for Jens Nicolaj Skibsteds Mindelegat.

Underskrevne, Enkefru Caroline Skibsted af København, skænker herved til Minde om min afdøde Mand, Købmand Jens Nicolaj Skibsted, og i taknemmelig Erindring om hans mangeaarige Virksomhed som Købmand i Aalborg til Aalborg Handelsforening en Kapital stor 3000 Kr., skriver tre Tusinde Kroner, i Aalborg Hypothekforenings Obligationer 4de Afdeling, der stedse skal bevares som et Legat, benævnt »Jens Nicolaj Skibsteds Mindelegat«, og hvormed der skal forholdes paa følgende Maade:

1.

Kapitalen, der ingensinde maa formindskes, administreres af Aalborg Handelsforenings Bestyrelse. Den er foreløbig anbragt i 3 af de nævnte Obligationer hver paa 1000 Kr., men efterhaanden som disse indfries ved Udtrækning, anbringes Kapitalen ved nyt Indkøb paa samme Maade, med mindre Bestyrelsen maatte foretrække Anbringelse efter Reglerne for Udlaan af Umyndiges Midler. Aktiverne skal stedse være forsynede med Prohibitivpaategning af den samlede Bestyrelse, uden hvis Samtykke den ikke paany kan hæves.

2.

Den aarlige Rente af Kapitalen uddeles hvert Aars 12. Marts til en i Aalborg bosat værdig og trængende Enke efter en Købmand, der har drevet Købmandsforretning sammesteds enten paa Købmands- eller paa Detaillistborgerskab. Den, hvem Legatet er tillagt, beholder det, saa længe hun befindes værdig og trængende og bliver boende i Aalborg.

Om Legatet maa der ikke ske offentlig Bekendtgørelse.

3.

Der aflægges aarligt særskilt Regnskab for Legatets Bestyrelse og med dets Revision og Decision forholdes der som med Aalborg Købmænds Hjælpekasses Regnskaber.

4.

Dette Gavebrev indføres i en Legatprotokol, i hvilken ogsaa det aarlige Regnskab indføres.

5.

Heller ikke om dette Gavebrev maa der gives Offentligheden nogen som helst Meddelelse.

Caroline Skibsted.

København, den 5. Juni 1908.

---

10. Etatsraad Chr. Simonis og Hustrus Legat.

Peter Christian Simoni, født i Aalborg 23. Maj 1807, død i Aalborg 8. Januar 1888.
Købmand og Skibsreder m. m. i Aalborg, Etatsraad, R. af Dbg.
1886 Æresmedlem af Handelsforeningen.
Gift med Elisabeth Sophie Spreckelsen.

Legatets Formue udgjorde pr. 31. Decbr. 1930: 22,581 Kr. 12 Øre.

Fundats for Etatsraad Chr. Simoni og Enke Elisabeth Sophie Simoni f. Spreckelsens Legat.

(Kgl. Konfirmation dat. 21. Juli 1908.)

I Henhold til de i afdøde Etatsraadinde, Enkefrue Sophie Simoni, født Spreckelsens Testamente trufne Bestemmelser om Anvendelse af en Kvotadel af hendes efterladte Bos Midler til Stiftelse af et Legat for værdige og trængende i Aalborg hjemmehørende Enker efter eller Døtre af Købmænd, oprette underskrevne Executorer i Boet efter fornævnte Afdøde og hendes tidligere afdøde Mand, Etatsraad Chr. Simoni, begge af Aalborg, herved følgende Fundats for dette Legat i Forventning af senere allerhøjeste Stadfæstelse derpaa.

1.

Legatets Navn er »Etatsraad Chr. Simoni og Enke Elisabeth Sophie Simoni, født Spreckelsens Legat« til Fordel for værdige og trængende, i Aalborg hjemmehørende Enker efter eller Døtre af Købmænd.

2.

Ved den under 11. f. M. foretagne Opgørelse af Boet er til Legatet udlagt en Arvelod efter Testatrix i Værdipapirer og Kontanter, beregnet til 15.332 Kr. 35 Øre efter Fradrag af den lovbestemte Arveafgift paa 7 pCt. og under Forbehold af Ansøgning om Eftergivelse ad Bevillingsvejen af den saaledes fradragne 6 pCt. Arveafgift, hvis Beløb efter den forventede Bevilling vil blive tillagt den fornævnte Sum.

Den til Legatet udlagte Arvelod bestaar af:

1.	Panteobligation, udstedt 8. Februar 1908, af Murermester B. Rasmussen til Boet, tinglæst d. 17. s. M., stor	Kr.	10,000, 00
	med første Prioritet, lige med 10,000 Kr., i Ejendommen Matr. Nr. 906 n, Hartkorn 2 Alb., her af Staden, med Bygninger og Tilbehør samt vedhængende Renter à $4^1/_2$ pCt. p. a. fra $^{11}/_{12}$ f. A., udgørende til $^{11}/_{3}$ d. A.	—	112, 50
2.	To Stk. Aktier à 500 Kr. i Selskabet »De Smithske Jernstøberier og Maskinværksteder« Nr. 44 og 45, dateret $^1/_5$ 88 à 40 pCt.	—	400, 00
	med Udbyttekoupons for 1907 og ff.		
3.	En Aktie à 500 Kr. i Selskabet »Aalborg nye Dampmølle« A. Nr. 232, dateret $^{30}/_6$ 02. à 80 pCt.	—	400, 00
	med Udbyttekoupons for 1907 og ff.		
4.	Resten kontant	—	4,419, 85
	midlertidig indsat paa Sparekassebog Nr. 29629 med Disconto-Laane- og Sparebanken i Aalborg med Renter 4 pCt. p. a. fra 14. Marts 1908.		
		Ialt Kr.	15,332, 35

hvortil eventuelt lægges Beløbet af 6 pCt. Arveafgiften.

3.

Legatet bestyres under Aalborg Købmænds Hjælpekasse af Aalborg Handelsforenings Bestyrelse, til hvem dets Midler af Executorerne overleveres, saa snart Størrelsen af samme er endelig afgjort i fornævnte Henseende.

Legatkapitalen, forsaavidt den er udlagt i kontante Midler eller saadanne senere indgaa, skal stedse være frugtbargjort efter Reglerne for Anbringelse af Umyndiges eller andre under offentligt Tilsyn staaende Midler, midlertidig i en sikker Sparekasse, eventuelt i danske Statsobligationer paa Indskrivningsbevis, hvori optages Bemærkning om, at Legatet staar under Aalborg Handelsforenings Bestyrelse. De Legatet tilhørende Værdipapirer skal stedse udstedes paa dets Navn og være forsynede med Handelsforeningens Bestyrelses Forbudspaategning. Legatets Kapital maa ikke sammenblandes med andre Midler, men skal stedse udgøre en selvstændig Formue, ej heller nogensinde angribes eller forringes, men kun de aarlige Renter og øvrigt Udbytte af Legatets Aktiver anvendes paa den Maade som i denne Fundats fastsat.

4.

Af de aarlige Renter af Kapitalen fra 11. December 1907 at regne, saavelsom af det øvrige Udbytte af Aktiverne er der i Følge Bestemmelserne i Testamentet og senere Overenskomst mellem Legatbestyrelsen og Executorerne forbeholdt efternævnte Kvinder en aarlig Livrente, stor 50 Kroner, er Femti Kroner til hver, nemlig:

1. Frøken Edele Spreckelsen af Aalborg,
2. Frøken Henriette Simoni. Agent Simonis Datter sammesteds,

3. Frøken Anna Simoni af København,
4. Frøken Andrea Simoni, sammesteds, begge sidstnævnte ere Døtre af afdøde Vinhandler Simoni af Aalborg,
5. Frøken Fanny Nielsen af.........., Datter af afdøde Købmand Laurits Nielsen af Aalborg,

saaledes at hver af disse 5 Personer i sin Levetid tildeles 50 Kr. om Aaret med 25 Kr. halvaarlig.

Det Beløb, hvormed de aarlige Indtægter af Legatkapitalen overstiger, hvad der saaledes skal uddeles til de nysnævnte Rentenydere til enhver Tid, anvendes i Legatets Hovedøjemed til Uddeling i saa mange Portioner à 100 Kr. aarlig, 50 Kr. halvaarlig, som der af de disponible Indtægter af Legatkapitalen kan udredes, til lige saa mange værdige og trængende, i Aalborg hjemmehørende Enker efter eller Døtre af Købmænd.

Valget af disse Legatnydere foretages af Aalborg Handelsforenings Bestyrelse efter foregaaende Bekendtgørelse, saavel første Gang som senere, naar en Legatlod paany er bleven ledig, i Aalborg Stiftstidende og mindst eet andet stedligt Blad om de ledige Legatlodder, deres Størrelse og Antal, med 4 Ugers Varsel til Ansøgere.

Hvad der af de til Raadighed værende Indtægters samlede Beløb overskyder Summen af de til Uddeling til Rente- og Legatnydere til enhver Tid bestemte Portioner, forsaavidt det ikke medgaar til Administrationsudgifter, saasom Bekendtgørelser m. v., tilfalder Aalborg Købmænds Hjælpekasse til Anvendelse efter dennes almindelige Formaal.

Som Regel skal den, der vælges til at hæve en Legatportion, fremdeles vedblive dermed i sin Levetid, naar Betingelserne for Adgangen dertil vedblivende bevares af Vedkommende, hvilket til enhver Tid beror alene paa Legatbestyrelsens Skøn, men ikke i nogen Form kan blive Genstand for Rettergang eller Dom.

Hverken Andel i Renter eller Udbytte af Legatsummen for de dertil indsatte Personer eller nogen Legatlod kan afhændes eller pantsættes, ej heller være Genstand for Arrest, Execution eller Inddragning under Konkurs.

5.

Dersom nogen Slægtning af Testatrix eller af hendes afdøde Mand, Etatsraad Peter Chr. Simoni, eller nogen Enke efter en saadan Slægtning maatte melde sig som Ansøger til Lod af Legatet og tillige findes at opfylde de foran fastsatte almindelige Betingelser for Adgangen dertil, bør de fortrinsvis komme i Betragtning ved Valg af Legatnydere, dog kan da Legatbestyrelsen, om den finder Anledning dertil, bortse fra, at den paagældende ikke er hjemmehørende i Aalborg. Ogsaa for de saaledes valgte, skulle de foran givne Regler for Adgang til vedvarende Hævning af Legatet være gældende.

6.

I Henseende til Legatmidlernes Forvaltning og Bevarelse saavelsom til Regnskabets Aflæggelse samt dettes Revision og Decision, gælder iøvrigt de Regler og Bestemmelser, som til enhver Tid er gældende for Aalborg Hjælpekasse og Handelsforening ifølge sammes kongeligt stadfæstede Vedtægter.

7.

Skulde Aalborg Købmænds Hjælpekasse ophøre at bestaa, bestemmer Indenrigsministeriet, under hvilken Bestyrelse Legatet derefter skal henlægges, med mindre den oprindelige Bestyrelse forinden maatte have ordnet dette ved Overenskomst med Aalborg Byraad, saaledes, at dette efter fornøden Stadfæstelse af

tilsvarende Ændring af nærværende Fundats, overtager den paagældende Kapital til fremtidig Bestyrelse, overensstemmende med de foran fastsatte Regler, dog saaledes, at den Del af Legatets Indtægter, som ikke aarlig uddeles, opspares som Legatet selv tilhørende og tillægges Kapitalen, indtil en ny Legatlod paa 100 Kr. aarlig kan blive til Uddeling.

Aalborg, den 30. April 1908.

A. Hasselbalch,
Prokurator, Aalborg.

Viggo Rützebeck,
Konsul, Købmand, Aalborg.

11. Købmand John Møllers og Hustru Caspara Møllers Mindelegat.

John Møller, født i N. Sundby 18. Maj 1828, død i N. Sundby 2. Maj 1916.
Tog 1857 Borgerskab i Aalborg som Købmand i N. Sundby.
Gift med Caspara Lemberg.
Æresmedlem af Aalborg Handelsforening 1914.

Legatets Formue udgjorde pr. 31. Debr. 1930: 2000 Kr. 39 Øre.

Fundats for Købmand John Møllers og Hustru Caspara Møllers Mindelegat til Fordel for Aalborg Købmænds Hjælpekasse.

(Kgl. Konfirmation den 21. Septbr. 1908.)

1.

Legatets Navn er: »Købmand John Møllers og Hustru Caspara Møllers Mindelegat«.

2.

Legatcapitalen er 2000 Kr., skænket i Obligation fra Ny jydske Købstadcreditforenings Litra A. Nr. 1401.

Ved ny Anbringelse af Capitalen, der ikke maa formindskes, følges Reglerne om Udlaan af Umyndiges Midler.

3.

Legatet forvaltes af Bestyrelsen for Aalborg Handelsforening. Dets Renter uddeles og anvendes efter de Regler, som gælder for Aalborg Købmænds Hjælpekasse.

Hvert Aars April Maaned — Legatets Regnskabsaar er Finansaaret — aflægges der særskilt Regnskab for Legatets Capital og Renter, hvilket Regnskab revideres og decideres som Handelsforeningens almindelige Regnskab.

Legatets Aktiver forsynes med Prohibitivpaategning af Stiftamtmanden i Aalborg, der autoriserer den Protokol, som vil være at føre for Legatet, der holdes udsondret som et særligt Fond.

Nørresundby, den 24. Juli 1908.

John Møller.

12. Købmand Michael Sørensens Legat.

Michael Sørensen, født i Randers 2. August 1823,
død i Aalborg 1. Juni 1907.
Købmand, senere Bogholder i »Aalborg Bys og Omegns Sparekasse«.

Legatets Formue var pr. 31 Decbr. 1930: 4,035 Kr. 96 Øre.

Fundats for Købmand Michael Sørensens Legat for trængende under „Aalborg Købmænds Hjælpekasse" hørende Købmænd, disses Enker og Børn.

(Kgl. Konfirmation den 29. Juli 1909.)

1.

Legatet bærer Navn af »Købmand Michael Sørensens Legat for trængende under »Aalborg Købmænds Hjælpekasse« hørende Købmænd og disses Enker og Børn«.

2.

Legatkapitalen der udgør 3000 Kr. indbetalt kontant til Legatbestyrelsen af afdødes Dødsbo, skal stedse anbringes og frugtbargøres efter Reglerne for Udlaan af umyndiges og andre under offentlig Tilsyn staaende Midler. Aktiverne skulle være forsynede med Forbudspaategning af den samlede Legatbestyrelse, og for saa vidt Anbringelsen sker i Kreditforeningsobligationer, skulle disse noteres paa Legatets Navn i vedkommende Forenings Bøger.

3.

Legatet bestyres af »Aalborg Købmænds Hjælpekasse«.

4.

Renten af Kapitalen uddeles aarlig til een trængende under Hjælpekassen hørende Købmand, Enke efter eller Børn af en saadan.

5.

Den, hvem Legatet er tildelt, beholder det, saalænge Vedkommende efter Legatbestyrelsens Skøn anses for værdig og trængende; for et Barns Vedkommende ophører Legatnydelsen dog, naar det har fyldt sit 18. Aar, hvorefter, hvis flere Søskende er legatnydende, den ledige Del af Legatportionen overgaar til disse.

6.

Legatportionerne kunne ikke være Genstand for Udlæg, Arrest eller Beslag.

7.

For Legatet aflægges efter Udløbet af hvert Kalenderaar behørig dokumenteret Regnskab. Med dets Revision og Decision forholdes paa samme Maade, som er foreskrevet for Hjælpekassens egne Regnskaber.

For Legatets Regning anskaffes og autoriseres af Bestyrelsen en Regnskabsprotokol, hvori de aarlige Regnskaber og Legatbestyrelsens Beslutninger indføres.

8.

Skulde »Aalborg Købmænds Hjælpekasse« ophøre at bestaa, bestemmer vedkommende Ministerium, under hvilken Bestyrelse Legatet derefter skal henlægges.

Aalborg, den 25. Maj 1909.

I Bestyrelsen for »Aalborg Købmænds Hjælpekasse«.

P. Rechnitzer. M. Kragelund.
J. Nielsen Dinesen. G. Bendtzen. Herman Wiese.
I P. Jensen. I. P. Wenø,

---

13. Købmand Carl Schmidts og Hustrus Legat.

Carl Magnus Schmidt, født paa Løvenholm den 29. Septbr. 1832,
død i Aalborg 19. Jan. 1905.
Tog 1862 Borgerskab som Købmand. Gift med Johanne
Gunhild Marie Hoppe.

Legatets Formue var pr. 30. Decbr. 1930: 5,888 Kr. 42 Øre.

Fundats for Købmand af Aalborg Carl Magnus Schmidt og Hustru Johanne Gunhild Marie Schmidt, f. Hoppes Legat til Fordel for Aalborg Handelsforenings Understøttelsesfond.

(Kgl. Konfirmation den 6. Decbr. 1909.)

1.

Legatet benævnes »Købmand af Aalborg Carl Magnus Schmidt og Hustru Johanne Gunhild Marie Schmidt, født Hoppes Legat til Fordel for Aalborg Handelsforenings Understøttelsesfond«.

2.

Legatkapitalen, der udgør 5000 Kr., skriver fem Tusinde Kroner, og som indbetales kontant til Handelsforeningens Bestyrelse, maa ingensinde angribes eller formindskes; den skal stedse frugtbargøres efter Reglerne for Anbringelsen af Umyndiges eller andre under offentligt Tilsyn staaende Midler. Aktiverne skulle være forsynede med Forbudspaategning af Handelsforeningens Bestyrelse.

3.

Den aarlige Rente af Kapitalen tilfalder Handelsforeningens Understøttelsesfond og anvendes til aarlige Understøttelser efter Bestyrelsens bedste Skøn.

Saalænge Legatstifterindens Søster, Marie Theresia Schmidt, født Hoppe, af Aalborg, Enke efter Købmand Laurits Schmidt, sammesteds, lever, skal den aarlige Rente dog tilfalde hende.

4.

Med Legatets Regnskab, dets Revision og Decision forholdes paa samme Maade som med Handelsforeningens og den den underlagte »Aalborg Købmænds Hjælpekasses« eget Regnskab.

5.

Skulde Aalborg Handelsforenings Understøttelsesfond — hvis officielle Navn er »Aalborg Købmænds Hjælpekasse« under Aalborg Handelsforenings Bestyrelse — ophøre at bestaa, bestemmer vedkommende Ministerium, hvorledes der fremtidigt skal forholdes med Legatkapitalen og Renten deraf, idet det dog forudsættes, at Legatet anvendes til Formaal, der er beslægtede med dets nuværende.

Aalborg, den 25. Oktober 1909.

Som executor testamenti i Enkefru Johanne G. M. Schmidts Dødsbo.

Knud Petersen.

14. Købmand Emil Øhlenschlægers Legat.

Emil Carl Christian Øhlenschlæger, født i Aalborg 14. Novbr. 1842, død i København 13. Febr. 1908.
Tog 1866 Borgerskab som Købmand i Aalborg, senere Grosserer i København.

Legatets Formue var pr. 31. Decbr. 1930: 42,336 Kr. 42 Øre + Reservefond 10,430 Kr. 60 Øre.

Fundats for Købmand Emil Øhlenschlægers Legat for værdige, trængende Købmands Enker og ugifte Døtre i Aalborg.

(Kongelig Konfirmation den 10. Marts 1910.)

§ 1.

Paa Skiftet efter Legatstifteren er Legatet udlagt med:

a. en Grundfond af 40,000 Kr. 4 pCt. uopsigelige Obligationer af Kreditkassen for Husejere i Kjøbenhavn, 1. Afdeling, 1. Serie, med løbende Renter fra Boets Opgørelsesdag, d. 10. Oktober 1908, og
b. en Reservefond af 2,900 Kr. 4 pCt. uopsigelige Obligationer af Kreditkassen for Husejere i Kjøbenhavn, 1. Afdeling, 1. Serie, ligeledes med løbende Renter fra Boets Opgørelsesdag d. 10. Oktober 1908, og et kontant Beløb af 639 Kr. 25 Øre.

§ 2.

Legatets Kapital afgives til Bestyrelsen for Aalborg Handelsforening til Opbevaring og Administration.

Bestyrelsen for Aalborg Handelsforening er Legatets Bestyrelse.

§ 3.

Legatets Kapitaler skulle altid være anbragt i Kreditkasse- eller Kreditforeningsobligationer, der fyldestgør Fordringerne for Anbringelse af Umyndiges Midler; dog kunne de midlertidig indsættes i en solid Sparekasse, jfr. ogsaa Bestemmelserne i § 5 om Reservefondet. De Legatet tilhørende Husejerkreditkasse-Obligationer maa dog ikke uden tvingende Grunde ombyttes med andre Obligationer.

Legatets Aktiver skulle lyde paa Legatets Navn og forsynes med Prohibitivpaategning af Amtmanden over Aalborg Amt; og forsaavidt Aktiverne bestaa af offentlige Effekter, der kunne noteres i vedkommende Instituts Bøger, skal saadan Notering ogsaa finde Sted.

Legatets Kapitaler maa ingensinde angribes.

§ 4.

Grundfondets Renter skal — efter Fradrag af mulige Administrationsudgifter — uddeles af Bestyrelsen for Aalborg Handelsforening hvert Aars 14. November i Portioner paa 100 Kr. til værdige og trængende, ældre Enker eller ugifte Døtre efter Købmænd i Aalborg.

Skulde Legatbestyrelsen finde det nødvendigt at uddele Portioner paa 200 (To Hundrede) Kroner, maa det finde Sted til højst tvende.

Kvinder, der er i Slægt med Legatstifteren, og Kvinder, af hvis Familie nogen har været ansat i Legatstifterens Forretning, har fortrinsvis Adgang til Legatet, naar de iøvrigt opfylder Betingelserne for at nyde Legatet.

Skulde et enkelt Aar ikke hele Renten kunne bortgives paa Grund af Mangel paa kvalificerede Ansøgere eller af andre Aarsager, overføres det overskydende Rentebeløb til næste Aar til Bortgivelse sammen med dette Aars Renter.

Bekendtgørelse om den aarlige Uddeling skal med 14 Dages Varsel senest d. 15. Oktober ske gennem Aalborg Bys mest læste Dagblade og iøvrigt paa den Maade, som til enhver Tid findes hensigtmæssigst.

§ 5.

Reservefondets Indtægter, nemlig dets aarlige Renter og Rentes Renter, eventuel Kursgevinst, indvunden ved Udtrækning og Genanbringelse af Grund- og Reservefondets Obligationer, samt Rentes Renter af Grundfondet, bliver indtil videre ikke at anvende, men at frugtbargøre ved Indsættelse i en solid Sparekasse.

Hver Gang Reservefondets nævnte Indtægter har naaet en Størrelse af 1000 Kr., anvendes disse 1000 Kr. til Indkøb af 4 pCt. uopsigelige Obligationer af Kreditkassen for Husejerne i Kjøbenhavn eller — hvis disse Obligationer maatte ophøre at existere, eller det fornødne Antal Obligationer ikke maatte være at erholde — andre Kreditkasse- eller Kreditforeningsobligationer, der fyldestgør Fordringerne for Anbringelse af Umyndiges Midler. Og saafremt der ved Indkøbet af Obligationer erhverves Obligationer til et Paalydende af over 1000 Kr., lægges det saaledes overskydende Beløb i Obligationer til Reservefondets Kapitalformue, hvortil ligeledes henlægges efter Indkøbet muligt overskydende kontant Beløb.

Naar der er indkøbt Obligationer til Paalydende 10,000 Kr., overføres disse Obligationer til Grundfondet, og Renten deraf anvendes som i § 4 foreskrevet.

§ 6.

Over Legatets Kapitaler, dets Indtægter og Udgifter, aflægges aarlig Regnskab, med Hensyn til hvis Revision og Decision der forholdes som med Aalborg Handelsforenings øvrige Regnskaber.

§ 7.

For Legatet skal der føres en Protokol, hvori alt, hvad der har Interesse for Legatet, indføres, saaledes ogsaa det Regnskab, som aarlig aflægges for Legatet.

§ 8.

Skulde »Aalborg Handelsforening« nogensinde ophøre at existere, skal Ministeriet for Handel og Søfart være bemyndiget til at bestemme, under hvilken beslægtet Institutions Bestyrelse Legatet skal henlægges, samt til at foretage saadanne Ændringer i og Tilføjelser til denne Fundats, som i Forbindelse hermed skønnes nødvendige, hvorved dog Legatets nuværende Formaal skal bevares saa nær som mulig.

København, den 10. Januar 1910.

Som executores testamenti i Fællesboet efter afdøde Grosserer, fhv. Købmand Emil Carl Christian Øhlenschlæger og efterlevende Enke Andrea Elisabeth Øhlenschlæger, f. Hermansen.

R. G. Jantzen. Bisgaard. Knud Jantzen.

---

15. Jacob Palludans Mindelegat.

Jacob Peter Palludan, født i Ølgod 1. Jan. 1828,
død i Aalborg 28. Juni 1907.
Købmand i Aalborg.

Legatets Formue var pr. 31. Decbr. 1930: 14,150 Kr. 57 Øre.

Fundats for Jacob Palludans Mindelegat for værdige og trængende Enker efter Købmænd og Detaillister blandt Aalborg Handelsforenings Medlemmer.

(Kgl. Stadfæstelse den 7. Juni 1917.)

1.

Legatet er stiftet af Købmand Jacob Peter Palludan af Aalborg ved derom truffen Bestemmelse i hans efterladte, under 20. Febr. 1906 i Overværelse af Notarius publicus underskrevne Testamente med senere tilføjede Codiciller og bliver i Henhold dertil at oprette ved Midler af hans Dødsbo, der behandles af Executores testamenti.

2.

Til Legatet skal der efter Testamentet anvendes to Trediedele af den efter Fyldestgørelsen af dets øvrige Bestemmelser tiloversblevne Beholdning i Boet. Legatkapitalens Beløb kan derfor først udregnes ved Boets endelige Opgørelse, der endnu ikke har kunnet ske, og vil derefter være at fastsætte ved Executorernes Paategning paa denne Fundats.

Kapitalen skal stedse behandles som en særskilt, Legatet tilhørende Formue og maa ingensinde angribes men skal stedse bevares uformindsket, idet kun de aarlige Renter deraf skal anvendes i Legatets Øjemed. Den skal frugtbargøres

efter Reglerne for Anbringelse af Umyndiges Midler og andre under offentligt Tilsyn staaende Midler og kan kun midlertidig indsættes til Forrentning i en paalidelig Sparekasse eller Bank. Renten skal saa vidt mulig være 4 Procent aarlig; dog skal der ikke i første Række tages Hensyn til Rentens Størrelse, men til Sikkerheden for Anbringelsen.

For saa vidt danske Statsobligationer eller Kreditforeningsobligationer erhverves, skulle disse saa vidt mulig indskrives mod Bevis derfor i Legatets Navn og med Angivelse af Bestyrelse for dette.

De Legatet tilhørende Værdipapirer skulle lyde paa dets Navn og til enhver Tid være forsynede med Forbudspaategning af Handelsforeningens Bestyrelse.

3.

Legatet bestyres under Aalborg Købmænds Hjælpekasse af Aalborg Handelsforenings Bestyrelse, til hvilken Legatets Midler af Boets Executores overgives, saa snart Størrelsen af samme er endelig bestemt.

4.

De aarlige Renter af Legatkapitalen skulle uddeles til værdige og trængende Enker efter Købmænd og Detaillister, der har været Medlemmer af Aalborg Handelsforening, i saa mange Portioner og med saadan Størrelse af hver Portion, som Bestyrelsen selv ved hver Uddeling efter eget Skøn fastsætter. Portionerne udbetales halvaarsvis.

Forud for Uddelingen sker hver Gang Bekendtgørelse derom til Efterretning ved Ansøgning i mindst 2 af Byens mest udbredte, offentlige Dagblade med 4 Ugers Varsel.

Som Regel skal enhver Enke, der vælges til at modtage en Legatportion, beholde denne saa længe hun lever og forbliver Enke samt fremdeles findes værdig og trængende dertil, hvilket til enhver Tid alene afgøres af Legatbestyrelsen, men ikke i nogen Form kan blive Genstand for Rettergang eller Dom.

Ej heller kan nogen Legatportion afhændes eller pantsættes eller gøres til Genstand for Arrest, Execution eller Inddragning under Konkurs.

5.

I Henseende til Legatmidlernes Forvaltning og Bevarelse saavelsom til Aflæggelsen af Regnskabet derfor samt dettes Revision og Decision gælder iøvrigt de Regler og Bestemmelser, der til enhver Tid ere fastsatte for Aalborg Købmænds Hjælpekasse og Handelsforening ifølge sammes kongelig stadfæstede Vedtægter.

6.

Skulde Aalborg Købmands Hjælpekasse ophøre at bestaa, bestemmer Indenrigsministeriet, under hvilken Bestyrelse Legatet derefter skal henlægges, med mindre den oprindelige Bestyrelse maatte have truffen Overenskomst med Aalborg Byraad, saaledes at dette efter fornøden Stadfæstelse af tilsvarende Ændring af nærværende Fundats overtager Legatkapitalen til fremtidig Bestyrelse.

7.

Denne Fundats saavel som de aarlige Regnskaber og hvad der ellers er Legatet vedkommende, indføres i en Protokol for Legatet, der første Gang leveres af Legatstifterens Bo.

8.

I Henhold til Legatstifterens Testamente er denne Fundats affattet af underskrevne Executorers testamenti i Forventning af allerhøjeste Stadfæstelse, der bliver at ansøge.

Aalborg, den 30. November 1910.

A Hasselbalch, Prokurator, Aalborg. M. Søndergaard. H. Klingenberg.

Ifølge Post 2 i foranstaaende Legatfundats opgøres herved den Legatet af Købmand Jacob Peter Palludans Dødsbo tilfaldne Kapital saaledes:

Ved Boets Opgørelse i December 1910 var den dette Legat som Arv tilkommende Lod paa $^2/_3$ af Beholdningen beregnet til	Kr.	10,557, 70
med Fradrag af $^2/_3$ af en yderligere beregnet Arveafgift for en Arving paa 160 Kr.	—	106, 66
igjen	Kr.	10,451, 04
Ifølge Aalborg Amts Stempel-Resolution, bortfaldt af den ved Boets Opgørelse beregnede Stempelafgift et Beløb af Kr. 403,25 hvoraf da $^2/_3$ faldt tilbage til Legatet, = ...	—	268, 83
og efter den af Executorerne i November 1911 paa de 2 arveberettigede Legaters Vegne indgivne Ansøgning har Skattedepartementet under 18 f. M. fritaget Boet for deri beregnede 6 pCt. Arveafgift til et Beløb af 3,462 Kr. 84 Øre og gennem Aalborg Amtstue ladet dette Beløb tilbagebetale til Executorerne paa Boets Vegne, hvorved faldt tilbage til nærværende Legat $^2/_3$ deraf............	—	2,308, 56
ialt	Kr.	13,028, 43

hvilket Beløb saaledes udgør Legatkapitalen for det i nærværende Fundats omhandlede Legat og tilligemed Fundatsen herved overleveres til Legatbestyrelsen.

Aalborg, den 12. November 1912.

A. Hasselbalch, Prokurator, Hospitalsforstander, Aalborg. M. Søndergaard. H. Klingenberg.

16. Handelsbetjent Rasmus Andreas Magnus Bording Rasmussens Legat.

Rasmus Andreas Magnus Bording Rasmussen.
Født i Aalborg 18. Septbr. 1856, død i Aalborg 5. Febr. 1877.

Legatets Formue var pr. 31. Decbr. 1930: 3,496 Kr. 74 Øre.

Fundats for Handelsbetjent Rasmus Andreas Magnus Bording Rasmussens Legat for værdige og trængende Handelsbetjente i Aalborg.

(Kgl. Stadfæstelse den 7. Maj 1913.)

I Henhold til det af afdøde Murermester Johannes Rasmussen og ligeledes afdøde Hustru Jensine Caroline Rasmussen født Andreasen af Aalborg under 17. Februar 1891 oprettede Fællestestamente fastsættes herved for det af Ægtefællerne stiftede Legat til Fordel for Handelsbetjente og Handelslærlinge følgende

FUNDATS:

1.

Legatet benævnes »Handelsbetjent Rasmus Andreas Magnus Bording Rasmussens Legat for værdige og trængende Handelsbetjente og Handelslærlinge i Aalborg«.

2.

Legatets Kapital udgør 2000 Kr., der vil blive indbetalt kontant til Legatbestyrelsen, naar Ægtefællernes Døds- og Fællesbo er sluttet. Kapitalen skal stedse anbringes i danske 4 % Statsobligationer, for hvilke der saavidt muligt erhverves Indskrivningsbevis, lydende paa Legatets Navn, og hvori optages Bemærkning om, at der ikke kan disponeres over Obligationerne uden Samtykke af Ministeriet for Handel og Søfart. Indskrivningsbeviset forsynes med vedkommende Ministeriums Forbudspaategning. Saafremt 4 % rentebærende Statsobligationer ikke kunne erhverves til pari cours eller derunder, bliver Kapitalen at anbringe efter Reglerne for Udlaan af Umyndiges eller andre under offentlig Tilsyn staaende Midler, og Aktiverne at forsyne med Forbudspaategning af Ministeriet for Handel og Søfart.

3.

Legatet bestyres af Aalborg Handelsforening, der aflægger aarligt Regnskab for samme, hvilket Regnskab derefter bliver at revidere og decidere sammen med og paa samme Maade, som er foreskrevet for Handelsforeningens eget Regnskab overensstemmende med Foreningens under 9. Juni 1908 allerhøjst stadfæstede Vedtægter. Regnskabet m. m. indføres i en for Legatet af Handelsforeningens Bestyrelse autoriseret Protokol.

4

Renten af Legatkapitalen uddeles med Halvdelen hvert Aars 5. Februar og 18. September til en Handelsbetjent og en Handelslærling i Aalborg. Uddelingen foretages af Handelsforeningens Bestyrelse eller af de Medlemmer af samme, som i hvert enkelt Tilfælde dertil udnævnes, i Forening med Sognepræsten for Vor Frue Menighed i Aalborg, saaledes, at i Tilfælde af Stemmelighed, Lodtrækning bliver afgørende. Bestyrelsen og Sognepræsten har lige Stemmeret.

Berettigede til at nyde Legatet er dels Handelsbetjente dels Handelslærlinge i Aalborg. Handelsbetjenten skal være eller have været beskæftiget ved Manufakturfaget i Aalborg, han skal være ældre af Alder, født af kristelige Forældre i Aalborg, opholde sig i den og være værdig og trængende. Handelslærlingen, der ligeledes skal være født i Aalborg og opholde sig der, skal være en ung, værdig og trængende Person, der anbefales til Legatet af sin Principal og for hvem Legatets Erhvervelse enten for et eller mulig for 2 a 3 Aar kan tjene til at skaffe ham en videre og fyldigere Uddannelse i hans Fag end han ellers ved egen eller Forældres Hjælp vilde være i Stand til at skaffe sig. Skønt Legatet saavel til en Handelsbetjent som til en Lærling kun bliver at tildele dem hver især for et Aar ad Gangen, skal der dog intet være til Hinder for, at den samme Person flere Aar efter hinanden kan beholde Legatet, naar Uddelingskommiteen skønner, at han vedblivende er værdig og trængende dertil.

Personer, der ere fødte i Vor Frue Sogn i Aalborg skulle under iøvrigt lige Vilkaar stedse have Fortrinsret ved Legatets Uddeling. Fremdeles skulle Slægtninge af Legatstifterne, naar de iøvrigt opfylder Betingelserne for Legatets Uddeling stedse have Fortrinsret frem for andre Ansøgere, selv om de ikke er født i Aalborg.

5.

Hver Gang en Legatportion er ledig bliver der 3 Maaneder før Kalenderaarets Udløb derom at udstede Bekendtgørelse, der indrykkes i 2 Aalborg Dagblade og ved hvilken Ansøgere indkaldes. Ved Handelsforeningens aarlige Generalforsamling paa hvilken Legatets Regnskab fremlægges til Decision, skal der gøres Meddelelse om, hvem Legatet er tildelt.

Udgifterne ved Bekendtgørelsen indeholdes ved Legatuddelingen.

6.

Skulde Aalborg Handelsforening ophøre at existere, træffer det vedkommende Ministerium Bestemmelse om, hvorledes der fremtidig skal forholdes med Legatets Bestyrelse, saaledes at Formaalet opretholdes.

Aalborg, Nørresundby og Hobro, den 15. December 1912.

Knud Pedersen.	Lauritz Nielsen.	Vilh. Mathiassen.
(sign.)	(sign.)	(sign.)

---

17. Th. Springborgs Legat.

Theodor Gotfred Springborg, født i Hobro 12. Decbr. 1860, død i Aalborg den 22. Maj 1922. Etableret som Købmand (Manufaktur) i Aalborg 18. April 1888.

Legatets Formue var pr. 31. Decbr. 1930: 2,257 Kr. 75 Øre.

Oprettede i Anledning af sit 25=aars Forretningsjubilæum 18. April 1913 det i nedennævnte Gavebrev omhandlede Legat, stort 2000 Kr.

Gavebrev.

Underskrevne, Købmand Th. Springborg af Aalborg, skænker herved i Anledning af min 25=aarige Virksomhed som Købmand til Aalborg Handelsforening en Kapital, stor 2000 Kr., skriver To Tusinde Kroner, der stedse skal bevares som Legat, benævnt »Th. Springborgs Legat«, og hvormed der skal forholdes paa følgende Maade:

1.

Kapitalen, der ingensinde maa formindskes, administreres af Aalborg Handelsforenings Bestyrelse. Den er foreløbig anbragt i Aalborg Hypothekforenings Obligationer, 4de Afdeling, 2 Stk. à 1000 Kr., men efterhaanden som disse indfries ved Udtrækning, anbringes Kapitalen ved nyt Indkøb paa samme Maade, med mindre Bestyrelsen maatte foretrække Anbringelse efter Reglerne for Udlaan af Umyndiges Midler. Aktiverne skal stedse være forsynet med Prohibitivpaategning af den samlede Bestyrelse, uden hvis Samtykke den ikke paa ny kan hæves.

2

Efter Bestyrelsens Skøn uddeles den aarlige Rente af Kapitalen hvert Aars 18. April, første Gang 18. April 1914, til en værdig og trængende Købmand eller Enke efter en saadan. Den, hvem Legatet er tillagt, beholder det, saa længe paagældende befindes værdig og trængende.

3.

Der aflægges aarlig særskilt Regnskab for Legatets Bestyrelse, og med dets Revision og Decision forholdes der som med Aalborg Købmænds Hjælpekasses Regnskaber.

4.

Dette Gavebrev indføres i en Legatprotokol, i hvilken ogsaa det aarlige Regnskab indføres.

Aalborg, den 7. Juli 1913.

Th. Springborg.

---

18. Boghandler Magnus A. Schultz' Mindelegater.

Magnus Andreas Schultz, født i Aalborg 2. Juli 1839, død i Aalborg 18. September 1908
Etablerede sig 1863 som Boghandler i Aalborg.

I Anledning af Forretningens 50-aars Jubilæum 9. Juni 1913 oprettede hans efterlevende Enke, Stine Schultz, f. Neergaard, nedennævnte 2 Legater under Handelsforeningens Bestyrelse:

1. Boghandler af Aalborg Magnus A. Schultz' Mindelegat til Fordel for trængende Kvinder eller Mænd, som har haft Ansættelse i Boghandel i Aalborg.
   Legatets Formue var pr. 31. Decbr. 1930: 6,529 Kr. 37 Øre.
2. Boghandler af Aalborg Magnus A. Schultz' Mindelegat til videre Uddannelse for en Boghandlermedhjælper i Aalborg.
   Legatets Formue var pr. 31. Decbr. 1930: 8,165 Kr. 70 Øre.

Fundats for Boghandler af Aalborg Magnus A. Schultz's Mindelegat til Fordel for trængende Kvinder eller Mænd, som har haft Ansættelse i Boghandel i Aalborg.

(Kgl. Stadfæstelse den 31. Januar 1914.)

1.

Legatet benævnet: »Boghandler af Aalborg Magnus A. Schultz's Mindelegat

til Fordel for trængende Kvinder eller Mænd, som har haft Ansættelse i Boghandel i Aalborg«.

2.

Legatet er stiftet af Boghandler Magnus A. Schultz's Enke, Stine Schultz, født Neergaard, i Anledning af, at det den 9. Juni 1913 er 50 Aar siden hendes afdøde Ægtefælle begyndte sin Virksomhed som Boghandler i Aalborg.

3.

Legatkapitalen bestaar for Tiden af 5000 Kr. i 5 % rentebærende Aalborg Hypotekforenings Obligationer

Legatkapitalen maa aldrig formindskes. Efterhaanden som disse Obligationer udtrækkes indkøbes i Stedet derfor danske Statsobligationer, Kreditforeningsobligationer eller andre i Klasse dermed staaende Værdipapirer, i hvilke Umyndiges Midler kan anbringes.

Legatkapitalens Aktiver skal være forsynede med Handelsforeningens Forbuds Paategning om, at de tilhøre Legatet, og Notering herom skal ske i vedkommende Instituts Bøger. For saa vidt Legatets Formue maatte blive anbragt i Statsobligationer, vil der for disse være at erhverve Indskrivningsbevis.

4.

Renten af Legatkapitalen, efter Fradrag af de ved Legatets Bestyrelse nødvendige Udgifter, udbetales som Understøttelse til en værdig trængende Kvinde eller Mand, der som Hovedbeskæftigelse har haft Ansættelse i Boghandel i Aalborg, og som uden egen Skyld er bleven trængende, navnlig hvis Vedkommende paa Grund af Alder eller Svaghed ikke kan have nogen Plads eller i hvert Fald kun en mindre Beskæftigelse.

Legatet skal søges Aar for Aar, men den der har faaet Legatet en Gang, er berettiget til at faa det igen, hvor der ikke i Mellemtiden er hændet noget, der forandrer Vedkommendes Forhold, eller hvis ikke en mere kvalificeret Ansøger skulde melde sig.

Hvis der ikke findes kvalificerede Ansøgere efter foranstaaende, kan Legatet uddeles til en Ansøger, som har drevet Boghandel i Aalborg, og for hvem det er gaaet tilbage, saa at Vedkommende er blevet trængende. Legatet kan da ogsaa uddeles til en saadan Boghandlers værdige og trængende Enke. Som det fremgaar, af foranstaaende, skal en saadan Boghandler dog staa tilbage for en værdig trængende, som uden at have haft selvstændig Forretning har haft Beskæftigelse i en Boghandel.

Vedkommendes Principal, eller eventuelt Vedkommende selv, skal enten være eller have været af Boghandlerforeningen i København antaget som rabatberettiget Boghandler, eller være eller have været Medlem af Handelsforeningen i Aalborg.

For samtlige Ansøgeres Vedkommende gælder det, at de er fortrinsberettigede, der har eller har haft Beskæftigelse i Firmaet Magnus A. Schultz Boghandel, selvfølgelig under Forudsætning af, at Vedkommende iøvrigt opfylder de stipulerede Betingelser.

5.

Legatet uddeles af Aalborg Handelsforening. Saalænge afdødes Søn Boghandler Svend Schultz, Aalborg, lever og er bosiddende i Aalborg, deltager han i Forhandlingerne om Legatets Uddeling, Legatet, der ikke maa deles kommer til Udbetaling i en Portion hvert Aars 9. Juni, der er Magnus A. Schultz's Boghandels Stiftelsesdag.

Bekendtgørelse om Legatets Uddeling sker en Gang aarligt i 2 Aalborg Dagblade.

6.

Hvis der noget Aar ikke findes nogen Ansøger, som opfylder de stipulerede Betingelser, uddeles Legatet ikke, og Renten bliver da at tillægge Legatkapitalen, saa at der senere kan udbetales saa meget mere.

7.

Alle Spørgsmaal om den rette Forstaaelse af nærværende Fundats afgøres endeligt af Aalborg Handelsforening, der bestyrer Legatet og fører de fornødne Bøger.

Handelsforeningen aflægger aarligt Regnskab, der revideres og decideres sammen med Handelsforeningens øvrige Regnskaber.

8.

Skulde det i Tidernes Løb blive nødvendigt at foretage Forandringer i eller Tillæg til denne Fundats, kan saadanne med Ministeriets Approbation foretages af Bestyrelsen, men kun under den nøjeste Hensyntagen til Legatets Øjemed og Virkekreds

9.

Skulde Aalborg Handelsforening ophøre at existere, træffer vedkommende Ministerium Bestemmelse om, hvorledes der derefter skal forholdes med Legatets Bestyrelse og saaledes, at Formaalet opretholdes

Fundatsen medunderskrives af min Lavværge, Sagfører V. Cortes, Aalborg

Aalborg, den 20. Oktober 1913.

Stine Schultz. Cortes.

Fundats for Boghandler af Aalborg Magnus A. Schultz's Mindelegat til videre Uddannelse for en Boghandlermedhjælper i Aalborg.

(Kgl. Stadfæstelse den 31. Januar 1914)

1.

Legatet benævnes: »Boghandler af Aalborg, Magnus A. Schultz's Mindelegat til videre Uddannelse for en Boghandlermedhjælper i Aalborg«.

2.

Legatet er stiftet af Boghandler Magnus A Schultz's Enke, Fru Stine Schultz, født Neergaard, i Anledning af, at det den 9. Juni 1913 er 50 Aar siden hendes afdøde Ægtefælle begyndte sin Virksomhed som Boghandler i Aalborg.

3.

Legatkapitalen bestaar for Tiden af 5,000 Kr. i 5 % rentebærende Aalborg Hypothekforenings Obligationer.

Legatkapitalen maa aldrig formindskes. Efterhaanden som disse Obligationer udtrækkes, indkøbes i Stedet derfor danske Statsobligationer, Kreditforeningsobligationer eller andre i Klasse dermed staaende Værdipapirer, i hvilke Umyndiges Midler kan anbringes.

Legatkapitalens Aktiver skal være forsynede med Handelsforeningens Forbuds Paategning om, at de tilhøre Legatet, og Notering herom skal ske i vedkommende Instituts Bøger. For saavidt Legatets Formue maatte blive anbragt i Statsobligationer, vil der for disse være at erhverve Indskrivningsbevis.

4.

Renten af Legatkapitalen, efter Fradrag af de ved Legatets Bestyrelse nødvendige Udgifter, tillægges en Boghandlermedhjælper i Aalborg til videre Uddannelse, herunder navnlig som Hjælp til Deltagelse i Kursus paa Handelsskole eller Fagskole i Aalborg eller andet Sted, eventuelt som Hjælp til et Ophold i Udlandet, for at vedkommende videre kan uddanne sig.

Legatet tillægges en Boghandlermedhjælper, der er trængende, flittig, har gode Anlæg og har ført en ulastelig Vandel. Vedkommendes Principal skal enten være af Boghandlerforeningen i København antaget som rabatberettiget Boghandler eller være Medlem af Handelsforeningen i Aalborg.

Fortrinsberettigede er Medhjælpere, der er eller har været ansatte i Magnus A. Schultz's Boghandel, selvfølgelig under Forudsætning af, at vedkommende iøvrigt opfylder de stipulerede Betingelser.

5.

Legatet uddeles af Aalborg Handelsforening. Saalænge afdødes Søn, Boghandler Svend Schultz, Aalborg, lever og er bosiddende i Aalborg, deltager han i Forhandlingerne om Legatets Uddeling. Legatet, der ikke maa deles, kommer til Udbetaling i en Portion hvert Aars 9. Juni, der er Magnus A. Schultz's Boghandels Stiftelsesdag.

Bekendtgørelse om Legatets Uddeling sker en Gang aarlig i 2 Aalborg Dagblade.

6.

Hvis der noget Aar ikke findes nogen Ansøger, som opfylder de stipulerede Betingelser, uddeles Legatet ikke, og Renten bliver da at tillægge Legatkapitalen, saa at der senere kan udbetales saa meget mere.

7.

Alle Spørgsmaal om den rette Forstaaelse af nærværende Fundats afgøres endeligt af Aalborg Handelsforening, der bestyrer Legatet og fører de fornødne Bøger.

Handelsforeningen aflægger aarligt Regnskab, der revideres og decideres sammen med Handelsforeningens øvrige Regnskaber.

8.

Skulde det i Tidernes Løb blive nødvendigt at foretage Forandringer i eller Tillæg til denne Fundats, kan saadanne med Ministeriets Approbation foretages af Bestyrelsen, men kun under den nøjeste Hensyntagen til Legatets Øjemed og Virkekreds.

9.

Skulde Aalborg Handelsforening ophøre at existere, træffer vedkommende Ministerium Bestemmelse om, hvorledes der derefter skal forholdes med Legatets Bestyrelse og saaledes, at Formaalet opretholdes.

Fundatsen medunderskrives af min Lavværge, Sagfører V. Cortes, Aalborg.

Aalborg, den 20. Oktober 1913.

Stine Schultz. Cortes.

---

19. Rentier, forhenværende Skibsmægler i London P. A. Petersens Legat.

Peter Andreas Petersen, født i Aalborg i Aaret 1841, død i London den 17. Maj 1916. R. af Dbg.

Legatets Formue var pr. 31. Decbr. 1930: 2,634 Kr. 65 Øre.

Gavebrev.

Underskrevne Peter Andreas Petersen af London, f. T. »Cimbria« 35, Hazlewell Road – Putney S W, skænker herved i Anledning af Aalborg Handelsforenings 50 Aars Jubilæum den 27. Oktober 1913 og i Betragtning af den Interesse, jeg nærer for min Fødeby, en Kapital, stor 2000 Kroner, skriver To Tusinde Kroner, der stedse skal bevares som Legat, benævnt »Rentier, fhv. Skibsmægler i London P. A. Petersens Legat af 29. Oktober 1913 til Fordel for en værdig trængende Købmand, Mægler, Skibsfører eller Enke efter en af disse«, og hvormed der skal forholdes paa følgende Maade.

1.

Kapitalen, der ingensinde maa formindskes, administreres af Aalborg Handelsforenings Bestyrelse. Den er foreløbig anbragt i Østifternes 5 % Hypotekforenings Obligationer (Litra A No. 2272, 2. Afdeling B. 1 Stk. a 2000 Kr.),

men naar denne Obligation indfries ved Udtrækning, anbringes Kapitalen ved nyt Indkøb paa samme Maade, medmindre Bestyrelsen maatte foretrække Anbringelse i andre danske Hypotek eller Kreditforenings Obligationer. Aktiverne skal stedse være forsynede med Prohibitivpaategning af den samlede Bestyrelse, uden hvis Samtykke den ikke paany kan hæves.

2.

Efter Bestyrelsens Skøn uddeles den aarlige Rente af Kapitalen hvert Aars 29. Oktober, første Gang den 29. Oktober 1914, til en værdig, trængende Købmand, Skibsmægler, Skibsfører eller Enke efter en af disse, og skulde ingen af de forbemeldte findes, da til andet veldædigt Øjemed indenfor Aalborg Bys Omraade. Den, hvem Legatet er tillagt, beholder det, saalænge paagældende befindes værdig og trængende.

Forud for Legatets Bortgivelse skal Bekendtgørelse finde Sted i 2 af Byens offentlige Dagblade, saaledes at Ansøgning kan indgives til Bestyrelsen senest 15. Oktober.

3.

Der aflægges aarlig særskilt Regnskab for Legatets Bestyrelse, og med dets Revision og Decision forholdes der som med Aalborg Købmænds Hjælpekasses Regnskaber.

4.

Dette Gavebrev indføres i en Legatprotokol, i hvilken ogsaa det aarlige Regnskab indføres.

London, den 29. Oktober 1913.

P. A. Petersen.
(sign.)

---

20. Konsul P. Rechnitzer og Hustrus Guldbryllupslegat.

Peder Pedersen Rechnitzer, født i Ans ved Kolding den 27. December 1842, død i Aalborg den 3. Maj 1921.
Købmand i Aalborg, Konsul, Kommandør af Dannebrog. p. p.
Mangeaarig Formand i Aalborg Handelsforening. 1919 Æresmedlem.
Gift med Hanne Louise Marie Møller.

Legatets Formue var den 31. Decbr. 1930: 12,081 Kr. 38 Øre.

Fundats for Konsul P. Rechnitzer og Hustru Hanne Louise Marie født Møller's Guldbryllupslegat til Fordel for Medlemmer af Aalborg Handelsforening, disses Enker og ugifte Døttre.

(Kgl. Stadfæstelse den 26. April 1916.)

Til Minde om Konsul P. Rechnitzer og Hustru Hanne Louise Marie født Møller's Guldbryllup den 1. Maj 1916 har Ægteparret ønsket at stifte et Legat for Medlemmer af Aalborg Handelsforening. For dette Legat fastsættes herved følgende

FUNDATS:

1.

Legatet benævnes »Konsul P. Rechnitzer og Hustru Hanne Louise Marie født Møller's Guldbryllupslegat«.

2.

Legatkapitalen udgør 10,000 Kr., skriver Ti Tusinde Kroner, anbragte i 4 $^0/_0$

paa Legatets Navn noterede Jydsk Landejendommes Kreditforeningsobligationers 5. Serie lydende paa nævnte Sum. Ved stedfindende Udtrækning skal det udkomne Beløb stedse anbringes efter Reglerne for Umyndiges eller andre under offentligt Tilsyn staaende Midler. Legatets Aktiver skal stedse være forsynede med Forbuds=paategning af den samlede Legatbestyrelse. Sker Anbringelsen i Kreditforenings=obligationer eller andre paa Ihændehaver lydende Værdipapirer, bliver disse des=uden at notere i vedkommende Instituts Bøger som tilhørende Legatet. For Stats=obligationer erhverves Indskrivningsbevis.

3.

Legatet bestyres af Aalborg Handelsforening i Overensstemmelse med For=eningens under 9. Juni 1908 allerhøjst stadfæstede Vedtægter under nøje Iagttagelse af de ved denne Fundats foreskrevne Regler. Skulde Handelsforeningen ophøre at existere, bestemmer vedkommende Ministerium under hvilken Bestyrelse Legatet derefter skal henlægges, og hvorledes der med dets Uddeling bliver at forholde, dog at Grundtanken i § 4 saavidt mulig følges.

4.

Renten af Kapitalen uddeles hvert Aars første Maj, første Gang 1917 i 4 lige store Portioner til værdige og ubemidlede i Aalborg boende Personer, der er eller har været Medlemmer af Aalborg Handelsforening, disses Enker og ugifte Døtre, der har fyldt deres 30. Aar. Ved Medlemmer skal efter de nugældende Vedtægter § 2 forstaas:

a. Enhver, der har løst Borgerskab af 1. Klasse for Handlende og Fabrikanter, Bankbestyrere, beskikkede Mæglere og Apotekere.
b. Enhver, der har retsgyldig anmeldt Procura for Firmaer, hvis Handel eller Fabriksdrift er forbunden med Borgerskab af 1. Klasse.
c. Andre, som drive større Handel eller industriel Virksomhed saavel som disses Procurister.

Den, hvem Legatet er tildelt, beholder det, saalænge Vedkommende efter Legatbestyrelsens Skøn anses for værdig og ubemidlet og Døttrene forbliver ugifte samt Domicilet i Aalborg, Nørresundby eller disse Byers Nærhed bevares. Dog skal Bestyrelsen være berettiget til at se bort fra Bortflytningen, naar Omstændig=hederne taler derfor.

Skulde der efter at begge Legatstifterne er afgaaet ved Døden, nogensinde melde sig Slægtninge af dem som Ansøgere til Legatet og de efter Bestyrelsens Skøn findes værdige og ubemidlede og opholde sig her i Landet, skal de stedse have Fortrin fremfor nogen anden, uden Hensyn til om de iøvrigt opfylder Betingelserne for at komme i Betragtningen ved Uddelingen. Dog maa der i intet Tilfælde af den aarlige Rente anvendes mere end Halvdelen til Legatuddeling til Slægtninge.

5.

Legatportionerne kan ikke være Genstand for Arrest, Udlæg eller anden Retsforfølgning, Afhændelse eller Pantsætning.
finde Sted.

6.

Om den eller de ledige Legatportioner skal der indrykkes Bekendtgørelse med 4 Ugers Varsel i 2 af Aalborg Dagblade. Udgiften derved indeholdes i den eller de ledige Legatportioner. Sædvanligt Opslag i Foreningens Lokaler skal

7.

For Legatets Indtægter og Udgifter bliver der for hvert Kalenderaar at

aflægge særskilt Regnskab, hvilket Regnskab revideres og decideres sammen med Handelsforeningens eget Regnskab.

8.

For Legatet føres en af Handelsforeningens Bestyrelse autoriseret Protokol, i hvilken Fundatsen, Forhandlingerne og de aarlige Regnskaber indføres.

Aalborg, den 25. Marts 1916.

P. Rechnitzer. Hanne L. M. Rechnitzer,
født Møller.

---

21. Købmand Chr. Fode og Hustrus Legat.

Chr. Fode, født i Gjenner ved Aabenraa den 16. December 1848,
død i Aalborg den 26. September 1918.
Købmand i Aalborg.
Gift med Anna Mathilde Emilie Lassen.

Legatets Formue udgjorde pr. 31. Decbr. 1930: 5,403 Kr. 24 Øre.

Fundats for „Kjøbmand Chr. Fode og Hustru Anna Fodes Legat" til Fordel for værdige og ubemidlede i Aalborg boende Enker eller ugifte Døttre efter Personer, der har været Medlemmer af Aalborg Handelsforening.

(Kgl. Stadfæstelse den 11. Marts 1919.)

Underskrevne Enkefru Anna Mathilde Emilie Fode, født Lassen, bestemmer herved som mit Ønske og i nøjeste Overensstemmelse med min afdøde Ægtefælle Kjøbmand Chr. Fodes sidste Villie, at der oprettes et Legat, for hvilket der herved fastsættes følgende

FUNDATS:

1.

Legatet benævnes »Kjøbmand Chr. Fode og Hustru Anna Fodes Legat«.

2.

Legatkapitalen udgjør 5,000 Kr., skriver Fem Tusinde Kroner, anbragte i $4^1/_2$ % paa Legatets Navn noterede Kreditforeningsobligationer i Ny jydske Kjøbstad

Kreditforenings 7. Serie lydende paa nævnte Sum. Ved stedfindende Udtrækning skal det udkomne Beløb stedse anbringes efter Reglerne for umyndiges eller andre under offentligt Tilsyn staaende Midler.

Legatets Aktiver skal stedse være forsynede med Forbudspaategning af den samlede Legatbestyrelse. Sker Anbringelsen i Kreditforeningsobligationer eller andre paa Ihændehaver lydende Værdipapirer, bliver disse desuden at notere i vedkommende Instituts Bøger som tilhørende Legatet. For Statsobligationer erhverves Indskrivningsbevis.

3.

Legatet bestyres af Aalborg Handelsforening i Overensstemmelse med Foreningens under 9. Juni 1908 allerhøjst stadfæstede Vedtægter under nøje Iagttagelse af de ved denne Fundats foreskrevne Regler. Skulde Handelsforeningen ophøre at eksistere, bestemmer vedkommende Ministerium, under hvilken Bestyrelse Legatet derefter skal henlægges, og hvorledes der med dets Uddeling bliver at forholde, dog at Grundtanken i § 4 saa vidt mulig følges.

4.

Renten af Kapitalen uddeles hver Aars 16. December, min Ægtefælles Fødselsdag, første Gang den 16. December 1918 i 2 lige store Portioner til værdige trængende og ubemidlede i Aalborg boende Enker eller ugifte Døttre, efter Personer, der har været Medlemmer af Aalborg Handelsforening.

Ved Medlemmer skal efter de nugældende Vedtægters § 2 forstaaes:

a. Enhver, der har løst Borgerskab af 1ste Klasse for Handlende og Fabrikanter, Bankbestyrere, beskikkede Mæglere og Apothekere.
b. Enhver, der har retsgyldig anmeldt Procura for Firmaer, hvis Handel eller Fabriksdrift er forbunden med Borgerskab af 1ste Klasse.
c. Andre, som driver større Handel eller industriel Virksomhed saavel som disses Prokurister.

Den, hvem Legatet er tildelt, beholder det saa længe vedkommende efter Legatbestyrelsens Skøn anses for værdig og ubemidlet, og Døttrene forbliver ugifte samt Domicilet i Aalborg, Nørresundby eller i disse Byers Nærhed.

Dog skal Bestyrelsen være berettiget til at se bort fra Bortflytningen, naar Omstændighederne taler derfor.

Skulde der, efter at jeg er afgaaet ved Døden, nogensinde melde sig Slægtninge af min Ægtefælle, eller mig som Ansøgere til Legatet, og de efter Bestyrelsens Skøn findes værdige og ubemidlede og opholde sig her i Landet, skal de stedse have Fortrin for nogen anden, uden Hensyn til om de iøvrigt opfylder Betingelserne for at komme i Betragtning ved Uddelingen. Dog maa der i intet Tilfælde af den aarlige Rente anvendes mere end Halvdelen til Legatuddeling til Slægtninge.

5.

Legatportionerne kan ikke være Genstand for Arrest, Udlæg eller anden Retsforfølgning, Afhændelse eller Pantsætning.

6.

Om den eller de ledige Legatportioner skal der indrykkes Bekjendtgjørelse med 4. Ugers Varsel i 2 af Aalborg Dagblade. Udgiften derved indeholdes i den eller de ledige Legatportioner.

Sædvanligt Opslag i Foreningens Lokaler skal finde Sted.

7.

For Legatets Indtægter og Udgifter bliver der for hvert Kalenderaar at

aflægge særskilt Regnskab, hvilket Regnskab revideres og decideres sammen med Handelsforeningens eget Regnskab.

8.

For Legatet føres en af Handelsforeningens Bestyrelse autoriseret Protokol, i hvilken Fundatsen, Forhandlingerne og de aarlige Regnskaber indføres.

Aalborg, den 27. November 1918.

sign. Anna Mathilde Emilie Fode.

---

22. Fabrikant Bernhard Thorsen og Hustru Lea Thorsens Mindelegat.

Poul Thorsen.

Fabrikant Poul Thorsen af Aalborg stiftede dette Legat til Minde om:

Bernhard Thorsen, født i Nakskov den 28. November 1855,
død i Aalborg den 4. September 1921.
Fabrikant i Aalborg.
Gift med Lea Berg.

Legatets Formue udgjorde pr. 31. Decbr. 1930: 11,161 Kr. 21 Øre.

Fundats for Fabrikant Bernh. Thorsen og Hustru Lea Thorsens Mindelegat, stiftet den 1. November 1921 af deres Søn, Fabrikant Poul Thorsen, Aalborg.

(Kgl. Stadfæstelse den 13. April 1923.)

1.

Fabrikant Bernh. Thorsen og Hustru Lea Thorsens Mindelegat, stiftet den 1. November 1921 af deres Søn, Fabrikant Poul Thorsen, Aalborg.

2.

Legatkapitalen bestaar p. t. af 10,000 Kr. $4^1/_2$ % rentebærende Ny jyske Kreditforenings Obligationer 7'de Serie. Legatkapitalen maa aldrig formindskes. For Beløbet for de Obligationer, der udtrækkes, kan der af Legatbestyrelsen enten

indkøbes Obligationer af samme Slags, eller Kapitalen kan anbringes efter de Regler, der gælder for Frugtbargørelsen af umyndiges eller andre under offentlig Forsorg staaende Midler, dog skal der helst købes samme Obligationer som foran nævnt.

3.

Af Renten af Legatkapitalen, eventuelt efter Fradrag af de ved Legatets Bestyrelse nødvendige Udgifter, uddeles der hvert Aar, som nedenfor bestemt, 350 Kr., medens Restbeløbet hensættes paa en Sparekassebog, overensstemmende med hvad nedenfor er bestemt. Endvidere skal der af Renten hvert Aars 28. November og 24. Maj købes og nedlægges en lille og beskeden Krans paa Bernh. Thorsens Familie=Gravsted. De 350 Kr. af Renten udbetales hvert Aars 28. November i 2 lige store Portioner til værdige, trængende over 40 Aar gamle Enker eller ugifte Døtre efter Købmænd eller Industridrivende, der har haft Forretning i Aalborg.

Under nogenlunde lige Forhold skal eventuelle Slægtninge af Legatstifteren eller dennes Hustru være fortrinsberettigede, og derefter skal saadanne Ansøgere, som selv eller hvis Fædre eller Ægtemænd har været ansatte hos Legatstifteren eller dennes Fader, have Fortrinsret.

Naar en Legatportion er ledig, bekendtgøres det med en Maaneds Varsel i den eller de Aviser, Bestyrelsen bestemmer.

Den, hvem Legatportionen er tildelt, beholder den, saalænge hun lever og forbliver ugift, medmindre Legatbestyrelsen træffer anden Afgørelse.

Som nævnt skal der af Renten hvert Aar indsættes 100 Kr. (hvilket sker med ca. 50 Kr. i hver Termin) paa en Sparekassebog med Aalborg Bys og Omegns Sparekasse. Hvis nogen af de fornævnte Kreditforenings=Obligationer udtrækkes til pari, og der indkøbes nye, skal derved indvundne Beløb ligeledes indsættes paa denne Sparekassebog. Denne Sparekassebog maa ikke røres, før end den paa den indestaaende Kapital har naaet 10,000 Kr. Naar Sparekassebogen har naaet 10,000 Kr., ophører de aarlige Henlæggelser til den. Hvis Handelsstandsforeningen til den Tid maatte ønske det, er den berettiget til at anbringe de paa Sparekassebogen indestaaende Beløb i Kreditforenings=Obligationer eller paa anden Maade som i forannævnte Paragraf 2 nævnt. Hvis ikke indtrufne Omstændigheder skulde tale derimod, ønskes indkøbte Obligationer aldrig solgte under pari, men skal henstaa, indtil de udtrækkes.

Naar det paa denne Sparekassebog indestaaende Beløb har naaet 10,000 Kr., skal Renten af Kapitalen udbetales hvert Aars 24. Maj i 2 lige store Portioner under ganske samme Forhold og Betingelser som gælder for de første 10,000 Kr. Vedrørende denne Sparekassebog gælder dog følgende særlige Forhold:

Bernh. Thorsens Familie=Gravsted paa Aalborg Almenkirkegaard er, saavidt det kan skønnes sikret i uoverskuelig Fremtid, selv om Kirkegaarden skulde blive flyttet, men det ønskes dog, at de 10,000 Kr., som indestaar paa Sparekassebogen, helt eller delvis skal tjene til yderligere Sikring af dette Gravsteds Bevarelse eller eventuelle Nyopbyggelse, hvis Kirkegaarden bliver flyttet eller nedlagt. Forsaavidt altsaa det Beløb, som Aalborg Almenkirkegaard disponerer over til Vedligeholdelse og eventuel Flytning af det bestaaende Gravsted, ikke maatte tilstrække, skal Handelsstandsforeningen stille de 10,000 Kr. der er indsat paa Sparekassebogen, helt eller delvis til Disposition til denne Sags Fremme, og en Repræsentant fra Handelsstandsforeningen skal kontrollere, at Sagen ordnes som ønsket, dels af afdøde Bernhard Thorsen og dels af Legatstifteren. Selv om Sparekassebogen ikke maatte være naaet de 10,000 Kr., skal det til enhver Tid indestaaende Beløb helt eller delvis være til Disposition i nævnte Øjemed. Er de 10,000 Kr. naaet er yderligere Henlæggelser til Sparekassebogen dermed ophørt, men sker det, at dette Fond angribes ved Omkostninger til Gravstedet, indtræder igen den Situation, at indtil 100 Kr.

af Grundlegatet indsættes paa Sparekassebogen, til denne har naaet 10,000 Kr., og saaledes fremdeles hver Gang Sparekassebogens Paalydende maatte gaa under 10,000 Kr., idet Uddeling af Renten i saa Fald ophører, indtil Kapitalen paany har naaet den anførte Størrelse af 10,000 Kr.

Legatbestyrelsen har faaet overleveret en Udskrift af den af afdøde Bernhard Thorsen med Kirkegaarden angaaende Gravstedets Vedligeholdelse m. v. trufne Overenskomst, ifølge hvilken der til nævnte Brug er indbetalt 2,500 Kr. paa Sparekassebog Nr. 36572 med Aalborg Diskontobank, hvilken Kapital den 1. Januar 1922 er voxet til 3,164,00 Kr.

4.

Hvis der noget Aar ikke findes nogen Ansøger, som opfylder de stipulerede Betingelser, uddeles Legatet ikke, og Renten bliver da at tillægge den forannævnte Sparekassebog, indtil denne har naaet 10,000 Kr. Derefter bliver ikke udbetalte Beløb at tillægge Legatkapitalen, saa at der derefter kan udbetales saa meget mere

5.

Legatet udbetales af Aalborg Handelsstandsforening, men saalænge Legatstifteren lever og ønsker det, skal han være medbestemmende vedrørende den aarlige Udbetaling af Legaterne.

Legatkapitalens Aktiver skal være forsynede med Handelsstandsforeningens Forbuds=Paategning om, at de tilhører Legatet, og Noteringer herom skal ske i vedkommende Instituts Bøger.

6.

Alle Spørgsmaal om den rette Forstaaelse af nærværende Fundats afgøres endeligt af Handelsministeriet. Aalborg Handelsstandsforening bestyrer Legatet og fører de fornødne Bøger.

Handelsstandsforeningen aflægger aarligt Regnskab, der revideres og decideres sammen med Handelsstandsforeningens øvrige Regnskaber.

Skulde det i Tidernes Løb blive nødvendigt at foretage Forandringer i eller Tillæg til denne Fundats, kan saadanne med Ministeriets Approbation foretages af Bestyrelsen, men kun under den nøjeste Hensyntagen til Legatets Øjemed og Virkekreds.

7.

Skulde Aalborg Handelsstandsforening ophøre at existere, træffer vedkommende Ministerium Bestemmelse om, hvorledes der derefter skal forholdes med Legates Bestyrelse, og saaledes at Formaalet opretholdes.

Endnu tilføjes, at naar der paa den i Paragraf 3 ommeldte Sparekassebog indestaar 10,000 Kr., skal den fulde Rente af Legatkapitalen udbetales, dog efter Fradrag af de smaa Udgifter til Kransene.

Aalborg, den 9. Januar 1923.

sign. Poul Thorsen.

---

23. Emil Lassen og Hustrus Legat.

Lorentz Frederik Emil Lassen, født i Aalborg den 20. April 1848,
død i København den 24. Marts 1924.
Købmand i Aalborg.
Gift med Elise Frederikke Louise Marie Palludan.

Legatets Formue udgjorde pr. 31. Decbr. 1930: 6,272 Kr. 94 Øre.

Fundats for det af afdøde Rentier Lorentz Frederik Emil Lassen og tidligere afdøde Hustru Elise Frederikke Louise Marie Lassen, født Palludan, ved Testamente af 30. November 1910 oprettede Legat til Fordel for trængende Enker efter Medlemmer af Aalborg Handelsstandsforening.

(Kgl. Stadfæstelse den 18. Septbr. 1926.)

1.

Legatets Navn er »Emil Lassen og Hustrus Legat til Fordel for trængende Enker efter Medlemmer af Aalborg Handelsstandsforening.

2.

Legatets Formue bestaar af en Kapital af 5,000 Kr., der stedse skal holdes sikret efter Reglerne for Anbringelse af Umyndiges Midler. Legatets Aktiver skal forsynes med Ministeriet for Industri, Handel og Søfarts Prohibitivpaategning.

3.

Legatet administreres af Bestyrelsen for Aalborg Handelsstandsforening.

Skulde Aalborg Handelsstandsforening ophøre at bestaa, bestemmer Ministeriet for Industri, Handel og Søfart, hvorledes Legatet fremtidig skal bestyres.

4.

Renterne af Legatet uddeles aarlig i indtil fire Portioner efter Legatbestyrelsens nærmere Bestemmelse. Bekendtgørelse om ledige Legatportioner sker med 14 Dages Varsel i det Dagblad eller de Dagblade i Aalborg, der sædvanlig benyttes til saadanne Bekendtgørelser.

5.

Legatbestyrelsen aflægger aarligt Regnskab for Legatets Kapital, Indtægter og Udgifter, der vil være at revidere og decidere af Aalborg Handelsforenings Revisorer og Decisor.

Et Eksemplar af det aarlige Regnskab indsendes til Ministeriet for Industri, Handel og Søfart.

6.

Legatbestyrelsen fører en Protokol, hvori Fundatsen, Bestyrelsens Beslutninger samt de aarlige Regnskaber indføres.

7.

Paa nærværende Fundats, der i Henhold til ovennævnte Testamentes Bestemmelse er udarbejdet af undertegnede Formand for Aalborg Handelsstandsforening, Konsul M. F. I. Kragelund af Aalborg og medundertegnede executores testamenti Ingeniør C. J. Müller og Overretssagfører S. C. Juhl, begge af København, vil der være at søge allerhøjeste Stadfæstelse.

Aalborg, den 26. Maj 1926. København, den 14. Maj 1926.

sign. M. Kragelund, sign. C. J. Müller. sign. S. C. Juhl.
Form. f. Aalborg Handelsstandsforening.

---

24. Justitsraad Jeppe Poulsens Legat.

Jeppe Poulsen, født paa Østergaard i Hee Sogn den 20. Februar 1848, død i Hasseris den 14. September 1925. Købmand i Aalborg, Justitsraad, R. af Dbg.

Legatets Formue udgjorde pr. 31. Debr. 1930: 3081 Kr. 23 Øre.

Gavebrev.

Fra Executor i Boet efter afdøde Justitsraad Jeppe Poulsen har Aalborg Købmænds Hjælpekasse ifølge Testamente modtaget 3,000 Kr. i 5 % Jydsk Hypotekforenings Obligationer, skriver: Tre Tusinde Kroner, der stedse skal bevares som Legat, benævnt: »Justitsraad Jeppe Poulsens Legat«, og hvormed forholdes paa følgende Maade:

§ 1.

Kapitalen, der ingensinde maa formindskes, administreres af Aalborg Købmænds Hjælpekasses Bestyrelse. Den er foreløbig anbragt i Jydsk Hypotekforenings Obligationer, 4. Afdeling, 3 Stk. à 1000 Kr., men efterhaanden som disse indfries ved Udtrækning, anbringes Kapitalen ved nyt Indkøb paa samme Maade, med mindre Bestyrelsen maatte foretrække Anbringelse efter Reglerne for Udlaan af Umyndiges Midler. Aktiverne skal stedse være forsynet med Prohibitivpaategning af den samlede Bestyrelse, uden hvis Samtykke den ikke paany kan hæves.

§ 2.

Efter Bestyrelsens Skøn uddeles den aarlige Rente af Kapitalen hvert Aars

15. Juli til en værdig trængende Købmand eller Enke efter en saadan. Den, hvem Legatet er tillagt, beholder det, saalænge paagældende befindes værdig og trængende.

§ 3.

Der aflægges aarligt særskilt Regnskab for Legatets Bestyrelse, og med dets Revision og Decision forholdes der som med Aalborg Købmænds Hjælpekasses Regnskaber.

§ 4.

Dette Gavebrev indføres i en Legatprotokol, i hvilken ogsaa det aarlige Regnskab indføres.

---

25. Konsul M. Kragelund og Hustrus Mindelegat.

Michael Kragelund, født i Næstved den 6. Marts 1859,
død i København den 13. April 1930, under Sygeophold.
Fabrikant i Aalborg. Vicekonsul, R. af Dbg., Dm. p. p.
Mangeaarig Formand i Aalborg Handelsstandsforening, 1930 Æresmedlem.
Gift med Henny Werner.

Legatets Formue udgjorde pr. 31. Decbr. 1930: 10,030 Kr. 13 Øre.

Fundats for Konsul M. Kragelunds og Hustru Henny Kragelund f. Werner's Mindelegat til Fordel for Medlemmer af Aalborg Handelsstandsforening og Aalborg Købmænds Hjælpekasse, disses Enker og ugifte Døtre.

§ 1.

Legatet benævnes Konsul M. Kragelunds og Hustrus, Henny Kragelund, født Werner's Mindelegat.

§ 2.

Legatkapitalen udgør 10,000 Kroner i Aalborg Hypothekforenings 5 % Obligationer, som noteres paa Legatets Navn. Ved stedfindende Udtrækning skal det udkomne Beløb stedse anbringes i samme Sort Obligationer eller i anerkendte Kreditforenings Obligationer.

Legatets Aktiver skal stedse være paabudte at være forsynede med Forbudspaategning af den samlede Legatbestyrelse.

§ 3.

Legatet bestyres af Aalborg Handelsstandsforening i Overensstemmelse med Foreningens under 9. Juni 1908 allerhøjest stadfæstede Vedtægter under nøje Iagttagelse af de ved denne Fundats foreskrevne Regler. Skulde Handelsstandsforeningen ophøre at existere, bestemmer vedkommende Ministerium, under hvilken Bestyrelse Legatet derefter skal henlægges, og hvorledes der med dets Uddeling bliver at forholde, dog at Grundtanken i § 4 saavidt muligt følges.

§ 4.

Renten af Legatkapitalen uddeles til min Svigerinde Frøken Johanna Werner, boende i København, Halvdelen hver Juni og Halvdelen hver December Termin. Efter hendes Død uddeles Renten af Kapitalen i Portioner à 100 Kr. hver Juni Termin til værdige og ubemidlede Personer, der ere eller har været Medlemmer af Aalborg Handelsstandsforening og af Aalborg Købmands Hjælpekasse, disses Enker og ugifte Døtre (herunder Enker og fraseparerede Døtre), der har fyldt deres 30 Aar. Ved Medlemmer skal efter de nugældende Vedtægters § 2 forstaaes.

a. Enhver, der har løst Borgerskab af 1. Klasse for Handlende og Fabrikanter, Bankbestyrere, beskikkede Mæglere og Apothekere.
b. Enhver, som har retsgyldig anmeldt Procura for Firmaer, hvis Handel eller Fabriksdrift er forbunden med Borgerskab af 1. Klasse.
c. Andre som driver større Handel eller industriel Virksomhed, saavel som disses Procurister.

Den, hvem Legatet er tildelt, beholder det, saalænge Vedkommende efter Legatbestyrelsens Skøn anses for værdig og ubemidlet, Bestyrelsen har Ret til at tildele samme Legatnyder indtil 2 Portioner.

§ 5.

Legatportionerne kan ikke være Genstand for Arrest, Udlæg eller anden Retsforfølgning, Afhændelse eller Pantsætning.

§ 6.

Bekendtgørelse om den eller de ledige Legatportioner skal efter Legatbestyrelsens Skøn ske ved indrykket Bekendtgørelse i 1 eller 2 Aalborgblade, Udgiften derved indeholdes i den eller de ledige Legatportioner. Sædvanligt Opslag i Foreningens Lokaler skal finde Sted.

§ 7.

For Legatets Indtægter og Udgifter bliver der for hvert Kalenderaar at aflægge særskilt Regnskab, hvilket Regnskab revideres og decideres sammen med Handelsstandsforeningens eget Regnskab.

§ 8.

For Legatet føres en af Handelsstandsforeningens Bestyrelse autoriseret Protokol, i hvilken Fundatsen, Forhandlingerne og de aarlige Regnskaber indføres.

Henny Kragelund.

Aalborg, den 20. Maj 1930.

---

26. Direktør Sophus Müller og Hustrus Mindelegat.

Sophus Peter Horrebow Müller, født i Øster Brønderslev Præstegaard den 18. Januar 1844,
død i Aalborg den 27. Juni 1909.
Gift med Augusta Rathmann.
Direktør i Aalborg ny Dampmølle.

Legatet, der lyder paa 10,000 Kr., bestyres for Tiden af Forsørgelsesforeningen »Bikuben«s Forvaltningsafdeling saa længe en i Øjeblikket værende Rentenyder er i Live, hvorefter Legatet overgaar til Aalborg Købmænds Hjælpekasse.

Fundatsen vil til den Tid blive udfærdiget.

OVERSIGT

over

Samlet Kapital og uddelte Understøttelser

af

Legater under Aalborg Handelsstandsforening

og

Aalborg Købmænds Hjælpekasse gennem 25 Aar.

Aar 31. Decbr.	Samlet forvaltet Kapital :	Uddelt Understøttelser incl. Ligkassen :	Exkl. Begravelseshjælp er uddelt Understøttelse til nedennævnte Antal Personer :
1906	88,774,22	4,007,00	44
1907	88,851,49	4,471,40	42
1908	96,961,84	4,450,30	43
1909	161,240,12	6,910,05	57
1910	167,591,73	7,398,60	55
1911	167,916,71	8,308,00	51
1912	183,508,32	7,939,00	52
1913	190,264,17	8,030,00	53
1914	201,969,38	8,180,00	55
1915	203,109,26	8,724,00	58
1916	215,842,88	9,216,10	58
1917	217,132,88	10,674,75	64
1918	226,319,10	11,010,90	61
1919	231,207,70	11,497,00	59
1920	240,613,62	11,690,00	60
1921	243,945,99	11,460,00	60
1922	257,058,45	13,034,00	60
1923	259,128,62	12,783,00	56
1924	271,469,80	14,006,25	58
1925	275,605,07	13,772,00	57
1926	289,674,02	13,484,00	50
1927	296,093,56	14,191,00	50
1928	298,022,86	13,896,00	50
1929	300,403,26	13,772,00	46
1930	313,364,57	14,869,00	51

Samlet forvaltet Kapital 31. Decbr. 1930: 313,364,57 Kr.
Handelsstandsforeningens egen Formue: . 333,300,64 »

Sagregister:

Register over Person= og Stednavne:

Km. = Købmand.

(I Registret er ikke medtaget Navnene i Foreningens Medlemsfortegnelse.)